

Α. ΜΑΤΑΡΑΣΗ
Σ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Γ Κ ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1969

ΙΣΤΟΡΙΑ

Γ' ΚΑΙ ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΔΩΡΕΑ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

- 3) Μεταρρυθμίσεις & εξοικονομήσεις δημοσίων δαπανών, διοικητικών & κοινωνικών.
- 4) Έξολεψή & νέες του κοινωνογενετικές δράσεις
- (Αρχή) Δημοκρατία & εοβίαμφοδ
- 5) Πρωτοεθές σόβια & ανακαταστάσεις
- 6) Θαυματοσυρική & ανάσσει & εοβίαμφοδ

ΕΣΤΟΡΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΔΟΡΕΑ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΑΤΕΡΗΝΗΣ

Α. ΜΑΤΑΡΑΣΗ ΚΑΙ Σ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ

ΧΡΟΝΩΝ

Γ' ΚΑΙ ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1969

18852

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Εἰς τὴν περυσινήν μας Ἱστορίαν ἐδιδάχθημεν τὰ ἑξῆς:

Πρῶτον τὴν συνέχειαν τῆς Ἱστορίας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 146 π.Χ. μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου (306 μ.Χ.). Ἐμάθομεν δηλ. ὅτι οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ὑπέταξαν τὴν Καρχηδόνα καὶ τὰ Ἑλληνικὰ Κράτη, ἔγιναν κύριοι τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου («Μάρε Νόστρον») καὶ ἐπέβαλον εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτοκρατορίαν των τὴν «ρωμαϊκὴν εἰρήνην». Ἐπίσης εἶδομεν πῶς διεσταύρωσαν τὰ ἰδικὰ των πολιτιστικὰ ἀγαθὰ μὲ τὰ ἀνώτερά των ἑλληνικὰ καὶ διεμόρφωσαν τὸν Ἑλληνορωμαϊκὸν πολιτισμόν.

Δεύτερον ἐδιδάχθημεν τὴν μεταβατικὴν περίοδον ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Βυζαντινὴν, πὸν περιλαμβάνει τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Κων|στίνου, τοῦ Μ. Θεοδοσίου, τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων του (306 - 610 μ.Χ.), ἧτοι τοὺς πολέμους πὸν διεξήγαγον οἱ μεγάλοι αὐτοκράτορες ἐναντίον βαρβάρων ἐπιδρομέων καὶ τὰς προσπάθειάς πὸν ἔκαναν νὰ ἀνυψώσουν τὸν Ἑλληνορωμαϊκὸν πολιτισμόν, ἐνισχύοντες αὐτὸν καὶ μὲ τὰς εὐγενεστέρας ἰδέας τοῦ Εὐαγγελίου. Εἰς τὴν συνέχειαν ἐγνωρίσαμεν τὴν κυρίως Βυζαντινὴν Ἱστορίαν (610 - 1453 μ.Χ.). Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου ἔλαβε καθαρὸν ἑλληνοχριστιανικὸν χαρακτήρα, ἀνέπτυξε δὲ ζηλευτὸν πολιτισμόν, τοῦ ὁποῖου τὸ φῶς ὄχι μόνον διεφύλαξεν ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη, ἀλλὰ καὶ ἐπέτυχε νὰ τὸ μεταλαμπαδεύσῃ εἰς πλείστους ὅσους βαρβάρους λαοὺς, μέχρις ὅτου ὑπέκλυεν εἰς τὴν τουρκικὴν ὁρμὴν ἐξ Ἀνατολῶν.

Τέλος, ἀπὸ τὸν Μεσαίωνα τῆς Δύσεως διεξήλθομεν τὰ σχετικὰ μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Μ. Καρόλου, τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα πὸν ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους. Δὲν παρελείψαμεν δὲ νὰ παρακολουθήσωμεν καὶ τὰς περιπετείας τῶν Στανροφόρων καθὼς καὶ τὴν

ανάπτυξιν τῶν πόλεων καὶ τῆς ἀστικῆς τάξεως εἰς τὴν Δύσιν καὶ κατελήξαμεν εἰς τὸν Ἑκατονταετῆ Πόλεμον μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας (1453), πὸν συνετέραξε τὸν δυτικὸν κόσμον.

Ἡ ἐφετεινή μας Ἱστορία διὰ τὴν Γ' τάξιν τοῦ Γυμνασίου εἶναι μεγαλυτέρα εἰς ὕλην καὶ δι' αὐτὸ διαιρεῖται εἰς τρία μέρη:

Μέρος 1ον : Εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Νέων Χρόνων, ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως τῆς Κων/λεως μέχρι τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης (1453 - 1815).

Αὐτὴ περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς γεγονότα, τὰ ὁποῖα μετέφεραν μὲ μεγάλη βήματα τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὴν ἀγλὸν τοῦ Μεσαίονος εἰς τὸν πολιτισμὸν : τὸν σχηματισμὸν νέων κρατῶν εἰς τὴν Δύσιν, τὰς μεγάλας ἐφευρέσεις καὶ τὰς ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν καὶ τὴν φωτεινὴν περιόδον τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἐπίσης πραγματεύεται τὴν μεταρρυθμισιν καὶ τὰς θρησκευτικὰς ταραχὰς τῆς, τὴν ἐξάπλωσιν τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὰς ἀποικίας καὶ τὴν ἐκρηκτικὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν. Τέλος τὴν σκοτεινὴν ἐποχὴν τῆς Τοουροκρατίας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς πρώτας ἐξεγέρσεις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ.

Μέρος 2ον : Εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Νεωτέρων Χρόνων, πὸν ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης (1815) καὶ φθάνει ἕως τὰς παραμονὰς τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου (1914).

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν θὰ διδαχθῶμεν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, ἀναλυτικώτερον, τὸν Ἰερὸν Ἀγῶνα τῶν προγόνων μας τοῦ 1821, τὴν κυβέρνησιν τοῦ Καποδιστριαίου καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Ὀθωνος καὶ τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'· συνοπτικώτερον δὲ τὴν ἱστορίαν τῶν ἄλλων προηγμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ κόσμου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αὐτῆς περιόδου (1815 - 1914).

Μέρος 3ον : Εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν Νεωτάτων Χρόνων ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Κατ' αὐτὴν θὰ ἐκθέσωμεν τοὺς δύο καταστρεπτικὸς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα παγκοσμίους πολέμους 1914 - 1918 ὁ Α' καὶ 1939 - 1945 ὁ Β', τὴν ἱστορίαν τοῦ μεσοπολέμου (1918 - 1939), καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ μεταπολεμικοῦ κόσμου (1945 - 1960), τὸν νίζοντες ἰδιαιτέρως τὰς περιπετείας τῆς Πατρίδος μας καὶ τὴν θέσιν τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ ἐνώπιον τῶν προβλημάτων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

ΜΕΡΟΣ

A'

ΟΙ ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Ο 15ος ΚΑΙ 16ος ΑΙΩΝ

Οι δύο αυτοί αιώνες θεωρούνται ως η πλέον αξιοσημείωτος περίοδος τῆς νεωτέρας ιστορίας. Παρουσιάσθησαν τότε μεγάλοι ἄνδρες, ἔγιναν ἔργα μεγάλα καὶ συνέβησαν γεγονότα σπουδαῖα.

Ἀπὸ τὰς ἱστορικὰς φυσιογνωμίας, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν ὄλην δρᾶσιν τῶν ἔφεραν σημαντικὰς μεταβολὰς εἰς τὴν κατάστασιν πού ἐπεκράτει εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἀξιολογούμενοι εἶναι ὁ Γουτεμβέργιος, Μωάμεθ ὁ Κατακτητῆς, ὁ Ἔρασμος, ὁ Κολόμβος· ἀλλὰ ἐξ ἴσου σπουδαῖοι καὶ ὁ Λεονάρδος Ντα Βιντσι, ὁ Κοπέρνικος καὶ ὁ Λούθηρος, ὁ Σαίξπηρ καὶ ἡ Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας κ.ἄ.

Ἰδιαιτέρως ἀξιόλογα γεγονότα θεωροῦνται: ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, ἡ τελειοποιήσις τῶν πυροβόλων ὄπλων καὶ τῶν μέσων ναυσιπλοΐας. Ἀπὸ τὰ σπουδαῖα γεγονότα, ἡ κατάλυσις τοῦ φεουδαρχισμοῦ καὶ ἡ διαμόρφωσις ἐθνικῶν κρατῶν, ἡ ἀνακάλυψις νέων θαλασσίων δρόμων καὶ ἀγνώστων χωρῶν, ἡ ἀναγέννησις καὶ αἱ θρησκευτικὰ μεταρρυθμίσεις.

Οἱ δύο αυτοί αἰῶνες εἶναι ἡ χαραυγὴ μιᾶς νέας ἐποχῆς διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀνθρωπότητα.

1 ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 15ον ΑΙΩΝΑ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΕΘΝΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Ἄγωνα κατέλαβε τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς, ὅταν ἔμαθον τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐφοβοῦντο ὅτι ἡ ἴδια τύχη τοὺς ἀνέμενε, διότι ἡ Εὐρώπη δὲν εἶχε κρατικὴν ἐνότητα. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἁγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους, ποὺ ἄλλοτε εἶχον σφυρηλατήσῃ τὴν ἐνότητα τοῦ δυτικοῦ κόσμου, τώρα ἀδυνατοῦν νὰ τὴν ἐπιτύχουν, διότι ἐπικρατοῦν δύο πολιτικὰ συστήματα ποὺ μὲ τὰ ἀντίθετα συμφέροντά των ὑπονομεῦουν κάθε προσπάθειαν ἐνώσεως : πρόκειται διὰ τὸν φεουδαρχισμόν καὶ τὰς πόλεις.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν διαμελισμὸν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Καρολομάγνου (843, *συνθήκη τοῦ Βερντέν*) κρατικὴ ἐνότης δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Δύσιν. Ἡ Ἁγία Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους ἔχασε τὴν δύναμίν της, μόλις οἱ Οὐγγροὶ ἐπιδρομεῖς ἔπαυσαν νὰ εἶναι ἐπικίνδυνοι. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ποὺ ἄλλοτε μὲ τὰς Σταυροφορίας εἶχε φέροι κάποιαν πολιτικὴν ἔνωσιν εἰς τὴν Εὐρώπην, τώρα εἶναι ἀνίσχυρος νὰ ἐνώσῃ τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ἐνώπιον τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου, διότι ἡ πολιτικὴ διαίρεσις τῆς Εὐρώπης εἰς φέουδα καὶ εἰς ἀνεξαρτήτους πόλεις δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο.

Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα μ.Χ. ἀρκεταὶ πόλεις εἶχον ἀναπτυχθῆ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τοὺς συγκοινωνιακοὺς κόμβους εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Εὐρώπης ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ παράλιά της, ὅσα εἶχον φυσικοὺς λιμένας, ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἕως τὴν Βαλτικὴν καὶ τὰς Σκανδιναβικὰς ἀκτὰς. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Βενετία, ἡ Γένοα, ἡ Φλωρεντία, ἡ Βαρκελώνη, ἡ Λισαβὼν, ἡ Διέπη, τὸ Ἄμστερνταμ. Ἐξ ἄλλου 90 πόλεις τοῦ λεγομένου «Χανσεατικοῦ συνδέσμου» μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν Βρέμην καὶ τὴν Λυβέκην εἶχον δημιουργήσει ἔνωσιν διὰ νὰ ἐκμεταλλεύωνται μόνον αὐταὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Β.Α.

Ευρώπης. Όλοι γενικῶς αἱ πόλεις ἦσαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι διοικου-
μεναι ἀπὸ συμβουλίαι ἐμπόρων. Αἱ περισσότεραι ὅμως ἀνεγνώριζον μίαν
κατ' ὄνομα μόνον κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως ἢ ἐνὸς τιμαριούχου.

Τὸ πολιτικὸν σύστημα, ποῦ ἠμπόδιζε τὴν ἑνωσιν τῶν λαῶν εἰς
ἐθνικὰ κράτη, ἦτο ἡ *φεουδαρχία* ἢ ὁ *τιμαριωτισμός*. Τὸ σύστημα αὐτὸ
εἶχε καταλήξει εἰς τὸν τεμαχισμόν τῆς Ευρώπης εἰς μεγάλας ἐδαφικὰς
περιοχάς. Οἱ *φεουδάρχαι* καὶ οἱ *δουλοπάροικοι* τῶν ἔξων ἀπομονωμένοι
εἰς τὸ φέουδον καὶ ὁ δημόσιος βίος εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τοὺς πύργους
των. Ἐθνικὰ κράτη μὲ κεντρικὴν ἐξουσίαν δὲν ὑπῆρχον· ὑπῆρχον ὅμως
εἰς μίαν περιοχὴν συγκεντρωμένα φέουδα μὲ χαλαρὰν ἐξάρτησιν ἀπὸ
τοὺς βασιλεῖς, ὅπου ὁ φεουδάρχης ἔκανε ὅ,τι ἤθελε, χωρὶς νὰ λογοδοτῇ
εἰς τὸν βασιλέα.

Οἱ βασιλεῖς ἐμίσουν τοὺς φεουδάρχας διὰ τὴν ἀνυπακοήν των,
τὰ ἴδια ὅμως αἰσθήματα ἔτρεφον καὶ οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν
πόλεων πρὸς τοὺς φεουδάρχας, ἐπειδὴ αὐτοὶ τοὺς ἐπίεζον μὲ ὑπερύγ-
κους φόρους ἢ ἐλήστευον τὰ ἀγαθὰ των. Ἔτσι τὸ κοινὸν μίσος ἠνάγκ-
κασε τὰς πόλεις καὶ τοὺς βασιλεῖς νὰ ἐνωθοῦν εἰς κοινὸν ἀγῶνα ἐναντίον
τῶν φεουδαρχῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἐδέχθησαν τώρα νὰ ὑπα-
κούουν εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ νὰ παρέχουν εἰς αὐτοὺς οἰκονομικοὺς πό-
ρους. Μὲ τὰ χρήματα δὲ τῶν πόλεων οἱ βασιλεῖς ἠγόρασαν πυροβόλα
ὄπλα καὶ ὠργάνωσαν *μισθοφορικὸν στρατόν*, παντοδύναμοι δὲ πλέον
ὑπεχρέωσαν τοὺς φεουδάρχας εἰς ὑποταγὴν. Κατόπιν ἠνωσαν ὑπὸ τὴν
ἐξουσίαν των ὅλα τὰ ἐλευθερωμένα φέουδα τῆς περιοχῆς των, ποῦ εἶχον
κοινὴν φυλετικὴν πρόελευσιν καὶ ἐπέτυχον τὴν *γεωγραφικὴν* καὶ ἐθني-
κὴν ἐνότητα τῆς χώρας των. Ἀπερίσπαστοι ἔπειτα ἐστερέωσαν καὶ
ὠργάνωσαν τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους των ἀποκρού-
οντες καὶ τοὺς ξένους ἐπιδρομεῖς. Εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰσπανίαν ἡ
συγκεντρωτικὴ αὐτὴ κυβέρνησις εὐρίσκεται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς χεῖρας τοῦ
βασιλέως.

Μὲ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἐθνικοῦ κράτους κάθε λαὸς συνηθίζει πλέον
νὰ διακρίνη τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, νὰ σχηματίξῃ σαφεστέραν
ιδεάν τῆς πατρίδος του καὶ νὰ ἀποκτᾷ τὴν συναίσθησιν ὅτι τὰ συμφέ-
ροντά του εἶναι κοινὰ μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ ἐθνικοῦ συνόλου.

Αἱ πόλεις ὀργάνωσαν καὶ διοικητικῶς
ὁ δὲ οικονομικῶς ὁ δὲ φεουδάρχων
καὶ βασιλεῶν μὲν τὸ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τοὺς μεσαιωνικούς χρόνους εὐρίσκετο εἰς πολὺ χαμηλὸν ἐπίπεδον. Τὸ οἰκονομικὸν σύστημα ἦτο κλειστὸν εἰς τὸ φέουδον. Βασικὴ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου διὰ τὸν φεουδάρχην καὶ τοὺς ὑπηκόους του ἦτο ἡ γῆ καὶ τὰ γεωργικὰ προϊόντα. Τὰ μέσα παραγωγῆς καὶ ἐπεξεργασίας εὐρίσκοντο εἰς χεῖρας τοῦ τιμαριούχου. Τὰ δημητριακὰ του π.χ. ὁ χωρικός ἐπρεπε ὑποχρεωτικῶς νὰ τὰ ἀλέθῃ εἰς τὸν μύλον τοῦ ἄρχοντος, διὰ νὰ λαμβάνῃ ἐκεῖνος τὸ δικαίωμα ἀλέσεως. Ὁ κάθε πύργος ἀπετέλει χωριστὴν οἰκονομικὴν μονάδα, ὅπου παρήγοντο τόσα εἶδη ὅσα ἐχρειάζοντο νὰ καταναλωθοῦν εἰς τὸ φέουδον.

Τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον ἦτο πρωτόγονον, διότι δὲν ὑπῆρχον ἀσφαλεῖς δρόμοι. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὰ χωρία καὶ τὰς πόλεις των, διὰ νὰ ἀναπτύξουν οἰκονομικὰς σχέσεις. Μόνον αἱ μεγάλαι πανηγύρεις, ποὺ ἐγίνοντο μίαν φορὰν τὸ ἔτος εἰς τὰς κεντρικὰς πόλεις, ἐδημιούργουν κάποιαν ἐπικοινωνίαν καὶ οἰκονομικὰς σχέσεις.

Ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον ἀρχίζει νὰ ζωηρεύῃ καὶ νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν κλειστὴν μορφήν ποὺ εἶχε κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Πηγὴ τοῦ ἐμπορίου εἶναι ἡ γεωργία, ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ βιοτεχνία, ποὺ ἐπεξεργάζεται τὰ κτηνοτροφικὰ καὶ γεωργικὰ προϊόντα. Γενικῶς, αἱ ἐμπορικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ σχέσεις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν ἢ πόλεων εὐρύνονται ἀπὸ τὸν 15ον αἰῶνα, ἀλλὰ συναντοῦν ἀκόμη φράγμα εἰς τὰ σύνορα, ὅπως εἶναι π.χ. τὰ μεγάλα διόδια καὶ τὰ φιλοδομήματα εἰς τοὺς φρουρούς τῶν συνόρων· ἐπίσης ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας ποὺ δημιουργεῖ κινδύνους διὰ τοὺς ἐμπόρους.

Περισσότερον δραστήριον κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα εἶναι τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον ποὺ διεξῆγον αἱ πόλεις τῆς Μεσογείου (*Βαρκελόνη, Μασσαλία, Γένοβα, Πίζα, Βενετία*). Αὐταὶ μετακομίζουσι εἰς τὴν Δύσιν τὰ προϊόντα τῆς Δυτικῆς Ἀσίας καθὼς καὶ τὰ προϊόντα ποὺ μεταφέρουσι ἀπὸ τὴν μακρινὴν Ἀνατολήν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ἀ Μεσογείου τὰ καρβάνια ἢ τὰ πλοῖα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀράβων. Ἔτσι αἱ πόλεις αὐταὶ κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἀποκτοῦν πλοῦτον καὶ ἀνέσεις. Ἰδρύουσι μεγάλας ἐμπορικὰς ἀποθήκας, ἐμπορικοὺς οἴκους, τραπέζας κλπ.

Ἀπὸ τοῦ 16ου ὁμοῦ αἰῶνος, ποὺ οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἴσπανοὶ ἀνεκάλυψαν νέας χώρας καὶ θαλάσσας, οἱ ἐμπορικοὶ δρόμοι ἔγιναν περισσό-

τεροι, τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ προήχθησαν οἰκονομικῶς αἱ παρατλαντικαὶ πόλεις. Τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς, τὰ ὅποια ἡ Εὐρώπη ἐλάμβανε διὰ τῆς Μεσογείου, φθάνουν τώρα εἰς τοὺς παρατλαντικούς λιμένας κατ' εὐθεῖαν καὶ εἰς πολὺ μικροτέραν τιμὴν. Ἦσαν δὲ αὐτά, *χρώματα, λιβανωτὸς καὶ ἀρώματα* τῆς Ἀραβίας, τὸ *κόμμι* καὶ τὰ *μεταξωτὰ* τῆς Ἄνω Ἀνατολῆς, οἱ *μουσελίνας* καὶ τὰ *μπαχαρικά* τῶν Μολούκων. Εἰς τὰ προϊόντα αὐτὰ τῆς Ἀσίας προστίθενται τώρα καὶ τὰ προϊόντα τῆς Ἀμερικῆς, ποὺ ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπως: *καπνὸς, κίνα, κακάο, βανίλια, βαμβάκι, καφέ, ζαχαροκάλαμο* κλπ. ἀκόμη καὶ *μεγάλα ποσότητες χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.*

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ποὺ τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς ἐστηρίζετο εἰς τὴν γαιοκτησίαν, αἱ κοινωνικαὶ τάξεις εἶχον διαμορφωθῆ εἰς ἱεραρχικὴν σειράν ἀναλόγως μὲ τὴν ἔκτασιν τοῦ τιμαρίου των. Ἡ σειρά αὐτὴ ἦτο, ὅπως ἐμάθομεν πέρυσι: *δοῦκες, μαρκήσιοι, κόμητες, βαρῶνοι.* Ὅλοι αὐτοὶ μαζί μὲ τοὺς βασιλεῖς ἦσαν πολεμιστὰ καὶ ἀπετέλουν τὴν πρώτην τάξιν, τοὺς *εὐγενεῖς*. Τὴν δευτέραν τάξιν, τὴν τάξιν τοῦ *κλήρου*, τὴν ἀπετέλουν οἱ ἀνώτεροι *κληρικοὶ* καὶ οἱ *ἡγούμενοι* τῶν *μοναστηρίων* ποὺ εἶχον ἐπίσης τιμάρια. Οἱ *εὐγενεῖς* καὶ ὁ ἀνώτερος *κλήρος* ἀνῆκον εἰς τὰς *προνομιούχους τάξεις*, ποὺ ἐκράτουν εἰς χεῖρας των τὴν ἐξουσίαν.

Ἡ μεγάλη πλειονότης τοῦ πληθυσμοῦ ἀπετέλει τὴν *τρίτην τάξιν*, τοὺς *ἐλευθέρους χωρικοὺς* καὶ τὸν *κατώτερον κλήρον*, ποὺ εἶχε μεγάλην ἐξάρτησιν ἀπὸ τοὺς φεουδάρχας, χωρὶς ἐλευθερίας καὶ πολιτικὰ δικαιώματα. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ χιλιάδες ἄνθρωποι, ποὺ ἔζων ὡς ὑπρέταί τῶν ἀρχόντων εἰς τὰ φέουδα, διότι ἐπολέμησαν τοὺς προγόνους τῶν ἀρχόντων κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας των, καὶ ἐλέγοντο *δουλοπάροικοι*. Εἰς τὰς πόλεις οἱ *ναυτικοί*, οἱ *τεχνῖται* καὶ οἱ *ἔμποροι* ἀπετέλουν τὴν *τάξιν* τῶν *ἀσίων* ποὺ ἀνῆκον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν τρίτην τάξιν, ὅπως οἱ *ἐλεύθεροι χωρικοί*, καὶ εἶχον περισσοτέρας ἐλευθερίας ἀλλ' ὄχι καὶ πολιτικὰ δικαιώματα.

Μετὰ τὴν συντριβὴν ὅμως τῶν φεουδαρχῶν ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, ποὺ ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα, εἰς τὴν θέσιν τῆς φεουδαλικῆς *εὐγενείας* ἐμφανίζεται ἡ *ἀυλικὴ εὐγένεια*. Ἡ ἱεραρχία τῶν

εὐγενῶν δὲν στηρίζεται πλέον εἰς τὴν ἐδαφικὴν ἰδιοκτησίαν, ἀλλὰ εἰς τοὺς τίτλους ποῦ ἀπονέμει ὁ βασιλεὺς.

Ἐξ ἄλλου ἀρκετοὶ δουλοπάροικοι ἔγιναν ἐλεύθεροι χωρικοὶ καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν τρίτην τάξιν. Ἡ ζωὴ των ἐβελτιώθη, διότι τὰ προϊόντα των εἶχον μεγαλυτέραν ζήτησιν καὶ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ αὐξήσουν τὴν παραγωγὴν των.

Τέλος ἡ τάξις τῶν ἀστῶν μὲ τὴν συσσώρευσιν πλούτου ἔγινε πολὺ δυνατὴ καὶ ἐπρωτοστάτησεν εἰς μεγάλας ἐξορμήσεις. Δηλ. ἡ τάξις αὐτὴ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀπέκτησεν ἀνέσεις καὶ κύρος. Ἀπὸ αὐτῆν οἱ βασιλεῖς εἰσέπραττον τοὺς φόρους καὶ ἐλάμβανον καὶ τοὺς οικονομικοὺς ὑπαλλήλους των. Ἔτσι σιγά - σιγά καὶ εἰς τὴν ἀστικήν τάξιν δημιουργεῖται μία κοινωνικὴ διαφοροποιήσις μὲ τὸν σχηματισμὸν τῆς λεγομένης διοικητικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας.

2 Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΑΛΛΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ

Αἱ πολιτικαὶ καὶ οικονομικαὶ συνθῆκαι, ποῦ εἶχον διαμορφωθῆ εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνος, ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθῆ μία ζωηρὰ κίνησις μὲ σκοπὸν τὴν ἐλευθέραν σπουδὴν τῶν γραπτῶν ἔργων, ποῦ μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας καὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς.

Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ μορφωμένοι τῆς Δύσεως μὲ τὴν μελέτην τῶν κειμένων αὐτῶν κατενόησαν τὸ βαθύτερον πνεῦμα τῶν ἀρχαίων καὶ ἐγνώρισαν τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ των. Μὲ θαυμασμὸν παρετήρησαν τότε ὅτι αἱ σκέψεις καὶ αἱ ἰδέαι τῶν ἀρχαίων ἀναπτύσσουν τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἀληθινοῦ, τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ εὐγενοῦς καὶ ὅτι ἀπελευθερώνουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ δεσμὰ, ποῦ εἶχεν ἐπιβάλει τὸ στείρον θεολογικὸν πνεῦμα μὲ τὰς στενάς ἀντιλήψεις τοῦ Μεσαίωνος.

Ἡ δραστηριότης αὐτὴ νὰ γίνων γνωσταὶ αἱ ἀξίαι τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ Ῥωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὰς πηγὰς των, δηλ. ἀπὸ τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, καὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν πνευματικὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀνθρωπισμός.

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩ- ΠΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ

Ἐκτός ἀπὸ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν πόλεων ἄλλοι παράγοντες ποὺ ἐβοήθησαν τὸ ἀνθρωπιστικὸν κίνημα εἶναι ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας, ἡ ἐγκατάστασις ἐλλήνων λογίων εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἡ ἴδρυσις ἀκαδημιῶν.

Ἡ ἐφεύρεσις τῆς τυπογραφίας ἔγινε τὸ 1436 ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Γουτεμβέργιον, ποὺ ἐπενόησε πρῶτος τὰ χωριστὰ μεταλλικὰ στοιχεῖα (ψηφία) τοῦ ἀλφαβήτου. Τὰ βιβλία ἕως τότε ἦσαν χειρόγραφα καὶ ἐκόστιζον πολὺ. Μὲ τὴν ἐφεύρεσιν αὐτὴν παράγονται κατὰ μᾶζας, ἡ τιμὴ των εἶναι χαμηλὴ καὶ γίνονται κτῆμα τοῦ λαοῦ. Ἔτσι ἡ παιδεία ἐξαπλώνεται καὶ αἱ ἐπιστῆμαι προοδεύουν.

Οἱ Ἕλληνες λόγιοι. Πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως ἀλλὰ καὶ κατόπιν πολλοὶ Ἕλληνες μορφωμένοι ἔφθασαν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς διέσωσαν καὶ ἔφεραν μαζὶ των πολὺτιμα χειρόγραφα τῆς κληρονομίας τῶν προγόνων μας. Ἔτσι μὲ τὰς πλουσίας γνώσεις των καὶ μὲ τὴν διδακτικὴν των ἱκανότητα ἐμύησαν χιλιάδας Εὐρωπαίων εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς λογίους αὐτοὺς εἶναι : ὁ *Μανουὴλ Χρυσολογᾶς*, ποὺ ἐδίδαξεν ἐλληνικὰ εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὸ Μιλάνον, τὴν Παβίαν καὶ Βενετίαν. Ὁ *Δημ. Χαλκοκονδύλης*, ποὺ εἶχε μαθητὰς του τοὺς μεγάλους ἀνθρωπιστὰς Ἔρασμον καὶ Ρόυχλιν. Ὁ *Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων* (1355 - 1430), ποὺ ἐδίδαξε φιλοσοφίαν εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ συνέστησε τὴν ἴδρυσιν τῆς πρώτης *Πλατωνικῆς Ἀκαδημίας*. Ἐπίσης ὁ *Βησσαρίων* (1385 - 1475), ὁ ὁποῖος ὡς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βολωνίας ἀντικατέστησε τὰ μαθήματα τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν ἐλευθέραν πλατωνικὴν συζήτησιν.

Εἰκ. 1. Ὁ Ἔρασμος.

Η ΙΤΑΛΙΑ ΠΡΩΤΟΝ ΦΥΤΩΡΙΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ

Αἱ μεγάλαι ἰταλικαὶ πόλεις Νεάπολις, Φλωρεντία, Μιλάνον, Βενετία καὶ Ρώμη — ποὺ ποιητικώτερον ἔχουν ὀνομασθῆ «αἱ πέντε χορδαὶ τῆς ἰταλικῆς λύρας» — ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀναπτύξεως ἀπὸ ἑνωρὶς εἶχον γίνεαι αὐτοκυβέρνητα κράτη. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν τῶν ἐκέρδιζον πολλὰ, ἐβοήθησαν τοὺς λογίους καὶ διὰ τοῦτο αἱ πόλεις αὗται ἔγιναν κέντρα τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν.

Τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα κέντρον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ εἶναι ἡ Φλωρεντία, ὅπου τὴν πνευματικὴν κίνησιν ὑποστηρίζει ἡ ὀνομαστὴ καὶ πλουσία οἰκογένεια τῶν ἡγεμόνων τῆς, τῶν *Μεδίκων*. Αὐτοὶ συνεκέντρωσαν εἰς τὴν αὐλὴν τῶν μεγάλους ἀνθρωπιστάς. Ἐπίσης κατήρτισαν ἀξιόλογον βιβλιοθήκην (τὴν *Λαυρεντιανήν*), ὅπου εἰργάζοντο συγχρόνως 45 ἀντιγραφεῖς καὶ ἐρμηνευταὶ παλαιῶν χειρογράφων. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ρώμη τότε ὑπῆρξεν ἑστία τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. Πρῶτος ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ Ε' (1447 - 1455) ἐδημιούργησε τὴν ὀνομαστὴν βιβλιοθήκην τοῦ *Βατικανοῦ*, τὴν ὁποίαν ἐπλούτισε μὲ χιλιάδας χειρογραφα. Τὴν προσπάθειάν του συνέχισαν οἱ διάδοχοί του *Πῖος Β'*, *Ἰούλιος Β'* καὶ *Λέων ὁ Γ'*.

Εἰς τὴν Νεάπολιν τὰς ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς ὑπεστήριξε θερμῶς ὁ βασιλεὺς *Ἀλφόνσος*, ἐνῶ εἰς τὸ Μιλάνον ὁ ἀνθρωπισμὸς εὗρεν γόνιμον ἔδαφος ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνος.

Τέλος μεγάλην δρᾶσιν ἀναπτύσσει δι' ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς καὶ ἡ δημοκρατία τῆς Βενετίας : ἔχει πλουσίαν βιβλιοθήκην, ἀκαδημίαν καὶ τὸ καλῦτερον

Εἰκ. 2. Ὁ Λάντης

τυπογραφεῖον, τοῦ ὁποῖου προΐσταται ὁ περίφημος διὰ τὰς ἐκδόσεις του λόγιος Ἄλδος Μανούτιος.

Ἀπὸ τοὺς προδρόμους τοῦ ἰταλικοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀξιωμακόμενοι συγγραφεῖς θεωροῦνται : ὁ Δάντης Ἀλιγκιέρης (1265-1321), ποὺ ἔγραψεν εἰς λαϊκὴν γλῶσσαν τῆς Τοσκάνης τὸ ἀθάνατον ἔπος του «Θεία Κωμῳδία». Ὁ Πετρούρχης, ποὺ συνέθεσεν εἰς τὴν ἰδίαν μὲ τὸν Δάντην γλῶσσαν τὰ σονέτα που καὶ ὑπῆρξεν ἐνθουσιώδης εἰσηγητὴς τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων. Ἐπίσης ὁ Βοκάκιος, ποὺ ἔγραψεν ὑπὸ μορφὴν ἡμερολογίου τὸν «Δεκαήμερον».

Ἐκ τῶν νεωτέρων ἀξιόλογοι εἶναι ὁ Λεονάρδος Μπροῦνο, ὁ Λαυρ. Βάλα, ὁ Λορέντζος Μένδικος κ. ἄ.

Η ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΟΙΠΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

Ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν ὁ ἀνθρωπισμὸς δὲν ἤργησε νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ εἰς ἄλλας χώρας καὶ νὰ γίνῃ εὐρωπαϊκός. Εἰς τοῦτο ἐβοήθησε καὶ ἡ ταχυτάτη διάδοσις τῆς τυπογραφίας.

Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν θεμελιωτὴς καὶ ἀρχηγὸς τῆς κινήσεως αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἔρασμος (1467 - 1536). Ἐγράψεν τὸ ἔργον «Μωρίας ἔπαινος» ὅπου σατιρίζει τὴν σχολαστικότητα τῶν πανεπιστημιακῶν διδασκάλων. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῶν σπουδαστῶν ἐτύπωσεν ἔργα ἐκλεκτῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων μὲ σχόλια. Ἐπίσης καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ Ραμπελαὶ μετέφρασε τὸν

Εἰκ. 3. Ὁ Σαίξπηρ.

Ἴπποκράτην καὶ τὸν Γαληνὸν καὶ ἔγραψε τὸ μυθιστόρημα «Γαργαντούας καὶ Πανταγρουέλ», εἰς τὸ ὁποῖον ἐπικρίνει τὰς προλήψεις τῆς ἐποχῆς του. Ὀλίγον ἀργότερα ὁ Μονταίν ἔγραψεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὰ «Δοκίμια».

Παραλλήλως εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὁ Μιχ. Θεοβάλτες (1541 - 1616) ἔγραψε τὸ ἔπος «Δὸν Κιχώτης», ὅπου σατιρίζει τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ἱπποτικοῦ βίου, ἐνῶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βασιλείσης Ἐλισάβετ ἀκμάζει ὁ μέγιστος δραματικὸς ποιητὴς τῶν νεωτέρων χρόνων Οὐίλιαμ Σαίξπηρ. Ἀριστουργήματά του θεωροῦνται «ὁ ἔμπορος τῆς Βενετίας», ὁ «Ὁθέλος», «Μάκβεθ» κ.λ.π.

Τέλος εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ ἀνθρωπισμὸς ἔδραν εἶχε τὰ πανεπιστήμια καὶ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν.

ΠΟΙΑΙ ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι διὰ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀνακαλύπτεται ἐκ νέου ὁ ἀρχαῖος κόσμος καὶ προβάλλεται εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς συγχρόνου ζωῆς, διὰ τὴν ἀναγέννησιν.

3 ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ. ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΩΝ

Κυρία αἰτία τῶν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων τοῦ 15ου καὶ τοῦ 16ου αἰῶνος ὑπῆρξε τὸ ἐμπόριον τῶν πολυτίμων προϊόντων τῆς Ἀνατολῆς (μπαχαρικῶν, μεταξωτῶν καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, πολυτίμων λίθων κλπ.). Τὰ προϊόντα αὐτὰ Ἴνδοι καὶ Ἀραβες ἔμποροι τὰ μετέφερον ἀπὸ τὰς χώρας τῆς παραγωγῆς των (νησιὰ τοῦ Ἰνδικοῦ, Ἰνδίας, Περσίας), εἰς τοὺς ἐμπορικὸς σταθμοὺς τῆς Μεσογείου. Ἀπὸ ἐκεῖ τὰ ἡγόραζον Ἴταλοι ἔμποροι καὶ τὰ διεκόμεζον εἰς τοὺς λιμένας τῆς Εὐρώπης μὲ πολλὰ κέρδη.

Ἀλλὰ οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἰσπανοί, διὰ νὰ θραύσουν τὴν μονοπωλιακὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὴν Μεσόγειον, συνέλαβον τὴν τολμηρὰν ἰδέαν νὰ ἀναζητήσουν κατ'

εὐθεῖαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας διὰ μέσου τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτὴν πολλοὶ τοὺς ἐβροήθησεν ἢ ἐφευρέσεις τῆς καραβέλας καὶ τῆς πυξίδος.

Ἡ πυξὶς ἐχρησιμοποίηθη ὡς ὄργανον πλεύσεως ἕνεκα τῆς ιδιότητος τῆς μαγνητικῆς βελόνης νὰ δεικνύη τὸν βορρᾶν. Ἐτελειοποιήθη δὲ ἀπὸ τὸν Ἰταλὸν Φλάβιον Τζόγια (1302).

Ἡ καραβέλα κατεσκευάσθη ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Ἦτο πλοῖον μήκους 25 - 30 μ. με ὑψηλὰς πλευράς. Ἡδύνατο νὰ μεταφέρῃ φορτίον μέχρι 200 τόννων καὶ νὰ διανύῃ 10 περίπου χιλιόμετρα τὴν ὥραν.

ΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΩΝ

Πρῶτοι αἰππῶται τοῦ ὠκεανοῦ θεωροῦνται οἱ Πορτογάλοι, οἱ ὁποῖοι ἐμψυχούμενοι ἀπὸ τὸν τριτότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως των Ἑρρίκον τὸν θαλασσοπόρον ἀναζητοῦν τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦ περιπλου τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ πρώτη των ἐπιτυχία ὑπῆρξεν ἡ ἀνακάλυψις τῶν νήσων Μαδέρας καὶ Καναρίων (1419). Ἐπειτα ἀπὸ πολυετεῖς θαρραλέας ἀποπειράς ἔφθασαν εἰς τὸ Πράσιον ἀκρωτήριο, (τοῦ τὸ ἐθαύμασαν διὰ τὴν βλάστησίν του). Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1487 ὁ Βαρθολομαῖος Ντιάζ παραπλέει τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Ἀφρικῆς, τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Β' ὠνόμασεν ἀκρωτήριο «τῆς Καλῆς Ἑλπίδος», διὰ νὰ μὴ τρομάζουν οἱ ναυτικοὶ ἀπὸ τὰς καταιγίδας του. Ἐνδεκα ἔτη ἀργότερον ἄλλος τολμηρὸς Πορτογάλος, ὁ Βάσκο ντε Γκάμα ἐπραγματοποίησε τὸ ὄνειρον τοῦ Ἑρρίκου τοῦ θαλασσοπόρου. Με 4 καραβέλας καὶ πλήρωμα 170 ἀνδρῶν κατώρθωσε νὰ παρακάμψῃ ἐν μέσῳ καταιγίδων τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος καὶ νὰ παραπλεύσῃ τὰ παράλια τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ λιμένος τῆς Μελίνδας. Ἀπὸ ἐκεῖ με κατ' εὐθεῖαν πορείαν διέσχισε τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ ἔφθασεν εἰς Καλκούταν (1498). Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς Λισαβῶνα, εἶχε χάσει 2 πλοῖα καὶ πολλοὺς συντρόφους του ἀπὸ τὰς τρικυμίας καὶ ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἀσθένειαν τοῦ «σκορβούτου»².

Ἐτσι ἔπειτα ἀπὸ πάλιν 80 ἐτῶν με τὰς τρικυμίας καὶ με τὸ μυστήριο τοῦ ἀγνώστου οἱ Πορτογάλοι εὑρον τὴν θαλασσίαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας.

Τὸ 1500 ἄλλοι τολμηροὶ θαλασσοπόροι ἀνεκάλυψαν τὴν Βραζιλίαν

Εικ. 4. Ὁ Χρ. Κολόμβος ἐγεννήθη τὸ 1446 εἰς τὴν Γένοβαν ἀπὸ πατέρα ὑφαντουργόν. Κατὰ τὴν νεότητά του εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐπικίνδυνα ταξίδια του ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰσλανδίαν. Ἐκεῖ ἔμαθε ὅτι Νορμανδοὶ περὶ τὸ 1000 μ.Χ. εἶχον φθάσει εἰς τὸ σημερινὸν Λαμπραντόρ, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν Βιλανδίαν. Μὲ βάσιν τὴν πληροφορίαν αὐτὴν καὶ τὰς μελέτας τοῦ Φλωρεντινοῦ σοφοῦ Τοσκανέλι (διὰ τὴν σφαιρικότητα τῆς γῆς), ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦ περίπλου τῆς γῆς.

εἰς τὴν Ν Ἀμερικὴν καὶ τὴν *Μαδαγασκάρην* εἰς τὸν Ἰνδικόν. Ἀργότερον ἔφεραν τὴν σημαίαν τῆς Πορτογαλίας εἰς τὴν *Σουμάτραν*, *Ἰάβαν*, *Μολούκας* νήσους καὶ τὴν *Ἰαπωνίαν*.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἀνακαλύψεις αὐτάς οἱ Πορτογάλοι ἱδρυσαν καὶ ὠργάνωσαν ἓν ἐκτεταμένον ἀποικιακὸν κράτος. Ἀπὸ ὅλας αὐτάς τὰς ἀποικίας συνέρρευσε πλοῦτος ἄφθονος εἰς τὸ μικρὸν βασιλείον των. Ἡ *Λισαβὼν* ἔγινε ἡ πρώτη πόλις τοῦ κόσμου. Τὴν δόξαν τῆς καὶ τοὺς ἄθλους τῶν τέκνων τῆς ψάλλει ὁ μέγας ἔθνικὸς ποιητὴς τῶν Πορτογάλων Καμόενς εἰς τὸ ἔπος του «Λουσιτανοί.»

ΑΙ ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΩΝ ΙΣΠΑΝΩΝ. Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ. Ο ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΚΟΛΟΜΒΟΣ

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ὑπῆρξεν ἀσφαλῶς ἡ μεγαλυτέρα ἐπιτυχία τῶν θαλασσοπόρων τῆς Δύσεως. Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τὸ ἐπέτυχεν ὁ θαλασσοπόρος Χριστόφορος Κολόμβος εἰς τὴν προσπάθειάν

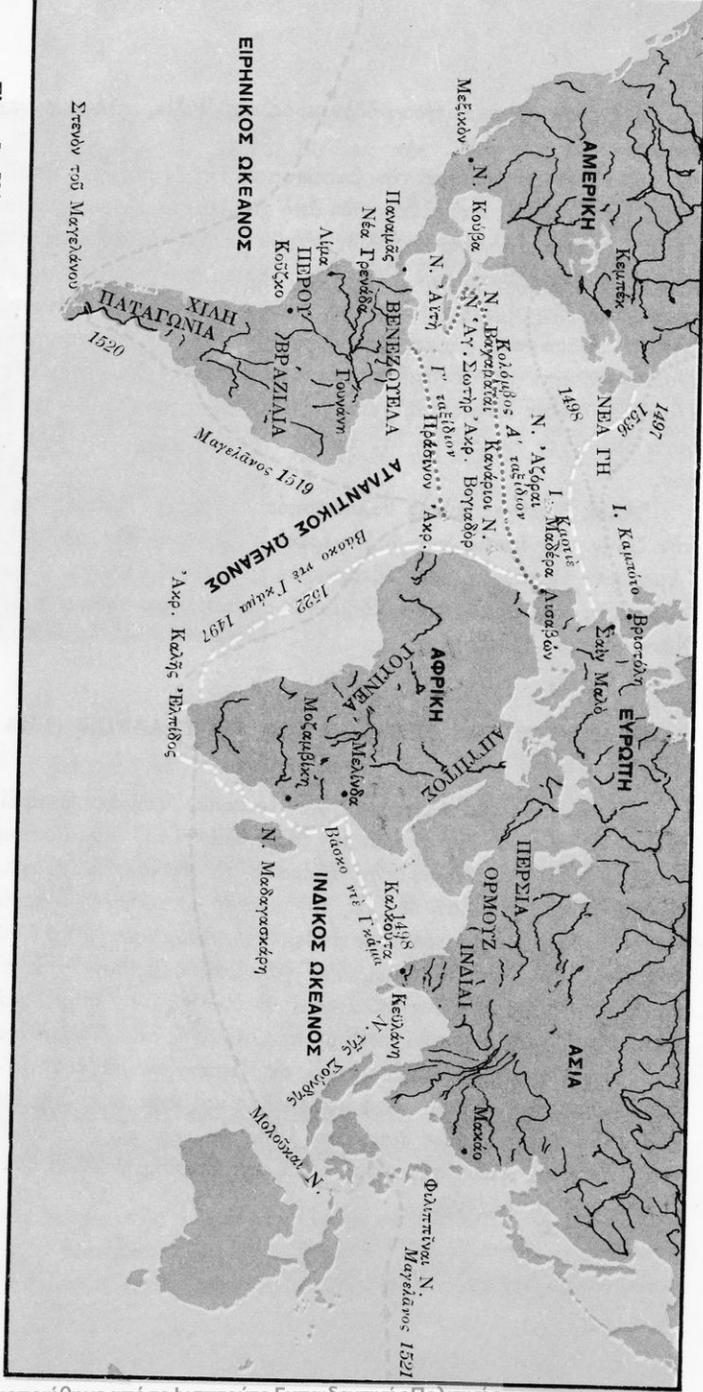
του να άνεύρη συντομωτέραν όδον προς τας 'Ινδίας πλέων συνεχώς προς δυσμάς.

Ό Κολόμβος έπεισε την βασίλισσαν τής 'Ισπανίας 'Ισαβέλλαν να του δώσει 3 πλοία, και έξεκίνησεν από τον λιμένα Πάλου εις τας 3 Αύγ. 1492. Έπειτα από περιπετειώδη πλουϊν με συχνάς άνταρσίας των πληρωμάτων του έφθασε την 12ην 'Οκτωβρίου του ίδιου έτους εις μικράν νήσον τής *Καραϊβικής* θαλάσσης, που την ώνόμασεν "*Άγιον Σωτήρα*. Από εκεί έκαμε 3 άλλας έξερευνήσεις, κατά τας όποιās *άνεκάλυψε* το *Πορτορίκο* και την *Τζαμάϊκα*, τὰ παράλια τής *N 'Αμερικής* και του *Παναμά*. Όλας αυτάς τας χώρας ό Κολόμβος τας ώνόμασε Δ 'Ινδίας, διότι δέν ειχεν άντιληφθή ότι *άνεκάλυψε* μίαν άγνωστον έως τότε ήπειρον.

Άλλά ό μέγας αυτός θαλασσοπόρος ύπῆρξεν άτυχος εις όλην του την ζωήν. Το όνομά της ή 'Αμερικη το έλαβεν από τον Φλωρεντινον *'Αμέρικον Βεσπούκι*, που έξερεύνησε τον Παναμαϊν και μέρος τής *N 'Αμερικής* και βραδύτερον έδημοσίευσε τας έντυπώσεις του από τον Νέον Κόσμον (1507).

Ο ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΗΣ ΓΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΓΓΕΛΑΝΟΝ (1519 - 1522)

"Άλλη σπουδαία έπιτυχία των 'Ισπανων ύπῆρξεν ό πρώτος περίπλους τής γῆς που έγινε από τον *Μαγγελάνον*. Ό θαλασσοπόρος αυτός παρέκαμψε την *N 'Αμερικήν*, έπέρασε το στενον που φέρει σήμερα το όνομά του και εισῆλθεν εις τον άχανῆ ώκεανόν. Το περίεργον ήτο ότι τον ευρε ήσυχον και δια τουτο τον ώνόμασεν *Ειρηνικόν*. Τέλος, έπειτα από πολλās στερήσεις και δοκιμασίας, έφθασαν εις τας *Φιλιππίνας* νήσους, όπου ό *Μαγγελάνος* έφονεύθη εις μίαν συμπλοκήν με τους *ιθαγενεις*. Τον πλουϊν συνέχισεν ό *υποπλοίαρχος* του *Ντέλ Κάνο*, ό όποιος δια του *'Ακρωτηρίου* επέστρεψεν εις *Ισπανίαν* με ένα μονον πλουϊον και 18 συντρόφους από τας 5 *καραβέλας* και από τους 200 άνδρας πληρωμα. Το ταξίδιον ειχε διαρκήσει 1083 ήμ. και ειχον διανουθη 105.000 χλμ. Άλλά το πλέον σημαντικόν δια την έπιστήμην είναι ότι *άπεδείχθη* ή *σφαιρικότης* τής γῆς.

Εικ. 5. Χάρτης των μεγάλων ανακαλύψεων.

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ

Τὰ πρῶτα θεμέλιά του τὰ ἔθεσεν ὁ Κολόμβος, πού ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὰς Ἀντίλλας, τὸ Μεξικὸν καὶ τὰ παράλια τῆς Ὀνδούρας καὶ τοῦ Παναμά, τοῦ ὁποῦ ἡ πλήρῃ κατοχὴν ἔκαμεν ὁ Μπαλμπόα (1513). Ὁ Φερδ. Κορτέζ ἐκυρίευσεν τὸ Μεξικὸν (1519 - 1522), ἀφοῦ κατέστρεψε τὸν λαμπρὸν πολιτισμὸν τῶν Ἀζτέκων. Τὸ Περου τὸ κατέλαβεν ὁ Φραγκίσκος Πιζάρο (1532 - 1535), ἀλλὰ κατέστρεψε τὸν πολιτισμὸν τῶν Ἰνκας. Ἡ Χιλή ἐκυριεύθη τὸ 1541.

Ἔτσι εἰς τὸ δυτικὸν ἡμισφαίριον ἡ Ἰσπανία ἵδρυσεν ἓν τεράστιον κράτος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐπλούτησε καὶ ἐγένεν ἡ ἰσχυροτέρα ναυτικὴ δύναμις τοῦ 16ου αἰῶνος. Οἱ πρῶτοι Ἰσπανοὶ ὑπῆρξαν ἄνθρωποι χωρὶς ἐπιστημονικὴν περιέργειαν καὶ ἄρπαγες θησαυρῶν, συμπεριεφέρθησαν μὲ ἀπάνθρωπιαν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, τοὺς ὁποῖους σχεδὸν ἐξώλωθρον.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΥΠΟ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ

Τὸ 1497 ὁ Γενουάτης Τζιοβάνι Καμπότο διὰ λογαριασμὸν τῶν Ἀγγλων ἀνεκάλυψε τὴν Νέαν Γῆν καὶ τὸ Λαμπραντόρ (Βιλανδιάν), ὅπου εἶχον φθάσει ἄλλοτε καὶ οἱ Βίκινγκς. Ὁ Γάλλος Καρτιέ τὸ 1535 κατ' ἐντολὴν τοῦ βασιλέως του Φραγκίσκου ἐξερεύνησε τὰ παράλια τοῦ Ἀ. Καναδά, ἐνῶ Ὀλλανδοὶ ἔφθασαν εἰς τὴν σημερινὴν Νέαν Ἰνγκλην.

ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν θαλασσίων ἀνακαλύψεων ὑπῆρξαν κοσμοϊστορικά :

Πρῶτον : Ἡ Μεσόγειος χάνει δι' ἓν μακρὸν διάστημα τὴν σημασίαν της, διότι ἀνοίγονται νέοι ὠκεάνειοι δρόμοι. Εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν προβάλλονται τῶρα νέα κράτη, τὰ παρατλαντικά.

Δευτέρᾳ συνέπεια ἦτο ἡ ἐξοδος ἀπὸ τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα καὶ ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος τῶν λαῶν τῆς Δ. Εὐρώπης πού ἔφερον εἰς τὸ προσκλήνιον τὴν ἀστικὴν τάξιν. Τὰ πολύτιμα προϊόντα τῶν ἀποικιῶν πλημμυρίζουν τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς, ἐνῶ παραλλήλως εὐρίσκουν διέξοδον πρὸς τὰς ἀποικίας πλεονάζοντες πληθυσμοὶ καὶ ἀγαθὰ τῆς γῆ-ραιᾶς ἡπείρου.

Ἄλλὰ καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν προεκάλεσαν αἱ ἀνακαλύψεις. Ἐγένιναν γνωσταὶ νέαι θάλασσαί καὶ χῶραι καὶ νέοι λαοί. Ἐμελετήθησαν

νέαι γλῶσσαι καὶ εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην νέα ζῶα καὶ φυτὰ Συνέπεια τούτων ἦτο νὰ πλουτισθοῦν ἡ Γεωγραφία, ἡ Κοσμογραφία καὶ αἱ φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι, ἡ Ἱστορία κλπ. καὶ νὰ πλατύνουν οἱ πνευματικοὶ ὀρίζοντες τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ τόσον εἶχον περιορισθῆ ἀπὸ τὸν σχολαστικισμόν τοῦ Μεσαίωνα.

Τέλος καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ἀλλάζει, διότι νέα πράγματα, ἄλλα ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ νέαι ἰδέαι εἰσάγονται ἀπὸ τὸν νέον Κόσμον καὶ μεταμορφώνουν τὸν παλαιόν.

4 Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Ἀναγέννησις καλεῖται ἡ ἱστορικὴ περίοδος ἀπὸ τοῦ 1350 μ.Χ. μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος. Εἶναι μία μεταβατικὴ ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Δυτικοευρωπαῖοι ἀφήνουν τὴν θεολογικὴν ἐπιρροίαν πού εἶχεν ἐπικρατήσει κατὰ τὸν Μεσαίωνα περὶ τοῦ κόσμου καὶ προχωροῦν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν, μετὰ τὴν ἐκ νέου ἐπάνοδον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ ἐπαφὴ μετὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν εἶχε διακοπῆ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων καὶ τὰς ἀντιδράσεις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τώρα ἐπανερχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὁ ἀρχαῖος κόσμος, διὰ τοῦτο ἡ ὅλη ἐποχὴ ἐπῆρε τὸ ὄνομα ἀναγέννησις, δηλ. στροφή πρὸς τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἀναβίωσις τοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων.

Ἐπομένως ἡ ἀναγέννησις εἶναι εὐρύτερον κίνημα ἀπὸ τὸν ἀνθρωπισμόν, ὁ ὁποῖος ἐκδηλώνει τὴν δράσιν του εἰς τὴν περιοχὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς θρησκείας. Ἡ ἀναγέννησις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν στροφήν πρὸς τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, καλλιτεργεῖ καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς ἐφευρέσεις καὶ διὰ τὴν ἀνακάλυψιν νέων χωρῶν. Εἰς τὰ πλαίσιά της περιλαμβάνει τὴν ἀνανέωσιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς κοινωρίας καὶ τέλος ἐπιδιώκει νὰ ἀναγνωρισθῆ ἡ αὐτοτέλεια τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἀναγεννήσεως εἶναι ἡ προσπάθεια διὰ πρωτότυπα ἔργα.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Ἡ ἀναγέννησις ἀρχίζει μετὰ τὰς ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς. Οἱ ἄν-

θρωποι τῆς Δ. Εὐρώπης ἐγκύπτουν με δίψαν εἰς τὰς πηγὰς τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐκεῖ ἀτενίζουσαν τὸ φῶς, «τὸ φῶς τῆς μορφώσεως», ὅπως τὸ εἶπεν ὁ Ἔρασμος. Αὐτὴ ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων ὄχι μόνον ὠδήγησεν εἰς πλήρη μεταμόρφωσιν τῆς λογοτεχνίας, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ἐπηρεάσασκε τὰς πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας.

Σπουδαῖος παράγων διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀναγεννήσεως ὑπῆρξε καὶ ὁ παραγκωνισμὸς τῆς λατινικῆς καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν, πού ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους νὰ ἐκφράζωνται μετὰ μεγάλην εὐκολίαν. Ἐπίσης αἱ νεαὶ ἰδέαι πού ἀπεκτῆθησαν μετὰ τὸ ἐμπόριον καὶ μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν εἰς ἄλλας ἀγνώστους γεωγραφικὰς περιοχὰς. Τέλος αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις, πού ἔδωσαν δύναμιν εἰς τὸν νεώτερον ἄνθρωπον καὶ ἐπολλαπλασίασαν τὰ διαφέροντά του.

Ἄλλὰ ἡ ἀναγέννησις εἶναι ἀστικὸν κυρίως κίνημα. Καὶ διὰ τοῦτο ἀρχίζει εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ὁ ἀστικὸς βίος μετὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν πλοῦτον πολλῶν κοινοτήτων προσέφερεν εἰς τοὺς λογίους καὶ τοὺς καλλιτέχνας ἐργασίαν καὶ ἀμοιβὰς. Ἐπὶ πλέον εἰς τὴν Ἰταλίαν διετηρεῖτο ἡ λατινικὴ γλῶσσα καὶ παράδοσις. Τέλος ἡ χώρα ἐκεῖνη ὑπῆρξε τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων λογίων, πού ἐκαλλιέργησαν καὶ διέδωσαν τὰς ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς.

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Καὶ αἱ καλαὶ τέχναι ἀναζωογονοῦνται ἀπὸ τὸ νέον πνεῦμα πού ἀνέπτυξεν ἡ μελέτη τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἀφετηρίαν ἀπετέλεσεν ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων μνημείων, τὰ ὅποια διεσώθησαν παρὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἔδωκε δύναμιν καὶ ἐνέπνευσε πρωτοτυπίαν εἰς τοὺς καλλιτέχνας. Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς Ἀναγεννήσεως εἰς τὸν τομέα τῆς τέχνης εἶναι :

Ὁ Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι (1452 - 1519) ἀρχιτέκτων, γλύπτης καὶ ζωγράφος. Ἡ «Τζοκόντα» του εἶναι ἀριστουργηματικὸν πορτραῖτον γυναικὸς μετὰ συγγρατῆμένον μεδίαιμα. «Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος» ἔγινε περὶφημος διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν χρωμάτων του καὶ τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν τῶν προσώπων καὶ τῶν χειρονομιῶν.

Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος (1474 - 1564) γλύπτης, ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων. Τὰ ἔργα του ἐπιβάλλονται μετὰ τὴν ἐκφρασιν ζωῆς, μεγαλείου καὶ δυνάμεως, πού ὑπερβαίνουν τὰ κοινὰ μέτρα. Ἀπὸ τὰ γλυπτὰ του

Εἰκ. 6. Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν. Πίναξ τοῦ Γκρέκο.

ἀξιολογώτερα θεωροῦνται «ὁ Μωϋσῆς» καὶ «ὁ Δαβίδ». Ἀπὸ τὰ ἔργα ζωγραφικῆς ἢ «Δευτέρα Παρουσία».

Ὁ Ραφαήλ Σάντι (1483 - 1520) θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος ζωγράφος τῶν αἰῶνων. Θαυμάζεται ἡ καθαρότης τοῦ σχεδίου του μετὰ τὴν ἀπαλότητα τῶν χρωματισμῶν. «Ὅλα του τὰ ἔργα εἶναι ἀριστουργήματα» ἢ Παναγία ὅμως τοῦ Ἁγίου Σίξτου «Μαντόνα Σιζτίνα» ἔχει κριθῆ ὡς ἀνυπέβλητος.

Ὁ Τιτσιάνο (1477 - 1576), τοῦ ὁποῦ αἱ εἰκόνες διακρίνονται διὰ τοὺς ἀπαλούς χρωματισμούς καὶ τὰς λεπτὰς γραμμάς. Περιφημον ἀπὸ τὰ ἔργα του θεωρεῖται: «Ὁ Ἰησοῦς καὶ τὸ δηνάριον».

Μαθητῆς τοῦ Τιτσιάνο ὑπῆρξεν ὁ Ἕλλην Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ἢ Γκρέκο (1545 - 1614). Ἐξωγράφιζε λεπτὰς μορφὰς μετὰ ἰσχνὰ καὶ ὠρὰ πρόσωπα καὶ μακριὰ δάκτυλα. Ἐκ τῶν ἔργων του θαυμάζεται «Ὁ αἴρων τὸν σταυρὸν αὐτοῦ» καὶ «Ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν».

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Τὴν ἰδίαν ἀναζωογόνησιν διαπιστώνομεν καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην.

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα δὲν ἐπετρέπετο οἱ σπουδασταὶ νὰ κάνουν ἐρωτήσεις πρὸς τοὺς διδασκάλους, οὔτε νὰ θέτουν προβλήματα· ἐδιδάσκοντο ἀπλῶς ἀνευ ἀντιρρήσεων· τώρα τὸ πνεῦμα τῆς ἀναγεννήσεως ἔφερε νέας μεθόδους ποὺ ὑποβοηθοῦν εἰς τὴν ἔρευναν, τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα. Οἱ ἐπιστήμονες διὰ κάθε σοβαρὸν ζήτημα δὲν καταφεύγουν πλέον εἰς τὰς αὐθεντίας (εἰς τὸν Ἀριστοτέλην συνήθως), ἀλλὰ προσπαθοῦν νὰ στηρίξουν τὰς γνώσεις των εἰς τὴν προσεκτικὴν παρατήρησιν, εἰς τὸ πείραμα καὶ εἰς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμόν. Αὐτὸ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἀναπτυχθοῦν ραγδαίως αἱ φυσικομαθηματικαὶ ἐπιστήμαι.

Ὡς ὀρόσημα τῆς σκέψεως καὶ ὡς κορυφαῖαι διάνοιαι ἠμποροῦν νὰ ἐκτιμηθοῦν οἱ ἐξῆς :

Πρῶτος ὁ Πολωνὸς Νικόλαος Κοπέρνικος (1473 - 1543), ποὺ θεωρεῖται ὡς θεμελιωτὴς τῆς συγχρόνου ἀστρονομίας. Μὲ βάσιν τὴν θεωρίαν τοῦ Σαμίου ἀστρονόμου Ἀριστάρχου (280 π.Χ.) ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι τὸ κέντρον τοῦ πλανητικοῦ συστήματος καὶ ὅτι ἡ γῆ καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆται στρέφονται περὶξ αὐτοῦ, ἐνῶ ἕως τότε ἐπιστεῦετο τὸ ἀντίθετον.

Εἰκ., 7. Ὁ Αἴρων τὸν Στανρόν Του. Πίναξ τοῦ Γκερέκο.

Εἰκ. 8. Ὁ Γαλιλαῖος.

Ἄλλος εἶναι ὁ Ἰταλὸς Γαλιλαῖος (1564 - 1642), ποὺ ἀνεκάλυψε τὸ ἐκκρεμές καὶ τὸ τηλεσκόπιον, μὲ τὸ ὁποῖον ἀπεδειξεν ἀληθινὴν τὴν θεωρίαν τοῦ Κοπερνίκου.

Καὶ τέλος ὁ Ἀγγλὸς Φραγκῖσκος Βάκων, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ «Νέον Ὅργανον», εἰς τὸ ὁποῖον ἀπορρίπτει κάθε θεωρίαν ποὺ δὲν στηρίζεται εἰς τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Ἡ Ἀναγέννησις ἐπέφερε πλήρη ἀλλαγὴν εἰς τὸν βίον καὶ μετεμόρφωσε τὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης, ἐπειδὴ ἐγέννησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους νέα ἐνδιαφέροντα καὶ νέας ιδέας καὶ μεθόδους καὶ ἐφεῦρε νέα ἐργαλεῖα καὶ ὄργανα. Ὑπῆρξε πραγματικὰ μία νέα ἐποχὴ ποὺ ἐγέννησεν ἕνα νέον, ἀνώτερον πολιτισμόν.

5 Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Αἱ παρεκτροπαὶ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ ἡ θρησκοληψία τῶν ἀμορφώτων ἱερέων καὶ πολλῶν πιστῶν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶχον μειώσει τὴν ὑπόληψίν της εἰς τὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα. Ἡ ἠθικὴ αὐτὴ κατάπτωσης ἔφερε ἀναβρασμὸν εἰς τὴν ψυχὴν

αύστηρῶν θεολόγων, ἀλλὰ καὶ μορφωμένων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἐζήτουν νὰ ἐπανέλθῃ ὁ Καθολικισμὸς εἰς τὰς ἀγνάς καὶ αὐστηρὰς παραδόσεις τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ ἀναπτύσσονται ζωηραὶ ἐκδηλώσεις εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, μὲ σκοπὸν νὰ διορθωθοῦν τὰ κακῶς ἔχοντα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ κινήσις νὰ ἐπιβληθῇ ἠθικὸς καθαρμὸς καὶ νέος ρυθμὸς εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Καθολικισμοῦ ὀνομάζεται Μεταρρύθμισις.

ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Ὁ Οὐίκλιφ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ὁ Χούς εἰς τὴν Βοημίαν (14ος αἰὼν) δὲν ἐδέχοντο τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα καὶ τῶν ἐπισκόπων ἤθελαν νὰ ἐπανέλθῃ ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰς γνησίας ἐκδηλώσεις τῶν πρώτων χρόνων μὲ τὴν μελέτην καὶ τήρησιν τῶν Γραφῶν. Ὁ Πάπας διὰ νὰ ἀντιδράσῃ συνεκάλεσεν σύνοδον, ἣ ὅποια κατεδίκασε τὸν Χούς εἰς θάνατον διὰ πυρᾶς (1413).

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ. Ο ΛΟΥΘΗΡΟΣ

Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν αἱ καταχρήσεις τοῦ κλήρου εἶχον γίνει ἀνυπόφοροι. Ἡ ἀγανάκτησις ἐξέσπασεν, ὅταν ὁ Πάπας Λέων ὁ 10ος ἐπέτρεψε νὰ ἐκδοθοῦν πρὸς πώλησιν *συγχωροχάρτια*, δηλ. ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς μὲ τὰ ὅποια ἐσυγχωροῦντο τὰ ἀμαρτήματα τῶν καθολικῶν. Αὐτὸ ἐξήγειρε τὸν καθηγητὴν τῆς θεολογίας Μαρτίνον Λούθηρον. Οὗτος τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1517 συνέταξε μίαν ἔγγραφον διαμαρτυρίαν μὲ 95 ἀντιρρήσεις (θέσεις), μὲ τὰς ὁποίας ἐκαυτηρίαζε τὰς καταχρήσεις τῆς Παπικῆς ἐξουσίας. Αἱ «θέσεις» αὐταὶ καὶ τὰ θερμὰ κηρύγματα τοῦ Λουθήρου εὔρον ἀπήχησιν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας πρὸς ἔθνικὴν λύτρωσιν καὶ δὲν ἤργησαν νὰ δημιουργηθοῦν ταραχαί.

Ὁ Λούθηρος πρὸς ἐθεωρήθη ἀπὸ τὸν γερμανικὸν λαὸν ὡς Μεσσίας, ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ξυλοκόπου τῆς Σαξωνίας. Ἐσπούδασε νομικὰ μὲ πολ-
λὰς στερήσεις, αἱ ὅποια τοῦ ἐδυνάμωσαν τὸν χαρακτῆρα. Διὰ νὰ εὔρῃ τὴν ἡρεμίαν τῆς ψυχῆς του ἀφιερῶθη εἰς τὴν μελέτην τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου.

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΛΟΥΘΗΡΟΥ

Ὁ Λούθηρος διδάσκει ὅτι μόνον ἡ ἄμεσος ἐπικοινωνία τοῦ Χριστιανοῦ μετὰ τὸν Θεόν, ὅπως συνιστᾷ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος, σώζει, διότι φέρει τὸν ἐσωτερικὸν φωτισμὸν τῆς ψυχῆς, δηλ. τὴν θεϊκὴν χάριν. Ἀλλὰ πῶς ἔμπορεῖ ὁ πιστὸς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τὸν Θεόν; Μετὰ τὴν ἐλευθέραν ἔρευναν τῶν Γραφῶν καὶ μάλιστα τῶν Εὐαγγελίων, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλεται νὰ μεταφράζωνται εἰς τὰς Ἐθνικὰς γλώσσας. Ἀπὸ τὰ μυστήρια δέχεται μόνον τὴν βάπτισιν καὶ τὴν θεϊκὴν εὐχαριστίαν.

Οἱ Λουθηρανοὶ ἢ Εὐαγγελισταὶ λέγονται καὶ Διαμαρτυρόμενοι, διότι κατὰ τὴν Δίαιταν^s τῆς Σπείρας (1529) οἱ Λουθηρανοὶ ἡγεμόνες ὑπέβηλον ἔγγραφον διαμαρτυρίαν. Ἀργότερον διὰ νὰ πείσουν τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πάπαν ὅτι δὲν εἶναι αἰρετικοὶ ἀλλὰ χριστιανοὶ πού ποθοῦν τὴν ἡθικὴν κάθαρσιν τῆς Ἐκκλησίας, συνέταξαν μίαν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς των ἀπὸ 28 ἄρθρα, πού τὴν ἔγραψεν ὁ ἀνθρωπιστῆς Μελάγχθων.

Ὁ Λουθηρανισμὸς διεδόθη κυρίως εἰς τὴν Β. Γερμανίαν καὶ τὰς Σκανδιναβικὰς χώρας.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΙΣ ΕΛΒΕΤΙΑΝ, ΓΑΛΛΙΑΝ, ΑΓΓΛΙΑΝ

Εἰς τὴν Ἑλβετίαν τὴν μεταρρύθμισιν ἐκήρυξεν ὁ ἱερεὺς Σβίγγλιος (1484 - 1531). Αὐτὸς συμφωνεῖ μετὰ τὸν Λούθηρον· δὲν δέχεται μόνον τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν μετάληψιν. Τὸ δόγμα του διεδόθη εἰς Β. καὶ Δ. Ἑλβετίαν καὶ Ν. Γερμανίαν.

Εἰς τὴν Γενεύην ἐδίδαξεν ὁ Ἰωάννης Καλβίνος (1509 - 1564). Καὶ αὐτὸς συμφωνεῖ γενικῶς μετὰ τὸν Λούθηρον, δέχεται ὅμως ἐπὶ πλεόν τὸν προορισμὸν, δηλ. ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος πρὶν ἔλθῃ ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν, εἶναι καθωρισμένον ἐκ Θεοῦ, ἐὰν θὰ ἔχῃ τὴν θεϊκὴν χάριν ἢ τὴν ἁμαρτίαν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν ὁ Καλβίνος ἐπροχώρησε καὶ εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν ἠθῶν τῆς Γενεύης καὶ τὴν ἰδρύσιν θεοκρατικῆς κυβερνήσεως. Ὁ Καλβινισμὸς διεδόθη εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν.

Εἰς τὴν Σκωτίαν τὰς θεωρίας τοῦ Καλβίνου μετέδωκεν ὁ Τζὸν Νόξ. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Καλβινισμὸς ἐξηπλώθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου τὸ ἔδαφος εἶχεν ἐτοιμασθῆ ἀπὸ τὸν Οὐίκλιφ. Ἔτσι ἰδρύθη ἡ Ἀγγλικανικὴ

ἡ 'Επισκοπικὴ 'Εκκλησία, ποὺ διατηρεῖ τύπους καὶ τοῦ Καθολικισμοῦ (ὅπως τούς ἐπισκόπους, τὰ ἱερά σκεύη κλπ.). Ἡ Ἰρλανδία, μόνη ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Δ.Ευρώπης ἔμεινε πιστὴ εἰς τὸν Καθολικισμόν.

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Ἡ Θρησκευτικὴ Μεταρρύθμισις ἔφερε τὴν διάσπασιν εἰς τὴν Καθολικὴν 'Εκκλησίαν καὶ ἔγινε ἀφορμὴ σκληρῶν πολέμων. Ἀκόμη ἐτόνωσε τὰ ἔθνικὰ αἰσθήματα τῶν λαῶν τῶν χωρῶν ποὺ εἶχον ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸν Πάπαν ἢ ἀπὸ ἄλλους καθολικοὺς δυνάστας καὶ τοὺς ἔδωσε τὸ θάρρος νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Ἡ ΑΝΤΙΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ Ἡ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

Ἡ ἀντεπίθεσις τοῦ Καθολικισμοῦ κατὰ τῶν ὁπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως ἀποτελεῖ τὴν ἀντιμεταρρύθμισιν. Ὡς μέσα πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἡ Καθολικὴ 'Εκκλησία ἐχρησιμοποίησε τὰ ἐπόμενα :

1. Τὴν Σύνοδον τοῦ Τριδέντου, ἡ ὁποία συνήλθε τρεῖς φορές κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1545 - 1563 καὶ ἀφοῦ ἀνεγνώρισε τὸν Πάπαν ὡς νόμιμον ἀρχὴν τῆς 'Εκκλησίας, διατύπωσε σαφέστερον τὸ καθολικὸν δόγμα.

2. Τὸ Τάγμα τῶν Ἰησουιτῶν, ποὺ ἰδρύθη τὸ 1540 ἀπὸ τὸν Ἰσπανὸν ἀξιωματικὸν Ἰγνάτιον Λουόλα. Αὐτὸς ὡς κύρια ὄπλα ἐναντίον τῶν μεταρρυθμιστῶν ἀνεγνώριζε τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῶν νέων εἰς τὰ ἰδανικὰ τοῦ Καθολικισμοῦ. Οἱ ἱεραπόστολοί του ἐκήρυξαν τὸν Χριστιανισμόν εἰς τὴν Κίναν, τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Ν. Ἀμερικήν.

3. Τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν, ποὺ ἦτο ἓνα δικαστήριον ἀπὸ 6 καρδινάλιους καὶ κατεδίκαζεν εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον ἐκείνους ποὺ ἐξέφευγον ἀπὸ τὸν Καθολικισμόν. Ἐδρασεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ἐπίσης κατὰ καιροὺς συνέτασεν ἓνα πίνακα τῶν βιβλίων ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ τὰ διαβάξουν οἱ Καθολικοί. Ὁ πίναξ αὐτὸς εἶναι γνωστὸς μὲ τὴν λατινικὴν ὀνομασίαν «*Ἰντεξ*».

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ ὄργανα διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἀντιπάλων τῆς ἡ Ἀντιμεταρρύθμισις ἐχρησιμοποίησε καὶ τὴν λογοτεχνίαν, τὴν τέχνην καὶ τὴν μουσικίην.

ΠΩΣ ΔΙΕΜΟΡΦΩΘΗ Η ΓΑΛΛΙΑ ΕΙΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ἡ Γαλλία μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος εἶχε διαιρεθῆ εἰς πολλὰ φέουδα καὶ ὁ βασιλεὺς δὲν εἶχεν ἐπιβολὴν ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν Παρισίων. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ γάμοι μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας μὲ γόνους μεγάλων δουκῶν ἐμεγάλωσαν τὰ ὄρια τοῦ κράτους καὶ ἐδυνάμωσαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως.

Ἄλλὰ ἡ διαμόρφωσις τῆς Γαλλίας εἰς ἓνα ἰσχυρὸν κράτος εὗρεν ἐμπόδια τοὺς Ἄγγλους βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν διὰ τοῦ ἑκατονταετοῦς πολέμου περιφερείας, διὰ νὰ ἀσφαλίσουν τὴν κατοχὴν τοῦ στενοῦ τῆς Μάγχης. Οἱ Γάλλοι ἐπολέμησαν καὶ τότε μόνον ἐνίκησαν, ὅταν ὅλοι ἠνώθησαν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ βασιλέως των Καρόλου Ζ', ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐπέτυχε τὴν ἐνότητα τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ, ὠργάνωσε μόνιμον στρατόν, διὰ νὰ καταστήσῃ δὲ πλέον εὐκίνητον τὸ πυροβολικόν του, ἐστήριξε τοὺς σωλήνας τῶν πυροβόλων εἰς κιλλίβαντας καὶ ἀντικατέστησε τὰ λίθινα βλήματα διὰ σιδηρῶν. Ἔτσι ἐνίκησε τοὺς Ἄγγλους καὶ κατάρθωσε νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἐπειτα ἔκαμεν ἐσωτερικὰς μεταρρυθμίσεις, μὲ τὰς ὁποίας ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς χώρας του.

Ἀπὸ τοὺς διαδόχους του ὁ πλέον ἀξιόλογος εἶναι ὁ Λουδοβίκος ΙΑ' ὁ ὁποῖος ἐξερρίζωσε τὰ ὑπολείμματα τοῦ φεουδαρχισμοῦ καὶ ἐστερέωσε τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα. Ἐπίσης ὁ Φραγκίσκος Α', ὁ ὁποῖος ἐγίνε γνωστός ὡς ὀργανωτὴς τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ καὶ ὡς ὑποστηρικτὴς τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῶν ἐξερευνητικῶν ταξιδίων.

Η ΕΝΙΣΧΥΣΙΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ

Οἱ Ἄγγλοι ὅταν ἔχασαν τὸν Ἐκατονταετῆ πόλεμον (1453), συνεκentrώθησαν εἰς τὰς νήσους των καὶ ἔστρεψαν τὴν δραστηριότητά των πρὸς τὴν θάλασσαν. Δὲν εἶχον συνέλθει ἀκόμη ἀπὸ τὰς συνεπείας τοῦ μακροῦ ἐκείνου ἀγῶνος, ὅταν τὸ 1455 ἤρχισεν ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ οἴκου τῆς Ὑόρκης μὲ τὸν οἶκον Λάγχαστερ διὰ τὸν Ἀγγλικὸν στέμμα, πού εἶναι γνωστός ὡς «Πόλεμος τῶν Δύο Ρόδων». Τελικῶς, τὸ 1485

ὁ Ἑρρικός Ζ' Τυδώρ, ἐκ τοῦ οἴκου Λάγκαστερ, ἐνίκησε καὶ ἐπέβαλε τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν εἰς τὴν χώραν.

Ὁ Ἑρρικός Η' Τυδώρ (1509 - 1547) ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν Ἀγγλικὴν ἱστορίαν, διότι ἐχώρισε τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὸν Πάπαν καὶ εἰσήγαγε τὴν Μεταρρύθμισιν. Ἐπίσης ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ναυτικῆς ἰσχύος τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ Ἐλισάβετ Α' (1558 - 1603), κόρη τοῦ προηγουμένου, ὑπῆρξε μεγάλη βασίλισσα. Ἐπέβαλε τὴν θρησκευτικὴν γαλήνην, ἀφοῦ ἀνεγνώρισε τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς ἡ Ἀγγλία ἐθεμελίωσε τὴν ἀποικιακὴν τῆς ἀνάπτυξιν. Ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ κατεστράφη ἀπὸ τὸν Ἀγγλικὸν στόλον ἡ περίφημος ἀρμάδα τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Ἰσπανίας.

Η ΙΣΠΑΝΙΑ ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος οἱ Ἀραβες εἶχον καταλάβει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἰσπανίας. Ἐμείναν ὅμως ἐλεύθερα τὰ κράτη τῆς Καστίλλιας καὶ τῆς Ἀραγωνίας. Ἡ ἱστορία των, ἔπειτα ἀπὸ τὴν Ἀραβικὴν εἰσβολήν, ὑπῆρξε πόλεμος κατὰ τῶν εἰσβολέων.

Μὲ τὸν ἀπελευθερωτικὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἐκαλλιεργήθη εἰς τὸν Ἰσπανικὸν λαὸν θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἐναντίον τῶν μωαμεθανῶν καὶ ἰσχυρὸν ἐθνικὸν φρόνημα. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ πατριωτισμοῦ ὅπως καὶ ὁ γάμος τῆς βασιλίσσης τῆς Καστίλλιας Ἰσαβέλλας μὲ τὸν ἰκανὸν βασιλέα τῆς Ἀραγωνίας Φερδινάνδον (1469) ἐπέφεραν τὴν ἑδαφικὴν καὶ πολιτικὴν ἔνωσιν τῆς χώρας. Ἡ ἔνωσις ὅλων τῶν Ἰσπανῶν τοὺς ἔδωσε τὴν δύναμιν νὰ κυριεύσῃ ἐπὶ τέλους τὴν Γρανάδαν (1492) καὶ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἀραβας ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὴν νίκην αὐτὴν οἱ Ἰσπανοὶ ὤρμησαν νὰ κατακτήσῃ καὶ τοὺς ὠκεανοὺς καὶ ἐπέτυχαν μὲ τὸν Κολόμβον νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν Ἀμερικὴν καὶ νὰ πλατύνῃ τὰ ὄρια τοῦ κόσμου.

Η ΕΛΒΕΤΙΑ ΚΑΙ Η ΟΛΛΑΝΔΙΑ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΚΑ ΚΡΑΤΗ

Ἡ Ἑλβετία κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀνήκεν εἰς τὸ Ἅγιον Ρωμαϊκὸν Κράτος τοῦ Γερμανικοῦ Ἔθνους. Αἱ πιέσεις ὅμως τῶν κατακτητῶν ἐξώθησαν μερικὰς ἐπαρχίας (καντόνια) εἰς μυστικὴν ἔνωσιν μὲ σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν. Μὲ βασικὸν πυρῆνα τὴν ἔνωσιν αὐτὴν συνεκροτήθη τὸ 1499 ἡ Ὀμοσπονδία τῶν Ἑλβετικῶν Καντονίων.

Ἐπειδὴ ἡ χώρα ἦτο πτωχὴ καὶ δὲν εὕρισκον ἐργασίαν ὅλοι οἱ κάτοικοί της, πολλοὶ Ἑλβετοὶ κατετάχθησαν ὡς μισθοφόροι ὑπὸ ξένους ἡγεμόνας, ἔγιναν δὲ περιζήτητοι διὰ τὰς πολεμικὰς τῶν ἱκανότητάς.

Παλαιότερον ὄχι μόνον ἡ Ὀλλανδία ἀλλὰ καὶ τὸ Βέλγιον εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Ἰσπανίας Φίλιππον Β'. Ἐπειδὴ ὁμοίως ἡ Ὀλλανδία εἶχεν ἀσπασθῆ τὸν Καλβινισμόν, ὁ Φίλιππος ἠθέλησε νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὸν Καθολικισμόν. Ἀλλὰ οἱ κάτοικοι ἐπανεστάτησαν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γουλιέλμον τὸν Σιωπηλὸν καὶ ἠνδραγάθησαν εἰς τὰς πολιορκίας τοῦ Λέντεν καὶ τοῦ Ἀλκμαρ.

Τὸ 1581 ἑπτὰ ὀλλανδικαὶ ἐπαρχίαι ἴδρυσαν τὸν Σύνδεσμον τῆς Οὐτρέχτης καὶ διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Εἰς τὴν διακήρυξιν αὐτὴν διατυπώνονται διὰ πρώτην φορὰν τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου καὶ τῶν ἀρχόντων. Τὴν βᾶσιν τῆς ὀμοσπονδιακῆς ὀργανώσεως ἀπέτελεσαν τὰ Συμβούλια τῶν 7 ἐπαρχιῶν. Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσχοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Γενικῶν Τάξεων, τὴν ἐκτελεστικὴν δὲ τὸ Συμβούλιον μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Κυβερνήτην.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των οἱ Ὀλλανδοὶ ἴδρυσαν ἀποικιακὸν κράτος εἰς τὴν Ν. Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἰνδονησίαν, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐξήσφαλισαν πλοῦτη καὶ δύναμιν. Ὁ πλοῦτος αὐτὸς συνετέλεσεν εἰς πνευματικὴν ἀνθισιν καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν τῆς Ὀλλανδίας.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑΝ ΚΑΙ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ

Εἰς τὴν Ἰταλίαν καμία κεντρικὴ ἐξουσία δὲν ἐπέτυχε νὰ ἐπιβληθῆ. Ἀφ' ἑνὸς ἡ γεωγραφικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ διαίρεσις τῆς Ἰταλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ ἀνταγωνισμὸς εἰς τὰ ἐδάφη της τῶν ξένων ἡγεμόνων συνετέλεσαν, ὥστε ἡ Ἰταλία νὰ γίνῃ θέατρον μεγάλων συγκρούσεων.

Τὰ κράτη ποῦ περιελάμβανεν ἡ χώρα αὐτὴ κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα ἔφθαναν τὰ 35. Ἀπὸ αὐτὰ σπουδαιότερα ἦσαν :

Τὸ βασιλείον τῆς Νεαπόλεως, ποῦ κατεῖχε τὸ νότιον ἡμισυ τῆς Χερσονήσου καὶ ἀνήκεν εἰς τὸν οἶκον τῆς Ἀραγωνίας.

Εἰς τὸ κέντρον εὕρισκετο τὸ κράτος τοῦ Βατικανοῦ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Πάπαν καὶ ἔδραν τὴν Ρώμην.

Σημαντικώτερα ἦσαν τὰ κράτη τοῦ Βορρᾶ.

Τὸ κράτος τῆς Βενετίας ἔγινε τὸ δυνατώτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἰταλικά. Τὴν δύναμίν του ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ ναυτικόν του, ποῦ τὸν 15ον αἰῶνα

είναι τὸ ἰσχυρότερον τοῦ κόσμου. Οἱ ἄρχοντές της, οἱ «δόγηδες», διὰ νὰ πληροφοροῦνται τὰ συμβαίοντα εἰς ἄλλας χώρας, ἐδημιούργησαν τὴν *διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν*. Ὁ μεγάλος πλοῦτος τῆς «Γαληνοτάτης Δημοκρατίας»⁶ προήρχετο ἀπὸ τὸ δικομιστικὸν ἐμπόριον τῶν προϊόντων τῆς Ἀνατολῆς.

Τὸ κράτος τῆς Φλωρεντίας ἢ τῆς Τοσκάνης ἦτο τὸ πλουσιώτερον μετὰ τὴν Βενετίαν· ἔχει ὅμως μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ αὐτὴν, διότι ὑπῆρξεν φυτώριον τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ μετὰ τὴν λογοτεχνίαν του ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς κοινὸν ἐκφραστικὸν ὄργανον, τὴν *Τοσκανικὴν γλῶσσαν*, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν τὰ ἔργα των οἱ πρόδρομοι τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως Δάντης κ.λ.π.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ φεουδαρχισμὸς συνεχίζεται, ὥστε νὰ ὑπάρχουν 350 περίπου κρατίδια καὶ κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα. Αἱ μικραὶ αὐταὶ ἡγεμονίαι διετήρουν μίαν χαλαρὰν ἐξάρτησιν τόσον ἀπὸ τὸν Πάπαν, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Ἀγίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους τῆς Γερμανικῆς Ἐθνοτήτος. Ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ὁ αὐτοκράτωρ ἐκλέγεται ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀψβούργων τῆς Αὐστρίας.

7 Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΤΟΥ 16 ΑΙΩΝΟΣ

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΩΝ

Οἱ πόλεμοι τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ δὲν διεξάγονται πάντοτε ἀπὸ δύο μόνον ἀντίπαλα μέρη, οὔτε εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἐθνικοί. Μερικὰ κράτη, διὰ νὰ ἀσφαλισθοῦν ἀπὸ ἰσχυρότερον ἐχθρόν, σχηματίζουν συμμαχίας κοινοῦ συμφέροντος μετὰ ἄλλα κράτη· κάποτε καὶ αἱ δύο ἀντίπαλοι παρατάξεις ἀποτελοῦνται ἀπὸ ομάδας συνησπισμένων κρατῶν. Διὰ τοῦτο οἱ πόλεμοι αὐτῆς τῆς μορφῆς ἔχουν ὀνομαστῆ διεθνεῖς. Λέγονται δὲ καὶ δυναστικοί, ἐπειδὴ συνεκρούσθησαν αἱ δυναστεῖαι, δηλ. οἱ βασιλεύοντες οἴκοι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ θρησκευτικούς πολέμους συνταράσσεται ὁ 16ος αἰὼν, ἐπίσης δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀποικιακούς. Οἱ Τούρκοι ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ διεξάγουν πολέμους κατακτητικούς.

Οἱ δυναστικοὶ πόλεμοι ἔχουν μῆλον τῆς ἐριδος τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀρχίζουν μετὰ τὸν Κάρολον Η΄ τῆς Γαλλίας, ὁ ὁποῖος εἰσέβαλεν εἰς τὰ

Ιταλικά ἐδάφη καὶ ἔγινε κύριος τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, ἀλλ' ἀργότερον εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ.

Ἡ δευτέρα εἰσβολὴ ἔγινεν ἀπὸ τὸν διάδοχόν του Λουδοβίκον *IB'* ὁ ὁποῖος ἐκυρίευσεν τὸ *Μιλάνον* (1499). Ἄλλ' ὅταν ὁ Πάπας ἐσχημάτισεν ἐναντίον του ἰσχυρὸν συνασπισμὸν, τὸν «Ἱερὸν Σύνδεσμὸν», ὁ Λουδοβίκος ἐνίκηθη καὶ ἐξέκένωσε τὴν Ἰταλίαν.

Τοὺς πολέμους ὅμως συνέχισεν ὁ διάδοχος ἐκείνου *Φραγκῖσκος Α'*, ὁ ὁποῖος στηριζόμενος εἰς τὸ καλῶς ὀργανωμένον κράτος του, πού διέθετε καὶ πλουσίους πόρους, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ὑπεχρέωσε τὸν Πάπαν νὰ κλείσῃ εἰρήνην. Εἰς τὰ φιλόδοξα ὅμως σχέδιά του νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην εὗρεν ἀντιμέτωπον τὸν *Κάρολον Ε'*, ὁ ὁποῖος ἦτο βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας καὶ συγχρόνως αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν εἰς φοινικὴν μάχην πλησίον τῆς Παβίας, ὅπου ὁ *Φραγκῖσκος* ἐνίκηθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος (1525), ἀλλὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἠλευθερώθη.

Ὁ *Κάρολος* προελάσας ἐλεηλάτησε καὶ αὐτὴν τὴν *Ρώμην*. Κατόπιν ἀπέκρουσε τοὺς *Τούρκους* τοῦ *Σουλεϊμάν* εἰς τὴν *Βιέννην* (1529), καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν *Μωαμεθανῶν* εἰς *Τύνιδα*, ὅπου εἶχε τὰ ὄρη-τήριά του ὁ περιβόητος ναύαρχος τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν *Χαϊρεντίν Βαρβαρόσσας*, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ τρόμος τοῦ *Αἰγαίου*.

Ἐνῶ ὅμως ὁ *Χριστιανὸς* αὐτὸς ἡγεμὼν ἐμάχετο ἐναντίον τῶν *Τούρκων*, ὁ *Φραγκῖσκος* εὗρεν εὐκαιρίαν νὰ ἀρχίσῃ νέας ἐχθροπραξίας, ἀφοῦ συνεμάχησε καὶ μετὰ τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀπίστων, τὸν *Σουλτάνον*. Εἰσήλασε πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ *Κάρολος* εἰσέβαλεν εἰς *Γαλλίαν*, ὁ *Φραγκῖσκος* ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ ἀνακωχὴν. Τότε μάλιστα ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν φίλον του τὸν *Σουλτάνον* νὰ τοῦ παραχωρηθοῦν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ *Τουρκικοῦ* κράτους ἐμπορικὰ προνόμια, αἱ λεγόμεναι «*διομολογήσεις*»⁸. Εἰς ἀντάλλαγμα ὁ *Φραγκῖσκος* συνέπραξε πάλιν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ *ξηρὰν* καὶ κατὰ *θάλασσαν* ἐναντίον τοῦ *Καρόλου*. Ὅταν ὅμως ὁ τελευταῖος ἠπειλήσῃ τὸ *Παρίσι* (1544), οἱ δύο πεισματῶδεις ἀντίπαλοι ἐδέχθησαν νὰ συνθηκολογήσουν (*Εἰρήνη τοῦ Κρεπύ*).

Ἔτσι ἐτελείωσαν οἱ καταστρεπτικοὶ αὐτοὶ Ἰταλικοὶ πόλεμοι.

Οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι ἐξέσπασαν ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῶν ὀπαδῶν τῆς *Μεταρρυθμίσεως* νὰ ὀργανωθοῦν εἰς ἐνώσεις ἢ συμμαχίας, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ὑπαρξίν των, ἢ ὅποια ἐκινδύνευε ἀπὸ τοὺς καθολικούς.

Πρώτοι είναι οι λεγόμενοι *Σμαλκαλδικοί πόλεμοι*. Είς την Γερμανικήν πόλιν Σμαλκάλδην οι Διαμαρτυρόμενοι ήγερμένοι συνήλθον τὸ 1531 καὶ ἱδρυσαν μίαν θρησκευτικὴν συμμαχίαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε΄ ἐπέχειρσεν διὰ πολέμου νὰ τὴν διαλύσῃ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνίκηθη, ἐκάλεσε Δίαιταν εἰς τὴν Αὐγούσταν, ἡ ὁποία παρεχώρησεν εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους ὄχι μόνον θρησκευτικὴν ἀλλὰ καὶ πολιτικὴν ἰσονομίαν μετὰ τοὺς Καθολικοὺς (1555).

Ἀγρίαν μορφήν λαμβάνουν οἱ πόλεμοι αὐτοὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν ὁποίαν συγκλονίζουσι ἐπὶ ὀλόκληρον τριακονταετίαν. Αἰτία ὑπῆρξεν ἡ πρόθεσις τῶν Καθολικῶν νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς Καλβινιστὰς τῆς χώρας, ποὺ ἐλέγοντο *Οὐγενότοι*. Ὁ φανατισμὸς αὐτὸς κατέληξεν εἰς τὴν φρικώδη «*νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου*» (23 Αὐγ. 1572), κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Καθολικοὶ ἐσφαζάν εἰς ἅλην τὴν Γαλλίαν 30 χιλιάδας Οὐγενότους. Τέλος διὰ νὰ φέρῃ γαλήνην εἰς τὴν χώραν ὁ βασιλεὺς Ἐρρίκος Δ΄, ἐδημοσίευσεν τὸ *Διάταγμα τῆς Νάντης*, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώριζεν εἰς τοὺς Οὐγενότους θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ἰσότητα (1598).

Διὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους εἰς τὴν Ὀλλανδίαν ἐγένετο λόγος προηγουμένως, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνεξαρτησίας της. Ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἔριν μεταξὺ Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Καθολικῶν τῆς Ἰσπανίας ποὺ κατέληξεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ἀρμάδας τοῦ Φιλίππου Β΄ (1588).

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς ποὺ εἶχον θέατρον ἐπιχειρήσεων τὴν Εὐρώπην, ἔγιναν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμίσιον τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ εἰς τὰς Νέας Χώρας οἱ πρῶτοι ἀποικιακοὶ πόλεμοι. Εἰς τὸ Δυτικὸν ἡμισφαίριον ἄνδρες σκληροὶ, ὅπως ὁ Κορτέζ, ὁ Πιζάρου καὶ ὁ Ἀλμάγκρου, ἀγωνιζόμενοι μετὰ ὀλίγας μόνον δεκάδας στρατιωτῶν ἐναντίον μυριάδων ἰθαγενῶν, ἐστερέωσαν τὴν κατοχὴν τῆς Ἰσπανίας εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Ν Ἀμερικὴν. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν οἱ τολμηροὶ Βάσκο ντὲ Γκάμα, Ἀλμέιντα καὶ Ἀλβουκέρκης μετὰ ὀλίγα σκάφη κατεναυμάχησαν Μωαμεθανικοὺς στόλους καὶ ἐθεμελίωσαν τὰς ἀπεράντους κτήσεις τῆς Πορτογαλίας, τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς Ἐμμανουήλ Β΄ δικαίως ὠνομάσθη «ὁ Εὐτυχής».

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑ ·Ι· ΚΗΣ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ

Ἐὰν ἐμβαθύνωμεν εἰς τοὺς ἰταλικοὺς πολέμους, θὰ προσέξωμεν

ὅτι ἔχουν καὶ μίαν ἄλλην σημασίαν περισσότερο χαρακτηριστικὴν, ὅτι δηλ. ἐγκαινιάζουν νέαν πολιτικὴν εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις τῆς Εὐρώπης.

Πρῶτον, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Βενετίας, ἀρχίζουν καὶ ἄλλα κράτη νὰ διορίζουν πρεσβευτὰς εἰς τὰς πρωτεύουσας ξένων χωρῶν, διὰ νὰ τὰ ἀντιπροσωπεύουν καὶ νὰ τὰ εἰδοποιοῦν περὶ τυχόν κινδύνου.

Ἐπειτα βλέπομεν νὰ ἐφαρμόζεται με ἐπιτυχίαν ἡ ἀρχὴ τῆς «ἰσορροπίας» τῶν Δυνάμεων. Δηλ. ὅταν παρουσιάζεται ἓνα ὑπερβολικῶς ἰσχυρὸν κράτος ποῦ ἐπιδιώκει ἡγεμονίαν, τότε τὰ ἄλλα κράτη, διὰ νὰ εἶναι βέβαια περὶ τῆς ἀσφαλείας των, δημιουργοῦν ἐναντίον του συμμαχίαν ἢ συνασπισμόν.

Ἡ ἀρχὴ αὕτῃ τῆς ἰσορροπίας τῶν Δυνάμεων ἀπετέλεσε καὶ ἀποτελεῖ ἀκόμη καὶ σήμερον τὸν ἄξονα, πέριξ τοῦ ὁποίου στρέφεται ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης καὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ο 17ος ΚΑΙ 18ος ΑΙΩΝ

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτὴν περίοδον, ἀπὸ θρησκευτικῆς ἀπόψεως, μὲ τὴν εἰρήνην τῆς Βεστφαλίας ὀλοκληρώνεται εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ διάσπασις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Πολιτικῶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς γνωστὰς Δυνάμεις ἀναφαίνονται καὶ ἄλλα κράτη, ὅπως ἡ Σουηδία, Πρωσσία, Ρωσία, καὶ Ὁλλανδία, ἐνῶ ἡ σύμπηξις τῆς Ἀμερικανικῆς Ὁμοσπονδίας δὲν ἄφησεν ἀσυγκίνητον τὸν παλαιὸν Κόσμον. Αἱ πλεῖσται χῶραι διοικοῦνται ἀπολυταρχικῶς, πλὴν τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῶν Η.Π.Α., ἡ δὲ Ἀγγλία κυβερνᾶται μὲ συνταγματικὴν μοναρχίαν.

Πνευματικῶς, ἐνῶ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἡ θρησκεία καὶ ἡ μοναρχία ἀποτελοῦν βασικὰς ἀξίας, ὁ 18ος αἰὼν δονεῖται ἀπὸ τὰ κηρύγματα τῶν διαφωτιστῶν καὶ τῶν διανοουμένων, μὲ τὰ ὁποῖα ὑποβάλλονται εἰς ἔλεγχον αἱ παλαιαὶ αὐταὶ ἀξίαι καὶ προτείνονται νέα συστήματα πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ζωῆς διὰ τὴν κατανομὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν δημιουργίαν κράτους δικαίου. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Β Ἀμερικὴν τὰ πνεύματα ἔχουν ὠριμάσει δι' ἐλευθερίαν, ἐνῶ εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν ἐπανάστασιν διαδέχεται καὶ πάλιν ἡ ἀπολυταρχία ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Ναπολεοντείου Ἀυτοκρατορίας.

8 ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1618 - 1648)

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ. ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἦστερα ἀπὸ τὴν Δίαιταν τῆς Αὐγούστας (1555) οἱ Καθολικοὶ μὲ δυσφορίαν ἔβλεπον τὰς προόδους τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς θέσεως τῶν Λουθηρανῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤργησαν νὰ συμπήξουν καὶ ἀμυντικὸν σύνδεσμον, τὴν «Εὐαγγελικὴν Ἐνωσιν». Τότε καὶ οἱ ἀντίπαλοί των ἐσχημάτισαν τὴν Καθολικὴν Συμμαχίαν «Λίγκα».

Ἡ ἀφορμὴ τῆς συγκρούσεως ἐδόθη ἔπειτα ἀπὸ μίαν αἱματηρὰν ἐξέγερσιν τῶν Βοημῶν Διαμαρτυρομένων εἰς τὴν Πράγαν, ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς τῶν δὲν ἐτήρει τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τῆς Αὐγούστας πιέζων τὴν θρησκευτικὴν τῶν συνειδήσιν.

Ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν ἐβάδισαν τὰ στρατεύματα τῆς Καθολικῆς «Αἰγκᾶ» καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου Β' με ἐπικεφαλῆς τὸν ἐμπειροπόλεμον στρατηγὸν Τίλλυ. Τοὺς Βοημοὺς ἐβοήθησεν ὁ στρατὸς τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐνώσεως. Εἰς μάχην πλησίον τῆς Πράγας οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἐνίκηθησαν, καὶ ἔτσι ἔληξεν ὁ λεγόμενος Βοημικὸς πόλεμος, ποῦ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην φάσιν τοῦ Τριακονταετοῦς.

Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΩΝ

Μετὰ τὴν νίκην τοῦ ὁ Φερδινάνδος ἀπεφάσισε νὰ καταλύσῃ τὸν Λουθηρανισμόν. Εἰς τὰ σχέδιά του ὅμως ἀντέδρασαν ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς καρδινάλιος Ρισελιέ, διότι ἀντελήφθη τὸν σοβαρὸν κίνδυνον ποῦ ἠπειλεῖ τὴν πατρίδα του, ἐὰν ἐπεκράτουν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ Ἀψβούργοι. Ἐφρόντισε λοιπὸν νὰ στρέψῃ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος τὴν διαμαρτυρομένην Δανίαν, μολοντί ὁ ἴδιος ἦτο Καθολικὸς.

Οἱ Δανοί, ὅπως ἐμάθομεν (πέρυσι), ἦσαν γερμανικῆς καταγωγῆς καὶ εἶχον ὑποτάξει τὴν Νορβηγίαν καὶ Σουηδίαν, διατηροῦντες τὴν κυριαρχίαν τῶν εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ τὴν Βόρειον θάλασσαν. Ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἦσαν διαμαρτυρόμενοι, ὁ βασιλεὺς τῶν Χριστιανῶν ὁ Δ', ἀφοῦ ἐνισχύθη ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὴν Γαλίαν, ἀπεφάσισε νὰ βοηθήσῃ τοὺς ὁμοδόξους τοῦ Γερμανοῦς. Ἔτσι ὁ πόλεμος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Γερμανίας καὶ ἔγινεν Εὐρωπαϊκός.

Ἐκ τῶν δυνάμεων ποῦ διέθετεν ὁ Φερδινάνδος ἡ πλέον ὑπολογίσιμος ἦτο ὁ στρατός, ποῦ εἶχεν ὀργανώσει με ἀσυνήθη σκληρότητα ὁ Βοημὸς εὐγενὴς Βαλενστάιν. Με τὸ ἀξιόμαχον αὐτὸ στράτευμα καὶ με τὴν σύμπραξιν τῆς Καθολικῆς Συμμαχίας, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο καὶ πάλιν ὁ Τίλλυ, ὁ αὐτοκράτωρ ἐνίκησε τοὺς Δανούς καὶ ἠνάγκασε τὸν Χριστιανὸν νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην τῆς Λυβέκης (1626). Ἔτσι τελειώνει ἡ δευτέρα φάσις, ὁ Δανικὸς πόλεμος.

Ὁ Βαλενστάιν ὕστερα ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν Β Γερμανίαν, ἀλλά, ἔνεκα προστριβῶν του με Γερμανοὺς ἡγεμόνας, ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος.

ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΑΔΟΛΦΟΣ

Ἔτσι ὁ Φερδινάνδος ἐθριάμβευσεν, ἐνῶ ὁ Ρισελιέ εἶχεν ἀποτύχει. Ἀλλὰ ὁ τελευταῖος ἦτο σκληροτράχηλος πολιτικός πού δὲν παρεδίδeto εὐκόλως. Μὲ τὴν διπλωματικὴν του ἱκανότητα ἐπέτυχε πάλιν νὰ στρέψῃ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του ἰσχυροτέραν δύναμιν, τὴν Σουηδίαν.

Ἡ χώρα αὐτή, ἐλευθερωθεῖσα τὸ 1523 ἀπὸ τὴν Δανικὴν κατοχὴν, χάρις εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐνδόξου τέκνου τῆς Γουσταύου Βάζα, εἶχεν ὀργανώσει ἰσχυρὸν στρατόν, ἐνῶ μὲ τὸ στόλον τῆς ἐδέσποζεν εἰς τὴν Βόρειον Βαλτικὴν καὶ τὴν Φινλανδίαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὴν Σουηδίαν ἐβασίλευεν ἕνας θεοσεβὴς βασιλεὺς καὶ λαμπρὸς στρατιώτης, ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος (1611-1632). Οὗτος ἦτο ὑψηλός, ρωμαλέος, δίκαιος καὶ γλυκὺς τοὺς τρόπους καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἀπεκάλουον (ἀγαθὸν γίγαντα). Διεκρίνετο ἐπίσης διὰ τὴν παιδείαν του (ὠμίλει 6 γλώσσας) καὶ τὴν εὐσέβειαν, τὴν ὁποίαν εἶχε μεταδώσει καὶ εἰς τὸ πειθαρχημένον στρατεύμα του.

Ὁ βασιλεὺς ὅμως αὐτὸς ἀπέκτησε φήμην καὶ διὰ τὴν μεταβολὴν πού ἐπέφερεν εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην. Μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἡ παράταξις τοῦ πεζικοῦ εἶχε βάθος 10 ἀνδρῶν. Ὁ Γουσταῦος ἐχρησιμοποίησε στενὴν διάταξιν εἰς βάθος 3 - 4 στρατιωτῶν, διὰ νὰ ἔχῃ ὀλιγωτέρας ἀπωλειὰς ἐκ τῶν ἐχθρικῶν πυροβόλων. Ἐπίσης ἐφωδίασε τὸν στρατόν του μὲ τυφέκια ἐλαφρότερα ἀλλὰ ταχυτέρας βολῆς καὶ κατέστησε τὸ πυροβολικόν του περισσότερον εὐέλικτον.

Οὕτως ἐξωπλισμένος ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος ἐπὶ κεφαλῆς 15.000 ἀνδρῶν ἀπεβιβάσθη εἰς Πομερανίαν καὶ ἀφοῦ προῆλασε μέχρι τῆς Βαυαρίας κατενίκησεν ἐπανειλημμένως τὸν Τίλλυ. Ἐπειτα ἐκυρίευσεν τὸ Μόναχον καὶ ἐνῶ ἐκινδύνευεν ἡ Βιέννη, ὁ Φερδινάνδος ἀνεκάλεσε τὸν Βαλενστάιν. Εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην τοῦ Λούτσεν οἱ Σουηδοὶ ἐνίκησαν, ἀλλὰ ἔπεσεν ὁ ἥρωας τοῦ Βορρᾶ (Ν/ριος 1632). Τέλος μετὰ δύο ἔτη ἐνίκηθησαν ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἐν τῷ μεταξῦ ἐδολοφονήθη καὶ ὁ Βαλενστάιν.

ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Οἱ διαμαρτυρόμενοι τῆς Γερμανίας μετὰ τὴν ἤτταν τῶν Σουηδῶν

έξήτησαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Γαλλίας. Ὁ Ρισελιέ, πού τόσον τὴν ἀνέμενε, τὴν ἐδέχθη. Ἐμίσθωσε τὰ ἐμπειροπόλεμα στρατεύματα τῶν Σουηδῶν καὶ μαζὺ μὲ γαλλικὰς δυνάμεις κατέλαβε τὴν Ἀλσατίαν.

Ὁ πόλεμος συνεχίσθη σκληρὸς, διότι ἐξήλθε εἰς αὐτὸν καὶ ἡ Ἰσπανία παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γερμανίας. Ὅταν ὅμως οἱ Γάλλοι στρατηγοὶ Κονδὲ καὶ Τουρὲν ἐνίκησαν τοὺς Ἰσπανοὺς εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ οἱ Σουηδοὶ τοὺς Γερμανοὺς εἰς Πράγαν, ὁ νέος αὐτοκράτωρ Φερδινάνδος Γ' συνῆψεν ἀνακωχὴν (1648).

Ἔτσι ὁ Τριακονταετὴς αὐτὸς πόλεμος σημειώνει τὸ τέλος του ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου ἤρχισε.

Η ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΣ ΒΕΣΤΦΑΛΙΑΣ 1648

Αὕτῃ ἔχει μεγάλην σημασίαν. Τὰ συνέδριά της, εἰς τὰ ὅποια ἔλαβον μέρος οἱ διασημότεροι διπλωμάται καὶ ἡγεμόνες, ἐκανόνισαν τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης μέχρι τῆς Εἰρήνης τῆς Οὐτρέχτης. Τὰ θρησκευτικὰ πράγματα ἐρρυθμίσθησαν συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους εἰρήνης τῆς Αὐγούστας.

Οἱ κυριώτεροι ὅροι τῆς Βεστφαλικῆς εἰρήνης ἦσαν οἱ ἑξῆς :

1. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐδόθησαν ἡ Ἀλσατία, τὸ Μέτς, τὸ Τουλ καὶ τὸ Βερντέν.
2. Ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλβετίας καὶ τῆς Ὁλλανδίας.
3. Ἡ Σουηδία ἔλαβε τὴν Πομερανίαν καὶ ἀποζημιώσεις.
4. Παρεχωρήθη ἀνεξαρτησία εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους των.

9 Η ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1789

Ὁ συνετὸς βασιλεὺς Ἑρρίκος ὁ Δ' (1589 - 1610) μὲ τὸ Δ/γμα τῆς Νάντης ἐπέτυχε τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν θρησκευτικὴν γαλήνην εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐπροστάτευσεν τὰ γράμματα, τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ κατέστησε τὴν χώραν του μίαν ὅπῃ τὰς ἰσχυροτέρας Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸν μία σειρά ἀπὸ λαμπροὺς ὑπουργοὺς (ὅπως ὁ

Ρισελιέ, ο Μαζαρίνος και ο Κολμπέρ) έβοήθησε τούς διαδόχους του να αύξήσουν την βασιλικήν δύναμιν και να κάμουν την Γαλλίαν ένα πλούσιον, δυνατὸν καὶ συγκεντρωτικὸν κράτος.

Ὁ καρδινάλιος Ρισελιέ, πού ἀπὸ τὸ 1624 - 1642 ἐ χρημάτισε πρωθυπουργὸς τοῦ Λουδοβίκου 13ου, ἔδειξε σπανίαν κυβερνητικὴν ἱκανότητα. Δύο βρασικοὺς σκοποὺς ἔθεσεν εἰς τὴν πολιτικὴν του, ὅταν ἔγινε πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας: εἰς τὸ ἐσωτερικόν, νὰ διαλύσῃ τὰ ἔνοπλα σώματα τῶν Οὐγενότων καὶ νὰ ταπεινώσῃ τοὺς εὐγενεῖς, ὥστε νὰ αύξηθῇ ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως· εἰς τὸ ἐξωτερικόν, νὰ περιορίσῃ τὴν Αὐστρίαν καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ γόητρον τῆς Γαλλίας. Κκι ἐπέτυχεν εἰς ἀμφοτέρους.

Ὁ *Μαζαρίνος* (πού ἦτο καὶ αὐτὸς καρδινάλιος) ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὸ 1642 - 1661. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν ἐπνίξεν εἰς τὸ αἷμα τὰς ἐπαναστάσεις τῶν εὐγενῶν καὶ ἐστερέωσε τὴν μοναρχίαν. Εἰς τὸ ἐξωτερικόν, με τὴν συνθήκην τῆς Βεσφαλίας, ἠύξῃσε τὰ ὅρια τῆς Γαλλίας.

Ὁ *Λουδοβίκος ΙΔ'* (1661 - 1715) ἐπέβαλεν ἀπολυταρχικὸν πολιτεύμα. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Γαλλία ἀπέκτησε μεγίστην ἰσχύν. Εἰς αὐτὸ τὸν ἐβοήθησεν ἡ ἐργατικότης του, ἡ ἀδάμαστος θέλησίς του καὶ ἡ ἱκανότης πού εἶχε νὰ ἐκλέγῃ τοὺς συνεργάτας του. Ἐπειδὴ με τὰς προσπαθείας τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Δ' Ρισελιέ καὶ τοῦ Μαζαρίνου ἡ βασιλεία εἶχε στερεωθῇ, ὁ Λουδοβίκος ἐκυβέρνησε τὴν Γαλλίαν 54 χρόνια χωρὶς κανένα περιορισμόν. "Ὅλαί αἱ ἐξουσίαι εὕρισκοντο εἰς τὰς χεῖρας του: τὸ «Κράτος εἶμαι ἐγὼ» («L'état c'est moi»), ἔλεγεν.

Ἐπειδὴ ἐθεώρησε τὸν ἑαυτὸν του ὡς ἀπεσταλμένον τοῦ Θεοῦ, προσεπάθησε νὰ δώσῃ εἰς τὴν μοναρχίαν του λάμπιν πρωτοφανῆ. Ὡς ἐμβλημα του ἔλαβε τὸν λάμποντα ἥλιον καὶ ἔκτισεν εἰς τὰς *Βερσαλλίας* (προάστιον τῶν Παρισίων) ἕνα κομψὸν καὶ ἐπιβλητικὸν ἀνάκτορον. Πέριξ αὐτοῦ ἐδημιουργήθη ὀλόκληρος πόλις, ὅπου παρέμενον οἱ αὐλικοί, οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ ὑπάλληλοι του, πού ἔφθαναν τοὺς 15.000.

Με ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν τὸν διάσημον *Κολμπέρ* ἐναυπήγησεν ἰσχυρὸν ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν στόλον καὶ ἐνεθάρρυνε τὴν ἀποικιακὴν ἐξάπλωσιν τῆς Γαλλίας εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἐπίσης ὑπεστήριξε τὰ γράμματα, τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν. Ὁ *Κολμπέρ* πρῶτος ἐφεύρε λογιστικὰ συστήματα, διὰ νὰ μὴ κλέπτουν οἱ ὑπάλληλοι τὸ κράτος. Με ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν τὸν *Λουβουά* ἔκαμε στρατιωτικὰς μεταρρυθμίσεις. Ὁ στρατὸς ἔγινε μόνιμος καὶ οἱ στρατιῶται ὑπεχρεώθησαν νὰ φοροῦν ὁμοίομορφον στολήν

και να γυμνάζωνται τακτικῶς και ὁμοιοτρόπως. Ἔτσι ὁ στρατός του ἔγινεν ὁ πρῶτος τοῦ κόσμου.

Διὰ νὰ φέρῃ τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας εἰς τὰ «φυσικά της ὄχραράν», ὅπως ἔλεγε (ἐνοοῶν τὸν Ρήνον), τὴν ἔσυρεν εἰς μακροχρονίους πολέμους (1665 - 1713), ποὺ τὴν ἐξησθένησαν οἰκονομικῶς και τὴν ἔκαμαν μισητήν. Τοὺς πολέμους αὐτοὺς, ποὺ ἔχουν ὀνομασθῆ «ληστρικοὶ», τοὺς ἔκλεισεν ἡ *Συνθήκη τῆς Οὐτρέχτης* (πόλεως τῆς Ὀλλανδίας). Μετὰ τοὺς ὅρους της οἱ Ἕλληνοι ἐκέρδισαν τὸ Γιβραλτάρ και ἡ Αὐστρία τὴν Ν Ἰταλίαν και τὴν Σικελίαν. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀσκόπους αὐτοὺς πολέμους, ἄλλη ἀκαταλόγιστος ἐνέργειά του ὑπῆρξεν ἡ ἀνάκλησις τοῦ Δ/τος τῆς Νάντης, ἡ ὁποία ὑποχρέωτε 100.000 διανοουμένους, ἐμπόρους και βιοτέχνας, ποὺ ἀνῆκαν εἰς τὸν Καλβινισμόν, νὰ ἐκπατριθοῦν, διὰ νὰ μὴ ὑποστοῦν φυλακίσεις και διώξεις.

10 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ ΚΑΙ Η ΕΔΡΑΙΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟΥ

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἑλισάβετ Α', ποὺ δὲν εἶχε διάδοχον, εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας ἀνῆλθεν ὁ ἀνεψιός της Ἰάκωβος Α', βασιλεὺς τῆς Σκωτίας, ὁ ὁποῖος ἀνῆκεν εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Στούαρτ. Ἔτσι τὰ δύο βασιλεία ἐσχημάτισαν ἓνα, τὸ βασιλεῖον τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

Οἱ Στούαρτ ἦσαν ἀπολυταρχικοί, ἀπὸ ἐπίδρασιν τῶν ἄλλων βασιλέων, και ἠθέλησαν νὰ περιορίσουν τὸν κοινοβουλευτισμόν. Ὁ δευτερος μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς, Κάρολος ὁ Α', ἐπειδὴ πολλάκις κατεπάτησε τὸν Χάρτην τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ, «Μάγκνα Κάρτα» ποὺ εἶχεν ὑπογράψαι τὸ 1214 ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Ἀκτήμων, και ἐπειδὴ ἔκαμεν ἀθαιρέσεις ἐναντίον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ (τοῦ Κοινοβουλίου), προσέκαλεσεν ἐξέγερσιν τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ μετὰ ἐπικερφαλῆς τὸν Ὀλιβιέρον Κρόμβελ.

Εἰς τὰς μάχας ποὺ διεξήχθησαν μετὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλέως και τῶν ἐπαναστατικῶν (1640 - 48), τὰ βασιλικά ἐνίκηθησαν και ὁ βασιλεὺς συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἐπειτα ἐδικάσθη και κατεδικάσθη εἰς θάνατόν (1649) δι' ἀποκεφαλισμοῦ.

Κατόπιν ἐκηρύχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν Δημοκρατία μετὰ πρόεδρον τὸν Κρόμβελ, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε τὴν Ἀγγλίαν μετὰ σιδηρᾶν πυγμῆν. Μετὰ

έπωφελείς συμμαχίας και νικηφόρους πολέμους έκυριεύσεν εδάφη εις τὰς ἀποικίας και εις τὴν Εὐρώπην. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ νίκη ποῦ κατήγαγεν ὁ στόλος του ἐναντίον τοῦ ὀλλανδικοῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Φιλίππου, ἔθαλασσοκράτει. Μὲ τὰς ἐπιτυχίας του αὐτὰς ὁ Κρόμβελ ἔκαμε τὴν Ἀγγλίαν πρῶτην ναυτικὴν δυνάμιν τοῦ Κόσμου καὶ ὁ ἴδιος ἀπέκτησε τὴν φήμην λαμπροῦ ἡγεμόνος.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν θάνατόν του ἐξέσπασαν ἐπαναστάσεις τῶν βασιλοφρόνων, ὥστε ὁ δυναμικὸς στρατηγὸς Μόνκ εὐρέθη εις τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν ἐξόριστον διάδοχον *Κάρολον Β'* (1661). Ἀλλὰ ὁ νέος βασιλεὺς, ἐπειδὴ εἶχε ζῆσει ὡς ἐξόριστος εις τὸ περιβάλλον τῶν Γάλλων βασιλέων και δὲν συνεπάθει τὸ Ἀγγλικανικὸν θρησκευμα, ἦλθεν ἀμέσως εις σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, τὸ Κοινοβούλιον. Τὸ τελευταῖον διὰ νὰ περιορίσῃ τὰς αὐθαιρεσίας τοῦ βασιλέως, τὸν Μάρτιον τοῦ 1679 τὸν ἠνάγκασε νὰ ὑπογράψῃ τὴν πρᾶξιν τοῦ *Χάμπεας Κόρπους*¹⁰ (Habeas Corpus) μὲ τὴν ὁποίαν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δικαιώματα τῆς «προσωπικῆς ἐλευθερίας» και τῆς «ἀντιστασεως» (ποῦ παρεχόμεναι ὁ βασιλεὺς Ἰωάν. Ἀκτῆμων μὲ τὴν Μεγάλην Χάρταν), ὁ Κάρολος ἀνεγνώρισεν εις τὸν ἄγγλικὸν λαὸν και τὸ δικαίωμα «τοῦ σκέπτεσθαι και ἐκφράζεσθαι ἐλευθέρως».

Ὁ διάδοχος τοῦ Καρόλου Β' *Ἰάκωβος Β'* (1685-1688), ἐπειδὴ ἐφάνη περισσότερον ἀπολυταρχικὸς ἀπὸ τὸν προκάτοχόν του και ἐσχεδίαζε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν καθολικισμόν, εὐρέθη ἐνώπιον μιᾶς εἰρηρικῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ κόμμα τῶν Συντηρητικῶν και τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων συνεφώνησαν νὰ καλέσουν εις τὸν θρόνον τὴν κόρην τοῦ Ἰακώβου *Μαριάν* και τὸν σύζυγόν της *Γουλιέλμον* τῆς Ὁράγγης, ποῦ ἦτο κυβερνήτης τῆς Ὀλλανδίας. Ὁ Ἰάκωβος εὐρέθη τότε χωρὶς λαϊκὸν στήριγμα και ἐδραπέτευσεν. Οἱ νέοι βασιλεῖς, ἐπειδὴ ἦσαν διαμαρτυρόμενοι και ἔτρεφον λαϊκώτερα αἰσθήματα, ὑπέγραψαν, μόλις ἐφθασαν εις τὸ Λονδίνον (1689), τὴν Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀγγλικοῦ Λαοῦ (Bill of Rights). Αὐτὴ εἶναι ἕνα συμβόλαιον μεταξὺ τοῦ βασιλέως και τοῦ ἔθνους, ποῦ περιορίζει τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, ὥστε νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ προχωρήσῃ εις καμίαν ἐνέργειαν (φορολογικὴν, νομοθετικὴν, πολεμικὴν ἢ διπλωματικὴν) χωρὶς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Κοινοβουλίου.

Μὲ τὴν Διακήρυξιν αὐτὴν ἐστερεώθη εις τὴν Ἀγγλίαν ὁ Κοινο-

βουλευτισμός. Σύμφωνα με το πολίτευμα αυτό, την κυβέρνησιν ο βασιλεύς τὴν ἀναθέτει ὑπευθύνως εἰς τοὺς ὑπουργούς, ἐνῶ αὐτὸς ἐπικυρώνει τὰς πράξεις των, χωρὶς νὰ φέρῃ εὐθύνην. Ἀπὸ τοῦ 1694 καθιερώθη ἡ συνήθεια εἰς τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐπιλέγῃ ὁ βασιλεὺς τοὺς ὑπουργούς ἀπὸ τὸ κόμμα πού ἔχει πλειοψηφήσῃ εἰς τὰς ἐκλογάς· οἱ ἄλλοι βουλευταὶ ἀποτελοῦν τὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ ἐλέγχουν τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ βασιλέως.

11 ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΟΣ

Ὡς κράτη τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης θεωροῦνται ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία· ὡς κράτη τῆς Ἀνατολικῆς ἢ Πολωνίας καὶ ἡ Ρωσία. Μὲ αὐτὴν λοιπὸν τὴν σειρὰν θὰ ἐξετάσωμεν ἐν ἑκάστον χωριστά.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ

Τὸν πυρῆνα τοῦ κράτους αὐτοῦ ἀπετέλεσε τὸ δουκάτον τῆς Αὐστρίας, πού τὸ ἐξουσίαζεν ὁ οἶκος τῶν Ἀψβούργων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξελέγετο καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Ἡ Αὐστρία εἰς ἕκτασιν ἦτο ἀπέραντος· δὲν εἶχεν ὅμως πραγματικὴν δύναμιν, ἦτο συγκροτημένη ἀπὸ ἕνα μωσαϊκὸν ἔθνοτήτων (ἀπὸ Γερμανοῦς, Ἰταλοῦς, Τσέχους, Πολωνοῦς, Σέρβους, Οὐγγρους κλπ.); αἱ ὁποῖαι μὲ δυσκολίαν ὑπέμενον τὸν ξένον ζυγόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ Αὐστρία, ἀλλὰ καὶ διότι ἔμεινε γεωργικὴ μὲ περιωρισμένην ἐμπορικὴν ἀνάπτυξιν, δὲν προώδευσεν ὅσον αἱ ἄλλαι χῶραι τῆς Δύσεως.

Εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἔφθασεν ἡ Αὐστρία ἐπὶ Μαρίας Θηρεσίας (1740 - 1780). Αὕτη ἐπέβαλεν ὁμοιόμορφον διοίκησιν εἰς ὅλους τοὺς λαούς, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Οὐγγρους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσεν αὐτονομίαν. Σπουδαῖος βασιλεὺς ὑπῆρξεν καὶ ὁ υἱὸς τῆς Ἰωσήφ Β' (1780 - 1790), πού κατήργησε τὴν δουλοπαροικίαν καὶ ἔκαμε πολλὰς μεταρρυθμίσεις. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔγινε γνωστός, διότι μὲ τὴν τσαρίναν Αἰκατερίνην ἀπεφάσισαν νὰ διαμελίσουν τὴν Τουρκίαν, ἀλλὰ καὶ ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ καταλάβῃ τὴν Θεσσαλονίκην.

ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΠΡΩΣΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ Γερμανία, ὅπως εἶδομεν, ἦτο χωρισμένη εἰς πολλὰ κρατίδια. Ἐν ἐξ αὐτῶν, τὸ ἐκλεκτοράτον τοῦ Βραδεμβούργου (μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἑλβα καὶ Ὄδερ), ἀπετέλεσε τὴν ψυχὴν τοῦ Πρωσσικοῦ κράτους, ὅταν ἀνεκηρύχθη βασιλεῖον μὲ πρωτεύουσαν τὸ Βερολίνον. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας του, πού ἀνῆκον εἰς τὸν δυναστικὸν οἶκον τῶν Χοετζόλλερν εἶναι :

1) Ὁ Φρειδερίκος Γουλιέλμος ὁ Α΄ ἢ «μέγας ἐκλέκτωρ» (1640-88), ὁ θεμελιωτὴς τοῦ κράτους τῆς Πρωσσίας. Ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ ἐκλεκτοράτου του, πού εἶχε δοκιμασθῆ κατὰ τὸν Τριακονταετῆ Πόλεμον καὶ ὠργάνωσε στρατὸν πειθαρχικόν. Παρὰλλήλως ἐνίσχυσε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν, χρησιμοποιοῦσας 20.000 Οὐγενότους, ἐξ ἐκείνων πού εἶχεν ἐκδιώξει ὁ Λουδοβίκος ΙΔ΄

2) Ὁ υἱὸς τοῦ προηγουμένου Φρειδερίκος ὁ Α΄ ἐπέτυχεν νὰ τοῦ δοθῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ἀψβούργων ὁ τίτλος τοῦ βασιλέως τῶν Πρώσσων καὶ τὸ κράτος του νὰ ἀναγνωρισθῆ ἀνεξάρτητον βασιλεῖον (1701). Ἐπροστάτευσεν τὴν παιδείαν καὶ ἐξωράσεν μὲ δημόσια ἔργα τὸ Βερολίνον.

3) Φρειδερίκος Β΄ ὁ Μέγας (1740 - 1786.) Ὁξείας ἀντιλήψεως καὶ εὐρυτάτης μορφώσεως, δραστήριος καὶ ἰκανὸς νὰ ἐκμεταλλεῖται ὑπὲρ τῆς χώρας του τὰς περιστάσεις, ἀπέβη μέγας πράγματι βασιλεὺς αὐτῆς. Διακεκριμένος στρατηλάτης ὁ Φρειδερίκος ἐκέρδισε πολλὰς νίκας καὶ ἀφήρσεν ἐδάφη ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν καὶ Δ Πολωνίαν. Ὡς φωτισμένος ἡγεμὼν καὶ λόγιος ἐπροστάτευσεν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ ἀνέπτυξε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν τοῦ κράτους. Ἐπίσης ἀνύψωσεν καὶ τὸ τεχνικὸν ἐπίπεδον τῆς Πρωσσίας μὲ πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα.

Η ΠΟΛΩΝΙΑ

Χώρα οἰκονομικῶς καθυστερημένη καὶ χωρὶς φυλετικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐνότητα ἡ Πολωνία ἐπιέζετο ἀσφυκτικῶς ἀπὸ ἰσχυροὺς γείτονας καὶ δὲν ἤδυνήθη νὰ ἀντισταθῆ εἰς τὰς ἀρπακτικὰς διαθέσεις των. Ἄλλαι αἰτίαι τῆς ἀδυναμίας της ὑπῆρξαν ἡ ἔλλειψις κεντρικῆς διοικήσεως καὶ μονίμου στρατοῦ, κυρίως ὅμως ἡ πρωτόγονος κοινωνικὴ της

διαίρεσις: δύο μόνον τάξεις λαοῦ ὑπῆρχον, οἱ εὐγενεῖς — ὀλίγοι μεγαλοκτηματῖαι — καὶ τὸ μέγα πλῆθος, οἱ χωρικοὶ — οἱ πλεῖστοι δουλοπάροικοι, ποῦ ἔζων βίον ἄθλιον. Ἀστική τάξις δὲν ὑπῆρχε, διὰ τὸ ἐπιδοθῆ εἰς τὴν ὀργάνωσιν ἐμπορίου.

Τοιοιουτρόπως ἡ Πολωνία οὔτε ἰσχυρὰν κεντρικὴν κυβέρνησιν παρουσίασεν, οὔτε ἀξιόμαχον στρατὸν ἐδημιούργησεν, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἱκανοὺς ἡγεμόνας ἀνέδειξε. Μόνην ἐξάιρεσιν ἀποτελεῖ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰωάννης Σοβιέσκυ, ὁ ὁποῖος, ὅταν διὰ δευτέραν φοράν ἐκινδύνευσεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἢ Βιέννη, τοὺς προσέβαλε μὲ τὸ ἵππικόν του καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν (1683).

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ χώρα πολλὰ ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς κακοὺς γείτονάς τῆς. Τελικῶς τὸ 1795 ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσία τὴν ἐμοιράσθησαν μεταξὺ των καὶ ἔτσι ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν τῆς.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Οἱ Ρῶσοι ἦσαν Σλάβοι νομάδες, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς μεγάλας ἐκτάσεις τῆς ΒΑ Εὐρώπης, ὅπου ἄλλοτε κατῴκουν οἱ Σκύθαι. Πυρρὴν τοῦ Ρωσικοῦ κράτους ὑπῆρξε τὸ Νοβόγοροδ, τὸ ὁποῖον ἰδρύθη ἀπὸ τοὺς Βίκιγς, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ των παρέλαβον οἱ Ρῶσοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως των Βλαδιμήρου ἀπὸ τὸ Βυζάντιον. Τὴν πρόοδον τῆς χώρας ἀνέκοψαν οἱ Μογγόλοι, οἱ ὁποῖοι τὸν 13ον αἰῶνα κατέκλυσαν τὴν Ρωσίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὁ βασιλεὺς Ἰβάν ὁ Τρομερὸς ἀπετίναξε τὸν Μογγολικὸν ζυγόν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ Ρωσία ἐθεωρεῖτο ἀκόμη ἀπολίτιστος χώρα. Δὲν εἶχεν ἀστικήν τάξιν καὶ ἡ κοινωνικὴ τῆς διάθροσις περιελάμβανε μόνον τοὺς βογιάρους καὶ τοὺς μουζίκους· οἱ πρῶτοι ἦσαν μεγάλοι γαιοκτῆμονες, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἦσαν δουλοπάροικοι καλλιεργοῦντες τὰ κτήματα τῶν βογιάρων. Οἱ ἱερεῖς δὲν εἶχον καμίαν μόρφωσιν. Σχέσεις πολιτισμοῦ μὲ τὴν Δύσιν δὲν ὑπῆρχον. Ἡ δυναστεία, ποῦ ἠθέλησε νὰ ἀφυπνίσῃ τοὺς Ρώσους ἀπὸ τὸν μεσαιωνικὸν λήθαργον, εἶναι ἡ δυναστεία τῶν Ρωμανῶφ (1613 - 1917). Ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς αὐτῆς περισσότερον ἀξιόλογοι εἶναι οἱ δύο ἐπόμενοι :

1) Ὁ Πέτρος ὁ Μέγας (1689 - 1725), εἶναι ὁ γιγαντόσωμος βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος μὲ θαυμαστὴν δραστηριότητα εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸν πολιτισμόν. Κατὰ τὴν νεότητά του ἦλθεν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν

καί τήν Ἀγγλίαν, ὅπου εἰργάσθη διὰ νά διδαχθῆ τήν ναυπηγικήν τέχνην ἐμελέτησεν ἐπίσης καί τὰ διοικητικά συστήματα τῶν δυτικῶν χωρῶν. Ὅταν ἐπέστρεψεν, ὠργάνωσε στρατούς καί στόλους καί διέδωσε τὰ ἀγαθὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς γενεοφόρους μουζίκους του. Μὲ σκληρὰς μάχας ἐνίκησε εἰς *Πολτάβαν* (1709) τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας *Κάρολον τὸν Β'* καί ἐπέτυχεν ἐν σπουδαῖον «ἀνοιχτὸν παράθυρον», ὅπως ἔλεγεν, εἰς τὴν Βαλτικὴν μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς *Πετροπόλεως* (*Λένινγκραντ*). Ἐνίκησεν ἐπίσης καί τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπέσπασε τὸ Ἀζόφ καί ἤνοιξεν ἄλλο παράθυρον εἰς τὸν Εὐξεινον.

2) Μεγάλῃ βασίλισσα ὑπῆρξε καί ἡ *Αἰκατερίνη*, πού ἐπωνομάσθη καί «*Σεμίραμις τοῦ Βορρᾶ*» (1762 - 1796). Γλωσσομαθῆς καί μὲ σπανίαν μόρφωσιν εἰργάσθη μὲ ζῆλον, διὰ νά διαδοθῆ εἰς πλατύτερα στρώματα τοῦ λαοῦ τῆς ὀ πολιτισμὸς τῆς Δύσεως καί κυρίως τῆς Γαλλίας, τὴν ὁποίαν ἐθαύμαζε. Μὲ τοὺς πολέμους τῆς πρὸς τὴν Τουρκίαν προσέθεσεν εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτοκρατορίαν τὴν *Κοιμαίαν* καί ἄλλας περιοχὰς τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἐνῶ μὲ τὸν διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας ἀπέσπασε τὴν *Λιθουανίαν*. Εἰς τοὺς Ἑλληνας ἡ *Αἰκατερίνη* ὑπῆρξεν ἀγαπητῆ, διότι τοὺς ἐδέχετο, ὅταν κατεδιώκοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων, καί ὑπεστήριζεν ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν ὁμοδόξων λαῶν κατὰ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας.

12 ΤΑ ΑΠΟΙΚΙΑΚΑ ΚΡΑΤΗ. Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ (Η.Π.Α.)

ΤΟ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΟΛΛΑΝΔΩΝ

Οἱ Ἴσπανοὶ καί οἱ Πορτογάλοι πρῶτοι ἴδρυσαν ἀποικίας, ἀλλὰ δὲν ἐφάνησαν ἱκανοὶ νά τὰς διατηρήσουν ἐπὶ πολὺ. Ἰκανώτεροι ἀνεδείχθησαν οἱ Ὀλλανδοί, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Φιλίππου Β' ἐκτοπίζουν τοὺς Ἴσπανοὺς ἀπὸ τὰς θαλασσίας κτήσεις των. Οἱ ὀλλανδικοὶ στόλοι διασχίζουν κυρίαρχοι τοὺς ὠκεανούς καί οἱ «ἀμαξηλάται τῆς θαλάσσης»¹¹, ἰδρύνουν ἰσχυρὸν ἀποικιακὸν κράτος εἰς Ν Ἀφρικὴν καί εἰς τὰ νησιά τοῦ Ἰνδικοῦ. Ἔτσι κρατοῦν εἰς χεῖρας των τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τοῦ κόσμου ἐπὶ ἓνα αἰῶνα (1588-1688).

ΤΟ ΓΑΛΛΙΚΟΝ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Πρώτος ὁ Γάλλος *Καρτιέ* εἶχεν ἐξερευνήσει τὰς ὀχθὰς τοῦ ποταμοῦ Ἀγίου Λαυρεντίου εἰς Καναδᾶν (1535). Ἀπησχολημένη μὲ τοὺς ἰταλικούς καὶ θρησκευτικούς πολέμους ἡ Γαλλία δὲν κινώρρωσε νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰς ἀνακαλύψεις αὐτάς. Μόνον τὸ 1608 ἐφθασαν εἰς τὸν Καναδᾶν οἱ πρῶτοι Γάλλοι ἀποικοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σαμουήλ *Σαμπλαῖν* καὶ ἰδρύνουν τὸ *Κεμπέκ*, ἀφοῦ συνέντησαν τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐρυθροδέρμων. Κατόπιν ἄλλοι ἀκούραστοι ἱεραπόστολοι ἀκολουθοῦντες τὸ ρεῦμα τοῦ Μισισσιπῆ κατήλθον εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ, ὅπου κατέλαβον ἀπέραντον ἔκτασιν, τὴν *Λουιζιάναν*. Αὐταὶ εἶναι ἀποικίαι τῆς Γαλλίας εἰς Β Ἀμερικὴν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν ἡ Γαλλία κατέλαβε τὴν μεγάλην νῆσον *Μαδαγασκάρην* καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας ἔδρυσεν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς μὲ κέντρον τὴν πόλιν *Ποντισερύ*.

ΤΟ ΑΓΓΛΙΚΟΝ ΑΠΟΙΚΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Στηρίζεται εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀγγλων, ἀφ' ὅτου ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Ἐλισάβετ ἐθεμελίωσαν τὴν ναυτικὴν τῶν δυνάμιν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος τὸ βασίλειον τῆς Μεγ. Βρετανίας ἀρχίζει νὰ διεκδικῆ τὰ παράκτια ἐδάφη τῆς Β Ἀμερικῆς, τὰ ὅποια εἶχεν ἐξερευνήσει ὡς γνωστὸν ὁ *Καμπόττο* (1497). Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1606 - 1732 οἱ Ἀγγλοὶ ἐπιδίδονται μὲ θάρρος εἰς τὸν ἀποικισμὸν τῆς Β Ἀμερικῆς καὶ ἰδρύνουν εἰς τὰ μέρη αὐτὰ 13 ἀποικίας. Δὲν περιορίζονται ὅμως μόνον ἐκεῖ, ἀλλὰ στρέφονται καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἡμισφαίριον, ὅπου κυριεύουν τὸ *Μαδράς* εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας (1757 - 67) καταλαμβάνουν διὰ τοῦ λόρδου *Κλάιβ* τὰς Ἰνδίας· τὸ 1770 διὰ τοῦ *Κούκ* κατακτοῦν τὴν 5ην Ἠπειρον, τὴν Αὐστραλίαν, πού τὴν εἶχον ἀνακαλύψει τὸ 1600 Ὀλλανδοί. Αἱ πρῶται ὕλαι πού περιέρχονται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν καὶ αἱ πολλαὶ ἀγοραὶ τῶν νέων χωρῶν συντελοῦν εἰς τὴν ραγδαίαν ἐξέλιξιν τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας καὶ τὴν διεξόδυσιν τοῦ ἐμπορίου τῶν εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου.

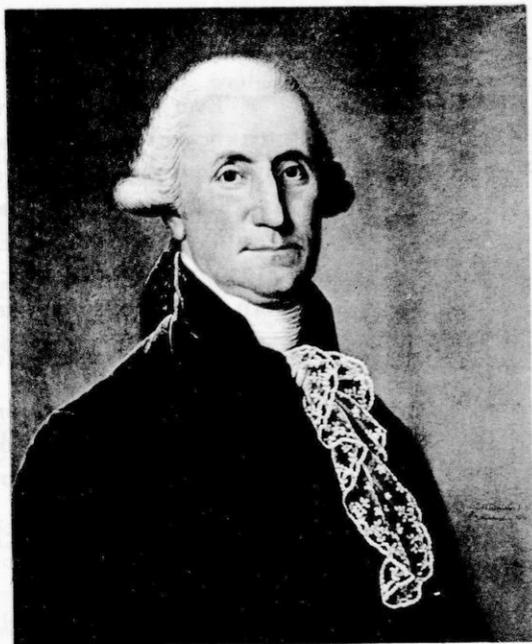
Ἐνεκα τοῦ ἀγγλικοῦ αὐτοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἡ Ὀλλανδία ἔπαυσε νὰ θαλασσοκρατῆ. Ἐπειτα ἤλθεν ἡ σειρὰ τῆς Γαλλίας, ἡ ὅποια δὲν ἐδίστασε νὰ ἀναμετρηθῆ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸν ἑπταετῆ ἀποικιακὸν

πόλεμον (1756 - 1763), αλλά ἐνίκηθη και ἔχασε τὰς ἀποικίας της εἰς Β' Ἀμερικὴν πλὴν τῆς Λουϊζιάνας.

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Αἱ 13 Ἀγγλικαὶ ἀποικίαι, ποὺ διεμορφώθησαν εἰς τὴν Β' Ἀμερικὴν, διετήρησαν μὲ τὴν Μητρόπολιν οἰκονομικὴν μόνον ἐξάρτησιν. Εἶχον δεσμευθῆ, κατόπιν συμφωνίας, νὰ στέλλουν εἰς τὴν Μ. Βρετανίαν τὰς πρώτας ὕλας των και νὰ προμηθεύωνται ἀπὸ αὐτὴν βιομηχανικὰ προϊόντα, διότι εἰς τὰς ἀποικίας εἶχεν ἀπαγορευθῆ νὰ ἰδρῶουν βιομηχανίας.

Οἱ λόγοι αὐτοί, καθὼς και ἡ φορολογία ποὺ ἐπέβαλεν ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις εἰς τὸ χαρτόσημον χωρὶς τὴν ἔγκρισιν τῶν ἀποικιακῶν Συμβουλίων, ἐδημιούργησαν ἀναβρασμὸν μεταξὺ τῶν Βορειοαμερικανῶν. Τότε ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις κατήργησε τὸν φόρον τοῦ χαρτοσήμου, ἀλλ' ἐπέβαλε φορολογίαν εἰς τὸ τσάι και εἰς ἄλλα εἰσαγόμενα εἶδη ἐνώπιον ὅμως τῶν νέων φορολογιῶν οἱ Βορειοαμερικανοὶ ἐξηγέρθησαν μὲ πρωτόπουρος τοὺς κατοίκους τῆς Βοστώνης. Ἔτσι ὁ Ἀγγλικὸς στρατὸς ποὺ ἐστάλη κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν εὐρέθη πολιορκημένον εἰς τὴν Βοστώνην ἀπὸ τὴν ἔθνοφρουρὰν τῆς Μασαχουσέτης. Εἰς ὅλας τὰς Πολιτείας ἔπνεεν ἄνεμος ἀνεξαρτησίας, ἐνῶ ἀποικοὶ πάσης ἡλικίας ἔλαβαν τὰ ὄπλα ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς Ἀμερικανικῆς σημαίας. Τότε ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Φιλαδελφείας (4 Ἰουλίου 1776) μὲ τὴν Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου¹² ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν 13 Πο-

Εἰκ. 9. Ὁ Γεώργιος Οὐάσιγκτον, πρῶτος Πρόεδρος τῶν Η.Π.Α.

λιτειών τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐξέλεξε ἀρχιστράτηγον τὸν Γεώργ. Οὐάσιγκτον, ὁ ὁποῖος ἀργότερον συνέτριψε τὰ Ἀγγλικά στρατεύματα καὶ συνέλαβε τὸν στρατηγὸν τῶν Κορνουάλλην. Τελικῶς ἡ Ἀγγλία διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Παρισίων (3 Σεπτ. 1783) ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν 13 Πολιτειῶν τῆς Β' Ἀμερικῆς.

Κάθε μία ἐξ αὐτῶν διετήρησε τὴν ἐσωτερικὴν αὐτονομίαν της, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξωτερικὴν τῶν πολιτικὴν ἀπετέλεσαν Ὁμοσπονδίαν, τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς (Η.Π.Α.) ποὺ διοικοῦνται συμφῶνως πρὸς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1787.

Ἡ κυβέρνησις τῶν Η.Π.Α. ἔχει ἔδραν τὴν Οὐάσιγκτον¹³. Τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀσκει ὁ Πρόεδρος, τὴν δικαστικὴν τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον καὶ τὴν νομοθετικὴν τὸ Κογκρέσσον (Βουλὴ - Γερουσία).

13 ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ

Ἐνῶ κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα κέντρον τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως ἦτο ἡ Ἰταλία, κατὰ τὸν 17ον τὸ κέντρον μετατοπίζεται δυτικώτερον.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀκμάζει ἡ λογοτεχνία, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ ποίησις καὶ ἡ ἐπιστήμη. Παραλλήλως ἀνθεῖ εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ δραματογραφία, ἐνῶ εἰς τὰ Κάτω Χώρας ἀναδεικνύονται ἐξοχοὶ ζωγράφοι.

Ἐπειδὴ ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐκδηλώσεις ὑπῆρξαν ἐντονώτεροι εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου τὰς ἐπροστάτευσεν ὁ «Βασιλεὺς Ἥλιος», ὡς ἀπεκλήθη ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' διὰ τοῦτο ὁ 17ος αἰὼν ἔλαβε τὸ ὄνομά του.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ

1. Ἡ Γαλλία τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κυριαρχεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην ὄχι μόνον διπλωματικῶς ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς. Ἡ ὑπεροχὴ της αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ἔδρυσιν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας¹⁴ ἀπὸ τὸν Ρισελιέ (1635), ἡ ὁποία μὲ τὰς περιφήμους ἐκδόσεις της ἔδωσεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἐνιαίαν γλῶσσαν.

Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ μερικά καλλιεργημέ-
ναι κυρία ἐκ τῆς ἀστικῆς τάξεως ἐδημιούργουν εἰς τὰ σαλόνια των
συναναστροφάς, ὅπου συνεκεντροῦντο ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι, οἱ ὁποῖοι
δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν διασκέδασιν, ἀλλὰ ἡ ἀπήγγελλον ἔργα
των ἢ ἔδιδον ἐρασιτεχνικὰς παραστάσεις ἢ καὶ συνεζήτουν σπουδαῖα
θέματα, ὅπως περίπου εἰς τὰ συμπόσια τῶν ἀρχαίων Ἀθηῶν. Αἱ κοι-
νωνικαὶ αὐταὶ ἐκδηλώσεις καὶ ἄλλαι σχετικαί, πού ἐγίνοντο εἰς τὰ μέγα-
ρα τῆς ἀριστοκρατίας καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἐχάριζαν εἰς τὸ Παρίσι
τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν.

Τὸ πλέον ἔντονον γνώρισμα τῆς πνευματικῆς λάμψεως τῆς Γαλλίας
κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὑπῆρξε τὸ θέατρον, ὅπου ἀνεδείχθησαν σπουδαῖοι
συγγραφεῖς μὲ θεατρικὰ ἔργα μνημειώδη διὰ τὸ κομψὸν ὕφος των καὶ
τὴν ὠραίαν πλοκὴν ἢ τοὺς ἠθικοὺς χαρακτήρας τῶν ἡρώων των κ.λ.π.
Ἀπὸ τοὺς θεατρικοὺς αὐτοὺς συγγραφεῖς σημειώνομεν :

Πρῶτον τὸν Κορνήλιον, τοῦ ὁποῖου οἱ ἥρωες ἀφοσιώνονται εἰς τὸ
κατῆκον περισσότερον ἀπὸ τὸ συμφέρον των. Ἀριστοτεχνήματά του
θεωροῦνται ὁ «Σίδ», ὁ «Ορατίος» καὶ ἡ μοναδικὴ του κωμῶδι «ὁ
Ψεύτης».

Δεύτερον τὸν Μολιέρον, κωμωδιογράφον, πού μὲ ἀνεξάντλητον
φαιδρότητα ἐσκιαγράφησεν ἀνθρωπίνας τύπους· ἀθάνατα ἔργα του παρέ-
μειναν «Ὁ κατὰ φαντασίαν ἀσθενής», «ὁ Ἀρχοντοχωριάτης» καὶ ὁ
«Ἐξηναταβελόνης».

Τρίτον τὸν Ρακίναν, πού ἔγραψε τὴν «Ἀνδρομάχην» τὴν «Φαί-
δραν», «Ἰφιγένειαν» κ.λ.π. Ἡ προτίμησίς του στρέφεται εἰς γυναικίους
χαρακτήρας, πού τοὺς συνταράσσουν τὰ πλέον σφοδρὰ πάθη (ζηλοτυπία,
ἔρωσ φιλοδοξία κ.ἄ.).

Ἄλλοι ἀξιοπρόσεκτοι συγγραφεῖς εἶναι ὁ Λαμπουγιέρ μὲ τοὺς
«Χαρακτήρας του», ὁ Λαφονταῖν πού μὲ πρότυπον τὸν Αἴσωπον ἔγρα-
ψε «Μύθους». Τέλος ὁ φιλόσοφος Καρτέσιος πού ἔγραψε τὸν «Περὶ
Μεθόδου λόγον», εἰς τὸν ὁποῖον διδάσκει ποίαν πορείαν πρέπει νὰ ἀκο-
λουθῇ ὁ ἐπιστήμων, ὅταν ἐρευνᾷ σπουδαῖα ζητήματα. Τὸ ἔργον του
αὐτὸ ἐκρίθη ὡς ὑπόδειγμα ὕφους τοῦ γαλλικοῦ πεζοῦ λόγου.

2. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς εἶναι ὁ Μίλτων πού
ἔγραψε τὸν «Ἀπολεσθέντα Παράδεισον», ὑπέροχον ἐπικὸν ποίημα. Ὁ
μέγας φιλόσοφος Τζὸν Λόκ, πού διδάσκει ὅτι τὸ βρέφος ἔρχεται εἰς
τὸν κόσμον χωρὶς τίποτε νὰ γνωρίζῃ (ὁ νοῦς του εἶναι «ἄγραφος

χάρτης») και μόνον με τὰς αἰσθήσεις του σχηματίζει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς γνώσεις. Ὁ μεγαλύτερος ἐπιστήμων εἶναι ὁ Νεύτων (1642 - 1727), πού διετύπωσεν εἰς τὴν Φυσικὴν τὸν νόμον τῆς παγκοσμίου ἑλξεως.

3. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἐμφανίζονται λαμπροὶ δραματοῦργοι, ὅπως ὁ Λόπε ντε Βέγκα πού ἔγραψε 1500 δράματα, ἐπίσης δὲ ὁ Καλντερόν ντε λα Βάργκα μετὰ πολλὰ θεατρικὰ ἔργα.

Τέλος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀκμάζει ὁ Φυσικὸς Τορικέλλι πού ἀνεκάλυψε μέθοδον μετρήσεως τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πίεσεως (Βαρόμετρον).

Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον ΑΙΩΝΑ

Μετὰ τὰ λαμπρά της μνημεῖα τόσον εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν ἡ Γαλλία διατηρεῖ τὸ προβάδισμα καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνίαν.

Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν οἱ ἀρχιτέκτονες μεταχειρίζονται τὸν ρυθμὸν Μπαρόκ, τοῦ ὁποίου τὸ ἰδιαιτέρον γνώρισμα εἶναι ὅτι συγγέονται τὰ ὅρια τῶν σχεδίων καὶ τῶν μορφῶν. Ὑπόδειγμα τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀνάκτορον τῶν Βερσαλλιῶν.

Ἀπὸ τοὺς Γάλλους ζωγράφους ἀξιοσημεῖοι θεωροῦνται ὁ Πουσέν (Ποιμένες τῆς Ἀρκαδίας, ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Βαβυλῶνα) καὶ ὁ Λέ Μπρέν (ἀριστοῦργημά του «Ἡ ζωὴ τοῦ Λουδοβίκου»).

Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ζωγράφοι παγκοσμίου φήμης λογιζονται: πρῶτος ὁ Βελάσκεθ πού θαυμάζεται διὰ τὴν ἀρμονίαν τῶν σχεδίων καὶ τὴν λεπτὴν αἴσθησιν τῶν χρωμάτων. (Περίφημοι πίνακες του ἐθεωρήθησαν ἡ πριγκίπισσα Μαργαρίτα, ὁ πρίγκιψ Βαλτάσκαρ Κάρολος κ.κ.). Ἐξ ἔσου φημίεται καὶ ὁ Μουρίλο πού ἐφιλοτέχνησε θρησκευτικὰς εἰκόνας καὶ πίνακας ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Πασίγνωστοι ἔγιναν διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν πού τοὺς διακρίνει οἱ «Παῖδες τρώγοντες σταφυλάς» ἢ καὶ οἱ «Παῖδες παίζοντες κύβους».

Εἰς τὴν Φλάνδραν (Βέλγιον) κορυφαῖος ζωγράφος ἀνεδείχθη ὁ Ροῦμπενς πού θαυμάζεται διὰ τὰς ἰσχυράς ἐντυπώσεις πού προξενοῦν τὰ ἔργα του. Ἀπαράμιλλον ἔργον του «Ἡ Ἀποκαθήλωσις». Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ἤκμασεν ὡς μέγας διδάσκαλος καὶ τεχνίτης τοῦ χρωστικῆρος ὁ Ρέμπραντ. Εἰς τὰ δημιουργήματά του, ἐκφράζει μετὰ δύναμιν τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν εἰκονιζομένων προσώπων. Ἀντιπροσω-

πευτικά έργα τῆς τεχνοτροπίας του εἶναι ἡ ὀνομαστή σύνθεσις του «Μάθημα ἀνατομίας», ἐπίσης ὡραιότατος πίναξ του «Ὁ Καλὸς Σαμαρείτης».

14 ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ Ἡ ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὸ ἔτος 1789 ἀποτελεῖ ὕψηλὸν ὄροσημον πού τὸ ἐχάραξαν αἱ ἰδέαι καὶ αἱ πράξεις τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ λάμψις τῆς ἐκρήξεώς της ἐφώτισε τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα. Δι' αὐτὸ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς Παγκοσμίου ἱστορίας.

Ἄλλὰ ἡ προπαρασκευὴ της ὑπῆρξε μακρὰ καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ πνεῦμα του εἶχε διαποτίσει ὁλόκληρον τὸν 18ον αἰῶνα.

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ

Ἐνῶ οἱ λογοτέχνηι τοῦ 17ου αἰῶνος ἐπεζήτουν μὲ τὰ ἔργα των νὰ διασκεδάξουν τοὺς εὐγενεῖς, τὸν 18ον αἰῶνα ἐμφανίζονται συγγραφεῖς πού ἐπιδιώκουν νὰ διδάξουν καὶ νὰ διαφωτίσουν τὸν λαόν, ὅτι ζῆ εἰς καθεστῶς κοινωνικῆς ἀνισότητος, ἀδικίας καὶ οικονομικῆς καταπίεσεως. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους τοὺς ὠνόμασαν διαφωτιστάς.

Ὁ Διαφωτισμὸς ἔχει τὰς ρίζας του εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἀπὸ τὸν 17ον ἀκόμη αἰῶνα εἶχον ἀκουσθῆ αἱ ὑψηλαὶ ἰδέαι περὶ κράτους, κοινωνίας καὶ δικαιοσύνης. Ἀπὸ τὸ 1666 ὁ περίφημος Ἄγγλος κοινωνιολόγος Τζὸν Λόκ διεκήρυξε τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου, τὴν ἰσότητά. Κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ οικονομολόγος Ἀδὰμ Σμιθ ἀπέριπτε μὲ τὰ συγγράμματά του κάθε ἐπέμβασι τοῦ κράτους εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀτόμου.

Αἱ νέαι αὐταὶ ἰδέαι ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν διεδόθησαν ἐντεῦθεν τῆς Μάγχης, ἀλλ' ἐκαρποφόρησαν περισσότερον εἰς τὴν Γαλλίαν, διότι ἐκεῖ ἐπεκράτει ἄδικον φορολογικὸν σύστημα, πού ἔρριπτεν ὅλα τὰ βάρη εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς μικροαστοὺς. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ἄσχοπος σπα-

τάλη του δημοσίου χρήματος και αι αυθαιρεσίες της τάξεως των προνομιούχων είχαν φθάσει εις το κατακόρυφον.

Οι σπουδαιότεροι Γάλλοι (συγγραφείς) διαφωτιστάι του 18ου αιώνος είναι :

1. 'Ο Βολταῖρος, πού με τὰ συγγράμματά του κατεπολέμησε κάθε μορφήν τυραννίας.

2. 'Ο Μοντεσκιέ, ό όποῖος εις τόν σοφόν βιβλίον του «Τό πνεῦμα τῶν Νόμων» διακρίνει τήν ἐξουσίαν εις 'Εκτελεστικήν, Νομοθετικήν και Δικαστικήν.

3. 'Ο Ζάν - Ζάκ Ρουσσώ, πού καταφέρεται κατά τῆς ἀπολυταρχίας, ἀποκρούει τήν κοινωνικήν ἀνισότητα και μαστιγώνει τήν ἀπάνθρωπον μεταχείρισιν. Τὰς ιδέας του αὐτάς ἐκθέτει εις τό συνταρακτικόν διά τήν ἐποχήν του βιβλίον του «Τό Κοινωνικόν Συμβόλαιον», πού ἐθεωρήθη εὐαγγέλιον τῆς Κοινωνιολογίας.

'Εκτός ἀπό τούς συγγραφείς ὅμως σημειώνεται και μία τάσις ἀπό μερικούς φωτισμένους ἡγεμόνας νά ἐφαρμόσουν εις τήν διακυβέρνησιν τῶν λαῶν τῶν ιδέας κοινωνικῶν ἐλευθεριῶν και ἀνθρωπισμοῦ. Τό φαινόμενον αὐτό ὠνομάσθη Φωτεινὴ Δεσποτεία, τοιοῦτοι δὲ βασιλεῖς ὑπῆρξαν, ὅπως ἐγνωρίσαμεν, ὁ Φρειδερίκος ὁ Μέγας, ὁ 'Ιωσήφ Β' τῆς Αὐστρίας και ἡ Μεγάλη Αἰκατερίνη.

ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἔχει ὀνομασθῆ ἡ ἐξέγερσις τῶν Γάλλων ἀστῶν και χωρικῶν ἐναντίον τοῦ ἀδίκου και πιστικοῦ καθεστῶτος, πού εἶχον ἐπιβάλει εις τήν χώραν τῶν οἱ ἀπολυταρχικοῖ ἡγεμόνες Λουδοβίκος 14ος, 15ος και 16ος. Τήν ἐκρηξιν τῆς λαϊκῆς ἀγανακτήσεως ὑπεβοήθησαν και τὰ κηρύγματα τῶν Διαφωτιστῶν, καθὼς ἐπίσης και οἱ ἀπελευθερωτικοὶ ἀγῶνες τοῦ Βορειοαμερικανικοῦ λαοῦ. 'Η 'Επανάστασις ἐκράτησε δέκα χρόνια (1789 - 1799) και ὑπῆρξε συγκλονιστικὴ ὄχι μόνον διά τήν Γαλλίαν, ἀλλά και δι' ὅλον τόν Κόσμον. 'Η ὅλη ἐξέγερσις ἤμπορεῖ νά χωρισθῆ εις τέσσαρας περιόδους ἢ φάσεις ἀναλόγως τῶν μεταβολῶν εις τήν μορφήν τῆς Κυβερνήσεως.

1. Αἱ Γενικαὶ Τάξεις. . 'Η Συντακτικὴ Συνέλευσις (5 Μαῖου 1789 — 30 Σεπτ. 1791).

Τὸ μεγάλο ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα Λουδοβίκον ΙΣΤ' νὰ συγκαλέσῃ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Τριῶν Τάξεων, ποὺ δὲν εἶχον ποτὲ συκληθῆ ἀπὸ τοῦ 1614.

Εἰς τὰς 4 Μαΐου 1789 ἤρχισε ἡ πρώτη συνεδρίασις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ (300 εὐγενεῖς, 300 κληρικοί, 600 τῆς γ' τάξεως). Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς συζητήσεως οἱ σύεδροι διεφώνησαν ἐπὶ τοῦ τρόπου ψηφοφορίας. Δι' αὐτὸ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς γ' τάξεως ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς Ἐθνοσυνέλευσιν, ἡ ὁποία μὲ σύστασιν τοῦ Μιραμπῶ ἐκήρυξε τὰ μέλη τῆς ἀπαραβίαστα καὶ ὠρκίσθη νὰ μὴ διαλυθῆ, ἂν δὲν δώσῃ εἰς τὴν πατρίδα Σύνταγμα (καὶ δι' αὐτὸ λέγεται Σύντακτικῆ).

Αὐτὸ ἐθεωρήθη ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια καὶ ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε νὰ διαλύσῃ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Τότε ὅμως ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ἔλαβε τὰ ὅπλα καὶ κατόπιν πολιορκίας ἐκυρίευσεν τὸ μισητὸν φρούριον τῆς Βαστίλλης, ὅπου ἐφυλακίζοντο οἱ ἀντίπαλοι τοῦ καθεστώτος. Ἐπειτα ὠργάνωσεν ἐθνοφρουρὰν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λαφαγέτ, ποὺ εἶχε διαπρέψει ὡς ἥρωας εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα τῶν Βορειαμερικανῶν. Ἡ πτώσις τῆς Βαστίλλης σημεῖώνει τὸ τέλος τοῦ δεσποτισμοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν, διὰ τοῦτο δὲ ἡ 14ῆ Ἰουλίου ἐορτάζεται ὡς ἐθνικὴ ἐπέτειος τῶν Γάλλων.

Ἐπειτα ἡ Συνέλευσις ἐπροχώρησεν εἰς τὴν κατάργησιν τῶν προνομίων καὶ ἐψήφισε τὴν μνημειώδη Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου.

Αἱ κυριώτεραι διατάξεις τῆς :

1. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι, ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα καὶ εἶναι ἴσοι ἀπέναντι τοῦ νόμου.

2. Κανένας πολίτης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυλακισθῆ ἄνευ προηγουμένης δικαστικῆς ἀποφάσεως.

3. Προστατεύεται ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας, τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως.

4. Ἡ κυριαρχία πηγάζει ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ ἀνήκει εἰς τὸν λαόν.

5. Τὸ βάρος τῆς φορολογίας μοιράζεται μεταξὺ ὅλων γενικῶς τῶν πολιτῶν διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ κράτους.

Τέλος παρουσίασε τὸ νέον Σύνταγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς κρατεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἐνῶ τὴν Νομοθετικὴν ἀσκοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Ὁ Λουδοβίκος ὠρκίσθη καὶ τὰ πράγματα ἔβαι-

ναν καλῶς. Πλὴν ὁμως ἀντέδρασαν ἡ σύζυγός του Μαρία Ἀντουανέττα καὶ οἱ ἄλλοι σύμβουλοί του, οἱ ὅποιοι τὸν ἐπεισαν νὰ δραπετεύσῃ. Ἡ ἀπόπειρά του ἀπέτυχε, διότι ὁ βασιλεὺς, μολοντί μετημφιεσμένος, ἀνεγνωρίσθη εἰς τὰ σύνορα καὶ συνελήφθη. Μετεφέρθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὅπου τοῦ ἀνέστειλαν τὴν ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ ὁμως ἔδωσε καὶ πάλιν ὄρκον ὅτι θὰ σεβασθῇ τὸ Σύνταγμα, ἐπανεκτέθη τὰ προνόμιά του (Σεπτέμβριος 1791).

Ἔτσι τελειώνει ἡ πρώτη φάσις τῆς Ἐπαν/σεως μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς Ἀπολυταρχίας καὶ τὴν ἔδρυσιν τῆς Συνταγματικῆς Μοναρχίας, ἥτοι μετὰ τὴν περικυλισμένην τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος.

2. Ἡ Νομοθετικὴ Συνέλευσις (1 Ὀκτ. 1791 — 21 Σεπτ. 1792).

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Συντακτικῆς ἐξελέγη Νομοθετικὴ Συνέλευσις ἢ *Τακτικὴ Βουλὴ*. Δὲν ἠδυνήθη ὁμως νὰ προχωρήσῃ ἀπερίσπαστος εἰς τὸ ἔργον τῆς, διότι πολλοὶ βασιλόφρονες, φυγάδες εἰς τὸ ἐξωτερικόν, (οἱ λεγόμενοι «ἐμιγκρέ»), ἐπεισαν τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας νὰ ἐπέμβῃ στρατιωτικῶς πρὸς λύτρωσιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'.

Ἡ Συνέλευσις ἐκήρυξε τὴν Γαλλίαν «ἐν κινδύνῳ». Τότε ἀπὸ ὅλας τὰς ἐπαρχίας συνέρρεον εἰς τὸ Παρίσι ἔνοπλοι καὶ ἐνθουσιώδεις πατριῶται. Τὴν 30ὴν Ἰουλίου 1792 ἔφθασαν καὶ 600 νέοι ἀπὸ τῆν Μασσαλίαν ψάλλοντες ἐν πατριωτικὸν ᾄσμα¹⁵ τὸ ὅποῖον ἐγένετο ἔπειτα ὁ ἐθνικὸς ὕμνος τῶν Γάλλων. Ὑστερα ἀπὸ μερικὰς ἀτυχίας πλησίον τῶν συνόρων τὰ γαλλικὰ στρατεύματα μαχόμενα ὑπὲρ σωτηρίας τῆς πατρίδος ἐρίφθησαν μετὰ ἐνθουσιασμὸν ἐναντίον τῶν φυγάδων καὶ τῶν Πρώσσων εἰς τὴν μάχην τοῦ *Βαλμὺ* καὶ τοὺς συνέτριψαν (20 Σεπτ. 1792).

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ Νομοθετικὴ Συνέλευσις ἐψήφισε τὴν ἀναστολήν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ συνεκάλεσε τὸν λαὸν εἰς Ἀναθεωρητικὴν Συνέλευσιν, πού ἐγένετο γνωστὴ μετὰ τὸν γαλλικὸν ὄρον *Κομβανσιὸν* (Συμβατικὴ). Ἔτσι τελειώνει καὶ ἡ δευτέρα φάσις, ἐνῶ εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ἀνέρχονται ἄτομα ἀπὸ λαϊκώτερα στρώματα καὶ ἡ Ἐπαν/σις γίνεται ὅλον ἐν καὶ ὀρμητικώτερα.

Τὴν ἐπομένην ἀκριβῶς ἡμέραν τῆς νίκης τοῦ Βαλμὺ ἐνθουσιασμένοι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Κομβανσιὸν ἐψήφισαν τὴν κατάργησιν τῆς Βασιλείας καὶ τὴν κήρυξιν τῆς Δημοκρατίας. Ἐπειτα ἐδίκασαν ὡς ἐνόχους ἐσχάτης προδοσίας τὸν Λουδοβίκον καὶ τὴν Ἀντουανέτταν καὶ τοὺς ἀνέβασαν εἰς τὴν λαιμητόμον (γχιλοττίναν) ἐνώπιον τοῦ λαοῦ (Ἰαν. 1793).

22 Τὸν Μάιον τοῦ ἰδίου ἔτους, ἐπειδὴ Πρωσικὰ καὶ Αὐστριακὰ στρατεύματα ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς «ἐμιγνρὲ» ἔκαμαν νέαν εἰσβολὴν εἰς τὰ γαλλικὰ ἐδάφη, ἡ Συνέλευσις ἔλαβε τρομοκρατικὰ μέτρα κατὰ τῶν ἀντιδραστικῶν. Κατὰ σύστασιν τοῦ δημαγωγοῦ Δαντόν ἴδρυσεν τὴν Ἐπιτροπὴν Δημοσίας Ἀσφαλείας, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦσαν οἱ μεγάλοι ἡγέται τῆς Ἐπαναστάσεως, Δαντόν, Μαρά καὶ Ροβεσπιέρ. Αὕτῃ κατέγραφεν εἰς μυστικὸν κατάλογον καθ' ὑποπτον, πού τὸν ἐδίκαζον πρόχειρα ἐπαναστατικὰ δικαστήρια, τὰ ὅποια καθ' ὅλην τὴν χώραν ἔστειλαν εἰς τὴν γκιλοττίναν χιλιάδας πολιτῶν, ἀκόμη καὶ ἀθώους. Ἄλλ' αὕτῃ ἡ τρομοκρατία ἔφερε μεγάλην ἀντίδρασιν καὶ ὅλοι οἱ ὄργανωταὶ τῆς εἶχαν κακὸν τέλος (1795).

Εἰκ. 10. Ὁ μέγας Ναπολέων

Ἔτσι ἔληξεν ἡ τρίτη περίοδος τῆς Ἐπαν/σεως, πού εἰς τὸ ἐσωτερικὸν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἄκρων στοιχείων τῆς γ' τάξεως, τὰ ὅποια ἐγκαθίδρυσαν εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ χάος τοῦ τρόμου· εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὅμως τὰ στρατευμένα τέκνα τῆς χώρας ἀπέκρουσαν τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος καὶ τοὺς κατεδίωξαν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους των.

4. Τὸ Διευθυντήριον καὶ οἱ Πόλεμοι τῆς Ἐπαναστάσεως

Ὑστερα ἀπὸ τὴν τρομοκρατίαν ἐκυριάρχησαν οἱ συντηρητικοὶ βουλευταὶ, οἱ ὅποιοι παρεχώρησαν τὴν ἐξουσίαν εἰς ἑξαμῆδες Διευθυντήριον.

Αὐτὸ ἐπέτυχεν μὲ σκληροὺς ἀγῶνας νὰ συντρίψῃ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν βασιλοφρόνων εἰς τὴν χώραν. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν αἱ στρατιαὶ τῆς Γαλλίας ὠδηγοῦντο ἀπὸ θριάμβου εἰς θρίαμβον. Ἄλλὰ πού ὀφείλονται αἱ νῆκαι αὐταί; Εἰς τὸ ὅτι ὁ στρατὸς δὲν εἶναι μισθοφορικὸς· εἶναι τὰ παιδιὰ τῆς Γαλλίας πού πολεμοῦν μὲ ἐνθουσιασμόν διὰ τὰς ἰδέας των.

Οι στρατηγοί των είναι νεαροί αξιωματικοί, που εμπνέονται από πατριωτισμόν και γνωρίζουν να πλήττουν τόν αντίπαλον εις τὸ ἀδύνατον σημείον με τὴν στρατηγικὴν τῶν ἐλιγμῶν καὶ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ.

Ἀπὸ τοὺς πολέμους τῆς Ἐπαναστάσεως σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Ἰταλικὸς καὶ ἡ ἐκστρατεία εἰς Αἴγυπτον. Ἀρχιστράτηγος καὶ εἰς τοὺς δύο ἦτο ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Ναπολέων μολοντί διέθετεν ὀλιγωτέραν δύναμιν, κατώρθωσε μὲ θαυμασίους ἐλιγμούς καὶ αἰφνιδιαστικά πλήγματα νὰ συντριψῆ δύο στρατιάς τῆς Αὐστρίας καὶ τὴν ἠνάγκασε νὰ κλείσῃ τὴν *Συνθήκην τοῦ Καμποφόρμιο* (1797) Συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους αὐτῆς ἡ Γαλλία ἐλάμβανε τὸ Βέλγιον, τὴν Λομβαρδίαν καὶ τὰς νήσους τοῦ Ἴονίου πελάγους.

Ἡ ἐκστρατεία τῆς Αἰγύπτου ἔγινε τὸ 1798 κατόπιν προτάσεως τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τὸ Διευθυντήριον: εἰσηγήθη δηλ. ὅτι ἂν ἡ Γαλλία ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγυπτον, θὰ ἦτο ἀνοικτὸς ὁ δρόμος πρὸς τὰς Ἰνδίας καὶ ἡ Ἀγγλία, πού ἀνῆκεν εἰς τὸν συνασπισμὸν τῶν ἐχθρῶν τῆς Γαλλίας, θὰ ἐζήτει εἰρήνην.

Ὁ Ναπολέων ἀφοῦ ἐπεβίβασεν εἰς τὸν στόλον 35.000 ἄνδρας, διέσχισε τὴν Μεσόγειον καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Ἀβουκίρ, λιμένα τῆς Αἰγύπτου. Ἐπειτα ἔγινε κύριος τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Δέλτα. Ἄλλ' ὁ Ἄγγλος ναύαρχος Νέλσον ἔσπευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔκασε τὸν γαλλικὸν στόλον εἰς τὸ Ἀβουκίρ. Ὁ Ναπολέων ἀφοῦ ἐνίκησε πηλοῦσιν τῶν Πυραμίδων τοὺς *Μαμελούκους*¹⁶, ἐκυριάρχησεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλὰ εὐρέθη ἀποκλεισμένος ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Τοιοῦτοτρόπως ἡ θέσις τοῦ γαλλικοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος ἦτο δύσκολος· ἔγινε δὲ ἀκόμη δυσκολωτέρα, ὅταν τὸ Διευθυντήριον ἀνεκάλεσε τὸν Ναπολέοντα. Μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ ἀρχηγοῦ του τὸ γαλλικὸν σῶμα ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς Ἄγγλους.

Παρὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ ὠφέλησε τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ Ναπολέων εἶχε πάρει μαζύ του πολλοὺς σοφοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐμελέτησαν τὴν φύσιν καὶ τὴν οικονομικὴν κατάστασιν τῆς Αἰγύπτου· ἐπίσης συνεκέντρωσαν ἀξιόλογον ἀρχαιολογικὸν ὕλικόν καὶ διέσωσαν πολλὰ ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῆς.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις παρὰ τὰς πολλὰς ἀκρότητας πού διέ-

πραξεν, επέτυχε καί λαμπρά έργα πού δέν πρέπει νά παραβλέψωμεν παρασυρόμενοι από την φρίκην τῆς τρομοκρατίας.

Ἀπό τὰ δημιουργήματα αὐτά εἶναι ἡ Ἱδρυσις Ἀκαδημίας Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ Καλῶν Τεχνῶν, ἐπίσης καὶ τῆς Ἐκδῶς Νοσμάλ, ἐνὸς δηλ. διδασκαλείου πού ἐτοιμάζει καθηγητάς διὰ τὰ Γυμνάσια.

Ὁ ἴδιος ὁ Ναπολέων ἱδρυσεν καὶ τὸ Αἰγυπτιακὸν Ἰνστιτοῦτον, πού εἶχεν ἀποστολὴν τὴν μελέτην τῶν παπύρων καὶ τῶν παναρχαίων μνημείων τῆς Αἰγύπτου.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού ἔμεινε αἰώνιον κτῆμα εἶναι αἱ ὑψηλαὶ ἀρχαὶ πού διεκήρυξεν περὶ τῆς ἀδελφότητος, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν.

15 Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ. ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ ΚΑΙ Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΟΣ (1799 - 1815)

Κατὰ τὴν πρώτην δεκαπενταετίαν τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ ζωὴ ἑκατομμυρίων Εὐρωπαϊῶν ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ναπολέοντος.

Ἔτσι ἡ σύντομος αὐτὴ περίοδος λαμβάνει τὴν μορφήν δράματος, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ θεαταὶ παρακολουθοῦν τὴν ταχεῖαν ἀνύψωσιν τοῦ πρωταγωνιστοῦ του εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως καὶ δόξης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξ ἴσου ταχεῖαν πτώσιν του εἰς τὸ βάραθρον τοῦ ὀλέθρου.

Τὴν Ναπολεόντειον ἐποχὴν θὰ τὴν διαιρέσωμεν εἰς τρεῖς φάσεις : τὴν ὑπατείαν, τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς καὶ τὴν περίοδον τῆς πτώσεως.

1. Ἡ περίοδος τῆς Ὑπατείας (1799 - 1804). Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ναπολέοντος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἐχαιρετίσθη ἀπὸ τοὺς Γάλλους μὲ πολλὴν ἀνακούφισιν. Ἡ κατάστασις τοῦ κράτους εἶχε γίνει κρίσιμος, καὶ τὸ Διευθυντήριον δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐπιβληθῇ. Τότε ὁ Βοναπάρτης διέλυσε μὲ πραξικόπημα τὴν Βουλὴν (Νοεμβρ. 1799) καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν κυβέρνησιν μὲ τὸν τίτλον τοῦ ὑπάτου μαζῶ μὲ δύο ἄλλους.

Τὰ σπουδαιότερα ἔργα τῆς Ὑπατείας εἶναι εἰς τὸν ἐσωτερικὸν τομέα ἡ δημοσίευσις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος (1804) καὶ ἡ συμφωνία

μέ τον Πάπαν, ή όποία παρεχώρει εις τό κλήρον τά προεπαναστατικά του προνόμια, άλλα υπό τόν έλεγχον του κράτους. Σημαντικήν έπιτυχίαν είχεν ή 'Υπατεία και εις τόν έξωτερικόν τομέα. Τήν επανειλημμένως υπό του Γάλλου στρατηγού Μορώ και υπό αυτού τούτου του Ναπολέοντος ήττηθείσαν Αυστριαν, άλλα και την 'Αγγλίαν, υπεχρέωσε να υπογράψουν ειρήνην με δρους έπωφελεϊς δια την Γαλλιαν.

2. 'Η αυτοκρατορική περίοδος τής άκμης (1804 - 1814).

Τό 1804 ό Ναπολέων καθήργησε την 'Υπατεϊαν και έστέφη υπό του Πάπα κληρονομικός Αυτοκράτωρ των Γάλλων. 'Η Δημοκρατία εξέπνευσε.

Με άνησυχίαν είδον αυτήν την άλλαγήν αι άλλαι Εύρωπαϊκαι Δυναμεις, διότι προέβλεπον ότι είχον να άντιμετωπίσουν την άκόρεστον φιλοδοξίαν ένός δαιμονίου στρατηλάτου. Πρώτη ή Μ. Βρετανία, που έτρεφεν έχθραν προς την Γαλλικήν 'Επανάστασιν, κατεπάτησε την ειρήνην (πρωθυπουργός ό Πιτ ό νεώτερος) και προητοίμαζε συνασπισμόν έχθρικών Δυναμειων κατά τής Γαλλίας.

'Ο Ναπολέων, δια να τρομοκρατήσει την 'Αγγλίαν, συνεχέντρωσε στρατόν εις τας άκτάς τής Μάγχης δι' άπόβασιν. 'Επειδή όμως διεπίστωσε τό δύσκολον τής έπιχειρήσεως, έστράφη αίφνιδίως κατά τής Αυστρίας: ή νίκη έσπεψε τά Γαλλικά όπλα εις τό Οϊλμ (Σεπτ. 1805) και τά στρατεύματά του διοικούμενα από τους φημισμένους στρατηγούς του Μυρά, Νέν και Βερναδότη έκυρίευσαν την Βιέννην. Δέν έχάρη όμως επί πολυ την νίκην του, διότι τόν έπόμενον μήνα ό "Αγγλος ναύαρχος Νέλσων κατέστρεψε τόν στόλον του εις τό Τραφάλγαρ. 'Η 'Αγγλία έχασε εις την ναυμαχίαν τόν ήρώά της, άλλα διετήρησε την κυριαρχίαν της εις την θάλασσαν

'Εν τούτοις τόν Δ/βριον του ίδιου έτους ό Βοναπάρτης ώδήγησε τόν στρατόν του εις τόν θρίαμβον του 'Αούστερλιτς (τής Τσεχοσλοβακίας), όπου κατετρόπωσε τας ήνωμένας στρατιάς τής Ρωσίας, Πρωσίας και Αυστρίας (μάχη των 3 αυτοκρατόρων). 'Η Αυστρία ταπεινωμένη, έκλεισεν ειρήνην (του Πρεσβούργου), με την όποιαν έδέχθη την διάλυσιν τής 'Αγ. Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του Γερμανικού 'Εθνους. Τήν παλαιάν αυτοκρατορίαν των 'Αψβούργων ό Ναπολέων έμοίρασεν εις Βασιλεία, εις τά όποια έτοποθέτησεν ως βασιλείς τους άδελφούς του και τους έμπίστους στρατάρχας του, ενώ συγχρόνως έδημιούργησε την 'Ομοσπονδίαν του Ρήνου (από 17 Γερμανικας ήγεμονίας).

Ἡ Πρωσσία δὲν συνεφώνησε μὲ τὰς ἀλλαγὰς αὐτὰς καὶ ἐκινήτο-
ποιήθη. Ἄλλὰ ὁ Ναπολέων κατενίκησε τοὺς στρατοὺς τῆς εἰς τὰς μάχας
τῆς Ἰένας καὶ τοῦ Ἄουερεστεδ καὶ εἰσῆλθε θριαμβευτῆς εἰς τὸ Βερολί-
νον (Φθινόπ. 1806).

Κυρίαρχος πλέον τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης ὁ Ναπο-
λέων παρεσύρθη ἀπὸ τὸ μῖσος τοῦ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τῆς ἐκήρυξε
Ἡπειρωτικὸν Ἀποκλεισμόν· ἐπίστευε δηλ. ὅτι θὰ τὴν ἐξήντλει οἰκο-
νομικῶς, μὲ τὸ νὰ ἀπαγορεύσῃ νὰ ἔχουν ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὴν
Ἀγγλίαν ὅλαί αἱ εὐρωπαϊκαὶ χῶραι, ὅσας εἶχε καταλάβει. Τὸ διά-
ταγμα ὅμως τοῦ Ἀποκλεισμοῦ ἀπεδείχθη ἀπερίσκεπτον, διότι ἐπληξε
κυρίως τὸ ἐμπόριον τῆς ἰδικῆς του ἐπικρατείας, ἐνῶ ἡ Βρετανία χάρις
εἰς τοὺς ἀπεράντους πόρους τῆς καὶ τὴν ναυτικὴν ὑπεροχὴν τῆς μικρὰς
μόνον ζημίας ἔπαθε.

Ἐκτὸς αὐτοῦ ὅμως, ἐπειδὴ ἡ Πορτογαλία ἐδέχετο Ἀγγλικά προΐ-
όντα, ὁ Ναπολέων ἔκαμε ἄσκοπον ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἰβηρικὴν Χερ-
σόνησον, ὅπου ἐφθειρε τὰς δυνάμεις του, χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ κατα-
βάλλῃ τοὺς ἠνωμένους Ἰσπανοὺς καὶ Πορτογάλους, οἱ ὁποῖοι τελικῶς
καὶ μὲ τὴν βοήθειαν Ἀγγλικοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος (ὑπὸ τὰς δια-
ταγὰς τοῦ Οὐέλινγκτον) τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ἐκκενώσῃ τὴν χώραν των.

Ἄλλο λάθος τοῦ ὑπῆρξεν ἡ σύλληψις τοῦ Πάπα Πίου 7ου, τοῦ
ὁποίου τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν ἠθέλησε νὰ περιορίσῃ εἰς τὰ ὅρια (τείχη)
τοῦ Βατικανοῦ· ὁ Πῖος τὸν ἀφώρισε καὶ οἱ Καθολικοὶ τὸν ἐθεώρησαν
Ἀντίχριστον.

Ἄλλὰ τὸ μεγαλύτερον σφάλμα τοῦ Ναπολέοντος ὑπῆρξεν ἡ Ρω-
σικὴ ἐκστρατεία. Μὲ τὴν εἰρήνην τοῦ Τίλισι (1807) ἐθεώρησεν ὅτι
εἶχε τακτοποιήσῃ τοὺς λογαριασμοὺς του μὲ τοὺς Ρώσους. Ἐπειδὴ
ὅμως ὁ Τσάρος ἐπέτρεψεν εἰς Ἀγγλικά σκάφη νὰ πλεύουν εἰς τοὺς Ρω-
σικοὺς λιμένας, ὁ Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐκδικηθῆ.

Εἰσέβλεε λοιπὸν εἰς τὴν Ρωσίαν μὲ μίαν καταπληκτικὴν δύναμιν,
τὴν «Γκράντ ἀρμέε»¹, ὅπως ἐλέγετο, ἀπὸ 500.000 ἄνδρας καὶ 1200 κα-
νόνια. Εἰς τὸ Σμόλενσκ ἐνίκησε τοὺς Ρώσους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ὑπο-
χώρησίν των κατέστρεψαν κάθε τι πού ἠδύνατο νὰ τοῦ χρησιμεύσῃ.
Εἰς τὰς 12 Σεπτ. 1812 ἐκυρίευσεν τὴν Μόσχαν (μάχη τοῦ Βοροδίνου),
ἀλλὰ δὲν εὔρε καταλύματα διὰ τὸν στρατὸν του, διότι οἱ Ρῶσοι τὴν ἐπυρ-
πόλησαν καὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἐμπειροπόλεμον στρατηγὸν των Κου-
τούζωφ παρηνώχλουν τὸν Ναπολέοντα μὲ ἄτακτον πόλεμον. Ἐν τῷ

μεταξύ πρώωρος και δριμύς ἐνέσκηψεν ὁ χειμὼν τοῦ ἔτους ἐκείνου καὶ ὁ ἀγέρωχος Κορσικανὸς ἐπροτίμησε νὰ ἐπιστρέψῃ. Αἱ στερήσεις καὶ αἱ δοκιμασίαι τῶν στρατιωτῶν του κατὰ τὴν ὑποχώρησιν μέσα εἰς τὰς παγωμένας στέππας ὑπῆρξαν ἀφάνταστοι: τὸ ψῦχος, οἱ λύκοι καὶ τὸ ἵππικὸν τῶν Κοζάκων¹⁸ ἀπεδεκάτισαν τὴν «μεγάλην στρατιάν». Μόνον 30.000 ἐσώθησαν. Ὁ ἀήττητος ἀπὸ ἀνθρώπους στρατηλάτης εἶχε νικηθῆ ἀπὸ τὸν στρατηγὸν χειμῶνα.

3. Ἡ αὐτοκρατορικὴ περίοδος τῆς πτώσεως (1813 - 1815).

Περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ Ναπολέων ἐφθασεν εἰς τὸ Παρίσι. Ἐφρόντισε νὰ καθησυχάσῃ τὸν γαλλικὸν λαὸν καὶ ἔκαμε νέαν ἐπιστράτευσιν ἀκόμη καὶ ἐφήβων, διότι οἱ Γερμανικοὶ λαοὶ ἐμψυχούμενοι καὶ ἀπὸ τὰ πατριωτικὰ κηρύγματα τοῦ φιλοσόφου Φίχτε εἶχον ἀρχίσει ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Μαζὺ των εἶχον συμμάχους τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ Σουηδοὺς, ἐνῶ ἡ Ἀγγλία τοὺς ἐνίσχυσε μὲ χρήματα καὶ πολεμοφόδια. Εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην τῆς Λειψίας (ἡ τῶν Ἐθνῶν 1813), ὁ Ναπολέων ἐνίκηθη. Ὁ δρόμος ἦτο πλέον ἀνοικτὸς καὶ τὰ Συμμαχικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Παρίσι (30 Μαρτίου 1814). Ὁ Ναπολέων ἐστάλη ἐξόριστος ἀπὸ τοὺς Συμμάχους εἰς τὴν νῆσον Ἐλβαν, ἐνῶ ὁ θρόνος τῆς Γαλλίας, ἐδόθη εἰς τὸν Λουδοβίκον ΙΗ', ἀδελφὸν τοῦ καρατομηθέντος ΙΣΤ'.

Τὸν Φεβρουάριον ὅμως τοῦ 1815, ἐνῶ συνέχιζεν ἀκόμη τὰς ἐργασίας του τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης, ὁ Ναπολέων ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς ἐξορίας του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν, (ὅπου ἐπεκράτησε μέγας ἐνθουσιασμός), διὰ νὰ ἀναστατώσῃ καὶ πάλιν τὸν κόσμον ἐπὶ 100 ἡμέρας. Ἀφοῦ ματαίως ἐδοκίμασε νὰ συνεννοηθῆ μὲ τοὺς ἐχθροὺς του, εἰσέβαλε μὲ 120.000 ἄνδρας εἰς τὸ Βέλγιον, ὅπου εἶχαν συγκεντρωθῆ οἱ Σύμμαχοι. Ἐκεῖ χάρις εἰς τὴν ἀφθαστον τακτικὴν τῶν ἐλιγμῶν του ἐνίκησε τοὺς Πρώσσους τοῦ στρατηγοῦ Μπλύχερ. Ἐπειτα ἐστράφη πρὸς τὸ Βατερλώ, ὅπου εἶχεν ὀχυρωθῆ τὸ Ἀγγλικὸν στρατεύμα τοῦ Οὐέλινγκτον. Τὸ γαλλικὸν ἵππικὸν ἔκαμε πολλὰς ἐπελάσεις, ἀλλὰ οἱ Ἀγγλοὶ ἐκράτησαν τὰς θέσεις των, ἕως ὅτου ἐφθασεν εἰς βοήθειάν των ὁ Μπλύχερ, καὶ ἡ μάχη τῆς βροχερῆς ἐκείνης ἡμέρας ἐκλίнен ὑπὲρ τῶν Συμμάχων (18 Ἰουνίου 1815).

Ὁ Ναπολέων παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐξώρισαν εἰς τὴν ἐρημόνησον τοῦ Ν Ἀτλαντικοῦ Ἀγίαν Ἐλένην, ὅπου ἀπέθανε τὸ 1821 ἀπὸ πάθησιν τοῦ στομάχου.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ ΚΑΙ Η ΙΕΡΑ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ἐκείνη ἡ «ταραξία τῆς Εὐρώπης» ἔλειψεν ἀπὸ τὸν πολιτικὸν στίβον, αἱ Δυνάμεις, πού ἐσῆκωσαν τὸ βάρος τῶν Ναπολεοντειῶν Πολέμων καὶ τὰ κράτη πού ἐδεινοπάθησαν, ἀπεφάσισαν νὰ ἀνασχηματίσουν τὸν πολιτικὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης. Τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης ἤρχισε τὰς ἐργασίας του τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1814 καὶ τὰς ἐτελείωσε τὴν 9 Ἰουνίου 1815.

Οἱ βασικώτεροι ὄροι τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης ἐκανόνιζαν τὴν διανομὴν τῆς γῆρας, ἤτοι :

Ἡ Νορβηγία ἐδόθη εἰς τὴν Σουηδίαν.

Οἱ Ρῶσοι ἔλαβον τὴν Φινλανδίαν, Λιθουανίαν καὶ τὸ δονκάτον τῆς Βαρσοβίας.

Ἡ Πρωσσία τὴν Πομερανίαν, Σαξονίαν, καὶ μέρος τῆς Πριανίας.

Ἡ Ὀλλανδία ἐπῆρε τὸ Βέλγιον.

Ἡ Αὐστρία ἔθεσε πόδα εἰς τὴν Δαλματίαν, Βενετίαν καὶ Δομβροδίαν. Τέλος εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπεδικάσθησαν ἡ Μάλτα, τὰ νησιά τοῦ Ἴονίου, τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ ἡ Κεϋλάνη.

Ἡ Ἱερὰ Συμμαχία (26 Σεπτ. 1815) ἰδρύθη ἀπὸ τοὺς ἀπολυταρχικοὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ ἀσφαλίσουν τὰ καθεστῶτα τῶν ἀπὸ κάθε μελλοντικὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ διατηρήσουν τὴν ἰσορροπίαν δυνάμεων εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης. Ἀποτελέσθη ἀπὸ τὴν ἔνωσιν τῆς Ρωσίας, Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας. Ἐλαβε δὲ τὸ ὄνομα «Ἱερὰ Συμμαχία», διότι ἰδρύθη μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α', δῆθεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς ἀσπίς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς θρησκείας· εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως διὰ νὰ καταπνίξῃ κάθε ἐξέγερσιν τῶν ὑποδούλων λαῶν κατὰ τῶν τυραννικῶν ἡγεμόνων, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, τὴν ὁποίαν ἐπολέμησε μὲ λύσσαν.

Ἡ Συμμαχία ὠνομάσθη καὶ Τριπλῆ. Ἀργότερον εἰσῆλθε καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ὠνόμασαν Τετραπλῆν. Ἡ Ἀγγλία δὲν προσεχώρησεν ἐπισήμως, ἀλλὰ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς διασκέψεις τῆς μὲ ἀντιπροσώπους.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

15ος - 19ος ΑΙΩΝ

Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ ψηλαφίζουν μὲ τὸ φῶς τῆς Ἀναγεννήσεως, διὰ νὰ ἀνεύρουν τὸν δρόμον τῶν πρὸς τὸν πολιτισμὸν, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἰσέρχεται εἰς περίοδον δουλείας καὶ σκότους πυκνοῦ. Ἡ θλιβερά αὐτὴ ἐποχὴ, ποὺ διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ 1453 μέχρι τοῦ 1821, ἔχει ὀνομασθῆ Τουρκοκρατία.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ Ἑλλάς ἐρημώνεται καὶ ἡ χώρα χάνει τὴν παλαιὰν φυσιογνωμίαν της. Τὸ δοῦλον γένος σφάζεται καὶ διώκεται καὶ ταπεινὸν σύρεται εἰς τὰ «σκλαβοπάζυρα» καὶ εἰς τὰς περιπλανήσεις τῆς φυγῆς.

Ἄλλὰ ὡς ἔθνος ὁ ἑλληνισμὸς δὲν ὑπέκυψε. Παρ' ὅλα τὰ μαρτύρια καὶ τὰ ἀπερίγραπτα δεινὰ οἱ πρόγονοὶ μας ἠρνήθησαν νὰ προσκυνήσουν καὶ εὐθὺς ἐγινάντωνσαν ἐντὸς τῶν τοῦ λυτρωμοῦ τὴν ἐλπίδα. Ἔμειναν ἀκλόνητοι εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὰ ἰδανικὰ τῶν πατέρων τῶν διετήρησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμά τῶν καὶ ἀσάλευτον τὴν γλυκεῖαν προσδοκίαν τῆς Ἀναστάσεως.

Αὐτὸ τὸ θαῦμα ὀφείλεται εἰς τὸν δεσμὸν τῶν μὲ εἰς ὑψηλὰς παραδόσεις τῆς Φυλῆς, εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν δικαστικὴν αὐτονόμησιν τοῦ ποιμνίου της. Καί, τέλος, εἰς τὴν συμπαραστάσιν τῆς «κλεφτουριάς.»

16 Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως θεωρεῖται γεγονός κοσμοϊστορικῆς σημασίας. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπλώνεται σκότος. Εἰς τὴν Δύσιν ἀρχίζει νὰ ροδίζῃ. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔτος 1453 ἀποτελεῖ μέγαν ἱστορικὸν σταθμὸν, ὁ ὁποῖος χωρίζει τὸν Μεσαίωνα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Νεωτέρων Χρόνων.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Φρίκη καὶ κατῆφεια ἠπλώθη εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἀνατολήν, μόλις ἔπεσεν ἡ Κων/πολις, ἡ βασιλεὺς τῶν πόλεων. Ὁλος ὁ Χριστιανικὸς κόσμος γύρω ἀπὸ τὴν Α.Μεσόγειον καὶ τὸν Εὐξείνιον ἐθεώρησε τὴν Ἀλωσιν ὡς μεγίστην συμφορὰν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ ἀντίπαλος ἀπὸ τὴν συγκλονιστικὴν εἰδησίην ἔφθασε καὶ μέχρι τῆς μακρινῆς χώρας τοῦ Καυκάσου, ἀπὸ ὅπου ἕνας χρονογράφος σημειώνει: «Τὴν ἡμέραν, πού οἱ Τοῦρκοι ἐπῆραν τὴν Πόλην, ὁ ἥλιος ἐσκοτίσθη».

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν δι' αὐτοὺς πλησιέστερα, εἶχον τὰ μαῦρα προαισθήματα ὅτι ἔπειτα ἀπὸ τὴν πτώσιν τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ προμαχῶνος, ὅπου εἶχον ἀποκρουσθῆ 20 πολιορκίαι βαρβάρων ἐπιδρομῶν, θὰ ὑπέκυπτον εἰς τὸ Ἰσλάμ ὅλα τὰ ἄλλα ἐλεύθερα χριστιανικὰ κράτη. Καὶ ἐβλεπαν ὅτι τὸν κληρονόμον τοῦ Ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἐνδοξὸν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, θὰ τὴν διεδέχετο ἡ Ὀθωμανικὴ βαρβαρότης μετὰ τὴν ἀπολίτιστον τουρκικὴν δύναμιν τῆς ἀπανθρωπίας, τῆς βίας καὶ τῆς ἀρπαγῆς. Καὶ ἐθρήνουν, διότι ἀντὶ τῆς γλυκύτητος τῆς θρησκείας τοῦ Ναζωραίου θὰ εἶχον τώρα νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν τυφλὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ Ἰσλάμ. Ἐμεινε λοιπὸν χωρὶς προστάτην ὁ Ἀνατολικὸς κόσμος· καὶ ἤρχισαν νὰ σβήνουν ὅλοι οἱ μικροὶ λύχνοι, ὅταν ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους ὁ μεγάλος Φάρος.

Ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου ἡ Ἀλωσις ἐσήμαινε ἀφόρητον καὶ μέγα πένθος. Ἡ Ἑλλάς, ἀφοῦ ἀντίκρουσεν ἀνήκουστον σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν τῶν τέκνων τῆς, τὰς πυρπολήσεις τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν τῆς θησαυρῶν, καθὼς καὶ τὴν ἀνευ οἴκτου λεηλασίαν τῶν ἀγαθῶν καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς γῆς τῆς, ἐβυθίσθη εἰς τὸ σκότος τῆς ζοφερωτέρας δουλείας καὶ τότε «ἦταν ὅλα σιωπηλά».

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Ἄλλὰ καὶ διὰ τὸν Χριστιανικὸν κόσμον τῆς Δύσεως ἡ εἰδησις τῆς Ἀλώσεως ὑπῆρξε συγκλονιστικὴ. Εἰς ἐπιστολὰς τοῦ Πάπα καὶ ἄλλων ἐξεχόντων προσώπων τὸ γεγονός ἐχαρκτηρίσθη ὡς ἀνεπανόρθωτος συμφορὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Πορθητοῦ ὅτι θὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν Ρώμην, φόβος καὶ ἀγωνία κατέλαβε τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως, διότι τὰρ ἡσθάνθησαν, πόσον οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀκαταμάχητοι. Ἐξ ἄλλου πολιτικὴ ἐνόησεν ἔστω καὶ τῶν ἰσχυροτέρων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἦτο ἀνύπαρκτος ἕνεκα διαφωνιῶν τῶν ἡγεμόνων των. Ἀλλὰ καὶ τύψεις ἐδοκίμασαν ὁ Πάπας καὶ οἱ χριστιανοὶ ἄρχοντες τῆς Δ.Ευρώπης, ποὺ μὲ τὴν ἀδιαφορίαν των ἄφησαν ἐνώπιον τῆς Τουρκικῆς θεομηνίας ἀβοήθητον τὴν Πόλιν, ἡ ὁποία τοὺς ἐδίδαξε τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ διέσωσε τὴν γηραιὰν ἡπειρὸν ἀπὸ πολυάριθμα κύματα βαρβάρων εἰσβολέων.

Μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Τούρκων τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Α.Μεσόγειον θὰ περιπέσουν εἰς μαρασμόν. Οἱ ἀκμάζοντες ἐμπορικὸι λιμένες καὶ οἱ κόμβοι συγκοινωνιῶν τῆς Ἀνατολῆς περιέρχονται εἰς χεῖρας τῶν κατακτητῶν, ποὺ ἐκτοπιζοῦν τοὺς Βενετοὺς καὶ Γενουάτας. Ἡ ἔλλειψις ἀσφαλείας, ἡ ληστρικὴ φορολογία καὶ πλείσται ἄλλαι δυσκολίαι ἐκ μέρους τῶν Ὀθωμανῶν καθιστοῦν προβληματικὴν τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Δύσιν, τῆς ὁποίας ἡ οἰκονομία δέχεται ἄμεσα πλήγματα. Ἔτσι θὰ ἀναγκασθῇ νὰ προσανατολισθῇ πρὸς νέους δρόμους καὶ πρὸς ἄλλας ἀγοράς.

Ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν τόσῃν καταστροφῇ ἡ Ἀλωσις τῆς Κων/πόλεως ἀπέφερεν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἀνεκτίμητον πνευματικὸν κέρδος: τοὺς Ἕλληνας πρόσφυγας λογίους, μὲ τὴν συμβολὴν τῶν ὁποίων, ὅπως εἰδομεν, ἐτονώθησαν αἱ ἀνθρωπιστικαὶ σπουδαὶ καὶ ἡ Ἀναγέννησις.

17 ΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1606

ΑΙ ΑΛΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΡΘΗΤΟΥ

Καὶ μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Κων/λεως ὁ Μωάμεθ συνεχίζει ἀσυγκράτητος τὰς κατακτήσεις. Τὸ 1456 ἀρπάζει ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τότε ὁ Παρθενῶν μεταβάλλεται εἰς τζαμί. Δύο

έτη αργότερον κατέλαβε τὸ κράτος τῶν Παλαιολόγων εἰς τὸν Μυστράν καὶ τὸ 1461 κατέλυσε τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζούντος καὶ κατόπιν τὸ δουκάτον τῆς Ἡπείρου. Οἱ Ἀσιᾶται ἐπεξέτεινον τὴν καριαρχίαν των εἰς ὅλα τὰ ἐδάφη τῆς ἄλλοτε Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Σκληρὸν ἀγῶνα ἕμως διεξήγαγε κατὰ τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸ ἰσχυρὸν φρούριον τῆς Χαλκίδος. Εἰς τὴν πολιορκίαν, πού διηύθυνεν ὁ ἕδιος ὁ Μωάμεθ, ἔλαβον μέρος 60.000 ἄνδρες, 40 τηλεβόλα καὶ 300 πλοῖα· ἐπηκολούθησαν σφαγαὶ καὶ ἐρημώσεις εἰς ὅλην τὴν Εὐβοίαν (1470). Ἀργότερα ἐπολιόρκησε καὶ τὴν Ρόδον, ἀλλ' ἀπέτυχε.

Εἰς τὴν Βαλκανικὴν ὁ Μωάμεθ ἐκυρίευσε τὴν Σερβίαν (πλὴν τοῦ Βελιγραδίου), τὴν Βοσνίαν καὶ Ἀλβανίαν καὶ ἀπετόλμησεν ἀπόβασιν εἰς τὸ Ὀτράντο, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ παλαιὸν του ὄνειρον, νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἰταλίαν.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΑΓΙΑΖΗΤ Β' ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΕΛΗΜ Α'

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Βαγιαζήτ ὁ Β' μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1499 - 1502 ἐκυρίευσε τὴν Νάυπακτον, τὰς Πάτρας, τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην καὶ προέβη εἰς φοβερὰς σφαγὰς τῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, ἀδιακρίτως ἂν ἦσαν Ἑλλήνες ἢ Βενετοί. Τότε πολλοὶ Ἑλλήνες, διὰ νὰ σωθοῦν, κατέφυγον εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, ὅπου κατετάχθησαν ὡς στρατιῶται ἢ ναῦται.

Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Σελήμ ὁ Α' (1511 - 1520) ἐπεξέτεινε τὰ ὄρια τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας μὲ τὰς ραγδαίας του κατακτήσεις ἀπὸ Εὐξεινίου μέχρις Ἀλγερίου: ἐκυρίευσε τὴν Ταυρίδα, τὸ Κουρδιστάν, τὴν Συρίαν, Παλαιστίνην, Αἴγυπτον καὶ Ἀλγερίαν.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΠΙ ΣΟΥΛΕ-Ι-ΜΑΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΟΥΣ (1520 - 1566)

Τὸν Σουλτᾶνον αὐτὸν ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ νὰ τὸν γνωρίσωμεν προηγούμεως.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν διπλωματικὴν του ἱκανότητα ὁ Σουλεϊμάν ὑπῆρξε καὶ καλὸς ὄργανωτὴς τοῦ ἀπεράντου κράτους πού παρέλαβε. Πέραν ἕμως αὐτῶν τῶν ἀρετῶν του ἀνεδείχθη καὶ κατακτητὴς ὀρμητικώτερος ἀπὸ τὸν Μωάμεθ, διότι ἐκυρίευσεν ὄχυρά, εἰς τὰ ὅποια ὁ Πορθητὴς εἶχεν ἀποτύχει.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐπιτυχιῶν του εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου εἶναι ἡ κατάληψις τῆς Ρόδου κατόπιν πολιορκίας (1522). Τὴν ἄμυναν τῆς νήσου εἶχον ὀργανώσει οἱ Ἰωαννῖται Ἰππῶται ἀπὸ Δωδεκανησίους, πολλοὺς ἐκ τῶν ὁποίων ὁ νικητὴς συνέλαβεν αἰχμαλώτους. Ἐπειτα μὲ τὸν ναύαρχόν του Βαρβαρόσσαν ἐλεηλάτησε τὴν Κρήτην καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγινα, τὰς Κυκλάδας καὶ Σποράδας· εἰς τὰ ὄχυρά ὅμως τῆς Κερκύρας ἀπεκρούσθη ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνας τῆς νήσου. Τὸ 1541 οἱ Τούρκοι ἔγιναν κύριοι τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ναυπλίου.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπῃν ὁ μέγας αὐτὸς στρατηλάτης εἶχε σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὸ ὠχυρωμένον Βελιγράδι (1521), εἰσέβαλε εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ πλησίον τοῦ Μοχάτς συνέτριψε τὸ οὐγγρικὸν ἵππικὸν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Β'. Ἐν συνεχείᾳ ἐπολιόρκησε τὴν Βιέννην (1529), χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῆ νὰ τὴν καταλάβῃ.

Ἐν τούτοις ἡ στρατιωτικὴ ὑπεροχὴ τῶν Τούρκων ἐξακολουθεῖ νὰ προκαλῆ τὸν τρόμον τῶν Εὐρωπαίων.

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ .

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΗΣ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ (1571)

Ὁ υἱὸς τοῦ Σουλεϊμάν Σελῆμ ὁ Β', γενόμενος Σουλτᾶνος, ἀπεφάσισε τὴν κατάληψιν τῆς Κύπρου ποὺ τὴν κατεῖχον οἱ Βενετοί. Ἡ Λευκωσία ἔπεσεν εὐκόλως, ἐνῶ ἡ Ἀμμόχωστος μόνον κατόπιν δεκαμήνου πολιορκίας παρεδόθη (1571). Οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν πολλοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων καὶ ἔσυραν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν 15.000 γυναικόπαιδα.

Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς ἡ ἀρμάδα τοῦ Σελῆμ ἐπλευσε πρὸς τὸ Ἴόνιον διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κερκύρας. Ἀλλὰ εἰς τὰς Ἐχινάδας νήσους (μεταξὺ Ἰθάκης καὶ Ἀκαρνανίας) συνήντησε τὸν ἡνωμένον στόλον πολλῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων¹⁸ τῆς Δύσεως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δὸν Ζουάν τοῦ Αὐστριακοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας. Οἱ δύο στόλοι ἦσαν ἰσοδύναμοι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ναυμαχίαν (7 Ὀκτ. 1571) οἱ Τούρκοι ἔπαθον πανωλεθρίαν, ἀφοῦ ἔχασαν 200 ἐκ τῶν 250 πλοίων των. Εἰς τὴν νίκην συνέβαλε καὶ ἡ ἀνωτέρα ναυτικὴ τέχνη τῶν χριστιανικῶν πληρωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα συμμετεῖχον καὶ πολλοὶ Ἕλληνες.

Ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, ὅπως λέγεται, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ναυτικὴν ἤτταν τῶν Τούρκων καὶ σημειώνει τὴν ἀπαρχὴν τῆς παρακμῆς τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Οί διάδοχοι του Σελήμ, Μουράτ ο Γ' και Μωάμεθ ο Γ' συνέχισαν τὰς επιχειρήσεις εἰς Οὐγγαρίαν, ἀλλ' ἀπέτυχον. Διὰ τοῦτο ἡ Τουρκία, ἐπειδὴ τότε εἶχεν ἐμπλακῆ εἰς πόλεμον καὶ ἐναντίον τῆς Περσίας, ἐκλείσεν τὴν εἰρήνην τοῦ Σιτβαβορόκ μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Ἀγίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ἕκαστον δὲ ἀπὸ τὰ δύο μέρη διετήρησε τὰ κεκτημένα (1606).

18 Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 17ου ΑΙΩΝΟΣ

ΑΜΕΣΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΣ

Εὐθύς μετὰ τὴν ἄλωση συμφοραὶ καὶ δεινοπαθήματα ἐνέσκηψαν εἰς τὸ ὑπόδουλον Γένος.

Πρώτη καταστροφή πού ἐπῆλθε ἦτο ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ, μετὰ τὴν σφαγὴν καὶ ἐξολόθρευσιν χιλιάδων ψυχῶν καὶ τὴν φυγὴν τῶν εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν εἰς τὴν ξένην.

Ἐπειδὴ οἱ κατακτηταὶ ἦσαν σκληρόψυχοι, μετεχειρίζοντο μετὰ βαναυσὸν τρόπον τοὺς κατοίκους· τοὺς ὠνόμαζον περιφρονητικῶς ραγιάδες (δούλους) καὶ γκιουόρηδες (ἀπίστους), διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ὑπῆρχε καμμία ἀσφάλεια ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας.

Ἡ ζωὴ τῶν ὑποδούλων ἔγινε περισσότερον δυστυχῆς καὶ μετὰ τὰ ἐξῆς ἀνυπόφορα μέτρα τῶν Τούρκων:

Μετὰ τὴν ἀρπαγὴν τῶν εὐπορωτέρων κτημάτων πού ἐδίδοντο ἄλλα εἰς τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ἄλλα εἰς τὰ τζαμιά ὡς βακούφια. Μόνον τὰ ὄρεινά μέρη παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τὰ καλλιεργοῦν καὶ νὰ προσκομίζουσιν ὡς φόρον τὸ 1/10 τῆς ἐσοδείας τῶν.

Μετὰ τὸ χαράτσι, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐτήσιος φόρος πρὸς τὸν σουλτάνον ὡς λύτρα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς τῶν ραγιάδων.

Μετὰ τὸ παιδομάζωμα (τὸν «φόρον αἵματος»), δηλαδὴ τὴν ἀρπαγὴν τῶν καλυτέρων Ἑλληνοπαίδων, ἡλικίας 7 - 14 ἐτῶν. Τοὺς Ἑλληνοπαῖδας τούτους ἐξηνάγκαζον νὰ ἀλλαξοπιστήσουν καὶ τοὺς κατέτασσον εἰς εἰδικὰ στρατιωτικὰ σώματα. Οἱ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἐξωμόται οὗτοι πολεμιστὰι εἶναι οἱ περίφημοι Γενίτσαροι. Οὗτοι ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὸν Προφήτην Μωάμεθ καὶ φανατικώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους Μουσουλμάνους.

Ἄλλὰ οὔτε τὴν ἐργασίαν των οὔτε καὶ τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα ἠδύνατο οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἐκτελοῦν ἡσυχοὶ· αἱ ἐκκλησίαι των ἦσαν μικραὶ καὶ σκοτειναί, αἱ δὲ ἀγιογραφίαι κατεστρέφοντο ἀπὸ τοὺς ἀλλοθρήσκους κατακτητὰς.

Ἄλλαι καταπιέσεις ἦσαν αἱ ἀγγραφεῖαι, αἱ ἀτιμώσεις καὶ ἡ ἀγοραπωλησία γυναικοπαίδων εἰς τὰ σκλαβοπάζαρα· ἀλλὰ καὶ οἱ περιορισμοὶ εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ εἰς ἄλλας κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καθίστων τὴν ζωὴν τῶν προγόνων μας ἀβίωτον.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Παρὰ τὰς φοβερὰς αὐτὰς δοκιμασίας τὸ Γένος δὲν ἔχασε τὴν συνοχὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν του συνείδησιν. Παράγοντες οἱ ὅποιοι συνετέλεσαν, ὥστε τὸ Ἔθνος νὰ διαφύγῃ τὸν ἀφανισμόν, εἶναι τὰ προνόμια.

Προνόμια ἔχουν ὀνομασθῆ αἱ ἐλευθερίαι, τὰς ὁποίας παρεχώρησεν ἀπὸ πολιτικὸν ὑπολογισμόν ὁ ἴδιος ὁ Πορθητῆς εἰς τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας, ὅπως 1) ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν, 2) ἡ προστασία καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ κλήρου, 3) τὸ δικαίωμα τῶν ἐπισκόπων νὰ δικάζουν ὑποθέσεις τῶν Χριστιανῶν σχετικὰς μὲ τοὺς γάμους καὶ τὰς κληρονομίας, 4) ἡ ἐλευθερία εἰς τὴν κοινοτικὴν διοίκησιν.

Χάρις εἰς αὐτὰ τὰ προνόμια τὸ Πατριαρχεῖον ἀνεσῆκωσε θαρραλέως τὴν κεφαλὴν του, διὰ νὰ προστατεύσῃ εἰς ὄραν καταγιγῆδος τὸ χειμαζόμενον ποίμνιον καὶ νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἐνότητα τοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν Παιδείαν καὶ τὴν Ἐθνικὴν συνείδησιν. Ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην ἐκλογῆς νέου ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν Ἀλωσιν ἐξελέγη Πατριάρχης ὁ Γεώργιος Σχολάριος ἢ Γεννάδιος, ποῦ εἶχεν ἀγωνισθῆ ἐναντίον τῆς ἐνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς ἐκκλησίας.

Κατὰ τὰ προνόμια τοῦ σουλτάνου ὁ Πατριάρχης εἶναι πρόσωπον ἀξιοσέβαστον· δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ πολιτικὴ κεφαλὴ αὐτῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀντιπροσωπεύει ἐνώπιον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τῶν ἄλλων Ἐθνῶν τὸ ποίμνιόν του καὶ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν εἰρηνικὴν διαβίωσιν τοῦ λαοῦ του, γίνεται δηλ. Ἐθνάρχης. Τὰ ἴδια δικαιώματα ἔχουν καὶ οἱ ἐπίσκοποι εἰς τὴν περιοχὴν των.

Ἔτσι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μὲ τὸν καιρὸν ἀπέβη ὄχι μόνον θρησκευτικὴ ὀργάνωσις, ἀλλὰ καὶ κιβωτὸς διαφυλάξεως τῶν ἔθνικῶν παραδόσεων καὶ ἐστία παιδείσεως καὶ παρηγορίας ὄλων τῶν δεινοπαθούτων χριστιανῶν τῆς Βαλκανικῆς. Οἱ Βούλγαροι, Σέρβοι, Μαυροβούνιοι κ.λ. ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἀκόμη ἀναπτύξει ἔθνικὴν συνείδησιν, εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κων/λεως ὀφείλουσαν τὸ ὅτι δὲν ὑπέκυψαν εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν. Εἰς τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος τὸ Πατριαρχεῖον γίνεται ἰσχυρὸν καὶ φιλοδοξεῖ νὰ παίξῃ ρόλον σημαντικὸν εἰς τὴν διπλωματικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν διὰ τὰ ζητήματα τῶν Χριστιανῶν.

Ὁ κλῆρος ἐνίσχυσε τὸ δούλον Ἔθνος εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐγκαρτέρησιν. Ὅταν ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις ἀπηγορεύετο ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὰ κελλιὰ τῶν μοναστηρίων καὶ οἱ νάρθηκες τῶν ναῶν εἶχον μεταβληθῆ εἰς κρυφὰ σχολεῖα, ὅπου οἱ μοναχοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς ἀνέλαβον τὴν διδασκαλίαν τῶν νέων καὶ τοὺς ἐτροφοδότησαν τὴν ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Γένους μὲ τὴν Μεγάλην Ἰδέαν.

Ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι ἔζων συνεχῶς στρατευμένοι, εἶχον ἀνάγκη ἀπὸ ἐργατῶν, γεωργῶν καὶ ἐμπόρων, ποὺ θὰ ἐξησφάλιζον εἰς αὐτοὺς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων, τὴν καλλιέργειαν εὐφόρων ἀγρῶν, μπαξίσις καὶ φόρους. Διὰ τοῦτο καὶ ἄφησαν ἐλευθέραν τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν. Κάθε χωρίον ἢ πόλις ἐξέλεγε καὶ τότε, ὅπως καὶ σήμερον, ἓνα κοινοτικὸν συμβούλιον. Κύρια καθήκοντα αὐτοῦ ἦσαν ἡ εἰσπραξις τοῦ χαρατσίου, ἡ ἐκδικασίς τῶν ἀστικῶν διαφορῶν καὶ ἡ διατήρησις τῆς τάξεως. Οἱ ἄρχοντες τῆς Κοινότητος ὠνομάζοντο δημογέροντες ἢ προεστοὶ (εἰς τὴν τουρκικὴν: κοτζαμπάσηδες). Αἱ πλέον παραγωγικαὶ ἀπὸ τὰς κοινότητας προώδευσαν καὶ ἔτυχον καλῆς μεταχειρίσεως ἐκ μέρους τῶν Τούρκων.

Αἱ παροικίαι τοῦ ἐξωτερικοῦ εἶχον συγκροτηθῆ ἀπὸ Ἕλληνας, ποὺ εἶχον καταφύγει εἰς μεγάλας πόλεις τῆς Δύσεως, εἴτε διὰ λόγους ἀσφαλείας εἴτε χάριν ἐμπορίου. Συνήθως οἱ νησιῶται, οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ Στερεολλαδίται κατηθύνοντο πρὸς τὰς ἀνθηρὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας: οἱ Θεσσαλοὶ, Μακεδόνες καὶ Ἡπειρώται πρὸς Βουδαπέστην, Βουκουρέστιον, Βιέννην, Ὀδησσὸν κ.ἄ. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν μακρινὴν Καλκούταν τῶν Ἰνδιῶν ἔχομεν παροικίαν. Εἰς τὰς νέας τῶν πατρίδας οἱ πρόσφυγες Ἕλληνες ἐφρόντιζον κατὰ πρῶτον, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἄποικοι, διὰ τὴν ἴδρυσιν ἐκκλησίας καὶ ἔπειτα σχολείου πρὸς ἔθνοπρεπῆ μόρφωσιν τῶν παιδιῶν των. Διὰ τοῦτο κέντρα συσπειρώσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς ἦσαν τὰ ἐνοριακὰ συμβούλια.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΞΩ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. *Ἡ οἰκονομικὴ ζωή.* Ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι, καθὼς εἶδομεν, ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὰ πολεμικά, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ περιῆλθεν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἐπεδόθησαν μὲ ζῆλον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των. Ἀφ' οὗτου μάλιστα ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸν κατακτητὴν καὶ οἱ Βενετοί, μὲ τὸ δαιμόνιον ἐμπορικὸν πνεῦμα των οἱ Ἕλληνες ἐκυριάρχησαν οἰκονομικῶς εἰς τὴν Α. Μεσόγειον, ἐκέρδισαν πλοῦτη καὶ εὐεργέτησαν τὴν Πατρίδα.

Κατὰ τὰ πρῶτα ὅμως 100 χρόνια τῆς δουλείας τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιοτεχνία εἰς τὴν σκλαβωμένην χώραν ἦσαν πενιχρὰ καὶ πολὺ περιορισμένα. Ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ καὶ τὰ βιοτεχνικά εἶδη δὲν ἐκάλυπτον πάντοτε τὰς ἀνάγκας τῆς περιφέρειας των. Τὸ μικρεμπόριον αὐτῆς τῆς μορφῆς ἐξυπηρετεῖτο κατὰ τὰς πανηγύρεις (παζάρια), ποὺ ἐγίνοντο μίαν φορὰν τὸ ἔτος εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰς πόλεις πρὸς τιμὴν τοῦ πολιοῦχου ἀγίου· ἐδῶ συνεκεντροῦντο τότε ἀγορασταὶ ἢ ἔμποροι ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀποτελοῦντες ὀλόκληρα караβάνια διὰ τὴν ἀσφάλειάν των ἀπὸ τοὺς ληστὰς ἢ πειρατὰς. Ἀργότερον δέ, ὅταν ἐκόπασαν αἱ τουρκικαὶ ἐξορμήσεις πρὸς τὴν Κ. Εὐρώπην, τοιαῦτα караβάνια δὲν ἐδίσταζον νὰ ἐκκινήσουν ἀπὸ τὴν Ἄρταν π.χ. καὶ νὰ τερματίσουν εἰς τὴν Βιέννην ἢ τὴν Ρωσίαν.

Μεγάλην οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος παρουσίασαν ἡ Χίος, ἡ Τρίπολις, τὰ Ἰωάννινα, ἡ Ἄρτα, ἡ Χαλκίς, ἡ Καστοριά, ἡ Λάρισα, τὸ Μοναστήριον, ἡ Θεσσαλονίκη, αἱ Σέρραι κ.ἄ. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι κάθε μία ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτὰς ἔχει εἰδικευσιν εἰς ὠρισμένα εἶδη: Ἡ Καστοριά λ.χ. εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ ἐμπορίαν δερμάτων καὶ γουναρικῶν. Ἐφημιζέτο ἐπίσης διὰ τὰ ὀνομαστά ψάρια τῆς λίμνης τῆς. Τὰ Ἰωάννινα εἰς τὴν κατασκευὴν φλοκωτῶν, φεσιῶν καὶ ἐνδυμάτων, (ἐδῶ ἦσαν οἱ πρῶτοι ράπται τῆς Ἑλλάδος), ἐπίσης καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν ὄπλων, τὴν χρυσοχοίαν, καὶ χαλκούργιαν, καθὼς καὶ τὴν ξυλογλυπτικὴν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πληθώραν τῶν τεχνιτῶν ἀνέπτυsson τὸ ἐμπόριον καὶ οἱ «γυρολόγοι», ποὺ διέτρεχον ὅλην τὴν χώραν καὶ τὰς νήσους. Ἡ Χαλκιδικὴ τὸν 16ον αἰῶνα εἶχεν ἀνθηρὰν βιοτεχνίαν μεταλλευτικῶν προϊόντων καὶ διέθετεν 600 καμίνους. Ἀργότερον, ὅταν τὰ ὄρυχεῖα τὰ ἐξεμεταλλεύοντο ἑταιρεῖαι, ἔγινε ἡ ὁμοσπονδία τῶν Μαδεμοχωριῶν ἀπὸ 12 κοινότητος ἢ 360 χωρία, αἱ

ὅποιαi ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὅλου ἔργου καὶ ἐπέτυχον ἐκ μέρους τῶν κατακτητῶν ἀρκετὴν ἀνεξαρτησίαν. Πρὸς ἐπιτήρησίν των διωρίζετο ὁ Μαδὲμ ἀγᾶς καὶ μία μικρὰ φρουρά.

Ἀπὸ τὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκμάζουσι οἰκονομικῶς ἡ Βενετία, τὸ Λιβόρνον, ἡ Ἀγκών, ἡ Τεργέστη καὶ ἡ Νεάπολις.

Ἡ Βενετικὴ παροικία κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀνθεὶ περισσότερον, διότι ἡ Βενετία καὶ πρὸ τῆς Ἀλώσεως εἶχε δεχθῆ ἑμποροῦς, λογίους καὶ ἄλλους ἐπαγγελματίας Ἕλληνας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μετναστῶν αὐτῶν ηὔξῃθη τόσον, ὥστε κατὰ τὸ 1500 τοὺς ἐδόθη ἄδεια νὰ συμπήξουν τὴν ἀδελφότητα τοῦ «Ἀγίου Νικολάου» καὶ ἀργότερον νὰ ἐκλέξουν καὶ ἐπίσκοπον. Ἰδρῦσιν ὠραίους ναοὺς, τρία τυπογραφεῖα, γυμνάσιον — κέντρον ἑλληνικῶν σπουδῶν — καὶ βοηθοῦν κάθε καταδιωκόμενον καὶ ἀναξιοπαθοῦντα πατριώτην.

2. Ἡ πνευματικὴ κατάστασις μέχρι τοῦ 1606. Εἰς τὴν κατεχομένην Ἑλλάδα, ἔνεκα τοῦ μίσους τῶν πρώτων σουλτάνων ἀπέναντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ λόγῳ τῆς φυγῆς εἰς τὴν Εὐρώπην πολλῶν μορφωμένων, ἐπικρατεῖ πνευματικὸν σκότος καὶ ἀμάθεια. Ἐπὶ 100 καὶ πλέον χρόνια ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς ραγιάδες νὰ ἐκπαιδεύσουν τὰ τέκνα των· διδάσκαλοι δὲν ὑπῆρχον καὶ τὰ σχολεῖα ἦσαν κρυφά.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας καὶ τῶν γραμμάτων ἀρχίζει μὲ τὰς ἐλευθερίας πού παρεχωρήθησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς. Μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ διαπρεποῦς Πατριάρχου Ἰερεμίου τοῦ Β' (1572-95) ἰδρῦνται τότε πολλὰ σχολεῖα, ἓνα τουλάχιστον εἰς τὴν ἔδραν ἐκάστου ἐπίσκοπου. Εἰς τὴν συντήρησίν των συνέβαλον καὶ αἱ παροικίαι τοῦ ἐξωτερικοῦ μὲ γενναίας χορηγίας. Μέχρι τοῦ 1600 εἶχον ἰδρυθῆ σχολεῖα εἰς Ἰωάννινα, εἰς τὰς Ἀθήνας, Λεβάρδειαν, Πάτμον, Χίον, Κυδωνίας, Σμύρνην, ἀπὸ ὅπου ἐξῆλθαν ἀρκετοὶ διδάσκαλοι καὶ μορφωμένοι πατριῶται, οἱ ὅποιοι ἐχαλύβδωνον τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τῶν σκλάβων καὶ ἐθέρμαινον τὴν ἰδέαν τοῦ λυτρωμοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ σκοποὶ τῆς παιδείας ἐχαράσσοντο ἀπὸ τὰς κατευθύνσεις τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὰ σχολεῖα, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔργα πού εἶχον γραφῆ μέχρι τοῦ 1600 ἀπὸ τοὺς λογίους τῆς ἐποχῆς εἶναι θρησκευτικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ. Οἱ συγγραφεῖς προτιμοῦν νὰ γράφουν εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν, ἐπίσης καὶ οἱ κήρυκες τοῦ θείου λόγου, ὅπως ὁ μετέπειτα Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς, διὰ νὰ γίνωνται κατανοητοὶ ἀπὸ τὸν ἀμόρφωτον λαόν. Τὰς αὐτὰς γλωσσικὰς πεποιθήσεις

είχε και ὁ ἀνώνυμος ποιητῆς τοῦ «θρήνου τῆς Ἀγίας Σοφίας»: «Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια...»

Ἡ πνευματικὴ κίνησις εἰς τὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἦτο ζωηροτέρα.

Εἰς τὴν Ρώμην ιδρύθη ὑπὸ τοῦ Πάπα «Γυμνάσιον Ἑλληνικόν». Μεγάλῃ πνευματικῇ ἀνάπτυξις παρατηρεῖται εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ἐρμηνεύουν καὶ τυπώνουν ἀρχαίους συγγραφεῖς ὁ Κρητικὸς Μᾶρκος Μουσοῦρος καὶ ὁ Κερκυραῖος Νικ. Σοφιανός, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Γραμματικὴν», «διὰ νὰ γροικοῦν ἐκεῖνοι πού ἤθελαν τὰ διαβάσει».

Εἰς τὴν Κέρκυραν, τὴν Κρήτην, Ρόδον καὶ Κύπρον κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὑπάρχει πνευματικὴ ἀνθησις μὲ ἐπίδρασιν ἀπὸ τὴν Δύσιν. Εἰς τὴν ἀδούλωτον Κρήτην οἱ Βενετοὶ δὲν ἐπιτρέπουν λειτουργίαν σχολείων, ἀλλὰ ἡ μεγαλόνησος παρουσιάζει πολλοὺς καλλιτέχνας καὶ λογίους, ἐνῶ εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ ἀπλοποιεῖται ἡ γλωσσικὴ μορφή τῶν Ἀκριτικῶν τραγουδιῶν. Εἰς τὴν Ρόδον ἐκαλλιεργήθη τὸ γνωμικὸν καὶ σατιρικὸν δίστιχον μὲ γλῶσσαν λαϊκὴν. Εἰς τὴν Κύπρον τὸ «Χρονικόν» τοῦ Μαχαιρᾶ ἐξιστορεῖ εἰς Κυπριακὴν διάλεκτον τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν. Ἀπὸ τὴν πλουσίαν παραγωγὴν τῶν Κυπρίων «ποιητῶν» σπουδαιότερον ἔργον εἶναι («Ἡ Ἀροδαφνοῦσα»).

Εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν τομέα ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς ἰδίας ἐποχῆς παρέχει θαυμάσια κεντῆματα (Ρόδος) καὶ φημισμένα εἶδη ξυλογλυπτικῆς καὶ μεταλλουργίας (Ἰωάννινα, Θεσ/νίκη). Ἀλλὰ ἡ μεγάλη πρόοδος σημειώνεται εἰς τὴν ζωγραφικὴν φορητῶν εἰκόνων καὶ τοιχογραφιῶν («Ἁγιον Ὄρος, Κρήτη, Βενετία»). Ὁ Κρητικὸς Δαμασκηνὸς ἀνυψώνει τὴν εἰκονογραφίαν συνδυάζων τὴν Βυζαντινὴν καὶ Ἰταλικὴν τεχνοπρίαν. Εἰς τὰς τοιχογραφίας τῶν ναῶν διεκρίθησαν οἱ μοναχοὶ Τζώρτζης καὶ Θεοφάνης, οἱ ὁποῖοι ἐδημιούργησαν τὴν «Κρητικὴν σχολὴν» τῆς φωτοσκιάσεως²⁰ (τοῦ Θεοφάνους θαυμάζεται ἡ Παναγία τῆς Καλαμπάκας, τοῦ Τζώρτζη αἰ τοιχογραφία τῆς Μονῆς Ἀγίου Διονυσίου εἰς τὸ Ἁγιον Ὄρος).

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Εἰς πολλὰς ὀρεινὰς περιφερείας τῆς σκλαβωμένης πατρίδος (ἀπὸ τὸ Ταίναρον ἕως τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Πίνδον) ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους μετὰ τὴν Ἀλωσιν ἤρχισαν νὰ καταφεύγουν ὅσοι Ἕλληνες ἠσθά-

νοντο άσίγαστον τὸ πάθος τῆς ἐλευθερίας καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν τὰς ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς τῶν κυριῶν των. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν Τούρκων ἐπολλαπλασίασαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπερηφάνων ἐκείνων ἀνδρῶν, ὥστε εἰς τὰ πλεόν ἀπόκρημα ἔρη ἐσχηματίσθησαν ομάδες ἀνυποτάκτων εἰς τὰ ὄργανα τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας. Ἐπειδὴ ἀπὸ τὰ ἔρη κατήρχοντο πολλάκις εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐπολέμουν τοὺς τυράννους των καὶ τοὺς τυχόν συνεργάτας των, οἱ ἐχθροὶ των διὰ νὰ τοὺς δυσφημήσουν τοὺς ὠνόμασαν «κλέφτες».

Οἱ «κλέφτες» ὅμως ποτὲ δὲν ἐξέπεσαν εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Γένους· μὲ τὰ ἀνδραγαθήματά των ἔγιναν τὰ ἰνδάλματα τῶν ραγιαδῶν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν ἔνοπλον ἀντίστασιν τοῦ Γένους ἐναντίον τῶν κατακτητῶν. Ἄλλωστε ἀκόμη καὶ ἀπὸ ξένους περιηγητὰς ἡ «κλεφτουριά» ἐφημίσθη διὰ τὰ γενναῖα καὶ ἱπποτικά αἰσθήματά της καὶ τὴν βαθεῖαν πίστιν της εἰς τὰ ἰδανικά τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος.

Ἀπὸ τὴν στιγμήν ποὺ ὁ κλέφτης ἄφηνε τὰ τουρκοπατημένα ἐδάφη, ἐπερνοῦσεν εἰς ἄλλον κόσμον, τὸν κόσμον τὸν ἀπροσκύνητον, ὅπως τὸν ἐκφράζουν τὰ δημοτικά μας τραγούδια :

— *Ὅσο νὰι ὁ κλέφτης ζωντανός, Τοῦρκο δὲν προσκυνάει.*

Ἡ ἐνδυμασία τῶν κλεφτῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν φουσανέλλαν, τὸ ὑποκάμισον, γιλέκον καὶ διὰ τὰς ψυχρὰς ἡμέρας τὴν κάπαν· εἰς τοὺς πόδας ἐφοροῦσαν τριχίνας περικνημίδας καὶ τσαρούχια.

Ὁ βίος τῶν κλεφτῶν προσέφερεν ἐλευθερίαν, ἦτο ὅμως τράχύτατος καὶ εἶχε πολλὰς ταλαιπωρίας καὶ στερήσεις :

Μαύρη ζωὴ ποὺ κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες !

Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε,

ὀλημερις στὸν πόλεμο, τὴ νύχτα καραούλι.

Οἱ κλέφτες ἐλέγοντο *παλληκάρια*, ὁ ἀρχηγὸς των *καπετάνιος* καὶ τὰ μέρη, ὅπου διέμενον, *λημέρια*. Ἐκεῖ, ὅσάκις δὲν ἐπολέμουν, κατεγίνοντο εἰς πολεμικὰς ἀσκήσεις : εἰς τὸ πῆδημα, τὸν δρόμον, τὴν ρῖψιν τοῦ λίθου καὶ περισσότερον εἰς τὴν σκοποβολήν.

Οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ δὲν ἠδύναντο νὰ τοὺς καταβάλουν, προσεπάθουν νὰ τοὺς διαιρέσουν : Ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς ἤρχισαν νὰ μισθώνουν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς κλέφτες καὶ νὰ σχηματίζουν Ἑλληνικὰς μονάδας ἔθνοφρουρᾶς, πρὸς δίωξιν τῶν ληστῶν καὶ ἀσφάλειαν τῆς τάξεως εἰς τὴν ὑπαιθρον. Οἱ κλέφτες αὐτοὶ ἐλέγοντο ἀρματολοὶ

και τὰ διαμερίσματα των ἀρματολίκια. Ὅσον ὅμως και ἂν προσεπάθησεν ὁ κατακτητὴς νὰ διαίρεση τοὺς κλέφτες μετὴν προνομακὴν μεταχειρίσιν τῶν ἀρματολῶν, δὲν τὸ ἐπέτυχε. Οἱ ἀρματολοὶ ποτὲ δὲν ἔμειναν πιστοὶ εἰς τοὺς Τούρκους· εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς των παρέμειναν φίλοι τῶν κλεφτῶν και πολλὰς φορὰς συνειργάζοντο μυστικῶς, διὰ νὰ προστατεύσουν τοὺς ὁμοφύλους των ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς.

Οἱ κλεφταρματολοὶ ὑπῆρξαν τὰ στηρίγματα ὄλων τῶν ἐξεγέρσεων τοῦ Γένους και ἀπετέλεσαν τὸν χερσαῖον στρατὸν τοῦ 1821.

19 Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον και 18ον ΑΙΩΝΑ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Σιτβαβορὸκ ἡ Τουρκία εἰσέρχεται εἰς περίοδον παρακμῆς. Τὴν εἶχον ἐξαντλήσει οἱ συνεχεῖς πόλεμοι και ἡ ἐσωτερικὴ ἀναρχία (ἐπαναστάσεις τῶν γενιτσάρων και μηχανορραφίαι τοῦ χαρεμίου). Τὴν ἀναρχίαν ἐπέτυχον νὰ τὴν πατάξουν με βίαια μέτρα οἱ μεγάλοι βεζύροι τῆς οἰκογενείας τῶν Κιοπρουλῆ και με τὴν πειθαρχίαν και τὴν τάξιν ποὺ ἐπέβαλον, ἐπέφερεσαν τὸ κράτος εἰς μίαν ἐξηκονταετῆ περίοδον ἀκμῆς και πολεμικοῦ ὄργασμοῦ.

Πρῶτῃ ἐξόρμησις τῶν Τούρκων ἔγινεν ἐπὶ σουλτάνου *Μωάμεθ* τοῦ Δ' (1648-87) ἐναντίον τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ Βενετοὶ. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἐντὸς μιᾶς τριετίας ἐκυρίευσαν τὴν νῆσον πλὴν τοῦ Μεγάλου Κάστρου (Ἡράκλειον), τὸ ὁποῖον μόνον κατόπιν εἰκοσαετοῦς πολιορκίας ἐπέτυχον νὰ ἐκπορθήσουν· τὴν ἐπικὴν ἄμυναν τῶν πολιορκουμένων διηύθυνεν ὁ Βενετὸς στρατάρχης Φραγκίσκος Μοροζίνης, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου γενναίως ἐπολέμησαν και οἱ Κρήτες. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Μουσουλμάνων ἀνῆλθον εἰς 100.000 ἄνδρας (1669).

Ἡ δευτέρα ἐξόρμησις ἔγινε κατὰ ξηρὰν τὸ 1683 ἐναντίον τῆς Βιέννης, τὴν ὁποίαν ἐπολιορκήσαν 200.000 Τούρκοι. Ἡ πτῶσις τῆς ἐθεωρεῖτο βεβαία, ἀλλὰ τὴν πόλιν και τοὺς ὀλίγους ὑπερασπιστὰς τῆς ἔσωσε μετὴν ἔγκαιρον ἐπέμβασίν του ὁ γνωστὸς μας βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σοβιέσκου. Οἱ Βενετοὶ τότε εὗρον εὐκαιρίαν νὰ ἀρχίσουν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιχειρήσεις, ποὺ ἐκράτησαν 10 χρόνια. Μετὴν βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ἐκυρίευσαν τὸν Μοριᾶν (Πελοπόννησον) και τὴν Ἀττικὴν. Ἡ Ἀκρόπολις ὅμως τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἔπιπτε και ὁ Μοροζίνης τὴν ἐβομβάρδισε (ἀπὸ τοῦ μνημείου τοῦ Φιλοπάππου)· εἰς τὰς 17 Σεπτ/ρίου 1687 μία

βόμβα έπεσαν εις τόν Παρθενώνα, όπου οι Τούρκοι είχαν την πυριτιδαποθήκη των, και τόν άνετίναξε κατά μέγα μέρος.

Τόν 18ον αιώνα οι Τούρκοι έπεχείρησαν νέαν εισβολήν εις την Εύρώπην, ενικήθησαν όμως από τὰ άυστριακά στρατεύματα ΒΔ του Βελιγραδίου και έκλεισαν την ειρήνην του Πασάροβιτς (1718). Συμφώνως προς τούς όρους αυτής ή Τουρκία έχασε τὸ φρούριον του Βελιγραδίου, την Βοσνίαν και την Βλαχίαν, που τὰ έπηρε ή Αύστρια, επανέκτησεν όμως από τούς Βενετούς την Πελοπόννησον.

Έτσι ολοκληρώνεται εις την χώραν μας ή τουρκική κατοχή. Από τότε λήγει ή έπιρροή των Βενετών και οι έλληνικοι πληθυσμοί γνωρίζουν επί 50 έτη σχετικήν ειρήνην. Από τότε όμως ή Τουρκία εισήλθεν εις τὸ στάδιον τῆς παρακμῆς.

Έν τῷ μεταξύ ὁ Μέγας Πέτρος είχε συλλάβει την ιδέαν νά καταλύσῃ την τουρκικὴν αυτοκρατορίαν και εις την θέσιν της νά στερεώσῃ ἓν ισχυρόν πανσλαβικόν κράτος. Έπετέθη μάλιστα κατά των Τούρκων εις την Ρουμανίαν, όπου όμως ενικήθη και παρ' ὀλίγον νά συλληφθῆ (1711).

Την πολιτικὴν του Πέτρου συνέχισεν ή Μεγάλη Αϊκατερίνη, ή ὁποία εισέβαλεν επίσης εις τὰς Παραδουναβίους χώρας, τὰς ὁποίας και έκυρίευσεν, ἔνω συγχρόνως υπεκίνησε τούς προθύμους εις εξέγερσιν Έλλήνας (1769). Έπηκολούθησαν και ἄλλοι ρωσοτουρκικοί πόλεμοι, κατά τούς ὁποίους και με την συμμαχίαν του Ίωσήφ ή Αϊκατερίνη απώθησεν τούς Τούρκους από την ΝΑ.Εύρώπην.

ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Ένω τελειώνει ὁ 18ος αἰών ή έκτασις τῆς τουρκικῆς αυτοκρατορίας εις την Εύρώπην περιορίζεται πολὺ εις την Βαλκανικὴν (Συνθήκη του Ίασίου 1792). Εις τὰς ἄλλας όμως ἡπείρους διατηρεῖται ἀμείωτος ή δύναμις της. Εις την Ἀσίαν κατέχει την Ἀρμενίαν, Συρίαν και Μεσοποταμίαν· εις την Ἀφρικὴν αἱ τουρκικαὶ κτήσεις περιλαμβάνουν την Αἴγυπτον και Τριπολίτιδα με δικαίωμα επικυριαρχίας εις Τυνησίαν και Ἀλγέριον.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τὸ πολίτευμα και ή διοίκησις. Τὸ πολίτευμα τῆς Τουρκίας ἦτο ἀπόλυτος μοναρχία ὁ σουλτάνος δηλ. από τὸ παλάτι του, τὸ ὁποῖον

ἐλέγετο Σεράγιον, διέθετε κυριαρχικῶς τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν ὑπηκόων του. Ἐκυβέρνηα στηριζόμενος εἰς ἓνα ἰσχυρὸν στρατὸν μὲ κύριον ἐκτελεστικὸν ὄργανον τὸν μέγαν βεζύρην (πρωθυπουργὸν) καὶ τοὺς ἄλλους ὑπουργοὺς του, (ἐφέντας), οἱ ὁποῖοι ἐσχημάτιζον τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ποῦ ἐλέγετο Διβάνιον. Ὁ σουλτάνος καὶ τὸ Διβάνιον ἀπέτελουν τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ποῦ ἐλέγετο Ὑψηλὴ Πύλη.

Δι' εὐκολωτέραν διοίκησιν ἢ τουρκικὴ αὐτοκρατορία εἶχε διαιερεθῆ εἰς μεγάλας γενικὰς διοικήσεις, ποῦ ὀνομάζοντο *πασαλίκια* μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς πασάδες. Ἰπὸ τὸν πασᾶν ἦτο ὁ βέης, ὁ ὁποῖος ἦτο διοικητὴς ἐπαρχίας, καὶ ὁ ἀγᾶς, ὁ ὁποῖος ἦτο στρατιωτικὸς διοικητὴς μικρᾶς πόλεως. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ πασαλίκια ἦσαν 7: 1) Τοῦ Καπουδᾶν Πασᾶ (ποῦ ἐξουσίαζεν τὰς νήσους) 2) τῆς Θεσσαλονίκης 3) τῶν Ἰωαννίνων 4) τῆς Λαρίσης 5) τῆς Πελοποννήσου (ἔδρα Τρίπολις) 6) τῆς Ρούμελης (ἔδρα Χαλκίς) καὶ 7) τῆς Κρήτης.

Μεγάλην δύναμιν εἶχαν εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος καὶ οἱ ἱερωμένοι (δερβίσαι καὶ μουεζίναι ἢ ἱμάμαι). Ἐπίσης οἱ καδῆδες (πταισματοδίκαι), οἱ ὁποῖοι ἐδίκαζον μὲ βᾶσιν τὸ Κοράνιον.

ΟΙ ΟΡΟΙ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΝ ΛΑΩΝ

Εἶχον παρέλθει τρεῖς αἰῶνες ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ κατάστασις εἰς ὅλας τὰς περιφερείας παρέμεινεν ἢ ἴδια ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ Πορθητοῦ. Ἀπὸ ὅλα τὰ ὑποταχθέντα μέρη δὲν εἶχε σχηματισθῆ ἓνας λαὸς ὁμοιογενής, οὔτε ὑπῆρχεν ἐνότης διοικήσεως, νομοθεσίας καὶ γλώσσης. Οἱ κυρίαρχοι Μουσουλμάνοι, εἰς οἰανδήποτε φυλὴν καὶ ἂν ἀνῆκον, εἶχον ὅλα τὰ δικαιώματα, ἐνῶ οἱ ὑπόδουλοι Χριστιανοὶ μόνον καθήκοντα. Οἱ ραγιάδες ἦσαν οἱ πλεόν περιφρονημένοι ὑπήκοοι τοῦ σουλτάνου καὶ διὰ τὴν παραμικρὰν αἰτίαν ἐκρέματο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των ἢ ἀπειλὴ τῆς σφαγῆς καὶ τῆς αἰχμαλωσίας ἢ ἐξορίας καὶ ἄλλαι ταπεινώσεις.

ΟΙ ΥΠΟΔΟΥΛΟΙ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ

Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν οἱ Ρουμάνοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἕλληνες.

Οἱ Ρουμάνοι κητώκουν εἰς τὸν κάτω Δούναβιν. Κατεῖχον τὴν Βεσσαραβίαν, τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν. Αὐτοὶ ἦσαν εἰς πλεόν

εὐνοϊκῆν θέσιν ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς τοῦ Αἴμου, διότι ὡς ὑποτελεῖς τῶν Τούρκων ἐπλήρωνον μόνον ἓνα δασμὸν εἰς τὸν σουλτάνον, ὁ ὁποῖος ἔστελλεν ὡς ὁσποδάρων (διοικητῆν) αὐτῶν χριστιανὸν ὑπήκοόν του, πού ἔπειτα ἀπὸ τὸ 1709 ἐξελέγετο μεταξὺ τῶν Φαναριωτῶν.

Οἱ Βούλγαροι, εἰς τὰ νότια τοῦ Δουνάβεως κατεῖχον τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Δὲν εἶχον ἀναπτύξει ἐθνικὴν συνείδησιν, ἀλλὰ μόνον θρησκευτικὴν, ὑπαγόμενοι εἰς τὸν Πατριάρχην.

Οἱ Σέρβοι κατεῖχον τὴν μεγάλην κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Σάβου καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Βοσνίας. Καὶ αὐτοὶ ὑπήγοντο εἰς τὸν Πατριάρχην, ἀλλὰ εἶχον ἀναπτύξει καὶ ἐθνικὸν φρόνημα.

Οἱ Ἕλληνες, τέλος, ἦσαν ὁ περισσότερον προωδευμένος λαὸς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἔνεκα τῆς ἐνδόξου ἱστορίας των ἀλλὰ περισσότερον ἐκ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν ὑποδούλων. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες τότε, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἑπτανήσιους, εἶχον ὑποδουλωθῆ εἰς τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ ὅλοι ἀνεξαιρέτως ἐπόθουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

20 Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 17ον, 18ον ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΟΣ

Κατὰ τοὺς δύο προηγουμένους αἰῶνας τὸ Γένος μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ θαρραλέον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δι' ἀκαμάτων προσπαθειῶν φροντίζει νὰ ὀργανωθῆ ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ διοικητικῆς ἀπόψεως, ἐπίσης δὲ πνευματικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Ἐπομένως καὶ οἱ δύο ἐκεῖνοι αἰῶνες ἐσφυρηλάτησαν τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα τοῦ κερματισμένου Ἑλληνισμοῦ, ἐνεφύσησαν εἰς τὴν ἀπογοητευμένην ψυχὴν του ἔντονον πατριωτικὸν αἶσθημα καὶ τὸν ἐπροφύλαξαν ἀπὸ τὸν ἐξισλαμισμὸν καὶ τὸν ἀφανισμὸν.

Ὁ 17ος, 18ος καὶ τὰ πρῶτα εἴκοσιν ἔτη τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐνῶ διὰ τὴν Τουρκίαν εἶναι περίοδος παρακμῆς, διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν εἶναι ἐποχὴ ἀνατάσεως, καὶ οἰκονομικοῦ καὶ πνευματικοῦ σφρίγους. Ὁ φοβισμένος πρὶν ραγιᾶς ἀποκτᾶ τώρα συνείδησιν ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἀγροῖκον κατακτητῆν καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους χριστιανούς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ὀργανώνει μυστικῶς τὰς ὑλικὰς καὶ πνευματικὰς δυνάμεις του, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν χώραν τῶν προγόνων του. Εἶναι μία περίοδος ἀκμῆς κατὰ τὴν ὁποίαν μὲ συνεχεῖς ἐξεγέρσεις οἱ σκλάβοι

πρόγονοί μας ώριμάζουν δια την Μεγάλην 'Επανάστασιν.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

1. 'Η οικονομική ανάπτυξις του 'Ελληνισμού αρχίζει από του 17ου αιώνος. Τήν εποχήν αὐτήν οί Βενετοί ἀποσύρονται ἀπό πολλὰς πόλεις καὶ νήσους του Αἰγαίου καὶ τήν θέσιν των τήν κερδίζουν οί Γάλλοι, πού συνεδέοντο πρὸς τήν Τουρκίαν με τὰς διομολογήσεις. Οί "Ἕλληνες τότε γίνονται πράκτορες τῶν Γαλλικῶν ἐμπορικῶν οἰκῶν καὶ δημιουργοῦν παροικίας καὶ εἰς τήν Γαλλίαν, ἀπό τὰς ὁποίας σπουδαιότερα ὑπῆρξε τῆς Μασσαλίας.

'Από τὸ 1718, πού με τήν συνθήκην του Πασσάροβιτς ἐπῆλθεν ἡσυχία καὶ εἰς τήν κεντρικὴν Εὐρώπην, οί ἔμποροι τῆς Μακεδονίας ἀναπτύσσουν συναλλαγὴν ἔντονον με τήν Αὐστρίαν καὶ με τήν Γερμανίαν καὶ δημιουργοῦν παροικίας εἰς τήν Λειψίαν καὶ τήν Βιέννην. 'Η τελευταία παροικία ἀκμάζει ἐξ ἴσου με τήν Βενετίαν καὶ ἰδρύει σχολεῖα, τυπογραφεία καὶ αἰθούσας θεατρικῶν παραστάσεων. 'Αλλὰ καὶ εἰς τήν Ρωσίαν καὶ Ρουμανίαν ἐξαπλώνεται τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον καὶ πολὺ προοδεύουν αἱ παροικίαι του Βουκουρεστίου, του 'Ιασιού, τῆς Μόσχας καὶ τῆς 'Οδησσοῦ· εἰς τήν τελευταίαν ζοῦν τόσοι "Ἕλληνες, ὥστε τοὺς ἐπιτρέπεται νὰ ἰδρῦσουν χωριστὸν δῆμον.

Με τὰς ἐμπορικὰς αὐτὰς συνδέσεις τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, πού τώρα πλέον ἔχει ἀναπτυχθῆ καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐκτείνεται πρὸς τὸν Βορρᾶν καὶ τήν Δύσιν καὶ δημιουργεῖ ἐντόνους οἰκονομικοὺς καὶ πνευματικοὺς δεσμούς. "Ἐτσι ἡ κίνησις μεταξὺ του ἑλληνικοῦ κόσμου τῆς διασπορᾶς καὶ του ἐσωτερικοῦ γίνεται συχνότερα καὶ δημιουργεῖται πλήρης ἐθνικὴ ἐνότης.

Εἰς ὅλας τὰς παροικίας του ἐξωτερικοῦ οί ἔμποροι δὲν προοδεύουν χωρὶς πάλην. 'Επιβάλλονται εἰς τὸν συναγωνισμὸν με τοὺς 'Εβραίους καὶ τοὺς Ἀρμενίους. Καὶ τὰ κέρδη των, πού με τοσούτους μόχθους ἐξασφαλίζουν, δὲν τὰ χρησιμοποιοῦν μόνον διὰ τὰς ἀνάσεις, ἀλλὰ κτίζουν σχολεῖα καὶ ἐκκλησίας καὶ στέλλουν καὶ γενναῖα βοηθήματα εἰς τὰς πατρίδας των, διὰ νὰ γίνουν καὶ ἐκεῖ κοινωφελῆ ἔργα.

Κατὰ τήν εποχήν πού τόσον ἀκμάζουν αἱ παροικίαι του ἐξωτερικοῦ, ἀναπτύσσονται καὶ εἰς τήν 'Ελλάδα ὠρισμένοι κωμοπόλεις ἢ συνομοσπονδίαί χωρίων, πού δημιουργοῦν τοπικὴν βιοτεχνίαν καὶ ἐμπόριον.

Ἀπὸ αὐτὰς τὴν πρώτην θέσιν ἔχουν τὰ Ἰωάννινα καὶ ἡ Χίος, ποὺ ἔχουν πρακτορεῖα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐπειτα ἔρχονται αἱ ὁμοσπονδίαὶ τῶν Βλαχοχωρίων (ἔδρα Συρράκων) καὶ τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου, ποὺ εἶχον περιζήτητον βιοτεχνίαν ναυτικῶν καπῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἔμποροι ἔκαναν ἐξαγωγὴν εἰς τὰς ναυτικὰς πόλεις τῆς Μεσογείου. Ἀκολουθοῦν τὰ 24 χωρία τοῦ Πηλίου, ποὺ κατασκευάζουν θαυμάσια μεταξωτὰ εἶδη καὶ μάλλινα σκεπάσματα. Τέλος θὰ ἦτο παράλειψις νὰ μὴ ἀναφέρωμεν τὰ Ἀμπελάκια. Αὐτὰ ἐφημίζοντο καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν κοκκίνων νημάτων, ἀλλὰ καὶ διότι ἐδῶ τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία ἐφθασαν εἰς μίαν ἀξιοθαύμαστον συνεταιριστικὴν ὀργάνωσιν. Τὸ 1778 οἱ Ἀμπελακιῶται ἵδρυσαν τὴν «Κοινὴν Συντροφίαν», ἓνα εἶδος «σινάφι» ἀπὸ ἐργάτας, τεχνίτας καὶ κεφαλαίουχους, διὰ νὰ μονοπωλοῦν τὰ νηματα τῶν.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιοτεχνίας ἔφερε καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν μεταφορικῶν μέσων. Εἰς τὴν ξηρὰν ἐδημιουργήθη μία πολυάριθμος τάξις ἐμπορευομένων, ποὺ μὲ ἡμιόνους καὶ ἵππους μετέφερον ἀπὸ τὸ Αἰτωλικὸν καὶ τὴν Λάρισσαν προϊόντα εἰς τὴν Λειψίαν. Αἱ ἐμπορικαὶ μεταφοραὶ τῆς ξηρᾶς ἦσαν ὀργανωμέναι εἰς καραβάνια. Μεγαλυτέραν ὅμως ἀνάπτυξιν ἔλαβον αἱ θαλάσσιαι μεταφοραὶ. Ἐπειτα ἀπὸ τὸ 1750 τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος ἐγένετο ἀσυναγώνιστον εἰς τὴν Μεσόγειον. Τὰ νησιά, τὸ Τρίκερι, ἡ Κύμη καὶ τὸ Γαλαξίδι ἀπέκτησαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν μυθώδη πλοῦτη. Τὰ πλοῖα ποὺ ἔκαναν τὰς μεταφορὰς τότε ἦσαν ἰστιοφόρα (πάρωνες ἢ βρίκια). Ἐπειδὴ ὅμως τὴν θάλασσαν τὴν ἐλυμαίνοντο οἱ πειραταί, εἶχον ὄπλισθῆ με κανόνια καὶ τὰ πληρώματα εἶχον ἀσκηθῆ νὰ δίδουν ναυμαχίας. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας ἔχει μεγάλην ἐθνικὴν σημασίαν, διότι συνετέλεσεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐνότητητα τῶν Ἑλλήνων τῆς διασπορᾶς καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ προητόμασε ναυτικὸν διὰ τὴν μεγάλην ἐξέγερσιν.

ΟΙ ΕΘΝΙΚΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἔφερεν εἰς τὸ προσκῆνιον τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἓναν ἀπὸ τοὺς πλέον εὐγενεῖς καρποὺς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτας.

Αὐτοὶ τὰ πλοῦτη των δὲν τὰ μετεχειρίσθησαν διὰ νὰ κτίσουν ἀνάκτορα, οὔτε διὰ νὰ ζήσουν μὲ ἀνέσεις, ἀλλὰ διὰ νὰ βοηθήσουν κάθε

φιλόμουσον και φιλόανθρωπον κίνησιν. Οί ευεργέται είναι πολλοί, άξιζει όμως να μνημονευθοῦν οί επόμενοι :

Επιφάνειος ό έξ 'Ιωαννίνων (α' ήμισυ του 17ου αιώνας). Διετέλεσεν εφημέριος τής ελληνικής παρούκίας τής Βενετίας. Με τας οικονομίας του ίδρυσε δύο σχολεία άνωτέρας μορφώσεως εις τας 'Αθήνας και τά 'Ιωάννινα. Επίσης εξώδευσε προς έκδοσιν βιβλίων διά τά ελληνόπουλα.

Καπλάνης Ζώης (1736 - 1806). 'Ορφανός και φτωχός ήλθεν από την γενέτειράν του Γραμμένον εις 'Ιωάννινα προς εξεύρεσιν τύχης. Μίαν νύκτα την επέρασε νηστικός εις την εξώθυραν τής οικίας του πλουσίου Χατζηνίκου, που είχεν επιχειρήσεις εις τά 'Ιωάννινα και εις τό Βουκουρέστιον. Ούτος τον προσέλαβεν ως εργάτην. 'Επειδή κάποτε τον συνέλαβε να μελετᾶ κρυφά, τον έστειλεν εις τό σχολείον. 'Όταν έμορφώθη, τον επήρε συνεταίρον. 'Αργότερα ό Καπλάνης εδημιούργησεν επιχειρήσεις εις Μόσχαν. Παρά τά πλούτη του όμως έξη βίον ταπεινόν. Ηύχαριστεῖτο να σκορπᾶ τά χρήματά του διά την μόρφωσιν τών τέκνων τής 'Ηπείρου. Τό σπουδαιότερον έργον του είναι ή Καπλάνειος Σχολή εις τά 'Ιωάννινα, την όποιαν επλούτησε με βιβλιοθήκην και όργανα Φυσικῆς.

Οί Ζωσιμάδαι. 'Ησαν 8 άδελφοί που επλούτησαν εις την Ρωσίαν. 'Από τό 1793—όποτε έμειναν 4—επεδόθησαν με όλην την θερμην των εις έργα κοινῆς ωφελείας. 'Εγιναν χορηγοί διά την ίδρυσιν τής όνομαστικής Ζωσιμαίας Σχολῆς και Βιβλιοθήκης εις 'Ιωάννινα και διά την έκδοσιν βιβλίων. Με τας πλουσίας συνδρομάς των άνακούφισαν άπόρους σπουδαστάς και την αγωνιζομένην Πατρίδα.

Ο 'Ιωάννης Βαρβάκης (1745 - 1825). 'Εγεννήθη εις τά Ψαρά και διεκρίθη κατά τά 'Ορλωφικά ως κυβερνήτης καταδρομικού. 'Επειδή οί Τούρκοι διέταξαν την σύλληψιν του, κατέφυγεν εις την 'Οδησσόν. 'Από εκεί πεζός και άνυπόδητος ήλθεν εις την Πετρούπολιν. 'Η Μεγα Αικατερίνη, επειδή άνεγνώρισε την δρᾶσιν του, του έδωσε άδειαν άλιείας εις την Κασπίαν. Με τό επιχειρηματικόν του πνεῦμα και την έμπορικην του όξυδερκειαν κατώρθωσε να αποκτήση περιουσίαν από την εκμετάλλευσιν του χαβιαρίου εις τό 'Αστραχάν. 'Εκτός από όσα εξώδευσε διά τον άγώνα του 1821, άνήγειρε σχολεία και εκκλησίας και έγινετο πρόθυμος χορηγός εις κάθε έργον φιλομουσίας και φιλοανθρωπίας. 'Η Βαρβάκειος Πρότυπος Σχολή τών 'Αθηνών φέρει ευγνωμόνως τό όνομά του.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (1600 - 1669)

Ἡ βενετική κατοχή εἰς τὴν Κρήτην εἶχεν ἐπίδρασιν, ὅπως ἦτο φυσικόν, καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς Μεγαλονήσου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Βενετοκρατίας διεμορφώθη εἰς τὴν γλώσσαν τοῦ λαοῦ μία ποίησις ἐξ ἴσου συναισθηματικὴ μετ' ἐκείνην ἢ ὅποια ἤκμαζεν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν.

Ἀπὸ τὰ ἀφηγηματικὰ ἔργα θεωροῦνται ἀξιοπρόσεκτα «ἡ Βοσκοπούλα» καὶ ὁ «Ἐρωτόκριτος». Ἡ πρώτη εἶναι ἕνα θαυμάσιον βουκολικὸν εἰδύλλιον, δηλ. ἔργον ποῦ ἐκφράζει τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀστοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν φυσικὴν ζωὴν. Ὁ Ἐρωτόκριτος, ποῦ ἐγράφη ἀπὸ τὸν Βιτσέντζον Κορνάρου, εἶναι μακρὸν συναισθηματικὸν ἔπος, εἰς τὸ ὅποιον ἀπεικονίζεται μετ' συναρπαστικὰ ἐπεισόδια ἡ ζωὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων διαμερισμάτων τῆς Ἑλλάδος.

Ἀπὸ τὰ θεατρικὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς ἄξια σημειώσεως εἶναι ἡ τραγωδία τοῦ Γεωργίου Χορτάτζη «Ἐρωφίλη», τὸ θρησκευτικὸν δράμα «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ» καὶ ἡ πνευματώδης κωμωδία τοῦ Ἀντ. Φώσκολου «Φορτουναῖος».

ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ ΚΑΙ Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΙΣ

Οἱ Φαναριῶται ἔλαβον τὸ ὄνομά των ἀπὸ τὴν συνοικίαν τῆς Κων/λεως Φανάριον, ὅπου κατώκου. Ἐκεῖ (εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου) εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ τὸ 1601 τὸ Πατριαρχεῖον καὶ γύρω ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτὸ τοῦ ὑποδούλου Ἔθνους συνεκεντρώθησαν μετ' τὸν καιρὸν οἱ πρῶχοντες καὶ λόγιοι. Αὐτοὶ μαζὺ μετ' τοὺς μορφωμένους κληρικοὺς διηύθυναν τὰς ὑποθέσεις τοῦ Πατριαρχείου ὡς ἀνώτεροι ὑπάλληλοι (διδάσκαλοι, λογισταί, διερμηνεῖς, διπλωματικοὶ ἀπεσταλμένοι κλ.). Αἱ γνώσεις των, ἡ γλωσσομάθεια, ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ ἐπιτηδεϊότης των ἀξιοποιοῦνται καὶ ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην οἱ Τοῦρκοι δηλ. ἀπὸ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Δ' ἀρχίζουσι νὰ χρησιμοποιοῦν τοὺς Φαναριώτας εἰς ὑψηλὰς κρατικὰς θέσεις, ὡς διερμηνεῖς, διπλωμάτας, ἀργότερον δὲ καὶ ὡς ἡγεμόνας εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας κλ. Ἐκεῖ δημιουργοῦν αὐτὴν καὶ διοίκησιν ἀπὸ Ἑλλήνας, ἰδρῦουσιν τυπογραφεῖα καὶ σχολεῖα καὶ μεταλαμπαδεύουσιν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὰς ἡγεμονίας

τῆς Βαλκανικῆς. Γενικῶς οἱ Φαναριῶται λόγῳ τῆς στενῆς ἐπαφῆς των με τοὺς Εὐρωπαίους δέχονται κυρίως Δυτικὴν ἐπίδρασιν. Ἀλλὰ, ὅσον καὶ ἂν ἐχρημάτισαν ὑπάλληλοι τῶν Τούρκων, ὑπεστήριζον τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα καὶ ὄχι ὀλίγοι ἐπλήρωσαν μετὴν ζωὴν των τὴν ἀφοσίωσίν των εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεροι ἦσαν : *Μανωλάκης ὁ Καστοριανός*, γουναρᾶς, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μωάμεθ Δ'. Μετὰ χορηγίας του ἡ παλαιὰ σχολὴ τοῦ Πατριαρχείου, πού εἶχεν ἰδρῦσει ὁ Σχολάριος, διεμορφώθη εἰς τὸ ἀξιολύκειον ἔθνικόν ἴδρυμα τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς.²

Ὁ *Παναγιώτης Νικουσίος*, λόγιος ἀνὴρ καὶ μέγας διερμηνεὺς τῆς Πύλης. Προεκάλεσε «φιρμάνι» (σουλτανικὸν διάταγμα), διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Πανάγιος Τάφος, πού τὸν κατεῖχον οἱ Καθολικοὶ, ἐδόθη εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους.

Ἰσάζιος αὐτοῦ ὑπῆρξε καὶ ὁ ἰατρὸς *Ἀλεξ. Μαυροκορδάτος* «ὁ ἐξ ἀπορρήτων». Ἀπὸ τῆς θέσεώς του ὡς μεγάλου διερμηνέως ὑπερήσπισε τὰ συμφέροντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ δι' αὐτὸ ἐφυλακίσθη. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν ἔγραψε Γραμματικὴν κ.ἄ.

Ὁ υἱὸς του *Νικόλαος* διωρίσθη πρῶτος (τὸ 1709) ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας. Ἐγγράψε τὰ «Φιλοθέου ἀπαρεργα», μετὰ τὰ ὁποῖα μεταδίδει εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν παιδείαν τῶν δυτικῶν λαῶν καὶ τὰς προόδους των εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας.

Ἀξιολόγους ἐπίσης ὑπηρεσίας προσέφερον οἱ *Καρατζάδες*, οἱ *Σουτσοί*, *Υψηλάνται*, *Ἀργυρόπουλοι*, *Ράλληδες* κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι ποικιλοτρόπως ἐνίσχυσαν τὴν παιδείαν καὶ τὰ γράμματα.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Διὰ τὴν κατάστασιν τῆς Παιδείας μέχρι τοῦ 1600 ὠμιλήσαμεν ἤδη.

Κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ἀναφαίνονται σεβαστοὶ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ ἰδρύνονται εἰς πολλὰς πόλεις σχολαί, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι : εἰς τὴν Μακεδονίαν ἡ σχολὴ τῆς Κοζάνης, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἡ Ἀθωνιάς. Εἰς τὴν Ἠπειρὸν ἀκμάζουν τὰ σχολεῖα τῆς Ἄρτας, τῶν Ζαγοριῶν καὶ 8 ἑκπ. ἰδρύματα τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου αἱ δωρεαὶ τῶν εὐεργετῶν βελτιώνουν τὰ μέσα μορφώσεως τὴν μάστιγα τῆς ἀκτινοβολίας τῆς φήμης τῶν σχολῶν αὐτῶν, ὥστε ὁ διδάσκαλος τοῦ

Γένους Κων. Κούμας γράφει: «εις τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων χρεωστεῖ ἡ Ἑλλάς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Παιδείας τῆς». Εἰς τὴν Θεσσαλίαν αἱ σχολαὶ τῶν Ἀμπελακίων καὶ τῶν Μηλιῶν διέθετον εἰδικούς καθηγητάς καὶ ὄργανα διὰ τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν Φυσικῆς καὶ Χημείας. Εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ Βενετοὶ εἶχον ἰδρύσει γυμνάσιον εἰς Τρίπολιν ἀλλὰ καὶ αἱ Πάτραι, τὰ Καλάβρυτα, ἡ Δημητσάνα, ἡ Ἀνδρούσα (Μεσσηνίας) ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ἔχουν τὰ σχολεῖα των, καθὼς ἐπίσης καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς ὅλας αὐτάς τὰς σχολὰς ἐδιδάσκοντο οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἡ Ἱστορία, ἡ Θεολογία, καὶ τὰ Φυσικά. Ἐδίδαξαν δὲ εἰς αὐτάς διδάσκαλοι ὀνομαστοί. Μεταξὺ αὐτῶν περιφημότεροι ὑπῆρξαν: (ἐκ τῶν παλαιῶν) ὁ Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις, ποῦ ἴδρυσε καὶ τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον τῆς Κων/λεως, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις εἰς τὴν Ἀθωνιάδα, ὁ Νικηφ. Θεοτόκης, ὁ Κων. Οἰκονόμος, ὁ Βάμβας, ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης καὶ Ἀθαν. Ψαλλίδας εἰς Ἰωάννινα, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος κ.ἄ., οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν θερμουργὸν πνοὴν τῆς διδασκαλίας των ἀφύπνιζον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν μαθητῶν των καὶ ἐθέρμαινον τὴν ἐλπίδα των διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἔμεινε ἀνεπηρέαστος ἀπὸ δυτικὰς ἐπιδράσεις. Ἀποτελεῖ γνήσιον πνευματικὸν προϊόν τοῦ λαοῦ μας καὶ ἐξέλιξιν τῆς ἀκριτικῆς ποιήσεως. Ὀνομάζεται δημοτικὴ, διότι ποιητῆς τῆς εἶναι ὁ δῆμος, δηλ. ὁ λαός. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὰ δημοτικὰ τραγούδια εἶναι γραμμένα εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν καὶ διακρίνονται διὰ τὴν φυσικὴν των ἀπλότητα. Εἰς αὐτὰ ὁ λαός μας ἐθρήνησε τὴν ὑποδούλωσίν του, ἔψαλε τοὺς ἥρωισμούς των κλεφτῶν καὶ «ἐτραγούδησε τίς χαρὲς καὶ τίς λύπες του». Τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἐξύψωσαν τὸ φρόνημα τῶν ὑποδούλων καὶ θεωροῦνται ὡς τὰ γνησιώτερα μνημεῖα τοῦ πνευματικοῦ μας πολιτισμοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς δουλείας. Τὰ περισσότερα ἐδημιουργήθησαν εἰς τὰς περιφερείας ποῦ εἶχαν ἀρματολούς καὶ κλέφτες. Ἀπὸ τὸν 17ον αἰῶνα ὁ ἀνώνυμος ποιητῆς ἔχει πολλὰ νὰ τραγουδήσῃ ἀνδραγαθήματα καὶ πάθη καὶ συμφοραί, ὅλα γίνονται τραγούδι, εἰς τὸ ὅποιον θυμάζονται αἱ καθαραὶ εἰκόνες, οἱ φυσικοὶ διάλογοι, ἡ σύντομος καὶ σαφὴς φράσις.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Ἡ προσφορά τῶν Ἐπτανησίων εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν παιδείαν κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ὑπῆρξε μεγίστη καὶ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου δὲν ἐδουλώθησαν, ἀλλὰ διετήρησαν ζωηρὰν πνευματικὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν Δ.Εὐρώπην. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ Ἐπτάνησα ἐκαλλιεργήθη ἰδιόμορφος πνευματικὸς βίος. Ἡ παιδευτικὴ ὁρμὴ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος μὲ προδρομικοὺς διδασκάλους.

Ἀπὸ τοὺς Ἐπτανησίους αὐτοὺς καλλιεργητὰς τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ καὶ διδασκάλους τοῦ Γένους διεκρίθησαν ὁ *Ἡλίας Μηριάτης* (1669 - 1714). Ἐσπούδασεν εἰς Βενετίαν καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὴν πατρίδα του Κεφαλληνίαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Ἐγραψεν εἰς τὴν καθομιλουμένην ἐκκλησιαστικοὺς λόγους τόσον πειστικούς, ὥστε τὸν εἶπαν «Νέον Χρυσόστομον». Εἰς τὸν «περὶ ἀγάπης» ἀποδίδει τὴν δουλείαν τοῦ Γένους εἰς τὴν διχόνοιαν. Αἱ «*Διδαχαί*» του παραμένουν κλασσικὸν ἔργον.

Ὁ *Εὐγένιος Βούλγαρις* (1716 - 1806), καταγόμενος ἐκ Κερκύρας, ἐδίδαξε καὶ εἰς τὰς σχολὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐγραψεν εἰς λογιὰν γλῶσσαν πληθῶραν ἔργων, ἐξ ὧν σπουδαῖα ἐκρίθησαν ἡ «*Λογικὴ*» καὶ «*Μεταφυσικὴ*» του. Ἐπτὰ γλώσσας ὠμίλει ἢ πολυσχιδῆς αὐτὴ διάνοια, τὴν ὁποίαν ἐσέβητο ἢ τσαρίνα Αἰκατερίνη ἢ Μεγάλη. Ἀλλὰ τὴν πρώτην λογοτεχνικὴν παράδοσιν τῆς «Ἰονίου Σχολῆς», ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ προέλθουν ἀργότερα ὁ Σολωμός, ὁ Κάλβος καὶ ὁ Βαλαωρίτης, ἐδημιούργησαν ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Ἀντώνιος Μαρτελάος (διδάσκαλος τοῦ Σολωμοῦ καθὼς καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη) καὶ ὁ ποιητὴς Δημ. Γουζέλης.

Ἀπὸ τοὺς ζωγράφους τῆς Ἐπτανησιακῆς Σχολῆς ἀξιομνημόνευτοι εἶναι ὁ *Ἡλ. Μόσχος*, πού διεκρίθη διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ χρωστήρος του καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν πινάκων του (ἡ *Κοίμησις* τῆς Θεοτόκου), ἐπίσης ὁ μαθητὴς του *Παναγ. Δοξαράς* πού ἔγραψε καὶ ἔργον «περὶ ζωγραφίας».

ΟΙ ΛΟΓΙΟΙ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Ἀπὸ τοὺς λογίους τῆς διασπορᾶς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀξιοπρόσεκτος εἶναι ὁ *Φραγκ. Σκουῖφος* ἐκ Κρήτης. Ἐζῆσεν εἰς Βενετίαν, νοσταλγὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀκάματος ἀγωνιστὴς διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς ἐθνι-

κῆς συνειδήσεως τοῦ ἀποδήμου ἑλληνισμοῦ. Ἐγραψεν εἰς τὴν δημοτικὴν τὴν «Ρητορικὴν». Ἀξιόλογος ὡσαύτως εἶναι καὶ ὁ Θωμᾶς Φλαγγίνης, Κερκυραῖος, δικηγορήσας εἰς Βενετίαν. Ἐγένετο ὀνομαστός ἀπὸ τὸ φροντιστήριον Ἑλληνικῶν Σπουδῶν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀπόρων Ἑλληνοπαίδων, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἵδρυσεν, ἀφοῦ διέθεσε τὴν τεραστίαν περιουσίαν του. Ἔργον τῶν μαθητῶν τοῦ Φλαγγινείου Φροντιστηρίου εἶναι ἡ λυρική ποιητικὴ συλλογὴ («Ἄνθη Εὐλαβείας»).

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ. Ἡ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΜΑΣ

Τὸ κοινωνικὸν καθεστῶς πού ἐπεκράτει εἰς τὸ Βυζάντιον μετὰ τὴν Ἄλωσιν διελύθη. Ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, πολλοὶ ἐσφάγησαν, ἄλλοι ἀλλαξοπίστησαν καὶ ἄλλοι ἔφυγαν εἰς τὰ ξένα· ὀλίγοι ἔμειναν εἰς τὴν δούλην πατρίδα. Τὸ ἴδιον συνέβη καὶ μετὰ τοὺς λογίους καὶ τοὺς ἐπιχειρηματίας. Μόνον ὁ λαὸς δὲν ἠθέλησε νὰ ἀφήσῃ τῶν προγόνων τὰ χῶματα.

Οἱ ἀγρόται καὶ οἱ ναυτικοὶ ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὰς παραδόσεις, διέσωσαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἔθνικόν χαρακτῆρα καὶ μᾶς ἐκληρονόμησαν μνημεῖα ἀθάνατα τῆς καλαισθησίας των, τὴν λαϊκὴν τέχνην καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

Τὸ βασικὸν κύτταρον τῆς κοινωνίας ἀποτελεῖ ἡ οἰκογένεια, πού ἔχει παντοῦ χαρακτῆρα πατριαρχικόν. Εἰς τὸ Σούλι ὅμως καὶ τὴν Μάνην ὑπάρχουν καὶ εὐρύτεραι μορφαί, τὰ γένη (οἱ φάρες).

Δύσκολα διακρίνει κανεὶς τάξεις εἰς τὴν τουρκοκρατούμενην Ἑλλάδα, ἂν ἐξαιρηθῇ ὁ κληρὸς πού εὐρίσκετο εἰς καλυτέραν μοῖραν. Ἀργότερον, μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἤρχισε νὰ ἀναφαίνεται καὶ ἡ τάξις τῶν ἀρχόντων (τῶν τζακιῶν).

Χωριστὴν τάξιν ἐσχημάτισαν ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὰς μεγάλας πόλεις οἱ ἄστοι (βιοτέχναι, λόγιοι, ἔμποροι κλ.). Ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ ἡ τάξις τῶν ἀγωγιατῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξετέλουσαν τὰς μεταφορὰς εἰς τὴν ξηράν, καθὼς καὶ ἡ τάξις τῶν βοσκῶν (πιστικῶν) καὶ τῶν ὑπηρετῶν.

Ἡ ΖΩΗ ΚΑΙ Αἱ Ἀσχολίαι τῶν ὑποδούλων

Ὅσοι κατοικοῦν εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς ἀσχολοῦνται μετὰ τὴν κτηνοτροφίαν ἢ τὴν δασοκομίαν. Οἱ κάτοικοι τῶν πεδινῶν μερῶν ἀσχολοῦν-

ται με την γεωργίαν (παράγουν δημητριακά, λάδια, κρασιά, καρπούς) και συντηροῦν και ὀλίγα ζῶα. Οἱ ἄστοι ἀσχολοῦνται με την βιοτεχνίαν, τὸ ἐμπόριον κλπ. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ βιοτέχναι εἶναι ὠργανωμένοι εἰς σωματεῖα, τὰ σινάφια.

Ἡ κατοικία ἀποτελεῖται συνήθως ἀπὸ ἓνα δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀξιοπαρατήρητα εἶναι ἡ ἐστία, τὰ ὀλίγα ξύλινα ἐπιπλα καὶ τὰ ἀπλᾶ πήλινα ἢ χάλκινα σκεύη. Ἀπὸ τὰ ἐπιπλα τὸ πλέον ἐπιβλητικὸν εἶναι ἡ κασέλλα, ἡ ὁποία πολλάκις ἔχει ὠραῖα σκαλισματα. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν της ἔβαζαν τὰ ἐσώρουχα, ἐνῶ ἀπὸ ἐπάνω της ἐτοποθέτουσαν τὰ «στρωσίδια» ὥστε νὰ σχηματίζεται ὁ «γιουῦκος». Συνήθως ἡ κατοικία ἦτο μονώροφος ὑπῆρχαν ὅμως καὶ διώροφα σπίτια (τὰ ἀρχοντικά), κυρίως εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Δ.Μακεδονίαν.

Ἡ τροφή ἦτο λιτή. Τὴν βᾶσιν της ἀπετέλει τὸ ψωμί καὶ ὅσα παράγονται ἀπὸ τὰ ἄλευρα (πίττες, τραχανάδες). Τὴν δευτέραν θέσιν εἶχον τὰ χορταρικά καὶ οἱ καρποὶ (ιδίως οἱ ἐλιές καὶ τὰ ὄσπρια). Εἰς περιωρισμένην χρῆσιν ἦσαν τὰ κρέατα, τὰ αὐγά, τὰ τυριά, τὰ ψάρια.

Αἱ ψυχαγωγίαι. Σπανίως διεσκέδαζον οἱ ὑπόδουλοι πρόγονοὶ μας. Εἰς στενὸν κύκλον μόνον με τὴν εὐκαιρίαν γάμων καὶ ὀνομαστικῶν ἐορτῶν. Εἰς εὐρύτερον κύκλον, ὅταν ἐώρταζεν ὁ πολιούχος Ἅγιος, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐγίνετο πανηγυρίς, με συνεστίασιν καὶ χορὸν.

Αἱ ἐνδυμασίαι. Τὸ ἐθνικὸν ἐνδυμα τῶν στεριανῶν ὑπῆρξεν ἡ φουστανέλλα, τὸ φέσι καὶ τὸ τσαρούχι. Τῶν νησιωτῶν, ἡ βράκκα, τὸ φέσι καὶ ἡ μπότα. Οἱ ἄρχοντες ἐφόρουσαν ἐσωτερικῶς τὸν χιτῶνα (ἀντερὶ) καὶ ἐξωτερικῶς τὸ κολόβιον (πού εἶχε πλατεῖα μανικέττια) καὶ ἄλλοτε ἐλέγετο «κοντό»), διότι ἦτο βραχύ, ὅταν ὅμως ἐφθανεν ἕως τὰ πόδια ἐλέγετο ράσον ἢ τσουμπές.

Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ. Η ΜΕΓΑΛΗ ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Οἱ πρόγονοί μας καὶ κατὰ τοὺς πλέον σκοτεινοὺς χρόνους τῆς δουλείας ποτὲ δὲν ἔστερξαν τὴν τύχην των οὔτε καὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἡ σκλαβιά των θὰ εἶναι παντοσινή. Ἀντιθέτως, εὐθύς μετὰ τὴν Πτώσιν, ἡ ἱστορικὴ μνήμη τοῦ ἔθνους, πού εἶχε διαποτισθῆ διὰ τῆς συνεχοῦς παραδόσεως 3.000 ἐτῶν — ἀφοῦ ἐνισχύθη καὶ ἀπὸ τοὺς σχετικούς με τὴν Ἕλωση θρύλους — ἐγέννησε τὴν ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως, ὅπως πολὺ ζωηρὰ τὴν ἐκφράζει ὁ λαϊκὸς θρηνωδὸς με τὴν πασίγνωστον δέησίν του :

*«Σώπασε, Κυρά Δέσποινα, και μὴν πολυδακρῶζης.
Πάλι μὲ χρόνια, μὲ καιρούς, πάλι δικὰ μας θάναυ».*

Οἱ ὑπόδουλοι εἶχον σαφῆ συνείδησιν περὶ τῆς κοινῆς των καταγωγῆς, θρησκείας καὶ γλώσσης, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἰδεαλιστικῆς ὑπεροχῆς τῆς Ὀρθοδοξίας ἀπέναντι τοῦ Ἰσλάμ. Αὐτὰ αἰ παραδόσεις ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἐσφυρηλάτησαν ἐνιαῖον τὸ ἔθνικόν φρόνημα καὶ ἐγαλβάνισαν τὴν ψυχὴν τοῦ Γένους μὲ τὸν πόθον τῆς ὥρας τοῦ Αὐτρωμοῦ. Καὶ ἦτο τόσοσ δυνατὸς ὁ πόθος ἐκεῖνος καὶ τόσοσ ἄσβεστον τὸ μῖσος ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ, ὥστε καὶ ὅταν ἀπετύγγανον αἰ κατὰ καιρούς ἐξεγέρσεις, ὄχι μόνον δὲν κατελάμβανε τοὺς ὑποδούλους προγόνους μας ἀπογοήτευσσις, ἀλλὰ ἡ πίστις τῆς ἐλευθερώσεως ἐστάλαζεν εἰς τὴν τραυματισμένην ψυχὴν των γλυκὺ τὸ βάλασμον τῆς προσδοκίας καὶ τῆς ὑπομονῆς.

Ὁ θάνατος τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος ἔμεινε ζωντανὴ παράδοσις εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ μας. Ὁ «μαρμαρωμένος βασιλιάς», ὁ ὁποῖος δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐκοιμᾶτο, θὰ ἐξύπνα τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἐθνους καὶ «μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι» θὰ ἐξεδίωκε τοὺς μισητοὺς τυράννους ἕως τὰ βᾶθη τῆς Ἀσίας, τὴν Κόκκινην Μηλιάν⁽¹⁾.

Ἔτσι τὸ Γένος κατὰ τοὺς ζοφεροὺς αἰῶνας τῆς δουλείας ἐγαλουχεῖτο μὲ τὴν «Μεγάλην Ἰδέαν», ὅτι δηλ. ἡ πτωσις τῆς Κων/λεως δὲν ἦτο τὸ τέλος τῆς Ἱστορίας του, ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ νέων ἀγώνων πρὸς ἐπανίδρυσιν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας εἰς ὅλην τὴν δόξαν.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΗΡΥΚΕΣ ΤΟΥ

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους εἶχον κατορθώσει νὰ καλλιεργήσουν εἰς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν συνείδησιν τῆς ἔθνικῆς του ὑπάρξεως, δὲν τοῦ ἐδημιούργησαν ὅμως τὴν πίστιν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ κερδίσῃ τὴν ἐλευθερίαν του βασιζόμενος εἰς τὰς ἰδικὰς του μόνον δυνάμεις. Πολλὰ ἔγραψαν καὶ εἶπαν διὰ τὴν ὁμόδοξον Ρωσίαν, πού ἔθεσεν ὡς σκοπὸν νὰ διώξῃ τὸν Τοῦρκον ἀπὸ τὰ χριστιανικὰ χῶματα. Καὶ ὁ ἀπλὸς λαὸς τὸ ἐπίστευεν, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ γνωστὸν δημοτικὸν τετράστιχον :

1. Πρόκειται διὰ τὸ Ἰκόνιον τῆς Φρυγίας, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τῶν Σελτζούκων Τοῦρκων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

*Ἄκόμα τούτ' ἢ Ἐνοιξη, ραγιαδες, ραγιαδες,
τούτο τὸ καλοκαίρι, καημένη Ρούμελη,
ὅσο νὰ ῥθῆ ὁ Μόσκοβος, ραγιαδες, ραγιαδες,
νὰ φέρῃ τὸ σεφέρι, Μοριά καὶ Ρούμελη.*

Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέρασαν ἀμέτρητα καλοκαίρια καὶ ὁ Μόσκοβος δὲν ἤλθε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν «ραγιαῖ», πολλοὶ ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τοῦ Γένους κατένοησαν ὅτι τὸ Ἔθνος μόνον μὲ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις θὰ ἠδύνατο νὰ κερδίσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ ὄχι ἀπὸ ξένους προστάτας, ποὺ θὰ τὸ ἔκαμναν πρὸς ἰδικόν των συμφέρον.

Ἄλλὰ πῶς θὰ ἠδύνατο ὁ μικρὸς καὶ ἄοπλος Δαβίδ νὰ ἀντιπαραταχθῆ μόνος του ἐναντίον τοῦ πανόπλου Γολιάθ; Μὲ τὴν διαφώτισιν ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τοῦ Γένους ὅλων τῶν ἐθνικῶν στρωμάτων, (βοσκῶν, ἀγροτῶν, ἐμπόρων, πληρωμάτων καραβιῶν κλπ.) καὶ δὲν ἐδίδασκον μόνον τὰ Εὐαγγέλια καὶ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ ὅσας κατακτήσεις ἔκαμναν οἱ Δυτικοὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν Παιδαγωγικὴν. Ὡστε ἔπρεπε μὲ τὴν συστηματικὴν καλλιέργειαν νὰ διαποτισθῆ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ὀρμώσῃ ἡ ἱκανότης του νὰ ἀντιπαλαίσῃ τὴν κατὰλληλον στιγμὴν καὶ μὲ εὐνοϊκὰς συνθήκας («κάθε τέκνο του μ' ὀρμή»).

Οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ μεταδώσουν εἰς ὅλας τὰς λαϊκὰς δυνάμεις ὄχι μόνον τὴν Μεγάλην Ἰδέαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ὀνομάζονται διαφωτισταί, ἡ δὲ κίνησις των Διαφωτισμός.

Ὁ ἑλληνικὸς διαφωτισμός, ὅπως βλέπομεν, εἶναι ἓνα κίνημα κοινωνικὸν καὶ πνευματικὸν παράλληλον μὲ τὸν γαλλικὸν διαφωτισμόν. Αἱ ρίζαι του ἀντλοῦν στοιχεῖα ἀπὸ ἐκεῖνον. Αἱ ἰδέαι τοῦ Βολταίρου, τοῦ Μοντεσκιέ καὶ τοῦ Ρουσσώ εἶχον τὸν ἀντίκτυπόν των καὶ εἰς τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν. Τὰς ἔφεραν εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ φυλλάδια καὶ ἐφημερίδας οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς (λόγιοι, ναυτικοί, ἔμποροι) καὶ ἐβλάστησαν καὶ ἐκαρποφόρησαν, μόνον ὅταν εὐρέθησαν οἱ κατὰλληλοι διδάσκαλοι καὶ κήρυκες αὐτῶν. Αὐτοὶ εἶναι πολλοί, σπουδαιότεροι ὅμως θεωροῦνται οἱ ἐξῆς :

Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς (1714 - 79). Ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν λαϊκὸς διδάσκαλος τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ὁ πρόδρομος τοῦ Κοραῆ καὶ τοῦ Ρήγα. Ἐκήρυξε μὲ θέρημν εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ τὸν θεῖον λόγον

μέ υποθήκας ύπομονής και ελπίδος. Χαρακτηριστικόν του εΐναι ότι επίστευσε εις την ύπαρξιν τών αναγκαίων διά την εξέγερσιν λαϊκῶν δυνάμεων και εφρόντισε νά ενεργήση εις την ψυχήν των μέ την άμεσον παρουσίαν του και διά τής διδασκαλίας μέ έργα και όχι μέ θεωρίαν. Ήπειδή εΐχεν άκλόνητον πίστιν ότι διά τής μορφώσεως θά καλλιεργηθῆ ἡ Μεγάλη Ήδέα, διέτρεξε όλην την Στερεάν και τάς νήσους και ίδρυσε 200 κατώτερα και 10 άνώτερα σχολεία. Διά την άφύπνισιν, την όποίαν προσκάλουν αΐ άποστολικαΐ αύται πορεΐται του, έθεωρήθη επικίνδυνος διά την τουρκικην έξουσίαν και έσταυρώθη. Διά τούτο και εκηρύχθη από την εκκλησίαν μας νεομάρτυς και ίσαπόστολος.

Ο Ρήγας Φεραΐος (1757 - 98) υπήρξεν ό διδάσκαλος πού έθρεψεν τάς εθνικάς ελπίδας τών υποδούλων Έλλήνων και μέ τόν μαρτυρικόν θάνατόν του έδωσεν εις αυτούς τó θάρρος διά την μεγάλην εξέγερσιν.

Πατήρ του υπήρξεν τó Βελεστίνον τής Θεσσαλίας. Τó πραγματικόν του επώνυμον ήτο Άντώνιος Κυριαζής, ό ίδιος όμως υπέγραφε «Ρήγας ό Βελεστινής». Τά πρώτα μαθήματα τά έδιδάχθη εις την σχολήν τής Ζαγοράς τού Πηλίου. Νέος έ χρημάτισε διδάσκαλος εις τόν Κισσόν (χωρίον τού Πηλίου). Ήπειδή οι τύραννοι τόν κατεδίωξαν διά τά άντιτουρκικά του φρονήματα, κατέφυγεν εις τόν ήγεμόνα τής Βλαχίας Μαυρογένην, τού όποίου έγινε γραμματεΐς.

Κατά τόν Ρήγαν οι ύπόδουλοι λαοΐ τού Αΐμου δέν έπρεπε νά περιμένουν την λύτρωσιν των από τούς ξένους, αλλά από την ιδικήν των κοινήν εξέγερσιν. Αυτό φαίνεται από τόν «Θούριόν» του, όπου έχει συνοψίσει τó έγερτήριον σάλπισμά του :

*Βούλγαροι κι' Άρβανΐτες και Σέρβοι και Ρωμοΐ
Νησιώτες κι' Ηπειρώτες μέ μιάν κοινήν όρμη
γιά την έλευθερία νά ζώσουμε σπαθί...*

Πρός εκτέλεσιν τού σχεδίου του ό Ρήγας έπήγε τó 1797 εις την Βιέννην, όπου έτύπωσε την «Χάρταν τής Μεγάλης Έλλάδος» και άλλα έντυπα σχετικά μέ τούς επαναστατικούς του σκοπούς. Άπό εκεί τó επόμενον έτος κατήλθεν εις Τεργέστην, διά νά περάση εις την Πελοπόννησον. Όλοι όμως αΐ έέργειαι του εΐχον προδοθῆ εις την άστυνομίαν, ή όποία μέ έντολήν τής αυστριακής κυβερνήσεως τόν συνέλαβε και τόν παρέδωσεν εις τόν πασάν τού Βελιγραδίου. Αυτός διάταξε νά

Εικ. 11. Ρήγας Φερραῖος

τὸν φονεύσουν μαζί με τοὺς 7 συνεργάτας του. Πρὶν ἐκτελεσθῆ, κατέβαλε διὰ τῆς πυγμῆς τὸν δῆμιόν του καί, ἕως ὅτου φθάσουν οἱ ἄλλοι νὰ τὸν ἐκτελέσουν, ἐφώναξεν εἰς τὴν τουρκικὴν: «Ἔτσι πεθαίνουν τὰ παλληκάρια· ἐγὼ ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, σύντομα θὰ βλαστήσῃ καὶ τὸ γένος μου θὰ συλλέξῃ τὸν γλυκὺν αὐτοῦ καρπὸν» (Ἰούνιος 1798).

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῖς (1748 - 1833) εἶχεν ζωὴν διαφορετικὴν ἀπὸ τὸν Ρήγαν. Δὲν τὸν συνήγειρεν ἡ θερμουργὸς δρᾶσις, ἀλλὰ ἡ ἡσυχὸς ζωὴ τοῦ γραφείου. Ἐκεῖ σκυμμένος συνεχῶς ἠσχολεῖτο μετὰ τὴν μελέτην καὶ ἐρμηνείαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, διότι ἐπίστευε ὅτι τοῦτο ἦτο τὸ καλῦτερον μέσον πρὸς καλλιέργειαν τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Ἐγενήθη εἰς τὴν Σμύρνην ἀπὸ γονεῖς Χίους καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα μαθήματα εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν σχολήν. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ πατὴρ του, πού ἐκέρδιζε πολλὰ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας νὰ σπουδάσῃ Ἱατρικὴν. Ὅταν ἔλαβε τὸ δίπλωμά του ἦλθεν εἰς τὸ Παρίσι, ὅπου ἐπέρασε δυσκόλους ἡμέρας, ἕνεκα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐκεῖ ἔγραφε καὶ ἐτύπωνε φυλλάδια καὶ βιβλία μετὰ τὰ χρηματικὰ βοηθήματα, πού τοῦ ἔδιδαν οἱ Ζωσιμάδαι καὶ Χῖοι ἔμποροι, καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ διαφωτίσῃ τοὺς δούλους καὶ νὰ κραταιώσῃ τὸ φρόνημά των.

Ὅταν ἐκηρύχθη ἡ Ἐπανάστασις, δὲν κατέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐμείνεν εἰς τὸ Παρίσι καὶ μετὰ τὸ κῦρος του ἐμόχθησε νὰ ὀργανώσῃ «Φιλελληνικοὺς Συλλόγους» εἰς τὰς διαφόρους χώρας, διὰ νὰ βοηθοῦν ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τὴν ἐπαναστατημένην Πατρίδα· ἐπίσης νὰ διαφωτίσῃ τοὺς Ἀμερικανούς, τοὺς Γάλλους, τοὺς Γερμανούς κλ. ὅτι ἡ Ἐπανάστασις ἦτο ἐθνικὴ ἐξέγερσις ἐνὸς βασιανισμένου λαοῦ. Γνωστοί

ἐξ ἄλλου εἶναι καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ διὰ τὴν κάθαρσιν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τοῦς λογιωπατισμοῦς καὶ τὰς ξένας λέξεις, δι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖται πατὴρ τῆς καθαρουσύσης. Ἐπίσης οἱ ἀγῶνες τοῦ διὰ τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν ἐπιβολὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ κράτους τοῦ Νόμου.

Δεινὸς φιλόλογος καὶ ἐκδότης ἀκούρατος τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, παιδαγωγὸς μὲ εὐγενῆ φρονήματα ὁ Κοραῆς ὑπῆρξεν κορυφαῖος τῶν διδασκάλων τοῦ γένους καὶ ἐθναπόστολος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τοῦ ἀνήκει ἡ αἰωνία εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἔθνους μας.

ΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΓΕΝΟΥΣ

Ἀπὸ τὸ 1461 ὁ ὑπόδουλος Ἑλληνισμὸς ἤρχισε νὰ ἐξεγείρεται. Ἡ ἱστορία ἔχει σημειώσει πολλὰς ἐπαναστάσεις, αἱ σπουδαιότεραι ὅμως εἶναι αἱ ἐπόμεναι:

Ἡ ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ (1612)

Αὕτῃ ἔγινε μὲ ὑποκίνησιν τοῦ Καρόλου Β' Δουκὸς τοῦ Νεβέρ (τῆς Γαλλίας), πὺ ἰσχυρίζετο ὅτι εἶναι ἀπόγονος τῶν Παλαιολόγων καὶ ἠτοίμαζε δυνάμεις διὰ νὰ πάρῃ ἀπὸ τοῦς Τούρκους τὴν «Πόλη». Ὁ Κάρολος εἶχε συνάψει μυστικὴν συμφωνίαν μὲ τὸν Διονύσιον νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ κίνημά του μὲ τοπικὴν ἐπανάστασιν.

Πραγματικῶς, ὁ λεοντόθυμος δεσπότης, μολονότι ὁ Κάρολος δὲν ἐκινήθη, ἐσήκωσεν εἰς ἐπανάστασιν 800 χωρικοὺς τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Θεσπρωτίας καὶ ἐκυρίευσεν τὰ Ἰωάννινα. Οἱ Τούρκοι ὅμως ἔστειλαν στρατὸν καὶ ἐκυρίευσαν καὶ πάλιν τὰ Ἰωάννινα. Τὸν Διονύσιον τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν ἐγδαραν ζωντανόν.

Εἰκ. 12. Ἀδαμάντιος Κοραῆς

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΟΥ 1769 - 70 (ΟΡΑΩΦΙΚΑ)

Τὸ 1769, ποὺ ἡ βασίλισσα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη εὐρέθη εἰς πόλεμον μετὰ τὴν Τουρκίαν, μετὰ εἰδικούς ἀπεσταλμένους τῆς ἐξεσήκωσεν εἰς ἐπανάστασιν καὶ τοὺς "Ἕλληνας.

Πρῶτοι ἐκινήθησαν οἱ Μανιάται, οἱ ὁποῖοι κατώκουν εἰς τὸν Ταύγετον καὶ εἶχον μείνει ἀνυπότακτοι καὶ μόνον μικρὸν φόρον ἐπλήρωνον εἰς τὸν ἀρχιναύαρχον τοῦ τουρκικοῦ στόλου.

Συγχρόνως ἐπανεστάτησαν καὶ οἱ Σφακιανοί, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ Λευκὰ ὄρη τῆς Κρήτης καὶ οὐδέποτε ὑποταχθέντες εἰς τοὺς Τούρκους. Οἱ Τούρκοι ὅμως τοὺς ἐνίκησαν καὶ ἐγδαραν ζωντανὸν τὸν ἠρωϊκὸν ἀρχηγὸν τῶν Δασκαλογιάννην.

Οἱ Μανιάται εἶχον ἐπιτυχίαν. Μετὰ τὴν βοήθειαν ἑνὸς τάγματος τοῦ προκρίτου τῶν Καλαμῶν Μπενάκη, ἀνεθάρρησαν — ἐπειδὴ ἐφθασαν καὶ δύο μοῖραι ρωσικῶν πολεμικῶν μετὰ ἐπικεφαλῆς τοὺς ἀδελφοὺς Ὀρλώφ — ἐκτύπησαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Καλαμάταν, τὸν Ναβαρῆνον καὶ τὴν Κυπαρισσίαν. Ἐπιχείρησις ὅμως ἄλλου ἐπαναστατικοῦ σώματος κατὰ τῆς Τριπόλεως δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα.

Ὁ ρωσικὸς στόλος τὸν Ἰούνιον τοῦ 1770 ἔκαυσε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τσεσμέ (ἀπέναντι τῆς Χίου) καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ διαγωγή αὐτῆ τῶν ἀδελφῶν Ὀρλώφ, ὅπως καὶ ἡ συνθηκολόγησις τῆς Ρωσίας μετὰ τὴν Τουρκίαν εἰς τὸ Κιουτσουκ Καϊναρτζῆ τῆς Β. Βουλγαρίας (1774), εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ ὀλιγοστεύσουν αἱ συμπάθειαι τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ρωσίαν. Ἡ συνθήκη ὅμως αὐτή, ἐὰν κριθῆ δικαιότερον, ὠφέλησε τοὺς "Ἕλληνας, διότι ὑπεχρέωνε τὴν Τουρκίαν νὰ ἀφήνῃ τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ ταξιδεύουν μετὰ ρωσικὴν σημαίαν καὶ ἔδιδεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου, ὡσάντις αὕτη ἐνόμιζεν ὅτι ἐπιέζοντο.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων ὁ σουλτάνος ἔστειλε στίφη Τουρκαλβανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλεηλάτησαν καὶ ἠρήμωσαν τὴν Πελοπόννησον. Τότε, κατόπιν γενναίας ἀντιστάσεως, ἐφονεύθησαν ὁ ἀρχηγὸς τῶν κλεφτῶν τοῦ Μοριᾶ Κων. Κολοκοτρώνης, πατὴρ τοῦ Θεοδώρου καὶ ὁ μπετής τῆς Μάνης Ἰωάννης Μαυρομιχάλης.

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΟΥ 1788 - 1792

Ο ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

“Όταν ή Μ. Αικατερίνη τὸ 1787 συνεμάχησε με τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ, διὰ νὰ διαλύσουν τὴν Τουρκίαν, ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν λοχαγὸν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ Λάμπρον Κατσώνην ποὺ κατήγετο ἀπὸ τὴν Λειβαδιά. Αὐτός, ἀφοῦ ἔδημιούργησε με συνεισφοράς τῶν παροικιῶν τῆς Ἰταλίας μικρὸν στόλον, ἔπλευσεν εἰς τὸ Αἰγαῖον. Ἐκεῖ εἰς πολλὰς ναυμαχίας ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἔφθασεν ἕως τὰ Δαρδανέλλια. Εἰς μίαν ὅμως ναυμαχίαν εἰς τὸ στενὸν τῆς Ἀνδρου (1790) ἐνικήθη καὶ ἔχασε τὸν στόλον του. Ἀκατάβλητος συνεκρότησε νέον στόλον καὶ ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Μάνην 500 παλληκάρια με ἐπικεφαλῆς τὸν Γεώργιον Ἀνδρουῦτσον.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸν ἐκύκλωσαν τουρκικὰ πολεμικά, με δυσκολίαν διέφυγε καὶ ἐγύρισεν εἰς τὴν Ρωσίαν. Ὁ Ἀνδρουῦτσος, ἀφοῦ με συνεχεῖς πολέμους ἐπέρασε τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἦλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν. Οἱ Βενετοὶ ὅμως, κυρίαρχοι τῆς νήσου, τὸν παρέδωσαν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἐκεῖνοι τὸν ἐπνίξαν εἰς τὸν Βόσπορον.

Εἰκ. 13. Λάμπρος Κατσώνης

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗ (1792 - 1803)

Ἀπὸ τὰς αὐθορμήτους ἀντιστάσεις τοῦ λαοῦ μας ἐναντίον τῶν τυράννων εἶναι καὶ οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου ἐναντίον τοῦ Ἀλή πασᾶ.

Τὸ Σούλι εὐρίσκεται Ν. ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα εἰς τὰς δυσβάτους κορυφὰς τοῦ ὄρους Τομάρου (Τσαμουριάς). Ἐκεῖ περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος εἶχον συγκεντρωθῆ μερικὰ γένη (φάρες) ἀπὸ Ἠπειρώτας ποι-

μένας και έκτισαν τέσσαρα χωριά (τὸ Σούλι, τὴν Κιάφαν, τὸ Ἀβαρίκον και τὴν Σαμονίβαν), πού ἀργότερα ἔγιναν ἔνδεκα. Πρὸς διακυβέρνησιν των εἶχον εἶδος συμπολιτείας, τὴν ὁποίαν συνεχρότου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν γενῶν. Οἱ Σουλιῶται ἔμειναν ἀπροσκύνητοι και μόνον ἓνα μικρὸν φόρον ἐπλήρωναν εἰς τοὺς Τούρκους.

Δύο φορές ὁ σουλτᾶνος τοὺς ἐκτύπησεν, ἀλλὰ δὲν ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν. Ὅταν ὅμως τὸ 1788 ὁ αἰμοβόρος και τυραννικὸς Ἀλβανὸς Ἀλῆς ἔγινε πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, τὰ πράγματα ἤλλαξαν, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ λαὸν ἀνυπότακτον εἰς ἀπόστασιν δώδεκα ὥρῶν ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του. Ἀποφάσισε λοιπὸν ἢ νὰ ὑποτάξῃ ἢ νὰ ἀφανίσῃ τὸ ἀδούλωτον Σούλι. Διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἐχρειάσθη τρεῖς ἐκστρατείας, αἱ ὁποῖαι ἐκράτησαν δώδεκα χρόνια. Ἀπὸ αὐτὰς σπουδαιότερα εἶναι ἡ τρίτη πού ἔγινε τὸ 1800. Ὁ Ἀλῆς μὲ 10.000 ἄνδρας ἐκύκλωσε τὸν Τόμαρον και ἔπιασε ὅλας τὰς διαβάσεις του. Οἱ Σουλιῶται ἔπειτα ἀπὸ τριετῆ πολιορκίαν, ἀφοῦ ἐτελείωσαν τὰ τρόφιμα και τὸ νερό, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ φύγουν μὲ τὸν ὄπλισμόν των. Ὁ Ἀλῆς μὲ ὄρκον προσεποιήθη ὅτι δέχεται. Οἱ Σουλιῶται τότε ἐχωρίσθησαν εἰς τρία σώματα. Ἀπὸ αὐτὰ τὸ ἓνα διέφυγεν εἰς τὴν Πάργαν. Τὸ ἄλλο ὁ Ἀλῆς, ἀφοῦ ἐπάτησε τὸν ὄρκον του, τὸ ἐκύκλωσε μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὸ βουνὸ τοῦ Ζαλόγγου. Ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας οἱ περισσότεροι ἔπεσαν εἰς διήμερον μάχην· 150 μόνον ἐσώθησαν. Αἱ γυναῖκες, ὅταν ἐπλησίασαν οἱ ἐχθροί, ἀπεσύρθησαν εἰς ἓνα ἀπόκρημον βράχον. Εἰς τὴν ἀπελπισίαν των, ἀφοῦ ἔρριψαν τὰ παιδιὰ των εἰς τὸ βάραθρον, ἐπίσθησαν ἀπὸ τὸ χέρι και ἤρχισαν νὰ σύρουν τὸν χορόν. Εἰς κάθε στροφήν τοῦ χοροῦ, ἐκείνη πού ἦτο πρώτη, μόλις ἔφθανεν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ βράχου, ἐκρημνίζετο εἰς τὸ βάραθρον. Ἔτσι ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἔπεσαν εἰς τὴν ἄβυσσον και ὄχι εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Τὸ τρίτον σῶμα τῶν Σουλιωτῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Κίτσον Μπότσαρην ἐπολιορκήθη ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλῆ ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, εἰς τὴν Μοῆν τοῦ Σέλτσου. Τόσῃν φθορᾶν ἔπαθεν, ὥστε μόνον 45 ἄτομα διεσώθησαν εἰς Πάργαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ὅλοι οἱ διασωθέντες, 1200 περίπου, ἐπέρασαν ὡς πρόσφυγες εἰς τὴν Κέρκυραν. Ὁ καλόγηρος Σαμουήλ εἶχε μείνει μὲ πέντε συμπολεμιστὰς του εἰς τὸν βράχον τοῦ Κουγκίου, διὰ νὰ παραδώσῃ τὰ πολεμοφόδια. Μόλις εἶδεν ὅτι οἱ ἄπιστοι ἐπλησίαζαν, ἐσημάδευσε μὲ τὴν πιστόλαν του εἰς ἓνα βαρέλι γεμᾶτο πυρίτιδα και ἀνετινάχθη μετὰ τῶν ἄλλοφύλων.

Ἔτσι, μόνον οἱ βράχοι τοῦ Σουλίου ἔπεσαν, ἐνῶ αἱ ψυχαὶ τῶν Σουλιωτῶν ἔμειναν ἀδούλωτοι.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗ (1805 - 1808)

Ὁ Ἄλῃς, ὅταν ἐκυρίευσε τὸ Σοῦλι, ἠθέλησε νὰ γίνῃ κύριος καὶ τῆς Λευκάδος· εὐρῆκεν ὅμως ἀντίστασιν ἀπὸ τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς Ρώσους, ποὺ κατεῖχον τότε τὴν Ἐπτάνησον. Περισσότεραν ὅμως τύχην εἶχεν εἰς τοὺς πολέμους, ποὺ ἤρχισεν ἀμέσως ἐναντίον τῶν κλεφταρματολῶν. Ἀπὸ αὐτοὺς οἱ περισσότεροι ὑπέκυψαν εἰς τὰς δολοπλοκίας του. Μόνον ὁ Θύμιος Βλαχάβας, ὁ Γιάννης Σταθᾶς καὶ ὁ Νικοτσάρας δὲν ἐπροσκύνησαν, ἀλλὰ ἐξηκολούθησαν νὰ πολεμοῦν. Τὸ 1807 οἱ δύο τελευταῖοι, ἐπειδὴ ἐκινδύνευσαν, κατῴρθωσαν μὲ 550 παλληκάρια τῶν νὰ φθάσουν, ὕστερα ἀπὸ μυρίας περιπετείας, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰς Β. Σποράδας. Εἰς τὰς νήσους αὐτάς, ἀφοῦ συνεκρότησαν στολίσκον ἀπὸ 70 καράβια, εἰς τὰ ὁποῖα ὑψωσαν γαλάζια σημαίαν μὲ λευκὸ πανί, μετεβλήθησαν εἰς κουρσάρους καὶ μαζί μὲ ἄλλους ὀπλαρχηγούς (Λαζαῖοι, Θ. Κολοκοτρῶνης) ἐθαλασσοκράτησαν εἰς Β. Αἰγαῖον. Ὁ Ἄλῃς ὅμως, δὲν τοὺς ἄφησε νὰ ἡσυχάσουν καὶ μὲ τὴν διχόνοιαν, ποὺ ἔσπειρε μεταξὺ τῶν, εὐκόλα τοὺς ὑπέταξε (1808).

Ἡ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ (1819)

Ἡ Πάργα οὐδέποτε εἶχεν ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Τούρκους, διότι τὴν κατεῖχον οἱ Βενετοί. Ἀφοῦ ἐγνώρισε δύο κατοχὰς γαλλικὰς καὶ μίαν ρωσικὴν, ἐζήτησε τὸ 1815 τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν, διότι ὁ Ἄλῃς, μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι Πάργιοι ἐβοήθουν τοὺς Σουλιώτας, ἐπολιόρκησε τὴν Πάργαν. Ἀλλὰ οἱ Ἄγγλοι⁽¹⁾ δὲν ἐφάνησαν ἐντιμοὶ προστάται. Διὰ λόγους ὑψηλῆς διπλωματίας τὸ 1819 τὴν ἔδωσαν εἰς τὸν Ἄλῃν μὲ τὸν ὅρον νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς 150.000 λίρας-ὡς ἀποζημιώσιν. Τότε οἱ Πάργιοι — ἀφοῦ ἀνέσκαψαν τοὺς τάφους τῶν γονέων τῶν καὶ ἔκαυσαν τὰ ὀστᾶ τῶν — ἐπῆραν τὴν κινητὴν περιουσίαν τῶν καὶ τὰ ἱερὰ σύμβολα τῶν ναῶν καὶ ἐπέρασαν ὅλοι εἰς τὴν Κέρκυραν.

(1) Τὰ Ἐπτάνησα, ποὺ κατεῖχοντο ἀπὸ τοὺς Βενετούς, κατελήφθησαν τὸ 1797 ἀπὸ στρατιώτας τοῦ Ναπολέοντος. Τὸ 1799 ρωσικὰ πολεμικὰ, βοηθούμενα ἀπὸ τὸν Ἄλῃν, ἐξεδιώξαν τὰς γαλλικὰς φρουράς. Τὸ 1807 γαλλικὰ στρατεύματα κατέλαβον καὶ πάλιν τὰ Ἐπτάνησα καὶ τὴν Πάργαν, διὰ νὰ ἐκδιωχθοῦν ὀριστικῶς τὸ 1810 ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, οἱ ὁποῖοι τὰ ἐκράτησαν μέχρι τοῦ 1864.

ΑΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑΙ ΕΘΝΙΚΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ. Η ΦΙΛΙΚΗ

Πρὶν ἀπὸ τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν ἰδρῦθησαν διὰ σκοποὺς ἐθνικοὺς καὶ ἄλλαι ἐταιρεῖαι. Ἀπὸ αὐτὰς παλαιότερα θεωρεῖται ἡ «Ἐταιρεία τοῦ Ρήγγα» μὲ ἔδραν τὸ Βουκουρέστιον καὶ ἀργότερα τὴν Βιέννην. Δευτέρα εἶναι ἡ «Πατριωτικὴ Ἐταιρεία», ποὺ ἰδρῦθη εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἀκολουθεῖ ἡ «Ἐταιρεία τοῦ Ἑλληνογλώσσου Ξενοδοχείου», ποὺ ἰδρῦθη τὸ 1809 εἰς τὸ Παρίσι. Ἐπειτα ἔρχεται ἡ «Ἐταιρεία τοῦ Φοίνικος», ποὺ ἰδρῦθη εἰς τὴν Μόσχαν τὸ 1812. Τὸ ἴδιον ἔτος ἰδρῦθη εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ἀρχαιοφίλος «Φιλαθηναϊκὴ Ἀκαδημία». Ὅλας ὅμως αὐτὰς τὰς ἐξεπέρασεν ἡ Φιλική, διὰ τὴν ὁποῖαν θὰ ὀμιλήσωμεν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρήγγα οὐδεὶς ἄλλος χριστιανὸς πατριώτης παρουσιάσθη διὰ νὰ ὀργανώσῃ πρὸς κοινὴν ἐξέγερσιν τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς. Καὶ αὐτοὶ οἱ Σέρβοι, ποὺ ἐξηγέρθησαν τὸ 1804, ἐστηρίχθησαν εἰς τὰς ἰδικὰς τῶν δυνάμεις.

Τὸ ὑπόδουλον ἐλληνικὸν γένος εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἔχει πλέον ὀριμάσει διὰ πανελληνιον ἐξέγερσιν. Τὰ προηγουμένα κινήματα, αἱ πιέσεις τῶν Τούρκων καὶ τὰ κηρύγματα τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους τοῦ ἀνέπτυσαν τὰς ἀπαιτήτους διὰ μίαν τόσον κραταιὰν ἐπιχείρησιν ἀρετάς. Δὲν ἔμεινε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ὀργανώσῃ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμον διὰ τὴν στιγμὴν ποὺ θὰ ἐσήμαινε τὸ προσκλητήριον τοῦ ξεσηκωμοῦ.

Τὸ δύσκολον αὐτὸ ἔργον ἀνέλαβεν ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία. Αὐτὴ ἰδρῦθη τὸ 1814 εἰς τὴν Ὀδησοῦν ἀπὸ

Εἰκ. 14. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

τρεις "Ελληνας εμπόρους: Τόν Νικόλαον Σκουφᾶν ἀπὸ τὸ Κομπότι τῆς Ἄρτας, τὸν Ἄθανάσιον Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸν Ἐμμανουὴλ Ξάνθον ἀπὸ τὴν Πάτριον.

Ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον ὀργανώσει συνωμοτικῶς τὴν Ἑταιρείαν, ὅσοι ἐρίνοντο μέλη τῆς εἶδον ὄρκον ὅτι θὰ τὴν κρατήσουν μυστικῆν. Βασικὸς σκοπὸς τῆς ἰδρύσεώς τῆς ἦτο νὰ συνενώσει καὶ νὰ φέρῃ εἰς πειθαρχίαν καὶ κοινὴν διεύθυνσιν τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν ἐξέγερσιν δυνάμεις. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔλαβε πανελλήνιον χαρακτῆρα καὶ ἠπλώσε τοὺς πλοκάμους τῆς καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ πλέον ἀποτελεσματικὴ δρᾶσις τῆς ἤρχισε ἀπὸ τὸ 1818, ὅποτε ὁ θαρραλέος Σκουφᾶς μετέφερε τὴν ἔδραν τῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ προσέλαβεν ὡς βοηθούς του τὸν Γαζῆν, τὸν Ἀναγνωστόπουλον καὶ τὸν Παπαφλέσσαν.

Διὰ νὰ ἐλύσουν τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἑλλήνων οἱ Φιλικοί, δὲν ἐξέλεξαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἀρχηγόν. Ἄφηναν νὰ νοηθῆ ὅτι ἰσχυρὸς ἀρχηγὸς ἐκρύπτετο πίσω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ Τσάρος.

Ὅταν οἱ Φιλικοὶ ἀντελήφθησαν, ὅτι ἐδημιουργήθη ἀγωνιστικὴ διάθεσις, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλέξουν ἀρχηγόν. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1819 ἔστειλαν εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸν Ξάνθον νὰ προσφέρῃ τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ποῦ ἦτο Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Τσάρου. Ὁ Καποδίστριας ὅμως, ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι αἱ περιστάσεις δὲν ἦσαν εὐνοϊκαὶ ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἀφ' ἐτέρου δέ, ἐπειδὴ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐξέγερσις θὰ ἐχρειάζετο στρατιωτικὸν ἀρχηγόν, δὲν ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν. Ὁ Ξάνθος ἔπειτα ἐστράφη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, ὁ ὁποῖος ἦτο στρατηγὸς καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Τσάρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης (1792 - 1828) εἶχεν ἀνέβη τόσο ὑψηλὰ εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν, διότι ἦτο ἀνδρεῖος καὶ εἶχε διακριθῆ εἰς τοὺς πολέμους τῶν Ρώσων κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὅπου ἔχασε καὶ τὴν δεξιάν του χεῖρα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν, διότι ἦτο πρῆγικψ. Ὁ πάππος του ἐχρημάτισε διερμηνεὺς τῆς Πύλης καὶ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὁ δὲ πατὴρ του ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας (Ἰούιος τοῦ 1820) καὶ ἤρχισε μὲ ζῆλον νὰ ἐργάζεται διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἱερῶν σκοπῶν τῆς.

ΜΕΡΟΣ

Β'

ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εἰς τὸ τμήμα αὐτὸ θὰ μάθωμεν τὰ μεγάλα γεγονότα, πὺ ἐθεμελίωσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος μας.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων τοῦ 1821 ἀποτελεῖ μοναδικὸν φαινόμενον καὶ κοσμοϊστορικὸν γεγονός : διότι, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀπολυταρχικῶν δυνάμεων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, οἱ πρόγονοί μας ἐξηγέρθησαν καὶ ἐτόλμησαν, ἄοπλοι αὐτοί, νὰ συγκρουσθοῦν μὲ μίαν πάνοπλον αὐτοκρατορίαν . Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ὑπῆρξεν ἐκρηκτικὸν ἀποτέλεσμα ὄλων τῶν προηγουμένων ἀφορήτων δεινῶν καὶ τῶν κοινῶν ἐλπίδων τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ. Τὴν προητοίμασαν δὲ οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ οἱ ἔθνομάρτυρες τοῦ 18ου αἰῶνος.

Ὁ τιτανικὸς καὶ ἱερός ἀγὼν τοῦ 1821 ἔχει κύριον χαρακτηριστικὸν ὅτι εἶναι ἔργον ὄλων τῶν Ἑλλήνων, δηλ. ἀγὼν ἀπολύτως ἰδεολογικὸς καὶ ἔθνικος . Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔμεινε πάλῃ δύο ἀντιθέτων φυλῶν καὶ θρησκευτῶν μὲ βίαια πάθη καὶ ἔντονον φανατισμόν . Ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως ὁ Ἄγὼν ἐκείνος, διὰ τοὺς Ἑλληνας, ἦτο ἄτακτος πόλεμος . Εἰς τὴν ξηρὰν μὲ τὸ καριοφίλι καὶ τὸ γαταγάνι τῶν κλεφτῶν, κατὰ θάλασσαν μὲ τὸν δαυλὸν τῶν πυρπολητῶν .

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 21 εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἠρωϊσμοῦς καὶ θυσίας καὶ διδάσκει τοὺς λαοὺς πῶς οἱ σκλάβοι γίνονται ἐλεύθεροι . Ἀξίζει λοιπὸν νὰ τὴν γνωρίσουν τὰ Ἑλληνόπουλα καὶ νὰ τιμῆσουν τοὺς μάρτυρας καὶ τοὺς ἠρώας τῆς .

21 ΤΟ ΕΥΡΩΠΑ·Ι·ΚΟΝ ΚΛΙΜΑ. ΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑ·Ι·ΚΟΝ ΚΛΙΜΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Τὸ εὐρωπαϊκὸν κλίμα εἰς τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἦτο εὐνοϊκὸν διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἡ λαομίσητος Ἱερὰ Συμμαχία, ἡ ὁποία ἰδρῦθη διὰ νὰ κρατῆ τὴν Εὐρώπην καὶ τὸν κόσμον ὑπὸ τὸ πέλαμα τῆς ἀπολυταρχίας, εὐρίσκετο εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς.

Ἀπὸ τοῦ 1819 ὁ δαιμόνιος πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς Συμμαχίας, εἶχε κατορθώσει νὰ παρασύρῃ τὰ πνεύματα τῶν ἡγεμόνων πρὸς τὴν ἐστήριξιν, ὥστε νὰ ἀντιδρᾶσιν ἠνωμένοι, ὅπου καὶ ἂν ἐξεδηλώνετο λαϊκὸν κίνημα. Ἔτσι μὲ πλήρη ἐλευθερίαν ἠδυνήθη νὰ ἐνεργήσῃ ἐναντίον κάθε ἐπαναστατικῆς κινήσεως, διότι ἀπὸ τοῦ 1819 εἶχον ἐκδηλωθῆ φιλελευθεραὶ ἢ ἐθνικοαπελευθερωτικαὶ ἐξεγέρσεις εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὸ Πεδεμόντιον, τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Ἀλλὰ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία μὲ στρατιωτικὴν ἐπέμβασιν ἢ μὲ σκληρὰ ἀστυνομικὰ μέτρα τὰς ἐπνίξεν ὅλας εἰς τὸ αἶμα.

Ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐπιδείξεις ἦτο φανερὸν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὅτι εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῶν οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνον δὲν θὰ εἶχον βοήθειαν ἀπὸ κανένα, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὁ αἰφνιδιασμὸς τῶν ἐσημείωνεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐπιτυχίαν, ὑπῆρχε φόβος νὰ ἐπέμβουν αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Διότι οἱ ἰσχυροὶ ἐπόθουν τὴν διατήρησιν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἀφ' ἑνὸς διὰ νὰ μὴ ἀλληλοσπαρχθοῦν οἱ ἴδιοι κατὰ τὴν διανομὴν καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ μὴ σημειωθοῦν ἐξεγέρσεις καὶ μεταξὺ τῶν ξένων ἔθνοσῶν, πρὸς εὐρίσκοντο ὑπὸ τὸν ἰδικὸν τῶν ζυγόν.

Αὐτὸ περίπου ἦτο τὸ εὐρωπαϊκὸν κλίμα, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔπαιραν τὴν συγκλονιστικὴν ἀπόφασιν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

ΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ἡ Ἐκκλησία, οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους καὶ αἱ Ἐταιρεῖαι εἶχον κραταιώσει, ὅπως εἶδομεν, τὴν ἐλπίδα τοῦ λυτρωμοῦ καὶ εἶχον ἐτοι-

μάσει ιδεολογικῶς τὸν Ἑλληνισμόν διὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν. Καὶ ἡ ιδεολογικὴ αὐτὴ προπαρασκευὴ ἐφάνη ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς στρατοὺς τοῦ σουλτάνου.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν ψυχικὴν προετοιμασίαν εἶχεν ὀριμάσει τὸ Γένος διὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐξεγέρσεις καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ κινήματος τῶν κλεφταρματολῶν εἰς ὅλας τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας καὶ τὰς ὄρεινὰς περιοχάς, ὅπου ἐδημιούργησεν ἀνεξάρτητον φρόνημα καὶ ἀγωνιστικὴν διάθεσιν τῶν κατοίκων. Ἔτσι ἔχει προετοιμασθῆ ἓνα δυνατὸν ὄργανον μάχης, ποῦ θὰ σφυροκοπήσῃ εἰς τὴν ξηρὰν τοὺς Τούρκους.

Ἀλλὰ καὶ ἡ συνθήκη τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ καὶ ὁ Ναπολεόντειος ἀποκλεισμός εἶχον συντελέσει εἰς τὴν καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος⁽¹⁾.

Τὰ πληρώματα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἶχον ἀποκτήσει πολεμικὴν πεῖραν εἰς τολμηρὰς ναυμαχίας μὲ τοὺς πειρατικοὺς στόλους τῶν Ἀλγερίνων καὶ τῶν Μαροκινῶν. Ὁ δραστήριος αὐτὸς στόλος ἐξησφάλισε τεράστια κέρδη ἀπὸ τὸ διακομιστικὸν ἐμπόριον καὶ ἀπὸ θαρραλέας ναυτιλιακὰς ἐπιχειρήσεις· ἐπίσης ἐβοήθησε τὰς νήσους καὶ τὰς παραθαλασσίας πόλεις νὰ ἀναπτύξουν τὸν πληθυσμὸν των καὶ νὰ ἀποκτήσουν οἰκονομικὴν δύναμιν. Ἐξ ἄλλου διετήρησεν τὴν ἐπαφὴν τῆς δούλης μητροπόλεως μὲ τὰ ἐλεύθερα τέκνα τῆς εἰς τὰς παροικίας τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἔτσι καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἔχουν δημιουργηθῆ κατάλληλοι δυνάμεις, ποῦ θὰ στηρίξουν ἀποτελεσματικῶς τὸ βῆρος τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος. Καὶ ὡς ἀποκορύφωσις ὅλων αὐτῶν τῶν δυνατοτήτων ἐμφανίζονται ἀπὸ τοῦ 1810 καὶ αἱ Ἑταιρεῖαι (ἰδιαιτέρως ἡ Φιλόμουσος καὶ ἡ Φιλική), διὰ νὰ συντονίσουν ὅλας τὰς ἐθνικὰς δυνάμεις, πνευματικὰς, οἰκονομικὰς, ναυτικὰς καὶ τῶν κλεφταρματολῶν εἰς τὸν κοινὸν σκοπὸν.

Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες, μολοντί δὲν εἶχον οὔτε κεντρικὴν κυβέρνησιν, οὔτε συμμάχους, οὔτε στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν μὲ πυροβολικὸν καὶ ἵππικόν, δὲν ὑπέκυψαν. Μὲ πανοπλίαν των τὴν πίστιν καὶ τὴν μεγάλην ἰδέαν ἐπολέμησαν καὶ ὀργάνωσαν τακτικοὺς στρατοὺς καὶ κεντρικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐκέρδισαν συμμάχους καὶ τὸ πολυτιμότερον

1. Ὑπάρχει μία στατιστικὴ, ποῦ ἔγινε εἰς τὰς παραμονὰς τῆς ἐξεγέρσεως, ἀπὸ τὸν πρόξενον τῆς Γαλλίας εἰς τὰς Πάτρας, ἡ ὁποία ἀναγράφει 600 πλοῖα ὀπλισμένα μὲ συνολικῶς 6000 κανόνια, ὅπου ὑπηρετοῦν 18.000 ναῦται.

ἀγαθόν, διὰ τὸ ὅποῖον τόσους ποταμούς αἱμάτων ἔχυσαν, τὴν ἐλευθερίαν των.

Μὲ τὰ ὀλίγα καὶ πρωτόγονα αὐτὰ μέσα, χωρὶς διπλωματικὴν συμπαράστασιν, οἱ ἀδάμαστοι μαχηταὶ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀπεφάσισαν νὰ ἀρχίσουν τὴν μεγάλην ἐξέγερσιν. Ὅλοι των καὶ τῆς ἠπειρωτικῆς καὶ τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδος ἔπραξαν τὸ καθήκον των ἐπαξίως καὶ συμφῶνως πρὸς τὸν μεγάλον σκοπὸν. Ἡμεῖς οἱ ἐλεύθεροι τοὺς ὀφείλομεν μεγάλην εὐγνωμοσύνην.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑΝ

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Τουρκίαν ἡνῶσει τὰ σχέδια τῶν Φιλικῶν.

Κατὰ πρῶτον οἱ συχνοὶ πόλεμοι μὲ τὴν Ρωσίαν ἠνάγκαζον τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ διατηρῇ ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς χώρας. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τοῦ 1804 εἶχον ἐπαναστατήσῃ καὶ οἱ Σέρβοι μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Καραγιώργην καὶ διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν ἐκινουῦντο καὶ οἱ Βούλγαροι.

Τὸ χειρότερον ὅμως ἦτο ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ ἡ ἴδια ἡ Τουρκία ἐκλονίσθη ἀπὸ ἓνα δυνατὸν ἐσωτερικὸν σεισμόν. Τί εἶχε συμβῆ; Ὁ προσδευτικὸς σουλτάνος Σελῆμ ὁ Γ' (1789 - 1806), διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν παρακμὴν τῆς χώρας του, ἐπροχώρησεν εἰς σοβαρὰς μεταρρυθμίσεις. Ἰδρυσεν σώματα τακτικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ διέλυσε τοὺς γενιτσάρους. Ἐπίσης ἔκαμε ἀλλαγὰς εἰς τὴν διοίκησιν. Οἱ οὐλεμάδες ὅμως καὶ οἱ γενιτσαροὶ ἐπανεστάτησαν καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιὸς του Μουσταφᾶς ὁ Δ', ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἶχε τὸ ἴδιον τέλος. Ὁ θρόνος περιῆλθεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Μαχμουτ τὸν Β' (1808 - 1839), ποῦ ἦτο προσδευτικὸς, ἀλλὰ συνετώτερος ἀπὸ τὸν θεῖον του Σελῆμ.

Ἡ ἀδυναμία αὐτῆ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας εἶχε παρακινήσει μερικοὺς δυναμικοὺς πασάδες νὰ μὴ δεικνύουν ὑπακοήν. Ἀπὸ αὐτοὺς ὡς πλέον ἐπικίνδυνοι ἔθεωροῦντο ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου, ὁ Ἀχμέτ Τζαζάρ τῆς Συρίας, ὁ Πασβάνογλου τοῦ Βιδινίου καὶ ὁ Ἀλῆ πασὰς τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Μαχμουτ ἤθελε νὰ τοὺς περιορίσῃ, ἀλλὰ ἐδίσταζε φοβούμενος μήπως ἐνωθοῦν ἐναντίον του.

Ἡ Τουρκία ὅμως παρ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς περισπασμοὺς παρέμενε

μία ισχυρά και άχανής αυτοκρατορία έν σχέσει πρὸς τὴν μικρὰν γωνίαν γῆς, πού ἐτόλμα νὰ ἀποτινάξῃ τὰ δεσμά της. Ἐπειτα εἶχε κεντρικὴν κυβέρνησιν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχεν. Ἐπίσης οἱ σύμμαχοί της ἐθεώρουν ὅτι ἡ ἀκεραιότης τῆς Τουρκίας ἦτο ἀπαραίτητος διὰ τὰ συμφέροντά των.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰδικῶς ἡ Τουρκία εἶχεν τοπικὴν διοίκησιν καὶ διέθετεν ισχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὰ φρούρια καὶ εἰς τὰς στρατηγικὰς θέσεις. Ἄλλωστε ἠδύνατο νὰ κινητοποιήσῃ καὶ ὅλην τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τῆς αυτοκρατορίας της (100.000 ἄνδρας μὲ ἱππικὸν καὶ πυροβολικὸν) καὶ στόλους μὲ πλοῖα μάχης δίκροτα καὶ τρίκροτα καὶ διέθετεν ἰκανότητα ἀντοχῆς εἰς πόλεμον μακροχρόνιον.

Δὲν ἦτο ὅμως εὐνοϊκὸν στοιχεῖον διὰ τὴν Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν τὸ γεγονός ὅτι οὔτε τὰ τουρκικὰ πληρώματα εἶχον τὴν ναυτικὴν παράδοσιν καὶ πείραν τῶν Ἑλλήνων, οὔτε καὶ ὁ στρατός της — πού ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἄνδρας διαφόρων ἐθνοτήτων — εἶχε τὰ ὑψηλὰ ἰδανικά, τὰ ὁποῖα ἐφλόγιζον τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν ἀκλόνητον ἀπόφασίν των ἢ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι ἢ νὰ ἀποθάνουν.

22 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1824

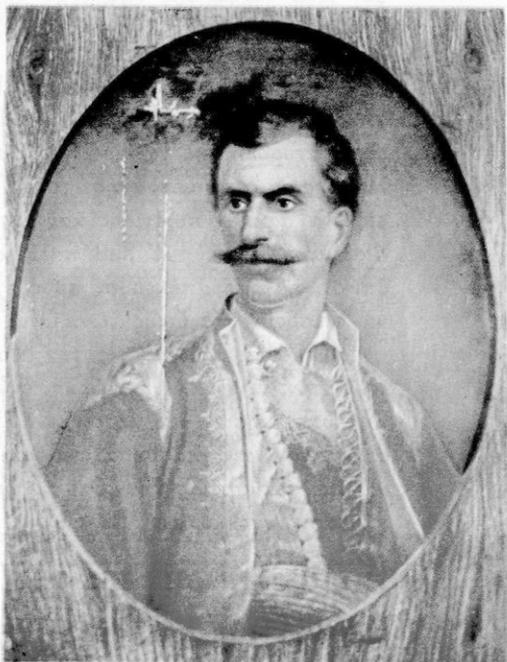
Ὅταν ὁ Ἄλῆς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Μαχμούτ, οἱ Φιλικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν εὐκαιρίαν. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν ὁ Ὑψηλάντης θὰ ἔδιδε πρῶτος τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ ὁ Παπαφλέσσας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΗΓΕΜΟΝΙΑΣ

Ἦρχισαν τὴν ἐξέγερσιν ἀπὸ τὴν Μολδαβίαν, πρῶτον διὰ νὰ δημιουργήσουν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν σουλτᾶνον. Ἐπειτα, διότι οἱ ἡγεμόνες ἦσαν Φαναριῶται καὶ θὰ ὑπεστήριζον τῶν Ἀγῶνα. Τέλος, διότι ἐπίστευον ὅτι ἠδύνατο νὰ προκαλέσουν ρωσικὴν ἐπέμβασιν.

Συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον τοῦτο ὁ Ὑψηλάντης ἐπέρασε τὸν Προῦθον μὲ 200 ὀπαδοὺς καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἰάσιον, πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας (20 Φεβρ. 1821). Ἐκεῖ ὁ ἡγεμὼν Μιχ. Σούτσος καὶ ἡ φρου-

ρά του προσεχώρησαν εις τὸ κίνημα. Ἀπὸ τὸ Ἰάσιον ὁ Ὑψηλάντης ἐξέδωσε προκήρυξιν, μετὴν ἧσιν ἐκάλει τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Βλάχους νὰ ἐξεγερθοῦν καὶ νὰ εἶναι βέβαιοι ὅτι μία μεγάλη Δύναμις θὰ τοὺς βοηθήσῃ. Οἱ ἐντόπιοι ὅμως δὲν ἐκινήθησαν. Μόνον εἰς τὴν Φωξάνην 500 Ἕλληνες σπουδασταὶ ἐσπευσαν μετ' ἐνθουσιασμόν νὰ ὀργανωθοῦν εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον. Ἐφόρεσαν πένθιμον στολὴν καὶ εἰς τὰ πηλήκιά των ἐσχεδίασαν ἓν κρανίον, διὰ νὰ συμβολίζῃ τὴν ἀπόφασίν των ἢ νὰ νικήσουν ἢ νὰ ἀποθάνουν.

Εἰκ. 15. Ὁ Γεωργιάκης Ὀλύμπιος

Ὁ Ὑψηλάντης, ἀντὶ μετ' κεραινοβόλον ταχύτητα νὰ καταλάβῃ τὰς ἡγεμονίας, ἐχρονοστρίβει εἰς τὴν σύνταξιν προκηρύξεων. Παρήλθον 30 ἡμέραι, ἕως ὅτου νὰ φθάσῃ εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ ὅμως ἀπεγοητευθῆ, ὅταν ἐπληροφορήθῃ τὰ ἑξῆς: Πρῶτον, ὅτι ὁ τσάρος τὸν διέγραψεν ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἀξιωματικῶν του καὶ ἄφηνεν ἐλευθέρου τὸν Μαχμούτ νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς τὰς ἡγεμονίας. Δεύτερον, ὅτι ἐξηναγκάσθη ὁ Πατριάρχης ἀπὸ τὴν Πύλην νὰ στείλῃ ἀφορισμὸν καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὸν Σουῦτσον. Τρίτον, ὅτι τρία τουρκικὰ σώματα στρατοῦ ἐβάδιζον ἐναντίον του.

Ὁ Ὑψηλάντης ἐταράχθη καὶ ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ πρὸς τὴν Αὐστρίαν. Οἱ Τούρκοι ὅμως τὸν ἐπρόλαβαν εἰς τὸ Δραγατσάνι. Ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μετ' γενναϊότητα, ἀλλὰ ἐνικήθησαν. Οἱ ἱερολοχῆται μάλιστα, ἀφοῦ ἠγωνίσθησαν μετ' αὐτοθυσίαν, ἔπαθον πανωλεθρίαν (7 Ἰουνίου). Ὁ Ὑψηλάντης διέφυγεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅπου τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὰς φυλακάς.

Ὁ ὀπλαρχηγὸς Ἀθ. Καρπενησιώτης ὑπεχώρησε μετ' 400 παλληκάρια πρὸς τὸ Σκουλένιον. Ἐκεῖ ἐκτυπήθη ἀπὸ 4000 Τούρκους καὶ ἔπεσε

μαζί με 300 παλληκάρια του. Οί άλλοι έρρίφθησαν εις τόν Προϋθον και έπέρασαν εις τήν Ρωσίαν.

Εις τήν μονήν τοῦ Σέκου (Μολδαβία) εἶχον καταφύγει οἱ ὄπλαρχγοὶ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης. Ὁ Ὀλύμπιος με 11 ἄνδρας εἶχεν ὀχυρωθῆ εἰς τὸ κωδωνοστάσιον, ὅταν χιλιάδες Τούρκοι τοὺς ἐπολιόρκησαν. Ἀφοῦ ἐκράτησε τοὺς Τούρκους ἀρκετὰς ἡμέρας, ἔβαλε φωτιὰ εἰς ἓνα σάκκον πυρίτιδος καὶ ἀνετινάχθη με τοὺς συντρόφους του. Ὁ Φαρμάκης — ποῦ με 250 παλληκάρια ἡμίονο εἰς τήν μονήν — ἀφοῦ ἐπὶ 15 ἡμέρας ἀπέκρουσε τοὺς ἐχθρούς, παρεδόθη με τήν συμφωνίαν νὰ φεισθοῦν τῆς ζωῆς των. Οἱ Τούρκοι ὅμως τοὺς ἀπεκεφάλισαν.

Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τήν Μολδοβλαχίαν ἀπέτυχεν, ἀλλὰ ὠφέλησε πολὺ τὸν Ἀγῶνα. Οἱ Τούρκοι ἐνόμισαν ὅτι ἡ ἐξέγερσις ἔγινε με ρωσικὴν ὑποκίνησιν· διὰ νὰ εἶναι λοιπὸν ἔτοιμοι νὰ ἀντιδράσουν εἰς νέαν ἀπόπειραν, ἠναγκάσθησαν νὰ κρατοῦν ἐκεῖ μεγάλας στρατιωτικὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ διαθέσουν, διὰ νὰ καταβάλουν τήν ἐπανάστασιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ

Ὁ πρῶτος σπινθὴρ τῆς ἐπαναστάσεως ἔλαμψεν εἰς τήν Πελοπόννησον. Πρῶτον, διότι οἱ Τούρκοι ἐδῶ ἦσαν ὀλίγοι καὶ οἱ Ἕλληνες πολλοὶ καὶ με δοκιμασμένους ἀρχηγούς (τὸν Παπαφλέσσαν, τὸν Πετρόμπεην, τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Νικηταρῶν κ. ἄ.). Ἐπειτα, διότι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς χώρας ἐδυσκόλευε τὴν εἰσβολὴν τουρκικῶν στρατευμάτων. Τέλος, διότι ὁ πασῶς τῆς Χουρσίτ με τὰς καλυτέρας στρατιωτικὰς του δυνάμεις ἐπολεμοῦσε τὸν Ἀλῆν εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Οὕτως, ἐνῶ ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς τουρκικὰς δυνάμεις, συνέβησαν δύο γεγονότα, ποῦ ἐθέρμαναν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπέσπευσαν τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπανάστασεως.

Τὸ πρῶτον εἶναι ὅτι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1820 ἀπεβιβάσθη ἐκεῖ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ὑψηλάντη Παπαφλέσσας, ὁ ὁποῖος με τὰς ὑποσχέσεις του ἐφλόγισε τὴν φαντασίαν τῶν Πελοποννησίων, ὥστε νὰ πιστεύσουν ὅτι ἔφθασε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Τὸ δεύτερον γεγονός εἶναι ὅτι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1821 ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Μάνην ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Πρώτος ὁ ὄπλαρχηγὸς Νικόλαος Σολιώτης ἐκτύπησε, περὶ τὰ μέσα Μαρτίου, Τούρκους εἰσπράκτορας τοῦ χαρτασιῦ εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Καλαβούτων.

Ἡ σπουδαιότερα ὅμως ἐνέργεια ἐξεδηλώθη ἐναντίον τῆς Καλαμάτας. Εἰς τὰς 22 Μαρτίου ὁ Πετρόμπεης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Γιατρούκος, ἐπολιόρκησαν τὴν Καλαμάταν καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν τὴν ἐκυρίευσαν.

Ἄλλὰ εἰς τὰς 21 τοῦ Μαρτίου ὁ Ἰωάν. Παπαδιαμαντόπουλος καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Ἀχαΐας, ποὺ ἐκρατοῦσαν μίαν κόκκινην σημαίαν μὲ μαῦρον σταυρὸν εἰς τὸ μέσον, εἰσῆλθον εἰς τὰς Πάτρας καὶ ἐκλείσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ φρούριον. Τὴν ἐπομένην ἔφθασεν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα καὶ ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ποὺ μὲ τοὺς Ζαΐμηδες καὶ τὸν Λόντον πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχε ὑψώσει τὸ Λάβαρον εἰς τὴν Ἁγίαν Λαύραν. Καὶ ἐδῶ ὕψωσε καὶ πάλιν τὴν σημαίαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ὠρκισε τοὺς προκίτους καὶ τοὺς ὄπλαρ-

Εἰκ. 16. Ὁ Χάρτης τῆς Ἐπανάστασος εἰς τὴν Πελοπόννησον

Εἰκ. 17. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἐγεννήθη τὸ 1770 εἰς τὸ χωριὸν Ραμοβοῦνι τῆς Μεσσηνίας, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ μητέρα του ἐξ Ἀρκαδίας. Εἶχε πᾶν τὸν ὀνομαστὸν ὄπλαρχηγὸν Κωνστ. Κολοκοτρώνην. Εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν ἤρχισε νὰ ἀγωνίζεται εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Μοριά ὡς ἀρχηγὸς μικρᾶς ὀμάδος κλεφτῶν. Ἐδράσε καὶ εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ τὸν Σταθῶν ὡς ἀρχηγὸς μοίρας καταδρομικῶν. Ἀφοῦ ἐπὶ 20 χρόνια ἐπολέμησε τὸν τύραννον εἰς τὴν στεριάν καὶ τὴν θάλασσαν, καταδιωγμένος ἐφθάσε τὸ 1806 εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἐκεῖ εἰσῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ ἐφθάσε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου. Εἶχεν ἐπιβλητικὴν φυσιογνωμίαν, φωνὴν βροντώδη καὶ ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ πολεμάρχου.

χηγούς τῆς Ἀχαΐας ἡ σημαία ἔφερε τὸν σταυρὸν καὶ τὸ σύνθημα τοῦ Ἀγῶνος («Ἐλευθερία ἢ θάνατος»). Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἡ 25ῃ Μαρτίου καθιερώθη νὰ εορτάζεται ὡς ἐθνικὴ ἐπέτειος.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν νήσων ἦτο μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὸν Ἀγῶνα, διότι οἱ στόλοι τῶν θὰ ἠμποδίζον τὰς θαλασσίας μεταφορὰς τῶν Τούρκων καὶ θὰ ἐβοήθουν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἐναντίον τῶν παραλίων φρουρίων. Ἐπίσης θὰ παρέλυσον τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ θὰ ἄφηναν ἀνοικτὴν τὴν θάλασσαν διὰ τὰς ἐπικοινωνίας τῶν ἐπαναστατῶν.

Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς νησιώτας ἐπανεστάτησαν οἱ Σπετιοῦται (26 Μαρτίου). Μετὰ 53 πλοῖα, ἐπικεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτο ἡ Μπουμπουλίνα, ἔκλεισαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν τὸ πολιορκούμενον φρούριον τοῦ Ναυπλίου.

Εἰς τὰς 12 Ἀπριλίου ὕψωσαν τὸ Λάβαρον τῆς Ἐλευθερίας τὰ Ψαρὰ καὶ μετὰ τὰ καταδρομικά τῶν ἀπέκοψαν τὰς μεταφορὰς τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην.

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου μετέσχε καὶ ἡ Ὑδρα με ἐπικεφαλῆς τὸν πλοίαρχον Οἰκονόμου, ἐνῶ οἱ πρόκριτοι ἦσαν διστακτικοί. Κατόπιν τὸ κίνημα ἐξηπλώθη εἰς τὰς Κυκλάδας, τὴν Σάμον καὶ τὴν Κάσον.

Ἡ Κρήτη ἐξηγέρθη τὸν Ἰούνιον καὶ ἔγραψεν ὠραίας σελίδας, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐξέγερσιν αὐτὴν θὰ ὀμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ἡ Κύπρος δὲν ἐπρόφθασε νὰ κινηθῆ, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐξαπέλυσαν τοὺς τουρκικοὺς ὄχλους εἰς σφαγὰς καὶ δαρπαγὰς. Τότε ἐμαρτύρησε καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς καὶ 70 ἄλλοι ἐπίσκοποι καὶ πρόκριτοι (9 - 12 Ἰουλίου).

Ἡ Ἐπτάνησος ἐβοήθησε τὸν ἀγῶνα με τὴν ἀποστολὴν ἐθελοντῶν καὶ ἐφοδίων.

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΤΕΡΕΑΝ, ΘΕΣΣΑΛΙΑΝ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ

Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον αἱ φλόγες τῆς Ἐπαναστάσεως ἠπλώθησαν εἰς τὴν Στερεάν. Ὁ ἀρματολὸς Πανουργιάς ἐξέσήκωσε τὰ Σάλωνα (Ἀμφισσαν) καὶ ὁ Γιάννης Γκούρας τὸ Γαλαξίδι. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος τὴν Λεβάδειαν καὶ τὴν Βοιωτίαν. Νοτιώτερον οἱ ἀγρόται τῆς Ἀττικῆς με ἐπικεφαλῆς τὸν Χατζημελέτην Βασίλειον ἠλευθέρωσαν τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν Ὑδραϊκὰ πλοῖα ἐξήγειραν τοὺς Εὐβοεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ φρούρια τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Καρύστου.

Ἡ Δυτικὴ Στερεὰ ἀνέλαβε δράσιν εἰς τὰ τέλη Μαΐου. Ἡ ἀπειλὴ τοῦ

Εἰκ. 18. Ἡ Μπουμπουλίνα

Χουρσίτ, πού ὀλίγον βορειότερα ἀντεπολέμει τὸν Ἄλῃν, συνεκράτει τοὺς Αἰτωλοακαρνανίαν. Ὅταν ὅμως παρουσιάσθη ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ἀρματολὸς τοῦ Ζυγοῦ Δημ. Μακροῦς ἐκινήθη καὶ σύντομα ἠλευθέρωσε τὸ Μεσολόγγι, τὸ Αἰτωλικὸν καὶ τὸ Ἀργίριον. Κατόπιν ἔπιασε τὰς διαβάσεις τοῦ Μακρυνόρους, ὥστε, ὅταν ὁ Χουρσίτ ἔστειλε στρατὸν ἐναντίον τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, δὲν ἠδυνήθη νὰ περάσῃ.

Τὰ χωρία τοῦ Πηλίου ἐξηγέρθησαν εἰς τὰς 7 Μαΐου ἀπὸ τὸν λαμπρὸν διδάσκαλον τοῦ Γένους Ἄνθιμον Γαζῆν καὶ τὸν ὀπλαρχηγὸν Μπασδέκη. Ὁ πασὰς ὅμως τῆς Λαρίσης Μαχμούτ (Δράμαλης) ἔδρασε μὲ ταχύτητα καὶ διεσχόρησε τοὺς ἐπαναστάτας, πού ἐπολιόρουν τὸν Βόλον καὶ τὸ Βελεστίνον. Μόνον τὸ Τρίκερι ἔμεινεν ἀδούλωτον.

Εἰς τὰς 9 Μαΐου ἐξηγέρθη ἡ Χαλκιδικὴ καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σερραῖον ἔμπορον Ἐμμ. Παπᾶν. Ἐδῶ κατ' ἀρχὰς οἱ Ἕλληνες ἐσημείωσαν ἐπιτυχίας καὶ ἔφθασαν πλησίον τῆς Θεσ/νίκης καὶ

τῶν Σερρῶν. Ὅταν ὅμως ὁ Μαχμούτ ἔστειλεν ἐναντίον των τὸν αἰμογαρῆ Πασᾶν Ἀβδοῦλ Ἀμποῦδ, ἡ Χαλκιδικὴ ὑπετάχθη καὶ μόνον τὸ ὄχυρον τῆς Κασσάνδρας ἐκράτησεν μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, διότι ὁ ἑλληνικὸς στόλος τὸ ἀνεφοδιάζειν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ ἐκυρίευσεν ὁ Ἀβδοῦλ, ὁ ὁποῖος ἔπειτα ἀπὸ τὴν νίκην του ἔσφαξεν ἑκατοντάδας Ἕλλήνων καὶ ἔκαυσε τὸν Πολύγυρον, τὴν Γαλάτισταν καὶ τὰ Βασιλικά.

Εἰκ. 19. Ὁ Κυπριανὸς

Γ' Ἡ ἀντιδρασίς τῶν τουρ- κῶν εἰς τὴν ἐξεγερσίαν

✓ Ὅταν ἐγίνε γνωστὴ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλῃν ἡ ἐξεγερσίς, ὁ Μαχμούτ, λέγουσι, ὅτι ἐξεμάνη. Ἐνόμισεν ὅτι ὄλος ὁ Ἕλληνισμὸς εἶχε συνωμοτήσῃ νὰ τὸν ἀνατρέψῃ καὶ ὅτι ἐκινδύνευεν ἡ τουρκικὴ ἐθνότης καὶ ἡ

Εικ. 20. Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' ἐγεννήθη εἰς τὴν Δημητσάναν. Ἐσπούδασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, Σμύρνην καὶ εἰς τὴν «Πατριάδα» σχολὴν. Εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνῆλθεν τὸ 1798. Διὰ τὴν ἐθνικὴν του δράσιν ἐξωρίσθη δύο φορές εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἡ πατρίς, διὰ τὴν τιμὴν τὸν ἐθνομάρτυρά της, τοῦ ἔστησεν ἀνδριάντα εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

μουσουλμανικὴ θρησκεία. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων ἀπήντησε μὲ τὴν καλλιέργειαν φυλετικοῦ μίσους καὶ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ. Ὅταν λοιπὸν τὸ ἐπέτυχεν, ἐπροχώρησεν εἰς σκηνοθετημένας τρομοκρατικὰς ἐκδηλώσεις ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων.

Μὲ ὠρισμένον σύνθημα οἱ τουρκοὶ ὄγλοι τῆς Κων/πόλεως ὤρμησαν μὲ λύσσαν εἰς τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. Πρῶτοι στόχοι των ὑπῆρξαν οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ λόγιοι καὶ οἱ ἐμπορευόμενοι. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ὅμοιοι ἀγριότητες ἐγίναν εἰς τὴν Σμύρνην, τὰς Κυθωνίας, τὴν Ἀδριανούπολιν, Κρήτην, Κύπρον κλ. Τὰ θύματα τῶν σφαγῶν αὐτῶν δὲν ἀριθμοῦνται.

Ἀποκορύφωσιν ὅμως τῆς τρομοκρατίας ἀποτελεῖ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ γέροντος πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου). Μετὰ τὴν λειτουργίαν τὸν ἐκρέμασαν ἀπὸ τὴν μεσαίαν Πύλῃν τοῦ ναοῦ τοῦ Πατριαρχείου. Τὸ λείψανόν του ἔμεινε κρεμασμένον ἐπὶ 3 ἡμέρας· ἔπειτα παρεδόθη εἰς τὰ ἔξαλλα πλήθη, τὰ ὁποῖα τὸ ἔσυραν εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς τὸν Βόσπορον. Μετὰ τριήμερον ὁ Ἕλλην πλοίαρχος Σκλάβος τὸ περισυνέλεξε καὶ τὸ ἔφερεν εἰς Ὀδησσόν, ὅπου ἐτάφη μὲ τιμὰς.

Αἱ σφαγαὶ ὅμως καὶ αἱ ἄλλαι βιαιοπραγαίαι τῶν Τούρκων, ἀντὶ τὴν ποτήσουν τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἐξηγρίωσαν. Μὲ αὐτὰς εἶδον καθαρὰ ὅτι

ὁ πόλεμος ἦτο διὰ νὰ διασωθῇ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὁρθοδοξία ἀπὸ τὸν τέλειον ἀφανισμόν. Ἦτο πόλεμος ὄχι διὰ συμφέροντα ὕλικά, ἀλλὰ πόλεμος «ὕπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος».

II. ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1824

A' ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΕΤΟΥΣ (1821)

ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ - ΜΑΧΗ ΒΑΛΤΕΤΕΙΟΥ

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας των εἰς τὰς Πάτρας καὶ τὴν Καλαμάταν οἱ ἐπαναστάται ἤρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὰ φρούρια, ὅπου εἶχον κλεισθῇ οἱ Τούρκοι. Αἱ ἐνέργειαι τῶν ὅμως ἦσαν σπασμωδικαί, διότι οὔτε πειθαρχίαν εἶχον οὔτε ἐνόητα. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης συνέστησε, ὁ μὲν Πετρόμπεης νὰ ὀρισθῇ ἀρχιστράτηγος, ὥστε νὰ λείψῃ ἡ ἀναρχία, ὁ ἴδιος δὲ νὰ προσπαθῆσθαι νὰ κυριεύσῃ τὴν Τριπολιτσάν. «Χωρὶς τὴν Τρίπολιν ἔλεγε, εἶναι ἀδύνατον νὰ στερεωθῇ τὸ κίνημα εἰς τὸν Μοριᾶν». Καὶ εἶχε δίκαιον, διότι ἡ πόλις ἦτο πρωτεύουσα καὶ σπουδαῖος συγκοινωνιακὸς κόμβος.

Εἰκ. 21. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς πλέον συμπαθεῖς ἥρωας τοῦ 1821. Τὸ παρουσιαστικόν του δὲν ἦτο ἐπιβλητικόν, διότι ἦτο ἰσχνὸς καὶ εἶχε φωνὴν ἀσθενικὴν. Εἰς τὸ καχεκτικόν του ὅμως σῶμα ἐκατοικοῦσε γενναία ψυχὴ. Πρῶτος ὤρμα εἰς τὴν μάχην καὶ ἀπεχώρει τελευταῖος. Ἐμίσει τὰς ραδιουργίας καὶ ἐπροτιμοῦσε νὰ ὑποχωρῇ παρὰ νὰ καταφεύγῃ εἰς ταπεινά ἔργα. Ἦτο πολὺ φιλόπατρις καὶ περιφρονοῦσε τὸ χρῆμα.

Εἰκ. 22. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ἐγεννήθη τὸ 1788 εἰς τὴν Μουσουλίταν τῆς Παρνασσίδος. Ἦτο ἀνὴρ ὠραῖος, τίμιος καὶ ρωμαλέος. Ὀνομάσθη Διάκος, διότι εἶχε χειροτονηθῆ διάκος. Ἐπειδὴ ἐφόρευεν ἓνα Τοῦρκον ἀποσπασματάρχη, ἄφησε τὰ ράσα καὶ ἐγίνε κλέφτης. Κατόπιν ἤλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀλῆ, ὅπου ἐγίνε πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούσου.

Ἐσχεδιάζε, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κανόνια, νὰ πολιορκήσῃ ἐπιμόνως τὴν πόλιν, διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν πολιορκουμένων καὶ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ παραδοθῶν. Ἐνεθάρρυνε λοιπὸν τὰ σώματα τῶν Μανιατῶν, τῆς Μεσσηνίας καὶ τοῦ Μαινάλου καὶ κατόπιν κατέλαβε ὅλα τὰ γύρω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ὑψώματα (ἀπὸ τὸ Ἄστρος ἕως τοὺς Μύλους).

Ὅταν ὁ πολιορκητικὸς κλοιὸς συνεπληρώθη, οἱ Τοῦρκοι ἀνησύχησαν τόσον, ὥστε ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Χουρσίτ νὰ τοὺς στείλῃ ἀμέσως ἐνισχύσεις. Πραγματικῶς ἐκεῖνος τοὺς ἔστειλε 3500 Τουρκαλβανούς με ἀρχηγὸν τὸν ἐμπειροπόλεμον Μουσταφάμπεην. Αὐτός, ἀφοῦ ἐπέρασε ἀπὸ τὸ Ἀντίρριον εἰς τὸ Ρίον, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Ἀχροκορίνθου καὶ τὴν 1ην Μαΐου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Οἱ Ἕλληνες ἐταράχθησαν. Ὁ Μουσταφάμπεης τὸ ἐπληροφόρηθη καὶ ἀπεφάσισε νὰ τοὺς διαλύσῃ. Ἐπετέθη λοιπὸν με 5000 ἄνδρας εἰς τὸ Βαλτέτσι, πὺ τὸ κατεῖχον οἱ Μανιαῖται, ἔχοντες ἀρχηγούς τὸν Ἥλιαν καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Οἱ Ἕλληνες ὀχυρωμένοι τοὺς ὑπεδέχθησαν με εὐστοχα πυρά. Ἡ μάχη διήρκεσε δύο ἡμέρας καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἄφησαν δύο κανόνια, 300 νεκρούς καὶ διπλασίους τραυματίας, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Ἡ νίκη τοῦ Βαλτετσίου διεδραμάτισεν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς

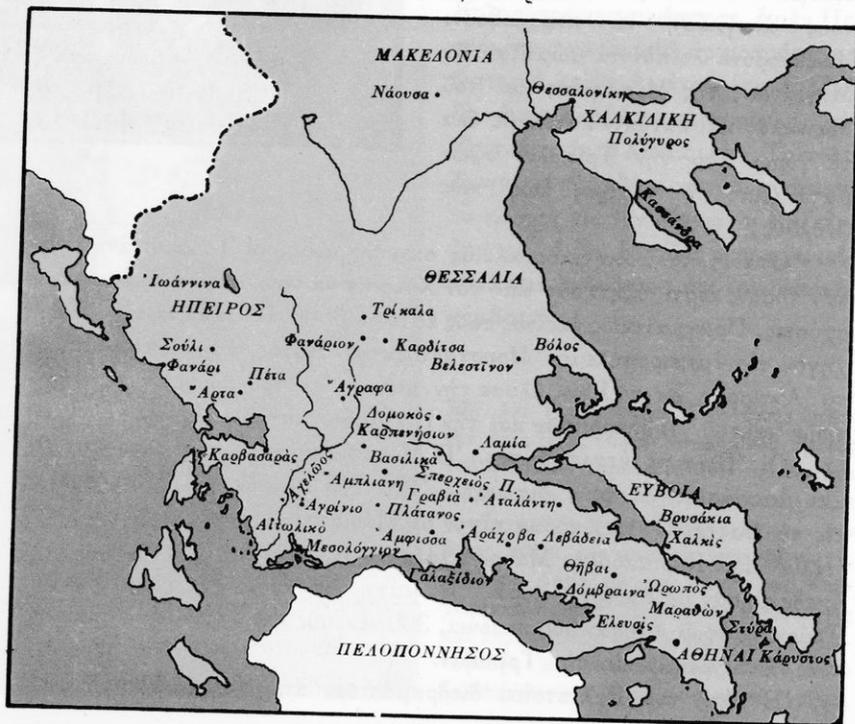
τὴν πορείαν τῆς Ἐπαναστάσεως : πρῶτον, διότι ἐκλόνησε τὸ ἠθικὸν τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς τῆς Τριπόλεως καὶ δεύτερον, διότι ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας ὅτι μὲ τὴν τήρησιν τῆς πειθαρχίας δύνανται νὰ νικοῦν.

Εἰς τὰς 19 Ἰουνίου ἔφθασεν εἰς τὰ Βέροβαινα—ἔπου τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων—ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς πληρεξούσιος τοῦ «Γενικοῦ Ἐφόρου» τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ κατέβαλε προσπάθειαι διὰ νὰ ἐπιβληθῇ ἡ τάξις καὶ πειθαρχία εἰς τὰ ἄτακτα σώματα τοῦ Μοριᾶ.

ΑΦΙΞΙΣ ΔΗΜ. ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ - ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

Ἐν συνεχείᾳ (Ἰούλιος - Αὐγούστος) παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ ἰσχυρὰ φρούρια τῆς Μονεμβασίας καὶ, κατόπιν ἐφόδου, τοῦ Νεοκάστρου (Πύλου). Ἔτσι βαθμηδὸν ὁ πολιορκητικὸς κλοιὸς τῶν δυνάμεων

Εἰκ. 23. Χάρτης τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Στερεάν

του «Γέρου» ἐγένετο περισσότερο ἀσφυκτικός καὶ μάλιστα ἀπὸ τότε ποὺ ἐκυριεύθη ἡ στρατηγικὴ γραμμὴ *Τρικώρφων - Δολιανῶν*, (ὅπου ἐθαυματούργησεν ὁ ἄνδρεις *Νικηταῦς*, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος). «Ὅταν δὲ χάρις εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ τὸ θάρρος των οἱ πολιορκηταὶ ἔσκαψαν χαρακώματα καὶ γύρω ἀπὸ τὴν πόλιν, (διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀνατρέψῃ τὸ ἵππικόν), ὁ ἀποκλεισμός τῆς Τριπόλεως ἐγένεν ὀλοκληρωτικός. Τέλος εἰς τὰς 23 Σ/βρίου 1821 οἱ πολιορκούμενοι παρεδόθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας μὲ ὄρους. Οἱ Ἕλληνες, ποὺ τόσον ἐδεινοπάθησαν, δὲν τοὺς ἐτήρησαν καὶ ἔκαμαν βιαιοπραγίας.

Μὲ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ναβαρίνου καὶ μὲ τὴν παράδοσιν τῆς Μομεβασίας καὶ τῆς Τριπόλεως ἐστερεώθη ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν νότιον καὶ κεντρικὴν Πελοπόννησον. Ἐπίσης περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν ἀρκετὰ ἐφόδια, διὰ νὰ ὀπλίσουν τοὺς ἀόπλους στρατιώτας των. ✓

ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ Ἡ ΜΑΧΗ Εἰς τὴν ΑΛΑΜΑΝΑΝ - ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΥ

Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἐξέγερσιν τῆς Βουδουνίτσας ἀπὸ τὸν Δουβουνιώτην καὶ τῆς Ἰπάτης ἀπὸ τοὺς Κομπογιανναίους ἐκινδύνευε νὰ καταληφθῇ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸ Ζητούνι (Λαμία) καὶ ν' ἀποικοποῦν αἱ συγκοινωναὶ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Α. Σπερσάν, ὁ Χουρσίτ ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας.

Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ Ὁμέρ Βουρώνης καὶ ὁ Κιοσσὲ Μεχμέτ συνεκέντρωσαν 9000 ἄνδρας εἰς τὴν Λαμίαν. Τότε ὁ Πανουργιάς, ὁ Δουβουνιώτης καὶ ὁ Διάκος ἠθέλησαν νὰ τοὺς κλείσουν τὰς διαβάσεις τῆς Οἴτης. Οἱ δύο πρῶτοι, ἀφοῦ ἐπολέμησαν ἥρωικῶς ὑπεχώρησαν εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς Οἴτης. Ὁ Διάκος ὅμως, ποὺ ὑπερήσπιζε τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ), ἔμεινεν εἰς τὴν θέσιν του μὲ 40 παλληκάρια. Ἐκεῖ οἱ σύντροφοι τοῦ Διακού ἐφρονεῖθησαν ὅλοι μαχόμενοι ὡς λέοντες μέχρι τελευταίας πνοῆς, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας καὶ ὁ ἀδελφός του Παπαγιάννης, ποὺ ἐπολέμησαν ὡς ἄπλοὶ στρατιῶται τοῦ Διακού. Ὁ Διάκος συνελήφθη πληγωμένος. Οἱ δύο πασάδες, ἀφοῦ ἐθαύμασαν τὴν ὀραϊότητά καὶ τὴν ἀνδρείαν του, τοῦ ἐζήτησαν νὰ ἀλλάξῃ τὴν πίστιν του καὶ τοῦ ὑπεσχέθησαν ἀξιώματα. Εἰς τὰς ἀτιμωτικὰς ὅμως προτάσεις ὁ Διάκος ἀπήντησε :

*Πᾶτε κ' ἐσεῖς κ' ἡ πίστιν σας, Μουρτᾶτες, νὰ χαθῆτε.
Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θέλ' ἀποθάνω.*

Τότε οί πασάδες διέταξαν νά τόν σουβλίσουν (29 Ἀπριλίου 1821). Λέγουν ὅτι τόσον ἤρεμος ἦτο ὁ ἐθνικός ἦρωας κατὰ τήν ὥραν τοῦ μαρτυρίου του, ὥστε οὔτε ἀναστεναγμός ἐξέφυγεν ἀπό τὰ χεῖλη του.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ. Ο ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

Δέκα ἐξ ἡμέρας ἀργότερον ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῦτσος ἐπεχείρησε νά ἐμποδίσῃ τοὺς Τούρκους νά προχωρήσουν πρὸς τὰ Σάλωνα. Ἐπίασε λοιπὸν μὲ 118 διαλεκτὰ παλληκάρια τὸ Χάνι (πανδοχεῖον) τῆς Γραβιάς, τὸ ὁποῖον δεσπάζει τοῦ στενοῦ πού φέρει εἰς τὰ Σάλωνα. Ἀφοῦ ἐφραξαν τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα, ἤνοιξαν εἰς τοὺς τοίχους πολεμίστρας. Ὅταν εἰς τὰς 8 Μαΐου ἐφθασαν αἱ προφυλακαὶ τῶν Τούρκων, τοὺς ὑπεδέχθησαν μὲ εὐστόχους βολάς. Οὐδεὶς πυροβολισμὸς ἐξέφευγε τοῦ στόχου του. Πολλὰς ἐφόδους ἔκαμαν οἱ Τούρκοι, ἀλλὰ ματαίως. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς ἔστειλαν νά φέρουν πυροβόλα ἀπὸ τὴν Λαμίαν, διὰ νά κρημνίσουν τὸ χάνι. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἔκαμαν ἔξοδον μέσα ἀπὸ τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐσώθησαν, ἀφοῦ ἔχασαν μόνον δύο συντρόφους.

Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῦτσος⁽¹⁾ ἦτο υἱὸς τοῦ ἀρματολοῦ Ἀνδρούτσου, πού ἐπολέμησε μαζί μὲ τὸν Κατσώνη. Νέος ὑπῆρτησε τὸν Ἄλῆν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐποθεῖτησε γενικὸν ἀρματολὸν τῆς Δωρίδος καὶ Φωκίδος. Εἶχε πείραν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἱκανότητα νά ἐπιβάλλεται εἰς τοὺς κλέφτες.

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΒΡΥΣΑΚΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ

Τὸ ἀνδραγάθημα τοῦ Ὀδυσσεύς ἠμπόδισε τὸν Βρυώνη νά προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, πρὶν καταπνίξῃ τὴν ἐξέγερσιν εἰς τὴν Στερεάν. Ἀφοῦ ἐκυρίευσε τὴν Λεβάδειαν καὶ τὰς Θήβας, ἐπετέθη ἐναντίον τῆς Εὐβοίας. Ἐπειδὴ ὅμως ἐνίκηθη ὀλίγον ἔξω τῆς Χαλκίδος εἰς τὴν θέσιν Βουσακία (15 Ἰουλίου) ἀπὸ τοὺς Εὐβοεῖς ἐπαναστάτας μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀγγελῆ Γοβγίαν, ἄφησε τὴν Εὐβοίαν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἐδῶ ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας καὶ διέλυσε τοὺς πολιορκητὰς τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νά εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νά λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἐπερίμενε ἐπικουρίας, τὰς ὁποίας θὰ τοῦ ἔστελλεν ὁ Χουροῦτ μὲ τὸν Μπραῖμ πασάν. Ἀλλὰ οἱ Γκούρας, Πα-

1. Ἐγεννήθη εἰς Πρέβεζαν, ὅπου σώζεται μέχρι σήμερον ἡ οἰκία τῆς μητρὸς του.

βουργιᾶς καὶ Δουβουνιώτης τὸν ἐνίκησαν εἰς τὰ Βασιλικὰ τῆς Λαμίας (20 Αὐγούστου).

Αἱ μάχαι τῆς Γραβιάς, τῶν Βρυσακίων καὶ τῶν Βασιλικῶν εἶχον ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν πορείαν τοῦ ἀγῶνος ὄχι μόνον εἰς τὴν Στερεάν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ τρεῖς πασαδάς, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συντρίψουν τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα τῆς Α. Στερεᾶς, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἔτσι, ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερα ἢ Τριπολιτσά, ἀβοήθητος, ἔπεσεν εἰς τὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Μεγάλως ἐπιτυχίως ἐσημείωσε κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Ἀπὸ τὰ μέσα Μαΐου μὲ ναύαρχον τὸν Ὑδραῖον Ἰάκωβον Τομπάζην ἐπλευσε πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἠμπόδισε τὸν ἐχθρικὸν νὰ ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῆς Σάμου καὶ τῶν Ψαρῶν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλὰ τὸν ἀπέκλεισεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Τὸ λαμπρότερον ὅμως κατόρθωμά του ἐπέτευχεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ τῆς Λέσβου. Ἐκεῖ εἶχε καταφύγει μία τουρκικὴ φρεγάδα τῶν 48 κανονιῶν. Οἱ κυβερνῆται τῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν βυθίσουν μὲ τὰ μικρὰ κανόνια των, ἀπεφάσισαν νὰ τὴν πυρπολήσουν. Πραγματικῶς τὴν 27ην Μαΐου ὁ Ψαριανὸς πυρπολητὴς Παπανικολῆς τὴν ἐπλησίασε καὶ συνέδεσε τὸ πυρπολικὸν του(!) κάτω ἀπὸ τὸ «μπαστούνι» τῆς. Κατόπιν ἤναψε τὸ φτιλί, ἐπήδησεν εἰς τὴν βοηθητικὴν λέμβον καὶ ἀπεμακρύνθη κωπηλατῶν μὲ ὄλην τὴν δύναμιν. Τὸ πυρπολικὸν ἀνεφλέγη ἀμέσως καὶ μετέδωσε τὸ πῦρ καὶ εἰς τὴν φρεγάταν, ἣ ὁποία ὡς πυροτέχνημα ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα μὲ ἀποτέλεσμα 400 Μουσαλμάνοι νὰ εὔρουν οἰκτρὸν θάνατον.

Ἡ ἐπιτυχὴς αὕτη πυρπόλησις εἶχε θλιβεράς συνεπείας διὰ τοὺς Ἑλληνας τῆς Λέσβου, τῶν Κυδωνιῶν κλ. Οἱ Τοῦρκοι ἐπέζητησαν νὰ

1. Τὸ πυρπολικὸν (μουρλότο) ἦτο πολεμικὸν ὄπλον τοῦ ναυτικοῦ, γνωστὸν ἀπὸ παλαιότερους χρόνους. Πρῶτοι τὸ ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ἀγγλοὶ κατὰ τῆς ἀρμάδας τοῦ Φιλίππου Β'. Τὸ ἑλληνικὸν πυρπολικὸν ὑπῆρξεν ἐφεύρεσις τοῦ ναυπηγοῦ Ἰωάννη Παργίου ἢ Πατατοῦκου. Τὸ ἐχώριζον συνήθως εἰς δύο. Εἰς τὸ κάτω ἔβαζαν βαρέλια μὲ πυρίτιδα, οἰνόπνευμα, θειάφι, πίσσαν καὶ νέφτι. Τὰ βαρέλια συνεδέοντο μὲ σωλήνας, οἱ ὅποιοι ἐπερνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὰς ὀπὰς καὶ ἐφθάναν εἰς τὸ ἄνω μέρος. Καὶ ἐδῶ ὑπῆρχον ἄλλαι εὐφλεκτοὶ ὕλαι. Ἐπίσης τὰ κατάρτια καὶ τὰ πανά τὰ ἀλειφαν μὲ νέφτι ἢ πίσσαν.

ἐκδικηθῶν μὲ σφαγὰς, πυρπολήσεις καὶ λεηλασίας. Ἄλλὰ εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, διὰ τῆς τολμηρᾶς αὐτῆς πυρπολήσεως, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐδιδάχθησαν νὰ χρησιμοποιοῦν μὲ εὐστοχίαν τὰ πυρπολικά καὶ νὰ διαλύουν τοὺς τουρκικοὺς στόλους.

Ὁ τουρκικὸς στόλος τὸ θέρος τοῦ 1821 ἐπέτυχεν νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν Δ. Πελοπόννησον, ὅπου ἀνεφοδίασε τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης καὶ διέσπασε τὸν ἀποκλεισμόν τῶν Πατρῶν. Τὸ χειρότερον ὅμως εἶναι ὅτι τὴν 1ην Ὀκτωβρίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν Κορινθιακὸν καὶ κατέστρεψε τὸ Γαλαξίδι. Ἀπὸ τὰ πλοῖα τῶν Γαλαξιδιωτῶν 34 βρίκια καὶ γαλέτες ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων· τὰ ὑπόλοιπα ἐβυθίσθησαν.

Β'. ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1822

Ἡ πολεμικὴ κατάστασις κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἦτο ὡς ἑξῆς. Ὁ «Γέρος» ἔπειτα ἀπὸ τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιταῖς περιέσφιξε τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν· δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ τὸ καταλάβῃ, διότι ἡ κυβερνήσις τὸν ἀνεκάλεσε ἀπὸ ἀντιζηλίαν τῶν προκοίτων. Εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἐπειδὴ ἐφονεύθη ὁ νικητὴς τῶν Βουσακίων Γοβγίνας, ἐστάλη ὡς ἀρχηγὸς ὁ Ἡλίας Μανρομιχάλης, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τῶν Στύρων· ὡς διάδοχός του ἦλθεν ὁ Ὀδυσσεύς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπέτυχεν νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον τῆς Καρύστου. Σπουδαιότεραι ὅμως συμφοραὶ ἦσαν ἡ καταστροφὴ τῆς Ναούσης καὶ τῆς Χίου, ἡ πανωλεθρία τοῦ Πέτα καὶ ἡ συντριβὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ (*Jan. 1822).

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ. ΛΗΙΣΙΣ ΑΓΩΝΟΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

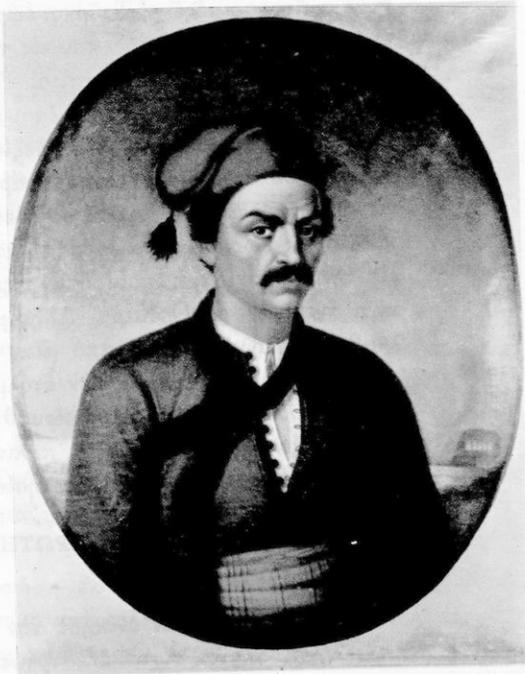
Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Χαλκιδικῆς (22 Φεβρ. 1822) ἐπανεστάτησε καὶ ἡ περιφέρεια τοῦ Βερμίου καὶ μέγα τμήμα τῆς Δ. Μακεδονίας μὲ ἀρχηγούς τὸν Ζαφειράκη Θεοδοσίου, τὸν Γάτσον καὶ τὸν Καρατάσον. Οἱ ἐπαναστάται ἐνίκησαν εἰς τὴν μονὴν Δοβρᾶ τὸν Κεχχιιάμπεην τῆς Βεροίας. Ὁ Ἀβδούλ Ἀμποῦδ ὅμως μὲ 16.000 μαχητὰς ἐπολιόρηκε τὴν Νάουσαν. Μετὰ ἐνὸς μηνὸς ἀντίστασιν ἡ πόλις ἐκυριεύθη. Ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας 10.000 ἠχμαλωτίσθησαν καὶ 5.000 ἐσφάγησαν. Ἀρκεταὶ γυναῖκες, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἀτίμωσιν, ἔπεσαν εἰς τὸν καταρράκτην τῆς Ἀραπίτσας καὶ ἐπνίγησαν. Ἐπὶ πλέον οἱ Τούρκοι ἔκαυσαν 120 χωριά.

Ἡ πτώσις τῆς Ναούσης ἐσημείωσε τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τοῦ Βερμίου Καρατάσος καὶ Γάτσος μὲ 300 ἄνδρας διεσώθησαν καὶ μετέβησαν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὅπου ἐσυνέχισαν τὸν ἀγῶνα. Τὸν Ζαφειράκη οἱ Τούρκοι τὸν ἐφόνευσαν μὲ βασανιστήρια. Ἔτσι ἔληξεν ἀδόξως καὶ τὸ κίνημα τοῦ Βερμίου ὅπως καὶ ἡ ἐξέγερσις τῆς Χαλκιδικῆς. Ἐνῶ καὶ αἱ δύο ἐνέργειαι ἔπρεπε νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ γίνουν ταυτοχρόνως, ἐξεδηλώθησαν χωριστὰ καὶ δὲν εἶχον τὴν ὑποστήριξιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ. Ο ΚΑΝΑΡΗΣ

Οἱ Χῖοι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν ἐκινήθησαν. Ὅταν ὅμως εἰς τὰς 23 Μαρτίου τοῦ 1822 ἔφθασεν εἰς τὴν νῆσον τῶν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σαμίων ἐπαναστατῶν Λοκοῦργος Λογοθέτης μὲ 2500 ἄνδρας, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξεγερθοῦν.

Ἡ εἰδησις τῆς ἐξεγέρσεώς των ἔκαμε ἔξω φρενῶν τὸν σουλτάνον. Ἔστειλε λοιπὸν ἐναντίον των 46 πολεμικὰ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Καρὰ Ἀλῆν. Οἱ Σάμιοι μόλις ἐπρόφθασαν νὰ ἐπιβιβάσθωσιν εἰς μερικὰ ψαριανὰ πλοῖα καὶ νὰ διαφύγουν. Εἰς τὰς 30 Μαρτίου ὁ Καρὰ Ἀλῆς ἀπεβίβασεν εἰς τὴν Χίον ἓνα ἀποβατικὸν σῶμα ἀπὸ 7000 ἄνδρας καὶ τὴν ἐκυρίευσεν. Αἱ σφαγαί, αἱ λεηλασίαι καὶ οἱ ἐξανδραποδισμοὶ ἦσαν τόσον ἄ-

Εἰκ. 24. Ὁ θριαμβευτὴς Κωνσταντῖνος Κανάρης ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρὰ τὸ 1790. Εἶχε μικρὸν ἀνάστημα μὲ φυσιογνωμίαν ἀγαθὴν, ἀλλὰ καρδίαν λέοντος. Ἰπῆρξεν ὁ πλέον εὐστοχος πυρπολητὴς τοῦ 1821. Τὸ ὄνομά του ὡς ἐκδικήτρια θεὰ κατεδίωκε τοὺς Τούρκους ναυτικούς. Καὶ ὅμως ἦτο τόσον μετριόφρων: «Ἐκτελῶ τὸ καθήκον μου πρὸς τὴν πατρίδα», ἐσυνήθιζε νὰ λέγη.

γριοι, ὥστε ἀπὸ τοὺς 113.000 Χίους οἱ 23.000 ἐσφάγησαν καὶ οἱ 47.000 ἐπωλήθησαν ὡς αἰχμάλωτοι εἰς τὰ σκλαβοπάζαρα.

Ἡ ἀπάνθρωπος αὐτὴ διαγωγὴ τῶν Τούρκων ἐπροξένησεν ἀγανάκτησιν εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς χώρας. Τραγικὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς μᾶς δίδει ὁ φιλέλλην Γάλλος ζωγράφος Ντελακρουά εἰς τὸν πίνακά του «Ἡ καταστροφή τῆς Χίου». Ἐπίσης ἄλλος φιλέλλην, ὁ Γάλλος ποιητὴς Οὐγκώ μὲ τοὺς ἐπομένους στίχους :

Τοῦρκοι διαβῆκαν χαλασμοῦ, θάνατος πέρα ὡς πέρα!

Ἡ Χίος τ' ὀλόμορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα...

Ἐρμιὰ παντοῦ!...

Ὁ νέος ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου Ἀνδρέας Μιαούλης ἔφθασεν ἀργὰ καὶ δὲν τοῦ ἔμμενεν ἄλλο παρά ἡ τιμωρία τῶν βαρβάρων. Ἐδῶσε λοιπὸν ἐντολὴν εἰς τὸν Ψαριανὸν Κωνστ. Κανάρη καὶ εἰς τὸν Ὑδραῖον Πιπῖνον νὰ κτυπήσουν μὲ τὰ πυρπολικά των.

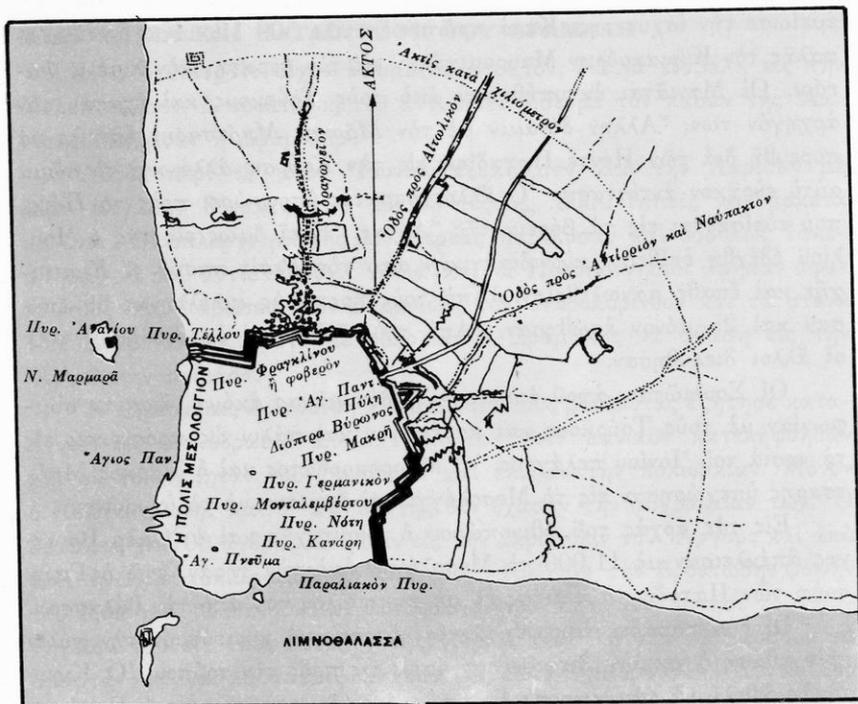
Μέσα εἰς τὴν ἀσέληγον νύκτα τῆς 6ης Ἰουνίου οἱ πυρποληταὶ ἐπλησίασαν ἄτρομοι, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἐώρταζαν τὸ «ραμαζάνι» των. Ὁ Πιπῖνος ἐκόλλησεν τὸ πυρπολικὸν του εἰς τὴν ὑπωναυρχίδα· δὲν τὸ ἔθεσεν ὅμως καλῶς εἰς τὰ πλευρά της καὶ οἱ Τούρκοι κατῶρθωσαν νὰ τὸ ἀπομακρύνουν· ὅταν ἐπῆρε φωτιά, καὶ ἔτσι ἐκάη ἀσκοπῶς.

Ὁ Κανάρης μὲ τοὺς ἐπιδεξιούς ἐλιγμούς τοῦ πηδαλιούχου Θεοφιλοπούλου ἐπλησίασεν τὴν ναυαρχίδα προσδέσας τὸ πυρπολικὸν του εἰς τὴν πρῶραν της. Ἀφοῦ δὲ ἔθεσε πῦρ εἰς τὸ «μπουρλότο», ἀπεμακρύνθη ταχέως. Ἐπειτα ἐστράφη καὶ εἶδε τὰς φλόγας νὰ μεταδίδωνται εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἡ ὁποία, ὅταν ἡ φωτιά ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἀνετινάχθη. Ὁ Καρὰ Ἀλῆς μόλις ἐπρόφθασε νὰ πηδήσῃ εἰς μίαν λέμβον, ἀλλὰ ἐκτυπήθη ἀπὸ μίαν φλεγομένην δοκὸν καὶ ἐξέπνευσεν.

Ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα δὲν ἐτόλμησε νὰ κτυπήσῃ τὰ Ψαρά καὶ τὴν Σάμον, ἀλλὰ ἐπροτίμησε νὰ κρυφθῆ εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Ὅταν ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον, πάλιν ὁ Κανάρης μὲ τὸν δαυλὸν του ἀνετίναξε τὴν ὑπωναυρχίδα της πλησίον τῆς Τενέδου.

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΠΕΤΑ — Η ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ὁ Χουρσίτ, ὅταν ἐνίκησε τὸν Ἀλῆν, ἐστράφη ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Σούλι κατόπιν συμφωνίας

Εἰκ. 25. Τὸ Μεσολόγγι, μικρὰ πόλις τῆς Δ. Ἑλλάδος εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Κορινθιακοῦ ἔχει κτισθῆ εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς χαμηλῆς προεξοχῆς τοῦ ὄρους Ζυγοῦ, ποῦ ὡς γλῶσσα εἰσέρχεται εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἔφοδος, διότι ἡ θάλασσα εἶναι ἀβαθῆς. Ἀπὸ τὸ μέρος ὅμως τῆς ξηρᾶς ἦτο εὐκόλος ἡ κατάληψις, διότι τὰ ὄχυρά του δὲν ἦσαν ἰσχυρά· ἕνας γαιότοιχος, χωρὶς ἐπάλλξεις καὶ πυροβολεῖα. Ἀλλὰ καὶ ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως ἦτο ἀσήμαντος: 360 περίπου ἄνδρες. Καὶ ὅμως οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ ἦρωες μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν κατοίκων ἐκράτησαν πρωτοφανῆ ἄμυναν.

μετὰ τὸν Ἀλῆν. Ἐπειδὴ ἡ ἐπίθεσις του δὲν ἐσημείωσεν ἐπιτυχίαν, ἀφῆκε τὸν Ὁμέρ Βρυώνην νὰ πολιορκῆ τὸ Σούλι καὶ ὁ ἴδιος κατηρθύνθη πρὸς τὴν Θεσσαλίαν. Ἐκεῖ ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ στρατὸν διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ρούμελην καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Μανροκορδάτος, διὰ νὰ διασώσῃ ἐκ τοῦ κινδύνου τὸ Σούλι, συνεκρότησε σῶμα ἀπὸ 4000 ἀτάκτους καὶ φιλέλληνας καὶ ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν του. Τὴν δύναμιν ὅμως αὐτὴν τὴν ἐτεμάχισε καὶ ἔτσι

ἐμείωσε τὴν ἰσχύν της. Κατὰ πρῶτον ἔστειλε 500 Μανιάτας μὲ ἐπιχειρήσει τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην εἰς τὸν στρατηγικὸν λιμένα Φανάρει. Οἱ Μανιάται ἐκτυπήθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔχασαν τὸν ἀρχηγὸν των. Ἄλλην δύναμιν μὲ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην ἔστειλε νὰ πορευθῆ διὰ τῶν Πέντε Πηγαδίων εἰς τὴν Κιάφαν· ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα αὐτὸ εὗρηκεν ἀντίστασιν. Ὁ ἄλλος στρατὸς ἐπροχώρει πρὸς τὸ Πέτα, ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἄρτας. Ἐκεῖ ὅμως εἰς τὰς 4 Ἰουλίου ἐδέχθη ἐπίθεσιν αἰφνιδιαστικὴν ἀπὸ τὸν Ρεσίτ πασῶν ἢ Κιουταχῆν καὶ ἔπαθε πανωλεθρίαν. Ἀπὸ τοὺς ἥρωικούς φιλέλληνας 58 ἔπεσαν καὶ 25 μόνον ἐσώθησαν. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐφονεύθησαν 400· οἱ ἄλλοι διελύθησαν.

Οἱ Σουλιῶται, ἀφοῦ ἐπολέμησαν δύο μῆνας ἀκόμη, ἔκαμαν συμφωνίαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ κατέφυγον καὶ πάλιν ὡς πρόσφυγες εἰς τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου πελάγους. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης ὑπεχώρησαν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἤρχισαν νὰ τὸ ὀχυρώνουν.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἀπέκλεισαν μὲ 11.000 τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τὴν ξηράν, ἐνῶ ὁ Γιουσούφ τῶν Πατρῶν τὸ περιέσφιξε μὲ τὸν στόλον του ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Οἱ δύο πασάδες ἐσκέφθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν πρὶν φθάσῃ ὁ χειμὼν· διεφώνησαν ὅμως ὡς πρὸς τὸν τρόπον. Ὁ Κιουταχῆς ἤθελε νὰ τὴν κωνιορτοποιήσουν μὲ τὸ πυροβολικόν· ὁ Βρυώνης νὰ τὴν καταλάβουν κατόπιν διαπραγματεύσεων. Ὁ Μπότσαρης διὰ νὰ κερδίσῃ καιρὸν, διότι ἀνέμενε ἐνισχύσεις, προσεποιήθη ὅτι δέχεται. Ἐνῶ ὅμως ἐσυνεχίζοντο αἱ συνεννοήσεις, ἔφθασεν ὁ Μικαύλης μὲ μίαν ἰσχυρὰν ναυτικὴν μοῖραν, καὶ, ἀφοῦ διεσκόρπισεν τὰ πλοῖα τοῦ Γιουσούφ, ἐνίσχυσε τὸ Μεσολόγγι μὲ στρατὸν καὶ ἐφόδια.

Οἱ Τούρκοι ἔπειτα ἀπεφάσισαν νὰ αἰφνιδιάσουν τὸ Μεσολόγγι τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. Οἱ Ἕλληνες ὅμως εἰδοποιήθησαν καὶ ἔτσι, ὅταν οἱ ἐχθροὶ ἐξαπέλυσαν τὴν ἔφοδον, τοὺς ἐθήρυσαν μὲ φονικὰ πυρά.

Αἱ ἀποτυχίαι αὐταὶ καὶ τὰ δεινὰ τοῦ χειμῶνος ἠνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποχώρησις των ὑπῆρξε πολὺ δύσκολος. Εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀφήσουν τὰ πυροβόλα καὶ τὰς ἀποσκευὰς των. Τέλος, ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν Ἀχελῶν, τὸν εὗρον πλημμυρισμένον· τὸν ἐπέρασαν, ἀφοῦ ἔχασαν 500 στρατιώτας καὶ πολλὰ ὑποζύγια.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

Ἐνῶ ὁ Χουρσίτ εἶχεν ἐτοιμάσει στρατὸν, διὰ νὰ εἰσβάλη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὁ σουλτᾶνος τὸν ἀντικατέστησε μὲ τὸν πασᾶν τῆς Λαρίσης Μαχμουτ ἢ Δράμαλην.

Αὐτὸς περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν μὲ μίαν μεγάλην δύναμιν ἀπὸ 22000 πεζοὺς, 8000 ἵππεῖς καὶ ἀρκετὰ κανόνια. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Α. Στερεᾶς παρέλυσαν καὶ οὐδόλως ἐσκέφθησαν νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν. Ἄλλὰ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀφήκαν ἀφυλάκτους τὰς διαβάσεις τῶν Γερανίων, τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, ὥστε μὲ εὐκολίαν ὁ Δράμαλης νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἀργολικὴν πεδιάδα.

Ἡ κυβέρνησις ἐκλονίσθη καὶ μαζί μὲ τοὺς βουλευτὰς ἐζήτησε καταφύγιον εἰς δύο ὑδραϊκὰ πλοῖα. Ἀπὸ τὸν ἴδιον πανικὸν κατελήφθησαν καὶ οἱ πολιορκηταὶ τοῦ Ναυπλίου καὶ ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. Μόνον ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἔχασαν τὴν ψυχραιμίαν των. Ὁ δεῦτερος μὲ 700 ἄνδρας εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἠνώγει τὸν Δράμαλην. Ὁ Γέρος, ἀφοῦ μὲ τὴν βροντώδη φωνὴν του ἐξύπνησε τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων, ἔστησε τὸ στρατηγεῖον του εἰς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης καὶ διέταξε νὰ καύσουν τὰ σπαρτὰ καὶ νὰ καταστρέψουν ὅσα πηγὰδια ἤμποροῦσαν. Κοντὰ του ἔσπευσαν ὁ Νικηταρᾶς, ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Πλαπούτας κ.ἄ. καὶ συντόμως αἱ δυνάμεις του ἔφθασαν τοὺς 5.000 ἄνδρας.

Ὁ Δράμαλης ἔχανε τὸν χρόνον του εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἄργους. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὅταν ἐνισχύθη εἰς τοὺς Μύλους, ἐμήνυσε εἰς τὸν Ὑψηλάντην νὰ ἀφήσῃ τὸ φρούριον. Τότε ὁ Δράμαλης ἐπροχώρησε καὶ ἐκυρίευσεν τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς στόλος τὸν ἠμπόδισε νὰ πάρῃ καὶ τὸν *Θαλασσοπυργον* (Μπούρτζι).

Ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἀνεφοδιάσῃ ἐν τῷ μεταξῷ ἐσημειώθη ἔλλειψις ζωοτροφῶν καὶ νεροῦ καὶ ἐπειδὴ τὸν ἐξήντλει καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ συνεχεῖς ἀψιμαχίας, ὁ Δράμαλης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν.

Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως ἀντελήφθη τὰς προθέσεις του καὶ μὲ 2500 ἄνδρας κατέλαβε τὸ ὕψωμα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου (πλησίον τῆς Νεμέας), ποῦ δεσπόζει τῆς διαβάσεως τῶν Δερβενακίων. Οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ κατέλαβαν ἐπικαίρους θέσεις ἐπὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἁγινόριου, ποῦ εὕρισκεται ἀνατολικῶς τῶν Δερβενακίων.

Τὴν 26ην Ἰουλίου ἡ προφυλακὴ τοῦ Δράμαλι, ἐνῶ διήρχετο τὰ στενά, ἐδέχθη τὰ αἰφνιδιαστικὰ πυρὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠθήθη πρὸς τὸ ὕψωμα τοῦ Ἁγίου Σώστη, ὅπου προσέτρεξαν ὁ Νικηταρᾶς καὶ ὁ Ἄντ. Μανρομιχάλης. Ἡ μάχη μετεβλήθη εἰς σφαγὴν τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι ἀλλόφρονες προσεπάθουν νὰ εὔρουν διέξοδον, ἐγκαταλείψαντες 3000 πτώματα.

Τὴν 28ην ὁ Δράμαλις ἐπροτίμησε νὰ περάσῃ μετὰ τὴν κυρίαν δύναμιν του ἀπὸ τὸ Ἁγιονόρι, διότι ἡ διάβασις ἐκεῖνη ἦτο πλατυτέρα, ἀλλὰ τὰ σώματα τῶν Παπαφλέσσα, Ἰψηλάντη καὶ Νικηταρᾶ, ποὺ ἐφύλασσον τὰ ὕψωματα τῆς διαβάσεως, ἐπέπεσον ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τοὺς ἀπεδεκάτισαν. Ὅσοι διεσώθησαν, ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰ γύρω μέρη. Ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλις ἐφθασε ταπεινωμένος εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου καὶ ἀπέθανε ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τὴν λύπην του.

Ἡ καταπληκτικὴ στρατιὰ τοῦ Δράμαλι εἶχε διαλυθῆ μετὰ τόσον ἄδοξον τέλος. Ἡ λαϊκὴ μοῦσα δὲν παρέλειψε νὰ ἱστορήσῃ τὸν ὄλεθρόν του :

*Φύσα, μαῖστρο δροσερὸ κι' ἄερα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλι τῆ μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλι οἱ ἀγάδες
στὸ Δεοβενάκι κείτονται, στὸ χῶμα ξαπλωμένοι. . .*

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐθεωρήθη «Σωτὴρ τῆς Πατρίδος» καὶ ἡ Κυβέρνησις τὸν ἀνεκήρυξε ἀρχιστράτηγον τοῦ Μοριᾶ.

Τὴν βροχερὴν νύκτα τῆς 29ης Ν/βρίου ὁ Σταίκος Σταϊκόπουλος μετὰ 260 ἄνδρας κατώρθωσε νὰ ἀναρριχθῆ μετὰ σχοινιά εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Παλαμηδίου. Ἡ φρουρά, ποὺ εἶχεν ἀποδεκατισθῆ ἀπὸ τὸν τύφον καὶ τὴν πεῖναν (ἀφοῦ ἔφαγαν καὶ πτώματα), ἤλθεν εἰς συμφωνίαν μετὰ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοῦ παρέδωσε τὸ φροβερὸν φρούριον.

Γ'. ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1823

Τὸ σχέδιον δράσεως τοῦ σουλτάνου διὰ τὸ 1823 προέβλεπε δύο ἐκστρατείας: Μίαν κατὰ τῆς Δ. Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ ἄλλην κατὰ

της Α. από την Θεσσαλίαν. Αί δύο χωρισταί στρατιαί — ἀφοῦ ὑπέτασσιν τὴν Στερεάν — θὰ ἠνοῦντο γύρω ἀπὸ τὴν Ναύπακτον, διὰ τὰ περάσουσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ καταπνίξουν καὶ ἐκεῖ τὸ κίνημα.

ΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1823 ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λάρισαν μία στρατιά με ἀρχηγὸν τὸν Βερκόφτσαλην, διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Α. Στερεάν.

Ἀπὸ τὴν δύναμιν αὐτὴν ἓν σῶμα με ἐπικεφαλῆς τὸν Κιουταχῆν ἐπολιόρησε τὸ *Τρίκερι*, ποῦ κεῖται εἰς ἀπόκρημον ἀκρωτήριον τοῦ νοτίου Πηλίου. Τοὺς Τρικεριώτας ἐβοήθει καὶ ὁ Καρατάσος με τοὺς κλέφτες τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ Κιουταχῆς, με τὴν βοήθειαν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἠνάγκασε τοὺς Τρικεριώτας νὰ δεχθοῦν τουρκικὴν φρουράν. Ὁ Καρατάσος με τοὺς κλέφτες διέφυγεν εἰς τὴν Σκιάθον. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔφθασεν ἀργὰ καὶ ἡ μόνη του ἐπιτυχία ἦτο ὅτι ἠγματολόγησεν εἰς τοὺς Ὠρεοὺς τῆς Εὐβοίας 5 ἔχθρικά βρῖκια.

Ὁ Βερκόφτσαλης, ἀφοῦ ἠρήμωσε τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν, ἐγκατέστησε τὸ στρατηγεῖον του εἰς τὰς Θήβας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔστειλεν ἓνα σῶμα στρατοῦ εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ βόρειον Εὐβοίαν καὶ τὴν ἠνάγκασεν εἰς ὑποταγὴν εἰς τὴν Καρυστίαν ὅμως ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Κριεζώτης εἶχον ἐπιτυχίας.

Ἐπειτα ὁ Βερκόφτσαλης ἐβάδισε ἐναντίον τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν μία ὅμως ἐπιδημία, καθὼς καὶ ἡ ζωνὴ δρᾶσις τοῦ Ἀνδρούτσου εἰς τὴν Βοιωτίαν, τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Λάρισαν.

Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ

Εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα ὁ Μουσταῆς πασᾶς τῆς Σκόδρας με 8000 Ἀλβανοὺς ἐξεχύθη εἰς τὴν Εὐρυτανίαν καὶ ὁ Ὁμερ Βρυώνης με 4000 Τουρκαλβανοὺς ἐβάδισε πρὸς τὸν Κραβασαράν (Ἀμφιλοχίαν).

Ὅπως τὸ 1822, ἔτσι καὶ τώρα πρόμαχος εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα ἀνεδείχθη ὁ Μάρκος Μπότσαρης. Αὐτὸς ἦταν υἱὸς τοῦ Σουλιώτου ὀπλαρχηγοῦ Κίτσου Μπότσαρη. Ἡ ἀντίστασις του εἰς τὸ Σούλι ἐναντίον τοῦ Χουρσὶτ καὶ ἡ ὑπεράσπισις τοῦ Μεσολογγίου τὸν εἶχον κάμει διάσημον. Διὰ τοῦτο ἡ κυβερνήσις τὸν ἐτίμησε με τὸ δῖπλωμα τοῦ ἀρχι-

στρατήγου τῆς Δ. Ἑλλάδος. Αὐτὸ ὅμως ἐκίνησε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον ἐπίσης διπλώματα. Τότε ὁ Μπότσαρης, ἀφοῦ ἔσχισε τὸ δίπλωμα ἐνώπιον τῶν ἀντιζήλων τοῦ καὶ τοὺς εἶπεν ὑπερηφάνως «Ὅποιος εἶναι ἄξιος, παίρνει τὸ δίπλωμα μὲ τὸ σπαθί του ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐχθρόν», ἐβάδισε πρὸς τὸ Καρπενῆσι.

Εἶχε μάθει ὅτι ἐκεῖ πλησίον ἦτο στρατοπεδευμένη ἡ προφυλακὴ τοῦ Μουσταῆ ἀπὸ 4000 ἄνδρας μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Τζελαλεδὶν βέην. Ἦτο μεσονύκτιον τῆς 9 Αὐγούστου, ὅταν ὁ ἀετὸς τοῦ Σουλίου μὲ τὰ 350 παλληκάρια του ἐφόρμησεν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ ἤρχισε τὴν σφαγὴν. Οἱ Σκοδρινοὶ, ἐπειδὴ αἰφνιδιάσθησαν εἰς τὸν ὕπνον, ἐφευγον πανικόβλητοι εἰς τοὺς λόγγους. Αἱ προφυλακαὶ τοῦ Μουσταῆ διελύθησαν, ἐνῶ 800 Ἀλβανοὶ ἐφονεύθησαν καὶ πολλὰ ὑποζύγια καὶ ἐφόδια περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν.

Τὴν νίκην ὅμως αὐτὴν ἡ Ἑλλάς τὴν ἐπλήρωσε μὲ τὸν θάνατον τοῦ πλέον ἀγνοῦ ἥρωος τῆς Δ. Ἑλλάδος. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης, μολοντί πληγωμένος εἰς τὸν μηρόν, ἐπήδησεν εἰς μίαν μάνδραν, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο ἡ σκηνὴ τοῦ Τζελαλεδίν. Κάποιος ὅμως Ἀλβανὸς τὸν ἐσημάδευσε εἰς τὸ μέτωπον καὶ τὸν ἐφόνευσεν.

Διὰ τὴν συμφορὰν αὐτὴν ὅλον τὸ ἔθνος ἔκλαυσε καὶ ἐκήδευσε τὸν νεκρὸν μὲ τόσας τιμάς, ποὺ ἐνθυμίζουσι τοὺς θριάμβους τῶν αὐτοκρατόρων : Ἐμπρὸς ἐβάδιζον οἱ αἰχμάλωτοι καὶ τὰ ἐχθρικά λάβαρα, ἠκολούθει ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ πολλοὶ ἱερεῖς, ἔπειτα ἐφέρετο ὁ νεκρὸς καλυμμένος μὲ γαλάζιαν χλαίνην. Ὑστερον ἠκολούθουν οἱ συγγενεῖς του, οἱ ἐπίσημοι, ὁ λαός, ἐκλεκτοὶ ἵπποι μὲ πολυτελεῖς σέλες μπέτηδων καὶ ἀγάδων καὶ ἡμίονοι φορτωμένοι μὲ λάφυρα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Μπότσαρη οἱ δύο πασάδες ἐπολιόρησαν τὸ Αἰτωλικόν. Ἡ κωμόπολις αὐτὴ ἔχει κτισθῆ εἰς μίαν νησιδα, ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν 10 χιλμ. δυτικὰ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Ἐκ τῶν 2500 κατοίκων τῆς οἱ 500 ἦσαν ἔνοπλοι. Ἡ πολιορκία ἤρχισε εἰς τὰς 5 Ὀκτωβρίου. Οἱ Αἰτωλικιώται, ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι τοὺς ἔκοψαν τὴν ὕδρευσιν ἀπὸ τὸ Κεφαλόβρυσον, εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πίνουν θάλασσαν, ἡ ὁποία «τοὺς ἔκοβε τὰ ἔντερα». Ἡ ἀντίστασις αὐτὴ καὶ ἡ ἐμφάνισις τοῦ Κίτσου Τζαβέλλα εἰς τὸν Ζυγὸν ἠνάγκασε τοὺς πασάδες νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν.

23 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ. ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΤΩΝ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἔγινεν αἰσθητὴ ἡ ἔλλειψις κεντρικῆς ἐξουσίας. Ἐνας κοινὸς κυβερνητικὸς μηχανισμὸς δι' ὅλας τὰς περιφερείας, πού ἠλευθερώθησαν, θὰ ἐξησφάλιζε χρήματα καὶ ἐφόδια, θὰ ἔβαζε τάξιν καὶ πειθαρχίαν εἰς τὰς πολεμικὰς δυνάμεις, μία κεφαλὴ πού θὰ καθωδήγει ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος, ὅπου τὰ ἔθνικα συμφέροντα ἀπῆλθον.

Ἡ «Μεσσηνιακὴ Σύγκλητος» ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ὑποτυπώδη μορφήν κυβερνήσεως. Αὐτὴ ἰδρύθη εἰς τὰς Καλάμας τὴν 24 Μαρτίου καὶ συνεκροτήθη ἀπὸ 9 μέλη με πρόεδρον τὸν Πετρόμπεην. Μνημειώδης ὑπῆρξεν ἡ διακήρυξις τῆς, πού ἐστειλεν πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις καὶ τὰς Η.Π.Α. Εἰς αὐτὴν ἐγράφετο ὅτι οἱ σκοποὶ τοῦ Ἀγῶνος εἶναι θρησκευτικοὶ καὶ ἔθνικοι καὶ διὰ τοῦτο οἱ λαοὶ αὐτοὶ πρέπει νὰ δείξουν κατανόησιν καὶ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἀπογόνους τοῦ Περικλέους.

Ἡ «Πελοποννησιακὴ Γερουσία» ὑπῆρξε διοικητικὴ μορφή εὐρύτερα ἀπὸ τὴν «Πελοποννησιακὴν Σύγκλητον». Συνεκροτήθη διὰ νὰ διευθύνῃ τὸν Ἀγῶνα εἰς ὅλον τὸν Μοριᾶν. Τὴν συνεκρότησαν ἑπτὰ μέλη με πρόεδρον τὸν Πετρόμπεην, πού τὰ ἐξέλεξε μία συνέλευσις ἐκ 37 προκρίτων τῆς Πελοποννήσου, οἱ ὁποῖοι συνῆλθον εἰς τὰς 26 Μαΐου

Εἰκ. 26. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης

εις τὸ Μοναστήρι τῶν Καλτετζῶν τῆς Μαντινείας. Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα αὐτῆς ιδρύθη εἰς τὸ Μεσολόγγι ἡ *Γερουσία τῆς Δ. Ἑλλάδος* με πρόεδρον τὸν Μαυροκορδάτον καὶ εἰς τὰ Σάλωνα ὁ *Ἄρειος Πάγος* τῆς Α. Ἑλλάδος με πρόεδρον τὸν Θ. Νέγγην.

Ἄλλὰ ὅλα αὐτὰ τὰ διοικητικὰ ὄργανα μόνον τὴν πολυαρχίαν καὶ τὴν σύγχυσιν ἐκαλλιέργουν. Διὰ νὰ ἐκλείψουν ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀνωμαλῖαι, τὸν Ν/βριον τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης ἐκάλεσε τὸν λαὸν τῶν ἐλευθέρων πλέον περιφερειῶν νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ἀντιπροσώπους των διὰ μίαν Πανελληνιον Συνέλευσιν. Αὐτὴ πραγματικῶς συνῆλθεν εἰς τὴν Πιάδαν (ἀρχαίαν Ἐπίδαυρον) περὶ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου. Πρόεδρος τῆς ἐξελέγη ὁ Μαυροκορδάτος. Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 ἡ *Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου* ἐξέδωσε πανηγυρικὴν διακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος («ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων») καὶ ἐψήφισε τὸ *πρῶτον Ἑλληνικὸν Σύνταγμα*, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη «Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου» καὶ εἶχε δημοκρατικὴν

Εἰκ. 27. Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.

μορφήν. Ἡ Α' Ἐθνοσυνέλευσις καθιέρωσε καὶ τὴν *Κυανόλευκον* ὡς σύμβολον τῆς Πατρίδος.

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου ὥριζε 3 ἐξουσίας: Πρῶτον, τὸ Νομοτελεστικόν, πενταμελῆ ἐπιτροπὴν, τὴν ὁποίαν ἐκλέγει ἡ Ἐθνοσυνέλευσις διὰ νὰ κυβερνᾷ ἐπὶ ἓν ἔτος· πρόεδρος αὐτῆς (πρωθυπουργός) ἐξελέγη ὁ Μαυροκορδάτος. Δεύτερον, τὸ Βουλευτικόν, ἀπὸ 70 βουλευτάς, τὸ ὁποῖον ψηφίζει ἢ ἀπορρίπτει τὰ νομοσχέδια τοῦ Νομοτελεστικοῦ. Πρόεδρος αὐτοῦ ἐγένεν ὁ Ὑψηλάντης, καὶ τοῦ Βουλευτικοῦ ἡ θητεία ἦτο ἔτησίαι. Τρίτον, τὴν Δικαστικὴν ἐξουσίαν, μοιλοῦντι δὲν ὑπῆρχον δικαστήρια.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βλέπομεν ὅτι ἡ Ἐπανάστασις μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πρώτου ἔτους ὄχι μόνον ἐστερεώθη, ἀλλὰ ἀπέκτησε καὶ κεντρικὴν κυβέρνη-

σιν καὶ Σύνταγμα. Ἡ περίοδος τῶν τοπικῶν κυβερνήσεων καὶ τῆς ἀναρχίας τελειώνει. Τώρα οἱ Ἕλληνες εἶναι συντεταγμένη ἐθνότης καὶ ἔχουν νὰ ἀντιτάξουν ἀπέναντι τῆς Τουρκίας ἐλευθέραν ἑλληνικὴν Πολιτείαν. Καὶ εἶναι βεβῶν τὸ ἔργον τῆς νεαρᾶς αὐτῆς Πολιτείας: πρῶτον, νὰ συντονίσῃ τὰς προσπάθειάς διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ὀργανώσιν τῶν ἀποκτηθέντων· δεύτερον, νὰ ἀγωνισθῇ διὰ τὴν ἐνεξαρτησίαν καὶ τῶν λοιπῶν ἀλυτρώτων Ἑλλήνων.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΚΑΙ ΑΙ ΣΥΝΕΠΕΙΑΙ ΑΥΤΩΝ

Ἀπὸ τότε ποῦ ἐνίκηθη ὁ Δράμαλης μέχρι τοῦ 1825, ἡ Πελοπόννησος δὲν ἐδοκιμάσθη ἀπὸ ἄλλην τουρκικὴν εἰσβολὴν. Τὴν εὐκαιρίαν ὅμως αὐτὴν δὲν τὴν ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ κυριεύσουν τὰ ὀλίγα φρούρια, τὰ ὁποῖα κατεῖχον ἀκόμη οἱ Τοῦρκοι, καὶ νὰ ἐτοιμαθοῦν πρὸς ἀπόκρουσιν νέας εἰσβολῆς. Ἀντιθέτως ἤρχισαν νὰ φιλονικοῦν διὰ τὴν ἐξουσίαν.

Αἰτία τῶν ἐμφυλίων πολέμων ὑπῆρξεν ὁ χωρισμὸς τῶν Ἑλλήνων εἰς δύο πολιτικὰς παρατάξεις: εἰς τὸ κόμμα τῶν στρατιωτικῶν, μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ τὸν Ὀδ. Ἀνδρουτσὸν καὶ εἰς τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν, ποῦ εἶχεν ἀρχηγοὺς τὸν Μαυροκορδάτον, τὸν Νέγερν καὶ τὸν Κωλέττην.

Ἀφορμὴ τοῦ πρώτου ἐμφυλίου πολέμου ἦτο ἡ πλειοψηφία τῶν βουλευτῶν τοῦ κόμματος τῶν πολιτικῶν εἰς τὴν Β' Ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ Ἀστρους (Μάρτιος 1823). Ἐπειδὴ ἡ νέα Κυβέρνησις (τὸ Νομοτελεστικόν) περιελάμβανε τέσσαρας πολιτικούς καὶ ἓνα στρατιωτικόν, τὸν Κολοκοτρῶνην, οἱ στρατιωτικοὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Κολοκοτρῶνην, (ἀφοῦ προσεταιρίσθησαν τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως Πετρόμπετην), μετέθεσαν τὴν ἔδραν τῆς εἰς Τρίπολιν καὶ ἐζήτησαν τὴν διάλυσιν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως (Νοέμβριος). Αὐτὴ ὅμως δὲν διελύθη, ἀλλὰ ἐξέλεξεν ἄλλην κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν Γεώργ. Κουντουριώτην μὲ ἔδραν τὸ Κρανίδι. Τὴν νέαν κυβέρνησιν ὑπεστήριζον οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου, οἱ Στερεολλαδίται καὶ οἱ Νησιῶται. Ἐνώπιον τῆς δυνάμεως τῆς ἄλλης κυβερνήσεως ὁ Κολοκοτρῶνης ὑπεχώρησε διὰ τὸ καλὸν τῆς Πατρίδος καὶ τοῦ ἐδόθη ἀμνηστία.

Ὁ δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος ἤρχισε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824. Οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου συνεμάχησαν μὲ τὸν Κολοκοτρῶνην

κατὰ τῆς κυβερνήσεως Κουντουριώτη. Αὐτῆ, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἰσχυράς δυνάμεις εἰς τὸν Μοριάν, ἐκάλεσε, μετὰ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Ἡπειρώτου ὑπουργοῦ τῆς *Κωλέττη*, τὰ σώματα τοῦ Γκούρα καὶ τοῦ Καραϊσκάκη καὶ κατέβαλε τοὺς ἀντιπάλους τῆς. Ὁ Κολοκοτρώνης, μολονότι ἐζήτησε συμβιβασμὸν — διότι ἦτο συντετριμμένος ἀπὸ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του Πάνου — συνελήφθη μετὰ 24 ἄλλους προκρίτους τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐφυλακίσθη εἰς Ὑδραν (Ἰαν. 1825). Ἡ Κυβέρνησις ἐστράφη κατόπιν καὶ ἐναντίον τοῦ Ὀδυσσεύς Ἀνδρούτσου, τὸν ὁποῖον κατηγορήσεν ὅτι εὐρίσκειτο εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοὺς Τούρκους. Ὁ Ὀδυσσεύς, (ἀφοῦ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἀμνηστευθῆ), παρεδόθη εἰς τὸν Γκούραν, ὁ ὁποῖος ὅμως τὸν ἔφερε σιδηροδέσιμιον εἰς Ἀθήνας καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὴν 16ην Ἰουλίου 1825 ὁ ἥρωὸς τῆς Γραβιᾶς εὐρέθη νεκρὸς κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Τὸν εἶχον κρημνίσαι ἄνθρωποι τοῦ Γκούρα. Τὸ ἔθνος ἀργότερον, ἐπειδὴ διεπιστώθη ὅτι ὁ Ὀδυσσεύς ἦτο ἀθῶος καὶ ὅτι ἔπεσε θῦμα τῶν παθῶν, ἀπεκατέστησε τὴν μνήμην του καὶ τὸν ἔταξεν εἰς τὴν χορείαν τῶν ἡρώων, ὅπως τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Καραϊσκάκη.

Ἔτσι ἐτελειώσαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν μελανὴν παρένθεσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ 1821. Μετὰ αὐτοὺς διεσπάσθη ἡ ἐθνικὴ ἐνότης καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐκυριάρχησαν τὰ πάθη καὶ ἡ ἀναρχία, τὰ ὁποῖα ὀλίγον ἔλειψε νὰ φέρουν τὸ ἐπαναστατημένον ἔθνος εἰς τὸν ὄλεθρον.

24 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1824

ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Αἱ μεγάλαι Δυνάμεις τῆς Δύσεως, τὴν πολιτικὴν τῶν ὁποίων ἐκανόνιζεν ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, δὲν ἔβλεπαν, ὅπως ἐμάθομεν, μετὰ εὐνοϊκὸν βλέμμα τὰ κινήματα τῶν λαῶν δι' ἐλευθερίαν. Τὰ ἰδίας διαθέσεις ἔδειξαν αὐταὶ καὶ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ συνέδρια τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας τόσον τοῦ Λάιμπαχ ὅσον καὶ τῆς Βερόνας.

Εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Λάιμπαχ (πόλεως τῆς Γιουγκοσλαβίας), ποῦ εἶχε συνέλθει τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1821 διὰ νὰ ἀποφασισθῆ τί μέτρα

θὰ ἐλαμβάνοντο ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Νεαπόλεως, οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν συνεζήτησαν καὶ διὰ τὴν ἐξέγερσιν εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας. Τότε ὁ Τσάρος, ἐπειδὴ εἰς τοὺς συνέδρους εἶχε γεννηθῆ ἡ ὑποψία ὅτι ἡ Ρωσία εἶχεν ὑποκινήσει τὸν Ὑψηλάντην, ἔσπευσε νὰ δηλώσῃ ὅτι δὲν ἐγνώριζε τίποτε καὶ διὰ τοῦτο ἔπαυσε τοὺς Ὑψηλάντας ἀπὸ τὰς θέσεις των εἰς τὸ ρωσικὸν κράτος.

Εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βερόνας (φθινόπ. τοῦ 1822),— ὅπου ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ σταλοῦν γαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ἰσπανίαν, διὰ νὰ καταπνίξουν τὸ κίνημα τοῦ δημοκρατικοῦ λαοῦ τῆς χώρας αὐτῆς,— ἔγινε πάλιν συζήτησις καὶ διὰ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Ἡ Ρωσία, ἐξ αἰτίας τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν Τούρκων, εἶχε σκοπὸν νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν· οἱ ἄλλοι σύνοδοι ὅμως ἔπεισαν τὸν Τσάρον νὰ μὴν πραγματοποιήσῃ ἐπέμβασιν, διότι θὰ διελύετο ἔτσι ἡ Ἱερὰ Συμμαχία. Ὁ Τσάρος τὸ ὑπεσχέθη, ἐὰν καὶ ὁ σουλτᾶνος ἐσέβετο τὰς συνθήκας τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ καὶ τοῦ Ἰασίου. Τόσον μεγάλην σκληρότητα ἐπέδειξαν οἱ ἡγεμόνες τότε, ὥστε— διὰ νὰ μὴ δυσαρρεστήσουν τὸν σουλτᾶνον— ἀπέφυγον νὰ δεχθοῦν εἰς τὸ συνέδριον των μίαν ἐπιτροπὴν τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ ὁποία μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Μαυροκορδάτον εἶχεν ἔλθει, διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὰ ἑλληνικὰ δίκαια.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι αἱ μεγάλαι Δυνάμεις ἔβλεπον τὴν Ἐπανάστασιν ὡς ζήτημα ταραχῶν καὶ ἀποστασίας ὑπηκόων ἐναντίον νομίμου καθεστῶτος καὶ ἀπέφευγον νὰ συζητήσουν τὰ αἰτήματα αὐτῆς εἰς τὰ διπλωματικά συνέδρια.

Ἀπὸ τοῦ 1823 ὅμως μερικαὶ κυβερνήσεις, ἐπειδὴ οἱ λαοὶ των ἤρχισαν νὰ ἀντιδροῦν, ἐβεβαιώθησαν πλέον ὅτι τὸ κίνημα ἀπετέλει νόμιμον ἐξέγερσιν ὁλοκλήρου Ἔθνους ἐναντίον ἀπανθρώπου τυράννου καὶ ὅτι εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ λάβουν ἐπίσημον θέσιν, πρὶν τὸ ἔθνος αὐτὸ ἀφανισθῆ.

Πρῶτη ἡ Ἀγγλία, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο αἰφνιδισμὸν τῆς Ρωσίας, τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 (κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ φιλέλληνος ὑπουργοῦ τῆς τῶν Ἐξωτερικῶν Γεωργίου Κάνιγγ) ἀνεγνώρισε τὸν θαλάσσιον ἀποκλεισμὸν, ποῦ εἶχεν ἐπιβάλλει ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἀπετέλει τὴν πρῶτην διπλωματικὴν νίκην τῆς ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὰς 2 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους καὶ ὁ Πρόεδρος τῶν Η. Π. Α. Μοργόε εἰς τὸ ἐτήσιον διάγγελμά του πρὸς τὸ Κογκρέσσον ἐξέφραξε τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ νικήσουν καὶ θὰ ἰδρῶθῃ ἐλευθρον

κράτος, τὸ ὁποῖον αἱ Η.Π.Α. ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ ἀναγνωρίσουν.

Ἄλλὰ καὶ ἡ Ρωσία περὶ τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους, διὰ νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὴν ἐπιρροὴν ποῦ ἀπέκτα ἡ Ἀγγλία εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος, ἐπρότεινε τὸν σχηματισμὸν τριῶν χωριστῶν ἐλληνικῶν κρατιδίων, τὰ ὁποῖα νὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Τὴν πρότασιν ὅμως αὐτὴν τὴν ἀπέριψαν καὶ οἱ δύο ἐμπόλεμοι : οἱ Τοῦρκοι, διότι ἔχαναν ἔδαφος· οἱ Ἕλληνες, διότι μὲ τὴν διαίρεσιν ἔβλεπαν νὰ ματαιώωνται οἱ σκοποὶ τῆς ἐπαναστάσεώς των.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ ΛΑΩΝ. ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

Εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς κυβερνήσεις των, οἱ πολιτισμένοι λαοὶ τῆς Δύσεως εἶδον μὲ συμπάθειαν τὸν Ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους μας διὰ τὴν ἀποτίναξιν τοῦ τυρανικοῦ ζυγοῦ. Πολλὰ πράγματα συνέτεινον, ὥστε αἱ συμπάθειαι αὐταὶ νὰ εἶναι ζωηραὶ: Κατὰ πρῶτον ἡ λάμψις τοῦ ὀνόματος Ἕλληνες. Δεύτερον, ἡ πάλη λαοῦ χριστιανικοῦ νὰ ἀποσείσῃ τὸν ζυγὸν τοῦ Ἰσλάμ. Τρίτον, ἡ συνεχιζομένη προσπάθεια τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των, παρὰ τὰ ἄνισα μέσα.

Τὸ εὐγενές αὐτὸ συναίσθημα, ποῦ ἐπλημύρισε τοὺς δυτικούς λαοὺς ὑπὲρ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔχει ὀνομασθῆ Φιλελληνισμός.

Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἤρχισαν νὰ ἰδρύνονται εἰς τὴν Εὐρώπῃ καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας φιλελληνικαὶ ἐπιτροπαί, αἱ ἐφημερίδες νὰ γράφουν ἄρθρα καὶ οἱ καθηγηταὶ ἀπὸ τὰς ἑδρας τῶν σχολείων νὰ ἐκθειάζουν τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως εἶναι ὅτι καὶ ἐθελονταὶ ἀνεχώρουν μὲ ἐνθουσιασμὸν, διὰ νὰ προσφέρουν τὸ αἷμα των ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ φιλελληνικὸν κίνημα κατὰ τὸ 1823 εἶναι ἰσχυρὸν καὶ ἔχει ἐξελθῆ ἀπὸ τὴν Φινλανδίαν μέχρι τῆς Πορτογαλίας καὶ ἀπὸ τὴν Πολωνίαν μέχρι τῆς Ἀμερικῆς. Ἀπὸ τοὺς φιλέλληνας διεκρίθησαν κατὰ χώρας οἱ ἐπόμενοι :

Εἰς τὰς Η.Π.Α. ὁ Ἐδουάρδος Ἐβερετ, ὁ Βέπτσερ, ὁ ἰατρὸς Σάμονελ Χάου καὶ ὁ Γ. Τζάρβις· οἱ δύο τελευταῖοι ἦσαν ἀξιωματικοὶ καὶ ἐπολέμησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὁ Τζάρβις μάλιστα ἀπέθανεν ἀπὸ ἐλονοσίαν.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ καθηγητὴς Θήης καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος (πατὴρ τοῦ Ὀθωνος), ὁ συνταγματάρχης Νόρμαν κ. ἄ.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ ποιητὴς Βίκτωρ Οὐγκώ, ὁ ζωγράφος Ντελα-

κρουά, ὁ χαρακτήρας Δαβίδ, ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Γ' καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι ἀξιοματικοὶ ἀνέπτυξαν θερμὸν φιλελληνικὸν ρεῦμα.

Εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὁ τραπεζίτης Ἐννάρδος ὠργάνωσε τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἀγῶνος.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ συνταγματάρχης Στάνχοπ, πρόεδρος τοῦ φιλελληνικοῦ συλλόγου τοῦ Λονδίνου, ποὺ ἤλθε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1823 εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔφερε μαζὺ του καὶ ἕνα τυπογραφεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλος φιλέλληνας, ὁ Ἑλβετὸς Μάγερ, ἐτύπωνε τὴν ἑφημερίδα «Ἑλληνικὰ Χρονικά». Σπουδαιότερος ὅμως ὄλων ἦτο ὁ λόρδος Βύρων.

Ὁ Βύρων (1788 - 1824) ἔθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποιητὰς τῆς ἐποχῆς του. Ἐπειδὴ εἶχεν εὐγενῆ ψυχὴν, συνεκινήθη ὅταν ἔμαθε τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλλήνων.

Ἔτσι, ἀνήσυχος, ἀλλὰ γεμάτος ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν, ἔφθασε τὴν 24ην Δεκεμβρίου 1823 εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀφίξιν του ἐφρόντισε νὰ ὀχυρωθῇ ἡ πόλις καὶ νὰ παγιωθῇ ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ πειθαρχία. «Οἱ Ἕλληνες, ἐτόνιζεν, ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ πολλὰ πράγματα, ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ ὁμόνοιαν καὶ πειθαρχίαν». Πολὺ ἀκόμη ἐνδιεφέρθη διὰ νὰ ὀργανώσῃ ἕνα σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ, τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ ὁποίου ἀπετέλεσαν 500 Σουλιῶται, ποὺ τοὺς συνετήρει μὲ ἰδικὰ του χρήματα.

Δυστυχῶς τὸ ἐλῶδες κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἐκλόνησε τὴν ὑγείαν του, ὥστε εὐκόλως ὑπέκυψε τὴν 7ην Ἀπριλίου 1824 εἰς ἕνα κρυολόγημα. Οἱ Ἕλληνες ἔκαψαν τὸν θάνατόν του καὶ τοῦ ἀπένευμαν μεγάλας τιμὰς⁽¹⁾.

1. Ἡ Ἑλλάς, εὐγνώμων, ἀνήγειρε εἰς πολλὰ μέρη μνημεῖα καὶ ἀνδριάντας τῶν Φιλελλήνων. Τὸ μεγαλοπρεπέστερον τούτων ἔχει στηθῆ πρὸς τιμὴν τοῦ Βύρωνος εἰς τὴν πρωτεύουσαν (πλησίον τοῦ Ζαπτείου).

Εἰκ. 28. Ὁ Βύρων

25 ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Κατά τὰ τρία πρῶτα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος ὁ σουλτᾶνος Μαχμούτ Β' προσεπάθει μὲ τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις νὰ καταβάλλῃ τὰς ἐξεγέρσεις τῶν ἐπαναστατῶν. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅμως τοῦ 1824, ἐπειδὴ ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἠδύνατο μόνος του νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ἕλληνας, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου *Μεχμέτ Ἀλῆ*.

Ὁ μεγαλεπήβολος αὐτὸς δυνάστης ἤτο Ἀλβανὸς καὶ εἶχε γεννηθῆ εἰς τὴν Καβάλλαν. Νέος ἐστρατολογήθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπιστρατείας τοῦ Ναπολέοντος. Ἐκεῖ, διακριθεὶς ἔνεκα τῶν πολεμικῶν προσόντων του, ἔγινε πασᾶς τῆς Αἰγύπτου. Ἐπειδὴ ἀντελήφθη τὴν ἀξίαν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, ἐκάλεσε Γάλλους ἀξιωματικούς καὶ ὠργάνωσε τὸν στρατὸν του κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα.

Ὁ Μαχμούτ διὰ νὰ τὸν ἔχῃ πρόθυμον βοηθὸν τοῦ παρεχόμενον τὴν Κύπρον καὶ τὴν Κρήτην καὶ διώριζε τὸν θετὸν υἱὸν του Ἰμπραήμ, πασᾶν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Μεχμέτ ἐδέχθη καὶ κατεστρώθη τὸ ἐξῆς σχέδιον. Ἐνῶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος θὰ κατέπνιγε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κᾶσου, ὁ τουρκικὸς θὰ κατέστρεφε τὰ Ψαρά. Ἐπειτα οἱ δύο στόλοι ὁμοῦ θὰ ἐκινουῦντο διὰ νὰ ὑποτάξουν τὴν Σάμον καὶ τὴν Ὑδραν. Ἀφοῦ ἔτσι οἱ Τούρκοι θὰ ἐθαλασσοκράτουν, οἱ μὲν Αἰγύπτιοι θὰ ἐστρέφοντο ἐναντίον τῆς Πελοποννήσου, αἱ δὲ δυνάμεις τοῦ σουλτάνου ἐναντίον τῆς Στερεᾶς.

Καὶ ἐνῶ ὁ σουλτᾶνος ἐνήργει μὲ τόσῃν φρόνησιν, οἱ Ἕλληνες οὐδόλως εἶχον συναίσθησιν τῶν κρισίμων περιστάσεων.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 4ου ΕΤΟΥΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Κατὰ ξηρὰν δὲν ἔγιναν σπουδαῖαι ἐπιχειρήσεις τὸ 1824.

Εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα οἱ ἐπαναστάται ἐπέτυχον νὰ διαλύσουν τὸ στρατόπεδον τοῦ Βρυῶνῃ εἰς Κραβασαράν.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα οἱ ὀπλαρχηγοὶ *Κίτσος Τζαβέλλας*, *Σκαλτσοδημὸς* καὶ *Ἰωάν. Νοταρᾶς* ἐνίκησαν εἰς τὴν Ἀμπλιανῆν (μεταξὺ Γραβιᾶς καὶ Ἀμφίσσης) τὸν *Δερβὶς πασᾶν*, ποὺ ὠδήγει 10.000 ἄνδρας. Ἐπίσης ἐνίκηθη εἰς τὸν Μαραθῶνα ὁ Ὁμέρ πασᾶς τῆς Καρύστου, ποὺ ἐβάδιζεν ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰς τὴν θάλασσαν κατὰ τὸ 1824 τὰ γεγονότα εἶναι πλέον συγκλονιστικά, διότι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἐπιπίπτουν οἱ ἠνωμένοι στόλοι τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Τουρκίας διοικούμενοι ἀπὸ δύο ἀξιότους ἡγέτας : τὸν Χοσρέφ καὶ τὸν Ἰμπραήμ.

Ὁ Χοσρέφ διεκρίνετο διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν δραστηριότητά του, ἀλλὰ πολλάκις τοῦ ἔλειπε τὸ θάρρος.

Ὁ Ἰμπραήμ εἶχε προσόντα μεγάλου στρατηλάτου: τόλμην, ἐπιμονήν, αὐτοπεποιθήσιν καὶ εὐστροφίαν πνεύματος. Ἐπίσης διέθετε καὶ θαυμάσιον ἐπιτελεῖον ἀπὸ Γάλλους καὶ Αἰγυπτίους ἀξιωματικούς.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΑΣΟΥ

Οἱ Κρητικοὶ εἶχον ἐπαναστατήσει ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1821.

Οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ ἐνικήθησαν εἰς τὴν ὕπαιθρον, ἤρχισαν τὰς σφαγὰς εἰς τὰς πόλεις Σητεῖαν, Ἡράκλειον καὶ Χανιά. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς νήσου δὲν ἐτρομοκρατήθη.

Τότε ὁ σουλτᾶνος ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Κρήτην. Αὐτὸς ἔστειλε τὸν γαμβρόν του Χασάν πασᾶν μὲ 5000 Τουρκαλβανούς. Ἡ ἀντίστασις ἦτο κρατερὰ καὶ μάλιστα ἀφ' οὗτου ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐνίσχυσε μὲ 1500 ἄνδρας καὶ 15 πυροβόλα τοὺς ἐπαναστάτας, οἱ ὅποιοι κατέλαβον τὸ Καστέλλι (Κισσάμου) καὶ ἠπειλοῦν τὰ Χανιά. Δυστυχῶς ἀνεφύησαν ἀντιγυνώμια πολιτικὰ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ἐνῶ κατέφθανεν εἰς τὴν νῆσον—διότι ὁ Χασάν εἶχεν ἀποθάνει ἐν τῷ μεταξὺ—ὁ θηριώδης Χουσεῖν μπέης, ὁ ὁποῖος μὲ φόνους καὶ ἐρημώσεις ἐπέτυχεν ἐντὸς δύο μηνῶν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Μεγαλόνησον (Μάιος 1824).

Αἱ φρικαλεότητες καὶ ἀπανθρωπία, τὰς ὁποίας διέπραξαν τότε καὶ οἱ δύο ἀρχηγοὶ εἰς βᾶρος τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ, φαίνονται ἀπὸ δύο τραγικὰ ἐπεισόδια :

Εἰς τὸ σπήλαιον Μίλατος (τοῦ Νομοῦ Λασηθίου) εἶχον κλεισθῆ 3000 γυναικόπαιδα καὶ γέροντες, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν σφαγὴν καὶ τὴν ἀτίμωσιν. Τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1823 ὁ Χασάν τοὺς ἐβομβάρδισε καὶ ἐπειδὴ οἱ ἔγκλειστοὶ δὲν παρεδίδοντο, ἔβαλε φωτιὰ εἰς τὰ στόμια τοῦ σπηλαίου καὶ ἀπὸ τοὺς καπνοὺς ἐπνίγησαν πολλοί. Ὅσοι ἐξῆλθον τὴν νύκτα, ἐφονεύθησαν ἔπειτα ἀπὸ φρικτὰ βασανιστήρια, ὅσα δὲ γυναικόπαιδα ἐπέζησαν, ἐπωλήθησαν εἰς τὰ σκλαβοπάζαρα "Ἄλλοι 370 ἐπαναστάται

είχον όχυρωθῆ εἰς τὸ ἀπρόσιτον σπήλαιον *Μελιδόμι* (εἰς τὴν περιοχὴν Ρεθύμνου). Ὁ Χουσεῖν μπέης τοὺς ἀπέκλεισεν ἀπὸ παντοῦ καὶ, ἀφοῦ ἐτρόπησε τὸ ἄνω μέρος τῆς σπηλιᾶς, ἔρριπτε μέσα εὐφλέκτους ὕλας διὰ νὰ τοὺς προκαλέσῃ ἀσφυξίαν. Οἱ περισσότεροι ὑπέκυψαν εἰς τὸν φοβερὸν αὐτὸν θάνατον· ὅσοι ἐτόλμησαν νὰ ἐξέλθουν, διὰ νὰ ἀναπνεύσουν, κατεσφάγησαν.⁽¹⁾

Μὲ τὴν αὐταπάρνησιν τοιούτων μαρτύρων ἐσφυρηλατήθη ἀδάμαστον τὸ φρόνημα τῶν κατοίκων τῆς Μεγαλονήσου καθ' ὅλην τὴν Ἑπανάστασιν καὶ τοὺς μετέπειτα ἀγῶνας.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης ὁ Χουσεῖν ἐστράφη ἐναντίον τῆς Κάσου, ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὰ ἀνατολικά τῆς Κρήτης. Ἡ νῆσος τότε εἶχε 5000 ψυχάς. Οἱ Κάσιοι ἦσαν τολμηροὶ ναυτικοὶ καὶ διέθετον 55 πολεμικά.

Τὴν νύκτα τῆς 7ης Ἰουνίου ὁ Χουσεῖν ἀπεβίβασεν ἀρκετοὺς Τουρκαλβανούς εἰς ἀποκρήμνους ἀκτάς, τὰς ὁποίας οἱ Κάσιοι εἶχον ἀφήσει ἀφρουρήτους. Ἔτσι οἱ ἐχθροὶ ἀνερριχθήσαν εἰς τοὺς βράχους καὶ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν 4 χωρίων τῆς νήσου. Οἱ Κάσιοι αἰφνιδιασθέντες παρεδόθησαν. Εἰς χεῖρας τοῦ Χουσεῖν περιῆλθον ὅλα τὰ πλοῖα τῶν Κασίων καὶ ἄνω τῶν χιλίων αἰχμάλωτοι. Πολλοὶ κάτοικοι ἐσφάγησαν καὶ αἱ οἰκίαι των ἐλεηλατήθησαν. Τόση ἦτο ἡ καταστροφή, ὥστε μέχρι τοῦ 1840 ἡ νῆσος ἔμεινεν ἀκατοίκητος.

Πλῆγμα πολὺ βαρύτερον ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κάσου ἀπετέλεσεν ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ (22 ΙΟΥΝΙΟΥ 1824)

Ἡ μεγάλη ἰκανότης τῶν Ψαριανῶν εἰς τὰς θαλασσίας καταδρομὰς τοὺς εἶχε καταστήσει φόβητρον τῶν μικρασιατικῶν καὶ θρακικῶν παραλιῶν. Διὰ τοῦτο ὁ σουλτᾶνος ἀπεφάσισε νὰ ἀφανίσῃ τὴν βραχῶδη αὐτὴν φωλεὰν τῶν κουρσάρων, ποὺ «εἰφαίνετο ὡσάν νὰ προκαλοῦσεν ὅλην τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν». Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ τουρικικοῦ στόλου Χοσεῖν πασάς ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς νήσου μὲ 180 πλοῖα καὶ 14.000 στρατιώτας.

1. Τὸ ὁλοκαύτωμα τοῦ Μιλᾶτου ἔχει μείνει σχεδὸν ἄγνωστον εἰς τὸ Πανελλήνιον· ἀλλὰ διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος τῆς 14 - 10 - 1950 ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἐθνικὴ (τοπικὴ) ἑορτῆ.

Οι κάτοικοι τότε ἀνῆρχοντο εἰς 7000 ψυχάς. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ 20.000 περίπου πρόσφυγες. Ἐπίσης ὑπῆρέτουν ὡς μισθοφόροι καὶ 1200 κλέφτες ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν Ὀλυμπον.

Μετὰ τὰς ὀχυρώσεις τῆς νήσου καὶ τὰ 100 πλοῖα τῶν οἱ Ψαριανοὶ δὲν ἤκουσαν τὸν Κανάρην, πού συνεβούλευε νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλὰ ἐπροτίμησαν νὰ ἀμυνθοῦν εἰς τὴν ξηράν.

Ἦτο Παρασκευὴ τῆς 20ῆς Ἰουνίου, ὅταν ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπέτυχε νὰ ἀποβιβάσῃ ἓνα σῶμα εἰς τὸν βόρειον λιμενίσκον Κάναλον. Κατὰ τὴν προέλασίν των πρὸς νότον οἱ ἐχθροὶ συνεχρούσθησαν μετὰ σῶμα Ἑλλήνων, πού ἐκράτει τὸ Φτελιὸ. Ἐπειτα ἀπὸ λυσώδη ἀγῶνα οἱ ὑπερασπισταὶ ἀνετινάχθησαν μετὰ τὴν πυριτιδαποθήκην των.

Κατόπιν οἱ ἀποβιβασθέντες ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν πόλιν, ἐνῶ ὁ Χοσρέφ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς πόλεως καὶ ἤρχισε νὰ τὴν κανονιοβολῇ καὶ νὰ ἀποβιβάξῃ στρατόν. Οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς ἐγκατέλειψαν τότε τὸν ἀγῶνα καὶ ὤρμησαν πρὸς τὰ πλοῖα διὰ νὰ σωθοῦν. Ὀλίγοι ὅμως τὸ ἐπέτυχον, διότι ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπέκλεισε καὶ τοὺς δυὸ λιμένας. Μόνον τὸ φρούριον τοῦ Παλαιοκάστρου (ΝΔ τῆς πόλεως) καὶ μετὰ 500 μαχητὰς προέβαλε σθεναρὰν ἀντίστασιν. Τέλος, πρὸς τὴν ἐσπέραν τῆς Κυριακῆς (22ας Ἰουνίου), ὅταν τρισχίλιοι ἀλαλάζοντες πολιορκηταὶ ἀνερριχθήθησαν ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ ἐπλησίασαν πρὸς τὴν σημαίαν, ὁ ἀτρόμητος Ἀντώνιος Βρατισάνος ἀνετίναξε τὴν πυριτιδαποθήκην, διὰ νὰ μὴ πέσῃ κανεὶς ζωντανὸς εἰς ἐχθρικὰς χεῖρας. Ἀπὸ τὴν δυνατὴν ἐκρηξίν ἐτάφησαν καὶ πολλαὶ ἑκατοντάδες Τούρκων.

Ἐπειτα ἡ ἀντίστασις ἐσυνεχίσθη εἰς τὰ νησίδια Δασκαλειὸ καὶ Ἄγιο Νικολάκι· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ὑπέκυψαν, ὅταν ἐφονεύθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ὑπερασπισταὶ των.

Ἡ καταστροφὴ τῆς νήσου ἦτο φοβερά· ἀπὸ τοὺς 7000 Ψαριανοὺς μόνον 3000 διέφυγον τὴν σφαγὴν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἐρέτριαν· ἀπὸ τοὺς 20.000 πρόσφυγας 17.000 ἐθανατώθησαν ἢ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι· πλεῖστα πολεμικὰ σκάφη ἔπεσαν εἰς χεῖρας τοῦ Χοσρέφ, ἡ δὲ πόλις ἐπυρπολήθη. Ἡ καταστροφικὴ αὐτὴ μαρτύρια τῶν Τούρκων διήγειρε τὴν ὀργὴν τῶν φιλελευθέρων λαῶν, ἐνῶ ὁ ἐθνικὸς μας ποιητὴς ἔκαμε ἀθάνατον τὸ ὀλοκάυτωμα ἐκεῖνο μετὰ τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα :

« Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμανθη ράχη,
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη... »

ΑΓΩΝΕΣ ΠΡΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΝ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ. Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΓΕ- ΡΟΝΤΑ

Εἰκ. 29. Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης

πασᾶ. Ἐτσι ἀπετελέσθη μία ἰσχυρὰ ἀρμάδα ἀπὸ 400 πλοῖα μὲ 2500 κανόνια καὶ 50.000 ἄνδρας.

Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ μοῖρα τοῦ Σαχτούρη ἠνώθη μὲ τὴν μοῖραν τοῦ Μιαούλη εἰς τὴν Λέρον. Ἐτσι ὅλα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀνῆλθον εἰς 80 μὲ 800 κανόνια καὶ ἦσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μιαούλη.

Ὁ Μιαούλης, τοῦ ὁποίου τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο Βῶκος, ἐγεννήθη τὸ 1769 εἰς τὰ Φύλλα τῆς Εὐβοίας, ἀλλὰ ἐμεγάλωσε εἰς τὴν Ὑδραν. Μολονότι ἀμόρφωτος, εἶχεν ὀξυτάτην ἀντίληψιν καὶ ἀλύγιστον ἀποφασιστικότητα. Δὲν ἐδειλιάζεν ἐνώπιον καὶ τῶν πλέον ἐπικινδύνων ἐπιχειρήσεων. Ἄλλο προσὸν ἦτο ἡ ἰκανότης του νὰ ἐπιβάλλεται εἰς τὰ ἀσύντακτα πληρώματα.

Εἰς σειρὰν ναυμαχιῶν, ποὺ διεξήχθησαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Σάμου, ἡ σπουδαιότερα εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ἔγινε τὴν 29ην Αὐγούστου εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα. Κατ' αὐτὴν ὁ Μιαούλης, ἀφοῦ κατῶρθωσε

δι' επιδειξίων ἐλιγμῶν νὰ ἀποφύγη τὴν κύκλωσιν ἀπὸ τὰς ὑπερτέρας δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ὥρμησεν ἀπτόητος ἐναντίον του. Ἡ εὐστοχος δρᾶσις τῶν πυρπολητῶν Ματρώζου, Βατικιώτη καὶ Θεοχάρη (ποῦ ἀνατίναξαν ἓναν μεγάλον αἰγυπτιακὸν πάρωνα καὶ μία τυνησιακὴν φρεγάταν μὲ ὄλους τοὺς ἄνδρας τῆς) καὶ συνάμα ἡ εὐψυχία τῶν ἐλληνικῶν πληρωμάτων ἠνάγκασαν τὸν ἠνωμένον ἐχθρικὸν στόλον νὰ ἀποχωρήσῃ ἔντρομος εἰς Κῶν καὶ Ἀλικαρνασσόν.

Τὶ ἔκαναν ἔπειτα οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι θαλασσομάχοι; Ὁ ναύαρχος Ἀνάργυρος γράφει :

«Ἀσιτοὶ ἦσαν ὅλην τὴν ἡμέραν, μαῦροι δὲ ὡσὰν τὴν πίσσαν ἀπὸ τὴν πυροκοινίαν. Ναῦται, τριήραρχοι καὶ ναύκληροι κατεκλίθησαν εἰς τὸ δειπνοποιῆσαι, ὄψον δὲ προσεφέρετο ἄρτος καὶ ὀλίγαι ἐλαῖαι εἰς ὄλους· μὲ φαιδρὰ ὅμως τὰ πρόσωπα ἐγεύοντο, ἐδόξασαν δὲ τὸν Θεὸν τὸν δωρήσαντα εἰς αὐτοὺς τὰ νικητήρια...»

Καὶ δι' ὑστάτην φορὰν ὁ ἐχθρὸς ὥρμησεν ἐναντίον τῆς Σάμου τὴν 5ην Σεπτεμβρίου, ἀλλὰ ὁ ἐλληνικὸς στόλος τοῦ ἔφραξε τὸν δρόμον καὶ ὁ μὲν Χοσρέφ ἐτράπη πρὸς τὰ Δαρδανέλλια, ὁ δὲ Ἴμπραῆμ ἐπανῆλθεν εἰς Κῶν· ἔπειτα εἰσέπλευσεν πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὸν ὄρμον τῆς Σούδας (τῆς νήσου Κρήτης), διότι κατεδιώχθη ἀπὸ τὸν Μικαὺλην καὶ ἔπαθε πολλὰς ἀπωλείας. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἐπέστρεψεν εἰς τὰς βάσεις του πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῶν ζημιῶν. Ὁ στόλαρχος εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Αἰγύπτιος δὲν θὰ ἐτόλμα νὰ θαλασσομαχήσῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος.

Β. ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 5ου, 6ου ΚΑΙ 7ου ΕΤΟΥΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΑΠΟΒΑΣΙΣ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ ΕΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ. ΝΙΚΑΙ ΑΥΤΟΥ ΕΙΣ ΚΡΕΜΜΥΔΙ ΚΑΙ ΣΦΑΚΤΗΡΙΑΝ. ΑΙ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Ὁ Ἴμπραῆμ, ἀφοῦ διεχείμασεν εἰς τὴν Σούδαν, ἐκινεῖτο ἐλευθέρως εἰς τὸ πέλαγος καὶ ἐφωδίασε τὴν Κορώνην καὶ τὴν Μεθώνην μὲ μεγάλας ποσότητας τροφίμων καὶ ἀπεβίβασεν ἀνενόχλητος ἰσχυρὰς δυνάμεις, ὥστε τὸ σύνολον αὐτῶν ἔφθασε τὰς 10.000 ἀνδρῶν μὲ ἰσχυρὸν πυροβολικόν. Τέλος ἀπεβιβάσθη εἰς Μεθώνην καὶ ὁ ἴδιος (Φεβρ. 1825).

Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἰδρας τότε συνεκρότησεν ἐν ἐκστρατευτικῶν

σῶμα ἀπὸ νησιώτας καὶ ρουμελιώτας, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐτέθη ὁ ἴδιος ὁ Κουντουριώτης. Ἄλλὰ ὅταν ἔφθασεν ἔφιππος εἰς Καλαμάταν, ταλαιπωρημένος ἤδη, ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν Ὑδραῖον πλοίαρχον Σκουρτην, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄπειρος τῶν ἀγώνων τῆς ξηρᾶς. Αὐτὸς ἐπεχείρησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ Μεθώνης καὶ Ναβαρίνου, διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ὁποίου ἐνδιεφέρετο ὁ Ἴμπραήμ. Οἱ Ἕλληνες κατεῖχον τὴν θέσιν Κρεμμύδι με 6000 μαχητὰς — μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Τζαβέλλας, Καρατάσος, Καραϊσκάκης — ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσουν τὴν παράταξιν των πρὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς τρισχιλίων Αἰγυπτίων, τοὺς ὁποίους ὠδήγουν Γάλλοι ἀξιωματικοί. Κατόπιν αὐτοῦ τρεῖς χιλιάδες Ρουμελιῶται — δυσαρεστημένοι καὶ ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τῆς κυβερνήσεως — ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Στερεάν, ἡ ὁποία ἐκινδύνευεν ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν.

Οἱ ὑπόλοιποι προσεπάθησαν νὰ κρατήσουν τὸ Ναβαρίνον καὶ τὸν λιμένα, τὴν εἴσοδον τοῦ ὁποίου προστατεύει ἡ βραχῶδης νῆσος Σφακτηρία. Ὁ Ἄναγνωσταρᾶς ὠχύρωσε προχείρως τὴν νῆσον, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζον 800 πολεμισταὶ καὶ ὀλίγοι φιλέλληνες ποὺ κατέφθασαν με τὸν Μαυροκορδάτον διὰ 5 πλοίων τοῦ Τσαμαδοῦ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἴμπραήμ περιέζωσε ἀπὸ ξηρᾶς τὴν Πύλον (Νεόκαστρον) καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὴν Σφακτηρίαν με 46 πολεμικά. Τὴν 26ην Ἀπριλίου ἤρχισε σφοδρὸν κανονιοβολισμόν κατὰ τῆς νήσου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεβίβασε στίφη Ἀράβων ὑπὸ τὸν Χουσεῖν. Οἱ γενναῖοι ὑπερασπισταὶ τῆς νησίδος κατεσφάγησαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἄναγνωσταρᾶς, ὁ Σαχίνης, ὁ φρούραρχος Τσαμαδός, ὁ Ἰταλὸς Σανταρόζα, ἐνῶ 250 ἠχμαλωτίσθησαν καὶ μόνον 200 περίπου διεσώθησαν. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Σαχτούρης μόλις κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν διὰ τοῦ «Ἄρεως». Τὸ πλοῖον αὐτό, χάρις εἰς τοὺς ἐπιτυχεῖς ἐλιγμούς τοῦ κυβερνήτου του Νικ. Βότση, ἀφοῦ ἐνανυμάχησε πρὸς πλεῖστα ἐχθρικά ποὺ τὸ κατεδίωκον, διέφυγεν διὰ μέσου τῶν σκοπέλων διάτρητον ἀπὸ τὰ ἐχθρικά βλήματα.

Ὁ Μικούλης με 11 μόνον πολεμικά δὲν ἐπρόφθασε νὰ βοηθήσῃ τὴν Σφακτηρίαν. Ἐκδικούμενος ὅμως ἀπετόλμησε νὰ προσβάλλῃ τὸν ἐχθρικὸν στόλον εἰς αὐτὸν τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὴν 30ην Ἀπριλίου κατέκαυσε μίαν φρεγάταν, τρεῖς κορβέτας καὶ ἐπτὰ φορτηγά τοῦ Ἴμπραήμ. Αὐτὸς ὅμως ἐσφυροκόπησε τὸ Νεόκαστρον, ποὺ τὸ ὑπερήσπιζον οἱ Μακρυγιάννης καὶ Γεώργιος Μαυρομιχάλης ἡ ἔλ-

λειψις όμως ύδατος τούς εξηνάγκασεν εἰς παράδοσιν. Ὅσοι ἐκ τῆς φρουρᾶς δὲν ἔπεσαν, ἠχμαλωτίσθησαν (11 Μαΐου).

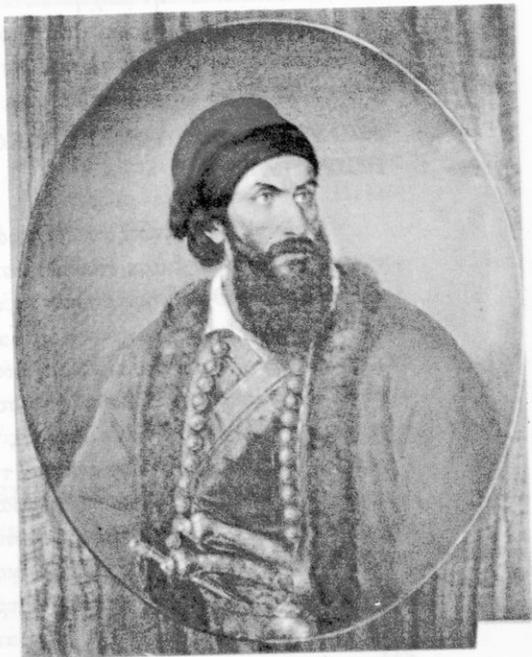
Ἀλλὰ ἡ δρᾶσις τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν συνεχίζεται ἀμείωτος καὶ εἰς ἄλλα θέατρα τοῦ θαλασσοῦ πολέμου. Τὴν 20ὴν Μαΐου οἱ Σαχτούρης καὶ Ἀποστόλης διεσκόρπισαν μοῦραν τοῦ Χοσρέφ πλησίον τοῦ Καφηρέως καὶ τοῦ ἐπέφεραν σημαντικὰς ἀπωλείας διὰ τῶν πυρπολητῶν Ματρόζου, Μουσιοῦ καὶ Μπούτη.

Τέλος, ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ παράτολμος ἀπόπειρα τῶν Κανάρη, Βώκου καὶ Μπούτη νὰ καύσουν περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου μέσα εἰς αὐτὴν τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸν στόλον τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ. Ὁ ἄνεμος όμως δὲν ἐβοήθησεν τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη, τὸ ὁποῖον ἐκάη ἀσκόπως, καὶ οἱ ἀτρόμητοι θαλασσόλυκοι ἐπέστρεψαν σῶι μετὰ τὰ δύο των βρῖκια.

Ἡ ΜΑΧΗ ΕἰΣ ΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ. Ο ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΔΙΚΑΙΟΣ Ἡ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Μόλις δ' Ἰμπραὴμ ἐκυρίευσεν τὴν Πύλον, οἱ τρομοκρατημένοι Πελοποννήσιοι ἐζήτησαν διὰ βοῆς τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ Κολοκοτρώνη,

Εἰκ. 30. Ὁ Παπαφλέσσας ἐγεννήθη εἰς τὴν Πολιανὴν τῆς Μεσσηνίας τὸ 1788. Τὸ πραγματικόν του ἐπίθετον ἦτο Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Φλέσσας· ἐπειδὴ όμως ἐγένεν ἀρχιμανδρίτης, ὁ λαὸς τὸν εἶπε Παπαφλέσσαν. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνας· ἐπειτα ἐγίνε καλόγηρος. Οἱ Τοῦρκοι όμως ἐνωρὶς τὸν ἐπεκέρυξαν διὰ τὰ φλογερά του φρονήματα καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐγένεν ἓνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα στελέχη τῆς Φιλικῆς καὶ ἔλαβεν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην νὰ ξεσηκώσῃ εἰς ἐπανάστασιν τὴν Πελοπόννησον. Ἡ ἥρωϊκὴ θυσία του εἰς τὸ Μανιάκι τὸν ἀνέδειξεν ὡς νέον Λεωνίδα.

διότι μόνον εἰς αὐτὸν ἐστήριζον τὰς τελευταίας των ἐλπίδας. Ἄλλὰ ἡ κυβέρνησις δὲν τὸ ἀπεφάσιζε, μολονότι καὶ ὁ ὑπουργὸς τοῦ Πολέμου Παπαφλέσσας τὸ συνιστοῦσε.

Ὁ Παπαφλέσσας, ἄφησε τὸ ὑπουργεῖον του καὶ ἔσπευσε νὰ σώσῃ τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα. Ἐστρατολόγησεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον 1000 ἄνδρας καὶ — ἀφοῦ ἐνισχύθη εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν ἀπὸ ἄλλους τόσους — ἦλθεν εἰς τὴν Πυλίαν, ὅπου ὠχυρώθη εἰς 3 πρόχειρα ταμπούρια εἰς τὴν θέσιν *Μανιάκι*.

Εἰς τὰς 20 Μαΐου ὁ Ἰμπραήμ ὤρμησεν ἐναντίον του μὲ 6000 Ἀραβας. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ Παπαφλέσσα πρὸ τῶν ὀρμητικῶν ἐφόδων τῶν Αἰγυπτίων ἐλιποτάκτησαν· 600 ὅμως παλληκάρια ἔμειναν πιστὰ εἰς τὸ καθῆκον των καὶ δὲν ἐγκατέλειψαν τὸν ἀρχηγόν των. Μὲ τοὺς ὀλίγους αὐτοὺς γενναίους ὁ πολέμαρχος Παπαφλέσσας ἐκράτησε τοὺς τακτικούς τοῦ Ἰμπραήμ ἐπὶ πολλὰς ὥρας καὶ τότε μόνον ἔπεσε τὸ *Μανιάκι*, ὅταν ἔπεσαν ὅλοι οἱ ἥρωες. Ἄλλὰ καὶ ὁ Ἰμπραήμ ἔχασε περὶ τοὺς 100 ἄνδρας.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην ὁ Αἰγύπτιος στρατηλάτης διέταξε νὰ εὔρουν τὸ πτώμα τοῦ ἥρωος καὶ ἀφοῦ τὸ ἔστησαν ὄρθιον εἰς ἓνα δένδρον, ἐπλησίασε μὲ σεβασμὸν καὶ τὸ ἐφίλησεν εἰς τὸ μέτωπον.

ΑΠΟΦΥΛΑΚΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ. ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΙΜΠΡΑΗΜ

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς λαϊκῆς ἀγανακτήσεως ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη ἀπεφυλάκισε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ἄλλους δεσμώτας τῆς Ὑδρας. Ὁ Γέρος διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀνασυνεκρότησε τὰ ἐμπειροπόλεμα ἐκ Πελοποννησίων σώματα.

Ὁ Ἰμπραήμ μετὰ τὴν νίκην του εἰς τὸ *Μανιάκι* ἐλεηλάτησε τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἔκαυσε τὸ Νησί (Μεσσήνη) καὶ τὴν Καλαμάταν, ἐνῶ ἀνήρχετο πρὸς Ἀρκαδίαν. Ὁ νικητῆς τοῦ Δράμαλη ἐπεχείρησε νὰ τὸν ἀναχαιτίσῃ μὲ σκληρὰς μάχας παρὰ τὴν Ἀκοβαν καὶ Τραμπάλαν, ἀλλὰ ἀπεκρούσθη· τὴν 11ην Ἰουνίου ὁ Ἰμπραήμ εἰσῆλθεν εἰς Τριπολιτσάν, τὴν ὁποίαν εὔρεν ἔρημον καὶ καιομένην κατὰ διαταγὴν τοῦ Κολοκοτρώνη. Κατόπιν ὁ Αἰγύπτιος ἐλεηλάτησε τὴν Ἀργολίδα καὶ ἐπέστρεψε εἰς τὴν Τρίπολιν, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Κολοκοτρώνης προσεπάθησε νὰ στήσῃ πολιορκητικὸν στρατόπεδον. Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως ὤρμησεν ἐναντίον του εἰς

Εικ. 31. Ἀπὸ τὴν ἄμυναν τοῦ Μεσολογγίου

τὰ Τρίκορφα καὶ διέλυσε τὸν ἐπικίνδυνον κλοιὸν.

Οἱ Ἕλληνες ἐμψυχούμενοι ἀπὸ τὸν ἀδάμαστον Κολοκοτρώνην διὰ συνεχοῦς κλεφτοπολέμου καταπονοῦν τὸν Ἴμπραήμ. Παρὰ ταῦτα ὅμως αἱ αἰγυπτιακαὶ φάλαγγες διασχίζουν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Πελοπόννησον καὶ λεηλατοῦν καὶ καταστρέφουν τὰ πάντα.

Ἐπειδὴ ἡ δίωξις εἶναι συστηματικὴ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους τακτικούς, ἡ γεωργικὴ παραγωγή καὶ τὰ ζῶα ἐξαφανίζονται καὶ ἡ πείνα καὶ ἡ δυστυχία μαστίζει τὴν Πελοπόννησον. Τὴν κρίσιμον ὅμως αὐτὴν στιγμήν ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλοὶ φιλέλληνες, οἱ ὅποιοι ἔφεραν ἐφόδια, φάρμακα καὶ χρήματα, καὶ ἔτσι ἔσωσαν τοὺς κατοίκους ἀπὸ λιμοκτονίαν. Τῆς ὅλης αὐτῆς κινήσεως προϊστάτο ὁ ἐθνικὸς εὐεργέτης Γεώργ. Σταύρου.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ σουλτᾶνος ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν ἐξοχώτερον τοῦ στρατηγόν, τὸν Κιουταχῆν, νὰ καταλάβῃ τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Μαχμούτ ᾤθελε νὰ ἐξοφλήσῃ μὲ τὸ «φρούριον» αὐτὸ τὸ συντομώτερον, διὰ

νά ἀποδείξει εἰς τὰ ἀνακτοβουλία τῆς Εὐρώπης ὅτι παντοῦ ἡ ἐπανάστασις κατεβλήθη.

Ἡ πολιορκία ἤρχισε τὰ μέσα Ἀπριλίου, ὁπότε κατῆλθεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα ὁ Κιουταχῆς καὶ τὸ ἐπολιόρκησεν ἀπὸ τὴν ξηρὰν μὲ 20.000 ἄνδρας. Περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἔφθασε καὶ ὁ Χοσρέφ καὶ τὸ ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ τὸ Μεσολόγγι ἐπροστατεύετο, διότι εἶχεν ὡς ἀσπίδα του τὴν λιμνοθάλασσαν καὶ τὰ τρία ὠχυρωμένα νησίδια Κλείσοβαν, Βασιλάδι, Ντολμαῦν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς διέθετεν ἓνα θώρακα ἀξιόλογον: μίαν τάφρον, ποῦ ἐπροστάτευε τὸ τεῖχος· αὐτὸ εἶχεν ὕψος 3 μέτρων περίπου καὶ κατὰ διαστήματα ἔφερε πύργους καὶ πολύγωνα προτειχίσματα, ὅπου εἶχον τοποθετηθῆ 50 πυροβόλα. Αὐταὶ ἦσαν αἱ ὀχυρώσεις του· οὐσιαστικῶς ὅμως ἡ ἄμυνα τοῦ Μεσολογγίου ἐστηρίχθη εἰς τὰ στήθη τῶν 4000 μαχίμων ὑπερασπιστῶν του καὶ τῶν 9000 ἀμάχων. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ἓν ἔτος καὶ παρουσιάζει τρεῖς φάσεις.

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΙΟΥΤΑΧΗΝ

Αὐτὴ διήρκεσε 8 μῆνας. Ὁ Κιουταχῆς ἐξαπέλυσε πολλὰς ἐπιθέσεις, ἀλλὰ ὅλαι ἀπεκρούστησαν. Οἱ πολιορκούμενοι μάλιστα ἔκαμαν καὶ δύο ἐξόδους καὶ ἐπέστρεψαν μὲ λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους. Τὸ μόνον κακὸν ἦτο, ὅτι ὑπέφερον ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῶν καὶ πυρομαχικῶν τὸν Ἰούλιον ὅμως ἔφθασεν ὁ Μιαούλης καὶ, ἀφοῦ διεσκόρπισε τὸν στόλον τοῦ Χοσρέφ, τοὺς ἔφερον ἀρκετὰ ἐφόδια.

Εἰς τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου ὁ Κιουταχῆς μὲ τοὺς 3000 πεζοὺς καὶ τοὺς 600 ἵππεῖς, ποῦ τοῦ ἀπέμειναν, ἀπεσύρθη διὰ νὰ διαχειμάσῃ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ζυγοῦ.

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ ΠΟΛΙΟΡΚΕΙΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΜΠΡΑΗΜ

Ὁ σουλτᾶνος, ὅταν ἔμαθε τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Κιουταχῆ, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἰμπραῆμ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Πραγματικῶς τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1825 ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπεβίβασεν εἰς τὸ Κρουονέρι τὸν Ἰμπραῆμ μὲ 10.000 τακτικούς. Ὄταν συνητηθήσῃ οἱ δύο πασάδες, ὁ Ἰμπραῆμ ἐξέφρασε τὴν ἀπορίαν, διατὶ ἐπὶ 8 μῆνας δὲν κατάρθωσεν ὁ Κιουταχῆς νὰ κυριεύσῃ «αὐτὸν τὸν φράκτην».

«Ἐμεῖς ἐδοκιμάσαμεν τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἐγνωρίσαμεν τὴν

ἀξίαν των . . . "Ὡς τοὺς δοκιμάσῃ καὶ ἡ ὑψηλότης σου καὶ τότε θὰ κρίνῃ περὶ αὐτῶν ὀρθότερον», ἀπήντησεν θυμωμένος ὁ Κιουταχῆς.

Ὁ ἀγέρωχος Ἀφρικανὸς ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Τούρκου στρατάρχου καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ τὴν νύκτα τῆς 16ης Ἰανουαρίου 1826. Εἶχεν ὅμως τόσας ἀπωλείας, ὥστε ἐχρειάσθη ἓνα μῆνα διὰ νὰ προετοιμάσῃ νέαν ἐπίθεσιν. Αὐτὴ ἤρχισε διὰ καταιγιστικοῦ πυρὸς 40 κανονιῶν. Ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ βομβαρδισμοῦ ὅλα σχεδὸν αἱ οἰκίαι κατέρρευσαν. Εἰς τὰς 14 Φεβρουαρίου ἐπεχείρησεν ὀρμητικὴν ἐφοδον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέτυχε καὶ ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν τοῦ Κιουταχῆ.

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ ΠΟΛΙΟΡΚΕΙΤΑΙ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΔΥΟ ΠΑΣΑΔΕΣ

Ἐπειδὴ οἱ πασάδες ἀντελήφθησαν ὅτι τὸ Μεσολόγγι δὲν ἐπιπτεν, ἐφ' ὅσον ἀνεφωδιάζετο, ἠθέλησαν νὰ κόψουν κάθε ἐπικοινωνίαν του μετὰ τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπεφάσισαν νὰ κυριεύσουν τὰ 3 ὠχυρωμένα νησίδια.

Εἰς τὰς 25 Φεβρουαρίου 1826 προσέβαλον μετὰ 32 ἀβαθῆ πλοίαρια τὸ Βασιλάδι. Ἡ φρουρὰ μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν ἠναγκάσθη νὰ συμπτυχθῇ εἰς τὸ Μεσολόγγι. Πόσῃν σημασίαν εἶχε διὰ τοὺς ἐχθροὺς ἡ κατάληψις τοῦ Βασιλαδίου ἐφάνη εἰς τὰς 19 Μαρτίου, ὅταν τὰ πυροβόλα του ἠμπόδισαν τὸν Μιαούλην νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν.

Ἐν τῷ μεταξύ 3000 Ἀραβες ὑπὸ τὸν Χουσεῖν ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Ντολμᾶ. Ἡ ἐπίθεσις ἦτο πεισματώδης καὶ διήρκεσε 2 ἡμέρας. Τέλος, ὅταν ἐφρονεύθη ὁ φρούραρχος Λιακατᾶς, ἔπεσε καὶ ὁ Ντολμᾶς.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ντολμᾶ ἔπεσε καὶ τὸ Αἰτωλικόν, ὅποτε ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Μεσολογγίου ἔγινε στενότερος. Καὶ ὅμως τὸν ὑπέφερον οἱ πολιορκούμενοι. Ἐνα μόνον δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν, τὴν πεῖναν. Νηστικοὶ καὶ κουρασμένοι ὁμοιάζον μετὰ φαντάσματα. Διὰ νὰ ἐπιζήσουν, ἔτρωγον γάτες, ποντικούς, φύκια καὶ δέρματα. Αἱ ἀσθένειαι καὶ τὸ κρύο τοὺς ἐδεκάτιζον· ὅμως αὐτοὶ ἀδάμαστοι ἐκράτουν τὰς θέσεις των :

"Ὅλα τοῦ κόσμου τὰ δεινὰ ἐν μέσῳ τῶν ἀγώνων

τὴν πόλιν νέμονται : θυμὸς

γυμνότης, νόσημα, λιμὸς·

ὁ φόβος λείπει μόνον.

τονίζει ὁ ποιητῆς Γεώργ. Ζαλοκώστας⁽¹⁾.

(1). Ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ Μεσολογγίου.

Εἰς τὰς 25 Μαρτίου ὁ Κιουταχῆς ὤρμησε μὲ 2500 ἄνδρας νὰ καταλάβῃ τὴν Κλείσοβαν, πού τὴν ὑπεστήριζον 150 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν· καὶ αἱ δύο ὅμως ἐφοδοὶ ἀπεκρούσθησαν· 600 Τοῦρκοι ἔπεσαν καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κιουταχῆς ἐπληρώθη. Ἐπειτα ἐξαπέλυσεν 6 ἐφόδους ὁ Χουσεῖν μὲ 2 τάγματα καὶ αὐταὶ ὅμως ἀπεκρούσθησαν, ἀφοῦ ἔπεσαν ὁ Χουσεῖν καὶ 800 Ἄραβες. Μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Κλείσοβας διεκρίθη ἡ *Τασούλα Γυφτογιάννη*.

Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΩΝ ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΤΩΝ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Ἡ νίκη εἰς τὴν Κλείσοβαν ἦτο ἡ τελευταία ἐπιτυχία τῶν Μεσολογγιτῶν, Τέλος — ὅταν τὴν 1ην καὶ 2αν Ἀπριλίου ἀπέτυχαν προσπάθειαι τοῦ Μιαούλη νὰ ἐπιτιθῇ τὸ Μεσολόγγι —, οἱ πολιορκούμενοι, πού εἶχον πλέον ὑπερβῆ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης ἀντοχῆς, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν ἐξοδὸν διὰ μέσου τῶν τάξεων τῶν ἐχθρῶν.

Ὡς ἡμέρα τῆς ἐξόδου ὠρίσθη τὸ μεσονύκτιον τῆς 10ης Ἀπριλίου 1826. Θὰ ἐξήρχοντο οἱ μάχιμοι (3000 περίπου) καὶ ἐκ τῶν ἀμάχων ὅσοι θὰ ἠδύνατο νὰ βαδίσουν (5000 περίπου). Τὴν παραμονὴν ἐκοινωνήσαν καί, μόλις ἐνύκτωσεν, ἤρχισαν νὰ παρατάσσωνται εἰς 3 σώματα μὲ ἀρχηγούς τοὺς Νότην Μπότσαρη, Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ Δημ. Μακρῆν. Ἐμπρὸς ἀπὸ κάθε σῶμα ἐτάχθησαν πολεμισταί, εἰς τὸ μέσον ἄμαχοι καὶ ὀπισθεν αὐτῶν πάλιν πολεμισταί. Πολλὰ γυναῖκες ἐφόρεσαν ἀνδρικὰ ἐνδύματα καὶ ἐκράτουν πιστόλες.

Τὴν καθωρισμένην ὥραν οἱ πολιορκούμενοι ἐξεχύθησαν ἀπὸ τὸ φρούριον κραυγάζοντες «Ἐμπρὸς, θάνατος εἰς τοὺς ἀπίστους»! Ἄλλ' ἐνῶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἠγωνίζετο νὰ ἀνοίξῃ διόδον ἠκούσθη ἐξαφνα μία κραυγὴ: «Ὅπισω, ὀπίσω στὰ κανόνια»! Οἱ ἄμαχοι, ἐπειδὴ τὴν ἐξέλαβον ὡς διαταγὴν τῶν ἀρχηγῶν πρὸς ὑποχώρησιν, ἐστράφησαν πρὸς τὴν πόλιν, μαζὺ τῶν ὅμως εἰσώρμησαν καὶ Τοῦρκοι.

Τὸ τί ἐπηκολούθησε τότε δὲν περιγράφεται. Ἐκ τῶν πολιορκουμένων, ἄλλοι ἐπετίθεντο ἐξἄλλοι κατὰ τῶν σιφῶν τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐπιπτον μαχόμενοι εἰς ἄνισον πάλην, ἄλλοι ἔθετον πῦρ εἰς δοχεῖα μὲ φυσέκια καὶ ἀνετινάσσοντο. Ὁ γηραιὸς πρόκριτος *Χρῖστος Καψάλης* τὴν πρωΐαν τῆς 11ης Ἀπριλίου εἶχε συναθροίσει εἰς τὴν κεντρικὴν πυριτιδαποθήκην πολλοὺς ἀσθενεῖς καὶ γυναικόπαιδα. Ὅταν ἀντελήφθη μίαν

ομάδα από έχθρους να εισορμᾷ, ἀνεφώνησέ «μνήσθητί μου, Κύριε!» καὶ ἐσημάδευσε μὲ τὴν πιστόλαν του εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν ὄλοι. Ὁ ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ, ποῦ ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς ἀμύνης, ἐκλείσθη μὲ πολλοὺς ἄλλους εἰς τὸν Ἀνεμόμυλον (εἰς τὰ νότια τῆς πόλεως). Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἀπέκρουσεν πολλὰς ἐφόδους, ἔθεσε πῦρ εἰς ἀποθήκην φυσιγγίων καὶ ἀνετινάχθη μὲ τοὺς ἄλλους. Ἔτσι μέχρι τῆς 12ης Ἀπριλίου ὄλο τὸ Μεσολόγγι εἶχε καταληφθῆ.

Ἄλλὰ καὶ ἐκεῖνοι, ποῦ δὲν ἐγύρισαν εἰς τὴν πόλιν, δὲν εἶχον καλύτεραν τύχην. Τὸ σῶμα τοῦ Νότη Μπότσαρη διελύθη καὶ παρ' ὀλίγον νὰ χάσῃ τὴν σημαίαν του, τὴν ὅποιαν διέσωσεν εἰς τὸν κόλπον τῆς ἡρώως Ἐλένη Μπαϊρακτάρη. Ἐπίσης διεσκορπίσθη καὶ τὸ σῶμα τοῦ Τζαβέλλα. Μόνον ἀπὸ τὸ τμήμα τοῦ Μακρῆ, ποῦ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως, ὅπου αἱ φάλαγγες τοῦ ἐχθροῦ ἦσαν ἀραιότεραι, διεσώθησαν ἀρκετοί. Ὅμως καὶ αὐτοί, μόλις ἐπλησίασαν εἰς τὸν Ἅγιον Συμεῶνα, ἔπεσαν ἐπάνω εἰς ἐνέδραν Ἀλβανῶν, διότι ὁ Καραϊσκάκης, ἀσθενής, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπέμβῃ ὅπως τοῦ εἶχον ζητήσῃ οἱ πολιορκούμενοι. Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῶν διασωθέντων πολλοὶ ὑπέκυψαν ἀπὸ τὴν ἐξάντλησιν καὶ τὰς περιπλανήσεις εἰς τὰ ὄρη. Ἄλλωστε ὅλη ἡ περιφέρεια εἶχεν ἐρημωθῆ ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ δὲν εὐρέθησαν ἄνθρωποι νὰ τοὺς περιθάλψουν.

Αὐτὸ τὸ τέλος εἶχεν ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου. Αἱ ἀπώλειαι ἦσαν τεράστιαι καὶ διὰ τὰ δύο μέρη: Ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐχάθησαν 20.000. Ἀπὸ τοὺς ἀμάχους Ἕλληνας περίπου 11.000· διεσώθησαν δὲ 1300 ἄνδρες καὶ ὀλίγαι γυναῖκες.

Ἡ πεισματώδης ἀντίστασις τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ θρυλικὴ ἔξοδος ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τῶν λαῶν τῆς Δύσεως. Εἰς τὸ Παρίσι οἱ φοιτηταὶ ὠργάνωσαν διαδηλώσεις καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν ἐπέμβασιν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὴν ἀγγλικὴν βουλὴν ὠμίλησεν ὁ Πάλμερστον καὶ ἐκαυτηρίασε τὰς ὀμότητας τῶν Τούρκων. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ εἰδησις ἐπροκάλεσε πένθος καὶ ὀδύνην.

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΚΡΙΣΙΜΟΝ ΚΑΜΠΗΝ. Ο ΚΑΡΑ-Ι-ΣΚΑΚΗΣ

Ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου συνετάραξε τοὺς Ἕλληνας. Τὸ πᾶν ἐφάνετο ὅτι εἶχε χαθῆ. Ἄλλὰ δὲν ἐκάμφθη καὶ ἡ ἀποφασιστικότης νὰ συνεχισθῆ ὁ ἀγών. Ἡ ἀνίκανος κυβέρνησις παρητήθη καὶ ἡ νέα ὑπὸ

τὸν Ἄνδρ. Ζαΐμην ἐκήρυξε* τὴν χώραν εἰς κατάστασιν· συναγερμού. Καὶ εἰς τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου ἔσπευσαν ὅλοι προθύμως κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν ὥραν.

Ἡ πρώτη φροντίς τῆς κυβερνήσεως ἦτο νὰ μὴ σβήσουν οἱ τελευταῖοι σπινθῆρες τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Χρήματα ὅμως δὲν ὑπῆρχον. Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν στιγμήν ὁ φιλόπατρις διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργ. Γεννάδιος διὰ φλογεροῦ λόγου τοῦ πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Ναυπλίου τὸν προέτρεψεν εἰς διενέργειαν ἐράνου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ κάτοικοι προσέφεραν, ὅτι πολυτιμότερον εἶχον. Ὁ ἴδιος ἔδωκεν ἀπὸ τὸ ὑστέρημά του 5 λίρας, αἱ δὲ γυναῖκες τὰ κοσμήματά των. Ἐκ τοῦ συγκεντρωθέντος ἀξιολόγου ποσοῦ καὶ ἐκ τοῦ ὑπολοίπου ἀπὸ τὸ δάνειον τοῦ 1824 ἠτοιμάσθησαν πλοῖα καὶ σώματα ἐνόπλων. Ἀλλὰ ὁ ἀγὼν ἀνεζωογονήθη περισσότερο μὲ τὴν ἐνίσχυσιν εἰς τρόφιμα, πυρομαχικὰ καὶ χρήματα τῶν φιλελλήνων τοῦ ἔξωτερικοῦ, πρωτοστατούντων διὰ μὲν τὴν Ἀμερικὴν τοῦ ἱατροῦ Σαμουήλ Χάου, διὰ δὲ τὴν Εὐρώπην τοῦ Ἐυνάρδου καθὼς καὶ τοῦ φιλέλληνος βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου. Ἡ δρᾶσις τοῦ στόλου ἀπῆλλαξεν ὀριστικῶς τὴν Σάμον καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἐκ τῆς τουρκικῆς ἀπειλῆς, ἐνῶ ἡ δύναμις του ἐνισχύθη διὰ τοῦ πρώτου ἀτμοκινήτου πλοίου «Καρτερία», τὸ ὁποῖον κατέπλευσεν ἐξ Ἀγγλίας τὸ φθινόπωρον καὶ ἀφῆκε ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὸν λαόν⁽¹⁾.

Ἐν τῷ μεταξῦ ἡ κυβέρνησις εἶχεν ἀναγνωρίσει τὸν Κολοκοτρώνην ὡς ἀρχηγὸν τῶν Πελοποννησιακῶν δυνάμεων καὶ διετήρησε τὸν Γκούραν εἰς τὴν Α. Στερεάν. Ἀλλὰ τὸν Ἰούλιον ὁ Ζαΐμης λησμονῶν τὰ πάθη καὶ τὰς συμφορὰς ἐκάλεσε τὸν προσωπικόν του ἐχθρὸν Γεώργ. Καραϊσκάκη καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Στερεᾶς. Ἡ συνάντησις ἐκεῖνη τῶν δύο ἀνδρῶν εἰς Ναύπλιον ὑπῆρξε συγκινητικὴ, ὅταν ἐνηγκαλίσθησαν ὁ εἰς τὸν ἄλλον διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος.

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη εἰς Μαυρομάτι τῶν Ἀγράφων τὸ 1780. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ἔγινε κλέφτης. Ἀργότερον ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Ἀλῆ, ἄλλοτε ὡς συμπολεμιστῆς καὶ ἄλλοτε ὡς ἀντίπαλός του. Ἦτο ἰσχνός καὶ φιλάσθενος, ἀλλὰ φύσις ὀρμητικὴ

1. "Ὅλα τ' ἄρμενα ἀρμενίζουσι / μὲ κουπιὰ καὶ μὲ πανιά / τοῦ Κοχρᾶν τὸ καράβι / ἀρμενίζει μὲ φωτιά! (*Ἀπὸ λαϊκὸν ἄσμα τῆς ἐποχῆς).

καὶ γενναία μὲ πνεῦμα σπινθηροβόλον. Ὁ ἄτακτος βίος καὶ ὁ θυμώδης χαρακτήρ τὸν εἶχον ἐμποδίσαι ἕως τότε νὰ λάβῃ τὴν θέσιν ποῦ τοῦ ἀξίζε. Μόλις ὅμως ἔλαβε τὸν διορισμόν, ἔγινεν ἄλλος ἄνθρωπος. Ὁ κίνδυνος τῆς πατρίδος τοῦ ἐνέπνευσεν ὑψηλὰ συναισθήματα εὐθύνης καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς αὐτὴν καὶ ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ διαλάμψῃ ἡ στρατηγική του μεγαλοφυΐα.

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὁ Κιουταχῆς μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου εἰσέβαλε διὰ τῆς Στερεᾶς εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲ 11.000 ἄνδρας καὶ 26 πυροβόλα. Τὴν 3ην Αὐγούστου ἔγινε κύριος τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἤρχισε νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόφθασαν νὰ κλεισθοῦν πρὸς ἄμυναν οἱ Γκούρας καὶ Μακρυγιάννης. Τὸ ὄχυρόν αὐτὸ ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀπόρθητον· ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐμήνυσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὅτι, ἐὰν ἐπιπτεν ὁ ἱερός βράχος, ἡ Στερεὰ δὲν θὰ συμπεριελαμβάνετο εἰς τὸ μέλλον νὰ ἰδρυθῇ ἑλληνικὸν κράτος.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἀνεχώρησεν ἐκ Ναυπλίου μὲ 130 μόνον ἄνδρας καὶ ὀπλαρχηγὸν τὸν Γεώργ. Χελιώτην, ἠῤῥησε καθ' ὁδὸν τὰς δυνάμεις του καὶ ἔστησε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ προσῆλθον ὑπὸ τὰς σημαίας του οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ρούμελης καὶ ὁ Φαβιέρος μὲ τὸ σῶμα τῶν τακτικῶν, ποῦ εἶχεν ὀργανώσει· ὥστε ἡ ὅλη δύναμις τοῦ στρατοπέδου ἀνῆλθεν εἰς 3.500 ἄνδρας. Μολοντί ἐνίκησεν εἰς τὸ Χαϊδάρει, ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐρριψοκινδύνευσε μετωπικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ, ἀλλὰ διὰ στρατηγημάτων τὸν κατεπόνει.

ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ὅταν ἐφονεῖθη ὁ Γκούρας καὶ ἐνισχύθη ἡ Ἀκρόπολις διὰ 400 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Κριεζώτην, ὁ Καραϊσκάκης συνέλαβε τὸ μεγαλοφυῆς σχέδιον νὰ μεταφέρῃ τὸν ἀγῶνα εἰς τὰ μετόπισθεν τοῦ Κιουταχῆ. Ἐστρατοπέδευσε λοιπὸν εἰς τὸν Ἐλικῶνα καὶ τὸν Παρνασσὸν καὶ μὲ μίαν σειρὰν ἰσχυρῶν φυλακίων ἀπὸ Κορινθιακοῦ μέχρις Εὐβοϊκοῦ κόλπου ἐπεχείρησε νὰ ἀποκόψῃ τὰς ἐπικοινωνίας τοῦ ἀντιπάλου του.

Πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου του ἐπετέθη ὁ ἴδιος κατὰ τῶν Τούρ-

κων τῆς Δομβραίνης καὶ τοὺς ἀπέκλεισεν εἰς 3 ὄχυρους πύργους, ἐνῶ ἔστειλε τὸν Κωλέττην διὰ θαλάσσης εἰς Ἀταλάντην νὰ καταστρέψῃ σιταποθήκας τοῦ Κιουταχῆ. Ἀλλὰ ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ ἀπέτυχεν, ὅταν δύναιμι ἀπὸ 200 Ἀλβανοὺς ὑπὸ τὸν ἔμπειρον Μουσταφάμπεην ἐνίκησαν εἰς Ἀταλάντην καὶ κατεδιώξαν τὸν Κωλέττην. Μετὰ τὴν νίκη των αὐτὴν οἱ ἐχθροὶ ἐκινήθησαν πρὸς ἀνακούφισιν τῆς Ἀμφίσσης, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκει ὁ Πανουργιᾶς. Ἀλλὰ εἰς τὴν Ἀράχωβαν ἐδεικνοπόθησαν ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ ὄχυρωμένους ὀπλαρχηγοὺς Γαρδικιώτην Γρίβαν καὶ Γεώργιον Βάγιαν. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασε νικηφόρος ἀπὸ τὸ Δίστομον ὁ Καραϊσκάκης καὶ ἐπιπεσὼν ὑπὸ ἀγρίαν χιονοθύελλαν τοὺς κατέκοψεν, ἐνῶ πλεῖστοι ἐχάθησαν εἰς τὰς ἀποκρήμινους χαράδρας τοῦ Παρνασσοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Μουσταφάμπεης ἔπεσεν, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες τὴν ἐπομένην ἔστησαν τρόπαιον. Ἡ 26η Νοεμβρίου ὠρίσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐθνικὴ ἑορτὴ.

Εἰκ. 32. Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης

Ταυτοχρόνως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ὁ ἀγὼν ἐσυνεχίζετο σκληρῶς. Οἱ ἀμυνόμενοι ἐκράτουν τὰς θέσεις των μὲ συνεχεῖς ὑπονομιεῖσεις, ἀλλὰ ὑπέφερον ἀπὸ ἔλλειψιν πολεμοφοδίων, ὅποτε ὁ ἀνδρείος Φαβιέρος διωργάνωσε τολμηρὸν ἐγχείρημα: 650 ριψοκίνδυνοι ἄνδρες εἰσέδυσαν τὴν νύκτα τῆς 30ῆς Νοεμβρίου διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν χαρκαωμάτων καὶ ἀνεργιχθήθησαν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ θεάτρου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Αἱ ἀπώλειαί των ἦσαν 6 νεκροὶ καὶ 14 τραυματίαι. Τὸν Δεκέμβριον κατέπλευσεν ἐξ Ἀγγλίας καὶ ἡ «Ἑλλάς», ταχυκίνητος κορβέττα τῶν 64 κανονιῶν.

Τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1827 ὁ Καραϊσκάκης δι' ὀρμητικῆς ἀντεπιθέσεως ἀνέτρεψεν ἀπόπειραν τοῦ Ὁμερ πασᾶ τῆς Καρύστου νὰ προσ-

βάλει τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὸ Δίστομον. Κατὰ τὴν καταδιώξιν τοῦ ἐχθροῦ περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων πολλὰ τουρκικὰ λάφυρα (πυροβόλα, σημαῖαι κλ.). Ἡ Στερεὰ ὅλη πλην τῆς Ναυπάκτου, τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Βονίτσης, εἶναι τώρα ἐλευθέρη.

Ἄλλὰ ὁ Κιουταχῆς πολιορκεῖ ἐπιμονῶς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐφ' ὅσον ἀνεφοδιάζεται ἐξ Εὐβοίας. Τὸ εὐστρῶφον πνεῦμα τοῦ Καραϊσκάκη θέλει νὰ ἀποκλείσῃ τὸν ἀντίπαλον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Μεταφέρει λοιπὸν τὸ στρατηγεῖόν του εἰς τὸ Κερασίον τοῦ Πειραιῶς, ἀπὸ ὅπου ματαίως ἐπεχείρησεν ὁ Κιουταχῆς νὰ τὸν ἐκδιώξῃ, ἡττηθεὶς δύο φορές. Ἄλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐφαρμόσῃ ἐντελῶς τὸ σχέδιόν του ὁ στρατάρχης τῆς Ρούμελης, διότι ἀντικατεστάθη εἰς τὴν ἀρχιστρατηγίαν.

Ἡ ΠΑΝΩΛΕΘΡΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΙΣ ΦΑΛΗΡΟΝ

Ἐνῶ αὐτὰ συνέβαινον εἰς Ἀττικοβοιωτίαν, ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Τροιζῆνος διώρισεν τὸν Τσώρτς ἀρχιστρατήγον καὶ τὸν Κόχραν ἀντιναύαρχον. Τοὺς δύο νέους ἀρχηγούς ἐδέχθη προθύμως ὁ Καραϊσκάκης, ἀλλὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ συμφωνήσῃ μαζί των, διότι αὐτοὶ ἐσκέπτοντο νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ μέτωπον ἐναντίον τοῦ Κιουταχῆ, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ Ἀκρόπολις ὁ Καραϊσκάκης ὅμως εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐπιχείρησις περιέκλειε κινδύνους, διότι οὔτε ἵππικὸν διέθετον οὔτε καὶ ἐπιωροῦσε κατάλληλα τὰ ἄτακτα στρατεύματα διὰ τοιαύτην ἐνέργειαν εἰς ἀνοιχτὴν πεδιάδα. Τέλος πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν ξένων ὑπεχώρησεν.

Προτοῦ ἐπιτεθοῦν ἐπέτυχον νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν τὴν Μοῆν τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος εἰς Πειραιᾶ.

Ἡ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Ἀκροπόλεως ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ τὴν νύκτα τῆς 22ας πρὸς 23ην Ἀπριλίου. Ὁ Καραϊσκάκης ἦτο κατάκοιτος ἀπὸ πυρετόν. Ἐνῶ δὲ εἶχεν ἀπαγορευθῆ κάθε πυροβολισμός, μερικοὶ Κρῆτες καὶ Ὑδραῖοι, εὐρισκόμενοι εἰς εὐθυμίαν, ἐπροκάλεσαν συμπλοκὴν μὲ τοὺς ἀπέναντι Τούρκους. Ὁ Καραϊσκάκης, μόλις ἤκουσε τοὺς πυροβολισμούς, ἐτινάχθη ἀπὸ τὴν κλίνην του καὶ ἀφοῦ ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ ἵππου του ἔσπευσε διὰ νὰ προλάβῃ γενίκευσιν τῆς συρράξεως. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἀναχαίτισιν τῶν ἐχθρῶν ἐπληρώθη θανασίμως. Οἱ ἀκόλουθοί του τὸν μετέφεραν ἀμέσως εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τσώρτς, ὅπου μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀπεβίωσε. Τὴν ἐπομένην ἐν μέσῳ τῶν θρήνων καὶ τοῦ γενικοῦ πένθους ἐτάφη κατ' ἐπιθυμίαν του εἰς Σαλαμίνα. Ποτὲ θάνατος ἀνδρὸς δὲν ἔδει-

ξε πόσον μεγάλη ἦτο ἡ ἀξία του, ὅπως ἀπεδείχθη ἀπὸ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν.

Ἡ ἀπώλεια τοῦ Ἑλληνοσ ἀρχηγοῦ δὲν ἀνέβαλε τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Κόχραν, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τὸ Φάληρον μὲ κατεθυσίαν τὴν σημερινὴν λεωφόρον Συγγροῦ. Ἀλλὰ ἐνῶ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ εἶχε φθάσει εἰς τὴν θέσιν Ἀνάτατος (ΝΑ τοῦ Ἀγ. Σώστη), ἐπεκράτει τόση ἀταξία εἰς τὴν ὄλην φάλαγγα, ὥστε ὁ Κιουταχῆς δὲν ἐδίστασε νὰ τοὺς κυτῆσῃ μὲ ὄλον τὸν στρατὸν του καὶ νὰ τοὺς ἀνατρέψῃ. Οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν μὲ πῆσμα, ἀλλ' ἔπαθον πανωλεθρίαν. Δὲν εἶχον προφθάσει νὰ ἀνοίξουν ὀρύγματα καὶ τὸ ἵππικὸν τοὺς κατέκοψεν. Ὀλίγοι ἐσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐπὶ λέμβου καὶ οἱ Ἀγγλοὶ ὑπεύθυνοι τῆς συμφορᾶς Κόχραν καὶ Τσῶρτς. Ἐφονεύθησαν περίπου 1500 καὶ πολλοὶ ὀνομαστοὶ πολέμαρχοι ὡς ὁ Λάμπρος Βέικος, Ἰω. Νοταρᾶς, Γ. Τζαβέλλας, Ἰγγλέσης, Δράκος κ.ἄ. Εἰς τὸ Φάληρον ἐκρίθη ἡ τύχη ὅλης τῆς Στερεᾶς, διότι μετὰ ἓνα μῆνα παρεδόθη καὶ ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὸ ἔργον τοῦ Καραϊσκάκη κατέρρευσε.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

Ὁ Ἰμπραῆμ μετὰ τὸ κατόρθωμά του εἰς τὸ Μεσολόγγι τὸν Μάιον τοῦ 1826 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μεθώνην. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸν Ἰούλιον ἐπῆλθεν κατὰ τῆς Μάνης, ἀλλ' ἀπεκρούσθη εἰς τὴν Βέργαν.

Ἐχων τὴν Τρίπολιν ὡς ὀρμητήριον ἤρχισε νὰ ἐρημώσῃ συστηματικῶς τὴν Ἀρκαδίαν, τὴν Ἀχαΐαν, τὴν Ἠλείαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν. Ἀποῦ κατέστρεψε τὰ δένδρα καὶ διήρπαξε τὰ γεννήματα καὶ τὰ κτήνη, ἔκαιε τὰ χωρία. Κατόπιν συνελάμβανε τοὺς κατοίκους τοῦ δὲν ἐπρόφθαιναν νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ὄρη. Ἦθελε μὲ τὰς ἐρημώσεις αὐτάς, καὶ πρὸ πάντων μὲ τὴν πείναν, νὰ φέρῃ εἰς ἀπόγνωσιν τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ παραδοθῇ.

Καὶ δευτέραν φοράν ὁ Ἰμπραῆμ ἐπετέθη κατὰ τῆς Μάνης εἰς Τσεροβᾶν, ἀλλ' ἀπεκρούσθη, διότι τοὺς Μανιάτας ἐβοήθησαν καὶ αἱ γυναῖκες των ἀκόμη.

Τὸν Νοέμβριον, ἐξαντλημένος ἀπὸ τὸν κλεφτοπόλεμον τῶν Ἑλλήνων, ἄφησε τὰς λεηλασίας καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μεθώνην διὰ νὰ διαχειμῶσῃ. Ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1827 ἐτράπη πρὸς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον. Ἐδῶ τῶρα, ἀντὶ νὰ σφάζῃ καὶ νὰ πυρπολῇ ἐπρωτίμῃσε νὰ

περιποιήται τους κατοίκους και να ζητή προσκυνοχάρτια. Πολλοί, ταλαιπωρημένοι από την φοβία και τας στερήσεις, ήρχισαν να υποκύπτουν. Ἡ στιγμή αὐτή ἀπέβη κρίσιμος διὰ τὸν ἀγῶνα. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης προσέφερεν, ὅπως ἔλεγεν ἀργότερον, τὴν μεγαλύτεραν ὑπηρεσίαν του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐξεγερθεὶς κατὰ τῶν λιποψύχων διέταξε νὰ τοὺς ἐπικηρύττουν ὡς προδότας καὶ νὰ τοὺς ἐκτελοῦν. Ἔτσι τὸ κακὸν ἀνεχαιτίστη καὶ πρὸς στιγμὴν οἱ Ἕλληνες ἀνέπνευσαν. Ἡ αἰσιοδοξία ὅμως δὲν ἐκράτησε πολὺ, διότι περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἔφθασαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ νέαι ἐνισχύσεις: 40 μεταγωγικὰ μὲ συνοδείαν 51 πολεμικῶν ἀπεβίβασαν 4000 τακτικούς καὶ πολλὰ ἐφόδια. Τώρα πλέον ἐγινε φανερὸν εἰς Ἕλληνας καὶ ξένους ὅτι τὸ ἐξ Αἰγύπτου ὄρνεον εἶχεν ἐμπήξει βαθεῖα τοὺς ὄνυχάς του ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς σαρκός. Εὐτυχῶς ὅμως αὐτὴν τὴν φορὰν οἱ ὀμόδοξοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης δὲν θὰ ἀφήσουν ἀβοήθητον τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία μὲ τὴν Ἰουλιανὴν Σύμβασιν ποὺ ὑπέγραψαν (διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ὀμιλήσωμεν κατόπιν), ἀπήτησαν ἀπὸ τοὺς ἐμπολέμους τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἄλλοιῶς ἠπέλουν ὅτι θὰ τὴν ἐπιβάλουν διὰ τῶν στόλων των.

ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ. ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΑΡΙΝΟΥ

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν πτώσιν τῆς Ἀκροπόλεως ἡ ἐπανάστασις ἐφαίνετο ὅτι ἔπνεε τὰ λοιπῶν. Ἐλεύθερα ἐδάφη ἔμενον μόνον αἱ περιφέρειαι τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μάνης καὶ αἱ νῆσοι Ἰδρα καὶ Σπέτσαι. Ἐξ ἄλλου ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἦτο ταλαιπωρημένος καὶ τὸ φρόνημά του εἶχε καταπέσει. Τὴν Ἐπανάστασιν ὅμως ἀπὸ τὴν δύσκολον αὐτὴν θέσιν ἔσωσεν ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως ἐφάνησαν ἐχθρικαὶ πρὸς αὐτήν. Πρώτη ἡ Αὐστρία, τῆς ὁποίας πρωθυπουργὸς ἦτο ὁ μισέλλην Μέττερνιχ, ἐπολέμησε μὲ λύσσαν τὴν ἐπανάστασιν διατεινομένη ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀδίκως ἐξηγέρθησαν ἐναντίον νομίμου καθεστώτος. Ἐπίσης δυσμενῶς διέκειτο καὶ ἡ Γαλλία, διότι εἶχεν ἀποκαταστήσει τὴν βασιλείαν μὲ τὴν ὁποίαν εἶχε προσδεθῆ εἰς τὴν Ἰεράν Συμμαχίαν. Ἡ Ἀγγλία ὑποψιάζετο ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἀπέλειτο εἰς ρωσικὸν δάκτυλον καὶ κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη ἐφάνη φιλότουρκος. Ἡ Ρωσία, μολοντί ὠφελεῖτο ἀπὸ τὴν ἀναταραχὴν ποὺ ἔφερεν εἰς τὰ Βαλκάνια ἡ ἐπανάστα-

σις, απέφυγε να επέμβη, διότι ο Τσάρος 'Αλέξανδρος ήτο κύριος έμπνευστής τής 'Ιερᾶς Συμμαχίας και δὲν ήθελε να έκτεθῆ.

Πρώτη ή 'Αγγλία από τοῦ Μαρτίου τοῦ 1823, διὰ τοῦ φιλέλληνας ύπουργοῦ Γεώργ. Κάνιγγ, ἀνεγνώρισε τὸν θαλάσσιον ἀποκλεισμόν πού εἶχεν ἐπιβάλλει ή ἑλληνική κυβέρνησις. "Όταν δὲ τὸ 1827 ὁ Κάνιγγ ἔγινε πρωθυπουργός, ἐκινήθη ζωηρότερον πρὸς ἐξασφάλισιν τής ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. "Έχων μὲ τὸ μέρος του και τὸν νέον τσάρον Νικόλαον, κατάρθωσε να παρασύρη και τὸν βασιλέα τής Γαλλίας Κάρολον Ι', τὸν ὁποῖον ἐπίεζεν τὸ φιλελληνικὸν ρεῦμα τής Γαλλίας να επέμβη.

"Έτσι αἱ «Προστάτιδες Δυνάμεις», 'Αγγλία, Γαλλία και Ρωσία, εἰς τὰς 26 'Ιουνίου (6 'Ιουλίου μὲ τὸ νέον ἡμερολόγιον) τοῦ 1827 υπέγραψαν εἰς Λονδῖνον τὴν 'Ιουλιανὴν τριμερῆ σύμβασιν, διὰ τής ὁποίας ἐπροτείνετο, πρὸ πάσης διαπραγματεύσεως, ή σύναψις ἀναχωχῆς. Διὰ τής συνθήκης αὐτῆς ἐν συνεχείᾳ ἐπροτείνετο ή ἴδρυσις αὐτοδιοικήτου ἑλληνικοῦ κράτους, ἀλλὰ μὲ ὑποτέλειαν φόρου εἰς τὸν σουλτάνον.

"Όταν ἔγινε γνωστὴ εἰς τοὺς ἐμπολέμους ή 'Ιουλιανὴ Σύμβασις, ή 'Ελλάς ἐδέχθη μὲ ἀνακούφισιν τοὺς ὄρους της· ή Πύλη ὅμως τοὺς ἀπέρριψε. Τότε αἱ «Προστάτιδες Δυνάμεις» ἀπεφάσισαν να ἐπιβάλλουν τοὺς ὄρους τής συνθήκης διὰ τῶν ὄπλων. Πρώτη ἔφθασεν εἰς τὸ Αἰγαῖον μία μοῖρα ἀγγλικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Κόδριγκτον, ἀργότερον μία γαλλικὴ μὲ τὸν Δεριγνὸν και μία ρωσικὴ μὲ τὸν Χέυδεν. "Όλα τὰ πλοῖα ἦσαν 26 και ἐτέλουν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κόδριγκτον (Σεπτέμβριος 1827).

"Ο 'Αγγλος ναύαρχος παρήγγειλεν εἰς τὸν 'Ιμπραήμ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. "Ο Αἰγύπτιος ὑπεκρίθη ὅτι δέχεται· ἐζήτησεν ὅμως μικρὰν προθεσίαν διὰ να συνεννοηθῆ μὲ τὴν Πύλην.

Τότε οἱ 'Ελληνες ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν εὐκαιρίαν, διὰ να ἀναζωογονήσουν τὴν 'Επανάστασιν εἰς τὴν Στερεάν. "Ο Τσώρτς ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν δυτικὴν 'Ελλάδα, ἐνῶ ὁ "Αστιγζ μὲ τὴν «Καρτερίαν» και 5 ἄλλα πολεμικὰ κατέστρεψεν εἰς 'Ιτέαν 7 τουρκικὰ σκάφη.

"Ο 'Ιμπραήμ διὰ να τιμωρήσῃ τὸν "Αστιγγα ὤρμησε μὲ μίαν ἰσχυρὰν μοῖραν πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Τὸν ἐπρόφθασεν ὅμως ἀνοικτὰ τῶν Πατρῶν ὁ Κόδριγκτον και τὸν ἠνάγκασε να ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Ναβαρῖνον. Καὶ πάλιν ὁ 'Ιμπραήμ δὲν ἤσύχαζεν. Κατέστρεψε 75.000 καρ-

ποφόρα δένδρα εις την Μεσσηνίαν και ἔστειλεν εις τὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ἀλεξανδρείας πολλοὺς αἰχμαλώτους.

Αἱ βάρβαροι αὐταὶ ἐνέργειαι τοῦ Ἰμπραήμ ἔφεραν τὸν Κόδριγκτον και τὸν Δεριγνύ εις τὴν ἀπόφασιν νὰ εισέλθουν τὴν μεσημβριαν τῆς 8ης Ὀκτωβρίου εις τὸ Ναβρϋνον, διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ σεβασθῇ τὰς ἀπόψεις τῶν Προστατίδων Δυνάμεων, ἐνῶ ὁ γηραιὸς Χέυδεν παρέμεινεν ἐπιβλέπων τὸ στόμιον τοῦ λιμένος.

Ἐντὸς τοῦ κόλπου ὁ ἐχθρικός στόλος ἦτο ἤδη παρατεταγμένος εις σχῆμα πετάλου με διπλῆν γραμμὴν. Ὁ Ἄγγλος ναύαρχος ἔστειλεν μίαν λέμβον, πρὸς συνεννόησιν με τὸν Αἰγύπτιον ναύαρχον. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐπυροβόλησαν και ἐφόνευσαν τὸν ἀξιωματικὸν και δύο ναύτας τῆς λέμβου. Τότε ὁ Κόδριγκτον ὑψωσεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του («Ἀσία») τὸ σῆμα τῆς ἐπιθέσεως και ἐντὸς ὀλίγου, ὁπότε εἰσέπλευσε και ἡ ρωσικὴ μοῖρα, ἡ ναυμαχία ἐγένικεῖθη, ἀφοῦ μετεῖχον και τὰ ἐπάκτια πυροβολεῖα τῆς Σφακτηρίας και τοῦ φρουρίου. Τὰ τριπλάσια σκάφη τοῦ Ἰμπραήμ με τὰ 2000 κανόνια και παρὰ τὴν εὐνοϊκὴν των διατάξιν ἐκανονιοβολοῦντο εὐστόχως ἀπὸ τὰ 26 τῶν Εὐρωπαίων. Πολλὰ ἐχθρικά ἀνετινάσσοντο, ἐνῶ ἄλλα προσεπάθουν νὰ ἀνασπάσουν τὰς ἀγκύρας διὰ νὰ σωθοῦν και ἄλλα συνεκρούοντο μετὰ πατάγου. Ὁ λιμὴν ὅλος ἐφλέγετο. Περὶ τὴν 5ην ἀπογευματινὴν ἐκ τῶν 82 τουρκοαιγυπτιακῶν πλοίων εἶχον διασωθῆ μόνον 20, ἐνῶ 6000 Μουσουλμάνοι ἐχάθησαν εις τὴν κόλασιν ἐκείνην τοῦ πυρός. Αἱ ἀπώλειαι τῶν συμμάχων ἦσαν 172 νεκροί, 475 τραυματίαι και σοβαραὶ ζημίαι σκαφῶν.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ στόλου του ἔκαμεν ἔξω φρενῶν τὸν σουλτάνον, ὁ ὁποῖος ἤξιώσεν ἀπὸ τοὺς Συμμάχους ἀποζημίωσιν, συγχρόνως δὲ ἐκήρυξεν ἱερὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ρώσων. Ἀλλὰ ἡ Τουρκία ἐνίκηθη και διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως (1829) ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

26 Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Τροιζῆνος εἶχεν ἐκλέξει κυβερνήτην τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1828 ἀπεβιβάσθη εις Ναύπλιον· ἐκεῖθεν ἔφθασεν εις Αἴγιναν και ἀνέλαβε τὸ πηδάλιον τῆς ἐξουσίας.

Οὗτος ἐγεννήθη εις τὴν Κέρκυραν τὸ 1776. Τὰς πρώτας σπουδὰς

Εικ. 33. Ο Ιωάννης Καποδιστριας

έκαμεν εἰς τὴν πατρίδα του, τὰς συνεπλήρωσε δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἔλαβε δίπλωμα ἰατρικῆς. Νέος ἔφθασεν εἰς Ρωσίαν, ὅπου ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὸ 1822 ὅμως ἐψυχράνθη μὲ τὸν τσάρον, διότι οὗτος εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἠκολούθει τὴν πολιτικὴν τοῦ Μέρτερνιχ, καὶ ἀπῆλθε μὲ ἀδειαν εἰς Γενεύην τῆς Ἑλβετίας. Ἀπὸ ἐκεῖ ὑπεβοήθει μὲ κάθε δυνατὸν μέσον τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα. Ὁ κυβερνήτης ἐκοσμεῖτο ἀπὸ πολλὰς ἀρετάς : φιλοπατρίαν, ἀφιλοκέρδειαν, δραστηριότητα. Δι' αὐτὰς καὶ διὰ τὴν φήμην, ποὺ εἶχεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη ὡς σωτῆρα.

Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εὗρεν ἐλεύθερον ἔδαφος παρὰ μόνον τὸ Ναύπλιον, λαορίδας τῆς Ἀργολίδος, τὴν Μεγαρίδα καὶ τὰς νήσους. Ἡ χώρα, τὴν ὁποίαν θὰ ἐκυβέρνη, ἦτο ἐρειπωμένη καὶ ὁ λαὸς τῆς ὑπέφερον ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ τὴν ἔλλειψιν ἀσφαλείας. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ κυβερνήτης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του ὄχι μόνον διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Ἑλλάδος εἰς κράτος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὕλικὴν καὶ πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἔθνους.

Μὲ ἀκατάπαυστον δραστηριότητα ἀφωσιώθη πρὸς δημιουργίαν κρατικοῦ μηχανισμοῦ: στρατοῦ, δικαιοσύνης καὶ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ δημιουργήσῃ οἰκονομικοὺς πόρους τοῦ δημοσίου. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ σκοποῦ συνῆψε δάνειον 100 χιλ. ταλλήρων ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑπτανήσου καὶ ἔδρυσεν εἰς Αἴγινα ἐν πιστωτικῶν ἴδρυμα, ἀφοῦ ἐδώρησεν ὅλην τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ Κράτος. Διὰ νὰ διευκολύνῃ τοὺς ἐμπορευομένους ἔκοψε τὸν «φοίνικα», νόμισμα ποὺ φέρει ὡς σύμβολον τὸ ὁμώνυμον πτηνόν, τὸ

ὁποῖον ἀναγεννᾶται ἀπὸ τὰς φλόγας, ὅπως ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τοὺς καπνοὺς τοῦ Ἀγῶνος.

Ἰδιαιτέρως ἐφρόντισεν ὁ κυβερνήτης διὰ τὴν ἐθνικὴν παιδείαν, διότι τὴν ἐθεώρει ὡς βᾶσιν τῆς ὑγιоὺς μορφώσεως. Διὰ τοῦτο ἴδρυσεν πολλὰ ἐκπαιδευτήρια: γυμνάσιον καὶ διδασκαλεῖον, καθὼς καὶ ὄρφανοτροφεῖον εἰς τὴν Αἴγιναν, ὅπου ἡ πρωτεύουσα τοῦ νεοσυστάτου κράτους· ἐπίσης ἔκτισε πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα (ἀλληλοδιδασκτικά⁽¹⁾).

Ἐξ ἴσου ἐνδιεφέρθη καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Δι' αὐτὸ μετεκάλεσεν ἀπὸ τὴν Δύσειν γεωπόνους διὰ τὴν καλλιέργειαν νέων σπόρων καὶ φυτῶν, ὅπως ἡ πατάτα. Κατόπιν δὲ ἐντολῆς του ἐκτίσθη εἰς Τίρυνθα γεωργικὴ σχολή.

Διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἐξεδόθη νέος στρατιωτικὸς κανονισμὸς, ἐνῶ ἐμερίμνησε νὰ συσταθῆ εἰς Ναύπλιον (Ἰούλιος 1828) Στρατιωτικὸν Σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ πρῶτον φυτώριον ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ. Ἐξ ἄλλου ὠργάνωσε τὰ ἔτακτα στρατεύματα εἰς 8 χιλιαρχίας καὶ ὥρισεν νὰ πληρώνεται ὁ μισθὸς τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν ἀπὸ τὸ κράτος. Ἔτσι ὁ στρατὸς ἔπαυσε νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ ἔγινεν ἐθνικὸς.

Ἀφοῦ ἐξόντωσε διὰ τοῦ Μιαοῦλη τὰς φολεὰς τῶν πειρατῶν εἰς τὰς Σποράδας, διέταξε νὰ συνταχθῆ κανονισμὸς ἐμπορικῆς ναυτιλίας καὶ ἴδρυσεν ναυπηγεῖα εἰς Πόρον καὶ Ναύπλιον.

Ἐξ ἄλλου κατεσκεύασε τὸ 1829 τὴν πρώτην — ὅπως ἐχαρακτηρίσθη ἀπὸ τὸν κυβερνήτην — «ἐθνικὴν ὁδόν», ἡ ὁποία ἐνώνει τὴν Μεθώνην μὲ τὴν Πύλον.

Πρὸς θεμελίωσιν δικαιοσύνης εἰς τὴν ἀναρχομένην χώραν κατήρτισε τὸν πρῶτον ὀργανισμὸν λειτουργίας δικαστηρίων μὲ 3 μελῆ πρωτοδικεῖα καὶ 5 ἐφετεῖα.

Ἀφοῦ λοιπὸν διωργάνωσε κράτος ὁ Καποδίστριας μὲ διοίκησιν ἄγρυπνον καὶ φειδωλὴν διὰ τὸ δημόσιον χρῆμα, δίδων ὁ ἴδιος τὸ παράδειγμα διὰ λιτοῦ βίου, ἐστράφη πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν ἐλληνικὴν ἐπικράτειαν.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ . Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΣ

Τὰς ὀργανωτικὰς ὅμως προσπαθείας διετάρασσον αἱ λεηλασίαι

1. Εἰς τὴν Μεθώνην Πυλὸς σώζεται ἀκόμη κτερίον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «τὸ σχολεῖδ τοῦ Καποδίστρια».

του Ίμπραήμ, ο οποίος είχε αποβή μάλιστα των πληθυσμών της χώρας. Είς την Στερεάν υπήρχον ακόμη ὄχι ὀλίγα τουρκικαὶ φρουραί. Καὶ τὸν μὲν Αἰγύπτιον ἐξεδίωξε μίᾳ δύναμει ἀπὸ 14000 ἄνδρας, πού ἔστειλε ὁ Γάλλος βασιλεὺς Κάρολος, ὁ Γ΄, ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μαιζὸν (Αὐγούστος 1828) (1).

Εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν εὐρίσκειτο ἀπὸ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1827 ὁ Τσώφρτς καὶ τὴν ἐξεκαθάριζεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τώρα ὁ Καποδίστριας τοῦ ἔστειλεν ἐνισχύσεις, διὰ τῶν ὁποίων κατάρθωσε νὰ ἀνακαταλάβῃ τὸ Μεσολόγγι, τὴν Ναύπακτον, τὴν Βόνιτσαν καὶ νὰ καταδιώξῃ τοὺς ἐχθροὺς μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεάν ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἐνίκησε τὴν 12ην Σεπτεμβρίου 1829 τοὺς Τούρκους εἰς τὴν μάχην τῆς Πέτρας, τελευταίαν τοῦ Ἀγῶνος, ἀλλὰ ἡ Ἀκρόπολις, ἡ Εὐβοία καὶ ἡ Λαμία παρέμειναν ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Ἀξίον σημειώσεως εἶναι ὅτι τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως σφραγίζει ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, ὅπως ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος τὴν εἶχεν ἀρχίσει.

Η ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΟΥ (27 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1831)

Τὰ διοικητικὰ καὶ οἰκονομικὰ μέτρα τοῦ κυβερνήτου, ἐνῶ τὸν ἔκαμαν ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαόν, τὸν κατέστησαν μισητὸν εἰς τοὺς προκρίτους. Πρῶτον κατήργησε τὸ κοινοτικὸν σύστημα καὶ διήρσεσε ὅλην τὴν ἐπικράτειαν εἰς ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὡς διοικητὰς ἐπιτρόπους πού τοὺς διώριζεν ὁ ἴδιος. Ἡ σοβαρωτέρα ὅμως ἐνέργειά του ἦτο ἡ διάλυσις τῆς Βουλῆς καὶ ἡ ἴδρυσις τοῦ Πανελληνίου· αὐτὸ ἦτο ἓνα συμβούλιον ἀπὸ 27 μέλη τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ Καποδιστρίου. Πρόεδρος τῆς «Γενικῆς Γραμματείας» διωρίσθη ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, ἱστορικὸς καὶ διπλωμάτης τοῦ Ἀγῶνος. Τὰ μέτρα αὐτὰ δὲν ἦσαν ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα· πολλοὶ ἀγωνισταί, (Κολοκοτρώνης, Ὑψηλάντης καὶ Κανάρης) τὰ ἐπεδοκίμαζον. Ἄλλοι ὅμως ὀνομαστοὶ ἄνδρες ἦσαν ἀντίθετοι.

Τὰ παράπονα αὐτὰ καὶ ἡ ἀδυναμία του νὰ ἀποζημιώσῃ τοὺς Ὑδραίους διὰ τὰς φθοράς ἐκ τοῦ πολέμου ἔφεραν τοὺς ἰσχυροτέρους

1. Διὰ τὴν ἀνάγκησιν τοῦ Ίμπραήμ ἐξ Ἑλλάδος μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν ὁ ἴδιος ὁ Κόδριγκτον ὑπογράφας μετὰ τοῦ Μωχάμετ Ἀλῆ σχετικὴν σύμβασιν. Ὁ Ίμπραήμ ὅμως ἠδιαφόρησε.

αντιπάλους του εις τὴν Ὑδραν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Κουντουριῶται, ὁ Μιαούλης, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Κωλέττης καὶ ἄλλοι. Ἐκεῖ ἐσχημάτισαν χωριστὴν κυβέρνησιν. Σοβαρωτέραν ὅμως κατάστασιν ἀντιμετώπισεν ὁ κυβερνήτης εἰς τὴν Μάνην. Οἱ Μανιάται ἠρνήθησαν νὰ φορολογηθοῦν καὶ ἐπανεστάτησαν. Ὁ Καποδίστριας, ἐπειδὴ ἔθεσάριε τοὺς Μαυρομιχαλαίους ὡς ὑποκινητὰς τῆς ἀνταρσίας, συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν γέροντα Πετρόμπεην. Τότε ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γεώργιος καὶ ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος ἐκαίροφυλάκησαν ἔξω τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος τοῦ Ναυπλίου καί, ὅταν ἐπλησίασεν εἰς τὸν ναὸν ὁ Κυβερνήτης διὰ νὰ λειτουργηθῆ, τὸν ἐδολοφόνησαν (27 Σεπτεμβρίου 1831).

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΟΥ 1824 ΚΑΙ ΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1824

Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ ἡ Ἱερὰ Συμμαχία σημειώνει τὴν πρώτην διπλωματικὴν ἤτταν της. Τί εἶχε συμβῆ; Τῆς ἐζητήθη ἀπὸ τοὺς μονάρχας τῆς Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλίας νὰ τοὺς βοηθήσῃ, διὰ νὰ συντρίψουν τὰ κινήματα τῶν ἀποίκων των τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Ἀμερικῆς· αὐτὴ ὅμως δὲν τὸ ἐτόλμησε διότι:

Πρῶτον, ὁ Πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Μονρόε εἰς τὸ ὁμῶνυμον «Δόγμα» αὐτοῦ διεκήρυσσεν:

«Θὰ ἐθεωροῦσαμεν ὅποιανδῆποτε ἀπόπειραν ἐκ μέρους τῶν Εὐρωπαίων, ὅπως ἐπεκτείνουν τὸ σύστημά των εἰς ὅποιανδῆποτε τμῆμα τοῦ ἡμισφαιρίου αὐτοῦ ὡς ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἀσφάλειάν μας».

Δεύτερον, καὶ ἡ Ἀγγλία — τὴν ὁποίαν συνέφερον δι' ἐμπορικοὺς λόγους ὁ ἐκτοπισμὸς τῶν Ἰσπανῶν καὶ Πορτογάλων ἀπὸ τὰς πλουσίας αὐτὰς ἀποικίας — ἐτήρησε τὴν πολιτικὴν γραμμὴν τοῦ Μονρόε· ἔφθασε μάλιστα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1824, διὰ τοῦ ὑπουργοῦ της ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Γεωργίου Κάνιγγ, νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς ἀνεξέχρητα κράτη τὸ Μεξικόν, τὴν Βενεζουέλαν, τὴν Βραζιλίαν κλ.

Ἄλλο πλῆγμα ἐδέχθη ἡ Ἱερὰ Συμμαχία πάλιν ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τῆς Ἀγγλίας Γ. Κάνιγγ. Καὶ ἰδοὺ πῶς: Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, μάλισ ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ Ρωσία ἤθελε τὸν τεμαχισμὸν τῆς Ἑλλάδος, ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τὸ αἴτημα αὐτὸ ὁ Κάνιγγ ἀπήντησε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1824 μὲ μίαν ἐπιστολὴν του.

Ἐκεῖ ὁ Ἄγγλος φιλέλληνας ἔγραφεν ὅτι ἡ χώρα του θὰ μείνη οὐδετέρα εἰς τὴν μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῆς Ἑλλάδος διαφορὰν καὶ ὅτι δὲν θὰ ἐπιβάλη κανένα συμβιβασμὸν, ποῦ δὲν θὰ εἶχε τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἐπαναστατῶν.

Τότε ἡ Ρωσία, διὰ νὰ μὴ εὐρεθῆ εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἀπέναντι τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέμα, ἐπρότεινε νὰ μεσολαβήσουν αἱ Δυνάμεις εἰς τὴν Πύλην καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ νὰ διακοποῦν αἱ ἐχθροπραξίαι.

Ὁ Κάνιγγ ὅμως, ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι ὁ Μαχμουτ δὲν θὰ ἐδέχετο τὴν ἐπέμβασιν αὐτὴν, ἀνέβαλε τὴν λήψιν μιᾶς παρομοίας ἀποφάσεως. Καὶ τότε συνέβη τὸ περίεργον φαινόμενον ὁ ἴδιος ὁ Μέτερνιχ νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ ἐπειδὴ, ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Ἰμπραήμ, ἐνισχύθη ἡ γαλλικὴ ἐπιρροή, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία ἐζήτησαν νὰ εὕρουν κατάλληλον περίστασιν διὰ νὰ λύσουν τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα. Καὶ αὕτη ἐδόθη ἀπὸ ἓνα ἔγγραφον τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τὸ ὁποῖον συνέταξεν ὁ Μαυροκορδάτος δι' αὐτοῦ ἐζητεῖτο ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν νὰ προστατεύσῃ τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὸ ἔγγραφον αὐτὸ ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπέμβῃ ἐπισήμως εἰς τὴν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς Πύλης διαφορὰν. Τὸ δικαίωμά της αὐτὸ εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ καὶ αὕτη ἡ Ρωσία, ὅταν εἰς τὸ Αἰγαῖον εἰσῆλθον καὶ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἔτσι μετὰ τὴν συμφωνίαν αὐτὴν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἐφαίνετο ὅτι ἦτο πολὺ σύντομος ἡ λύσις τοῦ ἑλληνικοῦ θέματος, ἐὰν ἡ Γαλλία καὶ ἡ Αὐστρία δὲν ἔφερον ἀντιδράσεις. Ὅταν ὅμως περὶ τὰ τέλη τοῦ 1825 ἀπέθανεν ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827 τὴν πρωθυπουργίαν τῆς Ἀγγλίας ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος ὁ Κάνιγγ, ἐδημιουργήθησαν εὐνοϊκαὶ συνθήκαι πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ θέματος.

ΑΙ ΣΥΝΘΗΚΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ Κάνιγγ τότε, ἀφοῦ παρέσυρε πρὸς τὰς ἀπόψεις του καὶ τὸν νέον τσάρον Νικόλαον καὶ τὸν φιλέλληνα βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον τὸν Γ', ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ τακτοποιήσῃ τὸ ἑλληνικὸν θέμα. Πράγματι, ἔπειτα ἀπὸ τετραμήνους προσπαθείας του, ὑπεγράφη εἰς τὸ Λονδῖνον ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γαλλίας ἡ Ἰουλιανὴ Σύμβασις (6 Ἰουλίου 1827), διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλάς

ἀνεγνωρίζετο ὡς κράτος αὐτόνομον ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου.

Δευτέρα συμμαχικὴ πρᾶξις, σχετικὴ μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας μας, εἶναι ἡ σύμβασις τῆς 10ης Μαρτίου 1829. Μὲ αὐτὴν ἐκανονίζοντο τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ὕψος τῆς γραμμῆς Παγασητικῆς — Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ἐδίδοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ Κυκλάδες καὶ ἡ Εὐβοία.

Τρίτη εἶναι ἡ συνθήκη τῆς Ἀδριανουπόλεως (Σεπτ. 1829), μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Ρωσία ὑπεχρέωνε τὴν Τουρκίαν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ σύνορα ποῦ ἀνεφέραμεν.

Αἱ νίκαι ὅμως τῆς Ρωσίας εἰς βάρος τῆς Τουρκίας ἐπέφερον ἀλλαγὴν εἰς τὰς διαθέσεις τῆς Ἀγγλίας, ὥστε εἰς τὸ Πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου (22 Ἰανουαρίου 1830) νὰ παρασύρῃ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν νὰ δημιουργήσουν μὲν ἐλεύθερον βασιλεῖον εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὰ σύνορά του ὅμως περιορισμένα εἰς τὴν γραμμὴν Ἀχελώου — Σπερχειοῦ. Τὴν συνθήκην αὐτὴν τὴν ἐδέχθη ἡ Πύλη, ἀλλὰ ὁ Καποδίστριας τὴν ἀπέρριψε, διότι ἤδη τὰ στρατεύματά του εἶχον φθάσει εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ εἶχον νικήσει εἰς τὴν μάχην τῆς Πέτρας.

Τέλος αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις, διὰ τὸ θέσουν τέρμα εἰς τὰς ταραχάς, αἱ ὁποῖαι ἐδημιουργήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια, εἰς τὰς 17 Μαΐου 1832 ὑπέγραψαν τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου, μὲ τὴν ὁποίαν ἔδωσαν τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν Ὅθωνα, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου. Δύο δὲ μῆνας ὕστερον ὑπεγράφη ἡ σύμβασις τῆς Κων/πόλεως, ἡ ὁποία καθώριζε τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ὕψος τοῦ Παγασητικῆς — Ἀμβρακικοῦ.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἔχει μεγίστην ἐθνικὴν σημασίαν, διότι μία μικρὰ γωνία γῆς μὲ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας τῶν κατοίκων της ἐκέρδισε τὴν ἐλευθερίαν της. Ἡ ἔνδοξος ἄλλοτε χώρα τῶν Ἑλλήνων, ἔρημος καὶ κατεστραχημένη ἀπὸ τὴν μακρὰν δουλείαν, ἀγνώριστος ἀπὸ τὸ πένθος τῆς συμφορᾶς της, κατώρθωσε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Ἀλλὰ τὸ πλέον σηματικὸν ἀπὸ τὴν ἐξέγερσιν ἐκείνην εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς καρτερίας καὶ αὐτοθυσίας των ἐδίδαξαν πῶς οἱ δοῦλοι γίνονται ἐλεύθεροι καὶ ὅτι ποτὲ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν ὑποκύπτει εἰς τὴν βίαν καὶ τὴν πίεσιν.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1815 - 1914

Ἐπὶ 33 ἔτη μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος αἱ τόχαι τοῦ κόσμου ἐρρυθμίζοντο ἀπὸ τὰς Δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἄλλὰ ὁ ἀντιλαϊκὸς αὐτὸς Σύνδεσμος δὲν ἠδυνήθη νὰ διασώσῃ τὰ δυναστικά καθεστῶτα, διότι οἱ λαοὶ (διαποτισμένοι ἀπὸ τὰς ιδέας τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως), εἶχον ἀναπτύξει ἰσχυρὰ ἔθνικα συναισθήματα καὶ κατώρθωσαν διὰ τῆς πάλης των νὰ ἐπιτύχουν ἐλευθερίας. Δύο μάλιστα μεγάλαι ἐθνότητες τῆς Εὐρώπης, ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ ἰταλική, (αἱ ὁποῖαι ἦσαν, ὡς γνωστόν, χωρισμέναι εἰς πολλὰ κρατίδια), κατώρθωσαν περὶ τὸ 1870 νὰ ἐνοποιηθοῦν καὶ νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς δυνάμεις παγκοσμίου σημασίας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς Δυνάμεις αὐτὰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐμφανίζεται ὡς μεγάλη δύναμις εἰς τὴν Ἄνω Ἀνατολήν ἢ Ἰαπωνία, ἐνῶ εἰς τὸ δυτικὸν ἡμισφαίριον μετὰ τὸ 1865 ἀνατέλλει μία δύναμις παγκοσμίου κύρους : αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.

Ἔτσι βλέπομεν ὅτι ἡ Ἱστορία ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ ἐκτείνεται εἰς ὅλας τὰς ἡπείρους· καὶ δὲν εἶναι πλέον εὐρωπαϊκὴ — γίνεται παγκόσμιος.

Ἀκόμη θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς κυριαρχίας ἢ αὐτοδιαθέσεως τῶν ἐθνοτήτων, ποὺ ἀπετέλει τὴν βάσιν τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἐμφανίζεται καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς δημοκρατικῆς διακυβερνήσεως τῶν λαῶν· ὁ δῆμος (λαὸς) συμμετέχει περισσότερον εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν κοινῶν. Αἱ δύο αὐταὶ δυνάμεις, δηλαδή ἡ δ η μ ο κ ρ α τ ί α καὶ ὁ ἐ θ ν ι κ ι σ μ ὁ ς,

μαζὺ μὲ τὴν βιομηχανικὴν ἐπανάστασιν, ποὺ φθάνει εἰς μεγάλην ἀνάπτυξιν περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος, ὑπῆρξαν οἱ κύριοι παράγοντες, οἱ ὁποῖοι ἠλλαξαν τὴν μορφήν τοῦ κόσμου ποὺ μᾶς ἐκληροδοδότησε τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης.

Ἄλλὰ διὰ τὴν ἰδωμεν καλύτερον ὄλας αὐτὰς τὰς ἐξελίξεις, θὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐπισκόπησιν ἐνὸς ἐκάστου κράτους χωριστά.

28 Η ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ Η ΑΓΓΛΙΑ

Η ΓΑΛΛΙΑ ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1914

Ἡ Γαλλία δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐστία ὄλων τῶν ἐξελίξεων εἰς τὴν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ὅσακις συνέβαινε κάτι σπουδαῖον εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἓνα μέγα τμῆμα τῆς ἡπείρου ὑφίστατο τὴν ἐπίδρασίν του. Ἐλέγετο διὰ τοῦτο ὅτι «ἦταν ἡ Γαλλία ἦτο κρουωμένη, ὅλη ἡ Εὐρώπη ἐπταρνίζετο».

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος, εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ἀνῆλθεν ὁ Λουδοβίκος ΙΗ΄, ὁ ὁποῖος παρεχώρησε μερικὰς ἐλευθερίας. Ὅταν ὅμως τὸ 1824 ὁ βασιλεὺς αὐτὸς ἀπέθανε καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Κάρολος ὁ Γ΄, τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Αὐτὸς ἠθέλησε νὰ στηριξῇ τὴν βασιλείαν του ἐπὶ τοῦ κλήρου καὶ τῶν εὐγενῶν. Ἐνεκα τούτου μεγάλη ἀντιπολιτεύσις ἐξεδηλώθη ἐναντίον του. Τότε αὐτὸς προσεπάθησε νὰ στρέψῃ εἰς ἐξωτερικὰ ζητήματα τὴν προσοχὴν τῶν Γάλλων. Τὸ 1827 - 28 ἐβοήθησε τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸ 1830 κατέλαβε τὸ Ἀλγέριον. Ἐν τούτοις ὁ γαλλικὸς λαὸς τὸ 1830 ἐπανεστάτησε (Ἰουλιανὴ ἐπανάστασις) καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν δοῦκα τῆς Ὁρλεάνης Λουδοβίκον Φίλιππον. Ἀλλὰ ἡ βασιλεία δὲν ἠδύνατο νὰ σταθῇ, διότι μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας εἶχε γίνει ἰσχυρὰ ἡ ἀστικὴ τάξις, ἡ ὁποία καὶ ἀνέτρεψε τὴν βασιλείαν διὰ τῆς Φεβρουαριανῆς ἐπαναστάσεως (1848) καὶ ἐπέβαλε τὴν Δευτέραν Δημοκρατίαν.

Πρῶτος πρόεδρος αὐτῆς ἐξελέγη ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων. Οὗτος ὅμως ἀνέτρεψε τὴν δημοκρατίαν καὶ, ἀφοῦ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ, κατέβαλε μεγάλας προσπάθειας νὰ δοξάσῃ τὴν χώραν του.

Ἡ ἀνοδὸς του εἰς τὸν θρόνον ἔφερε μίαν περίοδον πλήρη γεγονότων. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἦτο κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνότητων. Ἡ ἀρχὴ αὕτη διεκηρυσσεν ὅτι ἀφοῦ τὸ ἔθνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνᾶται, ὅπως τοῦ ἀρέσει, πρέπει ἐπομένως νὰ ἀποτελῇ καὶ ἀνεξάρτητον

κράτος». Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἐμφορούμενος ὁ Ναπολεὼν διετέθη εὐμενῶς ὑπὲρ τῶν ἐξεγερθέντων Κρητῶν κατὰ τὸ 1866 καὶ ὑπεστήριξε καὶ τοὺς Ἴταλοὺς εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν κατὰ τὸν Αὐστριακῶν.

Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔνωσιν τῶν γερμανικῶν ἔθνοτήτων, περιπλάκῃ εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Πρώσσους, ἀλλὰ νικηθεὶς εἰς τὸ Σεντάν, συνελήφθη αἰχμάλωτος (Σεπτέμβριος 1870). Μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ οἱ Γάλλοι ἐπανέφεραν τὴν Τρίτην Δημοκρατίαν, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ματαίως ἐπάλαισεν ἐπὶ 6 μῆνας, διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὰ γερμανικὰ στρατεύματα ἀπὸ τὰ γαλλικὰ ἐδάφη, τὸ 1871 ἔκλεισαν εἰρήνην. Δι' αὐτῆς ἡ Γαλλία παρεχώρει εἰς τοὺς νικητὰς τῆς τὰς πλουσίας ἐπαρχίας τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης.

Μετὰ τὴν ἦταν τοῦ 1871 ἡ Γ' Δημοκρατία εἰργάσθη διὰ νὰ πληρῶσῃ τὰς πολεμικὰς ἀποζημιώσεις καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ ἰσχυρὸν στρατὸν, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν «ρεβάνς» (ἐκδίκησιν) ἀπὸ τὴν Γερμανίαν.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ βιομηχανία τῆς εἶχεν ἀρκετὰ προχωρήσει, ἀντιμετώπισε πρόβλημα ἀποικίων. Μετὰ τὸ Ἀλγέριον οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὴν Σενεγάλην, τὴν Σαχάραν, τὴν Τυνησίαν καὶ τὸ Μαρόκον. Περὶ τὸ 1885 ἐξηπλώθησαν ἀποικιακῶς εἰς τὸ Λάος καὶ τὴν Ἰνδοκίναν. Ἔτσι ἡ Γαλλία περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ δευτέρα ἀποικιακὴ δύναμις τοῦ κόσμου μετὰ τὴν Ἀγγλίαν.

Η ΑΓΓΛΙΑ. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος σημειώ- νεται ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ μάζας αἱ ἀτμομηχαναὶ πρὸς κίνησιν τῶν ἐργοστασίων καὶ τῶν μέσων μεταφορᾶς. Ἀκόμη εἰς τὸ ὅτι τὸ ὑπέδαφος τῆς χώρας αὐτῆς ἔχει πλούσια κοιτάσματα γαιανθράκων, διὰ νὰ τροφοδοτοῦν τὰς ἀτμομηχανὰς τῶν ἐργοστασίων τῆς, τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν ἀτμοπλοίων.

Ἡ ἔδρυσις μεγάλων ἐργοστασίων εἰς τὰς περιφερείας ποῦ παρῆγον γαιάνθρακα καὶ μέταλλα συνετέλεσε νὰ δημιουργηθοῦν πολυάνθρωποι πόλεις ἀπὸ ἐργάτας καὶ ἐπαγγελματίας (Μπίουμπιχαμ, Μάντσεστερ, Γλασκώβη) καὶ νὰ ἐπέλθουν τεράστια ἀλλαγὰ εἰς τὰς κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς σχέσεις.

Ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις μὲ τὰ ἐπακόλουθὰ τῆς μετεδόθη εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην καὶ τὰς Ἠνωμένους Πολιτείας.

Ἐπειδὴ οἱ ἄστοι τῶν μεγάλων πόλεων δὲν ἀντιπροσωπεύοντο εἰς τὴν κυβέρνησιν, διότι εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων εἰσήρχοντο προνομιακῶς οἱ μεγαλογαιοκτημόνες, ἐζήτησαν δι' εἰρηνικῆς πάλης καὶ ἀπέκτησαν καὶ αὐτοὶ περιορισμένα ἐκλογικὰ δικαίωματα. Ὅταν δὲ ἐξελέγησαν ἀρκετοὶ ἄστοι βουλευταί, κατήγγησαν τὸ «προστατευτικὸν σύστημα ἐμπορίου», πού ἤνθονε τὰ προϊόντα τῶν μεγαλογαιοκτημόνων, καὶ ἐπέβαλον τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον, μὲ τὸ ὁποῖον εἰσήγοντο εἰς τὴν Ἀγγλίαν εὐθηνὰ ἀποικιακὰ προϊόντα. Ἐξ ἄλλου οἱ φιλελεύθεροι βουλευταὶ ἐπέτυχον τὴν ἐθνικὴν ἰσότητά τῶν Ἴρλανδῶν πρὸς τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ τῶν Καθολικῶν Ἀγγλῶν μὲ τοὺς Ἀγγλικανοὺς κατὰ τὸ θρήσκευμα.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν εἰρηνικὴν καὶ δικαίαν διαρρῦθμισιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἡ Ἀγγλία ἀφοσιώνεται εἰς τὴν ἐπέκτασιν καὶ ὁργάνωσιν τοῦ ἀχανοῦς ἀποικιακοῦ τοῦ κράτους. Εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ὑπῆρξεν ἀσυναγώνιστος, διότι κατώρθωσεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς μεγάλης βασιλείας τῆς Βικτωρίας (1837 - 1901) νὰ δημιουργήσῃ μίαν ἀποικιακὴν αὐτοκρατορίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθη μὲ ἀρκετὴν δόσιν ὑπερβολῆς ὅτι «οὐδέποτε ὄψει ὁ ἥλιος». Καὶ διὰ νὰ γνωρίσετε τὴν ἔκτασιν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἀγγλῶν, θὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς πλέον σημαντικὰς ἐκ τῶν ἀποικιῶν τῆς:

Εἰς τὸ δυτικὸν ἡμισφαίριον τὴν βᾶσιν τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποικιακοῦ κράτους ἀπετέλεσεν ὁ Καναδάς, ὁ ὁποῖος τὸ 1867 συνεκρότησεν αὐτόνομον ὁμοσπονδίαν 14 Πολιτειῶν ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἀγγλικῆς Κοινοπολιτείας.

Εἰς τὴν Ἀπὸ Ἀνατολὴν τὸ 1857 ἡ Ἀγγλία ἐξεμεταλλεύθη μίαν ἐπανάστασιν τῶν Ἰνδιῶν καὶ ὑπέταξε τὰς Ἰνδίας, τὸ Πακιστάν καὶ τὴν Βιρμανίαν.

Εἰς τὴν Ν. Ἀφρικὴν, ἀφοῦ εἰς τὸν πόλεμον τῶν Μπόερς (1899 - 1902) συνέντριψε τοὺς Ὀλλανδοὺς ἀποίκους καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς Κάφρους, ἔδρυσεν τὴν Ἀφρικανικὴν Ἐνωσιν. Εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ 1882, ἐπωφεληθεῖσα ἐπαναστάσεως τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τῶν Εὐρωπαίων, ἔθεσε στερεὸν πόδα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου καὶ ἐπέτυχεν νὰ καταλάβῃ τὸ Σουδάν καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ.

Εἰς τὴν Ὠκεανίαν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκαρπώθη τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰς κτήσεις αὐτάς, διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν ἐξου-

σίαν της ἐπὶ τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ θαλασσοῦ δρόμου πρὸς τὰς Ἰνδίας, κατέλαβε καὶ τὰς ἐξῆς ναυτικὰς βάσεις: Τὸ Γιβραλτάρ, τὴν Μάλταν, τὴν Κύπρον, τὸ Ἄντεν (εἰς Ἀραβίαν), τὸ Κολόμπο (εἰς τὴν Κεϋλάνην), τὴν Σιγκαπούρην καὶ τὸ Χόγκ Κόγκ (εἰς τὴν Κίναν).

Τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν τῆς χώρας αὐτῆς κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα πολὺ ὑπεβοήθησαν οἱ δύο μεγάλοι πρωθυπουργοὶ τῆς βασιλείας Βικτωρίας Ντισραέλι καὶ Γλάδστον. Ὁ πρῶτος ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν Συντηρητικῶν καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὁ δεύτερος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν φιλελευθέρων καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας καὶ διὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἐπτανήσου καὶ τῆς Θεσσαλίας, εἰς τὴν Ἑλλάδα· ἐπίσης δὲν ἐδίστασεν ὁ Γλάδστον νὰ καταγγείλῃ τοὺς Τούρκους διὰ τὰς ὁμότητάς των κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πολιτικὴ ἰσχὺς τῆς Ἀγγλίας περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος εἶχον φθάσει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον.

29 ΑΥΣΤΡΙΑ ΚΑΙ ΙΤΑΛΙΑ

Η ΑΥΣΤΡΙΑ. ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΟΥΓΓΡΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓνα μωσαϊκὸν ἔθνοτήτων, ὁ σεισμὸς ποὺ προεκάλεσεν ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1848 ἦτο περισσότερον αἰσθητὸς. Εἰς τὴν Βιέννην ἔγιναν σοβαραὶ ταραχαὶ καὶ ὁ Μέττερνιχ ἀνετράπη. Ἡ πτώσις τοῦ Μέττερνιχ σημειώνει τὸ τέλος τοῦ δεσποτισμοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἐξάρθρωσιν τῆς Ἰερᾶς Συμμαχίας.

Εἰς τὴν Πράγαν ἰδρύθη χωριστὴ βουλὴ διὰ τὴν Βοημίαν, Μοραβίαν καὶ Σιλεσίαν. Συγχρόνως ἐπανεστάτησαν ἡ αὐστριακὴ Πολωνία καὶ ἡ βόρειος Ἰταλία. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις διεπραγματεύθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας, διὰ νὰ κερδίσῃ καιρὸν. Κατόπιν ἐξαπέλυσε τὰ στρατεύματά της καὶ κατέπνιξε τὰς ἐπαναστάσεις.

Ἐπικίνδυνον ἐξέλιξιν ἔλαβεν ἡ κατάστασις εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ὅπου ὁ πρόεδρος τῆς ἀνεξαρτήτου κυβερνήσεως Λουδ. Κόσουτ, εἶχε κηρύξει ἔθνικὸν συναγεμὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τὰ στρατεύματά του κατήγαγον πολλὰς νίκας. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ τὸ κίνημα κατεπνίγη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ρωσικῶν στρατευμάτων.

Ἀπὸ τὸ 1849, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν κινημάτων αὐτῶν, εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐπικρατοῦν καὶ πάλιν τὰ συντηρητικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα διοικούμενα ἀπὸ τὸν σπιβαρὸν αὐτοκράτορα *Φραγκῖσκον Ἰωσήφ* κατῴρωσαν νὰ διασώσουν τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ ἡ συντριβὴ τῶν στρατιωτῶν τῆς ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὸ Σολφερίνον τῆς βορείου Ἰταλίας καὶ τὴν Σάδρβαν συνετέλεσεν ὥστε ἀπὸ τὸ 1866 ἡ Αὐστρία νὰ ἐκπέσῃ εἰς Δύναμιν δευτερευούσης σημασίας.

Ἡ ἀνάγκη ὅμως νὰ κρατήσῃ δεσπόζουσαν θέσιν εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην ὥθησε τὸν Φραγκῖσκον Ἰωσήφ νὰ προαγάγῃ εἰς βασιλείον τὴν Οὐγγαρίαν. Ἔτσι ἐσχηματίσθη ἡ *Δυναδικὴ Αὐτοκρατορία ἢ Αὐστροουγγαρία*, ποῦ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1918. Εἰς τὸ νέον σχῆμα ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας ἔφερε καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἐστέφετο χωριστὰ εἰς τὰς δύο χώρας. Κατὰ τὰ ἄλλα ἐκάστη χώρα εἶχε ἰδικὴν τῆς βουλὴν καὶ κυβέρνησιν.

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ὁ Φραγκῖσκος Ἰωσήφ, φοβούμενος ἔνεκα τῆς ρωσικῆς ἐπεκτάσεως, τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐπιρροῆς του εἰς τὰ Βαλκάνια, υπέγραψε τὴν Γερμανοαυστριακὴν ἀμυντικὴν συμμαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ 1882 εἰσῆλθε καὶ ἡ Ἰταλία. Ἔτσι ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ ἐμφανίζεται ἡ λεγομένη «*Τριπλῆ Συμμαχία*», μία πανίσχυρος ἔνωσις τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῆς Σικελίας.

ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΙΤΑΛΙΚΩΝ ΕΘΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΝΩΣΙΣ ΑΥΤΩΝ

Ἡ Ἰταλία περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι χωρισμένη εἰς πολλὰ κρατίδια, τὰ ὁποῖα κυβερνοῦν ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες· μέγα μέρος ὅμως αὐτῆς κατέχεται ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν συνταγματικὴν διακυβέρνησιν ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τῶν καὶ ἐλευθερίαν ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν πολλοὶ φιλελεύθεροι πατριῶται ἰδρύνουν τὴν μυστικὴν ὀργάνωσιν *Καρμπονάροι* (ἀνθρακεῖς). Αὐτοὶ τὸ 1820 καὶ τὸ 1830 ὀργάνωσαν ἐξεγέρσεις εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ τὴν βόρειον Ἰταλίαν, αἱ ὁποῖαι κατεπνίγησαν ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς.

Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ πόθος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἔνωσιν δὲν ἐξέλιπεν. Ἀπὸ τοῦ 1831 κήρυξ τῶν δύο αὐτῶν ἰδανικῶν τοῦ Ἰταλικοῦ λαοῦ εἶναι ὁ Ἰωσήφ *Ματσίνι*, ὁ ὁποῖος ἔδρυσεν τὴν μυστικὴν ὀργάνωσιν «*Νέα Ἰταλία*», ποῦ ἐζήτει τὴν ἔνωσιν τῶν προσπαθειῶν ὅλων τῶν Ἰταλῶν πρὸς δημιουργίαν μιᾶς ἡνωμένης καὶ δημοκρατικῆς Ἰτα-

λίαις. Τὸ 1848 ὁ Ματσίι, ἐκμεταλλευσόμενος τὸν ἀντίκτυπον ποῦ εἶχεν ἡ Φεβρουαριανὴ ἐπανάστασις εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἰταλῶν, ὠργάνωσεν ἐπαναστάσεις εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ἄλλὰ καὶ αὐταί, παρὰ τὰς ἐπιτυχίας ποῦ ἐσημείωσαν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν, κατεστάλησαν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἀποτυχίας αὐτάς οἱ Ἰταλοὶ πατριῶται ἐδέχθησαν νὰ συνεργασθοῦν διὰ τὴν ἔνωσιν μὲ τὸ κρατίδιον τῆς Σαρδηνίας, τὸ ὁποῖον εἶχε συνταγματικὴν βασιλείαν καὶ πρωθυπουργὸν τὸν μεγαλοφυῆ πολιτικὸν *Καβούο*. Αὐτός, ἐπειδὴ ἐβοήθησε μὲ στρατὸν τὸν Ναπολέοντα Γ' κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἐπέτυχεν νὰ τὸν κάμῃ σύμμαχόν του. Πραγματικῶς ὅταν τὸ 1859 οἱ Αὐστριακοὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ὁ Ναπολέων ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῶν συμμάχων του καὶ οἱ Αὐστριακοὶ ἔπαθον πανωλεθρίαν εἰς τὴν μάχην τοῦ *Σολφερίνο*. Νοτιώτερον ὁ ἐθνικὸς ἥρωας τῶν Ἰταλῶν *Ἰωσήφ Γαριβάλδης* (1) μὲ 1000 μόνον ἀερυθροχίτωνας ἀπληλευθέρωσε τὴν *Σικελίαν* καὶ τὴν νότιον Ἰταλίαν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς νίκαις αὐτάς ὅλη ἡ Ἰταλία ἐπέτυχεν τὴν ἔνωσιν τῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας καὶ Πεδεμοντίου *Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ* τοῦ Β' (1861).

Τὸ 1882 ἡ Ἰταλία, θιγεῖσα διότι ἡ Γαλλία κατέλαβεν τὴν Τυνησίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τριπλῆν Συμμαχίαν. Μετὰ τὴν διπλωματικὴν αὐτὴν τοποθέτησιν καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἰσχυρῶν συμμάχων τῆς ἀνέπτυξεν ἀποικιακὴν πολιτικὴν. Τὸ 1890 κατέλαβεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν, τὴν *Ερυθραίαν* καὶ μέρος τῆς *Σομαλίας* ὅταν ἕμως ἐπεχείρησε νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν *Ἀβησσυνίαν*, ἐνικήθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ἀβησσυνῶν *Μενελίκ* εἰς τὴν μάχην τῆς *Ἀδοῦης* (1896).

Τὸ 1911 ἤρχισε πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ κατόρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν *Τριπολίτιδα*, τὴν *Κυρηναϊκὴν* καὶ τὰ *Λωδεκάνησα*. Ἔτσι ἡ Ἰταλία ἀποβαίνει δεσπόζουσα δύναμις εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ ἐπιδιώκει νὰ ἐπεκταθῇ εἰς βάρος τῆς πατρίδος μας.

1. Ὁ Γαριβάλδης ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Οὐρουγουάης. Τὸ 1848 ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἠγωνίσθη πολλὰς κατὰ τῶν Αὐστριακῶν. Κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ἔστειλεν εἰς τὴν νῆσον ἀρκετοὺς ἐρυθροχίτωνας, διὰ νὰ πολεμήσουν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Κρητῶν. Οἱ ἐρυθροχίτωνες ἦσαν ἐθελονταὶ ἑλαφρῶς ὀπλισμένοι (εὐζωνοὶ), οἱ ὅποιοι (διὰ νὰ διακρίνονται) ἔτι ἀνήκουν εἰς τὴν φημισμένην λεγεῶνα τοῦ Γαριβάλδου) ἐφόρουν ἐρυθρὸν χιτῶνα.

Η ΕΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΕΘΝΟΤΗΤΩΝ ΕΙΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

Πολύ ἀκόμη πρὸ τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης ἡ γερμανικὴ ἐθνότης ἦτο χωρισμένη εἰς πολλὰ κρατίδια. Ἐνωσιν αὐτῶν (τελείως ὅμως χαλαράν) ἀπετέλει ἡ σχηματισθεῖσα τὸ 1815 Γερμανικὴ Συνομοσπονδία, τὴν ὁποίαν ἐπενόησε ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ, διὰ νὰ ἐξουσιάσῃ τὰ γερμανικὰ κρατίδια. Τὴν ἡγεσίαν ὅμως τῆς Συνομοσπονδίας ἐζήτει καὶ ἡ Πρωσσία. Ἐτσι ἐξ αἰτίας τῶν ἀντιζηλιῶν τῶν δύο αὐτῶν δυνάμεων, ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐνώσεως καθίστατο ἀδύνατος.

Σημαντικὸν βῆμα πρὸς ἐνοποίησιν τῆς Γερμανίας ἀπετέλεσεν ἡ «Κοινὴ Ἀγορὰ» ὅλων τῶν γερμανικῶν κρατιδίων, ἡ ὁποία ἐγένετο τὸ 1834 ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Πρωσσίας. Διὰ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ὅλα τὰ γερμανικὰ κράτη, ἐκτὸς τῆς Αὐστρίας, κατήργησαν τοὺς τελωνειακοὺς φραγμοὺς εἰς τὰς μεταξὺ τῶν οἰκονομικὰς σχέσεις.

Ἡ Φεβρουαριανὴ ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας εἶχεν ἀπήχθησιν καὶ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Γερμανῶν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν λαϊκῶν ἐξεγέρσεων, αἱ ὁποῖαι ἐξέσπασαν τὸ 1848 εἰς τὸ Βερολίνον, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας συνεκάλεσεν εἰς Φραγκφούρτην τοὺς βουλευτὰς τῆς Γερμανικῆς Συνομοσπονδίας διὰ νὰ ἐτοιμάσουν Σύνταγμα. Αὐτοί, ἀφοῦ ἐψήφισαν τὸ Σύνταγμα, προσέφεραν τὸ στέμμα τῆς Γερμαν. Συνομοσπονδίας εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας. Αὐτὸς ὅμως δὲν τὸ ἀπεδέχθη, ἐπειδὴ ἡ προσφορὰ του προήρχετο ἀπὸ λαϊκὴν συνέλευσιν. Ἀλλὰ καὶ δύο ἔτη ἀργότερον, ὅταν τοῦ τὸ προσέφεραν οἱ ἡγεμόνες τῶν γερμανικῶν κρατιδίων, συνήντησε τὴν ἄρνησιν τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γαλλίας.

Τελικῶς ἡ ἐνωσις τῆς Γερμανίας συνετελέσθη ἀπὸ τὸν δυναμικὸν καγκελλάριον τῆς Πρωσσίας *Βίσμαρκ* διὰ τοῦ «αἵματος καὶ τοῦ σιδήρου». Οὗτος, ἀφοῦ ἐπέβαλε τὴν ὑποχρεωτικὴν θητείαν καὶ ὠργάνωσεν ἰσχυρὸν στρατόν, τὸν ὠδήγησεν εἰς λαμπρὰς νίκας ἐναντίον τῆς Δανίας, τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γαλλίας. Τὸ 1871 μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Ναπολέοντος Γ', ὁ νικηφόρος στρατὸς τῆς γερμανικῆς ἐθνότητος ἔσπεφεν εἰς τὸ Παρίσι τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας *Γουλιέλμον Α'* αὐτοκράτορα τοῦ ἐνιαίου γερμανικοῦ κράτους.

Ἐτσι ἀπὸ τοῦ 1871 ἐμφανίζεται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα μία

ισχυρά γερμανική αυτοκρατορία, η οποία συντόμως θα ανατρέψει την ισορροπία των Δυνάμεων και θα σύρει την ανθρωπότητα εις τους δύο παγκοσμίους πολέμους.

Από το 1871 - 1890 η Γερμανία με έπικεφαλής τον «σιδηροῦν καγκελλάριον» Βίσμαρκ, εργάζεται δια να γίνη μεγάλη βιομηχανική δύναμις και να ἐξαπλώσῃ τὸ ἐμπόριόν της εις ὅλον τὸν κόσμον. Διὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτό, ὁ Βίσμαρκ ἐπεδίωξε νὰ ἀποκτήσῃ ἀποικίας. Αἱ σημαντικώτεραι ἐξ αὐτῶν ἦσαν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀφρικὴν· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν, τὴν Κίναν καὶ τὰς νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ ἐπεξετάθη τὸ ἀποικιακὸν κράτος τῆς Γερμανίας.

Ἡ δύναμις τῆς Γερμανίας φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα της κατὰ τὴν 25ετίαν ἀπὸ τοῦ 1889 - 1914, ὅποτε εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἀνέρχεται ὁ Γουλιέλμος Β'. Οὗτος ἦτο δυναμικὸς μονάρχης καὶ ἤθελε ὁ ἴδιος νὰ κατευθύνῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Γερμανίας. Ἐνεκα τούτου δὲν ὑπῆρχε θέσις εἰς τὸ πηδάλιον τῆς Γερμανίας δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὸ Βίσμαρκ. Ἔτσι ἓνα ἔτος ἀργότερον ὁ «σιδηροῦς καγκελλάριος» ἐξηναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ.

Ὁ Γουλιέλμος Β' ἐπεζήτησε τὴν ἐπικράτησιν τῆς Γερμανίας ἐπὶ τῆς ὕψηλιου. Εἰς τὰς μεγάλας προσπάθειάς του ὀφείλεται ἡ δημιουργία ἰσχυροῦ πολεμικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ στόλου καὶ ἡ ἐπέκτασις τῶν «σφαιρῶν ἐπιρροῆς» τῆς Γερμανίας.

Ἀπὸ τὰς ἐπιρροὰς αὐτὰς ἡ πλέον ἀξιοσημείωτος, διότι πολὺ ἐβλάψε τοὺς Ἕλληνας, εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς Τουρκίας. Διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν θαλάσσιον δρόμον διὰ μέσου τοῦ Γιβλαρτάρ καὶ Σουέζ, τὸν ὅποιον κατεῖχεν ἡ Ἀγγλία, ὁ «Καίζερ» ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον τὴν παραχώρησιν τοῦ δικαιώματος τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Ἀνατολίας, ὁ ὁποῖος φθάνει μέσῳ Ἀγκύρας, Ἰκονίου καὶ Συρίας εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ συνδέει τὴν Βαγδάτην μὲ τὴν Βιέννην καὶ τὸ Βερολίνον.

Ἡ ΡΩΣΙΑ: ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ. ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗΝ.

Μικρὰ ἦτο ἡ ἐπίδρασις τῆς προωδευμένης Εὐρώπης εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ρωσίας μέχρι τοῦ 1860. Τὰ 9/10 τοῦ ρωσικοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἐγνώριζον ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Βιομηχανία δὲν ὑπῆρχε καὶ ἡ χώρα ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἀγροτική. Ἡ χειροτέρα δὲ πληγὴ της ἦτο ὅτι τὸ 1/3 τοῦ πληθυσμοῦ της εὕρισκετο εἰς κατάστασιν δου-

λείας, ενώ τὸ ἄλλο 1/3 ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἄλλοιθνεῖς.

Καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν δὲν ἔλειψαν αἱ ἐπαναστάσεις τῶν ὑποδούλων ἐθνοτήτων. Ἀπὸ αὐτὰς σπουδαιότεραι εἶναι αἱ δύο *πολωνικαὶ* (1830 καὶ 1863), ἡ *λιθουανικὴ* (1863) καὶ ἡ τῶν *φυλῶν τοῦ Κανκάσου*.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς δουλοπαροικίας εἶναι πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου Τσάρου Ἀλεξάνδρου Β' ἡ ἀπόφασις διὰ τὴν κατάργησίν της. Μὲ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆν, ποὺ ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν τὸ 1861, περὶ τὰ 50 ἑκατομμύρια Ρῶσοι ἀπηλευθερώθησαν καὶ ἀπέκτησαν κυριότητα ἐπὶ τῆς πτωχικῆς καλύβης καὶ τοῦ ἀγροῦ των.

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ Κριμαϊκὸν πόλεμον (1856) οἱ Ρῶσοι, ἐπειδὴ ἀπέτυχον νὰ διαμελίσουν τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, ἔστρεψαν τὰς βλέψεις των πρὸς τὴν Ἀνατολὴν καὶ διὰ μέσου τῆς ἀχανοῦς Σιβηρίας ἔφθασαν εἰς τὸν Εἰρηρικὸν Ὠκεανόν. Ἐκεῖ περὶ τὸ 1860 κατῶρθωσαν νὰ καταλάβουν τὸν μεγάλον λιμένα τοῦ *Βλαδιβοστόκ*. Διὰ νὰ συνδέσῃ αὐτὸν μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν Ρωσίαν, ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις κατεσκεύασε τὸ 1902 τὸν *ὑπερσιβηρικὸν σιδηρόδρομον*, ποὺ θεωρεῖται ἡ μακροτέρα σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ τὸ Βλαδιβοστόκ παγώνει κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ρωσία ἠνάγκασε τὴν Κίναν νὰ τῆς ἐνοικιάσῃ τὸν λιμένα τοῦ Πόρτ Ἄρθουρ. Αὐτὸ ὅμως ἐγέννησεν ἀνησυχίας εἰς τοὺς Ἰάπωνας, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς Ρώσους νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ ἐκεῖ. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς ἐδόθησαν ἀόριστοι ὑποσχέσεις, οἱ Ἰάπωνες ἔστειλαν χωρὶς καμμίαν προειδοποίησιν μίαν ναυτικὴν μοῖραν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρτ - Ἄρθουρ καὶ ἀνετίναξαν μερικὰ πολεμικὰ τῶν Ρώσων (1904). Ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τότε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰαπωνίας. Οἱ Ἰάπωνες ὅμως τοὺς κατετρόπωσαν εἰς τὴν *Μαντζουρίαν* καὶ κατέλαβον τὸ Πόρτ Ἄρθουρ. Τὴν χαριστικὴν βολὴν ἐδέχθη ἡ Ρωσία τὸν Μάιον τοῦ 1905: Ὁ στόλος της τῆς Βαλτικῆς, ποὺ εἶχε περιπλεύσει τὴν Ἀφρικὴν, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ μέτωπον ἐκεῖνο τοῦ πολέμου, κατεστράφη ἀπὸ τὸν Ἰαπωνικὸν εἰς τὰ στενὰ τῆς Κορέας.

Μία ἐπαναστατικὴ κίνησις ὑπεχρέωσε τὸν τσάρον νὰ τερματίσῃ τὸν πόλεμον αὐτὸν καὶ νὰ δώσῃ περισσοτέρας συνταγματικὰς ἐλευθερίας εἰς τὸν ρωσικὸν λαόν.

Ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ρωσίας ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 1880. Ἀπὸ τότε ἰδρύνονται βιομηχανικαὶ σιδήρου, χάλυβος καὶ πετρελαίου καθὼς καὶ μεγάλα ναυπηγεῖα. Συνέπεια τῆς βιομηχανικῆς προόδου ὑπῆρξεν ἡ

δημιουργία εργατικής τάξεως, ή όποία έζήτει περισσότερας πολιτικας έλευθερίας και περιορισμόν τής άπολυταρχίας.

31 Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΜΙΚΡΟΤΕΡΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

α) **Τό Βέλγιον** διά τής συνθήκης τής Βιέννης είχεν ένωθή με την Όλλανδίαν. Οί Όλλανδοί όμως άπερισκέπτως φερόμενοι προσεπάθησαν να έπιβάλουν τας θρησκευτικας και εκπαιδευτικας άντιλήψεις των εις τούς Βέλγους, οί όποίοι διέφερον κατά πολύ από φυλετικης, γλωσσικης και θρησκευτικης άπόφθεως με αυτούς. Η πολιτική αύτή με την επίδρασιν και τής Ίουαλινής Έπαναστάσεως ώδήγησεν εις την έξέγερσιν των Βέλγων (1830), οί όποίοι επέτυχον την ανακήρυξιν τής χώρας των εις ανεξάρτητον βασιλείον. Τήν ανεξαρτησίαν του Βελγίου ήγγυήθησαν αι 5 Δυνάμεις τής «Πενταπλής Συμμαχίας». Μετά ταύτα τό μικρόν Βέλγιον διά τής ανεπτυγμένης βιομηχανίας του και του ισχυρού ναυτικού του απέκτησε πλούτον και δύναμιν, ώστε να δημιουργήση και άποικιακόν κράτος, τό Βελγικόν Κογκό (δυτική Άφρική).

β) **Η Όλλανδία**, ό πληθυσμός τής όποίας είναι εις φιλόπονος κλάδος τής γερμανικης φυλής, άποτελεί ένα πολύ πλούσιον και προωδευμένον συνταγματικόν βασιλείον. Με τεράστια άντιπλημμυρικά έργα οί Όλλανδοί κατώρθωσαν να άποξηράνουν 2 έκατομμ. στρέμματα και να τά χαρίσουν εις την ανεπτυγμένην γεωργο - κτηνοτροφίαν των. Με την έντατικην έκμετάλλευσιν των άποικιών της εις την Ίνδονησίαν έξάγει διά του έμπορικού της στόλου εις τας άλλας χώρας τά φημισμένα μπαχαρικά, καουτσούκ, πετρέλαιον, κασσίτερον και τροφοδοτεί την ανεπτυγμένην βιομηχανίαν της με πρώτας ύλας. Ο λαός της δέν περιεπλάκη εις πολέμους και καθ' ύλον τόν 19ον αιώνα έζησεν ειρηνικώς.

γ) **Η Δανία** μετά την κατάληψιν των δουκάτων του Σλέσβιγκ και Χολστάιν (1864) είδε με συκρατημένον πόνον τό καλύτερον μέρος της να περιέρχεται εις την Γερμανίαν, ή όποία ως ισχυρός γείτων την έπίεζε και από ξηράς και από θαλάσσης. Τήν κηδεμονίαν επί τής Νορβηγίας την έχασε διά τής συνθήκης τής Βιέννης διατηρεί όμως άπαιτήσεις επί τής Γροιλανδίας και τής Ίσλανδίας. Οί Δανοί είναι κυρίως ναυτικοί και κτηνοτρόφοι, μεγάλως δέ άνέπτυξαν την παραγωγήν γαλακτοκομικών προϊόντων. Τό πολίτευμά της είναι συνταγματική μοναρχία με πολλάς δημοκρατικας έλευθερίας εις τόν λαόν, ό όποίος έχει άνα-

πτύξει ύψηλόν επίπεδον πολιτισμοῦ καί εἶναι φιλήσυχος.

δ) Ἡ Σουηδία καί ἡ Νορβηγία ἠνώθησαν διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βιέννης καί ἔζων ἠνωμένοι ἡσυχῶς μέχρι τοῦ ἔτους 1905, ὅποτε ἡ Νορβηγία ἀπεσπάσθη καί ἀπετέλεσε χωριστόν βασίλειον. Καί αἱ δύο χώραι λόγω τῆς μακρᾶς περιόδου εἰρήνης εἰς τὴν ὁποίαν ἔζησαν, εἶναι πολὺ προωθευμένοι καί ἔχουν μεγάλην οἰκονομικὴν εὐημερίαν, τῆς ὁποίας κύριαί πηγαί εἶναι ἡ ἀνεπτυγμένη βιομηχανία των, ἡ ναυτιλία, ἡ δασοκομία καί τὰ ἀφθονα μεταλλεύματα. Ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν τὸ πολιτεῦμα εἶναι συνταγματικὴ μοναρχία. Οἱ κάτοικοί των καλλιεργοῦν εἰς ζηλευτόν βαθμὸν τὴν γυμναστικὴν καί τὰ γράμματα.

ε) Ἡ Ἰσπανία καί ἡ Πορτογαλία ἐπραγματοποίησαν τὴν μικροτέραν πρόδον ἀπὸ ἕλας τὰς χώρας τῆς Δύσεως. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ κάτοικοί των διετήρησαν πολλὰς προλήψεις, ἐπίσης εἰς τὴν χαμηλὴν στάθμην τῆς παιδείας των, ἀλλὰ καί εἰς τὰς συχνὰς ἐπαναστάσεις.

Ἡ Ἰσπανία κατὰ τὸν αἰῶνα αὐτὸν ἐφάνη ἀνίκανος νὰ διασώσῃ τὸ ἀποικιακὸν τῆς κράτος εἰς τὴν Ἀφρικὴν καί τὰς Φιλιππίνας. Μόνον αἱ Κανάριοι νῆσοι τῆς ἀπέμειναν καί τὸ ἰσπανικὸν Μαρόκον. Ἡ Πορτογαλία ὅμως διετήρησεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὴν Ἀγκόλαν καί τὴν Μοζαμβίκην.

στ) Ἡ Ἑλβετία ἀπὸ τὸ 1848 ἀποτελεῖ μίαν συνομοσπονδίαν ἐξ 22 καντονίων (πολιτειῶν), τὰ ὁποῖα ἔχουν κοινὸν σύστημα ὅπως αἱ Η.Π.Α. Ἡ χώρα αὐτὴ, ἐπειδὴ εὐρίσκετο ἐν μέσῳ τῶν 4 μεγάλων δυνάμεων (Ἰταλίας, Αὐστρίας, Γερμανίας καί Γαλλίας), διετήρησεν ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν οὐδετερότητά της καί ἐπέδωθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν καί τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐκλεκτὰ δασικὰ καί κτηνοτροφικὰ προϊόντα ἔχει μεγάλην τουριστικὴν κίνησιν καί ἀπυναγώνιστον βιομηχανίαν ὥρολογίων (ἐξάγουσα εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἄνω τῶν 30.000.000 ὥρολογίων ἐτησίως). Οἱ Ἑλβετοὶ εἶναι φιλέλληνες καί λαὸς εἰρηνικός.

32 ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ. ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Η ΔΙΕΙΣΔΥΣΙΣ ΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΕΙΣ ΚΙΝΑΝ

Ἄλιγον μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ Βάσκο ντε Γκάμα εἰς τὰς Ἰνδίας, (1498) οἱ *Εὐρωπαῖοι* προσωρμίσθησαν καί εἰς τὴν *Καντώνα* καί ἤρχι-

σαν να έμπορεύωνται και με τους Κινέζους. "Έτσι από τότε υπήρχε μία άνοικτη θύρα δια την είσοδον του εύρωπαϊκού πολιτισμού εις την Κίναν.

Κυρίως όμως μετά το 1840, όπότε οι Άγγλοι κατάλαβον το Χόγκ Κόνγκ και ήνοιχθησαν περισσότεροι λιμένες εις τους Δυτικούς, ήλθεν ή Κίνα εις μεγαλύτεραν έπαφήν με την Δύσιν. Άλλά ή χώρα αυτή άπεδείχθη άνίκανος να άφομοιώση τα άγαθά του δυτικού πολιτισμού και να οργανωθή εις ισχυράν δύναμιν τής Άπω Άνατολής. Από την άδυναμίαν αυτήν τής Κίνας έπωφελήθη ή Ρωσία (περι το 1860) και έθεσε πόδα εις τον λιμένα του Βλαδιβοστόκ και εις μέγα μέρος τής Μαντζουρίας.

Το 1894 οι Κινέζοι συνεκρούσθησαν με τους Ίάπωνας έξ άφορμής τής Κορέας. Οι Ίάπωνες με τον συγχρονισμένον στρατόν των τους ενίκησαν και τους άφήρουν την Φορμόζαν, την Κορέαν και μέρος τής Μαντζουρίας. Η Ρωσία όμως, ή Γερμανία και ή Γαλλία ήνάγκασαν την Ίαπωνίαν να εκκενώση την Μαντζουρίαν. Τότε ή Ρωσία έπεισε την Κίναν να τής εκμισθώση το Πόρτ Άρθουρ και να τής έπιτρέψη να προεκτείνη τον ύπερσιβηρικόν σιδηρόδρομον μέχρι του λιμένος αυτού. Το παράδειγμα των Ρώσων έμιμήθησαν και οι Γερμανοί και οι Γάλλοι και κατώρθωσαν να έπιτύχουν και αυτοί οικονομικάς παραχωρήσεις από τους Κινέζους.

Οι Κινέζοι ύπωπτεύθησαν ότι οι Εύρωπαίοι με την έντατικήν αυτήν διείσδυσιν έπεδίωκον να διαμελίσουν την χώραν των και να εκμεταλλευθοῦν τους πόρους και τας άγοράς της. Η ύποψία αυτή έγέννησε το έντονον μίσος των κατοίκων του «ούρανίου κράτους», οι όποιοι με έπικεφαλής την όργάνωσιν των «Μπόξερς» έπανεστάτησαν το 1900 και έπολιόρκησαν τους Εύρωπαίους εις τας πρεσβείας του Πεκίνου. Αυτό όμως έστειλαν ένα ισχυρόν έκστρατευτικόν σώμα κατά των έπαναστατών και τους διέλυσαν. "Έτσι ή Κίνα έμεινεν «άνοικτη» εις τας ζένας οικονομικάς και πολιτικάς έπιρροάς.

Η κατάσταση όμως αυτή έπλήγγωσε την έθνικήν φιλοτιμίαν μερικῶν μορφωμένων Κινέζων, οι όποιοι θεωροῦντες υπεύθυνον την άπολυταρχίαν επέβαλον εις την χώραν των την συνταγματικήν μοναρχίαν δια να φθάσουν το 1912 εις την δημοκρατίαν.

Η ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΑΠΩΝΙΑΝ

Η Ίαπωνία έπι μακρόν άπέφευγε να άνοιξη τας πύλας της εις τον πολιτισμόν τής Δύσεως και ειχε μείνει έξω του ρεύματος τής προ-

όδου. Πρώται αἱ Η.Π.Α. ὠδήγησαν τὴν Ἰαπωνίαν πρὸς τὰς προόδους τῆς Δύσεως. Τὸ 1853 συνήφθη συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν δύο ἰαπωνικῶν λιμένων πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου μὲ τὰς Η.Π.Α. Κατόπιν ἐφθασαν ἀντιπροσωπεῖαι καὶ ἄλλων χωρῶν διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν παρόμοια προνόμια. Μὲ τὴν ἐπαφὴν αὐτὴν οἱ πλεον προσδευτικοὶ ἐκ τῶν Ἰαπῶνων ἀντελήφθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ εἰσαχθοῦν καὶ εἰς τὴν χώραν τῶν αἱ ἐπιτεύξεις τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ εἰσέλθῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν λεωφόρον τῆς προόδου.

Ἡ ἐπανάστασις ποῦ ἀνύψωσε τὴν Ἰαπωνίαν εἰς μεγάλην δύναμιν εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ μεταρρυθμιστοῦ αὐτοκράτορος *Μουτσουχίτο* (1867 - 1912). Αὐτὸς ἀνέλαβε νὰ προσαρμόσῃ τὸν καθυστερημένον στρατὸν καὶ τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς οικονομικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς πρὸς τὰ πρότυπα τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καὶ κατώρθωσεν ἐντὸς 30 ἐτῶν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη μεταμόρφωσιν τῆς χώρας τοῦ «ἀνατέλλοντος ἡλίου».

Αἱ ἄλλαι χώραι παρηκολούθουν μὲ θαυμασμὸν τὴν προσπάθειαν τῆς Ἰαπωνίας πρὸς ἐκσυγχρονισμόν χωρὶς νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ προβλέψουν ὅτι κάποτε καὶ αὐταὶ θὰ ἐδοκίμαζον τὴν ἰσχύν της. Πραγματικῶς ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἰαπωνίας καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας της τὴν ὤθησαν νὰ ἐπεκταθῇ διὰ πολέμου πρὸς τὴν Κορέαν καὶ τὴν Κίναν, ὅπου εἶχεν, ὅπως εἶδομεν, σπουδαίας ἐπιτυχίας εἰς βάρος τῶν Κινέζων καὶ τῶν Ρώσων. Ἔτσι ἡ Ἰαπωνία διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῶν νικῶν της κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀπέβη δύναμις μὲ παγκόσμιον γόητρον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἰαπωνίας καὶ Ἰαπωνίας.

ΑΦΡΙΚΗ. ΕΞΕΡΕΥΝΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ

Ἡ «Μαύρη ἥπειρος» μὲ τὰς μυστηριώδεις ἐκτάσεις της ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τοὺς Εὐρωπαϊοὺς μέχρι τοῦ 1850. Μόνον ἡ Αἴγυπτος καὶ αἱ ἀκταὶ τῆς Ἀφρικῆς ἦσαν γνωσταί. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι μὲ τὰς ἀκαμάτους προσπάθειάς των ἔσχισαν τὸν σκοτεινὸν πέπλον, ποῦ ἐκάλυπτε τὴν «μαύρην ἥπειρον», εἶναι οἱ ἐξερευνηταί. Αἱ ἐξερευνήσεις αὐταί, ποῦ ἐγίναν μὲ πολλοὺς κινδύνους, ἀποτελοῦν λαμπρὰ κατορθώματα ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ ἡρωισμοῦ. Ἀπὸ τοὺς ἐξερευνητὰς τῆς Ἀφρικῆς οἱ πλεον σημαίνοντες εἶναι:

Ὁ *Δαβὶδ Λίβινγκστον* (1813 - 1873), Σκῶτος ἱεραπόστολος, ὁ

όποιος με μεγάλας δυσκολίας είχε κατορθώσει να σπουδάσει ιατρικήν. Ἰδανικόν του ἦτο νὰ ἀνακαλύψῃ ἀγνώστους χώρας, διὰ νὰ διαδώσῃ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ τὸν ἀνθρώπινον πόνον διὰ τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῆς δουλεμπορίας. Τὰς ἐξερευνήσεις του ἤρχισε ἀπὸ τὸ 1840 καὶ τὰς ἐσυνέχισε μέχρι τοῦ θανάτου του. Διέδραμε 48.000 χιλιόμετρα ἐν μέσῳ ἀγνώστων εἰς τοὺς λευκοὺς χωρῶν καὶ ἀπέκτησε μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν τὴν λατρείαν ἡμιθέου.

Ὁ Στάνλεϋ ἦτο Ἀμερικανὸς καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὸ 1870 διὰ νὰ εὔρῃ τὸν Λίβινγκστον, ὁ ὁποῖος ἐπὶ μακρὸν δὲν ἔδιδε σημεῖα ζωῆς. Διήγνησε τὴν Ἀφρικὴν ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, καὶ τελικὰ τὸν εὔρεν. Ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὰς πηγὰς τῆς Βικτωρίας λίμνης, ἀπὸ ὅπου πηγάζει ὁ Νεῖλος, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀφρικὴν ἀκολουθῶν τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ Κογκό. Μᾶς ἀφῆκεν ἓνα θαυμάσιον ἔργον «Διὰ μέσου τῆς σκοτεινῆς Ἀφρικῆς», ὅπου μᾶς δίδει μερικὰς ἀπὸ τὰς πλέον περιέργους περιπετείας.

Ὀλίγον χρόνον ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Λίβινγκστον οἱ ἀποικιακοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ὤρμησαν, διὰ νὰ διανείμουν ὅ,τι ἀπὸ τὴν «μαύρην ἡπειρον» δὲν εἶχε περιέλθει εἰς τὴν κατοχὴν ἄλλων ἀποικιοκρατῶν. Ἡ Ἀφρικὴ ἦτο τὸ τελευταῖον ἀγανὲς οἰκόπεδον, ὅπου Ἕλλησι, Γάλλοι, Γερμανοί, Βέλγοι κλ. συνηρώθησαν, διὰ νὰ ἰδρῦσουν ἀποικίας ἢ νὰ στερεώσουν σταθμοὺς ἐμπορίου.

33 ΑΙ ΗΝΩΜΕΝΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ

Αἱ 13 Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν τὸ 1783, κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἀνασυγκροτοῦνται καὶ ἐπεκτείνουν τὰ ὅρια των. Ἡ πρώτη ἐπέκτασις των ἔγινε πρὸς τὰ ΝΔ διὰ τῆς ἀγορᾶς τῆς Λουιζιάνας, μετὰ τὴν ὁποίαν αἱ Η.Π.Α. ἐδιπλασιάσθησαν. Ἀργότερον κατέλαβαν τὴν Φλωρίδα καὶ τὸ 1845 τὸ Τέξας καὶ κατόπιν πολέμου τὸ Νέον Μεξικὸν καὶ τὴν Καλλιφόρνιαν. Μετὰ τὴν κατοχὴν τῆς τελευταίας αἱ Η.Π.Α. ἐξέρχονται εἰς τὸν Εἰρηνικόν, ὅπου τὸν ἄσημον ἕως τότε ὄρμον τοῦ Ἀγίου Φραγκίσκου ἀναπτύσσουν εἰς λιμένα μετὰ διεθνῆ σημασίαν.

Ὅταν οἱ λαοὶ τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Ἀμερικῆς ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν Ἰσπανῶν καὶ τῶν Πορτογάλων ἀποικιοκρατῶν, ὁ λαὸς τῶν Η.Π.Α. ἐνδιεφέρθη διὰ τὸν δίκαιον ἀγῶνα τῶν γειτόνων του. Ἐπειδὴ ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Πορτογαλία δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλουν τοὺς ἐπαναστάτας ἢ

Ἡ Συμμαχία ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ στρατεύματα κατὰ τῶν *κινηματιῶν* ἢ ἀπόφασις ὅμως αὐτὴ ἠκούσθη μὲ δυσφορίαν εἰς τὰς Η.Π.Α. Τὴν ἀμερικανικὴν δυσαρέσκειαν διηρμήνευσεν ὁ Πρόεδρος Μονρόε, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ διατάγματός του τῆς 2ας Δ/βρίου 1823 διεκήρυσσε πρὸς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς ὅτι αἱ Η.Π.Α. θὰ μείνουν μακρὰν ἀπὸ τοὺς πολέμους τῆς Εὐρώπης· ἀπαιτοῦν ὅμως ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους νὰ μὴ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ δυτικοῦ ἡμισφαιρίου. Τὸ διάγγελμα αὐτὸ, ποῦ εἶναι γνωστὸν ὡς ἀπομονωτισμὸς τῆς Ἀμερικῆς ἢ «*Δόγμα Μονρόε*», ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῶν Η.Π.Α. καὶ ἔσωσε τὴν Ἀμερικὴν ἀπὸ τὰς ἐπεμβάσεις τῶν Εὐρωπαίων.

Κατόπιν τοῦ διαγγέλματος αὐτοῦ αἱ Η.Π.Α. *γέονται τὰ ἀγαθὰ* τῆς εἰρήνης, ἀναλαμβάνουν τὴν ἡγεμονίαν τοῦ δυτικοῦ ἡμισφαιρίου καὶ μὲ ὑπομονὴν καὶ δραστηριότητα ἀποικίζουν καὶ ἐξημερώνουν ὅλας τὰς πέραν τοῦ Μισισσιππὶ ἀχανεῖς καὶ ἀγρίας ἐκτάσεις καὶ δλονὲν καὶ περισσότερον φέρουν τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εἰρηνικοῦ. Οἱ ἐρυθρόδερμοι, ποῦ ἦσαν οἱ μόνοι κάτοικοι τῶν περιφερειῶν αὐτῶν, ἀνθίστανται, ἀλλὰ καταβάλλονται ἀπὸ τὰ τελειότερα ὄπλα καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν ἀποικιστῶν. Ὁ πλοῦτος καὶ αἱ ἐλευθερίαι τῶν περιφερειῶν αὐτῶν προσελκύνουν κατὰ μυριάδας τοὺς μετανάστας.

Εἶναι μία κίνησις πληθυσμῶν καὶ μία οικονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ ζωτικότης ἄνευ προηγούμενου. Παράδειγμα τὸ *Σικάγον*, ποῦ ἐνῶ τὸ 1835 εἶχε μόνον 4000 κατοίκους τὸ 1870 ὑπερέβη τὸ ἑκατομμύριον.

Τὸ 1861 ἕνδεκα ἐπαρχίαι τοῦ νότου ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τὰς Η.Π.Α., διότι ἐπέμενον νὰ διατηρήσουν τὸν ἀπάνθρωπον θεσμὸν τῆς δουλείας. Ὁ μεγαλοφυῆς ὅμως πρόεδρος τῶν βορείων *Ἀβραὰμ Λίνκολν* μετὰ τετραετεῖς σκληροῦς ἀγῶνας ἐνίκησε τὰ στρατεύματα τῶν νοτίων καὶ ἀπεκατέστησε τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα εἰς ὅλας τὰς πολιτείας τοῦ βορᾶ καὶ τοῦ νότου.

Διὰ νὰ ἀνοικοδομηθοῦν τὰ εἰρεῖπια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου αἱ Η.Π.Α. ἀπὸ τοῦ 1870 ἤρχισαν τὴν ἐκβιομηχανισίαν των καὶ ἐπέτυχον τὴν ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἀφθόνου φυσικοῦ πλοῦτου των (πετρελαίων, δημητριακῶν, κτηνῶν), ὥστε λίαν συντόμως ἔγιναν πρότυπον γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς χώρας. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτὴν δημιουργοῦνται μεγάλα κέντρα καὶ αὐξάνονται οἱ μισθοὶ καὶ αἱ ἀπολαύσεις τοῦ βίου. Οἱ δύο αὐτοὶ λόγοι προσελκύνουν εἰς τὰς Η.Π.Α. χιλιάδας μεταναστῶν (τὸ 1900 ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν ἔφθασε τὸ ἑκατομμύριον), διὰ τῶν ὁποίων αὐξάνεται ἀλματωδῶς ὁ πληθυσμὸς τῶν Η.Π.Α.

Ἄλλα ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔξοδον τῶν Η.Π.Α. ἀπὸ τὸ «Δόγμα Μονρόε». Ἔτσι τὸ 1898 ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Κούβαν ἡ κυβέρνησις τῶν Η.Π.Α. εὗρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπέμβῃ. Οἱ Ἴσπανοὶ εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐνικήθησαν καὶ ἔγινεν ἐλευθέρα κυβέρνησις εἰς τὴν Κούβαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Η.Π.Α. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Κούβαν οἱ Ἴσπανοὶ ἔχασαν τότε καὶ τὰς Φιλιππίνas, αἱ ὁποῖαι μαζὺ μὲ τὴν Χαβάην ἀπετέλεσαν τὰ προκεχωρημένα φυλάκια τῶν Η.Π.Α. εἰς τὸν Εἰρηνικόν.

Διὰ νὰ συντομεύσουν τὴν ὁδὸν τῆς θαλασσίας συγκοινωνίας ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸν εἰς τὸν Εἰρηνικὸν αἱ Η.Π.Α. ἠγγόρασαν τὸ 1904 ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Παναμᾶ τὴν ζώνην τῆς διώρυγος. Ἐδῶ κατεσκευάσθη ἡ «Διῶρυξ τοῦ Παναμᾶ», διὰ τῆς ὁποίας ἐκόπη εἰς δύο ἡ ἀμερικανικὴ ἥπειρος καὶ τὰ πλοῖα δὲν ἦσαν πλέον ὑποχρεωμένα νὰ ἀκολουθοῦν τὴν ὁδὸν ποῦ ἠκολούθησε ὁ Μαγγελάνος διὰ τοῦ περιπλου τῆς νοτίου Ἀμερικῆς.

34 ΕΝΟΠΛΟΣ ΕΙΡΗΝΗ. ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ. ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΕΝΟΠΛΟΣ ΕΙΡΗΝΗ

Κατὰ τὸ διάστημα τῶν 43 ἐτῶν, τὸ ὁποῖον ἐμεσολάβησε μεταξὺ τοῦ γαλλογερμανικοῦ καὶ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, δὲν ἐξερράγησαν πόλεμοι μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Ἡ εἰρήνη ὅμως μεταξὺ των διετηρήθη μετὰ δυσκολίας, καὶ τοῦτο ἐξ αἰτίας τοῦ ἀμοιβαίου φόβου.

Ὁ κόσμος μετὰ τὴν σύγκρουσιν τοῦ 1870 ἀντελήφθη ὅτι ὁ νέος πόλεμος θὰ ἦτο γενικώτερος καὶ περισσότερον καταστρεπτικὸς, διότι αἱ πρόοδοι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνικῆς εἶχον ἐφαρμοσθῆ εἰς τὸν στρατὸν καὶ διὰ τοῦτο οἱ λαοὶ ἐζήτησαν νὰ ἀποφύγουν τὴν σύγκρουσιν. Παρ' ὅλα αὐτὰ αἱ πολεμικαὶ παρασκευαὶ ἐσυνεχίζοντο, διότι αἱ Δυνάμεις ἐπίστευον εἰς τὴν παναρχαίαν γνώμην, ὅτι αἱ πολεμικαὶ προετοιμασίαι εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Ἔτσι βλέπομεν ὅτι, ἐνῶ ὁ κόσμος ἔζη ἐν εἰρήνῃ, συγχρόνως ἐνέτεινε καὶ τοὺς ἐξοπλισμούς. Ἡ τάσις αὕτη ὠνομάσθη ἔνοπλος εἰρήνη, ἡ δὲ προσπάθεια τῶν δυνάμεων νὰ ἀναπτύξουν εἰς τὸ ἔπακρον τὰς στρατιωτικὰς των δυνάμεις *μιλιταρισμὸς* (στρατοκρατία) καὶ οἱ ὅπαδοι αὐτῶν τῶν ιδεῶν *μιλιταρισταί*.

ΑΙ ΣΥΜΜΑΧΙΑΙ

Ἐπῆρχον πολὺ πρὸ τοῦ 1914 ἀρκετὰ ζητήματα εἰς τὴν Εὐρώπην, πού προσεκάλουν ἀνησυχίας διὰ τὸ μέλλον τοῦ κόσμου. Πρῶτος λόγος ἀνησυχίας ἦτο ἡ ἐξέλιξις τῆς Γερμανίας εἰς ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν καὶ ἡ τάσις αὐτῆς νὰ ἐπιτύχη οἰκονομικὴν διείσδυσιν εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μέσην Ἀνατολήν, ὅπου εἶχον συμφέροντα ἡ Ρωσία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία. Δεύτερος λόγος ἀνησυχίας ἦσαν αἱ ὑπόδουλοι ἐθνότητες τῆς Αὐστροουγγαρίας, αἱ ὁποῖαι, παρακινούμεναι ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Σερβίας, ἐκινουῦντο πρὸς ἐπανάστασιν.

Οἱ ἀνταγωνισμοὶ τῶν Δυνάμεων ἦσαν συχνά, καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ὀξύτατοι. Ἡ Γερμανία — ἀφοῦ ἀνέπτυσεν εἰς μέγαν βαθμὸν τὸ ναυτικὸν καὶ τὴν βιομηχανίαν της — εἶχε φέρει τὸ ἐξωτερικὸν της ἐμπόριον εἰς τόσον ὕψος, ὥστε νὰ συναγωνίζεταί τὸ ἀγγλικόν. Αἱ προσπάθειαι τοῦ Βίσμαρκ καὶ τοῦ Γουλιέλμου Β' διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἢ τὴν διατήρησιν ἀποικιῶν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀπὼ Ἀνατολὴν ἐδημιούργουν καὶ αὐταὶ πολλὰς περιπλοκάς, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ ὀδηγήσουν εἰς σύγκρουσιν.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος αἱ μεγάλαι Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ἐσκέφθησαν ὅτι οἱ συνασπισμοὶ περισσοτέρων κρατῶν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποτρέψουν τὸν πόλεμον μεταξὺ δύο Δυνάμεων. Μὲ βάσιν τὴν σκέψιν αὐτὴν ἔγινεν, ὅπως εἶδομεν, ἡ *Τριπλῆ Συμμαχία* (Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας). Διὰ νὰ ἀμυνθοῦν ἐναντίον τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ συνασπισμοῦ ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία ἔκαμαν μίαν ἄλλην συμμαχίαν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *Τριπλῆ Συνεννόησις* ἢ «Ἀντάντ» (1908). Πλὴν τῆς μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσίας συμμαχίας της ἡ Ἀγγλία, διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν της εἰς τὴν Ἀπὼ Ἀνατολήν, εἶχε συνδεθῆ διὰ συμμαχίας καὶ μὲ τὴν Ἰαπωνίαν.

Η ΦΙΛΕΙΡΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Παρ' ὅλους ὅμως τοὺς ἀνταγωνισμοὺς τῶν Δυνάμεων καὶ τὰς κολοσσιαίας πολεμικὰς προπαρασκευὰς δὲν ἔλειψαν καὶ αἱ προσπάθειαι πρὸς πρόληψιν τοῦ πολέμου. Ἀκτῆς φωτὸς διέλαμψεν εἰς τὸν σκοτεινὸν ὀρίζοντα τοῦ κόσμου, ὅταν ἔφθασεν ἡ εἰδησις ὅτι ὁ Τσάρος Νικόλαος Β' ἐπρότεινε τὸ 1898 νὰ συνέλθουν πρὸς *Διάσκεψιν εἰς Χάγην* τῆς Ὀλλανδίας ὅλα τὰ κράτη, διὰ νὰ συζητήσουν μὲ ποῖον τρόπον θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποφύγουν τὸν πόλεμον. Ἡ διάσκεψις αὐτὴ ἐπραγματοποιήθη τὸ

επόμενον έτος, αλλά τὸ μόνον πού επέτυχεν ἦτο νά ιδρύσῃ τὸ χρήσιμον ἔκτοτε «*Διαιτητικὸν Δικαστήριον τῆς Χάγης*». Ἡ τάσις αὐτὴ πρὸς διασφάλισιν τῆς εἰρήνης μὲ τὴν καλλιέργειαν πνεύματος ἀμοιβαίας κατανοήσεως ὀνομάσθη φιλειρηνικὴ κίνησις. Μεγάλοι ἀπόστολοι αὐτῆς ὑπῆρξαν εἰς μὲν τὴν Ἀμερικὴν ὁ πρόεδρος *Οὐίλσον*, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπῃν ὁ Ρῶσος συγγραφεὺς *Λέων Τολστόι* καὶ ὁ Γάλλος διανοούμενος *Ζὰν Ζορές*. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἐδολοφονήθη ἀπὸ Γάλλον μιλιταριστὴν εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ α' παγκοσμίου πολέμου, ἐνῶ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φλογερᾶς ψυχῆς του ἠγωνίζετο νά πείσῃ τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Γάλλους νά ἀδελφωθοῦν καὶ νά ἀποφύγουν τὴν αἱματοχυσίαν.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟΝ
Η ΕΛΛΑΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
ΑΠΟ ΤΟΥ 1832 - 1914

33 ΟΘΩΝ, Ο ΠΡΩΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ (1832 - 1862)

ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Ἐν ὄψει τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1833, ὅπου τοῦ ἐγένετο ἀποθεωτικὴ ὑποδοχὴ. Μαζὺ τοῦ ἀπεβιβάσθησαν καὶ 4000 Βαυαροὶ στρατιῶται, οἱ ὅποιοι θὰ ἀπετέλουσαν τὸν πυρῆνα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Μαζὺ μὲ τὸν βασιλέα — ἐπειδὴ ἦτο ἀνήλικος — ἦλθε καὶ μία τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς Ἀρμανσπεργκ, Μάουερερ καὶ Ἐυντεκ. Εἶχον ὀρισθῆ ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ Ὀθωνος ὡς ἀντιβασιλεῖς, μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του.

Ἡ Ἀντιβασιλεία εἰργάσθη μὲ ζῆλον διὰ τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ νομοὺς καὶ δήμους καὶ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Εἰς τὸν λαὸν ὅμως ἐγένετο ἀντιπαθὴς, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἄλλην ψυχολογίαν ἀπὸ τοὺς Βαυαροὺς. Ἐπειτα ἔκαμε τὸ λάθος νὰ τοποθετήσῃ εἰς τὰς σοβαρωτέρας ὑπαλληλικὰς θέσεις Βαυαροὺς καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ σώματα τῶν ἐνδόξων ἀγωνιστῶν τοῦ 21 μὲ τακτικὰ βαυαρικά. Τὸ χειρότερον ὅμως ἦτο ὅτι κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν γέροντα Πλαπούταν, διότι δῆθεν συνωμότουσαν ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος. Ἡ ἀδικία ἀπόφρασις προσεκάλεσε λαϊκὴν ἐξέγερσιν καὶ ἔτσι δὲν ἐξετελέσθη.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1834 ἡ πρωτεύουσα μετεφέρθη εἰς τὰς Ἀθήνας, αἱ ὅποιαὶ μόλις τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχον ἐλευθερωθῆ. Ἐπὶ τέλους τὸν Μάιον τοῦ 1835 ὁ Ὀθων ἀπέκτησε τὴν νόμιμον ἡλικίαν καὶ ἀπεμάκρυνε τὴν μισητὴν ἀντιβασιλείαν.

Ο ΟΘΩΝ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΟΣ ΗΓΕΜΩΝ. ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 3ης ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Ο Όθων ήτο αγαθός χαρακτήρ και είχε τὰ ἴδια αἰσθήματα με τὸν πατέρα του διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὡς σύζυγόν του ἔλαβε τὸ 1836 τὴν Γερμανίδα πριγκίπισσαν Ἀμαλίαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἰσχυράν θέλησιν καὶ τὸν ἐπηρεάζεν εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Ἐν ἔτος μετὰ τὸν γάμον του ὁ Όθων ἵδρυσεν πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον.

Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς διώριζε τὴν κυβέρνησιν ἀπὸ εὐνοουμένους του καὶ προήδρευεν αὐτὸς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐδημιουργήθη μεγάλη δυσ-αρέσκεια κατὰ τοῦ Όθωνος, πού ἐδιοικοῦσε ἄνευ Συντάγματος. Ἡ ἀντι-πολίτευσις ἐκορυφώθη καὶ τὴν νύκτα τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843 ἐξέσπασεν ἐναντίον του στρατιωτικὸν κίνημα, τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν θερμὴν συμπαρά-στασιν τοῦ λαοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀρχηγοὶ τοῦ κινήματος ἦσαν ὁ συνταγ-ματάρχης τοῦ ἰππικοῦ Δημ. Καλλέργης καὶ ὁ δημοφιλὴς ὄπλαρχηγὸς

Ἰωάννης Μακρυγιάννης. Λαὸς καὶ στρατὸς με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἐφιππον Καλλέργην ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐζήτησαν διὰ βοῆς ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ προκηρῦξη ἐκ-λογὰς διὰ Συντακτικὴν Συνέλευσιν. Ὁ χῶρος, τὸν ὁποῖον κατέλαβε ὁ λαὸς κραυγάζων «Σύνταγμα! Σύν-ταγμα!..» καλεῖται ἀπὸ τότε «Πλα-τεῖα Συντάγματος».

Τὸ Σύνταγμα, πού ἔδωσεν ἡ νέα Ἐθνοσυνέλευσις ὀνομάζεται Σύν-ταγμα τοῦ 1844. Συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις του ἀνώτατον ἐκτελε-στικὸν ὄργανον εἶναι ὁ βασιλεὺς. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία παραχωρεῖται εἰς δύο σώματα, τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν. Τὴν δευτέραν τὴν διορί-ζει ὁ βασιλεὺς, οἱ δὲ βουλευταὶ ἐκ-λέγονται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν λαὸν διὰ μίαν τριετίαν. Ἡ Δικαστικὴ ἐξου-σία ἔμεινεν ἀνεξάρτητος.

Εἰκ. 34. Ὁ βασιλεὺς Όθων

Ο ΟΘΩΝ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Η ΕΞΩΣΙΣ ΤΟΥ

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὀρκωμοσίαν τοῦ βασιλέως εἰς τὸ νέον Σύνταγμα ἠκολούθησε περίοδος περισυλλογῆς καὶ κρατικῆς ὀργανώσεως. Τότε τὴν Ἑλλάδα κυβερνοῦν ὡς πρωθυπουργοὶ οἱ δύο μεγάλοι πολιτικοὶ τῆς Ἐπαναστάσεως Κωλέττης καὶ Μαυροκορδάτος.

Ὁ Κωλέττης ἦτο διάσημος ἰατρός ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα· διετέλεσε πρωθυπουργὸς τοῦ Ὄθωνος ἀπὸ τοῦ 1844 - 47. Ὑπῆρξεν ὁπαδὸς τῆς «Μεγάλης Ἰδέας», ποῦ ἐπεδίωκε τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατήρτισεν ἐθελοντικὰ σώματα καὶ τὰ ἐξάπλυνεν εἰς τὰ τουρκοκρατούμενα ἐδάφη.

Ὁ Μαυροκορδάτος, ποῦ ἔγινε τρεῖς φορές πρωθυπουργὸς τοῦ Ὄθωνος, ἐχάραξε διαφορετικὴν πολιτικὴν γραμμὴν, ἔχων τὴν γνώμην ὅτι θὰ ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ἀνασυγκροτηθῇ στρατιωτικῶς καὶ ὀικονομικῶς ἡ πατρίς καὶ ἔπειτα νὰ ἀποδουθῇ εἰς ἀγῶνας πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ.

Μὲ τὴν πολιτικὴν τοῦ Κωλέττη συνετάσσετο καὶ ὁ Ὄθων. Καὶ αἱ περιστάσεις τὸν ἠνύνησαν, διότι τὸ 1853 ἐξερράγη νέος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. Αὐτὸς, ἐπειδὴ αἱ κυριώτεραι ἐπιχειρήσεις του ἔγιναν εἰς τὴν Κριμαίαν, λέγεται *Κριμαϊκός*. Τὸν ἀναφέρομεν ἐδῶ, διότι ἐπροξένησε μεγάλην συγκίνησιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἐνόμισαν ὅτι ἡ Ρωσία θὰ συνέτριβε τὴν Τουρκίαν καὶ θὰ ἔλυεν ὀριστικῶς τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα⁽¹⁾. Τὸ βασιλικὸν ζεῦγος ἐξεμεταλλεύθη τὰ συναισθήματα αὐτὰ καὶ ἐξαπέστειλεν ἐθελοντὰς εἰς τὴν Ἡπειρον, Θεσσαλίαν καὶ Μακεδονίαν. Αὐτοὺς τοὺς ἐβοήθησαν καὶ οἱ ἀλύτρωτοι Ἕλληνες καὶ εἶχον ἐπιτυχίας, διότι ἡ Τουρκία εἶχεν ἀποσύρει τὰ στρατεύματά της πρὸς τὰ ρωσικὰ σύνορα. Μὲ τὴν Τουρκίαν ὅμως ἦσαν σύμμαχοι τότε οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν ἀπόβασιν εἰς τὸν Πειραιᾶ⁽²⁾ καὶ ἠνάγκα-

1. Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ὑπῆρξε σαρεία διπλωματικῶν ἀπασχολήσεων, μὲ τὰς ὁποίας αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις ἀπέβλεπον νὰ ρυθμίσουν τὴν θέσιν τῆς Τουρκίας ἀπέναντι τῶν ὑποδούλων λαῶν της. Κατὰ βάθος ὅμως ᾔθελον νὰ ἐμμεταλλευθοῦν πρὸς ἰδικὴν τὸν ὠφέλειαν τοὺς ἐκιάστοτε περισπασμούς καὶ ἀδυναμίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ἐντασιν σημειώνει μὲ τοὺς πολέμους τῆς Μ. Αἰκατερίνης, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ τὴν σερβικὴν καὶ ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.

2. Ἀπὸ τὰ πληρώματα τῶν ξένων πλοίων μετεδόθη τότε χολέρα, ἡ ὁποία εἶχε πολλὰ θύματα μεταξύ τῶν κατοίκων τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς πρωτεύουσας.

σαν τὸν Ὅθωνα νὰ ἀποσύρη τὰ ἐθελοντικὰ σώματα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ νὰ ἀναθέσῃ τὴν πρωθυπουργίαν εἰς τὸν ἀγγλόφιλον Μαυροκορδάτον.

Ἡ διαγωγὴ τοῦ Ὅθωνος κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τὸν κατέστησεν ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἔζη τότε μὲ τὰ ὀράματα τῆς «Μεγάλης Ἰδέας». Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1861 ὁ βασιλεὺς ἐξεδηλώθη ὑπὲρ ὠρισμένου κόμματος, ἔγινε μισητὸς ἀπὸ τὰς ἀντιπάλους κομματικὰς παρατάξεις. Ὁ λόγος αὐτὸς καθὼς καὶ ἡ ἔλλειψις διαδόχου προεκάλεσαν κινήματα, τὰ ὁποῖα κατέληξαν εἰς ἔξωσιν τοῦ βασιλέως. Τότε ὁ Ὅθων, μολονότι διέθετε δυνάμεις, δὲν ἠθέλησε νὰ δημιουργήσῃ αἱματοχυσίαν καὶ ἐπροτίμησε νὰ ἀπομακρυνθῇ διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος (Ὀκτώβριος τοῦ 1862). Ἀπῆλθεν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1867 μὲ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ χεῖλη του, ἀφοῦ ἐδώρησε διὰ τὸν Κρητικὸν ἀγῶνα ὀλόκληρον τὴν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν πού τοῦ ἔδιδεν ἡ βαυαρικὴ κυβέρνησις (100.000 φιορίνια).

36 Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' (1863 - 1913)

ΑΦΙΞΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ. ΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὅθωνος αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις ἐξέλεξαν ὡς βασιλέα τῆς Ἑλλάδος τὸν Γεώργιον, δευτερότοκον υἱὸν τοῦ μετέπειτα βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ τοῦ Θ'.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863 καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲ αἰσθήματα ἀγαλλιάσεως. Ἐπειτα, ἀφοῦ ὠρίσθη ἐνώπιον τῆς Β' Συντακτικῆς Συνελεύσεως, παρήγγειλεν εἰς αὐτὴν νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ Νέον Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἐψηφίσθη ἀπὸ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1864. Δι' αὐτοῦ θεμελιώνεται ἡ κανονικὴ λειτουργία τῆς βασιλευομένης δημοκρατίας, διότι τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ μὲν ὁ βασιλεὺς, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ἀνεύθυνος διορίζει ὑπεύθυνον πρωθυπουργὸν καὶ ὑπουργοὺς ἀπὸ τὸ κόμμα, πού ἔλαβε τὰς περισσότεράς ψήφους εἰς τὰς ἐκλογὰς (ἀρχὴ τῆς δεδηλωμένης πλειοψηφίας).

Ἐν τῷ μεταξὺ τὴν 21ην Μαΐου 1864 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησε τὰ Ἐπτάνησα. Οἱ Ἐπτανήσιοι, ἐπειδὴ τὸ ἀγγλικὸν καθεστὼς ἐδείχθη ἀνελεύθερον, εἶχον ἀρχίσει εὐθὺς τὰς διαμαρτυρίας καὶ ἐξεγέρσεις. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερα ἦτο τῶν Κεφαλλήνων, τὴν ὁποίαν οἱ Ἄγγλοι κατέπνιξαν, ἀφοῦ ἐκρόμησαν οἰκίαν καὶ ἐκρέμασαν ἀγωνιστάς. Παρ' ὅλα αὐτὰ τὸ

κίνημα έσυνεχίσθη με επί κεφαλής τους Σολωμόν, Βαλαωρίτην, Ἡλ. Ζερβόν - Ἰακωβᾶτον καὶ Γ. Τυπάλδον, ἕως ὅτου ἡ Ἀγγλία ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὰς νήσους αὐτὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἐσεβάσθη τὸ Σύνταγμα καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν ὑπηκόων του, τοὺς ὁποίους ἐκυβέρνησεν συνεπῆς εἰς τὸ ἔμβλημα τοῦ «ισχύς μου ἢ ἀγάπη τοῦ λαοῦ μου». Χαρακτήρ νηφάλιος καὶ πνεῦμα εὐστροφον, ἀπέφευγε τὰς ἀκρότητας. Δι' αὐτὸ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐνεφανίσθησαν πολλὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα ἀνέπτυξαν μεγάλην ἐθνικὴν δράσιν καὶ ἀνέδειξαν ἱκανοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας, ὅπως τοὺς Βούλγαρην, Δεληγεώργην, Κουμουνδοῦρον καὶ Χαρ. Τρικούπην.

Εἰκ. 35. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α'

Σύζυγόν του ὁ Γεώργιος ἔλαβε τὴν Ρωσίδα μεγάλην δούκισσαν Ὀλγαν, ἡ ὁποία ἐπροωτοστάτει εἰς ἔργα κοινῆς ὠφελείας καὶ τοῦ ἔχασε τὸ 1863 τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του δύο ἦσαν τὰ σοβαρότερα προβλήματα ποὺ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν ἐλληνικὴν πολιτικὴν: ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἔσωτερικὴ ἀνόρθωσις τῆς χώρας.

Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΟΥ 1866. ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΟΥ ΑΡΚΑΔΙΟΥ

Οἱ Κρηῖτες, ἂν καὶ ὑπέκυψαν τὸν Μάιον τοῦ 1824 εἰς τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου, διετήρησαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς ὅλην τὴν ὑπαιθρον, ὥστε τὸ 1858 κατώρθωσαν νὰ ἐξασφαλίσουν προνόμια. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κατακτηταὶ τὰ παρεβιάζον, τὸ 1866 οἱ ἀδάμαστοι Κρηῖτες ἐξηγέρθησαν καὶ πάλιν καὶ ἐξήτησαν τὴν ἑνωσίν των μετ' τὴν Ἑλλάδα.

Εικ. 36. Τὸ Ἀρκαδίον

Κατὰ τὰς πρώτας συγκρούσεις ἐνίκησαν τοὺς Αἰγυπτίους, διότι ἔφθασαν ἐθελονταὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Κορωναῖον. Βραδύτερον ὅμως ἐνίκηθησαν εἰς τὸ Βαφέ ἀπὸ 12.000 Αἰγυπτίους ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶν πασᾶν Κιτιρλῆν, ὁ ὁποῖος ἔπειτα εἰσέβαλεν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ρεθύμνου. Βάσις ἀντιστάσεως τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἦτο ἡ μονὴ τοῦ Ἀρκαδίου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλείσθησαν 900 Κρηῖτες.

Ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς ἐπετέθη ἐναντίον τῆς Μονῆς τὴν 6ην Νοεμβρίου μὲ 28.000 ἄνδρας καὶ 6 πυροβόλα. Ἡ ἔφοδος ὑπῆρξε σφοδρά, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀμυνα κρατερὰ. Μετὰ δύο ἡμέρας, ἐπειδὴ ἐχθρικά βλήματα διέρρηξαν τὴν πύλην τῆς Μονῆς, οἱ Τούρκοι εἰσώρμησαν εἰς τὸν περιβόλόν της. Τότε ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ διέταξε τὸν ἀγωνιστὴν Γιαμπουδάκην νὰ θέσῃ πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἡ ὁποία καὶ κατεπλάκωσε τοὺς ὑπερασπιστὰς καὶ τοὺς ἐφορμήσαντας Τούρκους.

Τὸ ὄλοκαύτωμα τοῦ Ἀρκαδίου συνεχίησε τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως,

οί οποῖοι ἤρχισαν νὰ ζητοῦν τὴν παραχώρησιν ἐλευθεριῶν εἰς τοὺς Κρη-
τας. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ἀρκαδίου οἱ ἐπαναστάται δὲν
ὑπέκυπτον. Τότε ὁ σουλτᾶνος ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν νὰ
παύσῃ νὰ βοηθῇ τοὺς Κρητάς. Ἐπειδὴ ὁ πόλεμος Ἑλλάδος καὶ Τουρ-
κίας ἐφαίνετο ἀναπόφευκτος, αἱ Δυνάμεις ἤξιωσαν τὴν κατάπαυσιν τῶν
ἐχθροπραξιῶν. Ἔτσι ἡ ἐπανάστασις, ἐπειδὴ ἔμεινεν ἀβοήθητος, τὸ 1869
ἔσβησε.

ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ ΚΑΙ ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΣ

Μετὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν ἡ Ἑλλάς ἐπὶ 10 ἔτη συνεκλονίσθη
ἀπὸ ὀξείας πολιτικᾶς διαμάχας. Ἐφιλονίκουν διὰ τὴν ἐξουσίαν οἱ δυνα-
μικοὶ πολιτικοὶ Βούλγαρης καὶ Κουμουνδοῦρος.

Ἄλλοι ὅτι ὁ Βούλγαρης ἦτο χαρακτήρ ἀπότομος, τύπος κοτσαμπάση, καὶ
ἔγινε γνωστὸς διὰ τὰς ἀυθαιρεσίας καὶ παρανομίας του, πού ἔφερον σχε-
δὸν εἰς ἀποσύνθεσιν τὸν διοικητικὸν μηχανισμόν.

Ἄλλοι ὅτι ὁ Κουμουνδοῦρος ἦτο ὁ ἀντίπους τοῦ Βούλγαρη. Ἐντιμος
καὶ μειλίχιος, ἔτασσεν ὑψηλότερον τὰ ἔθνικὰ συμφέροντα ἀπὸ τὰ κομ-
ματικά. Ἀπὸ τοῦ 1865 - 1880 ἔγινε 5 φορὰς πρωθυπουργός. Εἰς τὸ
ἔσωτερικὸν ἡ κυβέρνησίς του ἐπέτυχε νὰ ἐξυγιάνῃ τὰ οἰκονομικὰ καὶ νὰ
ἐπιβάλλῃ τὸν σεβασμὸν εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ εἰς τοὺς νόμους. Εἰς τὴν ἐξω-
τερικὴν πολιτικὴν ἐκράτησε μὲ σύνεσιν καὶ θάρρος τοὺς ἀπολυτρωτικoὺς
ἀγῶνας εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ ἐπέτυχε τὴν προσάρ-
τησιν τῆς Θεσσαλίας.

Ο ΠΑΝΣΛΑΒΙΣΜΟΣ — Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΕΞΑΡΧΙΑ

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνεπτύχθη ὁ Πανσλαβισμός, μία κίνησις
πού εἶχε σκοπὸν νὰ ἐνώσῃ τὰς σλαβικὰς ἐθνότητας τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ
τὴν ρωσικὴν ἐπιτροπὴν. Οἱ Πανσλαβισταὶ διετείνοντο ὅτι ἡ Ρωσία ὡς
«πρεσβυτέρα ἀδελφὴ» θέλει νὰ τὰς βοηθήσῃ ὄχι μόνον νὰ χειραφετηθοῦν
ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ κοινῶν ἐνεργειῶν νὰ τὴν ὑπονομεύσουν
καὶ νὰ καταλάβουν τὰ ἐδάφη της.

Σλαβικὸν στοιχεῖον, πού προσεπάθει νὰ ἐξεγείρῃ ὁ Πανσλαβισμός,
ἀπετέλει καὶ ὁ λαὸς τῶν Βουλγάρων. Ἡ Βουλγαρία, πού δὲν ἐκινήθη
ἕως τότε, θὰ ἔζῃ ἐπὶ πολὺ ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἂν δὲν τὴν ἐβοήθουν
οἱ πανσλαβισταὶ, διότι τὴν ἤθελαν ὡς φυλάκιον τῆς Ρωσίας εἰς τὴν

Βαλκανικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἔπειτα τοὺς Βουλγάρους νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον τὴν ἀπόσχισιν τῶν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον, εἰς τὸ ὅποιον θρησκευτικῶς ὑπήγγοντο. Πράγματι ὁ σουλτᾶνος τὸ 1870 διὰ φερμανίου ἀνεκήρυξεν ἐθνάρχην τῶν Βουλγάρων τὸν *Βούλγαρον ἀρχιεπίσκοπον*, πού ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ Ἐξάρχου τοῦ Πατριαρχείου. Αὕτῃ ἡ πράξις ἦτο σφάλμα τακτικῆς τῆς τουρκικῆς πολιτικῆς, διότι οἱ Βούλγαροι διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας ἀπέκτησαν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ ὑποκινούμενοι ἀπὸ τοὺς Ρώσους ἐπανεστάτησαν (1876) καὶ ἐζήτησαν νὰ ἐκδιώξουν τὰς τουρκικὰς φρουράς. Ἀλλὰ οἱ Τοῦρκοι ἐξαγριωθέντες προέβησαν εἰς σφαγὰς, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐπηκολούθησε νέος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος.

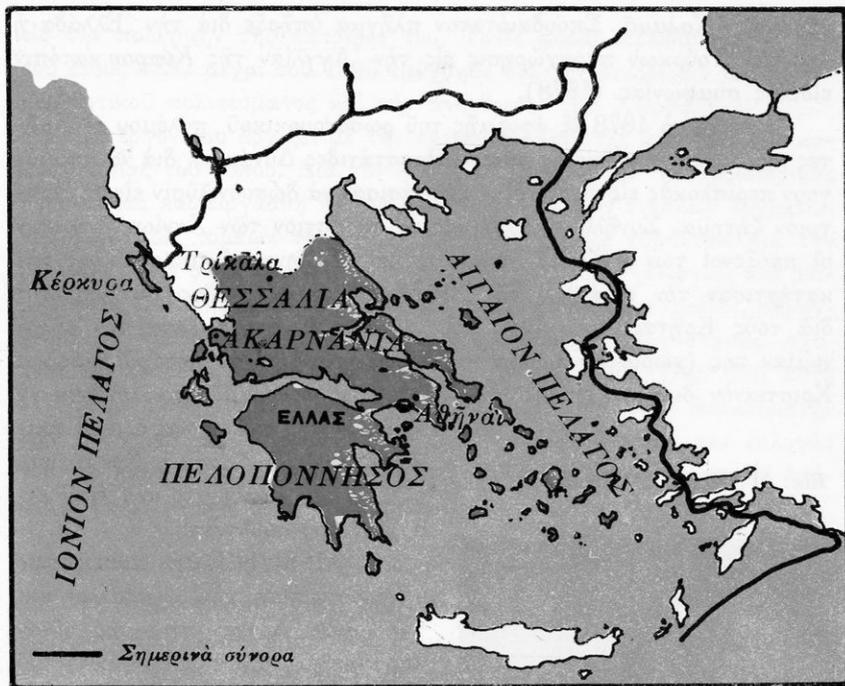
Ο ΡΩΣΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1877

Εἰς τὰς 10 Ἰουνίου ὁ ρωσικὸς στρατὸς μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ρουμάνων διέβη τὸν Δούναβιν καὶ βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους ἔφθασεν μέχρι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, προαστίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πόλις θὰ ἔπιπτεν, ἐὰν ἡ Ἀγγλία δὲν ἠπειλεῖ πόλεμον ἐναντίον τῶν Σλάβων καὶ δὲν ἔστειλε μίαν μεγάλην ναυτικὴν μοῖραν εἰς τὴν Προποντίδα, διὰ νὰ ἀποσοβήσῃ τὴν κατάληψιν τῆς πρωτεύουσας τοῦ σουλτᾶνου.

Ἡ Τουρκία ἀπειλουμένη μεγάλως ἐδέχθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (19 Φεβρ. 1878). Μὲ τὴν συνθήκην αὐτὴν ἰδρύετο μέγα βουλγαρικὸν κράτος, φόρου ὑποτελὲς εἰς τὸν σουλτᾶνον. Αὐτὸ περιελάμβανε τὴν ἀνατολικὴν *Ρομιλίαν*, τὴν *ΒΑ. Θράκην*, τὸ *Μοναστήριον*, τὴν *Φλώριναν*, τὴν *Καστοριάν*, τὴν *Δράμαν* καὶ τὴν *Καβάλλαν*. Ἐπίσης ἡ Ρωσία ἠνάγκασε τὸν σουλτᾶνον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Σερβίας καὶ τοῦ *Μαυροβονίου*.

Ἐπειδὴ ἡ συνθήκη αὕτη ἐστρέφετο ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐσχηματίσθη Οἰκουμενικὴ κυβέρνησις μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Κ. Κανάρην. Ἡ κυβέρνησις προέβη εἰς ἐπιστράτευσιν καὶ ἑλληνικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἡ Ἀγγλία ἀντέδρασε καὶ ἐπέτυχε νὰ παρασύρῃ καὶ τὴν Γαλλίαν, Αὐστρίαν καὶ Γερμανίαν εἰς συνδιάσκεψιν, διὰ νὰ τακτοποιήσουν τὰς ἀδικίας τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἡ συνδιάσκεψις αὕτῃ συνῆλθεν εἰς τὸ Βερολίνον (Ἰουν. 1878)

Εικ. 37. Όρια της Ελλάδος κατά το 1881

ὕπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίσμαρκ καὶ ἔγινε γνωστὴ ὡς Συνέδριον τοῦ Βερολίνου.

Συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς τὸ μέγα βουλγαρικὸν κράτος περιωρίσθη εἰς μικρὰν ἡγεμονίαν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Αἰμου, φόρου ὑποτελῆ εἰς τὸν σουλτᾶνον καὶ ἔγινεν ἡμιαυτόνομος ἡ Α. Ρομιλία⁽¹⁾. Τὸ Μαυροβούνιον, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία ἐπεκτείνονται καὶ ἀναγνωρίζονται ὡς ἀνεξάρτητα κράτη. Ἡ Αὐστρία ἔλαβε τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίην. Ἡ Τουρκία ὑπεχρέωθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐδάφη ἐκ τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας ποὺ νὰ φθάνουν μέχρι τῆς γραμμῆς

1. Τὸ 1885 ὅμως οἱ Βούλγαροι τὴν προσήρτησαν μὲ πραξικόπημα, ἀφοῦ ἔσφαξαν 250.000 Ἕλληνας.

Πηρειού - Καλαμά. Σπουδαιότατον πλήγμα υπῆρξε διὰ τὴν Ἑλλάδα ἢ ὑπὸ τῶν Τούρκων παραχώρησις εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῆς Κύπρου κατόπιν εἰδικῆς συμφωνίας (1878).

Ἐπειδὴ τὸ 1878 ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου οἱ Κρήτες καὶ πάλιν ἐκινήθησαν, τότε αἱ Προστάτιδες Δυνάμεις, διὰ νὰ ἀποφύγουν περιπλοκάς εἰς τὸ Αἰγαῖον ἀπεφάσισαν νὰ δώσουν λύσιν εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Συνῆλθον λοιπὸν εἰς τὸ προάστιον τῶν Χανίων Χαλέπαι οἱ πρόξενοί των μαζί με Τούρκους καὶ Ἕλληνας ἀντιπροσώπους καὶ κατήρτισαν τὸν «Χάρτην τῆς Χαλέπας», δηλαδὴ εἶδος Συντάγματος διὰ τοὺς Κρήτας. Συμφώνως πρὸς αὐτὸν ἡ Κρήτη ἀπέκτα τὴν αὐτονομίαν τῆς (χωριστὴν βουλήν καὶ δικαστήρια, Κρήτας χωροφύλακας καὶ Χριστιανὸν διοικητὴν). Αἱ τουρκικαὶ ὅμως φρουραὶ ἐξηκολούθουν νὰ

κρατοῦν τὰς πόλεις καὶ ἅλα τὰ ἐπίκαιρα σημεῖα. Ἔτσι ἡ Κρήτη παρέμεινε καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου.

Τὸ 1881 ἡ Ἑλλὰς κατάρθωσε νὰ προσαρτήσῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸν νομὸν Ἄρτης, ποὺ τῆς εἶχον παραχωρηθῆ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Μὲ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας ἡ Ἑλλὰς σχεδὸν διπλασιάζεται καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνασυγκρότησίν τῆς.

Ἡ ΑΝΟΡΘΩΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1882 - 1895). ΧΑΡ. ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

Κατ' αὐτὴν κυριαρχεῖ ἡ φυσιογνωμία τοῦ μεγαλυτέρου Ἑλληνοῦ πολιτικοῦ τοῦ 19ου αἰῶνος, τοῦ Χαρ. Τρικούπη. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ ἱστορικοῦ Σπ. Τρικούπη καὶ ἐγεννήθη τὸ 1832. Νοῦς δέξυς καὶ χαρακτηρῆς τίμιος, προσεπάθησε νὰ δώσῃ ἠθικὰς καὶ συγχρονισμένας κατευθύνσεις

Εἰκ. 38. Ὁ Χαρ. Τρικούπης

εις τήν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του. Τρεῖς φορές πρωθυπουργὸς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1882 μέχρι τοῦ 1895 ἐμόχθησε διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος καὶ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Χώρας.

Τὸ ἔργον του ἀρχίζει μὲ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀναρχίας καὶ κακοδαιμονίας τοῦ τόπου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπέφυγε τὰς ἐξωτερικὰς περιπετείας καὶ εἰργάσθη πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ ὅλων τῶν τομέων τῆς διοικήσεως. Ἰδιαιτέρως ἐφρόντισε διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας. Ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας του κατεσκευάσθησαν λιμένες, παρηγγέλθησαν ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα, ἰδρῦθησαν ἐργοστάσια, σχολεῖα καὶ ἐστρώθη τὸ πρῶτον σιδηροδρομικὸν δίκτυον. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Ἕλληνες ἐδείχθησαν ἀχάριστοι εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν ἀνακαινιστὴν τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ δημοσίου βίου. Τὸν κατεψήφισαν εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1895 καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ αὐτοεξορισθῆ εἰς Γαλλίαν, ὅπου τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέθανε ἀπὸ τὴν πικρίαν του.

ΝΕΑ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ. Ο ΑΤΥΧΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897

Τὸ 1897, ἐπειδὴ ἔγιναν σφαγαὶ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰ Χανιά, οἱ Κρηῖτες πάλιν ἀνεπέτασαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἐξέγερσις προκάλεσεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα συγκίνησιν, διὰ τοῦτο ὁ πρωθυπουργὸς Δεληγιάννης, ποῦ εἶχε διαδεχθῆ τὸν Τρικούπη, ἀπεφάσισε νὰ ἐπέμβῃ. Ἔστειλε λοιπὸν τὸν συνταγματάρχην Βάσσον μὲ στρατὸν νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον. Τότε ὅμως ἐνεφανίσθησαν καὶ οἱ στόλοι τῶν Δυνάμεων καὶ ἀπέκλεισαν τὴν Κρήτην.

Ἄλλὰ τὸ χειρότερον ἦτο, ὅτι εἰς τὰς 5 Ἀπριλίου ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἀγὼν ἦτο ἄνισος. Ἡ Τουρκία διέθετεν ἀξιόμαχον στρατὸν, ἐκπαιδευμένον ἀπὸ Γερμανοὺς ἀξιωματικούς. Ἀντιθέτως ὁ στρατὸς τῆς Ἑλλάδος ἦτο ὀλιγάριθμος καὶ ἀνοργάνωτος. Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλὰς ἐνίκηθη εἰς τὰ Φάρσαλα καὶ τὸν Δομοκὸν καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἠπειλήσε τὴν Λαμίαν. Ἄλλὰ, κατόπιν ἐπεμβάσεως τοῦ τσάρου, ἔγινεν ἀνακαχώη. Ἡ Τουρκία ἀπεσύρθη ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, ἀφοῦ καὶ οἱ Ἕλληνες ἐγκατέλειψαν τοὺς Κρητας καὶ ἐπλήρωσαν 100 ἑκατομμύρια φράγκα ὡς ἀποζημίωσιν.

Τὸ 1898 ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων (Ἀγγλίας, Ρωσίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας), αἱ ὁποῖαι διώρισαν ὡς ὑπατον ἀρμοστὴν τὸν πρίγκιπα Γεώργιον.

Ἡ περίοδος πού ἠκολούθησε τὴν ταπεινωτικὴν ἤτταν τὸ 1897 θεωρεῖται ὡς ἐποχὴ καταπτώσεως, μολονότι ὁ τετράκις πρωθυπουργὸς Γεώργιος Θεοτόκης, ἀρχηγὸς τοῦ Τρικουπικοῦ κόμματος, ἔβριψε τὸ βάρος τῆς προσπαθείας του εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος. Τὰ δύο αὐτὰ καθῶς καὶ ἡ ἐπιτυχὴς δρᾶσις τῶν ἐθελοντικῶν ἐλληνικῶν σωμάτων εἰς τὰ αἱματοποτισμένα ἐδάφη τῆς Μακεδονίας ἀφύπνισαν τὴν ἀπογοητευμένην ψυχὴν τοῦ λαοῦ καὶ τὸν προητοίμασαν διὰ τὴν ἐνδοξὸν δρᾶσιν τοῦ 1912 - 1913.

Ο ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΑΓΩΝ (1904 - 1908). ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

Ἡ Μακεδονία ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἦτο, ὅπως ἐμάθομεν, χώρα ἐλληνικὴ. Κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ὅμως ἐποχὴν εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ ἐδάφη τῆς καὶ Σλάβοι. Αὐτοὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν διετήρησαν τὴν γλῶσσαν των εἰς τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις, ἀλλὰ δὲν ἐξεχώριζον τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, διότι ὡς ὀρθόδοξοι ὑπήγγοντο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ εἰς τὸν δημόσιον βίον μετεχειρίζοντο τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἀπὸ τότε ὅμως πού ἰδρύθη ἡ ἀνεξάρτητος βουλγαρικὴ Ἐκκλησία, οἱ Βούλγαροι προσεπάθουν ἄλλοτε μὲ τὴν προπαγάνδαν καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν τρομοκρατίαν νὰ παρασύρουν τοὺς σλαβοφώνους πληθυσμοὺς τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν ἰδικὴν των Ἐκκλησίαν. Βαθύτερος σκοπὸς των ἦτο, ὅταν θὰ ἀπεσύροντο οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, νὰ προσαρτῆσουν αὐτὴν εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἴδιον ἤρχισαν νὰ πράττουν ἀργότερον καὶ οἱ Σέρβοι εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Σκοπίων καὶ τοῦ Μοναστηρίου. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ρουμᾶνοι ἔσπευσαν νὰ βαπτίσουν τοὺς Κουτσοβλάχους τῆς Πίνδου εἰς Μακεδονο-ρουμάνους.

Διὰ νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὸν σκοπὸν των οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, ἔκτιζον εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα καὶ ἐξηγόραζον μὲ χρῆμα τὰ ἀσταθεῖς συνειδήσεις.

Ἰδιαιτέρως ἡ θρασύτης τῶν Βουλγάρων ἀπεκορυφώθη ἔπειτα ἀπὸ τὸν ἀτυχεῖ ἐλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Ἐπωφεληθέντες τότε τῆς ἀδυναμίας τῆς Ἑλλάδος, ἵδρυσαν εἰς τὴν Σόφειαν τὸ «Μακεδονικὸν κομιτᾶτον» τὸ ὁποῖον ὠργάνωνε ἐνόπλα σώματα (τοὺς γνωστοὺς κο-

μιτατζήδες) και τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐδῶ τὰ σώματα αὐτὰ ἐπροξένουν καταστροφὰς καὶ ἠνάγκαζον διὰ τῆς βίας καὶ τοῦ τρόμου τοὺς σλαβοφόνους Ἕλληνας νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν Ἐξαρχίαν.

Τότε καὶ οἱ Ἕλληνες, θέλοντες νὰ διασώσουν τὰ ἀπαράγραπτα ἱστορικὰ δίκαιά των εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ νὰ προστατεύσουν τοὺς δοκιμαζομένους πληθυσμοὺς τῆς περιφέρειας αὐτῆς, ὠργάνωσαν δύο «Μακεδονικὰ κομιτᾶτα» — ἓνα εἰς Ἀθήνας καὶ δεύτερον εἰς Θεσσαλονίκην — καὶ τὸ 1904 ἐξαπέλυσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀνταρτικὰ σώματα με ἀρχηγοὺς Ἕλληνας ἀξιωματικούς. Τὰ σώματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν «σώματα τῶν Μακεδονομάχων». Πρῶτον ἀνταρτικὸν σῶμα ἦτο τοῦ φλογεροῦ ἀγωνιστοῦ Παύλου Μελά, ὁ ὁποῖος ἔπεσεν ἥρωικῶς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὑψηλοῦ ἰδανικοῦ του, εἰς τὸ χωρίον Στάτιστα τῆς Δ. Μακεδονίας (1904). Κατόπιν ὠργανώθησαν καὶ ἄλλα σώματα με Μακεδόνας, Κρητικούς καὶ Παλαιοελλαδίτας ὀπλαρχηγοὺς (τὸν Ἄγγρα, τὸν Βάρδα κλ.), τὰ ὁποῖα, διὰ τῶν ἀγῶνων των ἐναντίον τῶν κομιτατζήδων καὶ τῶν Σέρβων καὶ Ρουμάνων προπαγανδιστῶν, κατώρθωσαν νὰ διασώσουν τὴν μαρτυρικὴν Μακεδονίαν.

Τότε καὶ ὁ σουλτᾶνος ἐξαπέλυσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν στίφη Ἀλβανῶν, ὥστε διὰ τῆς σφαγῆς καὶ τοῦ τρόμου νὰ κρατήσῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τοὺς ἀτυχεῖς Μακεδόνας. Ἐτσι ἡ πάλῃ τῶν Βαλκανικῶν λαῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καθίστα βαρύτερον διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς καὶ αὐτὸν τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων.

Ἡ περίπλοκος αὕτῃ κατάστασις, ποὺ διήρκεσε σχεδὸν μίαν 10ετίαν, ὤθησε τὰς Δυνάμεις νὰ ἐξασκήσουν πίεσιν ἐπὶ τοῦ σουλτάνου, διὰ νὰ

Εἰκ. 39. Ὁ Π. Μελάς

δώση διοικητικές μεταρρυθμίσεις εις τούς υποδούλους λαούς τῆς Βαλκανικῆς. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ, διότι τότε ἀκριβῶς ἐξέσπασεν ἡ Ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΟΤΟΥΡΚΩΝ (1908)

Οἱ Νεότουρκοι ἦσαν φιλελεύθεροι ἀξιοματικοί, πού εἶχον ὀργανώσει ἐντὸς τοῦ στρατοῦ τὸ μυστικὸν κομιτᾶτον «Ἐνωσις καὶ Πρόοδος» καὶ ἐζήτησαν μεταρρυθμίσεις καὶ ἐκπολιτισμὸν τῆς Τουρκίας. Ἀρχηγός των ἦτο ὁ ταγματάρχης Ἐμβέρο, πού εἶχε τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Θεσ/νίκην. Οἱ Νεότουρκοι, θέλοντες νὰ ἀποφύγουν τὴν ταπεινωτικὴν αὐτὴν ἐπέμβασις εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας των καὶ νὰ δώσουν ἐλευθερίαν εἰς τὸν τουρκικὸν λαὸν καὶ εἰς τούς υποδούλους, ἐκήρυξαν τὸ 1908 εἰς τὴν Θεσ/νίκην τὴν ἐγκαθίδρυσιν συνταγματικοῦ πολιτεύματος.

Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ εἶχε ἀντίκτυπον εἰς τὰς γειτονικὰς πρὸς τὴν Τουρκίαν χώρας καθὼς καὶ εἰς τούς υποδούλους λαούς. Πρώτη ἡ Αὐστρία ἐπωφελήθη τῆς ἀναταραχῆς καὶ προσήρτησε τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην. Ταυτοχρόνως ὁ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος εἰς συμφωνίαν μὲ τὴν Αὐστρίαν ἀνεκήρυξε τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας καὶ ἐστέφθη τσάρος τῶν Βουλγάρων.

Οἱ ἀκατάβλητοι Κρηῖτες ἐπωφελήθησαν καὶ αὐτοὶ τῆς τουρκικῆς κρίσεως καὶ ὑψώσαν εἰς τὸ φρούριον *Φιρκά* (εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τῶν Χανίων) τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν. Ἀλλὰ τὸ πραξικόμημα αὐτὸ ἤρθεσις τούς Νεοτούρκους, οἱ ὅποιοι ὑπεκίνησαν φιλοπολέμους διαδηλώσεις τῶν τουρκικῶν ὄχλων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀξίωσαν ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸν Γ. Θεοτόκην νὰ προβῆ εἰς γραπτὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς Κρητικῆς ἐπανάστασεως. Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις, ἐπειδὴ εὐρίσκετο εἰς ἀδυναμίαν νὰ ὑποστηρίξῃ στρατιωτικῶς τούς Κρητάς, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν θρασεῖαν ἀπαίτησιν τῶν Νεοτούρκων καὶ ἐτήρησε τὴν εἰρωνικῶς χαρακτηρισθεῖσαν «ἀψογον στάσιν». Ἐζήτησεν ὅμως τὴν συνδρομὴν τῶν Δυνάμεων πρὸς ρύθμισιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος. Αὐταὶ ἐπενέβησαν καὶ ὑπεχρέωσαν τὴν Τουρκίαν νὰ μὴ διαταράξῃ τὴν εἰρήνην.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΓΟΥΔΙ (ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1909)

Ἡ ἀνικανότης τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας νὰ ἀντιδράσουν μὲ σθένος εἰς τούς ἰσχυροὺς ἀντικτύπους, πού εἶχε διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ἡ ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων, ἐπλήγωσε βαθυτάτα τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἀξιο-

ματικῶν καὶ τῆς δημοσίας γνώμης καὶ ἐδημιούργησε μίαν δυσφορίαν διὰ τὴν κακὴν πορείαν, πού εἶχον λάβει τὰ ἔθνικὰ μας ζητήματα.

Ἡ δυσαρέσκεια αὐτὴ ἔγινε περισσότερο ἔντονος μεταξὺ τῶν κατωτέρων ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Νεοτούρκων, κατέληξαν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ «Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου». Οἱ ἀξιωματικοὶ αὐτοὶ δι' ἐγγράφου τῶν ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Δημ. Ράλλη νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἄμεσον ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὸ ὑποβληθὲν πρόγραμμά των, προέβησαν τὴν 15ην Αὐγούστου εἰς πραξικόπημα. Συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Γουδι με ἀρχηγὸν τὸν συνταγματάρχην Ζορμπᾶν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἄλλας κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις.

Τὸ πραξικόπημα ὑπεστήριξε καὶ ὁ λαὸς διὰ συλλαλητηρίων, μετὰ ὅποια ἐζήτηε νέον Σύνταγμα. Ὁ βασιλεὺς τότε ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλην με συμμετοχὴν καὶ δύο μελῶν τοῦ Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου ὡς ὑπουργῶν. Ἡ νέα κυβέρνησις συνεκάλεσε τὴν βουλὴν, ἣ ὅποια ἐψήφισε πολλὰ νομοσχέδια, ἰδίως τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης παρήγγειλε τὴν ταχεῖαν ναυπήγησιν τοῦ καταδρομικοῦ «Ἀβέρωφ», με πλουσίαν χορηγίαν τοῦ ὁμωνύμου μεγάλου εὐεργέτου.

Ἡ περίεργος ὅμως αὐτὴ κατάστασις, νὰ κηδεμονεύεται δηλ. ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ βουλὴ ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνεχισθῇ ἐπὶ πολὺ. Ἐνώπιον τῆς δυσκολίας αὐτῆς οἱ ἡγέται τοῦ Συνδέσμου μετεκάλεσαν ἀπὸ τὴν Κρήτην τὸν διάσημον πολιτικὸν τῆς νήσου Ἐλευθ. Βενιζέλον, διὰ νὰ τὸν συμβουλευθοῦν. Οὗτος ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1910 καὶ πρὸς βελτίωσιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως ἐπρότεινε τὴν σύγκλησιν τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς.

Ὁ Βενιζέλος ἐξησφάλισε μεγάλην πλειοψηφίαν εἰς τὴν Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1911, ἀνάλαβὼν τὴν πρωθυπουργίαν, ἐπεδόθη με δραστηριότητα εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν καὶ τὴν ἀναδημιουργίαν τοῦ κράτους.

Πρῶτον ἔργον τῆς Βουλῆς ἦτο ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, πού ἐδημοσιεύθη τὸν Ἰούνιον τοῦ ἰδίου ἔτους· διὰ τοῦτο καὶ καλεῖται Σύνταγμα τοῦ 1911. Ἡ σπουδαιότερα διάταξις του ἦτο ἡ σχετικὴ μετὰ τὴν μονιμότητα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

Η ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΙΑ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Μαρτίου 1912 ἐξῆλθε πανίσχυρον τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων τοῦ Ἐλευθ. Βενιζέλου.

Ἡ νέα κυβέρνησις ἔμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τρία ἔτη καὶ παρουσίασε ἀξιόλογον νομοθετικὴν καὶ διοικητικὴν δρᾶσιν. Πρώτη φροντίς ἦτο νὰ αὐξήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ νὰ καλέσῃ ξένους ἀποστολάς διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐντατικὴν ἐκγύμνασιν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς χώρας. Ἐπίσης παρήγγειλεν ὅπλα καὶ νέα πολεμικὰ σκάφη καὶ ἡσχολήθη μὲ τὴν ἀνασυγκρότησιν ὅλων τῶν κλάδων τῆς διοικήσεως. Μὲ τὴν δημιουργικὴν αὐτὴν πνοὴν τὸ ἀποκαρδιωμένον ἀπὸ τὴν ἤτταν τοῦ 97 ἔθνος ἤρχισε νὰ ἀναζωογονῆται καὶ νὰ ἀποκτᾷ αὐτοπεποιθήσιν. Συγχρόνως δὲ ὁ νέος πρωθυπουργός, μὲ τὴν διπλωματικὴν ἰκανότητά του τὸν διέκρινε, εἰργάσθη διὰ νὰ ἐπιτύχῃ συμμαχίαν μὲ τὰ ἄλλα Βαλκανικὰ κράτη ἐναντίον τῆς Τουρκίας.

Οἱ Νεότουρκοι, ἀντὶ νὰ κερδίσουν τὰς συμπαθείας τῶν ὑποδούλων ἐθνοτήτων μὲ φιλελευθέρους τρόπους διοικήσεως, ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἀποπειραθέντες νὰ συγχωνεύσουν εἰς ἓνα λαὸν ὅλους τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν τουρκικὴν ἐπικράτειαν. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν δὲ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν, ἐπέβαλον κατὰ πρόωτον τὴν χρῆσιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα. Ἐπειτα ἤρχισαν νὰ τρομοκρατοῦν τὸ Πατριαρχεῖον καὶ νὰ προβαίνουν εἰς φόνους καὶ μετακινήσεις πληθυσμῶν.

Αἱ ἐνέργειαι ὅμως αὐταὶ τῶν Νεοτούρκων ἀντὶ νὰ λυγίσουν τὴν θέλησιν τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς, ἀντιθέτως συνέτεινον εἰς τὴν προσέγγισιν τῶν καὶ εἰς τὸν σχηματισμὸν μιᾶς ἰσχυρᾶς συμμαχίας ἀπὸ τὸ Μαυροβούνιον, τὴν Σερβίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

Τὰς κινήσεις αὐτὰς ὑπεβοήθησε καὶ ὁ πόλεμος τῆς Τουρκίας ἐναντίον τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ἔτους 1911 εἶχε καταλάβει τὴν Κυρηναϊκὴν καὶ τὰ Δωδεκάνησα, πού ἀνήκον εἰς τὴν Τουρκίαν.

Κατὰ τὸ τέλος Σεπτεμβρίου 1912 ἡνωμένοι οἱ βαλκανικοὶ λαοὶ ἀπήρθουν πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς «τελεσίγραφου», διὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτησαν μεταρρυθμίσεις δι' ὅλους τοὺς ἀλυτρώτους. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπέρριψε τὸ τελεσίγραφον καὶ τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἐνῶ τὴν ἐπομένην ἡ Ἑλλὰς ἐξῆρχετο εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων τῆς.

Ἡ ὁρμή τῶν συμμάχων ἦτο τόση, ὥστε παντοῦ τὰ στρατεύματά των ἐσημείωσαν νίκας. Οἱ Βούλγαροι μὲ τὸν κύριον ὄγκον τῶν δυνάμεων των προήλασαν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐφθασαν πρὸ τῆς Τσατάλτζας. Μὲ μίαν ἄλλην στρατιὰν εἰσέβαλον εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κιβάλλαν, τὴν Δράμαν καὶ τὰς Σέρρας.

Οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν εἰς Κουμάνοβον καὶ κατέλαβον τὰ Σκόπια καὶ τὸ Μοναστήριον. Ἀπὸ ἐκεῖ εἰσῆλθον εἰς Ἀλβανίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ Δυρράχιον, ἐνῶ ὑψηλότερον οἱ Μαυροβούνιοι ἐπολιόρκουν τὴν Σκόδραν.

Οἱ Ἕλληνες, ἀποφασισμένοι νὰ ἀποπλύνουν τὴν ἧτταν τοῦ 1897, διέβησαν ἀσυγκράτητοι τὰ σύνορα τῆς Μελοῦνας, κατέλαβον τὴν Ἐλασσόνα καὶ κατόπιν τριήμερου πεισματώδους μάχης ἐξεβίασαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου (7-9 Ὀκτωβρίου). Οἱ Τούρκοι ἄφησαν πυροβόλα

καὶ αἰχμαλώτους εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν, οἱ ὅποιοι διὰ ραγδαίας προελάσεως ἐκυρίευσαν τὰ Σέρβια, τὰ Γρεβενά καὶ τὴν Κοζάνην. Ἐπειτα ὁ κύριος ὄγκος τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων κατευθύνεται ὀλοταχῶς πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ προσφθάσῃ τὴν κατάληψίν τῆς ἀπὸ τοὺς προελύοντας Βουλγάρους. Πρὸ τῆς ὁρμῆς τῶν Ἑλλήνων οἱ Τούρκοι ἐγκαταλείπουν τὴν Κατερίνην, Βέρροισιν, Νάουσαν, ἀλλὰ προβάλλουν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀξιοῦ. Μετὰ διήμερον ὅμως σκληρὰν μάχην εἰς τὰ ἔλη τῶν Γιαννιτσῶν (19-20 Ὀκτωβρ.) ὁ στρατός μας τοὺς ἀνέτρεψε καὶ ἐπροχώρησεν ἀκάθεκτος πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Μυροβλήτου, ἣ ὅποια παρεδόθη τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Πολιοῦχου

Εἰκ. 40. Ὁ Ἐ. Βενιζέλος

Ἀγίου. Ὁλόκληρος ἡ τουρκικὴ στρατιά ἐξ 20.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ταξὶν πασαῖν μετὰ τοῦ ὀπλισμοῦ καὶ τῶν σημασιῶν τῆς παρεδόθη εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων Διάδοχον Κωνσταντῖνον. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος εἰσῆλθε μετὰ τὰ νικηφόρα στρατεύματά μας εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ὡς ἀγρυπνος φρουρὸς τοῦ πατρῖου ἐδάφους.

Δὲν ἐπρόφθασαν οἱ Ἕλληνες νὰ γίνουν κύριοι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀσθμαίνουσα ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς πόλεως μία βουλγαρικὴ μεραρχία ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θεοδωρῶφ, ὁ ὁποῖος ἐπιμόνωσ ἐζήτησε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν. Διὰ νὰ μὴ διαταραχθῇ ἡ συμμαχικὴ ἐνότης, ὁ διάδοχος Κων/ντῖνος ἐπέτρεψεν εἰς δύο μόνον τάγματα νὰ στρατωνισθοῦν, ἀλλὰ μετὰ δόλιον τρόπον εἰσέδυσεν εἰς τὴν πόλιν ὅλη σχεδὸν ἡ δύναμις τῆς βουλγαρικῆς μεραρχίας (15.000).

Κατόπιν ἡ ἑλληνικὴ στρατιά ἐκυρίευσεν τὴν Φλώριαν, τῆς ὁποίας τὴν κατάληψιν ἐπέτυχεν μία ἴλη ἵππικοῦ μας (7 Ν/βρίου). Τέλος τὴν 6ην Δεκεμβρίου κατελήφθη καὶ ἡ πρωτεύουσα τῆς βορείου Ἡπείρου Κορυτσᾶ.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀσθενέστεραι ἑλληνικαὶ δυνάμεις μετὰ κέντρον τὴν Ἄρταν εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Ἡπειρον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Σαπουντζάκη καὶ κατέλαβον μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ στόλου τὴν Πρέβεζαν. Ἐπειτα ἐξεβίασαν τὰ στενὰ τῶν Πέντε Πηγαδιῶν τὴν ἐξόρμησιν των ὅμως ἀνεχαίτισαν ὑπέρτερα ἐχθρικά στρατεύματα εἰς τὸ πρὸ τῶν Ἰωαννίνων φρούριον τοῦ Μπιζανίου, ποῦ ἐθεωρεῖτο ἀπόρητον. Τότε ὁ στρατὸς μας ἔστησε τακτικὴν πολιορκίαν, ἀλλὰ ὑπέφερεν ἐκ τῶν κακουχιῶν τοῦ χειμῶνος. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐκεῖνας ἔπεσαν εἰς τὸν Δρίσκον καὶ ὁ ποιητὴς Λορέντζος Μαβίλης (ἐπὶ κεφαλῆς λόχου Γαριβαλδινῶν ἐθελοντῶν). Τὰ πράγματα ὅμως εἰς τὸ θέατρον αὐτὸ τοῦ πολέμου μετεβλήθησαν ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰανουαρίου, ὅποτε ἦλθεν εἰς τὸ Ἡπειρωτικὸν μέτωπον μετὰ 4 μεραρχίας ὁ Διάδοχος, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν γενικὴν διοίκησιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐμψυχωθεὶς τότε ὁ ταλαιπωρημένος στρατὸς μας ἐξαπέλυσεν αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Μπιζανίου, τὸ ἐκυρίευσεν καὶ τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1913 εἰσῆλθεν ἐλευθερωτῆς εἰς τὰ Ἰωάννινα. Εἰς τὸν νικητὴν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων παρεδόθησαν 30.000 ἄνδρες, 1000 ἀξιωματικοί, 108 πυροβόλα καὶ πλῆθος λαφύρων.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ ἑλληνικὸς στόλος, μολονότι ὕστερεῖ τοῦ

τουρκικῶν εἰς θωρηκτά, διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ ναυάρχου *Παύλου Κουντοριώτη*, ἐκράτησε τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν θάλασσαν. Πρῶτον, κατάρθωσε μὲ ἀγῆματά του νὰ ἐλευθερώσῃ τὰς νήσους Σάμον, Χίον, Λέσβον καὶ Λήμνον· ἔπειτα ἀπέκλεισε τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἐμποδίζων τοιοῦτοτρόπως τὴν μεταφορὰν τουρκικῶν ἐπισχύσεων ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Τέλος κατεναυμάχησε τὸν ἐχθρικὸν στόλον τὴν 3ην Δ/βρίου εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς *Ἑλλης* καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἀνοικτὰ τοῦ *Μοῦδρου* (5 Ἰανουαρίου 1913), θαλασσοκρατήσας εἰς τὸ Αἰγαῖον. Δεῖγμα τῆς εὐψυχίας τῶν ἐλληνικῶν πληρωμάτων ἀποτελεῖ ἡ ἀνατίναξις τοῦ θωρηκτοῦ «*Φετχῆ Μπουλέν*» ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ ἐλληνικὸν τορπιλλοβόλον ὑπὸ τὸν ὑποπλοίαρχον *N. Βότσην*, προτοῦ ἀκόμη κυριευθῆ ἡ πόλις.

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἀλλὰ ἐνῶ ἡ Ἑλλὰς ἐώρταζε τὰ νικητήρια, τὴν 5ην Μαρτίου 1913 ἐδολοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὑπὸ τινος παράφρονος ὁ βασιλεὺς *Γεώργιος* καὶ εἰς τὸν θρόνον τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του *Κωνσταντῖνος*.

Μετὰ τὰς νίκας τῶν συμμαχικῶν στρατῶν ἡ Πύλη ἔκλεισεν εἰρήνην, ἡ ὁποία ὑπεγράφη εἰς Λονδῖνον (17 - 5 - 1912). Δι' αὐτῆς ἡ Τουρκία παρεχώρει εἰς τοὺς νικητὰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐδάφη ἐκτὸς μικρᾶς ἐκτάσεως περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπίσης ἄφηγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν *Κρήτην*. Ἡ τύχη τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Ἀλβανίας θὰ ἐκανονίζετο ἀπὸ τοὺς συμμαχικούς ἀργότερον.

Εἰκ. 41. Ὁ βασιλεὺς *Κωνσταντῖνος Α'*

ΠΟΛΕΜΟΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΣΕΡΒΩΝ ΚΑΤΑ ΒΟΥΛΓΑΡΩΝ

Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου δὲν καθόριζε τὴν διανομὴν τῆς λείας μεταξὺ τῶν νικητῶν. Δι' αὐτὸ παρουσιάσθησαν δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λυθοῦν ἕνεκα τῶν παραλόγων ἀπαιτήσεων τῆς Βουλγαρίας.

Οἱ Βούλγαροι, ἐνῶ ἀκόμη διήρκει ὁ πόλεμος, εἶχον ἐκδηλώσει τὰς ὑπόουλους διαθέσεις των εἰς μὲν τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς δολίας συμπεριφορᾶς τοῦ Θεοδωρώφ, εἰς δὲ τοὺς Σέρβους διὰ τῆς κατοχῆς σερβικῶν ἐδαφῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια ἡ Βουλγαρία ἠρνεῖτο νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της.

Ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Σερβία, ὅταν εἶδον ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τὴν Βουλγαρία, συνῆψαν ἀμυντικὴν συμμαχίαν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν δικαίων των διὰ τῶν ὅπλων (Μάιος 1913).

Τὴν πρῶταν τῆς 17 Ἰουνίου οἱ Βούλγαροι ἐκτόπησαν αἰφνιδιαστικῶς τὰ ἑλληνικὰ καὶ σερβικὰ στρατεύματα πλησίον τῆς Γευγελῆς καὶ τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Νιγρίταν.

Οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ κατὰ πρῶτον ἐξουδετέρωσαν εἰς Θεσσαλονίκην τοὺς Βουλγάρους, ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς ἰσχυρᾶς βουλγαρικῆς γραμμῆς Κιλκίς - Λαχανᾶ. Κάτω ἀπὸ τὰς φλογεράς ἀκτῖνας τοῦ θερινοῦ ἡλίου ὁ ἥρωικὸς στρατὸς μας ἐπροχώρει ἀκάθεκτος μέσα ἀπὸ τὰ κυματίζοντα σπαρτὰ καὶ μὲ τὴν λόγχην ἢ τὰς χειροβομβίδας ἐξετόπισε τοὺς εἰσβολεῖς ἀπὸ τὰ πάτρια ἐδάφη. Τὴν 21ην Ἰουνίου τὰ ὄχυρά τοῦ Κιλκίς καὶ τοῦ Λαχανᾶ ἔπεσαν. Οἱ Βούλγαροι κατόπιν ἐπεχείρησαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν Δοϊράνην, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκρατήσουν τὴν χειμαρρῶδη ὄρμην τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ καὶ ὑπεχώρησαν πρὸς τὴν Γευγελῆν καὶ τὸ Μπέλες. Εἰς τὸ ἀριστερὸν μέτωπον οἱ Ἕλληνες κατέλαβον τὴν Γευγελῆν καὶ ἠνώθησαν καὶ πάλιν μὲ τοὺς Σέρβους. Εἰς τὸ κέντρον οἱ Βούλγαροι ὑπεχώρησαν πρὸς τὸ Ντεμιρ Ἰσάρ (Σιδηρόκαστρον), εἰς τὸ ὅποῖον προέβαλον ἰσχυρὰν ἀντίστασιν. Καὶ ἐδῶ ὅμως ἐξετοπίσθησαν καὶ τὸ ἔπαθλον τοῦ στρατοῦ μας ὑπῆρξαν αἱ Σέρραι, τὸ Μελένικον καὶ τὸ Νευροκόπιον. Φεύγοντες οἱ ἐχθροὶ ἐπυρπόλησαν τὰς Σέρρας.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Νευροκοπίου ὁ στρατὸς μας ἀνέρχεται ἀκάθεκτος διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνου πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς

Βουλγαρίας άπειλών την Σόφιαν. Οί Βούλγαροι, έμπρός εις τόν κίνδυνον, τόν όποιον διέτρεχεν ή πρωτεύουσά των, καταλαμβάνουν τά στενά τής Κρέσνας, εις τά όποια ό στρατός μας συνάπτει τριημέρους έπικάς μάχας (8 - 11 'Ιουλίου). "Όμως και από τας άπορθήτους αύτάς διαβάσεις τούς εξέβαλεν ό στρατός μας και έπροχώρησε πρós την κοιλάδα του άνω Στρυμόνος, όπου οί Βούλγαροι τόν άνέμενον με όλον τόν όγκον των δυνάμεών των εις τας στρατηγικάς θέσεις *Σιμιτλή - Τζουμαγιά*. 'Η αντίστασις των Βουλγάρων έδώ υπήρξε πρωτοφανής, αλλά και των 'Ελλήνων ή άνδρεία άπαραμίλλος. Τελικώς, έπειτα από πενθημέρους όμηρικούς άγώνας, εις τούς όποιους έπесαν πολλοί αξιωματικοί, ή Τζουμαγιά κατελήφθη την 16ην 'Ιουλίου και ό στρατός μας ήτο έτοιμος να βαδίση πρós την Σόφιαν, όποτε την άλλην ήμέραν οί Βούλγαροι έζήτησαν άνακωχήν.

'Αλλά και ό στόλος μας δέν έμεινεν άπρακτος. 'Ο Κουντουριώτης διά ναυτικών άγχημάτων έκυρίευσε την Καβάλλαν. 'Από εκεί έστειλε δυνάμεις και άπηλευθέρωσε την μαρτυρικήν Δράμαν. Οί Βούλγαροι έσπευσαν να ύποχωρήσουν, άφού έπυρπόλησαν πόλεις και χωρία και κατεκρεούργησαν άόπλους "Ελληνας εις τó Δοξάτον και την Δράμαν. Κατόπιν ό στόλος άνατολικώτερον κατέλαβε τó Πόρτο Λάγο και την 'Αλεξανδρούπολιν.

Οί Σέρβοι, άφού ένίκησαν εις πολλές μάχας, εισήλθον εις την Βουλγαρίαν και ήπειλουν τó Βιδίνιον.

Τότε οί *Τουρκοί*, έπωφεληθέντες τής κάμψεως των Βουλγάρων, άφήρεσαν από αύτούς την 'Αδριανούπολιν.

'Αλλά και οί *Ρουμάνοι* εισέβαλον εις την νότιον Δομβρουτσάν και έβάδισαν πρós την Σόφιαν.

Οί Βούλγαροι, ταπεινωθέντες εις τά πεδία των μαχών, έζήτησαν ειρήνην. Πραγματικώς την 17ην 'Ιουλίου συνήλθον εις τó *Βουκουρέστιον* οί πρωθυπουργοί 'Ελλάδος (Βενιζέλος), Σερβίας και Ρουμανίας με αντιπροσώπους τής Βουλγαρίας και υπέγραψαν ειρήνην. Συμφώνως με τούς όρους τής συνθήκης αύτής οί Ρουμάνοι έλαβον την νότιον Δομβρουτσάν. Οί Σέρβοι έπέξέτειναν τά βόρεια σύνορά των εις βάρος τής Βουλγαρίας. 'Η 'Ελλάς έλαβε τας Σέρρας, Δράμαν, Καβάλλαν και έφερε τά σύνορά της μέχρι του όρους Μπέλες και του ποταμού Νέστου.

Εἰκ. 43. Ὁ πολιτικὸς χάρτης τῆς Βαλκανικῆς μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου

ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς νικηφόρους πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913 ἡ χώρα μας ἔγινεν ὑπολογίσιμος στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς παράγων εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, «σεβαστὴ εἰς τοὺς φίλους καὶ τρομερὰ εἰς τοὺς ἐχθρούς της».

Ὁ λαὸς μας συνεκινήθη ἀπὸ τὰς νίκας αὐτάς καὶ ἔζησεν ἡμέρας ἔθνικου ἐνθουσιασμοῦ. Ἰδίως ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον ὁ πρωθυπουργὸς του καὶ ἀπὸ τὴν αἵματοποτισμένην Μακεδονίαν ὁ στρατὸς καὶ ὁ δαφνοστεφανῆς Στρατηλάτης. Εἰς τὰς πλήρεις ἐπιτευγμάτων καὶ ἐξάρσεων στιγμὰς ἐκείνας ὅλοι οἱ Ἕλληνες κατενόησαν ὅτι τὴν ἀνοδὸν τῆς φυλῆς ἐδημιούργησεν ἡ ἔθνικὴ ἐνότης, διὰ τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας ἀπὸ δύο λαμπροὺς ἀρχηγούς, τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Βενιζέλον.

Μετὰ τὴν ἀποστράτευσιν τοῦ νικηφόρου στρατοῦ μας ἐπηκολούθησεν ἡ ὀργάνωσις τῶν νέων ἐδαφῶν, ἐνῶ ἡ κυβέρνησις ηὔξησε τὰς προσπάθειάς της διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν οικονομικῶν πόρων τῆς χώρας. Μία ἐποχὴ δηλαδὴ γεμάτη ἀπὸ ἔθνικὸν παλμὸν καὶ μεγαλεπήβολα ἔργα.

Τὴν βόρειον Ἠπειρον, εἰς τὴν ὁποίαν κατώκουν ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, τὴν εἶχε καταλάβει ὁ στρατὸς μας μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Μπιζανίου. Δυστυχῶς αἱ μεγάλαι Δυνάμεις κατ' ἀπαίτησιν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αὐστρίας, ἐδημιούργησαν ἀνεξάρτητον Ἀλβανικὸν κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον προσήρτησαν καὶ τὴν βόρειον Ἠπειρον. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν αἱ Δυνάμεις ἀπηύθυναν διακοίνωσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της ἀπὸ τὴν βόρειον Ἠπειρον καὶ ὡς ἀντάλλαγμα θὰ τῆς παρεχώρουν τὰ Δωδεκάνησα καὶ τὰς νήσους, ποὺ εἶχε καταλάβει τὸ ναυτικὸν μας. Ἡ κυβέρνησις ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀξίωσιν καὶ ἀπέσυρε τὰ στρατεύματα. Οἱ Βορειοηπειῶται ὅμως δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν διακοίνωσιν καὶ πραξικοπηματικῶς ἴδρυσαν εἰς Ἀργυροκάστρον χωριστὴν κυβέρνησιν τῆς βορείου Ἠπέιρου ὑπὸ τὸν Γεώργιον Ζωγράφον.

Αἱ Δυνάμεις τότε, διὰ νὰ ἀποφύγουν ἐπέμβασιν τῆς Ἑλλάδος, ἐκάλεσαν τὸν Ζωγράφον διὰ διαπραγματεύσεις. Ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐτῶν οἱ Βορειοηπειῶται ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὸ νέον Ἀλβανικὸν κράτος, ἀφοῦ ἐπέτυχον ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἐλευθέραν θρησκευτικὴν καὶ

έθνικὴν τῶν δρᾶσιν. Αἱ ἐγγυήσεις ὅμως αὐταὶ δὲν ἐτηρήθησαν καὶ α καταπίσεις τοῦ Ἀλβανικοῦ κράτους ὠδήγησαν εἰς ἐκπατρισμὸν μέγα τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς βορείου Ἡπείρου.

Σοβαρωτέρας ὅμως ἐνοχλήσεις ἐδημιούργησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Νεότουρκοι μὲ ἀπειλὴν πολέμου, ἂν δὲν ἀπέσυρε τὰ στρατεύματά της ἀπὸ τὴν Χίον καὶ τὴν Λέσβον. Διὰ τὸ ἐκβιάσουν μάλιστα τὴν κατάστασιν, ἐξεδίωξαν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν 30.000 Ἕλληνας καὶ ἐγκατέστησαν Μουσουλμάνους ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Τέλος, ὠργάνωσαν συλλαλητήρια τῶν μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπροχώρησαν εἰς συννηοήσεις μὲ τοὺς Βουλγάρους, διὰ τὸ δράσουν ἀπὸ κοινοῦ ἐναντίον τῆς χώρας μας. Ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος διεμαρτυρήθη ἐντόμως διὰ τὰς διώξεις τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ προέβη εἰς παραγγελίαν δύο θωρηκτῶν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ναυτικῆς ὑπεροπλίας εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 1914 αἱ Δυνάμεις παρεχώρησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὅλας τὰς νήσους τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου ποὺ κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἰμβρον καὶ τὴν Τένεδον. Τὰ Δωδεκάνησα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποσπάσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους οἱ Ἱταλοί, παρέμειναν ὑπὸ τὴν ἰταλικὴν κυριαρχίαν.

Ἔτσι βλέπομεν ὅτι οὔτε ἡ εἰρήνη τοῦ Λονδίνου οὔτε ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἔδωσαν τὴν τελειωτικὴν λύσιν εἰς τὸ φλέγον Ἀνατολικὸν ζήτημα, ἀλλὰ ἀντιθέτως διεπράχθησαν ἀδικίαι, αἱ ὁποῖαι καθίσταν τὴν εἰρήνην εἰς τὰ Βαλκάνια προσωρινήν. Ἐπειτα ὑπῆρχε καὶ ἡ νέα μεγάλη δύναμις, ἡ Γερμανία, ποὺ εἶχεν ἐπιτύχει οἰκονομικὴν καὶ στρατιωτικὴν διείσδυσιν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἐνίσχυε καὶ τὰς δύο αὐτὰς χώρας εἰς τὴν πολιτικὴν τῶν παραλόγων ἀπαιτήσεων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σερβίαν.

ΟΙ ΝΕΩΤΑΤΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΑΠΟ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Ο Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(1 Αύγουστου 1914 — 11 Νοεμβρίου 1918)

37 ΑΙΤΙΑ, ΑΦΟΡΜΑΙ ΚΑΙ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Πρώτος παγκόσμιος πόλεμος ὠνομάσθη ἡ μεγάλη σύρραξις, ἡ ὁποία προεκλήθη μεταξὺ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς Ρωσίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Λέγεται δὲ εὐρωπαϊκός, διότι πρωταγωνισταί του ἦσαν τὰ κυριώτερα κράτη τῆς Εὐρώπης· ἐξ ἄλλου αἱ σπουδαιότεραι ἐπιχειρήσεις κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ διεξήχθησαν ἐπὶ εὐρωπαϊκῶν ἐδαφῶν. Ἦρξισε τὸν Αὐγουστον τοῦ 1914 καὶ ἐτελείωσε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918.

Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔλαβον μέρος οἱ περισσότεροί λαοὶ τοῦ κόσμου, ποὺ διηρέθησαν εἰς δύο παρατάξεις: πρῶτον, εἰς τὰς κεντρικὰς Δυνάμεις (Γερμανίαν, Αὐστροουγγαρίαν, Βουλγαρίαν, Τουρκίαν)· δεύτερον, εἰς τοὺς συμμάχους ἢ τὴν Ἀντάντ (Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Ρωσίαν, Βέλγιον, Ἰταλίαν, Ἀμερικὴν, Ἰαπωνίαν, Ἑλλάδα κ.ἄ.).

Τὸ πολεμικὸν θέατρον τοῦ παγκοσμίου αὐτοῦ δράματος δὲν περιορίσθη εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ μέτωπα, ἀλλὰ ταχέως ἐπεξετάθη εἰς τὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν Ἑγγύς, Μέσην καὶ Ἄνω Ἀνατολήν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς.

Τὰ αἷτια ποὺ ὠδήγησαν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν τραγωδίαν τοῦ 1914 ὑπῆρξαν πολλά. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερα θεωροῦνται τὰς ἐξῆς :

1) ἡ ραγδαία ἐξέλιξις τῆς Γερμανίας εἰς μεγάλην δύναμιν, ἡ ὁποία ἀνέτρεψε τὴν ἰσορροπίαν τῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκράτει τοὺς γείτονάς της εἰς διαρκῆ ἀνησυχίαν, 2) ἡ δίψα τῶν Γάλλων πρὸς ἐκδίκησιν (revanche) διὰ τὰ ἀποπλύνουσι τὴν ἤτταν τοῦ 1871, 3) ὁ ὀξύς ἀγγλογερμανικὸς ἀνταγωνισμὸς εἰς τὴν θάλασσαν, τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον καὶ τὰς ἀποικίας, 4) αἱ ἄοκνοι ἐνέργειαι τῶν Πανσλαβιστῶν νὰ ἀποσπάσῃσι ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν σλαβικὰς ἐθνότητας.

Τὰ αἷτια αὐτὰ καθὼς καὶ ἄλλαι ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων ὑπῆρχον ἀπὸ ἀρκετῶν δεκαετιῶν. Τέλος ἡ ἀφορμὴ τῆς συρράξεως δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ.

Τὴν 28ην Ἰουνίου (1914) ἐδολοφονήθη εἰς τὸ Σεράγεβον τῆς Βοσνίας ὁ διάδοχος τῆς Αὐστρίας Φερδινάνδος. Ἐπειδὴ ὁ δολοφόνος ἦτο Σέρβος ἀνήκων εἰς ἐθνικιστικὴν ὀργάνωσιν, ἡ Αὐστρία κατηγόρησε τὴν σερβικὴν κυβέρνησιν ὡς ὑπεύθυνον τῆς δολοφονίας. Ἀπηύθυνε λοιπὸν πρὸς τὸ Βελιγράδιον αὐστηρὸν τελεσίγραφον, τὸ ὁποῖον, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἀπερρίφθη. Τότε ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Σερβίας (28 Ἰουλίου 1914).

Ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας αὐτῆς τὰ γεγονότα ἐξελίссονται μὲ κινήματογραφικὴν ταχύτητα. Εἰς τὰς 30 Ἰουλίου ἡ Ρωσία, ποὺ εἶχεν ἐγγυηθῆ τὴν ἀκεραιότητα τῆς Σερβίας, ἐκινήτοποίησε τὸν στρατὸν της. Μετὰ δύο ἡμέρας ἡ Γερμανία, ὑποχρεωμένη νὰ βοηθήσῃ τὴν σύμμαχόν της Αὐστρίαν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας. Ἡ γερμανικὴ ὁμως αὐτῇ ἐνέργεια ἠνάγκασε καὶ τὴν Γαλλίαν νὰ ἐπιστρατευθῇ, καθόσον ἦτο σύμμαχος τῆς Ρωσίας. Τὴν 2αν Αὐγούστου τὰ γερμανικὰ στρατεύματα παρεβίασαν τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου, διὰ νὰ εἰσέλθουν εὐκολώτερον εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορά της, ποὺ ἦσαν ἀνοχύρωτα. Ἡ παραβίασις ὁμως τῆς οὐδετερότητος τοῦ μικροῦ Βελγίου, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐγγυηθῆ καὶ ἡ Ἀγγλία, προσκάλεσε τὴν ἔξοδον αὐτῆς παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Γαλλίας. Αὐτὸ εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν χορὸν τοῦ πολέμου καὶ ἡ Ἰαπωνία, σύμμαχος τῆς «γηραιᾶς Ἀλβιόνος». Μὲ τοὺς συμμάχους ἐπίσης ἐτάχθησαν αἱ ἀποικίαι τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας.

Οἱ Τοῦρκοι κατ' ἀρχὰς ἐπροφασίσθησαν ὅτι μένουσι οὐδέτεροι· ὅταν ὁμως κατέφυγον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δύο γερμανικὰ καταδρομικά, ἡ γερμανόφιλος κυβέρνησις τοῦ Ἐμβέρ πασᾶ ὠδήγησε τὴν Τουρ-

κίαν περί τὰ τέλη Ὀκτωβρίου εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων. Ἡ Ἰταλία, μολοντοὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν «Τριπλῆν Συμμαχίαν», μετεπήδησεν εἰς τὴν παράταξιν τῆς Ἀντάντ (Μάιος 1915) καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας ἐξ αἰτίας ἐδαφικῶν διαφορῶν μὲ αὐτήν.

Ἔτσι ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1914 τὰ δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα, ἀφοῦ ἀπέτυχε κάθε προσπάθεια συνεννόησεως, ἐπιχειροῦν νὰ λύσουν τὰς διαφοράς των διὰ «τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σιδήρου».

38 ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΕΤΩΝ (1914 - 1916)

ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΔΥΤΙΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ

Τὰ γερμανικὰ στρατεύματα πού εἰσέβαλον εἰς τὸ Βέλγιον, ἀφοῦ ἐντὸς δύο ἑβδομάδων ἐξουδετέρωσαν τοὺς ἥρωικούς Βέλγους, ἐξεχύθησαν ἀκάθεκτα ἐναντίον τῆς Γαλλίας. Οἱ Γάλλοι καὶ τὸ μικρὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα, πού ἐπρόφθασε καὶ ἔστειλεν ἡ Ἀγγλία, δὲν κατώρθωσαν νὰ συγκρατήσουν τὸν γερμανικὸν χεῖμαρρον ἐντὸς τοῦ Βελγίου. Ὑπεχώρησαν λοιπὸν χωρὶς νὰ διαλυθοῦν καὶ ἐσταμάτησαν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ Μάρνη (60 χιλμ. ΒΔ. τῶν Παρισίων), τὸν ὁποῖον οἱ Γερμανοὶ διέβησαν εἰς τρία σημεῖα κατὰ τὴν προέλασίν των ἐναντίον τῶν Παρισίων. Ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε εἶχε συντριβῆ ὁ Ἀττίλας⁽¹⁾, ὁ Γάλλος ἀρχιστράτηγος Ζόφφο ἐξαπέλυσε μεταξὺ 6 - 12 Σεπτεμβρίου ἰσχυρὰς ἀντεπιθέσεις καὶ ἠνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς νὰ ὑποχωρήσουν πέραν τοῦ Μάρνη.

Ἡ μάχη τοῦ Μάρνη ἔσωσε τὴν Γαλλίαν καὶ μετέβαλε τὸν κεραινοβόλον πόλεμον, πού ἐπεδίωζαν οἱ Γερμανοί, εἰς ἓνα ἐκνευριστικὸν καὶ παρατεταμένον ἀγῶνα *χαρακωμάτων*. Ἔτσι ἐδημιουργήθη ἓνα σταθερὸν μέτωπον μήκους 700 χιλιομ., ἀπὸ τὸ Νιοῦπορτ (τῆς Βορείου Θαλάσσης) ἕως τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς Ἑλβετίας. Τὸ μέτωπον αὐτὸ ἦτο τὸ σοβαρώτερον τοῦ Α' παγκοσμίου πολέμου καὶ, ἐπειδὴ εὑρίσκετο εἰς τὴν δύσιν, ὠνομάσθη *Δυτικόν*. Ἐδῶ κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη ἔγιναν πολλαὶ καὶ μυριόνεκροι μάχαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας μνημονεύομεν τὰς ἐξῆς :

Τὴν μάχην τοῦ Ὑπο εἰς τὴν Φλάνδραν (Ἀπρίλιος - Μάιος τοῦ

1. Πρόκειται διὰ τὰ Καταλωνικὰ πεδία.

1915), κατά την οποίαν οί Γερμανοί έσημείωσαν σημαντικάς έπιτυχίας, έπειδή έτόλμησαν νά χρησιμοποιήσουν κατά τών αντιπάλων των δηλητηριώδη αέρια.

Τήν μάχην τοῦ Βερντέν (Φεβρουάριος - Αὔγουστος 1916). Κατ' αὐτήν οί Γερμανοί, μολοντί διά πολλῶν καί σφοδρῶν ἐπιθέσεων ἐπεχείρησαν νά κυριεύσουν τήν ὄχυράν αὐτήν πόλιν καί νά ἀνοίξουν δρόμον πρὸς κατάληψιν τῆς γαλλικῆς πρωτεύουσας, ἀπεκρούσθησαν μὲ σημαντικάς ἀπωλείας. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἀνεδείχθη ἐκεῖ ἀπαράμιλλος, διότι τὰ τέκνα τῆς Γαλλίας μὲ τὰ στήθη των ἔφραξαν τὸν δρόμον εἰς τοὺς εἰσβολεῖς.

Τήν μάχην τοῦ Σόμ (Ἰούλιος - Νοέμβριος 1916). Κατὰ τὰς σκληρὰς αὐτὰς συγκρούσεις οἱ σύμμαχοι, μολοντί ἐχρησιμοποίησαν καὶ αὐτοὶ χημικὰ αέρια καὶ αεροπλάνα, καὶ διὰ πρώτην φοράν τάνκς, ἐν τούτοις δὲν ἐπέτυχον νά διασπάσουν τὸ μέτωπον τῶν Γερμανῶν.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

Ἐν τῷ μεταξύ δύο ρωσικαὶ στρατιὰ εἰσέβαλον εἰς τὴν ἀνατολικὴν Πρωσίαν μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸ Βερολίνον. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀπειλῆς ὁ Γερμανὸς ἀρχιστράτηγος Μόλτικε (ὁ νεώτερος) ἀπέσπασεν ἀπὸ τὸ δυτικὸν μέτωπον δυνάμεις καὶ οἱ Ρῶσοι ἔπαθον πανωλεθρίαν εἰς τὸ *Τάννενμπεργκ* καὶ δύο φορές εἰς τὰς *Μαντζουριανὰς λίμνας*. Εἰς τὰς μάχας αὐτὰς ἀνεδείχθη ὡς στρατιωτικὸς ἡγέτης τῶν Γερμανῶν ὁ *Χίντεμποουργκ*. Εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των ὅμως ἐναντίον τῶν Αὐστριακῶν οἱ Ρῶσοι ἐσημείωσαν ἐπιτυχίας καὶ δύο φορές ἠπείλησαν τὴν Βιέννην. Ἄλλὰ τὸ θέρος τοῦ 1915 ἠττήθησαν εἰς τὸ *Γκορλίτσε* ἀπὸ τοὺς Αὐστρογερμανοὺς καὶ ὑπεχώρησαν, ἀφοῦ ἐξέκένωσαν ὅλην τὴν Πολωνίαν καὶ τὰς Βαλτικὰς χώρας. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1916 οἱ Ρῶσοι ἐπέτυχον νά διασπάσουν καὶ πάλιν τὸ αὐστριακὸν μέτωπον· ἐνίκηθησαν ὅμως εἰς τὸ *Λούτσκ* καὶ εἰς τὰ *Καρπάθια* καὶ ἀπεχώρησαν μὲ ἀπωλείας ἐνὸς ἑκατομμυρίου ἀνδρῶν.

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 οἱ *Σέρβοι* συνέτριψαν τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὸ *Τσερ* καὶ ἀπληυθέρωσαν τὴν Βοσνίαν. Μετὰ δύο μῆνας

οί Αυστριακοί άντεπετέθησαν και άπώθησαν τους Σέρβους νοτίως του Βελιγραδίου. Οί Σέρβοι όμως, άγωνιζόμενοι (υπέρ βωμών και έστιών), ένίκησαν και πάλιν τους εισβολείς και τους ήνάγκασαν νά άποσυρθοϋν από τά πάτρια έδάφη.

Τήν άνοιξιν του 1915 οί Σύμμαχοι, διά νά άνοιξουν συντομωτέραν όδον έπικοινωνίας προς τήν Ρωσίαν, άπεφάσισαν νά παραβιάσουν τά *Δαρδανέλλια*. Έπετέθησαν λοιπόν με 58 μεγάλα πολεμικά πλοία. Οί Τουρκοί όμως είχαν ενισχύσει τά φρούρια τών στενών με βαρέα πυροβόλα και είχαν ποντίσει νάρκας εις τήν θάλασσαν. Έτσι οί σύμμαχοι, άφου έχασαν αρκετά πλοία, έγκατέλειψαν τας από θαλάσσης έπιχειρήσεις και άπεβιάσθησαν εις τήν χερσόνησον τής Καλλιπόλεως, διά νά γίνουν κύριοι τών Δαρδανελλίων από ξηράς. Άλλά και έδω οί Τουρκοί άντεπετέθησαν με μεγάλας δυνάμεις και τους ήνάγκασαν νά άποχωρήσουν και νά άποβιβασθοϋν εις τήν Θεσσαλονίκην.

Η άποτυχία αυτή τών συμμάχων συνετέλεσεν εις τήν έξοδον τής *Βουλγαρίας* παρά τó πλευρόν τών κεντρικών Δυνάμεων. Τόν Οκτώβριον του 1915, ένω οί γείτονές των Σέρβοι ήσαν άπησχολημένοι εις τά βόρεια σύνορά των έναντίον τών Αυστρογερμανών, οί Βούλγαροι εισέβαλον αιφνιδίως εις τήν νότιον Σερβίαν και, άφου εκυρίευσαν τά Σκόπια, προήλασαν προς τó Μοναστήριον, τó όποιον κατέλαβον.

Οί Σέρβοι, άφου υπεχώρησαν διά μέσου τής Άλβανίας, έφθασαν καταπονημένοι εις τήν Άδριατικήν. Εκεί έλληνικά πλοία περισυνέλεξαν και μετεκόμισαν εις τήν Κέρκυραν τά λείψανα του σερβικού στρατού : Είχε χάσει τά 2/3 τών άνδρών του και όλα σχεδόν τά πυροβόλα και τόν έφοδιασμόν του.

Αί συμμαχικά δυνάμεις, που είχαν άποβιβασθή υπό τας διαταγάς του Γάλλου στρατηγού *Σαράν* εις τήν Θεσσαλονίκην, εισήλθον εις τó σερβικόν έδαφος διά νά βοηθήσουν τους Σέρβους. Έφθασαν όμως άργά και άφου άπεκρούσθησαν από τους Βουλγαροαυστριακούς, υπεχώρησαν προς τήν Θεσσαλονίκην, τήν όποίαν ό *Σαράν* μετέβαλεν εις περιχαρακωμένον στρατόπεδον.

Τόν Αύγουστον του 1916 έξήλθεν εις τó πλευρόν τών συμμάχων και ή *Ρουμανία*. Έπειδή όμως δέν κατέστη δυνατόν νά λάβη συμμαχικήν βοήθειαν ένεκα τής γεωγραφικής της θέσεως, κατελήφθη έντός όλίγων ήμερών υπό τών Αυστρογερμανών και τών Βουλγάρων.

Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ἡ Ἑλλάς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἐτήρησεν οὐδετερότητα. Αὐτὴ ἦτο ἡ γνώμη τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ὁ πρωθυπουργὸς ὁμοῦς Ἑλ. Βενιζέλος ἐπίστευεν ὅτι τὰ ἔθνη τῆς συμφέροντα ὑπεχρέωναν τὴν Ἑλλάδα νὰ ταχθῇ μετὰ τοὺς συμμάχους. Ὁ βασιλεὺς διεφώνησε καὶ ὁ Βενιζέλος ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του (Φεβρουάριος τοῦ 1915). Νέα κυβέρνησις ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸν Δημ. Γούναρη διὰ νὰ κἀν ἐκλογάς.

Κατ' αὐτὰς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔδωσε τὴν πλειοψηφίαν εἰς τὸν Βενιζέλον, ὁ ὁποῖος τὸν Αὐγούστον ἐσχημάτισε κυβέρνησιν. Νέα ὁμοῦς διαφωνία μεταξὺ βασιλέως καὶ Βενιζέλου ἐγεννήθη ἕνα μῆνα ἀργότερον. Ἡ Βουλγαρία εἶχεν ἐπιστρατευθῆ καὶ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοὺς Αὐστρο-γερμανοὺς ἤτοιμάζετο διὰ νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῆς Σερβίας. Ὁ Βενιζέλος ἐκήρυξε καὶ αὐτὸς ἐπιστράτευσιν καὶ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς Σερβίας, μετὰ τὴν ὁποίαν εἴχομεν συνδεθῆ διὰ 10ετοῦς συμμαχίας· ὁ βασιλεὺς ὁμοῦς δὲν συνεφώνησεν, ὑποστηρίζων ὅτι ἡ συμμαχία ἐκείνη εἶχεν ἰσχύιν μόνον ἐπὶ ἐσθρακικῆς συγκρούσεως. Ὁ Βενιζέλος ἠναγκάσθη καὶ πάλιν νὰ παραιτηθῇ. Ἡ ἐμμονὴ τῆς χώρας μας εἰς τὴν οὐδετερότητα δυσηρέστησε τοὺς συμμάχους, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς Σερβίας, ἐπειδὴ εὐρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν εἰς τὸ μέτωπον τῆς Θεσσαλονίκης, ὑπεύθυνον τῆς καταστάσεως ἐθεώρησαν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον καὶ ἔλαβον ἐχθρικὴν θέσιν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἔτσι μετὰ τὴν στάσιν αὐτὴν τῶν συμμάχων ἡ διαφωνία τοῦ Βενιζέλου μετὰ τὸν βασιλέα ἐγένετο ἀγεφύρωτος καὶ εἶχεν ὡς συνέπειαν καὶ τὸν διχασμὸν ὀλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Τὸν Μάιον τοῦ 1916 οἱ Βούλγαροι, ἐπωφεληθέντες τοῦ διχασμοῦ τῶν Ἑλλήνων, κατέλαβον τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀργότερον μέρος τῆς δυτικῆς Μακεδονίας. Καὶ ἡ μὲν δυτικὴ Μακεδονία κατελήφθη πάλιν ἀπὸ τοὺς συμμάχους τὸ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους, ἐνῶ ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία ἔμεινεν ὑπὸ βουλγαρικὴν κατοχὴν 2½ ἔτη καὶ οἱ πληθυσμοὶ τῆς ἐγνώρισαν φρικώδεις διωγμούς, σφαγὰς καὶ λεηλασίας ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐπλήγωσε τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν πολλῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ὀργανώθησαν εἰς τὴν κίνησιν «Ἐθνικῆς Ἀμύνης» μετὰ ἔδραν τὴν Θεσσαλονίκην. Οὗτοι, πληροφορηθέντες ὅτι οἱ Σέρβοι ἐπρόκειτο νὰ σχηματίσουν κυβέρνησιν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐπανεστάτησαν περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου. Τὸν ἄλλον μῆνα ἔφθασαν εἰς

τὴν Θεσσαλονικὴν ὁ Βενιζέλος, ὁ Κουντουριώτης καὶ ὁ στρατηγὸς Δαγκλῆς, οἱ ὅποιοι ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος τῆς «Ἐθνικῆς Ἀμύνης» καὶ ἐσχημάτισαν προσωρινὴν κυβέρνησιν. Αὐτῇ, ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τῶν συμμάχων, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὴν ἐλευθέραν Μακεδονίαν καὶ τὰς νήσους. Πρόγραμμά της ἔταξε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη ἐθνικὴν ἐνότητα καὶ νὰ συνεργασθῇ με τοὺς Συμμάχους διὰ τὴν διεκδικήσιν τῶν ἐθνικῶν δικαίων.

Ἔτσι ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1916 ἔχει χωρισθῇ εἰς τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς τὸ κράτος τῆς Θεσσαλονικῆς. Τότε οἱ Σύμμαχοι, διὰ νὰ ἐξαναγκάσουν τὸν βασιλέα εἰς παραίτησιν, ἐνήργησαν θαλάσσιον ἀποκλεισμόν καὶ μετὰ τὴν πείναν καὶ ἄλλας ταπεινώσεις τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν ὑπεχρέωθη ὁ Κωνσταντῖνος νὰ ἀπέλθῃ μετὰ τοῦ διαδόχου Γεωργίου εἰς τὴν Ἑλβετίαν (1 Ἰουνίου 1917).

Εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον ἀνῆλθεν ἀμέσως ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρου. Μετὰ δύο ἑβδομάδας ὁ Βενιζέλος κατῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔτσι ἡ Ἑλλάς ἠνωμένη τώρα ὑπὸ τὸν νέον βασιλέα καὶ τὸν πρωθυπουργόν του, ἐπεδίωξε νὰ διεκδικήσῃ μετὰ τὴν λόγῃ τῶν τέκνων της τὰ ἀπαράγραπτα δίκαιά της.

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ. Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ

Εἰς τὴν θάλασσαν οἱ Σύμμαχοι προσέβησαν εἰς ἀποκλεισμόν τῶν γερμανικῶν καὶ αὐστριακῶν παραλίων. Ὁ γερμανικὸς στόλος ἐπεχείρησε τὴν 31ην Μαΐου 1916 νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰς βάσεις του τοῦ Κιέλου, κατεναυμαχῆθῃ ὅμως ἀπὸ τὸν ἀγγλικὸν εἰς τὸν πορθμὸν Σκάγερικ (ἀνοικτὰ τῆς Ἰουτλάνδης). Ἀλλ' εἰς τὴν θάλασσαν δὲν κυριαρχοῦν ἀπολύτως οἱ Σύμμαχοι, διότι οἱ Γερμανοὶ ἔχουν ἐξαπολύσει ἕναν ἀμείλικτον ὑποβρύχιον πόλεμον καὶ ἀγωνίζονται νὰ ἐμποδίσουν τὰς θαλασσίας μεταφορὰς τῶν Ἀγγλογάλλων. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ ἐχθροῦ τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων ἐσχημάτιζον νηοπομπὰς καὶ ἔπλεον μετὰ τὴν συνοδείαν ἀντιτορπιλικῶν καὶ ἀεροπλάνων, τὰ ὅποια ἀνίχνευον τὰς θαλάσσας καὶ κετέστρεφον τὰ ἐνεδρεύοντα ὑποβρύχια.

ΝΕΑΙ ΜΟΡΦΑΙ ΠΟΛΕΜΟΥ. ΕΦΕΥΡΕΣΙΣ ΝΕΩΝ ΟΠΛΩΝ

Εἰς οὐδένα ἄλλον πόλεμον μέχρι τοῦδε ἦτο τόσοσ ὀλοκληρωτικὴ ἡ συμμετοχὴ τῶν πληθυσμῶν τῶν μαχομένων καὶ τῶν ἀμάχων. Χιλιάδες

γυναικῶν προσέφερον τὰς ἐλευθέρους ὥρας των ἐργαζόμεναι εἰς τὰ νοσοκομεῖα ἢ ἄλλας βοηθητικὰς ὑπηρεσίας, διὰ νὰ μὴ ἀπασχολοῦνται οἱ ἄνδρες. Οἱ γεωργοὶ καὶ τὰ ἐργοστάσια εἰργάζοντο συνεχῶς διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀναγκαιῶν εἰς τοὺς μαχομένους. Εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ τὰ χαρακώματα οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ τραυματαῖα εἶχον πᾶσαν δυνατὴν ὑγειονομικὴν περίθαλψιν.

Εἰς τοὺς κατὰ ξηρὰν ἀγῶνας ἀντὶ τῶν ἀνοικτῶν ἐπιθέσεων οἱ ἀντίπαλοι ἐξήρχοντο ἀπὸ τὰ χαρακώματα, μόνον ὕστερα ἀπὸ σφοδρὸν κανονιοβολισμὸν ἑκατοντάδων πυροβόλων (φράγμα βολῆς πυροβολικοῦ) καὶ ἐκινοῦντο διὰ τοῦ παρεμβαλλομένου μεταξὺ τῶν δύο γραμμῶν νεκροῦ χόρου, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν. Ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως οὐδεὶς ἀντίπαλος ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ τελικὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου, καὶ αἱ δύο παρατάξεις ἔδωσαν ἐντολὴν εἰς τοὺς ἐπιστήμονας καὶ ἐρευνητάς των νὰ ἐφεύρουν νέα πολεμικὰ ὄπλα. Ἐξ αὐτῶν τὰ σπουδαιότερα εἶναι :

1. Τὰ ἀσφυξιόγωνα ἀέρια, πού τὰ ἐχρησιμοποίησαν διὰ πρώτην φοράν οἱ Γερμανοὶ εἰς τὸ Ὑπρ (1915). Ἦσαν ἀπάνθρωπα μέσα πολέμου, διότι ἦτο δυνατόν νὰ ἐξουδετερώσουν διὰ τῆς ἀσφυξίας ἢ τῆς ροῆς δακρύων ὀλόκληρα συντάγματα. Οἱ Σύμμαχοι, διὰ νὰ προστατεύσουν τοὺς στρατιώτας των ἀπὸ τὰ ἀέρια ἐφεύρον τὰς ἀντιασφυξιόγόνους προσωπίδας. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι τὰ μετεχειρίσθησαν.

2. Τὰ ἄρματα μάχης, πού ἦσαν εἶδος αὐτοκινουμένων φρουρίων, διότι ἐπροστατεύοντο ἀπὸ παχὺν θώρακα καὶ ἔφερον καὶ πυροβόλα ἢ μυδράλλια. Ἐπειδὴ ἐκινοῦντο διὰ καμπτομένων τροχῶν (ἐρπυστριῶν), εἶχον τὴν ἰκανότητα νὰ διέρχωνται καὶ δι' ἀνωμάλου ἐδάφους. Πρῶτοι τὰ ἐπενόησαν καὶ τὰ ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ἕλληνοί.

3. Τὰ ἀεροπλάνα, πού τὰ μετεχειρίσθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου ἀμφότεροι αἱ παρατάξεις δι' ἀναγνώρισεις καὶ βομβαρδισμοὺς εἰς τὰ μετόπισθεν τοῦ ἐχθροῦ. Ἔτσι γερμανικὰ ἀεροπλάνα ἐβομβάρδισαν τὸ Λονδῖνον καὶ τοὺς Παρισίους, ἐνῶ συμμαχικὰ ἐβομβάρδισαν γερμανικὰς πόλεις. Πρὸς ἀπόκρουσίν των κατεσκευάσθησαν ἀντιαεροπορικὰ πυροβόλα καὶ ἐφευρέθησαν τὰ καταδιωκτικὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὁποῖα ἢ κατέρριπτον τὰ ἐχθρικά ἢ συνῆπτον ἀερομαχίας με καταδιωκτικὰ τοῦ ἐχθροῦ, πού συνάδουσαν τὰ βομβαρδιστικά.

4. Τὰ μακροῦ βεληνηκοῦς κυλιόμενα ἐπὶ σιδηροτροχιῶν ὑπερ-τηλεβόλα τύπου «Βέρθας», με τὰ ὁποῖα οἱ Γερμανοὶ ἐβομβάρδισαν τὸ Παρίσι ἐξ ἀποστάσεως 120 χιλιομέτρων.

Ο ΑΠΕΡΙΟΡΙΣΤΟΣ ΥΠΟΒΡΥΧΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΩΝ Η.Π.Α.

Τὸ ἔτος 1917 εἶδε κρίσιμους ἐξελίξεις. Ἡ σκέψις ποὺ κατεῖχε καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην παράταξιν, ἦτο ἐὰν θὰ ἠδύνατο νὰ κρατηθῆ μέχρι τῆς στιγμῆς, ποὺ θὰ κατέρρεεν ἡ ἄλλη.

Ἡ θέσις τῆς Γερμανίας ἐγένετο κρίσιμος. Ἀπὸ τοῦ 1914 εἶχε ἀποκοπῆ ἀπὸ τὴν παγκόσμιον ἀγοράν, λόγῳ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Βορείου Θαλάσσης ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἡ Γερμανία, περιφονοῦσα τὸ διεθνὲς δίκαιον, ἐξάπέλυσε ἀμείλικτον ὑποβρύχιον πόλεμον. Εἰς διάστημα τριῶν μηνῶν, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Μαΐου 1915, ἐβύθισεν 115 ἀγγλικά πλοῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ὑπερωκεάνειον *Λουζιτανία*, τοῦ ὁποῦ ἐπέβαινον καὶ πολλοὶ Ἀμερικανοί. Κατόπιν αὐτοῦ διεμαρτυρήθη ἐντόνως ὁ πρόεδρος τῶν Η.Π.Α. Οὐίλσον μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χαλαρωθῆ κάπως ἡ ἀγριότης τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Γερμανία ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου, κατέφυγεν εἰς τὴν ἀπέλπιδα ἀπόφασιν νὰ ἀποκλείσῃ καὶ αὐτὴ τὰ ἀγγλογαλλικά παράλια διὰ τῶν 150 ὑποβρυχίων της καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὰς μεταφορὰς καὶ τὰς συγκοινωνίας τῶν ἀντιπάλων της μετὰ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἀποικιῶν των. Τὸ γερμανικὸν ἐπιτελεῖον ὑπελόγιζεν ὅτι διὰ τοῦ ἀπεριορίστου ὑποβρυχίου πολέμου ἡ Ἀγγλία θὰ ἐτίθετο ἐκτὸς μάχης, προτοῦ ἡ Ἀμερικὴ ὀργάνωσιν ἀξιολόγους δυνάμεις καὶ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν της. Ἐνεκα τοῦ ἀγρίου ὑποβρυχίου πολέμου ἠπειλήθη ρῆξις τῶν Η.Π.Α. πρὸς τὴν Γερμανίαν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1916, ἡ ὁποία ἀπεσοβήθη προσωρινῶς διὰ τῆς ἀποδοχῆς ἀπὸ μέρους τῆς Γερμανίας νὰ σεβασθῆ τὸ διεθνὲς δίκαιον. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1916 ἐπιδεινωθείσης τῆς καταστάσεως, ἡ Γερμανία ἔδωκε ἐντολὴν νὰ βυθίζωνται, ἄνευ διακρίσεως, πάντα τὰ πλοῖα τὰ ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν ἐν ἀποκλεισμῷ ζώνην. Κατόπιν αὐτοῦ διεκόπησαν αἱ διπλωματικαὶ σχέσεις Η.Π.Α. καὶ Γερμανίας τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1917, τὴν δὲ 5ην Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ Ἀμερικὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον. Ἔτσι ὁ ἀπεριοριστὸς ὑποβρυχίος πόλεμος, διὰ τοῦ ὁποῦ οἱ Σύμμαχοι ἀπὸ Φεβρουαρίου - Δεκεμβρίου 1917 εἶχον ἀπωλείας πλοίων χωρητικότητος 10 ἑκατομμ. τόνων, ἀπέληξεν εἰς βάρος τῆς Γερμανίας. Διότι, ἐνῶ δὲν ἐπέφερε τὴν κατάρρευσιν τῶν Ἀγγλογάλλων, προσεπόρισεν εἰς αὐτοὺς ἕνα ἰσχυρὸν

σύμμαχον με τεράστια ἀποθέματα εἰς ἄνδρας καὶ ἄλλα οἰκονομικὰ καὶ πολεμικὰ μέσα. Μέχρι λήξεως τοῦ πολέμου αἱ Ἑνωμένοι Πολιτεῖαι ἔστειλαν 190 μεραρχίας.

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ποὺ ἡ Ἀμερικὴ εἰσῆρχετο εἰς τὸν πόλεμον, ἡ Ρωσία ἐξήρχετο. Τὸ ἠθικὸν τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ εἶχε καταπέσει, διότι τρία ἔτη πολέμου εἶχον ἀποστραγγίσει τὴν ἐνεργητικότητά καὶ τοὺς οἰκονομικοὺς πόρους τῆς Ρωσίας. Τὴν ἀνοιξὶν τοῦ 1917 ὁ ρωσικὸς λαός, ποὺ εἶχεν ἀγανακτήσει διὰ τὰς τεραστίας ἀπωλείας εἰς τὰ μέτωπα (περὶ τὰ 8 ἑκατομμύρια νεκροὶ καὶ τραυματῖαι) καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ἐφοδίων, ἐξέσπασεν εἰς ἐπανάστασιν, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς ἀνατροπὴν τοῦ τσάρου. Ἐπὶ μερικοὺς μῆνας ἡ νέα ὑπὸ τὸν Ἀλέξ. Κερένσκυ δημοκρατικὴ κυβέρνησις ἐπέτυχε νὰ ἀναπτέρωσῃ τὸ ἠθικὸν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος προέβλεπε μίαν τελευταίαν ἀντίστασιν κατὰ τῶν Γερμανῶν. Νέαι ὅμως ἤτται τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ἡ χαώδης ἐσωτερικὴ κατάστασις συνετέλεσαν εἰς ἀνατροπὴν τοῦ Κερένσκυ (7 Νοεμβρίου 1917) καὶ εἰς τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τοὺς «μπολσεβίκους» (κομμουνιστὰς) με ἀρχηγὸν τὸν Λένιν. Οἱ ἡγήται τῶν ἐπαναστατῶν ἐθεώρησαν ἄσκοπον τὴν περαιτέρω αἵματοχυσίαν καὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1918 ἐσυνθηκολόγησαν με τοὺς Γερμανοὺς (συνθήκη Μπρέστ - Λιτόφσκ). Ἡ νίκη τῶν Γερμανῶν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον ἐφαίνετο πλήρης.

ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΑΥΣΤΡΟΓΕΡΜΑΝΩΝ. ΝΙΚΑΙ ΤΗΣ ANTANT ΕΙΣ ΣΥΡΙΑΝ

Μετὰ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν αἱ κεντρικαὶ Δυνάμεις ἔστρεψαν ὅλην τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ μέτωπα τῆς Δύσεως. Πρῶτοι οἱ Αὐστριακοὶ ἐπέτυχον τὸν Ὀκτώβριον 1917 μεγάλην νίκην κατὰ τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸ Καπορέττο, ὅπου οἱ Ἰταλοὶ ἔχασαν 275.000 ἄνδρας καὶ 2.500 κανόνια.

Ἀλλὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν αἱ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης ἐπιχειρήσεις τῶν Συμμάχων ἤρχισαν νὰ στέφονται ὑπὸ ἐπιτυχίας. Εἰς τὴν Μέσσην Ἀνατολήν οἱ Ἀγγλοὶ με τὴν βοήθειαν τῶν Ἀράβων κατετρόπωσαν τοὺς Τούρκους διασπᾶσαντες τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν βορείως τῆς Ἰόππης. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν Ἀγγλοὶ καὶ Νοτιοαφρικανοὶ κατέλαβον τὰς γερμανικὰς ἀποικίας.

Παρὰ ταῦτα οἱ Γερμανοὶ τὸν Μάρτιον τοῦ 1918 ἐπέδωξαν ἀποφα-

οιστικήν λύσιν εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον. Μὲ τεραστίας δυνάμεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Χίντεμπουργκ ἐπετέθησαν μετὰ σφοδρότητος εἰς τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων καί, κατορθώσαντες νὰ διασπάσουν τὸ μέτωπον εἰς μῆκος 80 χιλμ. (μεταξὺ Λαφέρ - Κρουασίλ), ἀπώθησαν τὴν 5ην ἀγγλικὴν στρατιὰν μέχρι τῆς Ἀμιένης. Κατὰ τὴν ὑποχώρησίν των οἱ Ἄγγλοι ἄφησαν 90.000 αἰχμαλώτους καὶ 1.300 πυροβόλα. Ἀνατολικώτερον διεσπάσθη κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ τὸ μέτωπον τῶν Γάλλων εἰς Σατώ Τιερρὸν, ἐνῶ οἱ Γερμανοὶ ἐφθασαν καὶ πάλιν εἰς τὸν Μάρνην. Ἐνήργησαν καὶ ἄλλας ἀπεγνωσμένας ἐπιθέσεις· οἱ Σύμμαχοι ὅμως ἀμυνόμενοι μὲ σθένος συνεπτύσσοντο κανονικῶς, διότι τῶρα πλέον εἶχον ἀνεξαντλήτους ἐφεδρείας ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν. Ἔτσι παρὰ τὰς θυσίας εἰς ἄνδρας καὶ ὑλικὸν οἱ Γερμανοὶ μικρὰς μόνον προωθήσεις ἐπέτυχον· οὐσιαστικῶς τὸ μέτωπον τῶν συμμάχων ἔμεινεν ἀδιάσπαστον.

ΑΝΤΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ . ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Οἱ Σύμμαχοι, διὰ νὰ συντονίσουν τὰς ἐνεργείας ὄλων τῶν δυνάμεων των, διώρισαν κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1918 τὸν γάλλον στρατάρχην Φὸς ἀρχιστράτηγον. Αὐτὸς περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου προέβη εἰς ὀρμητικὴν ἀντεπίθεσιν μὲ ὑποστήριξιν 500 ταχυκινήτων τάνκς κατὰ τοῦ Σουασόν, ὅπου οἱ Γερμανοὶ εἶχον δημιουργήσει σφῆνα μέχρι τοῦ ποταμοῦ Μάρνη. Τὰ συμμαχικὰ τάνκς συνέθλιψαν τὰ πλευρὰ τοῦ σφηνός καὶ οἱ Γερμανοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς τὴν συνοριακὴν γραμμὴν Ζίγκφριδ. Ὁ Φὸς μετὰ τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν του ἐπετέθη ἐφ' ὄλου τοῦ μετώπου σφυροκοπῶν τὰς ἐχθρικὰς γραμμάς εἰς ὅλα τὰ ἀσθενῆ σημεῖα. Οἱ Γερμανοὶ, ἀφοῦ ἐξετοπίσθησαν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ των, δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἀνακόψουν τὴν ὑποχώρησίν των. Εἶχον φθάσει εἰς τὰ ἔσχατα ὄρια τῆς ἀνοχῆς των. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἤρχισε καὶ τῶν συμμάχων των ἡ κατάρρευσις.

Πρῶτοι ἐκάμφθησαν οἱ Βούλγαροι. Ἡ κατάστασις των εἶχε χειροτερεῦσει ἀπὸ τὰ τέλη Μαΐου, ὅταν ἐνικήθησαν εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Σκρά (βορειῶς τῆς Ἐδέσσης). Ἐκεῖ εἶχον δεχθῆ τὴν ὀρμητικὴν ἐφοδὸν 3 ἑλληνικῶν μεραρχιῶν, τὸν ἄφθαστον ἥρωισμόν τῶν ὁποίων ἐξύμνησεν ὁ ἴδιος ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Συμμάχων στατηγὸς Γκιγιωμά. Ἡ πλήρης ὅμως κατάρρευσις τῆς Βουλγαρίας ἐπῆλθε τὸν Σεπτέμβριον διὰ τῆς συμμαχικῆς ἐπιθέσεως ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ μακεδονικοῦ μετώ-

που υπό τὸν μονόχειρα στρατηγὸν Φρανσίς ντ' Ἐσπεραί. Εἰς τὴν ἐπιθεσιν αὐτὴν ἔλαβον μέρος καὶ δέκα ἑλληνικαὶ μεραρχίαι (δυνάμεις 160.000 ἀνδρῶν), αἱ ὁποῖαι ἀμιλλώμεναι πρὸς τὰς συμμαχικὰς ἔθραυσαν εἰς τὰς κορυφογραμμὰς τῆς Τζένας (ὕψ. 2.100 μέτρα) τὴν λυσσαλέαν ἀντίστασιν τῶν Βουλγάρων καὶ κατεδίωξαν αὐτοὺς εἰς μέγα βάθος. Τότε οἱ Βούλγαροι ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν ἀνακωχὴν (29 Σεπτεμβρίου).

Οἱ Τούρκοι, ἐπειδὴ τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν Συρίαν διελύθησαν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν Βουλγάρων, ἕνα μῆνα ἀργότερον.

Οἱ Αὐστριακοὶ κατετροπώθησαν ἀπὸ τοὺς Ἴταλοὺς εἰς τὸ Βιτόριο Βενέτο καὶ κατέθεσαν τὰ ὅπλα.

Ἦτο φανερὸν πλέον ὅτι ἡ Γερμανία εἶχε μείνει μόνη καὶ δὲν ἀντεῖχε περισσότερον. Τέσσαρα ἔτη ταλαιπωριῶν εἶχον κάμψει τὸ φρόνημα καὶ τὴν μαχητικότητά τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἐπαναστάσεις ἐξεδηλώθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ σοβαρώτερα εἰς τὸν ναύσταθμον τοῦ Κιέλου, ἐνῶ ὁ Κάιζερ κατέφυγεν ἀναξιοπρεπῶς εἰς Ὀλλανδίαν. Τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα κατεδίωκον τοὺς Γερμανοὺς, οἱ ὁποῖοι τὴν 11ην Νεομβρίου 1918 ὑπέγραψαν εἰς Κομπιένην ἄμεσον ἀνακωχὴν.

Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Εἶναι δύσκολον καὶ νὰ ὑπολογίσῃ κανεὶς τί ἐστοίχισεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὁ μακρὸς καὶ ἀδυσώπητος αὐτὸς πόλεμος.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν ἐμπολέμων ὑπολογίζονται εἰς 10 περίπου ἑκατομμύρια νεκροὺς καὶ εἰς 20 ἑκατομμύρια τραυματίας.

Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν καὶ περὶ τὰ 40 ἑκατομμύρια ἀνθρωπίνων υπάρξεων ὑπέκυψαν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὰς θανατηφόρους ἀσθενείας (γρίππην¹⁾, χολέραν, πυρετοὺς κλπ.), αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν συνέπειαι τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων στερήσεων ποὺ ἐδημιούργησεν ὁ πόλεμος.

Εἰς χιλιάδας ἀνέρχονται τὰ ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα ποὺ ἐχάθησαν καὶ εἰς ἀναριθμητοὺς τόνους τὸ πολεμικὸν ὑλικὸν ποὺ ἐσπαταλήθη ἢ κατεποντίσθη.

Ἄλλὰ καὶ πολλὰ ἀξιοσέβαστα μνημεῖα καὶ ἄλλα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου μόθου καὶ πόλεις ἀκόμη ὀλόκληροι ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὰς πολεμικὰς ἐνεργείας.

1. Ἡ γρίππη ἐπληξε σκληρῶς καὶ τὴν Ἑλλάδα τὸ 1918.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΩΝ ΒΕΡΣΑΛΛΙΩΝ

Τὴν 18 Ἰανουαρίου 1919 εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν συνήλθε συνέδριον, διὰ νὰ κανονίσῃ τὸ μέλλον τῆς ἡττημένης Γερμανίας. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἐλήφθησαν ὑπὸ τῶν «Τεσσάρων Μεγάλων»: τοῦ προέδρου τῶν Η.Π.Α. Οὐίλσον, τῶν πρωθυπουργῶν τῆς Γαλλίας Κλεμανσώ, τῆς Ἀγγλίας Λόυδ Τζώρτζ καὶ τῆς Ἰταλίας Ὁρλάνδο. Ἡ φωνὴ τῆς Ρωσίας καὶ τῶν κεντρικῶν Δυνάμεων οὐδόλως ἠκούσθη.

Οἱ κυριώτεροι ὅροι τῆς συνθήκης αὐτῆς εἶναι οἱ ἑξῆς :

- 1) Ἡ Γαλλία ἐπανέκτα τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωρραίνην.
- 2) Αἱ γερμανικαὶ ἀποικίαι διεμοιράζοντο μεταξὺ τῶν νικητῶν.
- 3) Ἡ Γερμανία ὑπεχρέωθη εἰς τὴν πληρωμὴν ἀποζημιώσεων εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἐδοκιμάσθησαν ἀπὸ τὰς εἰσβολὰς τῆς. Ἐπίσης εἰς παράδοσιν τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ πολεμικοῦ της στόλου καὶ εἰς τὴν μείωσιν τοῦ στρατοῦ της εἰς 100.000.
- 4) Ἰδρύετο ἀνεξάρτητον πολωνικὸν κράτος, εἰς τὸ ὅποιον παρεχωρεῖτο διάδρομος μέσῳ τῶν γερμανικῶν ἐδαφῶν, διὰ νὰ ἔχῃ ἀπ' εὐθείας ἔξοδον εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν.
- 5) Παρεχωροῦντο γερμανικὰ ἐδάφη τῆς Ἄνω Σιλεσίας πρὸς ἴδρυσιν ἀνεξαρτήτου Τσεχοσλοβακίας.

Αἱ ἄλλαι συνθήκαι : Ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Γερμανοῦ καὶ ἡ τοῦ Τριανόν διεμέλισαν τὴν Αὐστροουγγρικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἐδημιούργησαν χωριστὴν Αὐστρίαν καὶ χωριστὴν Οὐγγαρίαν μετὰ τὰ σημερινὰ περίπου σύνορα.

Διὰ τῆς συνθήκης Νεϊγὸν (Ἰούνιος 1919) ἡ Βουλγαρία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν δυτικὴν Θράκην καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Διὰ τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν (28 Ἰουλίου 1920) ἡ Ἑλλὰς ἐλάβανεν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν τὴν ἀνατολικὴν Θράκην μέχρι τῶν προαστίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον καὶ τὴν Σμύρνην μετὰ τῆς ἐνδοχώρας της. Ἐπίσης καὶ οἱ Σύμμαχοι ἀπέσπασαν καὶ σημαντικὰ ἐδάφη ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς περιφερείας τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ (Κ.Τ.Ε.)

Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν τῶν ἀρχαίων ἑλλη-
νικῶν Ἀμφικτιονιῶν καὶ τῶν «Κοινῶν τῶν Ἑλλήνων». Ἡ ἴδρυσις τῆς
ὀφείλεται εἰς τὰς φιλειρηνικὰς προθέσεις τοῦ Προέδρου τῶν Η.Π.Α.
Οὐίλσον. Οὗτος κινούμενος ἀπὸ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικὰ ἐπέτυχεν εἰς
τὰ συνέδρια τῆς εἰρήνης νὰ ἰδρυθῆ μία ἔνωσις τῶν κρατῶν ἱκανὴ νὰ
ἀπαλλάξῃ τοὺς λαοὺς ἀπὸ τὸν τρόμον τοῦ πολέμου. Ἐδραν τῆς ἡ Κ.Τ.Ε.
εἶχε τὴν Γενεὴν τῆς Ἑλβετίας καὶ ὁ μηχανισμὸς τῆς ἐτέθη εἰς λει-
τουργίαν τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1920. Ἐπειδὴ δὲν διέθετε στρατιωτικὰς
δυνάμεις, διὰ νὰ τιμωρῆ τὰς παραβάσεις τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, δὲν ἤδυ-
νήθη νὰ συμβάλῃ θετικῶς εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Παρὰ ταῦτα
ὅμως ἐπέτυχε πολλὰ ἄλλα χρήσιμα πράγματα : ἀπεκατέστησε χιλιά-
δας προσφύγων, ἐβοήθησε τὴν συνεργασίαν τῶν λαῶν διὰ τὴν καταπο-
λέμησιν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ τῶν ἐπιδημιῶν καὶ ἴδρυσε τὸν Διεθνή
Ὁργανισμὸν ἐργασίας διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἐργατῶν ὅλου τοῦ Κό-
σμου.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

(1919 - 1939)

Ἡ εἰκοσαετία πού περικλείεται μεταξύ τῶν δύο παγκοσμίων πολέμων ἔχει ὀνομασθῆ περιόδος τοῦ μεσοπολέμου.

Κατ' αὐτὴν οἱ νικηταὶ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς ἠττημένους τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὄρων τῆς εἰρήνης καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀποσπᾶσιν ὅσα ἐδικαιοῦντο δυνάμει τῶν συνθηκῶν. Οἱ ἠττημένοι, ἀδυνατοῦντες νὰ ἐκπληρώσουν βαρυτάτους ὄρους, δυσανασχετοῦν· καὶ οἱ νικηταὶ καταφεύγουν εἰς τὴν Κ.Τ.Ε. Αὐτὴ ὅμως δὲν ἔχει πάντοτε τὴν δύναμιν νὰ ἐπιλύσῃ τὰς διαφοράς, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ ἀντιδρῶν εἶναι μεγάλη δύναμις.

Ἔτσι ὁ πόλεμος καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ συνθῆκαι δὲν κατόρθωσαν νὰ δώσουν λύσιν εἰς ὅλα τὰ διεθνή προβλήματα, ἀλλὰ ἐγέννησαν καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα συντόμως θὰ ὀδηγήσουν τὴν ἀνθρωπότητα εἰς νέαν αἱματοχυσίαν.

Τὸ πρῶτον ἀπὸ αὐτὰ ἦσαν αἱ ἀδικίαι τῶν συνθηκῶν ἔνεκα τῶν σκληρῶν ὄρων, τοὺς ὁποίους ὑπηγόρευσαν οἱ νικηταί.

Τὸ δεῦτερον ἦτο ἡ δημιουργία εἰς τὴν Ρωσίαν κομμουνιστικοῦ καθεστώτος, τὸ ὁποῖον παρεκίνει τοὺς ἐργάτας τῶν ἄλλων κρατῶν νὰ ἀνατρέψουν βιαίως τὸ ἀστικὸν καθεστῶς πού ἐπεκράτει εἰς τὰς χώρας των καὶ νὰ ἐπιβάλουν κομμουνισμόν.

Ἄλλην ἐστὶαν διεθνῶν ἀνησυχιῶν ἀποτελοῦν αἱ λεγόμεναι μειονότητες : ἢ ὑπαρξίς δηλ. εἰς μερικὰ κράτη μικρᾶς μερίδος πληθυσμῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνῆκον εἰς ἄλλα ἔθνη καὶ θρησκείας καὶ ἐζήτουν αὐτοδιάθεσιν ἢ ἔνωσιν μὲ τοὺς ὁμοεθνεῖς των.

Σοβαρωτέρα τέλος ἀνωμαλία ἐδημιουργήθη ἐκ τῆς ἐμφανίσεως δικτατορικῶν καθεστώτων, τὰ ὁποῖα ἠρνοῦντο νὰ ἐφαρμόσουν τὰς συνθήκας καὶ νὰ σεβασθοῦν τὰς ἀποφάσεις τῆς Κ.Τ.Ε.

ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ . Η ΠΟΛΩΝΙΑ . Η ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ

Είς τήν κεντρικήν Εὐρώπην, ὅπου ὑπῆρχον πολλαί μειονότητες ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ρώσων, τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Γερμανῶν, ἐδημιουργήθησαν μετὰ τὸν πόλεμον ἀνεξάρτητα κράτη, τὰ ὅποια δίδουν νέαν μορφήν εἰς τὸν πολιτικὸν χάρτην ποῦ προσέκυψε διὰ τῶν συνθηκῶν.

Ἐψηλὰ εἰς τήν Βαλτικὴν θάλασσαν τὰ 4 λεγόμενα Βαλτικά κράτη τῆς Φινλανδίας, Ἑσθονίας, Λεττονίας καὶ Λιθουανίας, ἐπωφελοῦμενα τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως ἀπεσπάθησαν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν. Οἱ μπολσεβίκοι δὲν ἠθέλησαν νὰ τὰ ἀναγνωρίσουν καὶ εἰσέβαλον μὲ ἰσχυράς δυνάμεις στρατοῦ· τὰ μικρὰ ὅμως αὐτὰ κράτη ἄλλοτε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Γερμανίας καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν Συμμάχων τοὺς ἀπέκρουσαν καὶ ἀνεγνωρίσθησαν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ὡς ἀνεξάρτητοι δημοκρατίαι.

Νοτίως τῶν Βαλτικῶν κρατῶν ἐδημιουργήθη ἡ ἀνεξάρτητος Πολωνικὴ δημοκρατία. Τὸ κράτος αὐτὸ ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὰ παλαιὰ πολωνικὰ ἐδάφη ποῦ εἶχον καταληφθῆ τὸ 1795 ἀπὸ τοὺς Πρώσους, τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Αὐστριακοὺς. Καὶ ἐδῶ οἱ μπολσεβίκοι ἠθέλησαν νὰ ἐπιβάλουν τὸν κομμουνισμόν· εἰσέβαλον λοιπὸν εἰς τὴν Πολωνίαν καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Βαρσοβίας· μὲ τὴν βοήθειαν ὅμως τῶν συμμάχων (ἰδιαίτερος τῆς Γαλλίας) οἱ Πολωνοὶ ἀγωνιζόμενοι ἥρωικῶς τοὺς ἐνίκησαν καὶ τοὺς ἐξεδίωξαν. Πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας της ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς γείτονάς της ἡ Πολωνία συνεδέθη ἀπὸ τότε διὰ συμμαχίας μὲ τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν.

Τὸ τελευταῖον ἀνεξάρτητον κράτος ποῦ ἐσχηματίσθη εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην ἦτο ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ ὅποια κεῖται μεταξὺ Πολωνίας καὶ Αὐστρίας. Ἔλαβε τὸ ὄνομα αὐτό, διότι τὸν πυρῆνα της ἀπέτελεσαν κυρίως οἱ Τσέχοι καὶ οἱ Σλοβάκοι. Ἐπῆρχον ὅμως καὶ ἰσχυραὶ γερμανικαὶ μειονότητες (οἱ Σουδηταὶ) καθὼς καὶ οὐγγρικά. Ἡ νεαρὰ αὐτὴ δημοκρατία μὲ τὸν ἄφθονον φυσικὸν πλοῦτον καὶ τὴν προωδευμένην βιομηχανίαν της συντόμως ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν· πλήρη ὅμως ἐσω-

τερικὴν γαλήνην δὲν ἐγνώρισε, διότι οἱ Σουδηῖται ἐδημιούργησαν ζητήματα, διὰ νὰ προκαλέσουν γερμανικὴν ἐπέμβασιν.

ΑΙ ΗΝΩΜΕΝΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Μολονότι ὁ πρόεδρος Οὐίλσον εἰργάσθη τόσον πολὺ διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἴδρυσιν τῆς Κ.Τ.Ε., ἐν τούτοις εἰς τὴν Ἀμερικὴν δὲν ἔτυχε κατανοήσεως. Ἡ Γερουσία ἀπέρριψε τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ὑπέγραψε χωριστὰς συνθήκας.

Ἐπειδὴ οἱ Ἀμερικανοὶ εἶχον εἰσέλθει τελευταῖοι εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἶχον τεράστια ἀποθέματα τροφῶν καὶ πολεμικῶν εἰδῶν, ἐδάνεισαν τὰς ἄλλας χώρας, ὥστε αἱ πιστώσεις αὐταὶ νὰ φθάσουν τὸ κολλοσιαῖον ποσὸν τῶν 25 δισεκατομ. δολλαρίων (750 δισεκατομ. δραχμαί).

Τὸ χρέος αὐτὸ καὶ ἡ ἀνώμαλος οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν ἄλλων λαῶν μὲ τοὺς ὁποίους εἶχον ἐμπορικὰς σχέσεις αἱ Η.Π.Α., ὠδήγησαν εἰς τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν τοῦ 1929, ἡ ὁποία συνεκλόνησεν ὄχι μόνον τοὺς χρεωμένους λαοὺς ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν ἀμερικανικόν. Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ αὐτοῦ ὁ Πρόεδρος Ροῦσβελτ μὲ τοὺς συνεργάτας του ἐφήρμοσε τὸ λεγόμενον «Νέον σχέδιον» (new deal), διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέτυχε νὰ κερδίσῃ τὴν πίστιν μεταξὺ παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ πλήρη ἔλεγχον εἰς τὰς τραπέζας καὶ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τοῦ νομίσματος.

Ἀλλὰ εἰς τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ λαοῦ τῶν Η.Π.Α. ἐσχηματίσθη ἡ γνώμη ὅτι τίποτε τὸ ἀξιόλογον δὲν ἐκέρδισεν ἡ χώρα των ἀπὸ τὸν ἀπαγκόσμιον πόλεμον καὶ ἐπομένως ὅτι αἱ Η.Π.Α. θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπόσχουν ἀπὸ κάθε μελλοντικὸν πόλεμον. Διὰ νόμων ἀπηγορεύθη ὁ δανεισμὸς κεφαλαίων εἰς κάθε χώραν, ἡ ὁποία δὲν προέβαινε εἰς ἐξόφλησιν τῶν παλαιῶν χρεῶν· ἐπίσης ἡ πώλησις πολεμικοῦ ὑλικοῦ ὡς καὶ ὁ δανεισμὸς εἰς πᾶσαν ἐμπόλεμον χώραν. Δηλαδή ἡ Ἀμερικὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ «Δόγμα Μονρόε», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἡνύνει τὴν ἐχθρὰν τῆς Ἰαπωνίαν καὶ τὰ ἄλλα ἐπιθετικὰ κράτη νὰ κατακτοῦν ἀδυνάτους χώρας, διότι δὲν ἀντιμετώπιζον ζήτημα ἐξόδου τῆς Ἀμερικῆς εἰς πόλεμον.

Η ΑΓΓΛΙΑ

Ἡ Ἀγγλία ἀπὸ ἐδαφικῆς ἀπόψεως ἔλαβε τὴν «μερίδα τοῦ λέοντος» ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας Δυνάμεις. Ἀπὸ τὴν Τουρκίαν ἀπέσπασε τὴν ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης, τῆς Ὑπεριορδανίας καὶ τοῦ Ἰράκ.

Ἐπίσης ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ἀφῆρσε τὰς περισσοτέρας ἀποικίας τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ κράτος τῆς Ἀγγλίας ἐξουσίαζε 450 καὶ πλέον ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Ἐν τούτοις εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἀπεράντου βρετανικῆς αὐτοκρατορίας παρατηρεῖται μεγάλη ἀφύπνισις (ιδίως εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, τὰς Ἰνδίας, τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Κύπρον κ.λ.).

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τὰς μεταπολεμικὰς κυβερνήσεις τῆς ἀπασχολοῦν τὰ προβλήματα τῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ τῆς νομισματικῆς ἀσταθείας. Ἐπειδὴ ὁ περιορισμὸς τῶν ἐργοστασίων παραγωγῆς πολεμικῶν εἰδῶν ἐστέρησεν ἀπὸ ἐργασίαν χιλιάδας ἐργατῶν, ἐξερράγησαν πολλὰ ἀπεργίαι καὶ ἐνισχύθη τὸ Ἐργατικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἐσχημάτισε τὴν πρώτην κυβέρνησίν του τὸ 1923 μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Μὰκ Ντόναλτ.

Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τὸ κυριώτερον πρόβλημα ποῦ ἀπασχολεῖ τὴν προσοχὴν τῆς Ἀγγλίας εἶναι ἡ ἀναχαίτισις τοῦ κομμουνισμοῦ. Διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τὸν κίνδυνον αὐτὸν βοηθεῖ τὴν Γερμανίαν τὴν ἀνασυγκροτηθῆ καὶ τὴν ἐξοπλισθῆ, ἀνέχεται δὲ τὴν ἐπεκτατικὴν δρᾶσιν τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Ὅταν ὅμως ἀντελήφθη, ὅτι τὰ δικτατορικὰ καθεστῶτα τῶν τριῶν αὐτῶν Δυνάμεων ἠνώθησαν ἐναντίον τῶν ἀδυνάτων, τότε ἐκινήθη καὶ αὐτὴ πρὸς σύσφιγξιν τῶν σχέσεων μὲ τὰς Η.Π.Α. καὶ τὴν Γαλλίαν, ποῦ καὶ αὐτῶν ἡ ὑπαρξίς ἐκινδύνουσεν ἀπὸ τοὺς ἰδίους ἐχθρούς.

Η ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ Γαλλία μετὰ τὸν πόλεμον, ἀφοῦ ἐπέτυχε τὴν ἐκδίκησιν, ἀπέβη ἡ ἰσχυροτέρα στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ δύναμις τῆς Εὐρώπης. Ἐπὶ πλέον ἐμεγάλωσε τὸ ἀποικιακὸν τῆς κράτος μὲ τὴν ἀπόσπασιν γερμανικῶν ἀποικιῶν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ μὲ τὴν ἀνάληψιν τῆς κηδεμονίας ἐπὶ τῆς Συρίας καὶ τοῦ Λιβάνου.

Ἡ ἀνοδος ὅμως τοῦ Μουσολίνι εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τοῦ Χίτλερ εἰς τὴν Γερμανίαν ἔθετε τὸν γαλλικὸν λαὸν εἰς ἀνησυχίαν, διότι καὶ οἱ δύο δικτάτορες ἐκινουνο εἰς βᾶρος αὐτοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ Γαλλία κατεσκεύασε μὲ τεραστίας δαπάνας εἰς τὰ πρὸς τὴν Γερμανίαν σύνορά της τὴν ὀχυρωματικὴν γραμμὴν Μαζινὸ καὶ διετηρεῖ πάντοτε ἕνα τῶν μεγαλυτέρων στρατῶν τῆς Εὐρώπης. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ χώρα αὐτὴ δὲν εἶναι τόσο ἰσχυρὰ ὅσον ἄλλοτε, διότι ἔχει δημιουργηθῆ ἰσχυρὸν Σοσιαλιστικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον ζητεῖ ριζοσπαστικὰ μέτρα ὑπὲρ

τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων, ἐνῶ τὰ δεξιὰ κόμματα ζητοῦν μεγαλύτεραν ἐνίσχυσιν τῆς ἀμύνης τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους.

Η ΡΩΣΙΑ

Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Μπρέστ Λιτόφσκ οἱ Σύμμαχοι ἐθεώρησαν τοὺς Ρώσους ὡς ἐχθροὺς των. Ἔστειλαν μάλιστα ὀλίγα ἐλληνογαλλικὰ στρατεύματα εἰς τὴν Οὐκρανίαν, διὰ νὰ βοηθήσουν ἐκείνους πρὸς ἀντίστασιν ἐναντίον τῶν μπολσεβίκων· αὐτὸ ὅμως ἐνίσχυσε τοὺς κομμουνιστὰς ἡγέτας, διότι τοὺς ἔδωσε τὸ ἐπιχειρήμα ὅτι προήσπιζον τὴν χώραν των ἀπὸ ξένην εἰσβολήν.

Παρ' ὄλ' αὐτά, οἱ Ρῶσοι ἐπαναστάται ἀντιμετώπιζον δυσκολίας διὰ νὰ σταθεροποιηθοῦν εἰς τὴν ἐξουσίαν. Διὰ τοῦτο ἐπέβαλον τὴν «Ἐρυθρὰν Τρομοκρατίαν», κατὰ τὸ πρότυπον τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Πᾶς διαφωνῶν πρὸς τὴν νέαν πολιτικὴν διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ ἐξορισθῇ ἢ νὰ ἐκτελεσθῇ. Τὸ πολίτευμά των ὠργανώθη κατὰ τὸ συμπολιτειακὸν σύστημα καὶ λέγεται *Σοβιέτ*, δηλ. συμβούλιον πρὸς ἀντιπροσωπεύει τὴν τάξιν τῶν ἐργατῶν, τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν χωρικῶν. Τὰ τοπικὰ σοβιέτ ἐκλέγουσιν ἀντιπροσώπους διὰ τὴν κεντρικὴν ἀρχήν, τὴν ΕΣΣΔ, δηλαδή τὴν Ἐνωσιν Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν. Τοιαῦται δημοκρατίαι εἶναι ἡ τῆς Οὐκρανίας, Λευκορωσίας, Σιβηρίας, κλ., αἱ ὁποῖαι ἔχουν χωριστὰς κυβερνήσεις.

Μέχρι τοῦ 1924 τὴν Ρωσίαν ἐκυβέρνησεν ὡς ἀπόλυτος κύριος ὅλων τῶν Σοβιέτ ὁ Λένιν, ὁ ὁποῖος εἰργάσθη κυρίως διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ νέου συστήματος. Κατόπιν ἡ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ ἰσχυροῦ ἡγέτου τῶν Σοβιέτ Ἰωσήφ Στάλιν, ὁ ὁποῖος ἀφωσιώθη κυρίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, τὴν δημιουργίαν βαρείας βιομηχανίας καὶ εἰς τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνησις δὲν εἶχε πολλοὺς φίλους. Κατ' ἀρχὰς αἱ ἄλλαι κυβερνήσεις δὲν ᾔθελον νὰ τὴν ἀναγνωρίσουν. Ἀργότερον ὅμως, ὅταν οἱ κομμουνιστὰὶ ἤρχισαν νὰ ὁμιλοῦν ὀλιγώτερον περὶ ἀνατροπῆς τῶν ἀστικῶν καθεστώτων εἰς τὰς ἄλλας χώρας, ἡ σοβιετικὴ Ρωσία ἐπέτυχεν τὴν ἀναγνώρισίν της καὶ ἔγινε δεκτὴ καὶ εἰς τὴν Κ.Τ.Ε.

Η ΙΤΑΛΙΑ

Ἡ Ἰταλία εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐπέτυχεν διὰ τῶν συνθηκῶν εἰρήνης νὰ στερεώσῃ τὴν κυριαρχίαν της εἰς τὴν Ἀδριατικὴν, τὰ Δωδεκάνησα, τὴν

Τριπολίτιδα και την Κυρηναϊκήν και να γίνη ισχυρά δύναμις εις την Μεσόγειον.

Εις την έσωτερικήν πολιτικήν εμφανίζονται άνωμαλίας ένεκα τής μεγάλης άναπτύξεως του κομμουνισμού, ό όποιος έλέγχει τά έργατικά και ύπαλληλικά σωματεία και επιδιώκει να καταλάβη την έξουσίαν δια τής επανάστασεως. Τότε, έπωφεληθείς τής εκρόθμου αυτής καταστάσεως, ό Μπενίτο Μουσολίνι εισήλθεν εις την Ρώμην επί κεφαλής των «μελανοχιτώνων» του την 28ην 'Οκτωβρίου 1922 και επέβαλε τον φασισμόν εις όλην την 'Ιταλίαν.

Ό φασισμός είναι ένα πολιτεύμα ολοκληρωτικών συντηρητικών άρχων αντίθετον του κομμουνισμού. Οί όπαδοί του ονομάζονται φασίσται από την λατινικήν λέξιν *fascis* (δέσμη ράβδων μετά πελέεως), πού έσυμβόλιζεν εις τους άρχαίους Ρωμαίους την έξουσίαν.

Ό Μουσολίνι είχε κισσαρικός αντίλήψεις δια την 'Ιταλίαν. Έφρόνει δηλαδή ότι ή Μεσόγειος ανήκει εις τους 'Ιταλούς (*mare nostrum*) «ή θάλασσα είναι ιδική μας». Δια τον λόγον αυτόν κατά τον εμφύλιον πόλεμον των 'Ισπανών (1936 - 38) έβοήθησε τον στρατηγόν Φράνκο, ώστε να επιβληθῆ φασισμός και εις την 'Ισπανίαν. Το 1935 - 36 ό 'Ιταλός δικτάτωρ, παρά την αντίδρασιν τής Κ.Τ.Ε., κατέλαβε την Αίθιοπίαν και τον 'Απρίλιον του 1939 άπεβιβάσθη εις την 'Αλβανίαν, δια να έχη βάσιν έξορμήσεως προς την Βαλκανικήν. Έπειδή εις τας έπεκτατικές επιδιώξεις του συναντούσε τας αντιδράσεις τής Γαλλίας και 'Αγγλίας, ήνώθη με τον κυρίαρχον τής Γερμανίας Χίτλερ και έσχημάτισαν τον άξονα Βερολίνου - Ρώμης, ό όποιος διηρυνήθη το 1937 με την συμμετοχήν τής 'Ιαπωνίας⁽¹⁾ και συντόμως θά φέρη άνατροπήν τής ισοροπίας των Δυνάμεων.

Η ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Μετά την κατάλυσιν του μοναρχικού πολιτεύματος εις την Γερμανίαν έπεβλήθη δημοκρατία. Τα πρώτα βήματα τής νεαρῆς δημοκρατίας ήσαν δύσκολα, διότι αί μεταπολεμικαί κυβερνήσεις είχαν να αντιμετώπισουν δύσκολα προβλήματα: την άνασυχρότησιν τής χώρας, την όποιαν συνεκλόνιζον άπεργίαι και κινήματα, την έξεύρεσιν

1. Η νέα αυτή συμμαχία των ολοκληρωτικών κρατών παρέμεινε γνωστή με την διπλωματικήν έκφρασιν «Τρίγωνον Τόκιο - Βερολίνου - Ρώμης».

χρημάτων πρὸς πληρωμὴν τῶν πολεμικῶν ἐπανορθώσεων κ.ἄ. Ἡ ἀδυναμία τῆς Γερμανίας νὰ πληρώσῃ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς βιομηχανικῆς περιοχῆς τοῦ Ρούρ ἀπὸ γαλλικὰ στρατεύματα (1923) καὶ εἰς τὴν οικονομικὴν παράλυσιν τῆς Γερμανίας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐπέλθῃ ἐκμηδένισις τοῦ ἔθνικοῦ νομίσματος (πληθωρισμός). Ἀπὸ τὴν δύσκολον αὐτὴν κατάστασιν ἔσωσε τὴν Γερμανίαν ἡ κυβέρνησις Στρέζεμαν, ἡ ὁποία ἐπέτυχε νὰ σταθεροποιήσῃ τὸ μάρκον καὶ νὰ ἐκκενωθῇ ἀπὸ τοὺς Γάλλους τὸ Ρούρ. Ὁ Στρέζεμαν μὲ τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Γαλλίας Ἀριστείδην Μπριὰν ὑπέγραψαν τὸ περίφημον σύμφωνον τοῦ Λοκάρνο (1925). Δι' αὐτοῦ ἡ Γερμανία εἰσηλθεν εἰς τὴν Κ.Τ.Ε. καὶ ἀνεγνώρισε τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν.

Ἐπ' ἀρκετὸν καιρὸν μὲ τὴν παροχὴν οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τὰ πράγματα ἔβαινον καλῶς εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὅταν ὅμως λόγῳ τῆς οικονομικῆς κρίσεως ἐχειροτέρευσαν, ὁ γερμανικὸς λαὸς ἀπέδωσε τοῦτο εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἐστράφη πρὸς νέαν ἡγεσίαν.

Τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἐπωφελήθη ὁ Χίτλερ καὶ οἱ ὄπαδοί του, οἱ ὅποιοι διεκήρυσσον ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ μόνοι ἱκανοὶ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὰ δεινὰ της. Ἐκαλοῦντο Ἐθνικοσοσιαλισταί, ἀλλὰ χάριν συντομίας ἀνεφέροντο ὡς «Ναζί». Ἐφερον ὑποκάμισα φαιόχροα καὶ ἐλάτρευον ὡς θεὸν τὸν Χίτλερ, τὸν ὁποῖον προσεφώνουν («Φύρερ») (ἀρχηγός).

Ο ΑΔΟΛΦΟΣ ΧΙΤΛΕΡ

Ὁ Ἀδόλφος Χίτλερ (1889 - 1945) ἦτο Αὐστριακός, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν ἔζησεν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἐκεῖ εἶχε γαλουχηθῆ μὲ τὰς ιδέας τοῦ Παγγερμανισμοῦ καὶ εἶχεν ἀγαπήσει τοὺς ἄνδρας ἐκείνους, πού εἰργάσθησαν διὰ τὴν ἔνωσιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Γερμανίας. Πρὶν ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, εἶχε γράψῃ ἓνα περίεργον βιβλίον «Ὁ Ἀγὼν μου», ὅπου ἐξέθετε τὰς ιδέας του διὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἀπέναντι τῶν ἄλλων. Μὲ τοὺς φλογεροὺς λόγους του, ὅτι θὰ καταστήσῃ τὴν Γερμανίαν ἱκανὴν νὰ ἐπανακτήσῃ τὰ ἐδάφη καὶ τὴν δόξαν πού εἶχε χάσει, ἠλέκτριζε τὰ πλήθη γρήγορα ἔγινεν ἀγαπητὸς εἰς τοὺς ἀποκαρδιωμένους ἀπὸ τὴν ἥτταν Γερμανοὺς καὶ ἐθεωρήθη ὡς νέος ἀπόστολος τοῦ Παγγερμανισμοῦ.

Ἀφοῦ ἔγινε καγκελλάριος τὸ 1933 ὁ Χίτλερ, κατώρθωσε, μετὰ

τὸν θάνατον τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας Χίντεμπουργκ, νὰ ἐκλεγῇ ὁ ἴδιος πρόεδρος καὶ νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖρας του ὅλας τὰς ἐξουσίας (1934). Κύριος πλέον τῆς Γερμανίας ἀνέτρεψε τὸ δημοκρατικὸν πολιτευμα καὶ διέλυσε ὅλα τὰ κόμματα· κατόπιν ἐπέβαλε λογοκρισίαν εἰς τὸν τύπον καὶ τὸ ραδιόφωνον καὶ ἔλεγχε καὶ εἰς αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν τῶν σχολείων· τέλος κατεδίωξε τοὺς Ἑβραίους, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κάθαρσιν τῆς γερμανικῆς φυλῆς.

Ὅταν ἤρχισε νὰ ὀργανώῃ στρατὸν μὲ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς ὑποχρεωτικῆς θητείας, ἀπέσυρε τὴν χώραν του ἀπὸ τὴν Κ.Τ.Ε. καὶ ἐπέδιωξε τὴν κατάργησιν τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν.

Η ΙΑΠΩΝΙΑ

Ἡ Ἰαπωνία διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν εἶχε λάβει τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σαντούργκ εἰς τὴν βόρειον Κίναν καὶ τὰς γερμανικὰς ἀποικίας εἰς τὸν Εἰρημικόν. Ἔτσι ἐγένεν ἡ ἰσχυροτέρα δύναμις εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν ἓνα «Δόγμα Μουρόε», διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὰς ἄλλας δυνάμεις. Αὐταὶ ὅμως ἀντέδρασαν καὶ ἰδιαιτέρως αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι, ὥστε ἡ Ἰαπωνία μετεβλήθη εἰς σφοδρὸν πολέμιον.

Ἀφοῦ ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν οικονομικὴν κρίσιν καὶ περισσότερον ἀπὸ τὰς πολιτικὰς διαταραχάς, εὔρε μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μιλιταριστῶν τὴν ὁδὸν τῆς ἀναδημιουργίας τῆς.

Ἔτσι τὸ 1931, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἡ Κίνα παρεβίασεν ὄρισμένους ὅρους τῶν μετὰ τῆς Ἰαπωνίας συνθηκῶν, οἱ Ἰάπωνες εἰσέβαλον εἰς τὴν Μαντζουρίαν καὶ τὴν ἔφεραν ὑπὸ τὴν ἰαπωνικὴν ἐπιρροήν. Ἡ Κ.Τ.Ε. διεμαρτυρήθη διὰ τὴν εἰσβολήν, ἀλλὰ ἡ ἰαπωνικὴ κυβέρνησις ἀπήντησε ψυχρῶς ὅτι εἶναι δικαίωμά της νὰ τακτοποιῇ τὰς κινεζοϊαπωνικὰς διαφορὰς κατὰ τὴν ἀρέσκειάν της· ἀπέσυρε μάλιστα καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς ἀπὸ τὸ συνέδριον τῆς εἰρήνης.

Ἐπειδὴ ἡ Κ.Τ.Ε. εἶχε φανῆ ἀνίσχυρος νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰθιοπίας ἀπὸ τὴν φασιστικὴν Ἰταλίαν, οἱ Ἰάπωνες ἐπετέθησαν μὲ τεραστίαις δυνάμεις ἐναντίον τῆς Κίνας (1937) καὶ κατέλαβον τὰς εὐφορωτέρας περιφερείας τοῦ Πεκίνου, τοῦ Γιάνγκ Τσέ, τῆς Σαγκάης καὶ τῆς Καντῶνος. Οἱ Κινέζοι ὅμως ὑπὸ τὸν Τσάγκ - Κάι - Σὲν ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς Κίνας καὶ συνέχισαν τὸν ἀγῶνα ἐφοδιαζόμενοι ἀπὸ τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις.

Τὸ 1937 ὑπὸ τὸ πρόσχημα καταπολεμήσεως τοῦ κομμουνισμοῦ, ἡ Ἰαπωνία προσεχώρησεν εἰς τὸν ἄξονα Βερολίνου - Ρώμης.

42 ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ. Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ

ΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ Η ΤΟΥΡΚΙΑ

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1922 κατέλυσε τὸ σουλτανᾶτον καὶ ἐπέβαλε τὴν δημοκρατίαν. Πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε τὴν Τουρκίαν μέχρι τοῦ θανάτου του (1938). Οὗτος ὑπῆρξε σωτὴρ τῆς πατρίδος του καὶ μέγας ἀναμορφωτὴς καὶ σοφὸς σύμβουλος τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τὸ σοβαρώτερα πολιτικὰ μέτρα του εἶναι τὸ προοδευτικὸν Σύνταγμα τοῦ 1925, πρὸ ἀντικατέστησε τὸ δύσχρηστον ἀραβικὸν ἀλφάβητον διὰ τοῦ λατινικοῦ καὶ παρέχωρει δικαίωμα ψήφου καὶ εἰς τὰς Ὀθωμανίδας.

Η ΑΛΒΑΝΙΑ

Ἡ Ἀλβανία, ἀφοῦ μὲ τὴν διπλωματικὴν συμπάραστασιν τῆς Ἰταλίας μᾶς ἀφήρεσε τὴν βόρειον Ἠπειρον, ἔζησεν ὡς ἀνεξάρτητον κράτος ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Τὸ 1939 ὁμως ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀχμέτ Ζώγου κατελήφθη αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς προτεκτοράτον αὐτῆς.

Η ΝΟΤΙΟΣΛΑΒΙΑ (ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ)

Ἡ Νοτιοσλαβία ἀπετελέσθη ἀπὸ τὴν Σερβίαν, τὸ Μαυροβούνιον, τὴν Σλοβενίαν, τὴν Κροατίαν, τὴν Βοσνίαν καὶ τὴν Ἑρζεγοβίνην. Ἦτο δηλαδὴ ἡ περισσότερον εὐνοηθεῖσα ἀπὸ τὰς διπλωματικὰς συνθήκας χώρα τῶν Βαλκανίων. Ἐπειδὴ ἀπέσπασε περιφερείας τὰς ὁποίας διεκδικοῦσαν οἱ Βούλγαροι, οἱ Ἰταλοί, Αὐστριακοὶ καὶ Οὐγγροὶ, πρὸς ἐξασφάλισίν τῆς ἀπὸ πᾶσαν μελλοντικὴν ἀπειλήν, συνέπηξε μὲ τὴν Ρουμανίαν καὶ τὴν Τσεχοσλοβακίαν τὸ 1921 τὴν «Μικρὰν Ἀντάντ», ἡ ὁποία ἐστηρίζετο κυρίως εἰς τὴν φιλίαν τῆς Γαλλίας.

Η ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Ἡ Ρουμανία ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὴν Βεσσαραβίαν καὶ ἐδιπλασιάσθη εἰς

ἔκτασιν. Τὰ ἀφθονα δημητριακά, τὰ κτηνοτροφικά καὶ δασικά προΐ-
όντα καὶ περισσότερο τὸ πετρέλαιον καὶ τὰ καύσιμα ἀέρια τῆς δίδου
διεθνῆ σημασίαν καὶ προκαλοῦν τὰ λαίμαργα βλέμματα τῶν γειτόνων
της.

Η ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Ἡ Βουλγαρία, ἡ ὁποία εἶχε συμπολεμήσει μὲ τὰς κεντρικὰς
Δυνάμεις, ὑπέστη ὅπως καὶ ἐκεῖναι ἐδαφικὰς ἀπωλείας καὶ ἔφερε βα-
ρέως τοὺς ἐπιβληθέντας ὄρους τῆς εἰρήνης.

Ἡ Ἑλλάς, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Τουρκία διὰ τὴν
ἐξασφαλισθῆναι ἀπὸ πάσαν ἐχθρικήν εἰσβολὴν ὑπέγραψαν τὸ 1934 τὸ
Σύμφωνον τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἀργότερα προσε-
χώρησε καὶ ἡ Βουλγαρία.

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ πολέμου ἡ πατρίς μας ἠῤῥηξε τὰ ἔθνικὰ της
ἐδάφη ἀπὸ τὰ 121.000 τετρ. χιλιομ. τῶν βαλκανικῶν πολέμων εἰς
150.833 τ.χ. τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν ἐπὶ πλέον ἐδίδετο ὑπόσχεσις
τῆς Ἀγγλίας ὅτι θὰ μᾶς παρεχωροῦντο τὰ Δωδεκάνησα καὶ ἡ Βόρειος
Ἡπειρος. Τὸ ὄνειρον τῶν ὀπαδῶν τῆς «Μεγάλης Ἰδέας» εἶχε γίνεαι σχε-
δὸν πραγματικότης καὶ ἡ Ἑλλάς ἀπέβη κράτος ἐπὶ τῶν δύο ἡπείρων καὶ
τῶν πέντε θαλασσῶν). Ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἔκτασις ποὺ ἔλαβεν ἡ χώρα
μας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἀπὸ τὸν ἐπάρατον ὅμως διχασμὸν καὶ
τὰς διαφωνίας τῶν Συμμάχων πολὺ ἔνωρις τὰς ἐχάσαμεν, ὅπως θὰ
ιστορήσωμεν κατωτέρω.

Η ΕΛΛΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΥΚΡΑΝΙΑΝ, ΤΗΝ ΘΡΑΚΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν οἱ Σύμ-
μαχοι, μὲ γαλλικὴν πρωτοβουλίαν, ἀνέλαβον ἐστρατείας κατὰ τῶν
Μποσπεβίτικων εἰς Οὐκρανίαν, ὅπου εἶχον ἐκραγῆ ἀντεπαναστατικὰ κινή-
ματα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τσαρικοῦ ἀξιωματικοῦ Ντενίκιν. Ἡ χώρα μας
ὡς ὑποστᾶσα ὀλίγας θυσίας προσεκλήθη ἀπὸ τοὺς Συμμάχους νὰ στείλῃ
ἐν σῶμα στρατοῦ εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ μετώπου τῆς Οὐκρανίας. Πράγματι
τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1919 ὁ πρωθυπουργὸς Βενιζέλος ἔστειλεν ἐκεῖ δύο

ἐκλεκτὰς μεραρχίας. Ὁ στρατός μας ἐπολέμησε γενναίως ἐπὶ τρίμηνον εἰς Ὀδησσόν, Χερσῶνα καὶ Σεβαστούπολιν καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Μπολσεβίκων ἐπέστρεψεν εἰς Ἑλλάδα.

Εἰς τὰ βλέμματα τῶν συμμάχων ἡ Ἑλλάς ἐφαίνετο λίαν σταθερὸς παράγων διὰ τὰ στερεωθῆ ἢ εὐρωπαϊκῆ τάξις. Τότε ὁ Βενιζέλος, ἐπωφεληθεὶς τουρκικῶν διώξεων καὶ σφαγῶν εἰς Πέργαμον καὶ Ἀϊδίνιον, ἀπέσπασεν ἐντολὴν τῶν συμμάχων πρὸς ἀπόβασιν εἰς Σμύρνην, ὅπου ἀπεβιβάσθη ἡ I Μεραρχία τὴν 2/15 Μαΐου 1919 καὶ προέβη εἰς τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως μετὰ τῆς ἐνδοχώρας τῆς.

Μετ' ὀλίγον ἐξεργάγη εἰς ἀνατολικὴν Θράκην τουρκικὸν κίνημα ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Τζελάλ Μπαγιάρ, τὸ ὁποῖον κατεπνίγη ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις. Ὁ στρατός μας σπεύσας πρὸς τοὺς ἀλυτρώτους ἀδελφοὺς Θράκας ἠχμαλώτισεν πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸν Μπαγιάρ καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ προάστια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ἐναυλόχει ὁ ἐνδοξος στόλος μας. Πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς κατοχῆς τῆς Θράκης ἐπεσκέφθη αὐτὴν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἀποθεωθεὶς ἀπὸ τοὺς ἐλευθερωθέντας κατοίκους τῆς.

Ἡ Ἐν Ἑλλάδι Καταστάσις. Αἱ ἐπιχειρήσεις εἰς Μ. Ἀσίαν

Ταυτοχρόνως ὅμως ἐξεδηλώθη κατὰ τοῦ σουλτάνου στρατιωτικῆ ἐπανάστασις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Μουσταφᾶ Κεμάλ. Οὗτος ἔχων ἔδραν τὴν ἄσημον ἕως τότε Ἄγκυραν ἠγωνίζετο διὰ τὴν συγκράτησιν μιᾶς Τουρκίας ποὺ κατέρρει, καλῶν ὑπὸ τὰς σημαίας του ὄλους τοὺς ἀδιαλλάκτους κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἐνῶ αὐτὰ ἐξετυλίσσοντο ἐκεῖθεν τοῦ Αἰγαίου, εἰς Ἀθήνας ἀπέθνησκεν ἀπὸ δάγκωμα πιθήκου ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος (12 - 10 - 1920). Ἔτσι ἀνέκυπτε καὶ πάλιν δυναστικὸν ζήτημα. Ἡ κατάσταση ἐπεδεινώθη διὰ τῶν ἐκλογῶν τῆς 1ης Νοεμβρίου, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔδωκε τὴν πλειψηφίαν εἰς τὰ κόμματα τῶν βασιλοφρόνων· ὁ Βενιζέλος ἔφυγεν εἰς Παρισίους ἀποσυρόμενος τῆς πολιτικῆς. Ἡ σχηματισθεῖσα ὑπὸ τὸν Δημ. Ράλλην κυβέρνησις διεξήγαγεν ἀμέσως δημοψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἐπαναφοράς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ὁ ἐξόριστος βασιλεὺς ἐπέστρεψεν εἰς τὸν θρόνον του γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς (6 - 12 - 20), ἀλλὰ οἱ σύμμαχοι διεμαρτυρήθησαν διὰ τὴν παλινόρθωσιν. Ἡ κυβέρνησις ἀπήντησεν ὅτι «αὐτὸ ἀπεφάσισεν ὁ λαός».

Ἡ νέα κυβέρνησις με πρωθυπουργὸν τὸν Ν. Καλογερόπουλον καὶ σύμπραξιν τοῦ Δ. Γούναρη, ἐνῶ τὸ κεμαλικὸν κίνημα ἤδη ἀπετέλει πληγὴν εἰς τὰ πλευρὰ τῆς Ἑλλάδος, δὲν ἐπεδίωξε συνεννόησιν μετὰ τὸν Κεμάλ, ἀλλὰ ἐπροτίμησε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τοὺς συμμάχους ἐλευθερίαν δράσεως πρὸς καταστολὴν τοῦ κινήματος. Ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐπιδιώξεων σοβαρὰ προσκόμματα προέβαλλον οἱ Ἴταλοί, οἱ ὁποῖοι φοβούμενοι, μήπως ἡ Ἑλλὰς ἀποβῆ ἰσχυρὰ δύναμις εἰς τὴν Μεσόγειον, ὅπου ἔστρεφον τὰς βλέψεις των, μετῆρχοντο ἐξ ἀντιζηλίας πᾶν μέσον πρὸς ματαίωσιν τῶν ἑλληνικῶν σχεδίων. Ἡ Γαλλία ἐξ ἄλλου, ἐκδικουμένη τὴν ἐπάνοδον τοῦ Κωνσταντινου, ἐνεφανίζετο ἐχθρική πρὸς ἡμᾶς, ἐνῶ πρὸς τοὺς Τούρκους παρεῖχεν ἀφειδῶς ἐφόδια. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ρῶσοι διέθεσαν ἀφθονον πολεμικὸν ὕλικόν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Κεμάλ, τοῦ ὁποῖου αἱ δυνάμεις κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1921 ἔφθασαν τὰς 88.000 ἐνόπλιων ἀνδρῶν καὶ 250 πυροβόλα.

Παρὰ ταῦτα ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ ἐχθρικοῦ μετώπου Δορυλαίου (Ἑσκῆ Σεχίρ) καὶ Ἀφίων Καραχισάρ καὶ τὸ διέσπασε· κατόπιν, ἀφοῦ διέβη τὴν Ἀλυμυρὰν Ἐρημον, ἔφθασεν εἰς τὸν ποταμὸν Σαγγάριον (Αὔγ. 1921). Εἰς τὰς μάχας αὐτὰς ἡ ἀνδρεία τοῦ Ἑλληνοῦ ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος: αἱ μάχαι τοῦ Καλὲ Γκρότο, Γιλητὶς Ντάγ, Πολατλι ἔχουν κάτι τὸ ὑπεράνθρωπον καὶ ἐπικόν. Τὸ Γόρδιον κατελήφθη καὶ ὁ στρατός μας ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ἀγκύρας (35 χιλμ.). Ἀλλὰ τὸν Σεπτέμβριον, κατόπιν τουρκικῆς ἀντεπιθέσεως, ἠναγκάσθη ἀπὸ ἑλλειψιν ἐφεδρειῶν νὰ συμπυκνωθῇ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ἑσκῆ Σεχίρ - Ἀφίων Καραχισάρ.

Ἡ κατάστασις ἦτο ἤδη ἀπελπιστικὴ: στρατιωτικῶς καὶ οικονομικῶς ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ μόνη, ἐνῶ οἱ Τούρκοι συνεχῶς ἀνεφωδιάζοντο ὑπὸ τῶν συμμάχων, τὸ δὲ χειρότερον ἦτο ὅτι ὁ διχασμὸς τῶν Ἑλλήνων παρέλυε τὴν διάθεσιν πρὸς λῆψιν θαρραλέων ἀποφάσεων, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ἀκόμη καιρὸς.

Περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1922 ἐσχηματίσθη κυβέρνησις τῶν Στράτου καὶ Γούναρη με πρωθυπουργὸν τὸν Πέτρον Πρωτοπαπαδάκη. Ἐπειδὴ ἡ χώρα ἐστερεῖτο χρημάτων, ὁ Πρωτοπαπαδάκης προέβη εἰς ἐσωτερικὸν ἀναγκαστικὸν δάνειον διὰ διχοτομήσεως τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος πρὸς ἐξέυρεσιν τῶν ἀναγκαίων πόρων διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ.

Η ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

Τὴν διοίκησιν τῆς στρατιᾶς, ἡ ὁποία διῆλθε δύσκολον χειμῶνα ἔνεκα πολλαπλῶν ἐλλείψεων, ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ Μαΐου νέος ἀρχιστράτηγος, ὁ Χατζηανέστης. Αὐτὸς μετέφερε δυνάμεις ἐκ τοῦ μετώπου Μ. Ἀσίας εἰς Θράκην πρὸς σχεδιαζομένην κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὀριστικὴν λύσιν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ οἱ σύμμαχοι οὐδὲν ἐπέτρεψαν τοιαύτην ἐνέργειαν. Καὶ ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ γραμμὴ ἐξησθένησεν, ὁ Κεμάλ τὴν 13 - 8 - 22 ἐξάπελυσε θυελλώδη ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ μετώπου Ἄφιδν Καραχισάρ. Ἀφοῦ ἤνοιξε ρῆγμα εἰς Τουμλοῦ Μπουνάρ, ἐπέτυχε τὴν πλήρη διάσπασιν τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως, ἐνῶ συγχρόνως ἰσχυρὸν ἵππικὸν τοῦ ἐχθροῦ ἀπέκοπτε τὰς ὁδοὺς ὑποχωρήσεως. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν μας χιλιάδες

Εἰκ. 44. Ὁ Χρυσόστομος Σμύρνης

ἤχμαλωτίσθησαν, ἐνῶ ἄλλοι ὑπεχώρησαν πρὸς τὰ παράλια. Ὁ στρατός ὁ ὁποῖος ἐμάχετο συνεχῶς σχεδὸν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν χωρὶς νὰ γνωρίσῃ τὴν ἤτταν, φυσικὸν ἦτο, καταπεπονημένος καὶ κακῶς συντηρούμενος, νὰ κλονισθῇ καὶ νὰ ὑποκύψῃ.

Εἰς τὰς 8 Σεπτεμβρίου κατελήφθη ἡ Σμύρνη, τὴν ὁποίαν οἱ ἄτακτοι Τοῦρκοι (Τσέτες) παρέδωσαν εἰς τὸ πῦρ. Ἐκ τῶν 250.000 Ἑλλήνων κατοίκων τῆς 50 χιλ. ἐσφάγησαν ὑπὸ τοῦ ἀφηνιάσαντος τουρκικοῦ ὄχλου· μεταξὺ τῶν θυμάτων κατεκρεουργήθη καὶ ὁ ἐπίσκοπος Χρυσόστομος.

Κατὰ τὰς τραγικὰς ἐκεῖνας ἡμέρας πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου Ἑλλήνες τῆς Μ. Ἀσίας, ἀφοῦ εἶδον τὰς οἰκίας των νὰ καίωνται, τοὺς ἀδελφούς των νὰ σφάζονται καὶ τὰ ἀγαθὰ των νὰ διαρπάζονται, σω-

ματικά και ψυχικά ράκη, έρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν ἢ προσεπάθουν, ἀλλόφρονες, μὲ πᾶν μέσον νὰ διαφύγουν ὡς πρόσφυγες εἰς τὴν ἐλευθεράν Ἑλλάδα.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΠΛΑΣΤΗΡΑ

Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ μετώπου καὶ ὑπὸ τὰ πλήγματα τῆς συμφορᾶς ἢ κυβέρνησις ἔπεσεν καὶ ἐσχηματίσθη νέα ὑπὸ τὸν Ν. Τριανταφυλλᾶκον. Τὴν 12ην ὅμως Σεπτεμβρίου ἐξερράγη κίνημα εἰς Χίον καὶ Λέσβον, ὅπου διεπεραιούντο τμήματα τοῦ ὑποχωροῦντος στρατοῦ. Τὴν ἐπομένην αἱ ἐπαναστατικαὶ δυνάμεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν συνταγματάρχων Ν. Πλαστήρα, Στυλ. Γονατᾶ καὶ τοῦ πλοιάρχου Α. Φοκᾶ κατέπλευσαν εἰς Λαύριον. Ὁ βασιλεὺς παρητήθη ὑπὲρ τοῦ διαδόχου Γεωργίου. Ἐγίνε τότε κυβέρνησις στρατιωτικὴ ὑπὸ τὸν Γονατᾶν, ἐνῶ ὁ Πλαστήρας παρέμεινεν ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐκ τῶν πρώτων φροντίδων τῆς κυβερνήσεως αὐτῆς ἦτο ἡ τιμωρία τῶν θεωρηθέντων ὑπευθύνων τῆς καταστροφῆς, πέντε πολιτικῶν καὶ τοῦ ἀρχιστρατήγου. Οἱ α"Ἐξ"(1) καταδικάσθησαν εἰς θάνατον ὑπὸ ἐκτάκτου στρατοδικείου καὶ ἐξετελέσθησαν εἰς τὸ Γουδί (15 - 11 - 1922). Ἡ θανάτωσις αὕτη ὤξυνε τὰ πάθη καὶ ἐμεγάλωσε τὸν διχασμὸν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιφέρει ἀργότερον ἀλλεπάλληλα κινήματα καὶ τάσιν πρὸς ἀνωμάλους λύσεις εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας.

1. Γούναρης, Στράτος, Θεοτόκης, Πρωτοπαπαδάκης, Μπαλτατζῆς καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος Χατζηανέστης.

Εἰκ. 45. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β'

Ἐν τῷ μεταξύ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀπειλουμένης δυτικῆς Θράκης συνεκροτεῖτο ταχέως παρὰ τὸν Ἔβρον ἀξιόμαχος στρατὸς ὑπὸ τὴν στιβαρὰν διοίκησιν τοῦ στρατηγοῦ Θ. Παγκάλου. Τὴν «Στρατιὰν τοῦ Ἐβρου» ἐχρησιμοποίησεν ὡς ἄγρυπνον φρουρὸν τοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους ἢ Ἑλλάδος καὶ ἐστάθη ὡς ἴσος πρὸς ἴσον κατὰ τὰς διαπραγματεῦσεις πρὸς σύναψιν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης.

Ἡ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΩΖΑΝΝΗΣ. Ἡ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

Ἡ νέα συνθήκη, ὑπογραφεῖσα εἰς Λωζάννην τὸν Ἰούλιον τοῦ 1923, ἀνεγνώρισεν τὰ δικαιώματα τῆς Τουρκίας ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον κατεῖχεν αὐτὴ εἰς Εὐρώπῃν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν νήσων Τενέδου καὶ Ἰμβρου.

Ἐν καὶ ἡμισυ περίπου ἑκατομμύριον Ἑλλήνων ἐξηναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Ἑλλάδα, ἐνῶ 350 χιλιάδες μωαμεθανοὶ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου ἐπέστρεψαν εἰς Τουρκίαν πρὸς ἐγκατάστασιν. Οἱ Τούρκοι ἐπὶ πλέον ἐπέμεναν εἰς πληρωμὴν ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος μεγάλων ἀποζημιώσεων καὶ εἰς τὴν ἐκδίωξιν τοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τὸ Φανάριον. Ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτῶν ἀξιώσεων ὑπεχώρησαν, μόνον ὅταν ὁ Πάγκαλος ἐκίνητοποίησε τὴν στρατιὰν διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς ἀνατολικὴν Θράκην.

Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης καθωρίσθησαν τελικῶς αἱ διαφοραὶ μας μετὰ τὴν Τουρκίαν καὶ ἐλύθη τὸ χρόνιον «Ἀνατολικὸν ζήτημα». Ἐπίσης αὐτὴ ἀπετέλεσε τὸν θεμέλιον λίθον, ὅπου ἐστηρίχθη τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας.

Ἡ ΑΝΑΚΗΡΥΞΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (ΜΑΡΤΙΟΣ 1924)

Ταραχώδης ὅμως ὑπῆρξεν ὁ πολιτικὸς βίος τῆς χώρας καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ἐνωρὶς ἀπεμακρύνθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, ἢ ὁποία ἀνέθεσε τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὸν γηραιὸν ναύαρχον Κουντουριώτην, ἐνῶ τὰ βασιλόφρονα κόμματα δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς ἐκλογάς.

Πρώτην κοινοβουλευτικὴν κυβέρνησιν ἐσχημάτισεν ὁ Βενιζέλος καὶ μετὰ ἓνα μῆνα (11 Φεβρ. 1924) ὁ Καφαντάρης, ὁ ὁποῖος ἐντὸς

ολίγου χρόνου παρητήθη. Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἀρχηγὸς τῆς Δημοκρατικῆς Ἐνώσεως Ἀλέξ. Παπαναστασίου. Οὗτος προσκάλεσε ψήφισμα τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεκηρύσσεται ἡ Δημοκρατία (25 Μαρτίου 1924) μὲ προσωρινὸν Πρόεδρον τὸν Κουντουριώτην. Ἡ πολιτικὴ ἀστάθεια ἐπέφερε τὴν πτώσιν τῆς κυβερνήσεως Παπαναστασίου, τὸν ὁποῖον ἀντικατέστησεν ὁ Ἄνδρ. Μιχαλακόπουλος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀνετράπη διὰ πραξικοπήματος τοῦ στρατηγοῦ Παγκάλου, ὁ ὁποῖος διέλυσε τὴν Βουλὴν καὶ ἀνεκήρυξε τὸν ἑαυτὸν του δικτάτορα. Τὸν Αὐγούστου τοῦ 1926 ὁ δικτάτωρ ἔπεσε κατόπιν κινήματος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργ. Κονδύλη, ὁ ὁποῖος τὸν Νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους διεξήγαγεν ἐκλογάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸν Ἄ. Ζαῖμην «οἰκουμενικὴ κυβέρνησις», μὲ σύμπραξιν δηλ. ὄλων τῶν κομμάτων.

Μετὰ τὴν ὀδυνηρὰν περικοπὴν τῶν συνόρων μας διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξεν ἡ προσπάθεια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ νὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς του. Κατώρθωσε δηλαδὴ, παρὰ τὴν ἀνώμαλον πολιτικὴν ζωὴν, νὰ λύσῃ τὸ δυσκολώτερον πρόβλημα τῆς ἀπορροφῆσεως 1¹/₂ ἑκατομμ. προσφύγων, οἱ ὁποῖοι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπέβησαν πολύτιμα παραγωγικὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου. Παραλλήλως ἠδυνήθη ὁ λαὸς μας νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὴν γεωργίαν του, νὰ ἀναγεννήσῃ τὴν καταστραφείσαν ἐκ τοῦ πολέμου ἐμπορικὴν ναυτιλίαν, νὰ δημιουργήσῃ σοβαρὰν βιομηχανίαν καὶ νὰ σημειώσῃ προόδους καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς ἐθνικῆς ζωῆς.

Ἐν τῷ μεταξύ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἐξῆλθε πανίσχυρον ἀπὸ τὰς ἐκλογάς τοῦ 1928 καὶ ὁ Βενιζέλος ἐσχημάτισε τὴν κυβέρνησιν «τῆς τετραετίας», κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας τὰ σπουδαιότερα γεγονότα εἶναι: ἡ σύναψις ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας (1930), ἡ ἕδρυσις τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς πρὸς προστασίαν τῶν ἀγροτῶν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἡ ἐκτέλεσις σειρᾶς ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων εἰς Μακεδονίαν καὶ ἡ μεγάλη κρατικὴ μέριμνα ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς Παιδείας.

Μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τετραετίας καὶ κατόπιν ἀλλεπαλλήλων ἐκλογῶν τὴν πλειοψηφίαν ἔλαβε τὸ Λαϊκὸν κόμμα, τοῦ ὁποίου τὸν ἀρχηγὸν Παν. Τσαλδάρην ἐπεχείρησε νὰ ἀνατρέψῃ διὰ πραξικοπήματος (6 - 3 - 1933) ὁ στρατηγὸς Πλαστήρας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ὁμοῦς αὐτοῦ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Τσαλδάρης, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνησε μὲ πραότητα.

Η ΠΑΛΙΝΟΡΘΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ

Τὴν 1 Μαρτίου τοῦ 1935 εἰς μερικὰς φρουρὰς τῆς πρωτεύουσας καὶ εἰς τὸν Ναύσταθμὸν ἐξεδηλώθη στασιαστικὸν κίνημα. Ὁ στόλος ἀπέπλευσεν εἰς Κρήτην, ὅπου εὕρισκετο ὁ Βενιζέλος. Οἱ στασιασταὶ εἰς Ἀθήνας κατεβλήθησαν ἀθήμερον. Τὰς ἐπικινδύνους ὁμως συγκεντρώσεις ἐπαναστατικῶν δυνάμεων εἰς τὸν Στρυμόνα ἐξουδετέρωσεν ὁ στρατηγὸς Γ. Κονδύλης διὰ κεραυνοβόλου ἐνεργείας. Οἱ Βενιζέλος καὶ Πλαστήρας κατέφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικόν, δύο δὲ ἐκ τῶν πρωταιτιῶν κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον⁽¹⁾ καὶ ἄλλοι εἰς ἐξορίαν.

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἡ Ἐθνοσυνέλευσις διὰ ψήφισματος (10 - 10 - 1935) ἐκήρυξεν ἑκπτώτον τὴν δημοκρατίαν καὶ ἐπανάφερε τὴν βασιλείαν. Ἐν τῷ μεταξῦ ὁ βασιλεὺς συνητήθη μετὰ τοῦ Βενιζέλου εἰς Παρισίους καὶ τὸ πικρὸν παρελθὸν τοῦ διχασμοῦ ἐρρίπτετο εἰς τὴν λήθην. Ἐπηκολούθησε δημοψήφισμα καὶ τὴν 25ην Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ βασιλεὺς Γεώργιος μετὰ τοῦ διαδόχου Παύλου ἐπανάρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εὐθὺς ἀμέσως ἐσχηματίσθη κυβέρνησις «ὑπηρεσιακῆ» μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Κ. Δεμερτζῆν, ἡ ὁποία ἔδωκε πλήρη ἀμνηστίαν εἰς τοὺς κινήματις.

Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ 4ης ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ (1936)

Ἐπηκολούθησαν ἐκλογαὶ (26 - 1 - 36), ἀλλὰ δὲν ἔφεραν τὴν ἀνεμενομένην γαλήνην τοῦ τόπου οὔτε καὶ τὴν εἴσοδον τῆς χώρας εἰς τὴν πολιτικὴν ὁμαλότητα. Τὸ Φιλελεύθερον κόμμα ἔλαβε μικρὰν πλειοψηφίαν καὶ δὲν ἤδύνατο νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν διὰ τοῦτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Θεμ. Σοφούλης ἐζήτησε ψῆφον ἀνοχῆς τοῦ Κομμουνιστικοῦ Κόμματος, ἐνῶ καὶ τῶν ἄλλων κομμάτων αἱ διαθέσεις δὲν ἐξησφάλιζον οὔτε ἰσχυρὰν οὔτε ἀπλῶς δυναμένην νὰ ὑπάρξῃ Κυβέρνησιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ προεδρεύων τῆς κυβερνήσεως Ἰωάννης Μεταξῆς — ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξῦ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Δεμερτζῆς — ἀπεφάσισε νὰ διαλύσῃ τὴν Βουλὴν (4 Αὐγούστου 1936) καὶ νὰ διοικήσῃ δικτατορικῶς.

Ἡ δικτατορικὴ κυβέρνησις κατήργησε μερικὰς θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Συντάγματος καί, ἀφοῦ κατέστησεν ἀκινδύνους διὰ τὴν χώραν τοὺς κομμουνιστὰς καὶ τοὺς ἀντιφρονούντας, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν

1. Οἱ στρατηγοὶ Παπούλας, πρῶην ἀρχιστράτηγος εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ Κοιμῆσις, διοικητὴς τοῦ Α' Σώματος Στρατοῦ.

Είκ. 46. 'Ο 'Ιωάννης·Μεταξάς με
τὸν βασιλέα Γεώργιον Β'

της εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν ἐνό-
πλων δυνάμεων καὶ ἔλαβεν ἰδιαιτέ-
ρας δραστήρια μέτρα πρὸς ὀχύρωσιν
τῶν βορείων συνόρων μας. Παραλ-
λήλως ὁ Μεταξάς ἠύξησε τοὺς μι-
σθοὺς καὶ τὰ ἡμερομίσθια καὶ με-
τὴν ἴδρυσιν τοῦ θεσμοῦ τῶν Κοι-
νωνικῶν 'Ασφαλίσεων (Δεκέμβριος
1937) ἐκέρδισε τὰς συμπαθείας τῶν
ἐργατοῦπαλλήλων. Περισσότερον ὅ-
μως ἐνίσχυσε τὴν θέσιν του εἰς τὴν
ἐξουσίαν ἢ ἀνθελληνικὴ πολιτικὴ τῆς
'Ιταλίας εἰς τὰ Δωδεκάνησα καὶ
τὴν 'Αλβανίαν καὶ τὰ ἀπειλητικὰ
σύννεφα ποὺ ἐκάλυπτον ἤδη τὸν δι-
εθνῆ ὀρίζοντα λόγῳ τῆς ἐπερχομένης
καταιγίδος τοῦ β' παγκοσμίου
πολέμου.

43 Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

'Η διαρρεύσασα ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν συνθηκῶν εἰρήνης μέχρι
τοῦ 1939 εἰκοσαετία ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς ἀνακωχῆν, ἀφοῦ ἡ εἰρήνη
ἐκείνη δὲν ἦτο κατ' οὐσίαν παρὰ ἔνοπλος ἀνακωχῆ.

Τὸ συναφθὲν εἰς Λοκάρνο σύμφωνον ἐφάνη ὅτι ἐστερέωσε πρὸς
στιγμὴν τὴν Κοινωνίαν τῶν 'Εθνῶν καὶ ἀπεμάκρυνε τὸν πόλεμον.
'Υπὸ τὴν εὐμενῆ μάλιστα ἐπίδρασιν αὐτοῦ ὑπεγράφη τὸ 1928 εἰς Πα-
ρισίους τὸ σύμφωνον Μπριάν - Κέλλογκ. Διὰ τούτου ἱδρύετο «Συμβού-
λιον 'Ασφαλείας», τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο ἡ διὰ κοινῆς ἐνεργείας ἀντι-
μετώπισις παντὸς ἐπιτιθεμένου. Τὸ σύμφωνον αὐτὸ προσέλαβε μεγάλην
σημασίαν, διότι τὸ ὑπέγραψαν καὶ αἱ 'Ηνωμέναι Πολιτεῖαι, καὶ διότι
συνετέλεσεν, ὥστε τὰ κράτη τὰ μετέχοντα τῆς Κ.Τ.Ε. νὰ φθάσουν εἰς 62.

'Η ἐπικράτησις ὅμως εἰς τὴν 'Ιταλίαν τοῦ φασισμού, ὁ ὁποῖος ἐζή-
τει νὰ ἐπανιδρύσῃ τὴν ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, καθὼς καὶ τὰ συνεχῆ

ἀπὸ τοῦ 1931 πρᾶξικοπήματα τῶν Ἰαπῶνων εἰς Μαντζουρίαν καὶ Κίναν ἐδημιούργουν ἀλληπαλλήλους κρίσεις τῆς Κ.Τ.Ε. Ἀλλὰ τὰ νέφη ἐπικινώθησαν εἰς τὸν εὐρωπαϊκὸν ὀρίζοντα μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν χιτλερικῶν ἀστραπῶν, αἱ ὁποῖαι προεμήνουσιν σοβαρωτέραν ἀπειλήν.

Ὁ Χίτλερ ἀπὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐπεδίωξε νὰ καταστήσῃ τὴν Γερμανίαν τόσον ἰσχυράν, ὥστε καμμία χώρα νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ τὴν ἀντιμετωπίσῃ μόνῃ. Ἰσχυρίζετο φανερὰ ὅτι ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιδῶν ἦτο θηλειὰ εἰς τὸν λαϊμὸν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ καὶ ἔπρεπε νὰ κοπῇ.

ΤΑ ΠΡΑΞΙΚΟΠΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΔΙΚΤΑΤΟΡΩΝ

Πρῶτον βῆμα τοῦ Χίτλερ ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Ρηγανίας ὀλίγον πρὸ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τοῦ Βερολίνου (1936).

Ἐξ ἄλλου καὶ εἰς τὸν ἰσπανικὸν ἐμφύλιον πόλεμον (1936 - 1938) οἱ δύο δικτάτορες εἶχον ἐνισχύσει μὲ ἄνδρας καὶ ὄπλα τὸν στρατηγὸν Φράνκο, διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ φασιστικὸν καθεστῶς, ἐνῶ συγχρόνως ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις ὑπεστήριξε τοὺς ἀριστερούς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὴν Κ.Τ.Ε., ἡ ὁποία ἔπνεε τὰ λοιθθια, ἡ Γερμανία καὶ Ἰαπωνία, πού τὰς ἠκολούθησε καὶ ἡ Ἰταλία (1937).

Ἐνῶ οὕτως εἶχον τὰ πράγματα καὶ μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ὁ αὐστριακὸς λαὸς ἔχει κοινούς δεσμούς μὲ τοὺς Γερμανούς, ὁ Χίτλερ ἐπραγματοποίησε τὸ «ἀνσλους», δηλ. τὴν ἔνωσιν Γερμανίας - Αὐστρίας, διὰ τῆς εἰσβολῆς γερμανικῶν στρατευμάτων.

Ἐνεκα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς «κατευνασμοῦ» πρὸς τοὺς δικτάτορας, ὁ ἡγέτης τῶν Ναζιστῶν ἐνθαρρυνθεὶς δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀπαιτήσῃ περισσότερα, μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι οὐδεὶς θὰ τοῦ ἐναντιωθῇ. Ἐπιδιώκων καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἐπέκτασιν τῆς Γερμανίας δημιουργεῖ ζήτημα «προστασίας τῶν διωκομένων γερμανικῶν μειονοτήτων» εἰς τὴν Σουδητιάν τῆς Τσεχοσλοβακίας.

Διὰ νὰ προλάβουν τὴν χιτλερικὴν ἀπειλήν οἱ πρωθυπουργοὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας *Τσάμπερλαϊν* καὶ *Νταλαντιέ* δὲν ἐδίστασαν νὰ τὸν συναντήσουν εἰς Μόναχον, παρόντος καὶ τοῦ Μουσσολίνι, καὶ νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς τελεσιγραφικὰς ἀξιώσεις του: συγκατετέθησαν δηλ. νὰ κολοβωθῇ ἡ σύμμαχος τῶν Τσεχοσλοβακίας κατὰ τὸ ἐν τρίτον τοῦ ἐδάφους τῆς μετὰ τοῦ ἀναλόγου πληθυσμοῦ τῆς, ἐνῶ ἀνεγνώρισαν καὶ εἰς τοὺς δύο δικτάτορας τὰ ἤδη κεκτημένα. Κατὰ τὴν δραματικὴν ἐκεί-

νη συνάντησιν τοῦ Μονάχου (29 Σεπτεμβρίου 1938) ἐπεκράτησεν ἡ ἄκαμπτος θέλησις τῶν Χίτλερ καὶ Μουσολίνι. Οὗτοι εἶχον πλέον πεισθῆ ὅτι ἠδύναντο νὰ προχωρήσουν ἀπὸ τῆς μιᾶς αὐθαιρεσίας εἰς τὴν ἄλλην, ἀφοῦ αἱ ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ χῶραι δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὰ μικρὰ κράτη, στηριζόμενα μέχρι τοῦδε εἰς τὴν «συλλογικὴν ἀσφάλειαν», ἠσθάνθησαν ἔντονον ἀπογοήτευσιν καὶ ἀνησυχίαν.

Καὶ πράγματι μετὰ ἐξάμηνον μηχανοκίνητος γερμανικὸς στρατὸς εἰσῆλκεν εἰς τὴν ὑπόλοιπον Τσεχοσλοβακίαν καὶ κατήργει τὴν ἐθνικὴν τῆς ὑπόστασιν. Ἔτσι τὸ κράτος αὐτὸ κατέρρευσεν (Μάρτ. 1939). Ἐπὶ πλέον ὁ Χίτλερ κατέλαβε καὶ τὸν ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς λιμένα τῆς Λιθουανίας Μέμελ, ὡς δῆθεν πρωσικὸν ἔδαφος.

Μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας ἐξ ἄλλου ὁ Μουσολίνι δι' ἀδιστακτοῦ ἄλματος ὑπεράνω τῆς Ἀδριατικῆς ἔστειλε τὰ στρατεύματά του νὰ θέσουν πόδα εἰς τὴν Ἀλβανίαν (9 Ἀπριλίου), ἐνῶ οὐδεὶς ἀντέδρασεν εἰς αὐτό.

Τοιοιτοτρόπως ὁ ἄξων Βερολίνου - Ρώμης ἐξησφάλιζε τὴν ἐδραϊωσίν του εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐκ παραλλήλου δὲ εἰς τὴν μακρινὴν Ἀνατολὴν οἱ Ἰάπωνες ἀνενόχλητοι ἐξηκολούθουν τὴν ἄρπαγὴν πλουσιῶν κινεζικῶν περιοχῶν.

Πλὴν ὅμως ἡ τελευταία ἐνέργεια τοῦ Μουσολίνι ἀνετάραξε τὴν κρατοῦσαν κατάστασιν εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μεσόγειον. Εἰς νέος πόλεμος, γνωστὸς ὡς β' παγκόσμιος πόλεμος, ἦτο ἔτοιμος νὰ ξεσπάσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ βρετανικὴ κυβέρνησις διὰ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ, ὑπεσχέθη διὰ στόματος τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς τὴν βοήθειάν της πρὸς τὴν Πολωνίαν, Ἑλλάδα καὶ Ρουμανίαν ἐν περιπτώσει ἀπειλῆς τῆς ἀνεξαρτησίας των, ἡ δὲ Γαλλία ἐτάχθη ἀλληλέγγυος τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ ὁ Χίτλερ μὲ πᾶσαν μυστικότητα ἔσπευδε νὰ συνάψῃ μὲ τὸν Στάλιν δεκαετὲς σύμφωνον μὴ ἐπιθέσεως μεταξὺ Γερμανίας καὶ Ρωσίας (23 Αὐγούστου), πρὸς μεγάλην κατάπληξιν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἔτσι λοιπὸν ἀπεκαλύπτετο ὅτι ἡ κατὰ τοῦ κομμουνισμοῦ ἐχθρότης τοῦ Χίτλερ δὲν ἦτο εἰλικρινής.

Μὲ αὐτὰ τὰ τοπικῆς μορφῆς πραξικοπήματα τὸ «τρίγωνον» τῶν ὀλοκληρωτικῶν κρατῶν δημιουργεῖ διεθνεῖς ἐντάσεις, πού θὰ ὀδηγήσουν μοιραίως εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐπὶ παγκοσμίου ἐπιπέδου.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

(1 Σεπτεμβρίου 1939 — Σεπτεμβρίου 1945)

44 ΑΙΤΙΑ, ΕΚΤΑΣΙΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ Η ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ούτε ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιών, οὔτε ἡ Κ.Τ.Ε. ἐπέτυχον νὰ ἐπιβάλουν τὴν εἰρήνην. Ἡ μὲν πρώτη, διότι δὲν ἀπέφυγε τὰς ἀδικίας, ἡ δὲ δευτέρα, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν. Ἐπομένως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ β' παγκόσμιος πόλεμος ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ πρώτου, ἀφοῦ ἔχει τὰς ἰδίας αἰτίας. Ἐξ ἄλλου ἐπρωτοστάτησαν εἰς αὐτὸν αἱ ἴδιαι Δυνάμεις· μετὴν οὐσιώδη ὅμως διαφορὰν ὅτι ἡ Ἰταλία καὶ Ἰαπωνία, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸν α' πόλεμον ἦσαν μετὸ μέρος τῶν Συμμάχων, τώρα συμπολεμοῦν μετὸς Γερμανοῦς, ἐπειδὴ ἐθεώρουν ὅτι ἦσαν ἠδικημένοι.

Ὁ μέγιστος οὗτος ἐκ τῶν πολέμων διήρκεσε μίαν ὀλόκληρον ἐξαετιάν (Σεπτέμβριος 1939 - Σεπτέμβριος 1945). Διεξήχθη ἐπὶ τεραστίων ἐκτάσεων τῆς ὑδρογείου καὶ συμμετέσχον εἰς αὐτὸν ὅλα σχεδὸν τὰ ἄξια λόγου κράτη τοῦ κόσμου. Στρατοὶ καὶ στόλοι πρωτοφανεῖς εἰς ἀριθμὸν καὶ πολεμικὰ μέσα ἐνεπλέκοντο εἰς θανάσιμον ἀγῶνα. Αἱ ἐξ αὐτοῦ καταστροφαὶ καὶ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν ἀνυπολόγιστοι. Τέλος, ἀνεστατώθη ἡ κανονικὴ λειτουργία καὶ δραστηριότης τῆς συνήθους ζωῆς ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.

Δύο ἰδεολογίαι συγκρούονται εἰς τὸν πόλεμον αὐτόν, ὁ ὀλοκληρωτισμὸς ἐναντίον τῆς δημοκρατίας. Αἱ φασιστικαὶ Δυνάμεις διὰ τῆς ὀμῆς βίας καὶ τῶν τεραστίων ἐξοπλισμῶν ἐπεδίωξαν καὶ παρέσυραν εἰς τὴν λαίλαπα τοῦ πολέμου τὰς Δημοκρατίας τῆς Δύσεως, αἱ ὁποῖαι εἶχον μείνει ὀπίσω εἰς πολεμικὴν προπαρασκευήν.

ΑΙ ΑΦΟΡΜΑΙ

Ἐπειδὴ ἡ Πολωνία ἠρνήθη νὰ ἀποδεχθῆ τὰς ἐναντίον της διεκδικήσεις τῆς Γερμανίας ἐπὶ τοῦ πολωνικοῦ διαδρόμου τοῦ Ντάντσιχ, ὁ Χίτλερ διέταξε τὰ στρατεύματά του νὰ εἰσβάλουν εἰς αὐτὴν (1η Σεπτεμβρίου 1939). Μετὰ δύο ἡμέρας ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, πισταὶ εἰς τὴν ὑπόσχεσίν των, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἡ μεγαλύτερα πυρκαϊὰ ποῦ ἐγνώρισεν ἡ ἀνθρωπότης εἶχεν ἀνάψει...

Ἡ ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΠΟΛΩΝΙΑΣ. Ἡ ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΤΩΝ ΒΑΛΤΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Οἱ Γερμανοὶ, χρησιμοποιοῦντες τὸν «κεραυνοβόλον πόλεμον», ἐξάπλυσαν κατὰ τῆς Πολωνίας 50 μηχανοκινήτους μεραρχίας. Αὐταὶ κατώρθωσαν μὲ δύο κυκλωτικὰς λαβίδας νὰ ἐξουδετερώσουν ταχέως τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πολωνικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ πολιορκήσουν στενωῶς τὴν Βαρσοβίαν. Ἡ πολωνικὴ ἄμυνα ὑπῆρξεν ἀσθενεστέρα ἀπὸ ὅσον ἀνεμένετο, οἱ δὲ Ἀγγλογάλλοι, αἰφνιδιασθέντες, οὐδεμίαν βοήθειαν ἠδυνήθησαν νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς συμμαχοὺς των Πολωνοὺς. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας τὴν συμφορὰν τῆς ἡρωικῆς χώρας συνεπλήρωσαν οἱ Ρῶσοι, ὅταν εἰσέβαλον ἀπὸ ἀνατολῶν. Τὴν 29ην Σεπτεμβρίου ἡ ἔθνικοσοσιαλιστικὴ Γερμανία καὶ ἡ σοβιετικὴ Ρωσία ἐμοιράζοντο φιλικῶς μεταξὺ των τὴν πλουσίαν λείαν ἐκ τοῦ ἀτυχοῦς θύματός των.

Ἡ ἀξίωσις τότε τοῦ Στάλιν ἀπὸ τὴν Ἑσθονίαν, Λεττονίαν καὶ Λιθουανίαν νὰ τοῦ παραχωρήσουν βάσεις ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Βαλτικῆς ἔγινε σεβαστὴ, ἐφ' ὅσον αὐταὶ εἴτε μόναι εἴτε ἠνωμένοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ προβάλλουν ἀντίστασιν. Δὲν συνήνητησεν ὁμως οὗτος τὴν ἰδίαν ὑποχωρητικότητα καὶ ἐκ μέρους τῆς Φινλανδίας, ἡ ὁποία ἀφοῦ ἀντεστάθη ἐπὶ τρεῖς μῆνας μόνη ἐναντι τοῦ συντριπτικοῦ ὄγκου τῶν ρωσικῶν δυνάμεων, ἠναγκάσθη τελικῶς νὰ συνθηκολογήσῃ (Μάρτιος 1940) ἀφοῦ παρεχώρησε τὴν νότιον περιοχὴν τῆς Καρελίας.

Ἡ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΝΟΡΒΗΓΙΑΣ

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Πολωνίας, ἐπὶ μακροὺς μῆνας οὐδὲν ἀξιόλογον συνέβη μεταξὺ Γερμανίας καὶ Συμμάχων. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὑπὸ τὴν ἔντονον λαϊκὴν πίεσιν ὑπὲρ ἀμέσου δράσεως, ἡ εὐθύνη τοῦ πολέμου ἀνετέθη εἰς τὰς στιβαρὰς χεῖρας τοῦ νέου πρωθυπουργοῦ Οὐίνστον

Τσώρτσιλ. Παραλλήλως εις την Γαλλίαν ή κυβέρνησις Νταλαντιέ παρεχώρησε την θέσιν της εις τον Πώλ Ρενώ.

Ἐνῶ οἱ Γάλλοι ὠμίλουσιν διὰ τὴν «παράξενον αὐτὴν ἡσυχίαν», ὁ Χίτλερ ἄνευ προειδοποιήσεως ἔστειλε γερμανικὰ στρατεύματα καὶ κατέλαβε τὴν γειτονικὴν τοῦ Δανίαν, ἡ ὁποία μικρὰ καὶ ἀδύνατος ὑπέκυψεν ἄνευ ἀντιστάσεως (ἀρχαὶ Ἀπριλίου 1940). Συγχρόνως ὁμοῦ δι' ἀποβάσεως ἰσχυρῶν ἀεραγμάτων καὶ συνδυασμένης ναυτικῆς δράσεως οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον διαφόρους λιμένας τῆς Νορβηγίας. Οἱ Ἀγγλογάλλοι μοιλονότι ἔστειλαν πλοῖα καὶ στρατὸν πρὸς βοήθειαν τῶν Νορβηγῶν (1), δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ὀλοκληρωτικὴν κατάληψιν τῆς χώρας ὑπὸ τῶν χιτλερικῶν.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΟΛΛΑΝΔΙΑΣ ΚΑΙ ΒΕΛΓΙΟΥ

Ἐξασφαλισθέντες ἔτσι καὶ ἀπὸ Βορρᾶ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν οἱ Γερμανοί, ἐστράφησαν μετὰ ἓνα μῆνα κατὰ τῆς Δύσεως. Τὴν 10ην Μαΐου μηχανοκίνητα καὶ τεθωρακισμένα στρατεύματα τοῦ Χίτλερ, ἐν συνδυασμῷ μὲ πυκνὰ σμήνη ἀλεξιπτωτιστῶν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Ὀλλανδίαν καὶ Βέλγιον. Τὰ κράτη αὐτὰ ματαίως εἶχον ἐλπίζει ὅτι θὰ διετηρεῖτο ἡ οὐδετερότης των. Ἡ ὀλλανδικὴ ἀντίστασις ἔτερματίσθη οὐσιαστικῶς ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν. Ἡ βασίλισσα Βιλελμίνη καὶ οἱ κυριώτεροι ὑπουργοὶ τῆς κατέφυγον εἰς Ἀγγλίαν. Εἰς βοήθειαν τῶν μαχομένων Βέλγων ἔσπευσαν, ὅπως καὶ εἰς τὸν α' παγκόσμιον πόλεμον, ἀγγλογαλλικαὶ δυνάμεις, ἀλλὰ ἰσχυρὸν συγκρότημα τούτων ἐπαγιδεύθη ὑπὸ τῶν ταχυκινήτων ἐχθρικῶν μεραρχιῶν καὶ ἀπεκόπη, ἐνῶ οἱ Γερμανοὶ ἔφθαναν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μάγχης. Τότε ὁ βασιλεὺς τοῦ Βελγίου Λεοπόλδος παρέδωσε τὸν βελγικὸν στρατὸν εἰς τοὺς εἰσβολεῖς (28 Μαΐου). Ἡ βρετανικὴ στρατιὰ μετὰ ὑπεράνθρωπον ἀγῶνα ὑπισθοφυλακῶν ἠδυνήθη κατὰ τὸ πλεῖστον νὰ διαφύγῃ τὸν ἐχθρὸν παρὰ τὴν Δουγκέρκην καὶ νὰ διαπεραιωθῇ διὰ παντὸς πλωτοῦ μέσου εἰς Ἀγγλίαν.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν συμμαχῶν ὑπῆρξαν σημαντικαί, ἐνῶ ἡ μάχη τῆς Φλάνδρας ἀπέβη μία πλήρης γερμανικὴ νίκη.

1. Τοὺς εἰσβολεῖς ἐβοήθησε τότε μία ὁμάς ἐντοπίων γερμανοφίλων ὑπὸ τὸν Ταγματάρχην Κουίσλιχ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα κατήντησε συνώνυμον τοῦ ἀρχαίου Ἐπιλάτου, «προδότης».

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Χίτλερ ἔστρεψε τὰς σιδηροφράκτους στρατιάς του κατὰ τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία διετῆρει ἕνα τῶν μεγαλύτερων στρατῶν τοῦ κόσμου. Ἐν τούτοις ἡ γαλλικὴ δύναμις συνετρίβη κεραυνοβόλως εἰς τὴν ὠχυρωμένην «γραμμὴν Μαζινώ», θεωρουμένην ἀπόρθητον, ἐντὸς ὀλίγων δὲ ἡμερῶν ἠχρηστεύθη ἀπὸ τὰ γερμανικὰ «στούκας»⁽¹⁾ καὶ τὸ βαρὺ πυροβολικὸν τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ γαλλικὸν ἔθνος ὑπέκυψεν, ὅταν εἶδε τοὺς φημισμένους στρατιωτικοὺς ἡγέτας του Γκαμελαίν, Βεϋγκάν, Πεταίν κ.ἄ. νὰ συνιστοῦν ἐσπευσμένως ἀνακωχῆν. Ἐμβρόντητος ὁ κόσμος παρηκολούθει τὰ λείψανα ἐνὸς πανισχύρου στρατοῦ νὰ διερωτῶνται «διὰ τί νὰ πολεμήσωμεν; (Ρουρκοῖ?)» Τὴν 22αν Ἰουνίου ἡ ἀνακωχὴ ὑπεγράφη, ἀλλὰ κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Γερμανοῦ ἀρχιστρατήγου φὸν Μπράουχιτς ἐντὸς τοῦ ἰδίου βαγονίου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε συναφθῆ καὶ ἡ ἀνακωχὴ τῆς 11ης Νοεμβρίου 1918.

Ἡ Γαλλία διηρέθη εἰς κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ εἰς μὴ κατεχομένην. Ἐπὶ τῆς τελευταίας οἱ Γερμανοὶ ἐπέτρεψαν κάποιαν σκιδώδη ἐξουσίαν εἰς τὸν γηραιὸν στρατάρχην Πεταίν μὲ ἔδραν τὸ Βισύ. Ἀξιωματικὸν εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ στρατηγοῦ Ντε Γκὼλ νὰ σταθῆ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Βρετανῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἤδη βυθίσει ἀρκετὰς μονάδας τοῦ γαλλικοῦ στόλου, διὰ νὰ μὴ περιέλθουν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν δρᾶσιν τοῦ Χίτλερ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ὁ μὲν Μουσολίνι ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν στιγμήν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ψυχοραγούσης Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ὁ δὲ Στάλιν ἀπέσπασεν ἐκ τῆς Ρουμανίας τὴν πετρελαιοφόρον ἐπαρχίαν τῆς Βεσσαρβίας.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1940 εἶχεν ἀρχίσει ἐπίμονος ἀεροπορικὴ ἐπίθεσις τοῦ Χίτλερ ἐναντίον τῶν βρετανικῶν πόλεων διὰ νὰ κάμψῃ τὸ ἠθικὸν τοῦ βρετανικοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν μαχητικότητα τῶν ἀγγλικῶν ἀεροναυτικῶν δυνάμεων κατὰ ἐνδεχομένης γερμανικῆς ἐπιδρομῆς. Κάθε νύκτα σχεδὸν αἱ ἐξορμήσεις τῆς Λούφτβάφφε⁽²⁾ ἐνέ-

1. Μαχητικὰ ἀεροπλάνα καθέτου ἐφορμήσεως, τὰ ὁποῖα κατερχόμενα ἐσφύριζον δαιμονιωδῶς προκαλοῦντα τρόμον εἰς τοὺς ἀμυνομένους.

2. Γερμανικὴ Πολεμικὴ Ἀεροπορία.

σπειρον τὸν πανικὸν καὶ ἐπροξένουν καταστροφὰς εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ εἰς ἄλλας μεγάλας πόλεις.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Γαλλίας τὸ βάρος τῆς γερμανικῆς πιέσεως ἐβάσταζεν ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἀπομονωθεῖσα Βρεταννία. Ἡ φωνὴ τοῦ Χίτλερ τὴν εἶχεν ἤδη καλέσει πρὸς σύναψιν εἰρήνης. Ἡ ἀνθρωπότης ἐπερίμενε ὅτι αὕτη θὰ ὑπέκυπτεν. Ἴδου ἡ ἀπάντησις τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ:

«Θὰ πολεμήσωμεν μὲ συνεχῶς ἀξαναομένην ἔντασιν εἰς τοὺς ὠκεανούς καὶ εἰς τὸν αἴρα. Θὰ πολεμήσωμεν εἰς τοὺς αἰγιαλοὺς ἀποβάσεως. Θὰ πολεμήσωμεν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία. Θὰ πολεμήσωμεν εἰς τοὺς λόφους. Δὲν θὰ συνθηκολογήσωμεν ποτέ»!

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ ραδιοφωνικὸν λόγον τοῦ Τσῶρτσιλ).

Ἡ Ἀγγλία ἐστήριζε τὰς τελευταίας ἐλπίδας τῆς εἰς τὸ ἰσχυρὸν ναυτικὸν τῆς, εἰς τοὺς πόρους τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας τῆς καὶ εἰς τὴν ἀμέριστον συμπαράστασιν τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ βιομηχαναί τῆς εἰργάζοντο νυχθημερὸν καὶ ὁ λαὸς τῆς ἀντιμετώπιζε μὲ ἀξιοθαύμαστον ὑπομονὴν τὰς μεγάλας στερήσεις τῆς χώρας του. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῆς Βρεταννίας ἐστάθησαν ἀπτόητοι ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς νήσου των ἐμψυχούμενοι ἀπὸ τὸν μέγαν πολέμαρχον τοῦ Ἀγῶνος, τὸν πρωθυπουργὸν των *Ὀδίνστον Τσῶρτσιλ*, ὁ ὁποῖος ὑπεσχέθη μόνον «αἶμα καὶ δάκρυα».

Ἡ ἀπειλὴ γερμανικῆς ἀποβάσεως ἐπλανᾶτο ὑπεράνω τῆς Μάγχης καὶ ἐκορυφώθη τὸν Αὐγούστον μὲ φοβεροὺς βομβαρδισμοὺς ἐκ μέρους τῶν Γερμανῶν. Ἐν τούτοις οἱ πιλότοι τῶν καταδιωκτικῶν τῆς ΡΑΦ⁽¹⁾ μὲ τὴν πείσμονα ἀντίστασιν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν τῶν κερδίζουσαν τὴν «μάχην τοῦ Ἀτλαντικοῦ». Αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἐχθροῦ ἔφθασαν τὰ 500 βομβαρδιστικὰ ἀεροπλάνα, καταρριφθέντα ἐντὸς μιᾶς μόνης ἐβδομάδος τοῦ μηνὸς ἐκείνου. Ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία προβαίνει ἐξ ἄλλου εἰς ἀντίποινα βομβαρδίζουσα λιμένας καὶ ἐγκαταστάσεις εἰς τὴν κατεχομένην Γαλλίαν καὶ εἰς τὸ Βέλγιον, ἀκόμη δὲ καὶ βιομηχανικὰς πόλεις τῆς Γερμανίας. Ἐπλήξε μάλιστα καὶ αὐτὸ τὸ Βερολῖνον.

Ἡ «μάχη τῆς Ἀγγλίας» ἠνάγκασε τοὺς ἡγέτας τῶν Ναζιστῶν νὰ διστάσουν διὰ τὴν ἀπόβασιν εἰς τὰς Βρεταννικὰς νήσους· καὶ ἀπαξ τὴν ἀνέβαλον, δὲν ἠδυνήθησαν πλέον νὰ τὴν πραγματοποιήσουν. Διὰ

1. Βασιλικὴ Ἀγγλικὴ Ἀεροπορία.

τὸν λόγον αὐτὸν ἡ μάχη ἐκείνη θεωρεῖται ἀπὸ τὰς πλέον ἀποφασιστικὰς φάσεις διὰ τὴν τελικὴν ἐκβασιν τοῦ πολέμου.

Ο ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΑΓΩΝ

Οἱ Ἀγγλογάλλοι εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου αὐτοῦ, ὅπως καὶ εἰς τὸν προηγούμενον, περιωρίσθησαν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῶν κυριωτέρων γερμανικῶν λιμένων καὶ εἰς συνοδείαν συμμαχικῶν νηοπομπῶν. Οἱ Γερμανοὶ ἀντέδρασαν δι' ἀμειλίχτου ὑποβρυχιακοῦ πολέμου διέθετον ἐπίσης καὶ ὀλίγα «θωρηκτὰ τσέπης». Ἐν ἑξ αὐτῶν, ὁ «κόμισ Σπέε», καταδιωχθὲν ὑπὸ βρετανικῶν ἐβυθίσθη κατόπιν ναυμαχίας παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Οὐρουγουάης· ἦτο ἡ πρώτη ναυτικὴ σύγκρουσις τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1940 οἱ Ἀγγλοὶ δι' ἀεροπλάνων τῆς ναυτικῆς ἀεροπορίας ἐβύθισαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Τάραντος δύο ἰταλικά θωρηκτὰ. Ἡ καταστροφὴ αὐτὴ ἔδωκεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στόλον τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὰ ὕδατα τῆς Μεσογείου διὰ τὴν προστατείην νηοπομπὰς πρὸς ἀνεφοδιασμόν τῆς μαχομένης Ἑλλάδος.

Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1941 μοῖρα τοῦ ἰταλικοῦ στόλου, ποῦ ἐπλεε πρὸς τὴν Κρήτην, κατεναυμαχήθη ὑπὸ τῶν Ἀγγλων νοτίως τοῦ Ταινάρου. Τρία καταδρομικὰ καὶ ἰσάριθμα ἀντιπορπιλικὰ ἐβυθίσθησαν, ἐνῶ τὰ λοιπὰ διεσκορπίσθησαν. Εἰς τὴν καταδίωξιν ἔλαβον μέρος καὶ ἑλληνικὰ πολεμικά.

Μετὰ δύο μῆνας τὸ ἰσχυρότερον θωρηκτὸν τῆς Γερμανίας («Βίσμαρκ») ἐπέτυχε νὰ βυθίσῃ τὸ μεγαλύτερον ἀγγλικὸν πολεμικὸν («Χούντ») (42.000 τόνων) βορείως τῆς Ἰρλανδίας. Ἀλλὰ ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον ἀγγλικά σκάφη καὶ ἀεροπλάνα ἐκδικούμενα ἐβύθισαν τὸ «Βίσμαρκ».

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἴταλοὶ διὰ βαρέων βομβαρδιστικῶν καὶ τορπιλοπλάνων ἐσφυροκόπουν εἰς νυκτερινὰς ἐπιδρομὰς τὰς ἰσχυροτέρας ἀγγλικὰς βάσεις - φωλαῆς εἰς τὴν Μεσόγειον, Μάλταν, Κύπρον καὶ Γιβραλτάρ, ἀλλ' ἄνευ ἀποφασιστικοῦ ἀποτελέσματος.

45 Η ΙΤΑΛΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου ἡ Ἑλλάς ἦτο ἀποφασισμένη νὰ μείνῃ μακρὰν τῆς ρῆξεως τῶν μεγάλων Δυνάμεων. Εἶχεν ἀποδυθῆ εἰς μίαν προσπάθειαν εἰρηνικῆς ἐσωτερικῆς ἀνασυγκροτήσεως καὶ δὲν τὴν

συνέφερε νά παρασυρθῆ εἰς τὴν λαίλαπα τοῦ πολέμου. Δι' αὐτὸ ἐτήρησε πολιτικὴν αὐστηρᾶς οὐδετερότητος.

Μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τῆς Γαλλίας καὶ ἐνῶ ἀγωνία κατεῖχε τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν ἀπειλουμένην ἀπόβασιν τῶν Γερμανῶν, ἐξαπελύθη κατὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεμος νεύρων ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν ἐφημερίδων καὶ τοῦ ραδιοφώνου. Τὸν Ἰούλιον ἰταλικά ἀεροπλάνα ἐκ Δωδεκανήσου ἐβομβάρδισαν ἀνεπιτυχῶς ἐλληνικὰ πολεμικὰ εἰς Γραμβοῦσαν τῆς Κρήτης καὶ εἰς Ναύπακτον. Ἡ ἰταλικὴ πίεσις ἐδυναμώσε τὸν Αὐγουστον μὲ διάφορα ἐπεισόδια· τέλος ἐκορυφώθη, ὅταν ἰταλικὸν ὑποβρύχιον ἐτορπίλισε καὶ ἐβύθισε τὸ εὐδρομον τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου («Ἐλλη») ἐντὸς τοῦ λιμένος τῆς Τήνου κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 15ης Αὐγούστου 1940.

Τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο προεκάλεσεν ἀγανάκτησιν καὶ ἐχαλύβδωσεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀντιστάσεως. Ἐγένετο φανερόν ὅτι ἡ σύγκρουσις ἦτο ἀναπόφευκτος καὶ ἡ κυβέρνησις Μεταξᾶ ἔσπευσε νά λάβῃ τὰ μέτρα τῆς.

Πράγματι τὴν 3ην πρωινὴν ὥραν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 ὁ Ἴταλὸς πρεσβευτὴς Γκρατσι ἀνῆλθεν εἰς Κηφισίαν, ὅπου ἡ κατοικία τοῦ Μεταξᾶ, καὶ ἐπέδωκεν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεώς του τελεσίγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Ἰταλία ἀπῆτει νά τῆς παραδοθοῦν ὠρισμένα ἰσχυρὰ τῆς Ἑλλάδος, εἰ δ' ἄλλως, τὰ ἰταλικά στρατεύματα τὴν 6ην πρωινὴν θὰ εἰσέβαλλον εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος.

Ὁ Ἑλληὴν πρωθυπουργὸς ἀπήντησε: «Δὲν δύναται οὔτε λόγος καὶ νά γίνῃ περὶ ἐλευθέρως διαβάσεως. Ὁχι!»

Ἡ ἰταλικὴ ἐπίθεσις ἐναντίον τῶν ἐλληνικῶν φυλακίων εἰς Ὀλόκληρον τὴν μεθόριον εἶχεν ἀρχίσει εἰς τὰς 5 καὶ 30' τὸ πρωί. Ἀπὸ τοὺς ἤχους τῶν σειρήνων οἱ Ἑλληνας ἔμαθαν τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς χώρας των. Οὐδεὶς ἐλιποψύχησε καὶ τὰ τέκνα τῆς Ἑλλάδος μὲ ἐνθουσιασμὸν ὑπήκουσαν εἰς τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος.

Ἦτο μία ἡμέρα λαμπρά. Ἡ ἰταλικὴ ἀεροπορία ἐπωφεληθεῖσα ἐβομβάρδισεν ἀστόχως περιοχὰς τῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ ἐπληξεν ἰδίως τοὺς κατοίκους τῆς Κερκύρας καὶ Θεσσαλονίκης, ἐνῶ ἄλλα σκάφη τῆς ἀπὸ χαμηλοῦ ὕψους ἐμυδραλλιοβόλησαν τὸν ἄμαχον πληθυσμὸν τῶν Πατρῶν.⁽¹⁾ Ἔτσι ἐτελείωσεν ἡ ἡμέρα ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μικρὸν αὐτὸ

1. Πολλὰ ἐκ τῶν θυμάτων ἦσαν μαθηταὶ σχολείων καὶ γυναικόπαιδα, εὐρισκόμενα εἰς τὰς ὁδοὺς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐπιδρομῆς.

ἔθνος, ἐν μέσῳ μιᾶς Εὐρώπης κατεπτοημένης, ἐτόλμα ὡς Δαβὶδ νὰ ὀρθώσῃ τὸ ἀνάστημά του ἀπέναντι ἐνὸς φοβεροῦ Γολιάθ.

Ἐναντίον 2 ἑλληνικῶν μεραρχιῶν καὶ 2 ταξιαρχιῶν πεζικοῦ εἰς τὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα οἱ Ἴταλοὶ ἔρριψαν 8 μεραρχίας πεζικοῦ, ἐξ ὧν μία ὀρειβατικὴ καὶ μία τεθωρακισμένη· ἐπίσης ἰσχυροὺς σχηματισμοὺς πυροβολικοῦ καὶ ἀρκετὰ τάγματα «μελανοχιτώνων» καὶ Ἀλβανῶν ἐθελοντῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ ἰταλικὴ ὑπεροχὴ εἰς τὴν ἀεροπορίαν ἦτο συντριπτικὴ. Ἄλλο μειονέκτημα τῆς ἑλληνικῆς ἀμύνης ἦτο ὁ διαχωρισμὸς τῶν δυνάμεων τοῦ μετώπου εἰς δύο θέατρα ἐπιχειρήσεων: τὸ ἐν εἰς τὸν τομέα τῆς Ἡπείρου (8ῃ Μεραρχία) καὶ τὸ ἄλλο τῆς δυτικῆς Μακεδονίας (9ῃ Μεραρχία), τὰ ὁποῖα ἐχωρίζοντο μεταξύ των ἀπὸ μεγάλους ὄρεινούς ὄγκους.

Οἱ Ἴταλοὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐπεδίωξαν τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀριθμητικῆς των ὑπεροχῆς. Ἐξαπέλυσαν λοιπὸν διὰ μέσου τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς πρὸς Θεσσαλίαν μίαν ἐκλεκτὴν μεραρχίαν ἀλπινιστῶν, ὀνόματι «Τζούλια», ἡ ὁποία ἐπέτυχε νὰ εἰσχωρήσῃ διὰ τῶν φαράγγων τῆς Πίνδου καὶ νὰ ἀπειλῇ τὸ Μέτσοβον. Τὴν ἀγρίαν αὐτὴν περιοχὴν ὑπερήσπιζε τὸ θρυλικὸν «ἀπόσπασμα συνταγματάρχου Δαβάκης», τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ ὄγκου τῶν ἀντιπάλων εἶχεν ἀποδεκατισθῆ. Τότε ὁ Δαβάκης τραυματίας, νηστικός καὶ ἄπνους, ἐμψυχώσας τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατεύματός του κατώρθωσεν εἰς μίαν ὑπεράνθρωπον πάλην τῶν ἀνδρῶν του νὰ φράξῃ τὸν δρόμον τοῦ ἐχθροῦ, ἕως ὅτου ἐφθασαν ἐνισχύσεις τῆς 1ῆς Μεραρχίας. Ἀμυνόμενοι τοῦ πατρίου ἐδάφους οἱ Ἕλληνες πολεμισταὶ ἀπεδύθησαν εἰς ἐξοντωτικὴν μάχην κατὰ τῶν εἰσβολέων. Μέχρι τῆς 10ῆς Νοεμβρίου ἡ «Τζούλια» εἶχεν ἀπομονωθῆ καὶ εἶχε κτυπηθῆ ἀμειλίχτως διὰ παντὸς ὄπλου ἀπὸ τὰ καταφθάνοντα ἑλληνικὰ τμήματα. Καταδιωκομένη κατὰ πόδας ὑπεχώρει ἀφήγουσα ὀπίσω τῆς αἰχμαλώτους, τραυματίας, νεκροὺς καὶ ἄφθονον πολεμικὸν ὕλικόν. Ἡ τελευταία γωνία ἑλληνικῆς γῆς, ἀπὸ ὅπου τοὺς ἐξετόπισεν ἡ λόγχη τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ἡ Κόνιτσα, τὴν ὁποίαν οἱ εἰσβολεῖς φεύγοντες ἐπυρπόλησαν.

Ἀξιωμακόμηνεντος εἶναι ἡ βοήθεια ποὺ προσέφεραν αἱ γυναῖκες τῆς Πίνδου μεταφέρονσαι εἰς τοὺς ὤμους των διὰ τῶν ἀποκρήμων ἄτραπῶν ἐφόδια καὶ πυρομαχικὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας μαχητάς, κατὰ τὴν ἐπιστροφήν των δὲ καὶ τραυματίας.

Ἡ «μάχη τῆς Πίνδου» ὑπῆρξεν ἀποφασιστικῆς σημασίας διὰ

Εικ. 47. Αί γυναίκες τῆς Πίνδου

τὴν τιμὴν τοῦ ἔθνους, διότι ἀπεσόβησε τὴν κατάληψιν τῆς χώρας καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀναλάβουν τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐπὶ πλέον αὐτὴ ἔδωκεν τὸ πρῶτον ράπισμα εἰς τὰς παρειὰς τοῦ ἀηττήτου Ἀξονος καὶ ἐπέτρωσε τὸ φρόνημα τῶν συμμάχων διὰ τὴν νίκην.

Ταυτοχρόνως οἱ ἐχθροί, ἐνῶ εἰς τὸ *Καλπάκι* καθηλώθησαν ἀπὸ τὴν εὐστοχίαν τοῦ ἐλληνικοῦ πυροβολικοῦ εἰς τὸν τομέα τοῦ ποταμοῦ *Καλαμᾶ*, δυτικώτερον εἶχον πραγματοποιήσει τὴν βαθυτέραν των διείσδυσιν. Ἀλλὰ ἀρχίζει ἀμέσως ἐλληνικὴ ἀντεπίθεσις: τόσον ραγδαία ἦτο ἡ προέλασις τῶν ἐλληνικῶν στρατευμάτων, ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν οὐδεὶς Ἰταλὸς εὕρισκετο ἐπὶ ἐλληνικοῦ ἐδάφους. Τὴν 18ην Νοεμβρίου ἀσυγκράτητοι αἱ ἐλληνικαὶ δυνάμεις ἐντὸς τῆς Ἀλβανίας ἐκυρίευσαν τὴν Ἐρσέκxαν. Τὴν 21ην ἀπληλευθρώθη ἡ πρωτεύουσα τῆς Βορείου Ἠπείρου *Κορυτσᾶ*, ἀφοῦ κατετροπώθησαν 5 ἰταλικαὶ μεραρχίαι κατόπιν τριημέρου μάχης εἰς τὰ ὠχυρωμένα ὑψώματα τῶν ὀρέων Ἰβάν καὶ Μοράβας. Τὴν 29ην ἔπεσεν ἡ *Μοσχόπολις* καὶ τὴν ἐπομένην τὸ *Πό-*

γραδεuts, όπου οι Ίταλοι υπέστησαν αληθή πανωλεθρίαν. Δυτικώτερον κατελήφθησαν ή Προμετή, οι "Άγιοι Σαράντα, ή Χειμάρα, τὸ Δέλβινον καί τήν 8ην Δεκεμβρίου τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Οἱ Ίταλοι μετὰ τὰς ἤττας αὐτὰς περιῆλθον εἰς δύσκολον θέσιν. Εἶχον ἤδη ἀντικαταστήσει τὸν ἀρχιστράτηγον Πράσκα διὰ τοῦ Σοντοῦ. Τὴν 4ην Δεκεμβρίου ὁ νέος ἀρχιστράτηγος ἐτήλεγράφη πρὸς τὸν Μουσο-λῖνι νὰ ζητηθῆ με μεσολάβησιν τοῦ Χίτλερ ἀνακωχή. Ἡ αἴτησις αὐτῆ ἀπετέλει τὴν πρώτην ἐπίσημον ἀναγνώρισιν διὰ τὴν στρατιωτικὴν ἤτταν τῆς φασιστικῆς Ἰταλίας.

Αἱ περίλαμπροι αὐταὶ νῆκαι τοῦ στρατοῦ μας ἐπλημμυρισαν ἀπὸ ἀγαλλίασιν καὶ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν τὸν ἐλληνικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἠνω-μένος ὅσον ποτὲ συμμετείχε σύσσωμος εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους. Ἄλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐλευθέρους λαοὺς τῆς γῆς προσεκάλεσαν τόσον θαυμα-σμόν, ὥστε νὰ λέγουν ὅτι «οἱ Ἕλληνες δὲν πολεμοῦν σὰν ἥρωες· οἱ ἥρωες πολεμοῦν σὰν τοὺς Ἕλληνας».

Κατόπιν ὁ ἀρχιστράτηγος Παπάγος διέταξε νὰ καταληφθοῦν τὰ στενὰ τῆς Κλεισούρας καὶ τοῦ Τεπελενίου διὰ νὰ ἀνοιχθῆ ἡ ὁδὸς πρὸς τὸν Αὐλῶνα, ἀπὸ ὅπου ἐγίνετο ὁ ἀνεφοδιασμός τῶν ἰταλικῶν στρατευμά-των. Ὁ ἐχθρὸς ἀντεστάθη με πείσμα εἰς τὰς θέσεις αὐτὰς ποὺ εἶχεν ἐπιμελῶς ὀχυρώσει. Οἱ Ἕλληνες, παρὰ τὴν μεγάλην φθορὰν ἀπὸ κρυο-παγήματα, κατῴρθωσαν ἐν μέσῳ χιονοθύελλης νὰ ἐκπορθήσουν τὴν Κλεισούραν (10 - 1 - 1941), τελευταῖον σταθμὸν τῆς προελάσεώς των εἰς Ἀλβανίαν.

Παραλλήλως ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἐξησφάλιζε διὰ νηοπομπῶν τὰς θαλασσίας ἐπικοινωνίας καὶ ἐστάθη ἀγρυπνος φρουρὸς τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἴονίου. Ἐκτὸς αὐτοῦ δύο μοῖραι ἀντιτορπιλικῶν (ναύαρχος Καββα-δίας) εἰσέδυσαν εἰς Ἀδριατικὴν καὶ ἐβομβάρδισαν τὸν Αὐλῶνα. Ἐπί-σης τὰ ἐλληνικὰ ὑποβρύχια πλησίον τοῦ κόλπου τοῦ Αὐλῶνος ἐβύθισαν τέσσαρα μεγάλα ὀπλιταγωγὰ ἰσχυρᾶς νηοπομπῆς ποὺ μετέφερον ἐνι-σχύσεις εἰς Ἀλβανίαν.

Οἱ δὲ Ἕλληνες ἀεροπόροι, μολοντί εἶχον παλαιὰ καὶ ὀλίγα σκάφη, δὲν ἐδίσταζον νὰ ἀντιμετωπίζουσι εἰς ἀγρίας ἀερομαχίας τὰ πολυάριθμα σμήνη τῆς ἰταλικῆς ἀεροπορίας.

Ἐν τῷ μεταξύ τὴν 29ην Ἰανουαρίου 1941 ἀπέθανεν αἰφνιδίως ὁ Μεταξᾶς καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Ἀλεξ. Κορυζῆς. Οἱ ἐχθροὶ ἀναθαρρήσαντες προητοίμασαν ἐκλεκτὰς δυνάμεις με νέον ἀρχιστράτηγον, τὸν Καμπαλ-

λέρο, και την 9ην Μαρτίου ηχοίσαν την μεγάλην των «εαρινήν επί-
θεσιν». Είς αὐτήν ἔρριψαν 32 μεραρχίας και ἰσχυρόν πυροβολικόν κάτω
ἀπὸ τὴν σκέπην ἑκατοντάδων ἀεροπλάνων.

Ἰπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἰδίου τοῦ «Ντοῦτσε», ποῦ εἶχεν εἶπει ὅτι
ἦλθεν εἰς τὴν Ἰαλβανίαν «διὰ νὰ σπάσῃ τὰ πλευρὰ τῶν Ἰαλλήνων», οἱ
Ἰταλοὶ ἐπιτίθενται μὲ ὄρμην και ἐπιμονήν. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐξαπο-
λύονται εἰς ἀλλεπάλληλα κύματα 10 και 15 ἔφοδοι, ἐνῶ τὸ πυροβολικόν
βάλλει ἀδιακόπως κατὰ τῶν ἑλληνικῶν θέσεων και τὰ ἀεροπλάνα ἀνα-
σκάπτουν τὰς ἑλληνικὰς γραμμάς. Ὅμως οἱ Ἰαλληγεσ μέσα ἀπὸ τὰ
φλεγόμενα χαρακώματά των ἀμύνονται λυσσώδως και ἀκλόνητοι κρα-
τοῦν τὰς θέσεις των, γύρω ἀπὸ τὰς ὁποίας αἱ χαράδραι και κατωφέ-
ρειαι καλύπτονται ἀπὸ πύματα Ἰταλῶν. Τὸ ἀθάνατον ἔσφαμα 731,
τὸ Ζεντέλλι, ἡ Τρεμπεσίνα, τὸ Μάλι-Σπάτι, ἡ Στεπίζα και αἱ ἄλλαι
ἑλληνικαὶ θέσεις παρέμειναν ἀπόρητοι. Εἰς τὸ αἱματοβαφές Μπούμ-
πεσι ὁ ἐχθρὸς ἐζήτησεν ἀνακωχὴν πρὸς ταφήν τῶν νεκρῶν του.

Ὁ Μουσολίνι μετὰ τὴν ἡτταν του ἐπέστρεψεν ἀπογοητευμένος εἰς
Ἰταλίαν. Εἶχε μειωθῆ τὸ ἀτομικόν του γόητρον ἀπέναντι τοῦ Χίτλερ,
διότι οἱ Ἰαλληγεσ τὸν εἶχον φέρει εἰς ἀδιέξοδον.

46 ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Μουσολίνι ἐναντίον τῆς Ἰαλλάδος δὲν εἶχεν ἐγ-
κρίνει ὁ Χίτλερ, διότι δὲν ἤθελε νὰ ἴδῃ νέον ἐχθρικόν μέτωπον εἰς τὰ
Βαλκάνια, ὅπως και κατὰ τὸν ἄλλον πόλεμον.

Ἡ Βουλγαρία, ἀφοῦ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τῆς παραχωρηθῆ
ἡ δυτικὴ Θράκη και ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία, ἐζῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον
παρὰ τὸ πλευρόν τοῦ Ἰαξονοσ τὴν 1ην Μαρτίου 1941. Ἀμέσως 20 γερμα-
νικαὶ τεθωρακισμένα μεραρχία ἐπλημμύρισαν τὴν Βουλγαρίαν πρὸς τὰ
ἑλληνικὰ σύνορα. Τότε ὁ Ἰαγγλοσ στρατηγὸσ Ὀδέιβελ ἔστειλεν ἀπὸ
τὸ μέτωπον τῆς Λιβύης 3 μεραρχίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Ἰαλλάδοσ.

Οἱ Γιουγκοσλάβοι ἐξ ἄλλου, μὴ θέλοντεσ νὰ ἀφήσουσ μόνην τὴν
Βουλγαρίαν εἰς τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, ποῦ θὰ ἤρπαζον ἀπὸ τὴν
Ἰαλλάδα, ἀφοῦ ἐπῆραν γερμανικὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ἐδίδετο εἰς αὐτοὺσ
ἡ Θεσσαλονίκη, προσεχώρησαν τὴν 25 Μαρτίου εἰς τὸν Ἰαξονοσ. Μετὰ
δύο ὅμως ἡμέρασ ἐξεργάγη ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σίμοβιτς ἐπανάστα-
σισ, ἡ ὁποία ἀπεφάσισε νὰ ἀποπλύνῃ τὴν κηλίδα τῆς προδοσίας τῆς
προηγούμενης κυβερνήσεωσ.

Τοιαύτη περίπου ἦτο ἡ κατάστασις, ὅταν τὴν πρωίαν τῆς 6ης Ἀπριλίου 1941 ὁ εἰς Ἀθήνας γερμανὸς πρεσβευτὴς εἰδοποίησε τηλεγραφικῶς, ὅτι τὰ γερμανικὰ στρατεύματα θὰ εἰσῆρχοντο ἀμέσως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἀποφασιστικὴ καὶ ἄκαμπτος ἐστάθη ἡ μικρὰ Ἑλλάς πρὸ τοῦ τρομεροῦ γίγαντος καὶ ἀντέταξε τὸ δεύτερον «ὄχι» μετὰ τὸ ἱστορικὸν διάγγελμα τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β΄.

«*Ἡ ἱστορία τῶν ἐθνῶν θὰ ἀναγράψῃ διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν, ὅτι ἡ χώρα τῆς ὁποίας τὴν δόξαν λαμπρύνουν ὁ Μαραθὼν καὶ ἡ Σαλαμίς δὲν ὑποκύπτει, δὲν παραδίδεται.*»

Ταυτοχρόνως ἰσχυραὶ γερμανικαὶ φάλαγγες τοῦ στρατηγοῦ Λίστ ἐκτύπησαν τὴν Γιουγκοσλαβίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀντίστασις τῶν Γιουγκοσλάβων ἦτο ἀσήμαντος, διότι ὁ στρατὸς τῶν δὲν ἐπρόφθασε νὰ κινητοποιηθῆ καὶ ἐντὸς 3 ἡμερῶν διελύθη.

Ἡ ἑλληνικὴ ἄμυνα ὑπῆρξεν ἐπικιοῦ μεγαλείου εἰς τὰ ὄχυρά τῆς «Γραμμῆς Μεταξῶ». Κατόπιν σφοδροῦ βομβαρδισμοῦ ὑπὸ τῶν γερμανικῶν «στούκας» οἱ ἐχθροὶ ἐπετέθησαν μετὰ ὅλα τὰ σύγχρονα ὅπλα εἰς ἀλλεπάλληλα κύματα, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες μέσα ἀπὸ τὰ ὄχυρά τοὺς ἐθέριζον. Ὀμηρικαὶ μάχαι συνήφθησαν σῶμα πρὸς σῶμα εἰς τὰ ὄχυρά Ροῦπελ, Ἰστίμλεη, Λίσσε καὶ Περιθῶρι.

Ἐν τῷ μεταξύ μία ἰσχυρὰ τεθωρακισμένη φάλαγγ τῶν Γερμανῶν, ἀφοῦ εἰσεχώρησε βορείως τοῦ Μπέλλες καὶ ἀπέκοψε τὸ σημεῖον ἐπαφῆς μεταξὺ Σέρβων καὶ Ἑλλήνων, κατῆλθε διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (9 Ἀπριλίου). Ἐν τούτοις οἱ ἄνδρες τῶν ὄχυρῶν ἐσυνέχισαν τὸν ἀγῶνα, καὶ ὅταν ἄλλαι γερμανικαὶ δυνάμεις ἐφθασαν εἰς τὰ νῶτα τῶν. Τὸ πῦρ ἐσίγησε μόνον, ἀφοῦ ἐξηντλήθησαν τὰ πυρομαχικὰ τῶν ὑπερασπιστῶν. Οἱ Γερμανοὶ εἰς ἔνδειξιν θαυμασμοῦ παρετάχθησαν καὶ παρουσιάσθησαν τιμητικῶς ὅπλα εἰς τοὺς ὑπερηφάνους μαχητάς, τοὺς ὁποίους ἀφῆκαν ἐλευθέρους.

Ἐνῶ ἰσχυραὶ μηχανοκίνητοι δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ ἀπώθουν τοὺς Βρεταννοὺς πρὸς τὸν Ὀλυμπον, ἄλλα γερμανικὰ στρατεύματα ἐπροχώρησαν ἀπὸ τὴν Φλώριναν πρὸς τὰ νῶτα τοῦ μαχομένου εἰς Ἀλβανίαν ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Οἱ Ἕλληνες, διὰ νὰ μὴ κυκλωθοῦν, ὑπεχώρησαν νοτιώτερον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τοὺς ἠμπόδισε νὰ συλλάβουν καὶ Ἰταλοὺς, ὁσάκις αὐτοὶ ἐπετίθεντο. Τέλος μερικοὶ ἠγγέται τοῦ στρατοῦ μετὰ ἐπικεφα-

λῆς τὸν στρατηγὸν Τσολάκογλου, ἐπειδὴ εἶχεν ἀρχίσει κατάρρευσις τῶν ἐλληνικῶν δυνάμεων, ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τούτους Γερμανούς. Οἱ ἐχθροὶ ἐσεβάσθησαν τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ καὶ δὲν τὸν ἐθεώρησαν αἰχμάλωτον πολέμου⁽¹⁾».

Κατόπιν οἱ Γερμανοὶ ἐξεχύθησαν ἀκάθεκτοι καταδιώκοντες τοὺς Βρεταννοὺς, οἱ ὁποῖοι προέβαλαν μίαν τελευταίαν ἄμυναν κυρίως εἰς τὰς Θερμοπύλας. Τέλος τὴν 27ην Ἀπριλίου σιδηρόφρακτος ὁ ἐχθρὸς εἰσῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐνῶ αἱ οἰκίαι ἦσαν κατάκλειστοι, ὁ «ἀγκυλωτὸς σταυρὸς» ἐκυμάτισεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὀλίγας ἡμέρας ἐνωρίτερον ὁ πρωθυπουργὸς Κορυζῆς ἠτύοκτόνησε καὶ ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ἐμμ. Τσουδεροῦ καὶ μὲ λείψανα στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐφθασαν εἰς Κρήτην, διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἀγῶνος.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ὁ Χίτλερ κατ' οὐδένα λόγον ἤθελε νὰ ἀφήσῃ τὴν Κρήτην εἰς χεῖρας τῶν ἀντιπάλων του, λόγῳ τῆς στρατηγικῆς θέσεώς της εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Προητοίμασε λοιπὸν καλῶς μίαν ἰσχυρὰν ἐπίθεσιν, ἣ ὅποια ἤρχισε εἰς τὰς 20 Μαΐου μὲ σφοδρὸν βομβαρδισμὸν τοῦ ἀεροδρομίου Μάλεμε τῶν Χανίων, ἐνῶ ἐρρίπτοντο σμήνη Γερμανῶν ἀλεξιπτωτιστῶν. Οἱ πλείστοι ὅμως ἐξωντὸθήσαν ἀπὸ τὰ ἐλληνοβρετανικὰ στρατεύματα. Ὁ ἐχθρὸς ἐρριπτεν συνεχῶς νέα κύματα ἀλεξιπτωτιστῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ σκληρὰς μάχας κατέρωθωσαν νὰ καταλάβουν τὸ ἀεροδρόμιον, ὅπου ἤρχισαν νὰ προσγειώωνται μεγάλα ὀπλιταγωγὰ μὲ ἄνδρας καὶ τάνκς. Ἔτσι, παρὰ τὴν λυσσαλέαν ἄμυναν τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, οἱ Γερμανοὶ ἐκυρίευσαν τὸ Ρέθυμνον καὶ τὸ Ἡράκλειον. Ἐν τῷ μεταξῷ ἐχθρική νηοπομπὴ ἀπὸ μικρὰ πλοῖα προσεβλήθη ἀπὸ ἀγγλικά πολεμικὰ πλησίον τῶν Κυθήρων καὶ ὅλα τὰ σκάφη εἰσβολῆς ἐβυθίσθησαν. Ἐν τούτοις ὁ ἀγὼν ἐσυνεχίσθη μὲ σκληρότητα μέχρι τέλους Μαΐου. Τέλος τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα πρὸ τῆς πίεσεως τοῦ ὑπερέρου ἐχθροῦ μετεφέρθησαν ἐν σπουδῇ εἰς Αἴγυπτον, διὰ νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα εἰς ἄλλα μέτωπα. Δραματικὴ ὑπῆρξεν ἡ θέσις τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β' καὶ τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 20ήμερου σφυροκοπήματος τῆς νήσου· κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν εἰς τὰ κρητικὰ ὄρη καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀδαμάστων κατοίκων ἐφυγαδεύθησαν διὰ θαλάσσης εἰς Μέσσην Ἀνατολήν.

1. Τὸ παρεδέχθη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Χίτλερ εἰς λόγον του, πού ἐξεφώνησεν εἰς τὸ Ράιχσταγ (Βουλῆ), κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1941.

Αί απώλειαι τῶν χιτλερικῶν ὑπερέβησαν τὰς 25 χιλ. νεκροὺς καὶ τραυματίας. Ἔτσι ἐτελείωσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις, διὰ τὰς ὁποίας ὁ γερμανικὸς κολοσσὸς ἐχρειάσθη 55 ἡμέρας ἔναντι τῶν 5 ποῦ ὑπελόγιζε τὸ ἐπιτελεῖον του.

Ἡ ἥρωικὴ ἀντίστασις τῶν Ἑλλήνων προσέφερεν εἰς τοὺς Ρώσους ἕξ πολυτίμους ἐβδομάδας καὶ ἡ καθυστέρησις αὐτὴ δὲν θὰ ἐπιτρέψη εἰς τοὺς Γερμανοὺς νὰ κυριεύσουν τὴν Μόσχαν.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐποποιία τοῦ 1940 - 41 ὕψωσε τὸν πυρσὸν τῆς ἐλευθερίας εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ ἡ Ἑλλὰς ἀπέβη ἡ μόνη ἀκτὴς φωτὸς μέσα εἰς τὸ ζοφερὸν σκότος ποῦ ἐκάλυπτε τὸν παγκόσμιον ὀρίζοντα.

Ἄλλὰ τὰ πρῶτα ἐλπιδοφόρα μηνύματα δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὴν Ἀφρικήν.

47 Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗΝ ΚΑΙ ΜΕΣΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

Ἡ ἀνάμιξις τοῦ Μουσολίνι εἰς τὸν πόλεμον ὑπῆρξεν ἀτυχῆς διὰ τὴν Ἰταλίαν. Αἱ ἰταλικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἀφρικῆς ἦσαν τώρα εἰς τὴν διάκρισιν τῆς Ἀγγλίας. Στρατεύματα Νεοζηλανθῶν, Αὐστραλῶν, Νοτιοαφρικανῶν καὶ Ἰνδῶν ἦλθον νὰ πολεμήσουν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν εἰς Σομαλίαν καὶ Ἐρυθραίαν, τὰς ὁποίας συντόμως κατέλαβον οἱ Ἀγγλοὶ. Αἱ ἐκεῖ ἰταλικαὶ δυνάμεις ἠττήθησαν ἐπανειλημμένως, ἐνῶ χιλιάδες Ἰταλῶν ἠχμαλωτίσθησαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Χαϊλέ Σελασιέ, τὸν ὁποῖον οἱ Ἰταλοὶ εἶχον ἐκδιώξει ἀπὸ τὴν Αἰθιοπίαν, ἐπανῆλθε μὲ τὴν βοήθειαν τῶν συμμάχων εἰς τὴν πατρίδα του καὶ παρώτρυνε τοὺς ὑπηκόους του κατὰ τῆς Ἰταλίας. Συγχρόνως καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν («Ἐλευθέρων Γάλλων») στρατηγὸς Ντέ Γκόλ, διεξάγων ἀληθῆ σταυροφορίαν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος, συνεχέντρωσεν ὑπολογισίμων δυνάμιν ἀπὸ Γάλλους ἀποίκους τῆς Ἀφρικῆς, τοὺς ὁποίους ἔταξε παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν στρατιὰ 200.000 Ἰταλῶν ὑπὸ τὸν στρατάρχην Γκρατσιάνι, ποῦ προωρίζετο νὰ καταλάβῃ τὴν Αἴγυπτον, ἐνίκηθη ἀπὸ 30.000 Ἀγγλοαυστραλοὺς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Οὐάιβελ παρὰ τὴν Μάρσα - Ματρούχ. Συνελήφθησαν 130 χιλ. Ἰταλοὶ μετὰ τοῦ διοικητοῦ των καὶ ἐκυριεύθησαν 700 κανόνια (Δεκέμβριος 1940).

Ὁ Χίτλερ ὅμως θέλων νὰ κρατήσῃ τὸ βορειοαφρικανικὸν μέτωπον, διὰ νὰ ἀπειλήσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸ Σουεζ καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ἀπέστειλεν

αεροπορικῶς εἰς Τριπολίτιδα τὸ «Ἀφρικανικὸν Σῶμα» ὑπὸ τὸν ἱκανὸν στρατηγὸν Ρόμμελ. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ ἐτέθησαν καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἰταλικά στρατεύματα τῆς Λιβύης. Ὁ Ρόμμελ ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἐπιχειρήσεων καί, ἀπωθήσας βιαίως τοὺς Βρετανοὺς ἐντὸς τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐδάφους, ἔφθασε πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας (Μάρτιος 1942).

Ἐπειτα ἀπὸ σκληρὰς συγκρούσεως καὶ ἐναλλαγὰς θέσεων, ποὺ διεξήχθησαν κάτω ἀπὸ τὸν ἀφόρητον καύσωνα τοῦ ἀφρικανικοῦ θέρους, ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἐδόθη πλησίον τοῦ Ἐλ-Ἀλαμείν (22 - 23 Ὀκτωβρίου 1942). Κατ' αὐτὴν ἡ 8η ἀγγλικὴ στρατιά⁽¹⁾ τοῦ στρατάρχου Μοντγκόμερου ἐπέτυχε τὴν συντριβὴν τῶν ἐχθρικών δυνάμεων. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Γερμανῶν ἀνῆλθον εἰς 75 χιλ. ἄνδρας καὶ ἄνω τῶν 500 ἀρμάτων μάχης καὶ 1.000 πυροβόλων.

Ἡ «μάχη τοῦ Ἐλ - Ἀλαμείν» ἀποτελεῖ κρίσιμον καμπὴν τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, διότι ἐματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ «ἄξονος» νὰ καταλάβῃ τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῶν πετρελαίων τοῦ περσικοῦ κόλπου, ἀπὸ ὅπου κυρίως ἀνεφοδιάζετο ἡ Ρωσία ὑπὸ τῶν συμμάχων.

Καταδιώκων τὰ λείψανα τῶν Γερμανοῖταλῶν ὁ νικητὴς τοῦ Ρόμμελ ἔφθασεν εἰς Τύνιδα, ὅπου ἠνώθη με ἀμερικανικὰς δυνάμεις ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀιζενχάουερ, αἱ ὁποῖαι προήλαυον ἐκ ΒΔ. Ἀφρικῆς. Αὐταὶ εἶχον ἀποβιβασθῆ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου εἰς τὸ γαλλικὸν Μαρόκον καὶ Ἀλγέριον. Τὸ «Ἀφρικανικὸν Σῶμα» σφυροκοπούμενον πανταχόθεν διελύθη. Περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1943 ἄνω τῶν 250.000 Ἰταλογερμανῶν παρεδόθησαν εἰς Τύνιδα. Ἡ Ἀφρικὴ ἤτο ἐλευθέρη. Ὁ κόσμος ἀνέπνευσε.

Συγχρόνως ἄλλα βρετανικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐκινήθησαν δραστηρίως εἰς τὸ Ἰράκ καὶ τὴν Συρίαν, κατέπνιξαν ἐπικινδύνους ἐνεργείας Γερμανῶν πρακτόρων διὰ τὴν κατοχὴν πετρελαιαγωγῶν καὶ αεροπορικῶν βάσεων εἰς τὰς χώρας αὐτάς.

Τὰ ὅπλα τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ μέτωπον τῆς βορείου Ἀφρικῆς ἐκαλύφθησαν ὑπὸ δόξης. Μία ἑλληνικὴ ταξιαρχία, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ συνταγματάρχου Κατσώτα, διεκρίθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἐλ - Ἀλαμείν διὰ τὴν ἀνδρείαν τῆς καὶ ἔλαβε τὸν ἔπαινον τοῦ ἀνωτάτου διοικητοῦ στρατάρχου Ἀλεξάντερ. Ἑλληνικὸν αἶμα ἔβαψε καὶ τὴν ἀφρικανικὴν γῆν. Μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καλύπτει τοὺς ἐνδόξως πεσόντας Ἑλληνας καὶ συμμάχους στρατιώτας. Ἐπίσης καὶ

1. Εἶναι οἱ περίφημοι μετὰ τὸ ἀγγλικὸν χιουῆμορ «αῤουραῖοι τῆς ἐρήμου».

εἰς τὸ Σφάξ τῆς Τυνησίας γενναίως ἐπολέμησεν ὁ ἑλληνικὸς «Ἱερὸς Λόχος» (μὲ διοικητὴν τὸν *Τσιγάντε*) συγκροτημένος μόνον ἀπὸ Ἑλλήνων ἀξιωματικών.

48 ΕΙΣΒΟΛΗ ΠΡΟΣ ΑΝΑΤΟΛΑΣ. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΙΡΗΝΙΚΟΝ

Η ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Παρὰ τὴν εὐκόλον νίκην του εἰς τὴν Δύσιν, ὁ Χίτλερ εἶχε πεισθῆ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ καταβάλλῃ τὴν σκληροτράχηλον Ἀγγλίαν. Ὅταν ἐστέρωσε τὰ νῶτα του, διὰ τῆς κατοχῆς τῶν Βαλκανίων, ἤρχισε τὴν 22αν Ἰουνίου 1941, πρὸς γενικὴν κατάπληξιν, ἀστραπιαῖον πόλεμον κατὰ τῆς ἕως τότε συμμάχου του Ρωσίας. Ἐλπίζων ὅτι μέχρι τοῦ χειμῶνος θὰ ἠνάγκιζε τοὺς Ρώσους νὰ συνθηκολογήσουν, ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ ἐγένετο κύριος τῶν ρωσικῶν σιτηρῶν καὶ καυσίμων.

Μέχρι τοῦ Νοεμβρίου οἱ εἰσβολεῖς εἶχον σαρώσει τὰ Βαλτικὰ κράτη, τὴν Λευκορωσίαν, Οὐκρασίαν, Κριμαίαν καὶ ἔφθασαν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Λένινγκραντ, ὅπου διὰ πρώτην φοράν ἀνεχαιτίστησαν κατόπιν σκληρῶν ἀγώνων.

Ὅπως ἐπὶ Ναπολέοντος, ἔτσι καὶ τώρα μὲ τὸν Χίτλερ, οἱ Ρῶσοι κατὰ τὴν ὑποχώρησιν των ἐχρησιμοποίησαν τὴν τακτικὴν τῆς πυρπολήσεως καὶ ἐρημώσεως τῶν πάντων· δὲν ἐφείσθησαν οὔτε τῶν πολυτίμων βιομηχανιῶν καὶ τῶν τεχνητῶν φραγμάτων τῆς χώρας, διὰ νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς τὸν ἐπιδρομέα τίποτε ἀξιόλογον. Ἐν τῷ μεταξῷ ἀδυσώπητος εἰς ὅλην του τὴν ἀγριότητα εἶχεν ἐνσκήψῃ ὁ ρωσικὸς χειμὼν καὶ καθήλωνε τὴν ἀτελεύτητον θωρακισμένην στρατιάν τοῦ γερμανοῦ στρατηγοῦ *Γκουνιτέριαν* εἰς τὰς παγωμένας στέππας. Καὶ οἱ Ρῶσοι διὰ τοῦ «κλεφτοπολέμου τῶν Κοζάκων» ἐγνώριζον νὰ ἐνοχοῦν εἰς τὰ ἀσθενῆ του σημεῖα τὸ ἐκτεταμένον ἐπὶ ἑκατοντάδων μιλίων γερμανικὸν μέτωπον.

Ἐντὸς ὀλίγου ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία ἤρχισεν ἀγρίους νυκτερινοὺς βομβαρδισμοὺς ἐναντίον τῶν κυριωτέρων κέντρων τῆς Γερμανίας. Παρὰλλήλως ὅλονεν καὶ περισσότερον πολεμικὸν ὕλικόν ἐξ Ἀμερικῆς καὶ Ἀγγλίας κατέφθανεν εἰς ρωσικὰς βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν μαχομένων Ρώσων. Ἡ ὀργανωμένη ἀντίστασις τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐσκληρύνετο καὶ εἶχεν ἀγριστῶσει δύο περίπου ἑκατομμύρια Γερμανῶν.

Οί Γερμανοί, επιδιώκοντας νά καταλάβουν μέ κάθε θυσίαν ζωτικήν πηγήν άνεφοδιασμοῦ των εἰς πετρέλαια, τὸ φθινόπωρον τοῦ 1942 ὑπερεφαλάργησαν τὰ ὄρη τοῦ Καυκάσου καὶ ἔφθασαν μέχρι τοῦ Στάλινγκραντ, ἐπὶ τοῦ Βόλγα. Ἄλλὰ ἐκεῖ οἱ Ρῶσοι μέ ἀπεγνωσμένην ἄμυναν τοὺς ἐσταμάτησαν. Ἐπηκολούθησαν ἀληθεῖς γιγαντομαχίαι, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ πόλις κατεστράφη ὄλοσχερῶς καὶ ἤλλαξε κύριον πολλάκις, ἀλλὰ τὰ εἰρήπιά της ἔμειναν τελικῶς εἰς χεῖρας τῶν ἡρωικῶν ὑπερασπιστῶν της. Αἱ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν ἑκατέρωθεν τεράστιαι.

Ἡ «μάχη τοῦ Στάλινγκραντ» ἀποτελεῖ ἀξιωματικῶς σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολέμου : οἱ Ρῶσοι ἀναθαρρήσαντες ἀνέκτησαν ἕκτοτε μέρος τοῦ ἔθνικοῦ των ἐδάφους· τὸ 1944 δι' ἰσχυρῶν ἀντεπιθέσεων αἱ δυνάμεις τοῦ στρατάρχου Ζούκωφ ἀπώθησαν τοὺς εἰσβολεῖς μέχρι τῆς Πολωνίας. Καθ' ὄλον ὅμως αὐτὸν τὸν χρόνον οἱ Γερμανοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νά διατηροῦν εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Ἰταλίαν στρατεύματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο ὑπὸ ἄλλας περιστάσεις νά χρησιμοποιήσουν εἰς τὸ ἀχανὲς ρωσικὸν μέτωπον.

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΙΣΕΡΧΕΤΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ (8 Δ/ΒΡΙΟΥ 1941)

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι τὰ αἰσθήματα τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ ἦσαν ὑπὲρ τῶν δυτικῶν δημοκρατιῶν, ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις ἐτήρησε στάσιν ἀφόγου οὐδετερότητας. Παρὰ τὴν ἄλλοθι ὅμως δὲν ἔπαυσε νά φροντίζει καὶ διὰ τὰς στρατιωτικὰς της παρασκευάς, ἐπειδὴ ἔφοβεῖτο, μήπως τὸν πόλεμον ποὺ ἤθελεν αὐτὴ νά ἀποφύγη, τῆς τὸν ἐπιβάλλουν ἄλλοι. Ἡ γαλλικὴ κατάρρευσις ἀντήχησεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὡς κώδων κυνδύνου.

Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Χίτλερ ἐνεθάρρουν τοὺς Ἰάπωνας ἡγέτας εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι ἔφθασε καὶ δι' αὐτοὺς ἡ ἀναμενομένη στιγμή νά δημιουργήσουν μίαν «σφαῖραν κοινῆς εὐημερίας τῆς Μείζονος Ἀνατολικῆς Ἀσίας». Ἐνῶ δύο ἀντιπρόσωποι τῆς Ἰαπωνίας εὕρισκοντο εἰς Οὐάσιγκτον μέ διπλωματικὴν ἀποστολήν, ἰαπωνικὰ ἀεροπλάνα ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς τὴν 7ην Δεκεμβρίου κατὰ τῆς ἰσχυρᾶς ἀμερικανικῆς βάσεως Περλ Χάρμπορ καὶ κατέστρεψαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στόλου τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ τὸν ναύσταθμον.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Περλ Χάρμπορ ἀποκληθεῖσα «Ἡμέρα Συμφορᾶς» ἐξώργισε τὸν ἀμερικανικὸν λαὸν καὶ ἐκέντρισε τὴν φιλοτιμίαν του εἰς μίαν ἔντονον προσπάθειαν νά ἐκδικηθῇ τὸν ὑπουλον ἐπιδρομέα. Τὴν

επομένην αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι ἐξῆλθον εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων.

Οἱ Ἰάπωνες ἐκινήθησαν τόσον ταχέως καὶ μετὰ τόσην ἀφθονίαν ἀνδρῶν, πλοίων καὶ ἀεροπλάνων, ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἐβδομάδων κατέλαβον μίαν τεραστίαν γεωγραφικὴν ἔκτασιν. Εἰσέβαλλον εἰς τὸ Σιάμ καὶ ἐκεῖθεν ἐκυρίευσαν τὴν Σιγκαπούρην, ἰσχυρὰν ἀγγλικὴν ναυτικὴν βάσιν ἐπὶ τῆς Μαλακκίης χερσονήσου. Ἐν συνεχείᾳ ἐγίναν κύριοι τῶν Φιλιππίνων, παρὰ τὴν ἥρωικὴν ἀντίστασιν τῶν Ἀμερικανῶν. Ἐπὶ τῆς Νέας Γουινέας ἐγκατέστησαν προγεφύρωμα ἀπειλοῦντες τὴν Αὐστραλίαν. Ὁ στρατηγὸς Μάκ Ἀρθουρ, ὅστις εἶχεν ἀναδειχθῆ ἔθνικὸς ἥρωες τῶν Ἀμερικανῶν, ἐξετέλεσε μίαν τολμηρὰν ὑποχώρησιν πρὸς διάσωσιν τῆς Αὐστραλίας καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀναδιορθάνωσιν τῶν ἐκεῖ συμμαχικῶν δυνάμεων.

Ἐν τῷ μεταξῦ ἄγριαι μάχαι καὶ ἀεροναυμαχίαι διεξήγοντο εἰς τὸν Εἰρηηνικόν. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1942 μεγάλη ἰαπωνικὴ δύναμις, πλέουσα πρὸς Χαβάην, κατεναυμαχήθη παρὰ τὴν νῆσον Μιτσοουάη. Ἀργότερον ἀνακατελήφθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς κατόπιν σκληρῶν ἀγώνων θέσεις, ποὺ κατεῖχον οἱ Ἰάπωνες εἰς τὰς νήσους τοῦ Σολομώντος, τῆς Καρολίνας καὶ τὴν Νέαν Γουινέαν. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1944 ὁ στρατηγὸς Μάκ Ἀρθουρ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τὸν ναύαρχον Νίμιτς, ἐπανέφεραν τὰς ἀμερικανικὰς ἐνόπλους δυνάμεις εἰς τὰς Φιλιππίνας, τὰς ὅποια ἤλευθέρωσαν.

49 ΤΑ ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΕΘΝΗ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΣΥΜΠΟΛΕΜΟΥΝ

Ο «ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ». ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1941 ὁ πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Ρουζβελτ καὶ ὁ Βρεταννὸς πρωθυπουργὸς Τσῶρτσιλ συνηγήθησαν ἐπὶ πλοίου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ συνέταξαν ἑγγράφον παγκοσμίου σημασίας, γνωστὸν ὡς «Χάρτης τοῦ Ἀτλαντικοῦ». Δι' αὐτοῦ ἔθεσαν τὰς βάσεις συνεργασίας τοῦ ἐλευθέρου κόσμου «πρὸς μίαν εἰρήνην, ἣ ὅποια νὰ ἐξασφαλίζῃ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ζωὴν ἐλευθέραν, ἀπηλλαγμένην φόβου καὶ στερήσεων». Τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1942 οἱ ἀντιπρόσωποι 26 ἐθνῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλλάς, ἔδρυσαν τὰ «Ἠνωμένα Ἔθνη» καὶ ἐδήλωσαν ὅτι δὲν θὰ ὑπογράψουν χωριστὴν εἰρήνην μετὰ τῶν ἐχθρῶν. Ἀργότερον προσεχώρησαν καὶ ἄλλαι κυβερνήσεις.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀεροπολίας διηκολύνηε τοὺς συμμάχους ἡγέτας νὰ διασκέπτωνται μεταξύ των συχνά. Τὸ 1943 οἱ *Τσῶρτσιλ* καὶ *Ρούζβελτ*, ἀφοῦ συνήντησαν τὸν *Τσάγκ-Κάι* - *Σὲκ* εἰς Κάιρον, μετέβησαν ἐκεῖθεν ἀεροπορικῶς εἰς *Τεχεράνην* πρὸς σύσκεψιν μετὸν *Στάλιν*. Οὗτος, διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν πίεσιν, ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους δύο τὴν ταχεῖαν δημιουργίαν ἐνὸς δευτέρου μετώπου εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην.

Μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς βορείου Ἀφρικῆς, ἐπειδὴ εἰς τὰ Βαλκάνια ἐπεκράτει ἀβεβαιότης, οἱ σύμμαχοι ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν τὰς δυνάμεις τοῦ Ἀϊζενχάουερ εἰς τὴν *Σικελίαν*, τὴν ὁποίαν κατέλαβον (Ἰούλιος 1943), ἔπειτα δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς νότιον Ἰταλίαν. Πανικὸς διέτρεξε τὴν Ἰταλίαν ὁ Μουσολίνι ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ἡ νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μπαντόλιο ἔσπευσε νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἡ συμμαχικὴ προέλασις πρὸς κατάληψιν τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου ὑπῆρξε βραδεῖα ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς ἀμύνης τῶν Γερμανῶν. Σικληρὰ καὶ πολύνεκρος ὑπῆρξεν ἡ μάχη τοῦ *Μόντε - Κασσῖνο* ἡ πόλις σχεδὸν ἰσοπεδώθη. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1945 ὁ Μουσολίνι συνελήφθη παρὰ τὸ *Μιλᾶνον* (Κόμο) ὑπὸ «παρτιζάνων»⁽¹⁾, ἐνῶ προσεπάθει νὰ διαφύγῃ μεταμφιεσμένος εἰς Γερμανὸν στρατιώτην καὶ ἐξετελέσθη ἐπὶ τόπου.

Κατὰ τὴν νικηφόρον πορείαν τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων πρὸς τὴν βόρειον Ἰταλίαν ἔλαβε μέρος καὶ ἡ «3η ὀρεινὴ ἑλληνικὴ ταξιαρχία», ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην *Τσακαλώτον*, ὡς τμημα τῆς θρυλικῆς 8ης ἀγγλικῆς στρατιᾶς. Ἡ ἑλληνικὴ ταξιαρχία εἰς τὸν τομέα προελάσεως τῆς κατέλαβε διὰ θυελλώδους ἐξορμήσεως τὴν πόλιν *Ρίμινι*, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζε μία ἐπίλεκτος μεραρχία Γερμανῶν ἀλεξιπτωτιστῶν με βαρέα πυροβόλα, ὄλμους κλπ. Ἡ ξιφολόγη τοῦ Ἑλληνος ἤστραψε καὶ πάλιν καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐτράπη εἰς ἄτακτον ὑποχώρησιν (21 Σεπτεμβρίου 1944). Ὁ Δῆμαρχος παρέδωκεν ἄνευ ὕρων τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως εἰς τοὺς Ἑλληνας. Ἡ εἶδησις, γνωσθεῖσα εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα, προεκάλεσεν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ στόλου μας ἡ δρᾶσις δὲν ὑστέρησε. Κατὰ τὴν συμμαχικὴν ἀπόβασιν εἰς *Σικελίαν* τὸ ἀντιτορπιλικὸν «*Κανάρης*» εἰσῆλθε πρῶτον εἰς τὸν λιμένα τῆς *Λυγούστας* καὶ ἐκανονιοβόλησεν εὐστόχως τὴν ὀχυρὰν πόλιν. Ἐπίσης ἄλλα πολεμικὰ μας μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ «*Βα-*

1. Ἰταλοὶ ἀντάρται δρῶντες εἰς βόρειον Ἰταλίαν.

σίλισσα "Όλγα» και «Ανδρία», έλαβον τήν ίκανοποίησιν νά συνοδεύσουν τόν αίχμαλωτισθέντα Ιταλικόν στόλον πρὸς παράδοσιν εἰς τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ Ἑγγλοῦ στολάρχου Τζόν Κάννινγκαμ (16 - 9 - 1943). Ἡ «Ἐλλη» ἐλάμβανεν ἐκδίκησιν ἀπὸ τὸν ὑγρὸν τάφον τῆς.

Καὶ ἐνῶ ὁ πόλεμος ἐσάρωνε τήν Ἰταλίαν καὶ οἱ Ρῶσοι συνεκράτουν τὰς γερμανικὰς ἐπιθέσεις, κολοσσιαῖα βομβαρδιστικὰ τῆς ἀμερικανικῆς ἀεροπορίας, «ὑπερφρούρια», ἐπληττον κάθε νύκτα βιομηχανικὰς πόλεις τῆς δυτικῆς Γερμανίας, καθ' ὃν χρόνον καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἀεροπορία ἐσφυροκοποῦσε ἐχθρικὰς βάσεις εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν ἄλλην κατεχομένην Εὐρώπην. Εἰς ἀντίποινα οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τὰς γαλλικὰς ἀκτὰς ἐξάπελουν κατὰ τῆς ἀγγλικῆς πρωτεύουσας αὐτοκατευθυνόμενα βλήματα ρουκεττῶν καὶ πυραύλων τύπου «V 2».

Ἐν τῷ μεταξῷ ἐνταθεῖσα ἡ δρᾶσις ἀνταρτικῶν ομάδων εἰς τὴν Ἑλλάδα⁽¹⁾ καὶ Γιουγκοσλαβίαν ἐδυσχέρανε τὰς μετακινήσεις στρατευμάτων τοῦ κατακτητοῦ, ὁ ὁποῖος προέβαινε κατόπιν εἰς ἀγρίας ἐκτελέσεις τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ.

Η ΑΠΟΒΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΟΡΜΑΝΔΙΑΝ

Τὴν 6ην Ἰουνίου 1944, ἐνῶ ἡ θύελλα ἐμαίνετο ὑπεράνω τῆς Μάγχης, μία τεραστία ναυτικὴ δύναμις τῶν συμμάχων ἐνεφανίζετο εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς βορείου Γαλλίας. Ἀναρίθμητα σκάφη ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐνὸς φοβεροῦ στόλου καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην χιλιάδων ἀεροπλάνων ἀπεβίβασαν ἰσχυρῶς ἐξοπλισμένα ἀγγλοαμερικανικὰ στρατεύματα. Ἡ ἀνωτάτη διοίκησις εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τὸν στρατηγὸν Ἀϊξενχάουερ μὲ ὑπαρχηγὸν τὸν Μοντγκόμερου.

Ἡ μεγαλύτερα εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἀποβατικὴ ἐπιχείρησις ἤρχιζεν εἰς τὴν Νορμανδίαν καὶ ἔκρινεν ὀριστικῶς τὴν τύχην τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου.

Οἱ Γερμανοὶ ἐπολέμησαν μὲ λύσσαν εἰς τὴν ἐπάκτιον ἄμυναν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ὀρμῆς καὶ τοῦ ὄγκου τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ὑπεχώρησαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τὴν 25ην Αὐγούστου ἀπλευθερώθη ἡ γαλλικὴ πρωτεύουσα ὑπὸ ἀμερικανικῆς στρατιᾶς κατευθυνομένης εἰς τὸν Ρῆνον. Ἄλλα συμμαχικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποβιβασθῆ εἰς ΝΑ Γαλ-

1. Ἡ σιδηροδρομικὴ γέφυρα τοῦ Γοργοπόταμου, κατόπιν τομηροῦ ἐγχειρήματος Ἑλλήνων πατριωτῶν, ἀνετινάχθη τὴν νύκτα τῆς 25ης Νοεμβρίου 1942, μὲ τὴν καθοδήγησιν Ἑγγλῶν «σαμποτέρς».

λίαν⁽¹⁾, προήλαυον ραχδαίως πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πάττον. Τὸν Δεκέμβριον οἱ Γερμανοὶ ἀντεπετέθησαν μὲ ἀπέλυτα προσπάθειαν νὰ διασπάσουν τὰς συμμαχικὰς γραμμὰς, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχον καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὸ γερμανικὸν ἔδαφος. Οἱ βομβαρδισμοὶ ἐξ ἄλλου τῆς Γερμανίας ἐσυνεχίζοντο ἀμείωτοι ὑπὸ τῆς συμμαχικῆς ἀεροπορίας.

ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ. ΛΗΞΙΣ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἐν τῷ μεταξῦ σημεῖα ἐξεγέρσεων παρουσιάζονται εἰς τὰ μικρὰ ὑποταταγμένα ἔθνη. Πρῶτη ἀπεσπάσθη τὸν Αὐγούστον 1944 καὶ ὑπέγραψεν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς Ρώσους ἢ Ρουμανία. Τὸν Σεπτέμβριον ἠκολούθησαν ἡ Φινλανδία καὶ Βουλγαρία. Ἡ Οὐγγαρία δὲν ἐπρόφθασε, διότι ρωσικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν.

Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1945 ρωσικαὶ δυνάμεις τοῦ Ζούκοφ προήλαυον διὰ τῆς Πολωνίας πρὸς τὴν καρδίαν τῆς Γερμανίας. Περὶ τὰ μέσα Μαρτίου ὁ κρότος τῶν ρωσικῶν πυροβόλων ἤκούετο εἰς τὴν γερμανικὴν πρωτεύουσαν, ἐνῶ οἱ Ἀγγλοαμερικανοὶ ἔσπευδαν πρὸς τὸ κέντρον. Ὁ Χίτλερ ἠτύοκτόνησεν ἐντὸς τῆς κωνιορτοποιηθείσης ἀπὸ τοὺς Ρώσους «καγκκελαρίας» (Ἀπρίλιος 1945), καθ' ὃν χρόνον καὶ ὁ στρατάρχης Κόνιεφ ἀπληθεύρωνε τὴν Βιέννην. Ὁ Γερμανὸς νύαρχος Ντένιτς ἀνέλαβε νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς συμμαχοὺς ἄνευ ὄρων ὅ,τι ἀπέμεινον ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ Γ' Ράιχ⁽²⁾. Ἡ 9η Μαΐου ὠνομάσθη «Ἡμέρα τῆς Νίκης εἰς τὴν Εὐρώπην».

ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΑΣ

Εἰς τὸν Εἰρηνικὸν οἱ Ἀμερικανοὶ πολεμισταὶ ἐξηκολούθησαν τὴν πορείαν των πρὸς Ἰαπωνίαν καταλαμβάνοντες κατόπιν σκληρῶν μαχῶν τὰς νήσους Ἰβοζίμα, Ὀκινάουα κλπ., παρὰ τὰς ἐπιθέσεις αὐτοκτονίας τῶν ἰαπωνικῶν ἀεροπλάνων (καμικάζι). Τὴν 6ην Αὐγούστου ἐρρίφθη ἀτομικὴ βόμβα⁽³⁾ κατὰ τῆς ἰαπωνικῆς πόλεως Χιροσίμα καὶ ὀλίγον ἀργότερον εἰς τὸ Ναγκασάκι, ὅπου ἐπροξενήθησαν τρομεραὶ καταστροφαὶ τότε ἡ ἰαπωνικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἡ ἐπίσημος πα-

1. Ἐκεῖ ἔλαβον μέρος καὶ ἑλληνικὰ πολεμικά.

2. Τρίτη περίοδος τοῦ Γερμανικοῦ Κράτους διὰ τῆς ἐπιβολῆς εἰς τὸν κόσμον «ἀνέκς τάξεως πραγμάτων», τοῦ Ναζισμοῦ.

3. Διὰ τὴν τελειοποίησίν της εἰργάζοντο ἐπὶ μακρὸν Ἀγγλοὶ, Ἀμερικανοὶ καὶ Καναδοὶ ἐπιστήμονες καὶ ἐρευνηταὶ μὲ ἄκραν μυστικότητά.

ράδοσις ἔγινεν ἐπὶ τοῦ ἀμερικανικοῦ θωρηκτοῦ «Μισσοῦρι» ἐνώπιον τοῦ στρατηγοῦ Μάκ Άρθουρ τὴν 2αν Σεπτεμβρίου 1945, ἡ ὁποία ὠνομάσθη «Ἡμέρα τῆς Νίκης ἐν Ἰαπωνίᾳ».

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἐπρόλαβε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἰαπωνίας, διὰ νὰ ἔχῃ δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὴν ρύθμισιν ζητημάτων τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1944 ἐκπρόσωποι τῶν κυριωτέρων συμμάχων ἔθνων συνεργασθέντες ἴδρυσαν τὸν Ὄργανισμόν τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1945 ἀντιπρόσωποι 49 κρατῶν, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλλάς, συνητήθησαν εἰς Ἅγιον Φραγκῖσκον καί, κατόπιν ἐργασίας δύο μηνῶν, συνέταξαν τὸν «Καταστατικὸν Χάρτην» τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Ἔτσι τὰ μετέχοντα κράτη ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνεργάζωνται ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀμύνης των.

Ὁ πρόεδρος Φραγκλῖνος Ρούζβελτ δὲν ἐπέζησε διὰ νὰ ἴδῃ τὴν Ἡμέραν τῆς Νίκης. Ἀπέθανε τὴν 12ην Ἀπριλίου 1945. Τὴν εὐθύνην τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἀμερικανικοῦ ἔθνους ἀνέλαβεν ὁ διάδοχος του Χάρου Τρούμαν.

Ὁ Οὐίνστον Τσῶρτσιλ, «ὁ πατὴρ τῆς Νίκης» εἰς τὸν τρομερὸν αὐτὸν ἀγῶνα, ἠττήθη κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Ἰουλίου εἰς Μ. Βρετανίαν πρὸς μεγίστην ἐκπλήξιν. Ὁ Κλημεντ Ἀττλη, ἀρχηγὸς τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος, ἐκλήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης.

50 Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

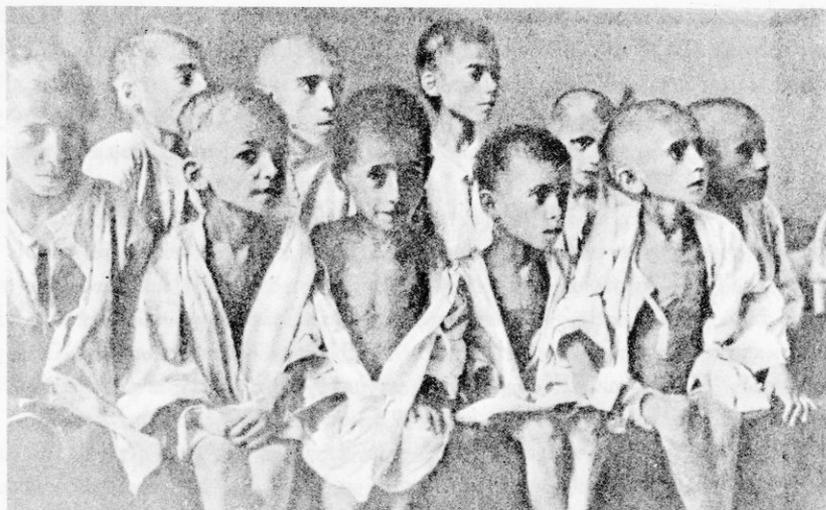
Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἄς ρίψωμεν τώρα ἓν βλέμμα εἰς τὴν κατεχομένην Ἑλλάδα, διὰ νὰ ἴδωμεν τὰ μεσολαβήσαντα γεγονότα.

Μετὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν κατάληψιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὰς δυνάμεις τοῦ Ἄξονος, ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Βουλγάρων, ἡ δὲ ὑπόλοιπος χώρα εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ Ἰταλοὺς.

Οἱ κατακτηταὶ ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἔδειξαν ἀνήκουστον σκληρότητα ἀπέναντι τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Μὲ τὴν πείναν, τὰς συλλήψεις καὶ τὰ βασανιστήρια, μὲ ἀπαγχονισμοὺς καὶ ὁμαδικὰς ἐκτελέσεις ἐπέδιώσαν νὰ ἐξαθλιώσουν τοὺς ἐλληνικοὺς πληθυσμούς, διὰ νὰ λυγίσουν τὸ φρόνημα τῶν κατοίκων καὶ νὰ ἐπιτύχουν τὴν πλήρη ὑποταγὴν των.

Μὲ τὴν ἀρπαγὴν τῶν τροφίμων προσεκάλεσαν εἰς τὴν χώραν ἕνα

Εικ. 48. Παιδιά της κατοχής σκελετωμένα

πρωτοφανή λιμόν, πού έφθασεν εις την αποκορύφωσιν του κατά τον δριμύν χειμῶνα τοῦ 1941 - 42.

Έδεινοπάθησεν ιδίως ἡ περιοχή τῆς πρωτευούσης καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Έν τῷ μεταξύ έπιπτε ραγδαίως ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος καὶ έπηκολούθησε «πληθωρισμός». Έτσι πολλαὶ χιλιάδες τῶν κατοίκων υπέκυψαν εις τὰς στερήσεις καὶ τὰ νοσήματα, ἐνῶ οἱ νεκροὶ έθάπτοντο κατὰ δεκάδας εις κοινούς τάφους.

Τὰς σκληρὰς αὐτὰς δοκιμασίας, με τὰς ὁποίας οἱ έπιδρομεῖς ἤλπισαν ὅτι θὰ παραλύσουν τὴν ἀντίστασιν τοῦ Γένους, οἱ Έλληνες ἀντιμετώπισαν καρτερικῶς καὶ με εὐψυχίαν. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιστάσεως κατὰ τῶν κατακτητῶν ἐνέπνευσεν εις ὅλους τοὺς Έλληνας καὶ Έλληνίδας⁽¹⁾, ἀνεξαρτήτως κοινωνικῆς τάξεως, σταθερὰν καὶ ἀπόλυτον ἄρνησιν πάσης πρὸς αὐτοὺς συνεργασίας, καθὼς καὶ πράξεις ἠρωισμοῦ, αἱ ὁποῖαι έπα-

1. Θαυμαστὴ ὑπῆρξεν ἡ πατριωτικὴ δρᾶσις τῆς *Λέλας Καγαριάνη* ἀπὸ τὴν Λίμνην Εὐβοίας. Τὴν ὑπέροχον Έλληνίδα, μητέρα ἐξ τέκνων, ἐξετέλεσαν διὰ πολυβόλων οἱ Γερμανοὶ ἀφοῦ τὴν έβασάνισαν. Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τιμῆς ἐνεκεν τῆς ἀπένευμεν χρυσοῦν μετάλλιον, προσφάτως δὲ ἐστήθη προτομὴ τῆς καὶ εις τὴν ὁδὸν Στουρνάρα τῶν Ἀθηνῶν.

νειλημμένως επέσυραν άπανθρώπους τιμωρίας έκ μέρους τών τυράννων τής χώρας. 'Η αντίστασις δηλ. του έλληνικού λαού υπήρξε :

1) παθητική, διότι κανείς δέν έβοήθησε τόν έχθρόν ούτε έδέχθη νά συμπολεμήσει με τούς σταυρωτάς τής πατρίδος του. 'Αντιθέτως δέν ήσαν όλίγοι εκείνοι που περιέθαλψαν τούς άγρίως διωκομένους 'Εβραίους ή έναπομείναντας Βρεταννούς στρατιώτας.

2) ενεργητική, άφ' ενός μέν διά τής συλλογής πληροφοριών, διά τής κρυφής εκδόσεως έφημερίδων πρós διαφώτισιν του λαού και διά του δικτύου κατασκοπείας, που ύφαιναν αί μυστικά όργανώσεις, άφ' έτέρου δέ με δολιοφθοράς — «σαμποτάζ» έχθρικού ύλικού — εις τās πόλεις και τήν ύπαιθρον και με άλλην μαχητικήν δρᾶσιν ένόπλων έθνικών ομάδων εις βάρος τών κατακτητών. 'Ακόμη και άνοιχτά συγκρούσεις διεξήχθησαν, έξ ών σοβαρώτερα ή μάχη τής Μενίνας εις Θεσπρωτίαν μεταξύ τής όργανώσεως ΕΔΕΣ (ύπό τόν στρατηγόν Ζέρβαν) και γερμανικού στρατού. 'Αξιόλογον δρᾶσιν ανέπτυξαν επίσης και αί άνταρτικά ομάδες του Φωστερίδη εις ανατολικήν Μακεδονίαν - Θράκη, του Ψαρρού εις Φωκίδα, του Χούτα εις 'Ακαρνανίαν, τών Δροσοπούλου και Καρχαλίου εις Πελοπόννησον, του Μπαντουβᾶ εις Κρήτην και του ΕΑΜ. Μεταξύ τών επανστατικών όργανώσεων(1) τó 'Εθνικόν 'Απελευθερωτικόν Μέτωπον (ΕΑΜ) ειχε περιλάβει εις τούς κόλπους του άγνους πατριώτας, που τούς έφλόγιζεν ή πίστις των εις τó "Έθνος και τήν νίκην. Με τόν καιρόν όμως τó ΕΑΜ έγινε αιχμάλωτον τής μειοψηφίας δηλ. τών κομμουνιστών. Αυτόι μεθοδικώς και με καταχθόνια μέσα παρέσυραν από τήν έθνικήν της άποστολήν τήν συμπληρωτέραν άπελευθερωτικήν όργανώσιν εις πράξεις βίας και καταστροφής και έπεσώρευσαν εις τήν χώραν έρείπια και συμφοράς.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΑΡΣΙΑ

'Επειτα από τήν άφόρητον αυτήν κατοχήν, που έστοίχισε τήν ζωήν 300 και πλέον χιλιάδων 'Ελλήνων από τήν πείναν, τās κακουχίας, τήν όμηρίαν και τās εκτελέσεις(2), οί Γερμανοί ήρχισαν νά υποχωρούν:

1. Τās όργανώσεις αυτές ενίσχυε κρυφίως τó Συμμαχικόν Στρατηγείον Μέσης 'Ανατολής με ρίψεις έφοδίων, χρηματαποστολών και «κομάντος» δηλ. άνδρων ειδικώς εκπαιδευμένων δι' έργα δολιοφθοράς εις τās μετόπισθεν του έχθρου.

2. Πρωτοφανείς εις άγριότητα αί σφαγαι του Δοξάτου υπό τών Βουλγάρων, ενώ εις τó Δίστομον και τās Καλάβρυτα εξετελέσθησαν υπό τών Γερμανών όλοι οί άρρενες άνω τών 14 έτών, ακόμη και γέροντες αιωνόβιοι.

αί συμμαχικαί Δυνάμεις πέραν τῆς Ἑλλάδος καί αἱ ἀνταρτικαί ομάδες ἐντὸς αὐτῆς τοὺς ἐκτύπησαν χωρὶς οἴκτον. Ἡ 12ῃ Ὀκτωβρίου 1944 εἶναι ἡ λαμπρὰ ἡμέρα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν τυραννίαν. Μετὰ δύο ἡμέρας ἔφθασεν εἰς τὴν ἐλευθεράν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος ἡ σχηματισθεῖσα εἰς Αἴγυπτον κυβέρνησις «ἐθνικῆς ἐνότητος» μὲ πρωθυπουργὸν τὸν *Γεώργιον Παπανδρέου*.

Ἐν τῷ μεταξὺ παντοδύναμον τὸ ΕΑΜ εἶχεν ἐξαπολύσει ἀγρίαν τρομοκρατίαν κατὰ τῶν πληθυσμῶν τῆς ὑπαίθρου. Χιλιάδες ἐθνικοφόνων πολιτῶν ἐξωντόθησαν, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ ἀνταρτικαὶ ομάδες διελύθησαν.

Τὴν 3ην Δεκεμβρίου οἱ ἀντάρται τοῦ ΕΑΜ, μολονότι ἡ ὀργάνωσις των συμμετεῖχεν μὲ 7 ὑπουργοὺς εἰς τὴν κυβέρνησιν «ἐθνικῆς ἐνότητος», ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν διὰ τῆς βίας καὶ νὰ ἐπιβάλλουν κομμουνιστικὸν καθεστῶς. Εἰσώρμησαν λοιπὸν πάνοπλοι εἰς τὰς Ἀθήνας· τὸ ἐλεύθερον κράτος εἶχε περιορισθῆ εἰς τὴν πλατεῖαν Συντάγματος, ὅπου ἡ ἔδρα τῆς κυβερνήσεως, εἰς τὸ Σύνταγμα Χωροφυλακῆς «Μακρυγιάννη» καὶ εἰς τοὺς στρατῶνας τῆς Σχολῆς Εὐελπίδων. Ἡ πρωτεύουσα ὑπέστη ἐπὶ ἓνα μῆνα τὴν φρίκην τῆς αἱματηρᾶς «λαοκρατίας» καὶ εἶχεν ἀμέτρητα θύματα καὶ μεγάλας καταστροφάς.

Ὁ τόπος ἐσώθη ἀπὸ τὸν ὄλεθρον μὲ τὴν ἐπέμβασιν τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα κατώρθωσαν ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐντοπιᾶν ἐθνοφυλακὴν νὰ ἀπωθήσουν τοὺς κομμουνιστὰς καὶ νὰ ἀποκαταστήσουν τὴν τάξιν. Ἀλλὰ οἱ δρᾶσται τοῦ «Δεκεμβριανοῦ κινήματος» δὲν κατέθεταν τὰ ὅπλα. Ἐχρειάσθη νὰ ἀνατεθῆ εἰς τὸν δημοκράτην στρατηγὸν *Πλαστήραν* ἡ κυβέρνησις, ἡ ὁποία ἔπεισε τοὺς ἀντάρτας νὰ ἀφήσουν τὸν ἀγῶνα. Τοῦτο ἐπετεύχθη μὲ τὴν «συμφωνίαν τῆς Βάρκιζας» 12 - 2 - 1945, ἡ ὁποία ἔδιδεν ἀμνηστειὰν εἰς ὅλας τὰς πράξεις τῆς κατοχῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προσωπικὰ ἐγκλήματα.

Ἡ ὑπογραφή τῆς συνθήκης εἰρήνης τοῦ β' παγκοσμίου πολέμου εὔρε μίαν Ἑλλάδα αἰμοσταζούσαν ἀκόμη ἐκ τῶν πληγῶν τοῦ ἐθνοκτόνου κινήματος καὶ τὴν νέαν κυβέρνησιν τοῦ ναυάρχου *Βούλγαρη* νὰ τῆς προσφέρῃ τὰς πρώτας βοήθειάς. Δι' ἄλλην μίαν φορὰν ἕνεκα τῆς διχονοίας ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐπέπρωτο ἐκ τῆς τέφρας τῶν ἐρειπίων καὶ τοῦ ἀδελφικοῦ αἵματος νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἀνασυγκρότησίν του εἰς τὴν νέαν περίοδον τῆς εἰρήνης.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

51 ΕΝΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ

ΠΟΙΟΙ ΛΟΓΟΙ ΕΔΗΛΗΤΗΡΙΑΖΟΝ ΤΑΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΜΑΧΩΝ

Οί λαοί εΐδον με αγαλλίασιν τήν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἐπερίμεναν ὅτι οἱ «Μεγάλοι Σύμμαχοι», ὅπως συνειργάσθησαν διὰ νὰ κερδίσουν τὸν πόλεμον, θὰ ἔπραττον τὸ ἴδιον διὰ νὰ ἀποκαταστήσουν καὶ τὴν εἰρήνην· ἡ ἐλπίς των ὅμως διεψεύσθη.

Ἀπὸ τοὺς συμμαχοὺς ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία διήρχοντο δυσκόλους στιγμὰς ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν ἰσχυροῦ ἐθνικιστικοῦ πνεύματος εἰς τοὺς ἀποικιακοὺς λαοὺς. Αὐτὸ τὸ ἐξεμεταλλεύετο ἡ Ρωσία καὶ ὑπεκίνει αὐτοὺς εἰς ἀγῶνας πρὸς αὐτοδιάθεσιν. Ἔτσι πολλαὶ ἀποικίαι (ὅπως αἱ Ἰνδίαί, τὸ Πακιστάν, ἡ Ἰνδονησία, αἱ Φιλιππῖναι κλπ.) διὰ τῆς συνεχοῦς πάλης καὶ τῆς ὑποστηρίξεως καὶ τοῦ Ο.Η.Ε. ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Περισσότερον ὅμως ἐδυσκόλευε τὴν εἰρήνην ἡ ἀνόρθωσις τῶν περριοχῶν ποὺ εἶχον περιέλθει εἰς τὴν κατοχὴν τῶν κατακτητῶν. Ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις ἐτορπίλιζε τὴν ἀνόρθωσιν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Ἐπροτιμοῦσε τὸ χάος καὶ τὴν σύγχυσιν, διότι τῆς ἔδιδον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ σύστημά της. Ἔτσι ἐπέτυχε νὰ φέρῃ ὑπὸ τὸν ἑλεγχόν της τὰς χώρας ποὺ εἶχεν ἐλευθερώσει ὁ «Ἐρυθρὸς Στρατός». Ἡ Ρουμανία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Ἀλβανία, ἡ Γιουγκοσλαβία, ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Πολωνία, τὰ Βαλτικὰ κράτη, ἡ Μαντζουρία καὶ ἡ βόρειος Κορέα ἔχασαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἀπέβησαν «δορυφόροι» τῆς Ρωσίας. Ἀπετελέσθη οὕτω μία ἐρυθρὰ αὐτοκρατορία ποὺ ἀποκαλεῖται ἔκτοτε «σιδηροῦν παραπέτασμα», διότι εἰς τὰς χώρας αὐτάς ἀπέβη δύσκολος ἡ ἐπαφὴ τῶν σοβιετικῶν με τοὺς δυτικούς.

Ἡ τακτικὴ αὐτὴ τῆς Ρωσίας ἐδημιούργησεν ἐντάσιν εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ρωσίας με τοὺς Δυτικούς, ἡ ὁποία μᾶς ἔγινε γνωστὴ με τὸν διπλωματικὸν ὄρον «ψυχρὸς πόλεμος».

Οί λαοί ἐπερίμεναν ἀπὸ τὸν Ο.Η.Ε. νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς διαφορὰς τῶν «Μεγάλων» καὶ νὰ δώσῃ τὴν ὀριστικὴν εἰρήνην, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸ δικαίωμα ἀρνησικυρίας (τὸ veto) τῆς Ρωσίας ἔδιδεν εἰς αὐτὴν ἕνα ἰσχυρὸν ὄπλον, ὥστε νὰ ἀκυρώσῃ κάθε ἀπόφασιν, ποῦ δὲν ἠὺνόμεναι τὰ συμφέροντά της.

Αἱ Ἠνωμέναι Πολιτεῖαι προσεφέρθησαν νὰ χορηγήσουν διὰ τοῦ Ο.Η.Ε. οἰκονομικὴν βοήθειαν πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν κατεστραμμένων χωρῶν καὶ νὰ συνεργασθοῦν μὲ τὰ ἄλλα ἠνωμένα ἔθνη πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ὁμαλῆς διακυβερνήσεως εἰς τὰς χώρας αὐτάς, ἀλλὰ συνήντησαν τὴν ἀντίδρασιν τῆς Σοβιετικῆς κυβερνήσεως καὶ προσέφυγαν εἰς τὸν Ο.Η.Ε. Ἐκεῖ κατήγγειλαν τὴν Ρωσίαν ὅτι ἀντιδρᾷ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης. Ἔτσι ἔμειναν πολλὰ προβλήματα ἄλυτα καὶ ὁ ψυχρὸς πόλεμος ἐσυνεχίσθη.

Αἱ πλέον νευραλγικαὶ περιοχαὶ αἱ ὁποῖαι παρουσίασαν τὴν μεγαλυτέραν κρίσιν τοῦ ψυχροῦ πολέμου ἦσαν ἡ Ἄπω Ἀνατολή, ἡ Μέση Ἀνατολή, ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Γερμανία.

Η ΚΡΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΩ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

Εἰς τὴν Κίναν διὰ τῆς βοήθειας τῶν Σοβιετῶν ὁ Μάο Τσέ Τούγκ κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλλῃ κομμουνιστικὸν καθεστῶς καὶ νὰ ἀναγκάσῃ τὴν ἐθνικιστικὴν κυβέρνησιν τοῦ Τσάγκ Κάι Σέκ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν νήσον Φορμόζαν.

Τὸ 1950 στρατεύματα τῆς βορειοκορεατικῆς κυβερνήσεως εἰσέβαλον εἰς τὴν νότιον Κορέαν. Δυνάμεις ὅμως τοῦ Ο.Η.Ε. (εἰς τὰς ὁποίας συμμετέσχε καὶ ἑλληνικὸν ἐκστρατευτικὸν σῶμα) τὰ ἐξεδίωξαν καὶ θὰ διέλυον τὸ κομμουνιστικὸν κράτος τῆς βορείου Κορέας, ἐὰν εἰς βοήθειάν του δὲν ἔσπευδον δυνάμεις τῆς κομμουνιστικῆς Κίνας.

Εἰς τὴν Ἰνδοκίναν (Βιέτ Νάμ), ὅταν κομμουνιστικαὶ δυνάμεις ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Γάλλων, ἡ κομμουνιστικὴ Κίνα τὰς ἐβοήθησεν νὰ νικήσουν καὶ νὰ ιδρύσουν τὸ ἀνεξάρτητον κράτος τοῦ Βιέτ Μίνχ (βορείου Ἰνδοκίνας).

Η ΚΡΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΣΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗΝ

Εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς τὸ Ἰράκ, ἡ Συρία, ὁ Λίβανος, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Τυνησία, τὸ Ἀλγέριον, τὸ Κογκὸ κλπ., ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἔπειτα ἀπὸ σκληρὰν πάλην πρὸς τοὺς ἀποικιοκράτας Ἀγγλοῦς, Γάλ-

λους και Βέλγους. Ἡ σύγκρουσις ὅμως τῶν «Μεγάλων» συνεχίζεται διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους :

Πρῶτον, ἕνεκα τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἀραβικοῦ Συνδέσμου (ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, Συρίαν, Ἰράκ κλπ.), ὁ ὁποῖος ἔταξεν ὡς σκοπὸν τὴν ἔνωσιν τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου διὰ τὴν πλήρη ἀπελευθέρωσίν του ἀπὸ τοὺς ἀποικιοκράτας. Αὐτοί, μολοντί ἀφῆκαν ἐλευθέραι τὰς ἀραβικὰς χώρας, ἐξακολουθοῦν νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὰς πετρελαιοπηγὰς τῆς περιφερείας αὐτῆς.

Δεύτερον, διότι οἱ Δυτικοὶ ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Ἑβραίους νὰ ἰδρῦσουν εἰς τὴν Παλαιστίνην τὸ κράτος τοῦ Ἰσραήλ. Αὐτὸ ἔνωρις ὠργάνωσε στρατὸν καὶ ἐδημιούργησεν ἀνθηρὰν βιομηχανίαν, ὥστε ἐθεωρήθη ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου.

Ἡ κρίσις ἔλαβεν τὴν μεγαλύτεραν ὀξύτητα εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τὸ 1956. Ἡ νεκρὰ Αἰγυπτιακὴ Δημοκρατία ὑπὸ τὸν Νάσερ κατῴρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἀγγλους. Αὐτοὶ ὅμως συμμαχήσαντες μὲ τοὺς Ἑβραίους εἰσέβαλον εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ Ρωσία τότε ἠπειλήσεν ἐπέμβασιν. Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ἐφαίνετο ἀναπόφευκτος. Οἱ ἐπιδρομεῖς ὅμως κατόπιν ἰσχυρᾶς πιέσεως ἐκ μέρους τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυροῦν.

52 Η ΚΡΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΙΤΟΣ ΣΥΜΜΟΡΙΤΟΠΟΛΕΜΟΣ

Σφοδρότερά ἐξεδηλώθη ἡ διάστασις τῶν «Μεγάλων» ἐξ ἀφορμῆς τοῦ β' συμμοριτοπολέμου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ Κομμουνιστικὸν Κόμμα (ΚΚΕ) μολοντί υπέγραψε τὴν συμφωνίαν τῆς Βάρκιζας, δὲν ἠθέλησε νὰ προσαρμοσθῇ εἰς ὁμαλὸν συνταγματικὸν βίον. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1946, ὑποκινούμενον ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ «σιδηροῦ παραπετάσματος», ἐξαπέλυσε νέαν ἀνταρσίαν. Ἐπειδὴ αἱ βάσεις, ὅπου ἐστρατολογοῦντο οἱ συμμοριταί, εὐρίσκοντο εἰς τὰς χώρας τῶν βορείων γειτόνων, ἡ ἀνταρσία ἐξεδηλώθη εἰς τὰς ἀκριτικὰς περιφερείας καὶ ἐκεῖθεν ἐξηπλώθη γοργῶς καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, διότι τὸ ΚΚΕ εἶχεν ἀποκρύψει παντοῦ πολεμοφόδια καὶ ὅπλα.

Ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 31ης Μαρτίου 1946 ἐπλειοψήφησε τὸ Λαϊκὸν Κόμμα, τὸ ὁποῖον εἶχε τάξει ὡς σκοπὸν τὴν συντριβὴν τῆς ἀνταρσίας καὶ τὴν κάθαρσιν τῆς κατχστάσεως ποὺ προέκυψε μετὰ

τὸ Δεκεμβριανὸν κίνημα. Ἡ νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Κ. Τσαλδάρην ἔκα-
με δημοψήφισμα, μὲ τὸ ὅποιον ὁ λαὸς ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἐπαναφορᾶς
τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β'. Οὗτος ἐπανῆλθεν, ἀλλὰ τὴν 1ην Ἀπριλίου
1947 ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Παῦλος.

Ὁ νέος βασιλεὺς εὔρε τὸν συμμοριτοπόλεμον εἰς τὴν μεγλυτέραν
τοῦ ἀκμῆν. Πολλὰ ὀμάδες συμμοριτῶν μὲ ὀρητήρια τῶν τὰς γειτονι-
κᾶς χώρας ἐφωρμῶσαν κατὰ τῶν συνοριακῶν περιοχῶν καὶ ἀφοῦ κατέ-
στρεφον καὶ διήρπαζον τὰ ἀγαθὰ τῶν, ἀπεσύροντο εἰς τὰ ἀφύλακτα σύνο-
ρα. Ἐκ τῶν ἀντιφρονούντων ἄλλους μὲν κατέσφαζον, ἄλλους δὲ ἀπῆγον
ὡς ὀμήρους.

Ἀπὸ τὴν δύσκολον αὐτὴν κατάστασιν ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ἡ Ἀμε-
ρικὴ. Βάσει τοῦ «Δόγματος Τρού-
μαν» (Μάρτιος τοῦ 1947) αἱ Ἡνω-
μέναι Πολιτεῖαι ἐχορήγησαν εἰς τὴν
χώραν μας 300 ἑκατομμ. δολλάρια
διὰ νὰ συντρέψῃ τὴν ἀνταρσίαν (1).

Ἀλλὰ καὶ τὸ Συμβούλιον Ἀσφα-
λείας καὶ ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ
ΟΗΕ ἀπησχολήθη μὲ τὴν ἐναντίον
τῆς χώρας μας ἐπιβουλήν τοῦ δι-
εθνοῦς κομμουνισμοῦ, ἔπειτα ἀπὸ
ἐπίσημον καταγγελίαν τῆς ἑλληνι-
κῆς Κυβερνήσεως. Ἔστειλε μάλιστα
δύο ἐρευνητικὰς ἐπιτροπὰς εἰς τὰς
περιφερείας ἔπου διεξήγετο ὁ συμμο-
ριτοπόλεμος. Αἱ ἐπιτροπαὶ ἐβεβαιώ-
θησαν ὅτι πραγματικὰ οἱ βόρειοι γεί-
τονες ὑπεδαύλιζον τὸν συμμοριτο-
πόλεμον, μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν
νὰ ἀποσπάσουν ἐδάφη ἀπὸ τὴν Ἑλ-
λάδα καὶ νὰ ἐπιβάλλουν διὰ τῶν
ὄπλων κομμουνιστικὸν καθεστῶς.

1. Ἀπὸ τὸ 1948 καὶ ἐξῆς αἱ Ἡνωμέναι
Πολιτεῖαι ἐχορήγησαν δυνάμει τοῦ «σχε-
δίου Μάρσαλ» καὶ ἄλλο 1 1/2 δισεκατομ-
μύριον δολλαρίων.

Εἰκ. 49. Ὁ βασιλεὺς Παῦλος Α

Μετά τήν διαπίστωσιν αὐτήν ὁ ΟΗΕ συνέστησεν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῆς Γιουγκοσλαβίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀλβανίας νὰ σταματήσουν τὰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἡ μὲν Γιουγκοσλαβία συνεμορφώθη· οἱ ἄλλοι ὅμως γείτονες ἐσυνέχισαν τὴν βοήθειάν τῶν πρὸς τοὺς συμμορίτας.

Ἔτσι ὁ ἀνταρτοπόλεμος ἐξηκολούθησε μὲ πυρπολήσεις χωρίων, δι-
αρπαγὰς περιουσιῶν, ἀνατινάξεις ἀστυνομικῶν σταθμῶν καὶ γεφυρῶν
καὶ ἐκτελέσεις ἐθνικοφρόνων πολιτῶν. Ἀποκορύφωσιν δὲ τῆς ἐγκλημα-
τικῆς δράσεως τοῦ συμμοριτισμοῦ ἀπετέλεσε τὸ παιδομάζωμα : Οἱ συμ-
μορῖται μιμούμενοι τοὺς Τούρκους τῆς Τουρκοκρατίας ἤρχισαν νὰ ἀρπά-
ζουν ἀπὸ τὰς μητρικὰς ἀγκάλας καὶ νὰ μεταφέρουν εἰς τὰς γειτονικὰς
χώρας παιδιὰ ἡλικίας 3 - 14 ἐτῶν. Ἐπεδίωξαν διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς
πνευματικὴν καὶ ψυχικὴν διαφθορὰν τῶν 26.000 παιδιῶν ποὺ ἀπήγαγον,
ὥστε νὰ εἶναι πρόθυμα, ὅταν ἀνδρωθοῦν, νὰ πολεμήσουν κατὰ τῆς πατρί-
δος τῶν, ὅπως ἄλλοτε οἱ γενίτσαροι.

Ὁ συμμοριτοπόλεμος ἔλαβεν ἀγριωτέρας μορφὰς ἀπὸ τοῦ φθινο-
πώρου τοῦ 1948, ὅποτε οἱ ἀντάρται ἤρχισαν νὰ ἐπιτίθενται καὶ ἐναντίον
μεγάλων πόλεων (Ναούσης, Καρδίτσας κ.ἄ.). Πρὸ τῆς κρισίμου αὐτῆς
καταστάσεως ἐσχματίσθη («Κυβέρνησις ἐθνικῆς ἐνότητος») ἀπὸ τὸ Λαϊκὸν
Κόμμα καὶ τοὺς Φιλελευθέρους μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Σοφοῦλην, ἡ ὁποία
ἀνέθεσε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν ἀνταρτῶν εἰς τὸν Ἀλέ-
ξανδρον Παπάγον. Οὗτος, ἀφοῦ ἐξεκαθάρισε μεθοδικῶς τὴν νότιον Ἑλ-
λάδα, τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας, τὸ θέρος τοῦ 1949
ἐνεκλόβισε τὰ ὑπολείμματα τῶν συμμοριτῶν εἰς τὰς κυρίας ἐστίας τῶν
τοῦ Καϊμακτσαλάν, τοῦ Βίτσι καὶ τοῦ Γράμμου. Ἐκεῖ, ἔπειτα ἀπὸ
σκληρὰς καὶ φονικὰς μάχας, οἱ ἀντάρται συνετριβήσαν καὶ εἰς τὸ τέλος
Αὐγούστου ὁ συμμοριτοπόλεμος ἔληξεν¹⁾. Ἀπὸ τοὺς συμμορίτας πολ-
λοὶ παρεδόθησαν· ἀρκεταὶ ὅμως χιλιάδες ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς τὰς
χώρας τοῦ «σιδηροῦ παραπετάσματος». Ἔτσι ἔληξεν ὁ συμμοριτοπόλε-
μος, ὁ ὁποῖος ἐγέννησε νέον διχασμὸν καὶ νέα δεινὰ εἰς τὴν ἐξητλημένην
ἀπὸ τὴν κατοχὴν καὶ τὸ «Δεκεμβριανὸν κίνημα» χώραν μας.

Τὴν ἐποὺλῶσιν τῶν πληγῶν τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ ἀλληλοσπαρχ-

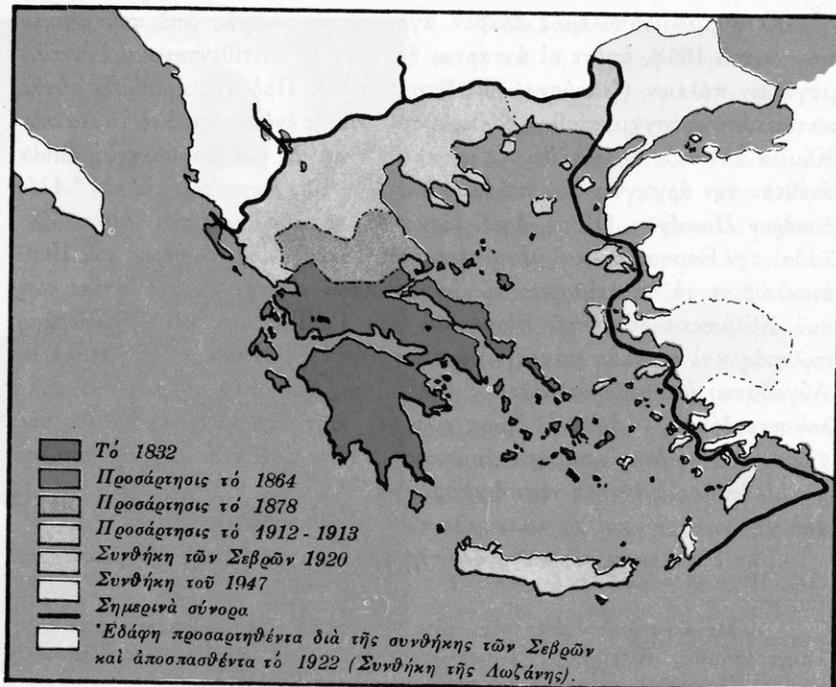
1. Μεγάλην δρᾶσιν ἀνέπτυξαν τότε οἱ συνεργάται τοῦ Παπάγου στρατηγοὶ
Γρηγορόπουλος, Κιτριλάκης, Τσακαλώτος, Μανιδάκης, Μπαλοδήμος, Παπαδό-
πουλος (Παππούς), ναύαρχος Κώνστας, πτέραρχος Κελαυδῆς κ.ἄ.

γμοῦ ἐκλήθησαν κατόπιν ἐκλογῶν καὶ ἀνέλαβον κατὰ σειράν αἱ κυβερνήσεις Ε.Π.Ε.Κ. - Φιλελευθέρων (Πλαστήρας), Ἑλληνικοῦ Συναγερμοῦ (Παπάγος) καὶ Ἑθνικῆς Ριζοσπαστικῆς Ἐνώσεως (Καραμανλῆς). Αὐταὶ μὲ ζῆλον ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ τόπου ἐκ τῶν ἐρείπιων καὶ εἰργάσθησαν δραστηρίως διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ πρόδο-ν τῆς χώρας εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ. ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΑΓΩΝ

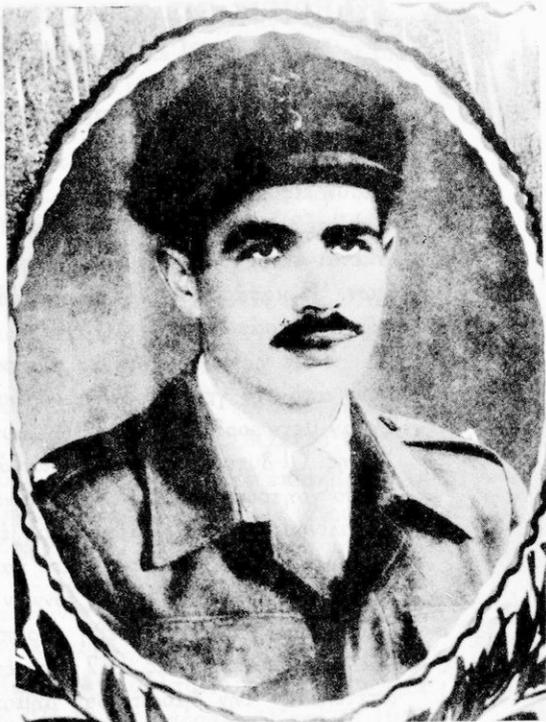
Εἰς τὰ συνέδρια τῆς εἰρήνης παρ' ὅλους τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἔκαμαν οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν προσάρτησιν τῆς βορείου Ἡπείρου, ἣ ὅποια ἔμεινεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν στενάζουσα ὑπὸ τὸ κομμουνιστικὸν καθεστῶς τοῦ Ἐμβέρ Χότζα. Μόνον τὰ μαρτυρικὰ Δωδεκάνησα παρεχωρήθησαν τὸ 1947 διὰ τῆς

Εἰκ. 50. Τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς προσαρτήσεως τῆς Δωδεκανήσου

Συνθήκης των Παρισίων και προση-
τήθησαν εις την μητέρα Έλλάδα την
7ην Μαρτίου τοῦ 1948.

Ἡ Κύπρος, ἡ ὁποία εἶχεν ἐξε-
γερθῆ κατὰ τὸ 1931 - 1933 καὶ εἶχε
ζητήσῃ τὴν ἔνωσιν μετὰ τὴν μητέρα
Έλλάδα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ
παγκοσμίου πολέμου ἀφῆκε τὰς ἐξε-
γέρσεις καὶ ἐβοήθησε τὴν Ἀγγλίαν.
Εἶχε λάβει ὑποσχέσεις ἀπὸ τὴν ἀγ-
γλικὴν κυβέρνησιν ὅτι μετὰ τὸ τέ-
λος τοῦ πολέμου θὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ
πόθοι τῆς. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἀγ-
γλοι δὲν ἐτήρησαν τὴν ὑπόσχεσιν
των, οἱ γενναῖοι Κύπριοι ἐξηγέρθησαν
σύσσωμοι τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1955
καὶ ἤρχισαν εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰς
πόλεις ἕναν ἄγριον ἀπελευθερωτικὸν
πόλεμον μετὰ τὴν κραταιὰν Ἀλβιόνα.
Τὴν ἥρωικὴν πάλιν τοῦ κυπριακοῦ
λαοῦ διηύθυνεν ἡ ὀργάνωσις ΕΟΚΑ
μετὰ ἀρχηγοὺς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς
μεγαλονήσου Μακάριον, τὸν στρα-

Εἰκ. 51. Αἰξεντίου ὁ ἥρωος τῆς Κύπρου

τηγὸν Γεώργιον Γρίβαν καὶ τὸν ἐθνομάρτυρα Γρηγ. Αἰξεντίου. Ὁ ἀγὼν
εἰς τὴν Κύπρον ὑπῆρξε σκληρός, διότι ἐγένετο ὀλοκληρωτικός : καὶ οἱ
μαθηταὶ καὶ αἱ γυναῖκες συμμετέσχον εἰς αὐτὸν καὶ εἶχον τὴν θερμὴν
συμπαράστασιν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος.

Εἰς τὴν ἐξέγερσιν οἱ Ἀγγλοι ἀπῆντησαν διὰ φυλακίσεων, ἐκτοπί-
σεων καὶ ἀπαγχονισμῶν, εἰς συνδυασμὸν καὶ μετὰ διεξαγωγὴν τακτικῶν
στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν ὑπαιθρον. Οἱ ἀδάμαστοι ὅμως ἀγω-
νισταὶ τῆς Κύπρου οὐδὲν ἐκάμφθησαν καὶ κατήγγειλαν τοὺς Ἀγγλοὺς
εἰς τὸν ΟΗΕ. Ἡ Ἀγγλία τότε πρὸ τῆς πίεσεως τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν
ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ διὰ τῆς Συμφωνίας τῆς Ζυρίχης (Φεβρουά-
ριος 1959) νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν Κύπρον ὡς ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν,
ἐξαρτωμένην ὅμως εἰς ζητήματα ἀμύνης καὶ διπλωματικῆς παραστά-
σεως ἀπὸ τὴν Βρετανικὴν Κοινοπολιτείαν.

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΝ

Ἡ Γερμανία μετὰ τὴν κατάληψίν της ὑπὸ τῶν συμμάχων διεμοιράσθη εἰς δύο ζώνας κατοχῆς. Οἱ Ρῶσοι ἔλαβον τὴν ἀνατολικήν, ὅπου καὶ ἐπέβαλον κομμουνιστικὸν καθεστῶς. Τὸ Βερολῖνον, μολονότι εὐρίσκειται ἐντὸς τῆς ρωσικῆς ζώνης, διεμοιράσθη μετὰξὺ τῶν 4 συμμάχων. Ἡ κατάστασις ὅμως αὐτὴ ἐδημιούργησε ἀδιέξοδον εἰς τὰς σχέσεις τῶν «Τεσσάρων».

Τότε ἡ Ρωσία, διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς τρεῖς ἄλλους νὰ ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὴν γερμανικὴν πρωτεύουσαν, τὸ 1949 ἀπηγόρευσε τὰς κατὰ ξηρὰν μεταφορὰς αὐτῶν ἢ τῶν Δυτικογερμανῶν διὰ μέσου τῆς ρωσικῆς ζώνης. Οἱ δυτικοὶ σύμμαχοι, διὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅτι ὑποχωροῦν καὶ μειωθῆ τὸ γόητρόν των, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ σώσουν τοὺς κατοίκους τοῦ δυτικοῦ Βερολίνου ἀπὸ τὴν λιμοκτονίαν, ἐνεργοῦντες μὲ θάρρος προέβησαν εἰς τὴν ἴδρυσιν «ἀερογεφύρας» καὶ κατάρθωσαν δι' ἑκατοντάδων ἀεροπλάνων νὰ μεταφέρουν χιλιάδας τόνων τροφίμων καὶ εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης.

Ἐπειδὴ δὲν ἐξευρέθη τρόπος συνεργασίας μετὰξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Γερμανίας, αἱ 7 περιφέρειαι τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς χώρας ἀπετέλεσαν τὴν ὁμόσπονδον δημοκρατίαν τῆς Γερμανίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Βόννην καὶ καγκελλάριον τὸν Ἀντενάουερ.

Ὑπὸ τὴν θερμουργὸν πνοὴν αὐτοῦ ἡ δυτικὴ Γερμανία ἠδυνήθη νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὴν βιομηχανίαν της καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τοὺς καταλυθέντας ὑπὸ τῶν ναζιστῶν θεσμούς, ὥστε τὸ 1955 διὰ τῶν συμφωνιῶν τῶν Παρισίων τῆς παρεχωρήθησαν ὅλα τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα καὶ ἔγινε δεκτὴ ὡς τακτικὸν μέλος τοῦ ΝΑΤΟ.

Η ΑΜΕΡΙΚΗ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΗΝ ΗΓΕΣΙΑΝ ΤΩΝ ΔΥΤΙΚΩΝ

Μὲ τὴν κρίσιν εἰς τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἑλλάδα ἀπεδείχθη ὅτι μόνον αἱ Η.Π.Α. ἀπὸ τὰς Δυνάμεις τοῦ δυτικοῦ Κόσμου εἶχον τὴν ἱκανότητα καὶ τὰ μέσα νὰ ἀναλάβουν ἡγετικὸν ρόλον εἰς τὰ παγκόσμια προβλήματα καὶ νὰ θέσουν φραγμὸν εἰς τὰς ἐπεκτατικὰς διαθέσεις τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Ρωσία μετὰ τὸν πόλεμον εἶχεν ἀποβῆ ἰσχυρὰ στρατιωτικὴ καὶ βιομηχανικὴ δύναμις καὶ ἦτο δυσκολοπολέμητος ἐζήτησαν τὴν συνεργασίαν καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων λαῶν, ὥστε διὰ συλ-

λογικῆς δράσεως νά ἀντιδράσουν κατὰ τῶν ρωσικῶν σχεδίων καί νά ἀποκαταστήσουν τήν εἰρήνην. Διὰ τήν προσπάθειαν αὐτήν οἱ Δυτικοὶ ἔδρυσαν τὰ ἐπόμενα συλλογικὰ ὄργανα:

1) Τὸν Ὄργανισμόν τοῦ Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου (ΝΑΤΟ). Εἰς αὐτὸν συνεργάζονται μὲ τὰς Η.Π.Α. ἡ Ἀγγλία, Γαλλία, Βέλγιον, Ὀλλανδία καὶ ἄλλαι 11 χῶραι πρὸς κοινὴν ἄμυναν ἐναντίον παντὸς ἐπιτιθεμένου. Ὁ ΝΑΤΟ ἰδρύθη τὸ 1949. Ἡ Ἑλλάς εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν τὸ 1950.

2) Τὸν ΣΕΑΤΟ, ὅμοιον ὄργανισμόν πρὸς ἄμυναν τῆς Ἀσίας. Εἰς αὐτὸν συνεργάζονται αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, Ἀγγλία, Γαλλία, Αὐστραλία, Νέα Ζηλανδία, Φιλιππῖναι, Πακιστάν κ.λ.

Ἐπίσης αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι πρόέβησαν εἰς τὴν παροχὴν προγραμματισμένης βοήθειας μὲ τὰς ἐπομένας ἐπισήμους διακηρύξεις:

Πρῶτον μὲ τὸ «Δόγμα Τροῦμαν». Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐπίσημον διακήρυξιν τοῦ Προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Τροῦμαν (ἀνοῖξιν τοῦ 1947) ἐνώπιον τοῦ Κογκρέσσου, ὅτι αἱ Η.Π.Α. θά παρεχώρουν προθύμως στρατιωτικὴν βοήθειαν εἰς τὰς ἀπειλουμένας ἀπὸ τὸν κομμουνισμὸν χώρας. Ἡ πρώτη χειρονομία ἔγινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν, πού ἠπειλοῦντο ἀπὸ τὸν κομμουνισμὸν.

Δεύτερον μὲ τὸ «Σχέδιον Μάρσαλ», τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῶν Η.Π.Α. Μάρσαλ. Οὗτος τὸ 1947 ἐζήτησεν ἀπὸ 16 φιλικὰ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν κράτη νά καταρτίσουν πίνακα τῶν ἀναγκῶν των, ὥστε νά δυνηθοῦν αἱ Η.Π.Α. νά βοηθήσουν τὴν οικονομικὴν ἀνόρθωσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἡ Ἀμερικὴ ἔχει διαθέσει μέχρι σήμερον πολλὰ δισεκατομμύρια δολλαρίων.

Τὰ ἐπιφελεῖ αὐτὰ διὰ τοὺς ἐλευθέρους λαοὺς ὄργανα καὶ σχέδια συνετέλεσαν, ὥστε ἔπειτα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Στάλιν (1953) ἡ Ρωσία ὑπὸ τὸν νέον ἡγέτην τῆς Κροῦτσεφ νά φανῇ ὑποχωρητικὴ καὶ νά δεχθῇ ὡς πρὸς τὰς διεθνεῖς σχέσεις τὴν ἀρχὴν τῆς «συνυπάρξεως», πού σημαίνει ὅτι αἱ δυτικαὶ δημοκρατίαι καὶ τὰ Σοβιετὲς δύνανται νά συνυπάρξουν ἄνευ συγκρούσεων. Καὶ εὐτυχῶς διὰ τοὺς λαοὺς αὐτὸ τὸ ἐπιβεβαίωσαν δύο πρόσφατα γεγονότα: ἡ ὑποχώρησις τῶν Ρώσων εἰς τὸ ζήτημα τῆς Κούβας, πού ἐκινδύνευε νά προκαλέσῃ διεθνή πόλεμον (Φθινόπωρον 1962) καὶ ἡ συμφωνία τῆς Μόσχας περὶ ἀπαγορεύσεως τῶν δοκιμῶν νέων θερμοπυρηνικῶν ὄπλων (θέρους 1963).

Αί δύο τελευταῖαι ὑποχωρήσεις φανερόνουν ὅτι ἡ Ρωσία ζῆ καὶ αὐτὴ ὑπὸ τὸν ἐφιάλτην τοῦ «κιτρίνου κινδύνου» καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἡ Κίνα πυρηνικὰ ὄπλα. Καὶ ὅτι ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Κίνα δὲν ὑπέγραψε τὴν συμφωνίαν τῆς Μόσχας καὶ ἔλαβε φανερὰ ἐχθρικήν στάσιν εἰς τὴν πολιτικὴν γραμμὴν τῆς Ρωσίας.

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 19^{ΟΥ} ΚΑΙ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΟΣ

Ἄφοῦ ὠμιλήσαμεν διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῶν δύο τελευταίων αἰώνων, θὰ εἴπωμεν ὀλίγα καὶ διὰ τὴν οἰκονομικὴν, πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν πρόοδον.

Λί ἐπιστῆμαι ἔκκαμαν μεγάλας προόδους κατὰ τὰ τελευταῖα 150 ἔτη. Ἡ παγκόσμιος ἱστορία, τὰ κοινωνικὰ καὶ φυσικὰ φαινόμενα (δηλ. ἡ ἐξέλιξις τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων) ἀπετέλεσαν τὰ σοβαρώτερα προβλήματα ποῦ ἀπασχόλησαν τοὺς ἐπιστήμονας.

Τὰς παρατηρήσεις ἀπὸ τὰς μελέτας αὐτὰς οἱ εἰδικοί τὰς ἐδοκίμασαν εἰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς καὶ ἐπέτυχον ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις μὲ τὰς ὁποίας ἐβελτίωσαν τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

54 Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΛΑΩΝ

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΘΕΤΙΚΑΣ ΕΠΙΣΤΗΜΑΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΙΚΗΝ

Αἱ πρόοδοι εἶναι μεγαλύτεραι εἰς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας. Τὰ *Μαθηματικά*, ἡ *Φυσικὴ*, ἡ *Βιολογία*, ἡ *Ἰατρικὴ* καὶ ἡ *Χημεία* ἤδη ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος ἔχουν φθάσει εἰς τὴν διατύπωσιν βαρυστημάντων θεωριῶν καὶ πορισμάτων. "Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ τεχνικοὶ καὶ οἱ βιομήχανοι, διὰ νὰ εὑρουν νέας δυνάμεις καὶ μηχανάς. "Ἦθελον μὲ αὐτὰς νὰ ἀντικαταστήσουν τὰς ἀνθρωπίνας χεῖρας καὶ τὰ μικρὰ ἐργαλεῖα μὲ μηχανάς, διὰ νὰ κάμουν τὴν ἐργασίαν περισσότερον ἐλαφρὰν καὶ ἀποδοτικὴν.

ΝΕΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΑΘΕΣΙΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Πρὶν ἀπὸ 200 ἔτη οἱ ἄνθρωποι διὰ νὰ κατεργασθοῦν τὰς πρώτας ὕλας εἰς τὰ ἐργαστάσια καὶ νὰ κινήσουν τὰ πλοῦα καὶ τὰ ὀχήματά των

έχρησιμοποιοῦν τὰς χεῖρας των, τὰ ζῶα, τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὕδωρ. Ἐπὶ αἰῶνας ἀνεζήτουν μίαν δύναμιν ἰσχυροτέραν, τὴν ὁποίαν κάποτε εὑρον. Ἡ δύναμις δὲ αὐτὴ ἦτο ὁ ἀτμός.

Πρῶτος ὁ Ἄγγλος μηχανικός Οὐάτ (Watt) ἐπειραματίσθη ἐπὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀτμοῦ καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς ἀποτυχίας ἐφεῦρε τὴν ἀτμομηχανὴν (1775). Αὐτὴν κατ' ἀρχὰς τὴν μετεχειρίσθησαν εἰς τὰ ὄρυχεῖα, ἀργότερον εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τέλος εἰς τὰ ἀτμόπλοια καὶ τοὺς σιδηροδρόμους.

Τὸν ἀτμὸν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἤρχισε νὰ τὸν συναγωνίζεται ὁ ἠλεκτρισμός. Τὸν εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ Θαλῆς (550 π.Χ.). Σταθμὸν ὅμως πρὸς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ἀπετέλεσεν ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἠλεκτρομηχανῆς ἀπὸ τὸν Ἄγγλον Φαραντὰν (1831). Κατόπιν ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτερον καὶ εἰς αὐτὸν ἐβασίσθησαν αἱ τελευταῖαι ἐκπλήξεις τῆς ἠλεκτρονικῆς, ἡ ὁποία ἔλα τὰ ἔχει κάμει αὐτόματτα. Ἀρκεῖ νὰ πατήσης ἓνα «κουμπι» ἢ νὰ στρέψῃς κάποιον διακόπτην.

Παραλλήλως πρὸς τὰς δύο αὐτὰς ἐνεργείας ὁ ἄνθρωπος ἐχρησιμοποίησε καὶ τὰς χημικὰς. Καὶ εἰς τὸν τομέα αὐτὸν αἱ ἐφευρέσεις εἶναι ἀμέτρητοι. Ἀνέμειξεν ἐλαστικὸν κόμμι με θεῖον ὁ Ἀμερικανὸς Γκούντγιαρ καὶ ἐπέτυχε νὰ κατασκευάσῃ τὸ λάστιχον (1883). Ἐκασσε πετρέλαιον εἰς κλειστὸν χῶρον ὁ γερμανὸς Ντάιμερ καὶ κατάρθωσε νὰ δημιουργήσῃ κινητήριον δύναμιν καὶ με αὐτὸ ὡς ἀρχὴν κατεσκεύασε τὴν μηχανὴν ἐσωτερικῆς καύσεως (1883). Πῶς θὰ ἐκινουῦντο τὰ αὐτοκίνητα, τὰ ἀεροπλάνα καὶ οἱ πύραυλοι χωρὶς τὰς δύο αὐτὰς ἐφευρέσεις; Τὰς ποικίλας ιδιότητας τῶν οὐσιῶν τὰς ἐκμεταλλεύεται ἡ βιομηχανία καὶ μᾶς δίδει τροφὰς, φάρμακα, ὀβίδας, ἀτομοβόμβας καὶ πλαστικὰ εἶδη. Τέλος μετὰ τὴν διάσπασιν τοῦ ἀτόμου μεταχειρίζεται καὶ τὴν ἀτομικὴν ἐνέργειαν διὰ τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρισμοῦ.

ΟΙ ΔΙΑΣΗΜΟΤΕΡΟΙ ΕΡΕΥΝΗΤΑΙ ΚΑΙ ΕΦΕΥΡΕΤΑΙ

Κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας ἐνεφανίσθησαν πολυάριθμοι ἐρευνηταὶ καὶ ἐφευρέται, οἱ ὁποῖοι ἀφιέρωσαν ὅλον τὸν βίον των εἰς παρατηρήσεις καὶ πειραματισμούς. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν εὐγενῆ ἐπιθυμίαν τῆς ἀνακαλύψεως, δὲν ἐδίστασαν νὰ θυσιάσουν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των (ὅπως ὁ Λίβινγκστον, ὁ Ἀμοῦνδсен κ.ἄ.).

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας των ὀνομάζομεν ἀνακαλύψεις μὲν,

ὅταν αὐται γνωρίζουν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα πράγματα πού ὑπῆρχον, ἀλλὰ δὲν εἶχαν παρατηρηθῆ· ἐφευρέσεις δέ, ὅταν μὲ ἐπιτυχῆ συνδυασμὸν γνωστῶν πραγμάτων κατορθώσουν νὰ κατὰσκευάσουν νέα.

Ἐπειδὴ εἰς τοὺς μεγάλους αὐτοὺς ἐπιστήμονας ὀφείλομεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, ἐπιβάλλεται νὰ τοὺς γνωρίσωμεν καὶ νὰ τοὺς τιμῆσωμεν ἀναλόγως τῆς ἀξίας των. Ὅλους δὲν δυνάμεθα νὰ τοὺς ἀναφέρωμεν, θὰ ἀπαριθμήσωμεν μόνον τοὺς πλέον μεγαλοφυεῖς.

Μεταξὺ ἐκείνων πού ἀνύψωσεν ὁ παγκόσμιος θαυμασμός εἶναι :

1) Εἰς τὸν τομέα τῶν γεωγραφικῶν ἐξερευνήσεων οἱ ἐξῆς: Ὁ Βορειοαμερικανὸς *Πῆρρ*, ὁ ὁποῖος τὸ 1909 ἔπειτα ἀπὸ μυρίους κινδύνους ἔφθασεν εἰς τὸν Βόρειον Πόλον. Ὁ Νορβηγὸς *Ἀμοῦνδσεν*, ὁ ὁποῖος τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1911 ἠτύχησε νὰ πατήσῃ εἰς τὸν Νότιον Πόλον. Ὁ Ἕλληνας *Χίλαρ*, ὁ ὁποῖος ἐπὶ κεφαλῆς ὁμάδος ὀρειβατῶν κατέκτησε τὸ 1953 τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς γῆς ἐπὶ τῶν Ἰμαλαίων (Ἐβερεστ 9000 μέτρα). 2) Εἰς τὸν τομέα τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων σημειώομεν τοὺς ἐπομένους: Τὸν Ἕλληνα βιολόγον *Δάρβιν*, πού τὸ 1859 διετύπωσε τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως, δηλαδὴ ὅτι τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα ἐξελίσσονται ἀναλόγως τοῦ περιβάλλοντος. Τὸν Αὐστριακὸν βιολόγον *Μένδελ*, πού διετύπωσε τὴν θεωρίαν τῆς κληρονομικότητος. Τὸν Γάλλον *Παστέρ* καὶ τὸν γερμανὸν *Κώχ*, πού ἀνεκάλυψαν ὅτι ὅλαι αἱ ἀσθένειαι προέρχονται ἀπὸ μικρόβια. Τὸν γερμανὸν *Ραϊνγκεν*, πού εὑρεν τὰς ἀκτῖνας X, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς φθάνει εἰς τὰ πλέον ἀφανῆ μέρη τοῦ σώματος καὶ ἀνακαλύπτει τὰς αἰτίας τῶν νόσων. Τὸν Γερμανοεβραῖον *Ἀϊνστάϊν*, πού εἶναι ὁ πατὴρ τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος. Τέλος τὸ ζεῦγος τῶν Γάλλων *Κιουρί*, πού ἀνεκάλυψε τὸ ράδιον.

3) Εἰς τὸν τομέα τῶν ἐφευρέσεων ἀναφέρομεν :

1. Τὸν Ἰταλὸν *Βόλτα*, πού ἐφεῦρε τὴν ἠλεκτρικὴν στήλην (1794)
2. Τὸν Ἀμερικανὸν *Φούλτον* » τὸ ἀτμόπλοιο (1807)
3. Τὸν Ἕλληνα *Γ. Στέφενσον* » τὸν σιδηρόδρομον (1815)
4. Τὸν Γάλλον *Νταγκέρ*, » τὴν φωτογρ. μηχανήν (1839)
5. Τὸν Ἀμερικανὸν *Μόρς* » τὸν τηλέγραφον (1844)
6. Τὸν » *Μπέλλ* » τὸ τηλέφωνον (1876)
7. Τὸν » *Ἔδισον* » τὸν ἠλεκτρισμὸν (1879)
8. Τὸν Ἰταλὸν *Μαρκόνι* » τὸν ἀσύρματον (1897)
9. Τοὺς Ἀμερικανοὺς *Ράιτ* πού ἐφεῦρον τὸ ἀεροπλάνον (1903)

10. Τὸν Ἄγγλον Φλέμμινγκ πού ἐφεῦρε τὴν πενικιλίνην (1940)
 11. Τὸν Ἴταλὸν Φέρμι,
 12. Τὸν Ἀμερικανὸν Ὀπενχάιμερ } » τὴν ἀτομικὴν βόμβαν (1942)

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Αἱ ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις συνετέλεσαν εἰς τὴν κατασκευὴν τελειοτέρων μηχανημάτων πρὸς κατεργασίαν τῶν πρώτων ὑλῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια· ἐπίσης εἰς τὴν κατασκευὴν μηχανημάτων μεταφορᾶς καὶ ἐπικοινωνίας, μὲ τὰ ὁποῖα αἱ ἀποστάσεις συντομεύονται καὶ οἱ λαοί, πού ἄλλοτε ἦσαν ἀπομονωμένοι, ἀναπτύσσουν ζωηρὰς οἰκονομικὰς καὶ πνευματικὰς σχέσεις.

Εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ταξίδια καὶ αἱ μεταφοραὶ δὲν γίνονται πλέον μὲ τὰ ἰστιοφόρα, ἀλλὰ μὲ τεράστια μηχανοκίνητα πλοῖα, πού ὁμοιάζουν πρὸς μεγαλοπόλεις καὶ δὲν ὑπολογίζουσι τὰς τρικυμίας καὶ τὰς ἀποστάσεις.

Εἰς τὴν ξηρὰν οἱ σιδηρόδρομοι καὶ τὰ αὐτοκίνητα ἔχουσι ἐξαπλωθῆ παντοῦ καὶ ταξιδεῦσι κανεὶς ἢ μεταφέρει ἐμπορεύματα μὲ μεγαλυτέραν εὐκολίαν. Πρὸ πάντων ἔχει ἐπιβληθῆ τὸ αὐτοκίνητον, ἐπειδὴ δύναται νὰ κινεῖται εἰς ὅλα τὰ ὀμαλὰ ἐδάφη.

Ὅπως βλέπομεν, οἱ ἄνθρωποι μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ μέσα ἐπέτυχον νὰ διατρέχουσι τὴν ξηρὰν καὶ τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον. Ἐπρεπε νὰ ἀφήσουσι εἰς τὰ πτηνὰ τὸν ἀέρα; Ἐπειτα ἀπὸ πολλὰς ἀποτυχίας οἱ τεχνικοὶ κατόρθωσαν νὰ ἀνυψώσουσι εἰς τοὺς αἰθέρας ἀεροπλάνα βαρύτερα τοῦ ἀέρος. Κατόπιν τούτου αἱ ἐναέριοι συγκοινωνίαι ἀνεπτύχθησαν ταχύτατα. Μὲ τὴν μεταφορὰν ὅχι μόνον ἐπιβατῶν, ἀλλὰ καὶ ταχυδρομείων καὶ ἐμπορευμάτων ἡ ἀεροπορία ἔγινεν ἀσυναγώνιστον συγκοινωνιακὸν μέσον. Εἰσήχθη καὶ εἰς τὸν πόλεμον καὶ μετέβαλε τὴν τακτικὴν του.

Ἀποκορύφωσιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀεροπλάνου ἀποτελεῖ ἡ ἐφευρέσις τῶν τεχνητῶν δορυφόρων ἀπὸ τὸν Ρῶσον τεχνικὸν Σεντόφ. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1957 οἱ Ρῶσοι ἐξαπέλυσαν ἐπιτυχῶς τὸν πρῶτον δορυφόρον. Ἐπειτα ἀπὸ 4 ἔτη ὁ Ρῶσος ἀστρονάυτης Γκαγκάριν μὲ ἓνα τέτοιον δορυφόρον ἔκαμε περιστροφὰς γύρω ἀπὸ γῆν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς καλὴν κατάστασιν εἰς τὸ ἔδαφος. Τὸ κατόρθωμα τοῦτο ἀπετέλεσε μίαν καλὴν ἀρχὴν διὰ τὴν κατασκευὴν διαστημοπλοίων πρὸς κατάκτησιν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἄλλων πλανητῶν.

ΠΩΣ ΔΙΕΜΟΡΦΩΘΗΣΑΝ ΤΑ ΜΕΣΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ἡ πρώτη ὀργάνωσις τῶν ταχυδρομικῶν ὑπηρεσιῶν ἤρchiσεν ἀπὸ τὸ 1840, ὅποτε ὁ Ἄγγλος Νίλλ ἐφεῦρε τὸ γραμματόσημον¹⁾. Ἐπειδὴ ἀπὸ τότε καθιερώθη τὰ γραμματόσημα νὰ πληρώνωνται ἀπὸ τὸν ἀποστολέα, τὸ κράτος ἀνέλαβε τὴν ἐκδοσιν αὐτῶν καὶ τὴν μεταβίβασιν τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν δεμάτων διὰ τῶν ταχυδρομικῶν ὑπηρεσιῶν. Διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐξωτερικὸν συνεπήχθη ἀπὸ τοῦ 1875 ἡ *Παγκόσμιος Ταχυδρομικὴ Ἐνωσις* διὰ τῆς συνεργασίας ὄλων τῶν κρατῶν.

Δυσκολία ἐγενήθη ὡς πρὸς τὴν ἀποστολὴν βιαστικῶν μηνυμάτων, ὅπου τὸ ταχυδρομεῖον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνταποκριθῆ. Τὸ πρόβλημα ὅμως ἐλύθη διὰ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ *τηλεγράφου* ὑπὸ τοῦ Μόργς, τοῦ ὑποβουχίου καλωδίου ὑπὸ τοῦ Φήλντ (1866), τοῦ *τηλεφώνου* καὶ τοῦ *ἀσυρμάτου*. Ἐπειδὴ μὲ αὐτὰ ἐπιτυγχάνομεν τὴν ἄμεσον σύνδεσιν μὲ τὰς μακρυνὰς ἀποστάσεις, τὰ ὀνομάσαμεν *τηλεπικοινωνιακὰ μέσα*.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Καὶ ἡ *βιομηχανία* ὠφελήθη ἀπὸ τὰς ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς χημείας. Διότι, ἐνῶ πρὶν ὁ ἐξευγενισμὸς τῶν πρώτων ὕλων ἐγένετο διὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν, τώρα πραγματοποιεῖται διὰ τῶν μηχανῶν καὶ τῶν χημικῶν οὐσιῶν.

Αὐτὸ εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν παραγωγὴν ἀφθόνων καὶ εὐθηνῶν βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀπολαύσεων τοῦ βίου. Ἐπίσης τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν μεταφορικῶν μέσων. Τέλος τὴν μετακίνησιν τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν πρὸς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα καὶ τὴν δημιουργίαν τῶν μεγαλοπόλεων, μὲ ἰσχυρὰν μικροαστικὴν καὶ ἐργατικὴν τάξιν.

Ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀγροτῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια ἐπέφερε τὴν ἀραίωσιν τῶν ἐργατῶν τῆς γῆς. Ἐὰν ὅσοι ἔμειναν εἰς τὰ ἀγροκτήματα δὲν ἠῤῥξανον τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν, πῶς θὰ ἐτρέφεον οἱ ἐργάται τῶν ἐργοστασίων καὶ οἱ ἄλλοι ἄστοί; Ἀσφαλῶς διὰ τῆς καλυτερέσεως τῶν καλλιεργητικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν μεθόδων. Αἱ μηχαναὶ καὶ αἱ χημικαὶ οὐσίαι καθὼς καὶ τὰ πορίσματα τῆς Φυτολογίας καὶ τῆς Ζωολογίας ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ

1. Εἰς τὴν Χώραν μας εἰσήχθη τὸ 1861.

ἐπέφερον καταπληκτικὴν βελτίωσιν αὐτῶν. Σήμερον εἰς τὰ μεγάλα ἀγροκτῆματα (φάρμακ) τὸ ὄργωμα, ἡ συγκομιδὴ καὶ ἡ διατήρησις τῶν καρπῶν γίνεται διὰ μηχανικῶν καὶ χημικῶν μέσων. Τὰ λιπάσματα, τὰ εἰδικὰ φάρμακα, οἱ ἐκλεκτοὶ σπόροι καὶ αἱ διασταυρώσεις τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων αὐξάνουν τὴν παραγωγὴν τῆς γῆς καὶ τῶν κτηνῶν.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ

Αἱ τελειοποιήσεις τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ ἡ μεγάλη ἐξέλιξις τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας ἐπέφερον καὶ τοῦ ἐμπορίου τὴν ἀνάπτυξιν : Ἡ ἐξέλιξις τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας παρέχει τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸ ἐμπόριον νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἀγορὰν ἀφθονίαν προϊόντων καὶ πρώτων ὑλῶν. Ἡ τελειοποίησις τῶν συγκοινωνιῶν διευκολύνει τὴν ταχῆϊαν, ἀσφαλῆ καὶ μὲ χαμηλὸν κόστος μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων εἰς τὰ κέντρα καταναλώσεως.

Διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ συγκοινωνία καὶ τὸ ἐμπόριον τὰ κράτη κατεσκευάσαν μεγάλα τεχνικὰ ἔργα : ὁδοὺς, σιδηραγγας, διώρυγας, γεφύρας, σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς, λιμένας, ἀποθήκας, ψυκτικὰ μηχανήματα κ.λ.

Ἐπρεπεν ὅμως νὰ εὐρεθῇ καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνεταί ἡ συναλλαγὴ εἰς χρῆμα καὶ νὰ γίνωνται γνωστὰ τὰ γεωργικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα εἰς ἄλλους τόπους. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀνεπτύχθησαν καὶ ἀναδιωργανώθησαν αἱ Τράπεζαι καὶ αἱ Ἐκθέσεις. Αἱ μὲν Τράπεζαι διὰ νὰ παρέχουν χρηματικὰς εὐκολίας, αἱ δὲ ἐκθέσεις (ὅπως ἡ Ἐκθεσις Θεσσαλονίκης) διὰ νὰ διαφημίζουσι τὰ προϊόντα.

Ἀποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν τῶν ἐπωφελῶν μέσων εἶναι ὅτι κάθε χώρα δύναται νὰ ἐξάγῃ εὐκόλως τὰ προϊόντα τῆς καὶ νὰ τὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀγοραστῶν τῶν ἄλλων χωρῶν, οὕτως ὥστε νὰ λαμβάνουν ἀξίαν τὰ προϊόντα εἰς τὰς χώρας, ποὺ τὰ παράγουν, καὶ νὰ γίνωνται εὐθηνὰ εἰς ἐκεῖνας, ποὺ τὰ ἀγοράζουσι.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ

Αἱ μεγάλαι ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις μετέβαλαν σιγὰ - σιγὰ καὶ τὸν τρόπον ζωῆς τοῦ μοχθοῦντος ἀνθρώπου. Τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας ἔγιναν ἀφθονώτερα καὶ τελειότερα. Τὸ ἐμπόριον προώδευσε καὶ μὲ τὰ τελειότερα καὶ ταχύτερα συγκοινωνιακὰ

μέσα ἐκέντρισε τὴν διεθνή συνεργασίαν. Ἠυζήθη τὸ μεταναστευτικὸν ρεῦμα πρὸς τὰς νέας χώρας, αἱ εὐρωπαϊκῆ γνώσεις καὶ γλῶσσαι διεδόθησαν εὐρύτερον καὶ ἐκκλιεργήθη σύσφιγξις τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν λαῶν.

Κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ συνέπεια τῆς οικονομικῆς προόδου ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία τῆς ἀστικῆς καὶ ἐργατικῆς τάξεως, αἱ ὁποῖαι κατόρθωσαν νὰ λάβουν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν κυβέρνησιν.

55 Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Παραλλήλως μὲ τὴν πρόοδον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνικῆς σημειώνεται μεγάλη ἐξέλιξις καὶ εἰς τὴν παιδείαν, τὰ γράμματα καὶ τὰς καλὰς τέχνας.

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑΝ

Ἰδιαιτέρως προώδευσεν ἡ Παιδεία. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐμφάνισιν μεγάλων ψυχολόγων καὶ παιδαγωγῶν (*Πεσταλότσι, Ἐρβартος, Μοντεσσόρι, Ντιούι*). Αὐτοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι κοινωνιολόγοι καὶ φιλόσοφοι εἰργάσθησαν, διὰ νὰ κάμουν τὴν ἐκπαίδευσιν ἱκανοποιητικὴν ἀπασχόλησιν τῶν νέων καὶ νὰ δώσουν προγράμματα καὶ μεθόδους διδασκαλίας ἀναλόγους μὲ τὰς κλίσεις τῶν μαθητῶν καὶ τὰ διαφέροντα τῆς ἐποχῆς.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος τὰ ἐκπαιδευτικὰ συστήματα ἔχουν ὀλοκληρωθῆ εἰς ὅλας τὰς προηγμένας χώρας, ὅπου ἔχει γίνεαι πλέον ἰδανικὸν ὅτι ἡ παιδεία ἔχει τὴν δύναμιν νὰ διαμορφώσῃ τοὺς λαοὺς εἰς ἰσχυρὰ ἔθνη. Διὰ τοῦτο ἡ πολιτεία διὰ τῶν ὀργάνων τῆς ἐπιβλέπει, ὥστε τὰ σχολεῖα νὰ ἐργάζωνται ὅπως ἀπαιτοῦν αἱ σύγχρονοι συνθήκαι.

Τὰ ἐκπαιδευτήρια σήμερον μὲ ὀλοκληρωμένα προγράμματα καὶ ἀρτίως κατηρτισμένους διδασκάλους καὶ μὲ ἄλλα μέσα διδασκαλίας ἓνα ἰδανικὸν ἐπιδιώκουν: Νὰ δώσουν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ ἔθνος νέους μὲ εὐρωστα σώματα, ἐπαρκεῖς γνώσεις καὶ φρονήματα ἀνθρωπιστικὰ καὶ ἐθνικά. Τὰ Πανεπιστήμια, τὰ Πολυτεχνεῖα καὶ τὰ Ἰνστιτοῦτα μοχθοῦν νὰ προσφέρουν εἰς τὴν πολιτείαν νέους μὲ πτυχία καὶ ἐφόδια ἱκανότητος εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὴν τεχνικὴν καὶ εἰς τὰς γλώσσας.

Τὴν σχολικὴν μόρφωσιν τὴν συμπληρῶνουν αἱ βιβλιοθήκαι, τὰ μουσεῖα, αἱ ἐκθέσεις ἔργων τέχνης, ἡ Ἐκκλησία, τὰ γυμναστήρια, τὸ θέατρον, ὁ κινηματογράφος, τὰ περιοδικὰ κλπ., ὅπου ὁ νέος ἔχει τὴν

ευκαιρίαν να επαυξήση τὸν μορφωτικόν, ἠθικόν καὶ καλλιτεχνικόν ἐξοπλισμόν του.

Τέλος ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ὄργανισμοί, οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν τὴν μόρφωσιν καὶ τὸν ἐξανθρωπισμόν εἰς διεθνῆς ἐπίπεδον. Τοιοῦτοι ὄργανισμοὶ εἶναι οἱ ἀκόλουθοι :

1) Ὁ Διεθνῆς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, ποὺ ἰδρύθη τὸ 1864 ἀπὸ τὸν Ἑλβετὸν Ἐρρίκον Ντινάν, διὰ νὰ ἀνακουφίζη τὸν πόνον τῶν τραυματιῶν πολέμου καὶ τῶν ἀπόρων ἀσθενῶν καὶ γενικῶς νὰ ἐλαφρῶνῃ τὴν δυστυχίαν. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνθρωπιστοῦ πρὸς ἴδρυσιν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐπήγαγεν ἀπὸ τὰ ὅσα φρικτὰ εἶδεν ὁ ἴδιος εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης τοῦ Σολφερίνο (1859).

2) Τὸ Σῶμα Προσκόπων, ποὺ ἰδρύθη τὸ 1908 ἀπὸ τὸν Ἀγγλὸν στρατηγὸν Πάουελ. Ὁ προσκοπισμὸς εἶναι ἀξιοσύστατος, διότι συνηθίζει τὸ παιδί εἰς τὴν πειθαρχίαν, τὴν ἀγάπην τοῦ ὑπαίθρου, εἰς τὴν κοινωνικὴν συνεργασίαν καὶ τὴν προσήλωσιν εἰς τὰ ὑψηλότερα ἰδανικὰ τῆς ἀνθρωπότητος (φιλίαν, αὐτοθυσίαν κ.λ.π.).

3) Ἡ Οὐνέσκο, ποὺ ἰδρύθη συμφώνως μὲ τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ ΟΗΕ, διὰ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν πνευματικὴν συνεργασίαν μεταξὺ τῶν λαῶν διὰ τῆς ἀναπτύξεως μορφωτικῶν σχέσεων ἀπὸ πνευματικούς ἀνθρώπους (εἰς τὴν λογοτεχνίαν, θέατρον, καλὰς τέχνας, μουσικὴν, εἰς τὴν παιδείαν κ.λ.π.).

Εἰς τὰς ἀνωτέρω διεθνεῖς ὀργανώσεις μετέχει λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ἡ χώρα μας.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ τὸ α' τοῦ 19ου ἀνεπτύχθησαν ἡ γερμανικὴ φιλοσοφία καὶ λογοτεχνία.

Ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς φιλοσόφους ἐκείνοι ποὺ ἔδωσαν μεγάλην ὄθησιν εἰς τὸν φιλοσοφικὸν στοχασμόν εἶναι ὁ Κάντιος καὶ ὁ Ἔγκελος. Ὁ πρῶτος, (1724 - 1804), ποὺ ἔχει ὀνομασθῆ «πατὴρ τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας», παραδέχεται ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ ἐμπειρίαι ποὺ παίρνομε ἀπὸ τὴν ζωὴν μᾶς δίδουν τὴν ὕλην, ἐνῶ ὁ νοῦς τὰς μορφὰς τῆς γνώσεως. Σύμφωνα μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ Ἐγγέλου ἐκεῖνο ποὺ ἔχει πραγματικὴν ὑπόστασιν εἰς τὴν ἱστορίαν εἶναι ἡ πνευματικὴ ζωὴ (φιλοσοφία, τέχνη, θρησκεία). Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ θεωροῦνται ἀρχηγοὶ τοῦ ἰδεαλισμοῦ.

Μεγάλοι λογοτέχνη παγκοσμίου φήμης ἀνεδείχθησαν οἱ Γερμανοὶ

Γκαϊτε, Σίλλερ και Χάινε. 'Ο Γκαϊτε (1749 - 1832) ἔγραψε τὸ ἀθάνατον μυθιστόρημα «Βέρθερος» καὶ τὸ ὑπέροχον ποίημα «Φάουστ». 'Ο Σίλλερ, σύγχρονος τοῦ πρώτου, ὑπῆρξε μεγάλος δραματογράφος· ἀριστουργήματά του θεωροῦνται «οἱ Λησταί», καθὼς καὶ ὁ «Γουλιέλμος Τέλλος». 'Ο Χάινε διεκρίθη ὡς λυρικός ποιητής· ἡ συλλογή του «Βιβλίον τῶν Ἀσμάτων» φημίζεται ὡς κλασσικόν, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ ποιήματά του ἔχουν μεταφρασθῆ καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ ἐξοχώτεροι ποιηταὶ εἶναι οἱ φιλέλληνες Βύρων καὶ Σέλλεϋ καὶ μυθιστοριογράφοι ὁ Ντίκενς, Ουὼλτερ Σκότ, Κίπλιγγ κ.ἄ.

Τὰ διασημότερα ὀνόματα τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας εἶναι ὁ Βίκτωρ Οὐγγώ («Οἱ Ἀθλοῖσι») καὶ «Παναγία τῶν Παρισίων») καὶ ὁ Ἀλέξ. Λουμῆς πατὴρ («Οἱ 3 Σωματοφύλακες»)· ἐπίσης καὶ ὁ Ἰούλιος Βέρον καὶ ὁ Αἰμ. Ζολᾶ ἐγοήτευσαν ἀναριθμήτους ἀναγνώστας των.

Ἀπὸ τοὺς Ρώσους οἱ πλέον ἀξιανάγνωστοι διηγηματογράφοι ὑπῆρξαν ὁ Λέων Τολστόϊ («Πόλεμος καὶ Εἰρήνη») καὶ ὁ Ντοστογιέφσκυ («Ἐγκλημα καὶ τιμωρία») καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ Λέομοντοφ, Γκόρκυ κ.ἄ.

Εἰς τὴν Νορβηγίαν διεκρίθη ὁ Κνοὺτ Χάμσουν («Ἡ πῆννα»).

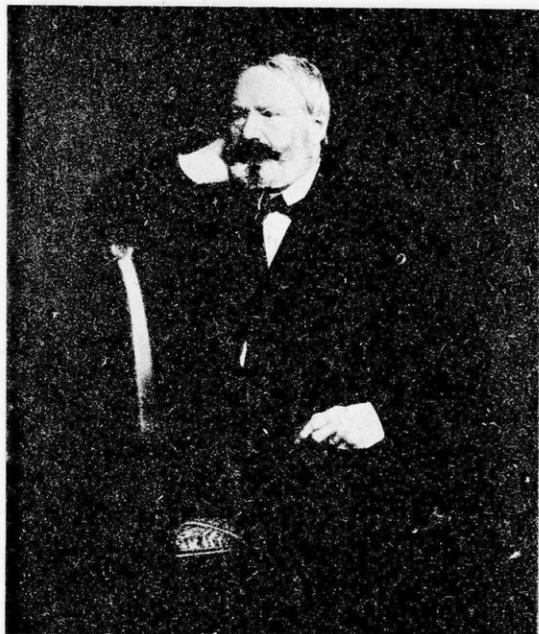
Ἐκ τῶν Ἀμερικανῶν ἀξιόλογοι θεωροῦνται εἰς τὴν ποίησιν ὁ Ἔντγκαρ Πόε, ἐνῶ εἰς τὴν διηγηματογραφίαν οἱ Κοῦπερ καὶ Ἰοβιγκ.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΝ

Ἀπὸ τοὺς θεατρικούς συγγραφεῖς, πού τὰ ἔργα των ἐπαίχθησαν εἰς ὅλας τὰς πολιτισμένας χώρας, σημειώνομεν τοὺς ἐξῆς: Τὸν Ἀγγλον

Εἰκ. 52. 'Ο Γκαϊτε

Εικ. 53. Ο Βίκτωρ Ουγκώ.

ήθοποιους εις την συσκευήν του.

Η ΠΡΟΟΔΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗΝ. ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΜΟΥΣΙΚΟΙ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἀμερικὴ ἔδιδον τοὺς μεγάλους ἐφευρέτας, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ἰταλία παρουσιάζουν τοὺς μεγαλύτερους μουσικοὺς τῶν αἰώνων.

Ὁ μέγιστος τῶν γερμανῶν συνθετῶν εἶναι ὁ Μπετόβεν (1770 - 1827). Μολονότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἔχασε τὴν ἀκοήν του, ἐξηκολούθει νὰ συνθέτῃ. Ὑπάρχει κανεὶς ποὺ νὰ μὴ ἀπήλασε τὰς ἀθανάτους «Συμφωνίας» καὶ τὸν «Φιντέλιο» τοῦ Μπετόβεν; Ἄλλος μέγας Γερμανὸς μουσικὸς εἶναι ὁ Βάγνερ (1813 - 1883), ποὺ ἔδωκε πνοήν εἰς τὸ μουσικὸν δράμα. Ἀγαπᾶται πολὺ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, διότι ἐμελοποίησε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς θρύλους τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἀριστοῦρ-

Μπέοργ Σόου, τὸν Νορβηγὸν Ἴφρεν, τοὺς Ρώσους Τουργκένιεφ, Γκόγκολ καὶ Τσέχοφ, τὸν Γάλλον Ἀλ. Λουμᾶν υἱὸν («Κυρία μὲ τὰς Καμελίας») καὶ τὸν Γερμανὸν Χάουπτμαν.

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ 20οῦ αἰῶνος τὸ θέατρον ἀρχίζει νὰ παραγκωνίζεται ὑπὸ τοῦ κινηματογράφου. Αἱ ταινίαι, βωβαὶ παλαιότερον, ὁμιλοῦσαι σήμερον καὶ μὲ μουσικὴν, δύνανται νὰ προβληθοῦν παντοῦ καὶ μὲ εὐθηνὸν εἰσιτήριον. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ ἀκόμη ἐπειδὴ παρουσιάζουν σκηναὺς καὶ δράσεις εἰς πλατυτέραν κλίμακα ἀπὸ τὴν θεατρικὴν σκηνήν, προσελκύουν πολλοὺς θεατᾶς.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ὁ κινηματογράφος εἶρε ἀνταγωνιστὴν τὴν τηλεόρασιν. Διότι, ὅταν διαθέτῃ κανεὶς συσκευὴν τηλεόρασεως, παρακολουθεῖ τὸ θέατρον ἀπὸ τὴν οἰκίαν του ἀκούων καὶ βλέπων τοὺς

γημά του θεωρείται «Τὸ δακτυλίδι τῶν Νιμπελουγιεν». Ἀπὸ τοὺς Αὐστριακοὺς διεκρίθησαν ὁ Μότσαρτ καὶ ὁ Σούμπερτ. Ἀπὸ τοὺς Πολωνοὺς ὁ Σοπέν. Ἡ Ρωσία ἀνέδειξε τὸν Τσαϊκόφσκι. Ἡ Ἰταλία τέλος τοὺς μεγαλυτέρους μουσικοὺς μελοδραμάτων : 1) τὸν Ροσσίνι, ποὺ συνέθεσε τὴν ὕπεραν «Γουλιέλμος Τέλλος» καὶ τὸν Βέρντι, τοῦ ὁποίου τὰ μελοδράματα («Τροβατέρε» καὶ «Ἄιντα») θεωροῦνται ἀριστουργήματα.

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΑΛΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Οὔτε ἡ γλυπτικὴ οὔτε ἡ ζωγραφικὴ τῶν δύο τελευταίων αἰώνων ἐφθασαν εἰς τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆλθον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἀπὸ τοὺς γλύπτας ὁ Βέλγος Μενιὲ προσπαθεῖ νὰ παραστήσῃ εἰς τὰ ἔργα του τὸν ἄνθρωπον τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ μόχθου. Ὁ Γάλλος Ροντέν, ποὺ θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς μας, κατεσκεύασε τὸν «Σκεπτόμενον», γλυπτὸν ποὺ διὰ τῆς στάσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως φανερώνει τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ διανοούμενου ἀνθρώπου.

Εἰς τὴν ζωγραφικὴν ὁ Γάλλος Δελακρουά ἀρέσκειται νὰ παριστάνῃ ἱστορικὰς σκηνάς· ἐνῶ ὁ συμπατριώτης του Μιλλιὲ καὶ ὁ Ἑλβετὸς Μπέκλιν προτιμοῦν τοπία καὶ σκηνάς ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν.

Πολὴ μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας καλὰς τέχνας εἶχεν ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς δύο κυρίως λόγους : Πρῶτον εἰς τὴν γοργὴν ἐξέλιξιν τῶν κωμωπέων εἰς μεγάλας πόλεις, αἱ ὁποῖαι χρειάζονται δημόσια καταστήματα, ρυμοτομίαν, πλατείας, σιδηροδρο-

Εἰκ. 51. Ὁ Μπιετόβεν

μικούς σταθμούς, θέατρα, κινηματογράφους και άλλα εὐπρεπῆ κτίρια. Δεύτερον εἰς τὴν ἐμφάνισιν νέων οἰκοδομησίων ὑλικῶν μεγάλης ἀντοχῆς, ὅπως ὁ σίδηρος καὶ τὸ τσιμέντο. Μὲ σιδηροὺς σκελετοὺς, οἱ ὁποῖοι γεμίζονται ἀπὸ σκυροκονίαμα, οἱ ἀρχιτέκτονες δημιουργοῦν στερεὰς βάσεις ὥστε νὰ δίδουν μεγάλα ὕψη εἰς τὰς κατοικίας. Ἔτσι εἰς μὲν τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης ἐπιβάλλεται ἡ πολυκατοικία, εἰς δὲ τὴν Ἀμερικὴν προτιμᾶται ὁ οὐρανοξύστης.

Ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν οἱ ἀρχιτέκτονες προσπαθοῦν νὰ συνδυάσουν τὸ τερπὸν μετὰ τοῦ ὠφελίμου: Νὰ προσαρμόζουν δηλ. τοὺς ὄγκους τῶν οἰκοδομῶν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, χωρὶς νὰ παραβιάζουν τὴν αἰσθητικὴν τῶν ἐμφάνισιν. Ἰδιαιτέρως προσέχουν τὸν φωτισμὸν, τὸν ἀερισμὸν καὶ τὰς ἄλλας ἀνέσεις.

56 Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ χώρα μας μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς της ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν εὐρίσκειτο σχεδὸν εἰς πνευματικὴν καλλιτεχνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀπομόνωσιν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ τὰς προόδους πού εἶχον ἐπιτελέσει οἱ πολιτισμένοι λαοί.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἐξηκολούθησεν ἡ κατάπτωσις. Ἡ Ἐπανάστασις εἶχε δημιουργήσει ἀταξίαν καὶ ἐξαθλίωσιν. Οἱ ἀγροὶ εἶχον μείνει ἔρημοι καὶ ἀκαλλιέργητοι, αἱ περισσότεραι πόλεις καὶ τὰ χωρία ἦσαν κατεστραμμένα. Ἡ βιοτεχνία, τὸ ἐμπόριον, ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ Παιδεία ἐχώλαινον. Ἐκεῖνο δὲ πού ἄργησε νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλάς ἦτο ἡ χρηστὴ διοικήσις καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν νόμων, διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἦτο δυνατὸν εὐκόλως νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν ὑπακοὴν πρὸς τοὺς νόμους.

Ἐν τούτοις διὰ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν προηγμένων λαῶν καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν μετεπαναστατικῶν κυβερνήσεων ἡ τάξις ἤρχισε νὰ ἐπιβάλλεται καὶ ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, τῆς διοικήσεως, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς παιδείας ἀναπτύσσονται καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ, ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ὅταν ἀπηλευθερώθη ἡ Ἑλλάς, ὁ πληθυσμὸς της μόλις ἔφθανε τὰς 900.000 ψυχὰς καὶ ἡ ἔκτασίς της τὰ 50.000 τετρ. χιλιομ. Ἀργό-

τερον, διὰ τῶν ἀπελευθερωτικῶν πολέμων τῶν τέκνων της, τὸ ἐμβαδὸν της ἔφθασε τὰ 130.000 τετρ. χιλιόμετρα καὶ ὁ πληθυσμὸς της τὰς 8.400.000 ψυχάς. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν αὐτὸν 2 1/2 ἑκατομ. Ἕλληνες ἔχουν μεταναστεύσει εἰς ξένας χώρας καὶ ἄνω τοῦ 1/2 ἑκατομ. εἶναι ἀκόμη ἀλύτρωτοι ἢ ὑπὸ ξένην ἐξάρτησιν.

Τὸ πολίτευμα τῆς χώρας κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1952 εἶναι βασιλευομένη δημοκρατία. Πραγματικὸς κυβερνήτης εἶναι ὁ λαός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πηγάζουν ὅλαι αἱ ἐξουσίαι. Αὐτὸς ἐκάστην τετραετίαν, διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, ἐκλέγει καὶ στέλλει εἰς τὸ βουλευτήριον τοὺς 300 ἀντιπροσώπους του. Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς ὁ βασιλεὺς ἀναθέτει τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸ κόμμα ποὺ ἐπλειοψήφησε. Τὰ κόμματα τῆς ἀντιπολιτεύσεως λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς βουλῆς καὶ ἐλέγχουν τὰς πράξεις καὶ τὰ νομοθετήματα τῆς κυβερνήσεως.

Ὁ πρωθυπουργὸς μὲ τοὺς 18 ὑπουργούς, τοὺς 52 νομάρχας καὶ τὸν ὑπαλληλικὸν μηχανισμόν κυβερνοῦν τὸ κράτος ὡς υπεύθυνα ὄργανα τῆς πολιτείας καὶ ἐνεργοῦν συμφώνως μὲ τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς βασιλευομένης δημοκρατίας ποὺ λέγεται Σύνταγμα. Ὁ βασιλεὺς εἶναι κληρονομικὸς καὶ ἐποπτεύει διὰ τὴν ὁμαλὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας συμφώνως μὲ τὰ ἄρθρα τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον ὀρκίζεται νὰ τὸ τηρῇ καὶ νὰ ἐποπτεύῃ ἂν τὸ τηροῦν καὶ οἱ ἄλλοι.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ. Η ΠΑΙΔΕΙΑ. ΑΙ ΕΝΟΠΛΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Μόλις ἤρχισεν ἡ Ἐπανάστασις καὶ ἐξετελέσθη ὁ Πατριάρχης, διεκόπησαν αἱ διοικητικαὶ σχέσεις τῶν ἐκκλησιῶν, ποὺ εὕρισκοντο εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῶν ἐπαναστατῶν, μὲ τὸ Πατριαρχεῖον. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ ἀδυναμία τοῦ Πατριαρχείου νὰ ἐκτελῇ τὰ διοικητικὰ του καθήκοντα εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ κηρυχθῇ ἡ Ἐκκλησία τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος αὐτοκέφαλος (1833). Τὸ Πατριαρχεῖον ἀντέδρασεν, ἀλλὰ τὸ 1850 ἐγεγῶρισε τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία δὲν ἔπαυσε νὰ διατηρῇ πνευματικὰς σχέσεις μετὰ τῆς κεφαλῆς τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀθηνῶν καὶ 66 ἄλλας μητροπόλεις. Ἀνωτάτη ἀρχὴ αὐτῆς εἶναι ἡ Ἱερά Σύνοδος, ἀποτελουμένη ἀπὸ 6 συνοδικούς, τῶν ὁποίων προεδρεύει ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν.

Ἡ Παιδεία, ὅπως ἐτονίσαμεν, ἐθεμελιώθη ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν

και επί του Ὁθωνος ἔλαβε τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τῆς εἰς Στοιχειώδη, Μέσην καὶ Ἀνωτάτην. Ἡ προσπάθεια διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐσυνεχίσθη ἔκτοτε μέχρι σήμερον καὶ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι καὶ ὁ ἀναλφαβητισμὸς ἐπολεμήθη καὶ τὸ ὅλον ἐκπαιδευτικὸν μας σύστημα ἐβελτιώθη πολὺ. Ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἰδίως ἡ συνεχὴς αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν καὶ τῶν σχολείων: Εἰς τὴν Δημοτικὴν Ἐκπαίδευσιν ἔχομεν 12.000 σχολεῖα, μὲ 1 ἑκατομύριον μαθητάς· εἰς τὴν Μέσην 640 γυμνάσια καὶ ἰσάριθμα περίπου λύκεια καὶ οἰκονομικὰ ἢ ναυτικὰ σχολεῖα μὲ σύνολον περίπου 300.000 μαθητάς. Εἰς τὴν Ἀνωτάτην 3 Πανεπιστήμια, 1 Πολυτεχνεῖον καὶ 20 ἄλλαι Ἀνώτεραι Σχολαὶ δέχονται ετησίως 20.000 φοιτητάς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὸ $\frac{1}{4}$ εἶναι γυναῖκες.

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι ἡ παιδεία ἔγινεν δικαίωμα τόσον διὰ τοὺς ἄρρενας ὅσον καὶ διὰ τὰς θηλείας. Ἐπίσης καὶ διὰ τοὺς ἀγραμμάτους ἐνηλίκους φροντίζει ἡ πολιτεία διὰ τῆς ἰδρύσεως σχολείων ἀναλφαβήτων. Ἀκόμη καὶ διὰ τὰ ἄπορα ἐργαζόμενα παιδιά κατεβλήθη μέριμνα πρὸς μόρφωσιν διὰ τῆς ἰδρύσεως νυκτερινῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων.

Ἀπὸ τὸ 1926 ἰδρύθη καὶ λειτουργεῖ καὶ ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μὲ σκοπὸν τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημῶν, τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ γενικῶς τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων.

Τὰς ἐνόπλους δυνάμεις τὰς ἔχει ὀργανώσει ἡ πατρίς μας, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀκεραιότητά της ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Τὰς ἀποτελοῦν ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς, τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ ἡ πολεμικὴ ἀεροπορία. Ὁ στρατὸς μας εἶναι ἰσχυρὸς καὶ πλήρως ὀργανωμένος, διότι ἔχει ἐφοδισθῆ μὲ ὅλα τὰ τελευταῖα ὅπλα (τάνκς, πυραύλους, ραντάρ κλπ.) καὶ ἀσκεῖται τακτικὰ ἀπὸ ἐμπείρους ἀξιωματικούς. Κάθε ἐλληνόπουλον, μόλις συμπληρώσῃ τὸ 21ον ἔτος, θεωρεῖ ὑποχρέωσίν του νὰ σπεύσῃ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν στρατιωτικὴν του θητεῖαν προσφέρον τὸν βραχίονά του καὶ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις αὐτοῦ εἰς τὴν μεγάλην του μητέρα, τὴν Πατρίδα.

57 Αἱ Προοδοὶ εἰς τὸν Οἰκονομικὸν Βίον

Οἰκονομία Ἀκατεργαστῶν Εἰδῶν

Ἡ γεωργία θεωρεῖται ὡς ὁ βασικὸς κλάδος τῆς ἐθνικῆς μας οἰκονομίας. Αὐτὸ εἶναι φυσικόν, διότι μαζὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν ἀπασχο-

λοῦν τὸ 52% τοῦ ἔθνου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἔτησία ἀξία τῶν γεωργικοκτηνοτροφικῶν προϊόντων ὑπερβαίνει τὰ 20 δισεκατομμύρια δραχμὰς.

Τὴν πρόβodon αὐτὴν τὴν ἐπέτυχε τὸ κράτος διὰ τῆς εισαγωγῆς τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν κατακτήσεων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν (λιπάσματα, μηχαναί, ἐξευγενισμένα ζῶα καὶ σπόροι, γεωπόνοι, κτηνίατροι, φάρμακα κλ.). Ἐπίσης διὰ τῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων (ἀποξηράνσεως λιμνῶν, κατασκευῆς φραγμάτων εἰς τοὺς ποταμούς κλ.).

Τὰ βασικώτερα γεωργικὰ προϊόντα εἶναι τὰ δημητριακὰ (ἄνω τῶν 3 δισεκατομ. κιλῶν), τόσα πὺ χρειάζεται ἡ χώρα μας διὰ νὰ ἔχη αὐτάρκειαν. Ἄλλα προϊόντα, τῶν ὁποίων κάμνομεν καὶ ἐξαγωγήν, εἶναι ὁ καπνός, ὁ βάμβαξ, ἡ ἄρνη, τὰ φρούτα, ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον, ἡ σταφίς, τὰ σῦκα, αἱ βρώσιμοι ἐλαῖαι κλ.

Τὰ κτήνη τῆς Ἑλλάδος ὑπερβαίνουν τὰ 10 ἑκατομμύρια ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ 1/2 εἶναι πρόβατα. Ἐπίσης ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ κτηνοτροφία, ἡ μελισσοκομία καὶ ἡ σηροτροφία (καλλιέργεια μεταξοσκώληκος). Εἰς κτηνοτροφικὰ εἶδη δὲν ἔχομεν ἐπάρκειαν, διὰ τοῦτο εἰσάγομεν κατεψυγμένα κρέατα καὶ πουλερικά καθὼς καὶ εἶδη γαλακτοκομίας (τυριά, βούτυρα κλ.).

Η ΑΛΙΕΙΑ ΚΑΙ Η ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΑ

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῶν παραθαλασσίων μερῶν καθὼς καὶ τῶν λιμνῶν μοχθοῦν καὶ κινδυνεύουν, διὰ νὰ περισυλλέξουν τοὺς θησαυροὺς τῶν βυθῶν. Μεταπολεμικῶς ἡ ἀλιευτικὴ ναυτιλία ἀνασυγκροτηθεῖσα ἐτριπλασιάσθη καὶ ἐκτελεῖται μὲ τρόπον ἐπιστημονικώτερον καὶ τεχνικόν. Ἄλλὰ καὶ τὸ εἰσόδημα αὐτὸ μόνον κατὰ τὸ 70% καλύπτει τὰς ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, δι' αὐτὸ εἰσάγομεν ἀλίπαστα καὶ κατεψυγμένα θαλασσινὰ καὶ ἡ χώρα σπαταλᾷ πολὺτιμον συνάλλαγμα.

Ἀπὸ τοὺς ἀλιεῖς πολλοὶ (Σπετσιοῦται, Ὑδραῖοι, Δωδεκανήσιοι) ἀσχολοῦνται καὶ μὲ τὴν σπογγαλιεῖαν καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν εἰδικὸν στόλον καὶ μηχανήματα. Ἀλιεύουν συνήθως εἰς τὰ παράλια τῆς Β. Ἀφρικῆς, τῆς Κύπρου κ.λ., τοὺς πλέον ἐκλεκτοὺς σπόγγους, οἱ ὁποῖοι εἶναι περιζήτητοι εἰς τὰς ξένας ἀγοράς.

ΑΛΛΑ ΕΙΔΗ ΠΡΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΙΝ

Ἡ χώρα μας ἔχει καὶ ἄλλα ἀκόμη εἶδη καὶ πρώτας ὕλας πρὸς ἀξιοποίησιν: *ιαματικά ὕδατα, ὄρυκτά, ἀρχαιότητας, ὠραία τοπία* (νήσους, ἀκτὰς, κοιλάδας) καὶ ὕδατα τὰ ὅποια δύνανται νὰ ποτίσουν τοὺς ξηροὺς ἀγρούς καὶ νὰ τοὺς κάμουν γονιμωτέρους· ἐπίσης ὡς *λευκὸς ἄνθραξ* νὰ μᾶς δώσουν ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν. Ἔχει *σπῆλαια*, τὰ ὅποια κρύπτουν παλαιούς πολιτισμούς καὶ ὑπερόχους σταλακτίτας. Ἔχει δάση ποὺ καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ ἐκμεταλλεῶμεθα μὲ προσοχὴν. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν πηγὴν πλοῦτου, ποὺ θέλει ὀργάνωσιν διὰ νὰ καταστῆ προσοδοφόρος.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΕΞΕΥΓΕΝΙΣΜΕΝΩΝ ΕΙΔΩΝ

Ἡ *βιομηχανία - βιοτεχνία* εἶναι, ἔπειτα ἀπὸ τὴν γεωργίαν, ἡ δευτέρα πηγὴ εἰσοδήματος. Ἡ *βιομηχανία* εἶναι ἐργοστασιακὴ καὶ ἐξευγενίζει τὰς πρώτας ὕλας μὲ μηχανάς.

Οἱ ἀπασχολούμενοι εἰς αὐτὴν ὑπερβαίνουν τὰς 500.000 καὶ τὰ ἐργοστάσια τὰς 3.000. Τὰ τελευταῖα διακρίνονται εἰς *κλωστοῦφαντοργικά, παραγωγῆς λιπασμάτων, τροφῶν, ποτῶν, σιγαρέττων, τσιμέντου, πολεμικῶν εἰδῶν, διυλίσεως κανσίμων, μεταλλουργίας, ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ ναυπηγήσεως μεγάλων πλοίων.*

Τὰ περισσότερα ἐργοστάσια εὐρίσκονται εἰς τὰς Πάτρας, Ἄργος, Σῦρον, Ἀθήνας, Πειραιᾶ, Ἐλευσίνα, Βόλον, Θεσσαλονίκην, Ἐδεσσαν, Λάρισαν· διὰ τοῦτο καὶ αἱ πόλεις αὗται ἔχουν συγκεντρώσει πληθυσμὸν καὶ μεγαλυτέραν πρόοδον.

Ἡ ἑλληνικὴ *βιομηχανία* ἀριθμεῖ ἡλικίαν 125 ἐτῶν. Ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς Ὀθων τὸ 1839. Κατανοῶν τὴν ἀξίαν τῆς ὀ ἐθνικὸς εὐεργέτης Εὐάγγ. Ζάππας προσῆλθεν ὡς χορηγὸς διὰ τὴν ἴδρυσιν εἰδικοῦ ἰδρύματος, εἰς τὸ ὅποιον νὰ ἐκτίθενται τὰ ἔργα *βιομηχανίας καὶ βιοτεχνίας*· ἔτσι ἐκτίσθη τὸ 1859 τὸ *Ζάππειον μέγαρον*.

Ἐκτοτε ἤρχισαν νὰ ἰδρύνονται ἐργοστάσια, τὰ ὅποια ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῆς *βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως* τῆς χώρας. Ἡ πρόοδος ὅμως ὑπῆρξε βραδεῖα ἐξ αἰτίας τῆς στενότητος τῶν ὀρίων τῆς χώρας καὶ τῆς ἐλλείψεως εἰδικευμένων τεχνιτῶν καὶ κεφαλαίων. Ἀλλὰ ὅταν τὸ 1881 προσηρτήθη ἡ Θεσσαλία καὶ ὁ Τρικουπῆς εἰργάσθη διὰ τὴν κατασκευὴν

λιμένων και σιδηροδρόμων, τότε και η βιομηχανία εκινήθη περισσότερο. Την μεγαλύτερη ανάπτυξη έλαβε μετά την προσάρτηση των νέων χωρών και κυρίως κατά την διάρκεια του α' ευρωπαϊκού πολέμου, που η χώρα δεν ήδύνατο να εισαγάγη εκ του εξωτερικού βιομηχανικά προϊόντα.

Η βιοτεχνία επεξεργάζεται τις πρώτες ύλες δι' απλών εργαλείων και στοιχειωδών εγκαταστάσεων εις τον οίκον, δια τούτο καλεῖται και *οικοτεχνία*. Δεν διαθέτει μηχανάς, αλλά εργαλεία και τις χείρας του εργάτου. Τα έργα της μάς είναι γνωστά ως λαϊκή τέχνη. Η Σκυρος, το Μέτσοβον, τα Ίωάννινα, η Καλαμάτα έχουν τα πρωτεῖα.

Το εμπόριον ἦτο περιορισμένον κατά τον 19ον αἰώνα. Αυτό ωφέιλετο εις την καθυστέρησιν τῆς βιομηχανίας και την ἔλλειψιν συγκοινωνιακῶν μέσων. Όταν αὐτά προώδευσαν, συνηκολούθησε και τὸ εμπόριον, ὥστε τὸ 1960 ἡ χώρα ἐξήγαγεν εἶδη ἀξίας 6 δισεκατομμυρίων δραχμῶν και εἰσήγαγεν εἶδη ἀξίας 21 δισεκατομμυρίων δραχμῶν. Ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῶν δύο τελευταίων ἀριθμῶν φαίνεται ὅτι ἡ ἀξία τῶν εἰσαγομένων εἶναι μεγαλύτερα τῶν ἐξαγομένων και ὅτι τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον ἔχει σοβαρὸν ἔλλειμμα. Τοῦτο καλύπτεται ἀπὸ τὸν τουρισμὸν, τὴν ναυτιλίαν και τὰ ἐμβάσματα τῶν μεταναστῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Πάντως ἐπιβάλλει καθῆκον εις τὰς ἐκάστοτε κυβερνήσεις νὰ τὸ μειώσουν και νὰ φθάσουν εις τὸ ποθητὸν ἰσοζύγιον.

ΑΙ ΜΕΤΑΦΟΡΑΙ, ΤΑ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ, ΤΗΛΕΦΩΝΕΙΑ Κ.Λ.

Τὰ πρῶτα ὀδικὰ δίκτυα ἐστρώθησαν ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Μαιζὸν εις τὴν Πελοπόννησον τὸ 1829. Ἡ προσπάθεια ἐσυνεχίσθη ἐπὶ Ὅθωνος. Ἀλλὰ κυρίως ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Α' ὁ Χαρ. Τρικούπης εἰργάσθη διὰ τὴν κατασκευὴν λιμένων, γεφυρῶν, ὁδῶν και σιδηροδρόμων. Πρὸ τοῦ 1880 *σιδηρόδρομοι* (1) εις τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχαν. Σήμερον ἡ Ἑλλάς διαθέτει σιδηροδρομικὰς γραμμάς μήκους 2200 χιλιομέτρων και αὐτοκινητοδρόμους ἄνω τῶν 50.000 χιλιομέτρων. Τὰ αὐτοκίνητα ὑπερέβησαν ἤδη τὰς 240.000. Ἐπίσης διαθέτει 19 ἀερολιμένας διὰ τὰς ἀεροπορικὰς συγκοινωνίας.

Περισσότεραν ἀνάπτυξιν ἔλαβεν κατὰ τοὺς δύο παγκοσμίους πολέμους ἡ ναυτιλία. Τόσῃν ὥστε εις τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἡ Ἑλλάς

1. Τὸ 1868 ἄρχισε νὰ λειτουργῇ ὁ πρῶτος ἀτμήλατος σιδηρόδρομος Ἀθηνῶν Πειραιῶς. Πρὶν ἡ πρωτεύουσα ἐπικοινωνοῦσε μὲ τὸ ἐπίνειον δι' ἀμαξῶν.

κατέχει σήμερα την πέμπτην θέσιν εἰς τὸν κόσμον μὲ 1800 φορτηγὰ πλοῖα χωρητικότητος 17 ἑκατομμυρίων τόννων, τῶν ὁποίων τὰ πληρώματα ὑπερβαίνουν τὰς 50.000. Αὐτοὶ ἀποστέλλουν εἰς τὴν πατρίδα των ἐμβάσματα ἀξίας 100 ἑκατομμυρίων δολλαρίων. Ἐκτὸς τῶν φορτηγῶν ἡ Ἑλλάς διαθέτει καὶ περὶ τὰ 300 ἐπιβατηγὰ πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων 8 ὑπερωκεάνεια.

Ἡ πρόοδος τῶν μέσων μεταφορᾶς καὶ ταξιδίου συντέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τουρισμοῦ. Τὸ 1960 ἐπεσικέθησαν τὴν Ἑλλάδα ἄνω τῶν 400.000 περιηγηταί, πού ἀφῆκαν ἄνω τῶν 50 ἑκατομμυρίων δολλάρια.

Τὸ ταχυδρομεῖον ἰδρύθη τὸ 1829 ἀπὸ τὸν Καποδίστριαν. Τριάκοντα ἔτη ἀργότερον ὁ Ὅθων ἴδρυσεν τὰς τηλεγραφικὰς ὑπηρεσίας. Τὸ 1895 ὀργανώθησαν αἱ τηλεφωνικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς χώρας.

Τὸ κράτος μας ἀποδίδον σημασίαν εἰς τὰς μεταφορὰς καὶ ἐπικοινωνίας ἴδρυσεν τὸ 1914 τὸ Ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας.

58 ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Αἱ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ ἡ στενότης πόρων ζωῆς παρηπόδισεν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν κατὰ τὴν πρώτην εἰκοσιπενταετίαν μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν.

Τὸ κράτος ἦτο πτωχὸν καὶ μὲ τὰ ὀλίγα χρήματα πού ἐξοικονομοῦσε διὰ τῆς δανειακῆς πολιτικῆς, μόλις ἐπαρκοῦσαν νὰ πληρώνη τοὺς ὑπαλλήλους καὶ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας. Τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα καὶ τὰ ἄλλα δημόσια καταστήματα, πού ἰδρύθησαν, ἔγιναν διὰ δωρεῶν τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν (1), μετὰξὺ τῶν ὁποίων πρῶτοι τὰ ἐχρηματοδότου ἀπὸ τὴν χορηγίαν των οἱ βασιλεῖς Ἀμαλία καὶ Ὅθων. Ἀμφότεροι δὲν ἐκαλλιέργησαν μόνον τὴν «Μεγάλην Ἰδέαν», ἀλλὰ ἐμόχθησαν καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἴδρυσιν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων. Ἡ πενταετία πού ἐπηκολούθησεν ἀπὸ τοῦ τέρατος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου εἶναι περίοδος μεγάλων ἔργων (ἴδρυσις Ζαππείου, τηλεγραφικῶν ὑπηρεσιῶν, Συναίας Ἀκαδημίας κλπ.). Ἡ ἰδία προσπάθεια ἐσυνεχίσθη καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων βασιλέων.

1. Πρόκειται διὰ τοὺς ἐθνικοὺς εὐεργέτας τῆς β' περιόδου Γ. Σταύρου, τοὺς Ζάππας, τοὺς Τσιτσῆς, τὸν Σταυράρα, τὸν Συγγρόν, τὸν Ἀβέρωφ, Μπενάκη κλ.

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγὴ τῆς χώρας μας μετὰ τὴν ἐπανάστασιν χωρίζεται εἰς δύο περιόδους. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ποὺ ἐγράφησαν μέχρι τοῦ 1888 καὶ ἡ δευτέρα ὕσα συνετέθησαν κατόπιν. Εἰς τὴν πρώτην περίοδον ἀνήκουν οἱ ἀπομνημονευματογράφοι, δηλ. συγγραφεῖς ποὺ δὲν ἀντλοῦν τὰ θέματα των ἀπὸ τὴν παράδοσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν, ἀπὸ τὰ μεγάλα γεγονότα, ὅπως τὰ εἴησαν. Σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Ἰω. Μακρυγιάννης «Ἀπομνημονεύματα», τοῦ ὁποίου ἡ μαρτυρία εἶναι δόνησις, ποὺ πηγάζει κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὸ 1821 καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁθωνος. Ἄν καὶ ἀγράμματος ἔχει πλοῦτον καὶ βάθος στοχασμοῦ. Ἡ γλῶσσα του εἶναι λαϊκὴ, δωρικῆς λιτότητος. Ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης «Διήγησις συμβάντων τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς» διανθίζει τὴν ἀφήγησίν του μὲ μύθους, διαλόγους καὶ παραβολὰς. Ὁ Χριστόφ. Περραιβὸς μὲ τὸ ἔργον του «Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας».

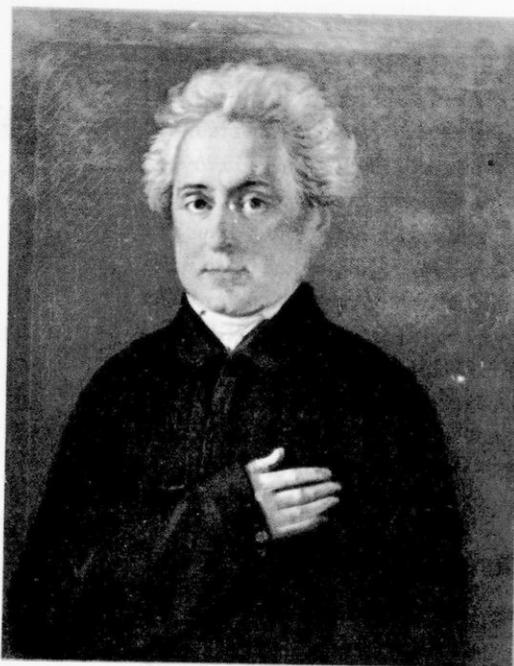
Ἡ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Αὕτη παρουσιάζει δύο σχολὰς, τὴν Φαναριωτικὴν ἢ λογιαν καὶ τὴν Ἑπτανησιακὴν ἢ Σολωμικὴν.

Τῆς πρώτης σχολῆς τὰ πλέον ἀξιοπρόσεκτα προϊόντα εἰς τὴν ποίησιν εἶναι τὰ «Λυρικὰ» τοῦ Ἰωαν. Χριστοπούλου, ὁ ὁποῖος εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν τραγουδεῖ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς, καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ἡλία Τανταλίδη, ποὺ ἐγράφησαν χάριν τῶν μαθητῶν (ὅπως «ἡ Σκλάβια ἢ Πόλη»). Αὐτὸ εἶναι φυσικόν, διότι καὶ οἱ δύο ποιηταὶ ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ γράφουν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Οἱ ἄλλοι Φαναριῶται ποιηταί, ἀδελφοὶ Σουῦτσοι, Ραγκαβῆς, ποὺ ἔγραψαν κατὰ μίμησιν τῶν Γάλλων καὶ εἰς τὴν λογιαν γλῶσσαν, ἀφῆκαν ἔργα ἀσήμαντα.

Τῆς ἰδίας σχολῆς εἰς τὴν πεζογραφίαν πολὺ ἐκτιμᾶται ἡ «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους» τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου. Εἰς αὐτὴν ὁ συγγραφεὺς βιογραφεῖ εἰς γλαφυρὰν καθαρεύουσαν τὴν φυλὴν μας, προσπαθῶν νὰ συλλάβῃ τὴν ἐνότητα τοῦ βίου της καθ' ὅλην τὴν τρισχιλιετῆ περίοδον. Ἐπίσης τὸ ἱστορικὸν διήγημα τοῦ Δ. Βικέλα «Λουκῆς Λάρας», τὸ ὁποῖον διακρίνεται διὰ τὴν λεπτὴν πλοκὴν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν χαρακτήρων.

Τῆς Ἑπτανησιακῆς σχολῆς τὰ ποιήματα ἔχουν λογοτεχνικὴν

Εἰκ. 55. Ὁ Σολωμὸς

χάριν. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ ἑπτανήσιοι ποιηταί, λόγῳ τῆς ἐπαφῆς των μετὴν Δύσιν, εἶχαν ἀναπτύξει προχωρημένον καλλιτεχνικὸν αἶσθημα.

Ἀπὸ αὐτοὺς πρῶτος καὶ διδάσκαλος ὄλων ἐστάθη ὁ Διονύσιος Σολωμὸς (1798 - 1857). Τὰς ἐμπνεύσεις του λαμβάνει ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τοῦ 1821, δι' αὐτὸ θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος ἐθνικός μας ποιητής. Ὁ πατριωτισμὸς του ἐκφράζεται ὄχι με ρητορικὴν πολυλογίαν, ἀλλὰ με συντομίαν καὶ εὐλικρίνειαν εἰς ἔξοχα ἐπικολυρικά ποιήματα. Τὸ καλύτερόν του ποίημα εἶναι «Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι»· ἐμεῖς ὅμως τὸν γνωρίζομεν ἀπὸ τὸν «Ἕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν», ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐμελοποιήθη τὸ 1864 ἀπὸ τὸν Κερκυραῖον μουσικὸν Μάντζαρον, ἀνεγνωρίσθη ἐπίσημως ὡς Ἐθνικὸς Ἕμνος.

Δεύτερος μεγάλος λυρικός εἶναι ὁ Ἀνδρέας Κάλβος, σύγχρονος τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς 24 «Ὠδὰς» του ἔψαλεν εἰς ἀρχαῖζουσας γλῶσσαν τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ 1821 καὶ γενικῶς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δόξαν τῶν προγόνων.

Ἀκολουθεῖ ὁ Ἄρ. Βαλαωρίτης, ποὺ δὲν ἔγραψε μόνον πατριωτικὰ ἐπικολυρικά ποιήματα, ἀλλὰ καὶ ἠγωνίσθη με σθένος διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΥ (ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ)

Μετὰ τὸ 1888, ποὺ ἐδημοσιεύθη τὸ «Ταξίδι» τοῦ Ψυχῆρη καὶ ἄρχισε νὰ ἐπιβάλλεται ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, ἡ παραγωγὴ τῆς νεο-

ελληνικῆς λογοτεχνίας εἶναι καὶ ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς ἀνωτέρα καὶ ἔχει κέντρον τὴν πρωτεύουσαν. Εἰς τὴν πρόοδον αὐτὴν συνετέλεσεν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γλώσσαν καὶ ἡ στροφὴ πρὸς τὴν μελέτην τῶν λαϊκῶν παραδόσεων ὁ «πατὴρ τῆς ἑλληνικῆς Λαογραφίας» Ν. Πολίτης.

Οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι εἰς τὴν πεζογραφίαν ἐκ τῶν παλαιότερων εἶναι ὁ Ἄλέξ. Παπαδιαμάντης, ὁ Ἄνδρ. Καρκαβίτσας καὶ ὁ Ἰωάν. Κονδυλάκης. Καὶ οἱ τρεῖς διέπρεψαν ὡς διηγηματογράφοι. Ὁ τελευταῖος καὶ ὡς χρονογράφος.

Ἐκ τῶν νεωτέρων κορυφαῖοι θεωροῦνται εἰς τὰς ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις ὁ Κ. Οὐράνης καὶ ὁ Ν. Καζαντζάκης. Εἰς τὴν διηγηματογραφίαν καὶ το μυθιστόρημα οἱ Στρ. Μυριβήλης, Ἡλ. Βενέζης, Ἄγγ. Τερζάκης, Γ. Θεοτοκᾶς κ. ἄ.

Ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς περιόδου αὐτῆς, πρὸς εἶναι πολλοὶ καὶ ἐκλεκτοί, διακρίνονται ὁ ποιητὴς «τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης» Κ. Κρηστάλλης καὶ ὁ βαθυστόχαστος ἐθνικὸς βάρδος Κωστῆς Παλαμᾶς («Φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ»).

Ἄλλοι ποιηταὶ σπουδαῖοι εἶναι ὁ Πορφύρας, ὁ Μαβίλης, ὁ Μαλακάσης, ὁ Σικελιανός, ὁ Σκίπης, ὁ Σεφέρης (βραβεῖον Νόμπελ 1964).

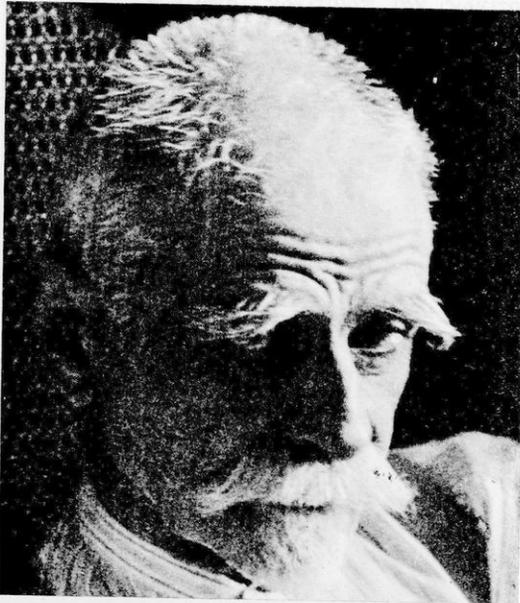
Εἰκ. 56. Ὁ Παπαδιαμάντης

ΑΙ ΠΡΟΟΔΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΑΛΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Ἡ ἀναβίωσις τῆς τέχνης ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἰδιαιτέρος χρονικὸς σταθμὸς εἶναι τὸ ἔτος 1837, ὅποτε ἰδρύθησαν τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Σχολὴ «Καλῶν Τεχνῶν», πρὸς συνετέλεσεν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀναγέννησιν τῆς Χώρας.

Εἰς τὴν ζωγραφικὴν, ἐκ μὲν τῶν παλαιότερων ἀνεδείχθησαν ὁ

Εικ. 57. Ὁ Κωστής Παλαμᾶς

Νίκηφ. Λύτρας καὶ ὁ Ν. Γύζης, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Παρθένης, ὁ Θωμόπουλος, ὁ Προκοπίου, ὁ Γεωργιάδης κ. ἄ.

Εἰς τὴν γλυπτικὴν ἀναφέρομεν τὸν Γιαννούλην Χαλεπᾶν «Κοιμωμένην», τὸν Φιλιππότην «Ξυλοθραύστης», τὸν Κ. Δημητριάδην «Δισκοβόλος» καὶ τὸν Λ. Σῶχον «ἄγαλμα Κολοκοτρώνη».

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶχε καὶ αὐτὴ μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐκτίσθησαν καλλιμάρμαρα κτίρια. Οἱ ἀρχιτέκτονες, ποὺ ἐκτίσαν τὰ πρῶτα ἔργα (Πανεπιτήμιον, Ἀκαδημία, Ἰλίου Μέλαθρον), ἦσαν ξένοι καὶ ἐφῆρμοσαν ἀρχαίους ἐλληνικοὺς ρυθμούς. Παραλλήλως ὅμως μὲ αὐτοὺς διέπρεψαν καὶ Ἕλληνες (Λυσ. Καυτατζόγλου, Ἄντ. Μεταξᾶς, Ἄ. Ζάχος), οἱ ὅποιοι ἀρέσκονται εἰς συγκερασμὸν ρυθμῶν βυζαντινῶν καὶ σχεδίων τῆς λαϊκῆς τέχνης.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη, ὅπως εἶπαμε καὶ προηγουμένως, ὑπῆρξε προῖον τοῦ φυσικοῦ διακοσμητικοῦ συναισθήματος τοῦ λαοῦ μας καὶ ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Πλὴν ὅμως καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν συνεχίζεται καὶ παρουσιάζεται πλέον ἐξευγενισμένη εἰς τὴν ξυλογλυπτικὴν, ὕφαν-

Εικ. 58. Ὁ Ἄγγελος Σικελιανός

Εικ. 59. 'Ο Νικόλαος Γύζης.

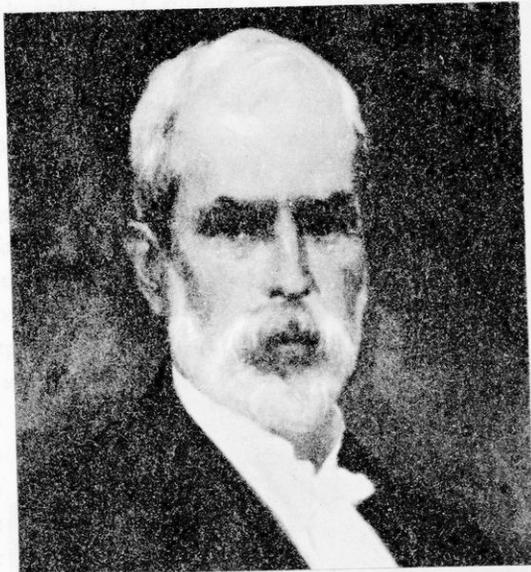
τικήν, κεραμεικήν, χρυσοχοϊαν και αργυροχοϊαν. Αί κυριώτεραι ἐστὶναι τῆς εἶναι τὰ Ἰωάννινα, τὸ Μέτσοβον, Καστοριά, Σκῦρος, Ἀράχωβα, Καλαμάτα, τὰ Δωδεκάνησα, ἡ Κρήτη, Μύκονος, τὸ Ἅγιον Ὄρος κ.λ.

59 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

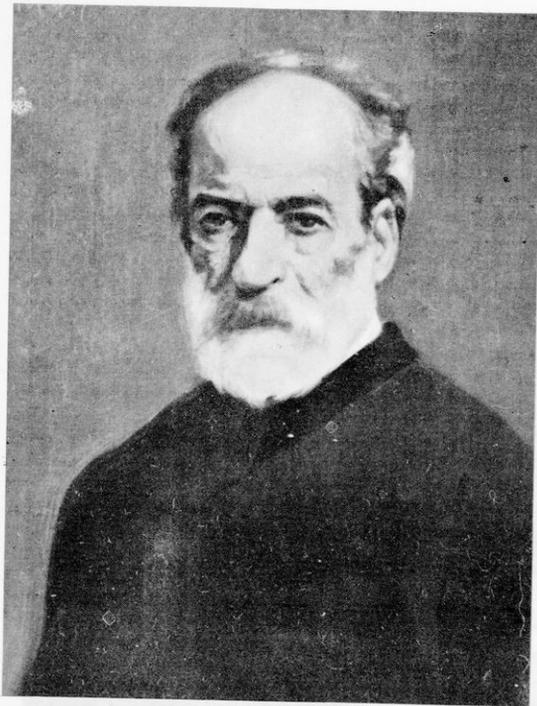
Κατὰ τὴν προϊστορικὴν περίοδον ἡ χώρα μας, ποῦ ἀκόμη δὲν ὀνομάζεται Ἑλλάς, ἀνέπτυξεν τὸν ἀξιοθαύμαστον Κρητομυκηναϊκὸν πολιτισμὸν (2500-1200 π.Χ.), ὁ ὁποῖος κατεστράφη περὶ τὸ 1100 π.Χ. ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς.

Μετὰ ἀπὸ τὴν Δωρικὴν εἰσβολὴν, ἐπεὶδὴ ἐπηκολούθησεν ταραχὴ καὶ παρακμὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν χερσόνησον, πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ἠναγκάσθησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα καὶ νὰ ἀναζητήσουν νέαν πατρίδα. Ἔτσι ἐδημιουργήθη ὁ ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς, διὰ τοῦ ὁποῖου αἱ τρεῖς ἰσχυρότεραι ἑλληνικαὶ φυλαὶ (Ἴωνες, Αἰολεῖς, Δωριεῖς) ἐγέμισαν τὰ παράλια τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας, τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Δ. Μεσογείου ἀπὸ ἀποίκους.

Καί, ἐνῶ εἰς τὰς ἀποικίας ἐτίθεντο τὰ θεμέλια τῆς ποιήσεως καὶ

Εικ. 60. 'Ο Νικηφόρος Λύτρας.

Εἰκ. 61. Ὁ Δημήτριος Φιλιπότης

Ἡ Σπάρτη ὅμως, αἱ Θῆβαι καὶ ὅλη ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία (κυρίως Δαριεῖς) συνασπίζονται ἐναντίον τῆς ἰσχυρᾶς ἰωνικῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔτσι ἐκσπᾶ ὁ καταστρεπτικὸς Πελοποννησιακὸς πόλεμος (431-404), ποὺ ἐξησθένησε τὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις. Ἡ Σπάρτη ἐνίκησεν, ἀλλὰ συνειργάσθη μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ἡγεμονίαν. Ἡ πράξις αὐτὴ κατέστησε τοὺς Σπαρτιάτας μισητοὺς εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὥστε ἐπωφελήθησαν οἱ Θηβαῖοι νὰ ἡγεμονεύσουν τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ οἱ Θηβαῖοι δὲν ἠμπόρυσαν νὰ καταπαύσουν τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ νὰ ἐνώσουν τοὺς Ἕλληνας, ἐπωφελήθη ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος καὶ διὰ τοῦ στρατοῦ του ἐπέβαλε τὴν

τῆς ἐπιστήμης, εἰς τὴν μητρόπολιν (ποὺ εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ λέγεται Ἑλλάς) ἐμφανίζονται τὰ πρῶτα ὄργανωμένα κράτη τῆς Σικυῶνος, τῆς Κορίνθου, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ αὐτὰ περὶ τὸ 650 π.Χ. πρωτεύοντα ρόλον παίζουσι ἡ δωρική Σπάρτη, ποὺ ὀργανώθη εἰς ἰσχυρὸν στρατιωτικὸν κράτος ἀπὸ τὸν νομοθέτην Λυκοῦργον, καὶ αἱ Ἀθῆναι, ποὺ ἀπέβησαν ἡ πόλις τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου.

Τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν τῶν προγόνων μας τὴν μετατρέπει εἰς ἔθνικὴν ἐνότητα ὁ περσικὸς κίνδυνος. Ἠνωμένοι οἱ Ἕλληνες ἀποκρούουσι τὸν ἰσχυρὸν εἰσβολέα (480 π.Χ.). Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ποὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν νίκην, ἐξοπλῶνει τὴν ναυτικὴν τῆς δύναμιν μέχρι τῆς Αἰγύπτου. Ἐπίσης ἰδρύει ἀθάνατα μνημεῖα καὶ παρουσιάζει τοὺς μεγαλυτέρους ποιητὰς καὶ φιλοσόφους μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν δαυμόνιον Περικλῆ (450 π.Χ.).

έθνικην ενότητα εις όλα τὰ ἑλληνικὰ κρατίδια. Ἡ ἔνωσις αὐτὴ ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Μέγαυ Ἀλέξανδρον τὰ μέσα καὶ νὰ ἐπιτύχη τὴν πολιτικὴν ενότητα ὅλου τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ νὰ ἐξαπλώσῃ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἕως τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Σαχάραν. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν θάνατόν του διεσπάσθη τὸ κράτος του· ὅμως ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔμεινε ἀδιάσπαστος καὶ ἐκράτει εἰς ἐνότητα τὸν ἀρχαῖον κόσμον.

Τὸ 146 π.Χ. οἱ Ῥωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ὑποταχθῶν οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν τῆς. Ἐπειδὴ δὲν ἦσαν πολὺ προωδημένοι κατεσκεύασαν ἕνα πολιτισμὸν ἀνάμεικτον ἀπὸ Ῥωμαϊκὰ καὶ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, ποῦ λέγεται ἑλληνορρωμαϊκός. Αὐτὸς ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ζήσῃ ἐπὶ πολὺ, διότι ἦτο εἰδωλολατρικὸς καὶ δὲν εἶχε θεμέλια ἠθικά. Διὰ τοῦτο συντόμως ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμὸς μετὰ τὰς ὑγιεῖς ἠθικὰς βάσεις τῶν ἠγάθησαν καὶ ἔφεραν ἐξασθένειαν εἰς τὴν Ῥωμαιοκρατίαν.

Εἰκ. 62. Ὁ βασιλ. Κων/νος 2ος

Τὸ 330 ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος τελεῖ τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτεύουσας τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ποῦ δὲν θὰ λέγεται πλέον Βυζάντιον ἀλλὰ Κωνσταντινούπολις. Αὐτὸ εἶναι σπουδαῖον διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν, διότι βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν θὰ λάβῃ εἰς χεῖρας του τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ συνεχίσῃ τὴν πολιτικὴν καὶ πολιτιστικὴν δράσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ποῦ τὸ 146 διεκόπη ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν κατὰκτησιν. Ἔτσι δημιουργεῖται καὶ πάλιν μίαν ἰσχυρὰ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ποῦ ὀνομάζεται βυζαντινὸν κράτος.

Τὸ βυζαντινὸν κράτος ἔχει διπλήνησημασίαν. Πρῶτον, διότι ἐστάθη ἐπὶ 1100 ἔτη ὡς κυματοθραύστης εἰς τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. Δεύτερον, διότι διέσωσε τὴν πνευματι-

κὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κληρονομίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καί, ἀφοῦ κατὰ πολὺ τὴν ἐπλούτισε, τὴν παρέδωκεν εἰς τοὺς Ἀραβας, τοὺς Δουτικούς καὶ σλαβικούς λαοὺς καὶ ἔτσι συνετέλεσε εἰς τὴν Ἀναγέννησιν τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης.

Τὸ 1453, μολοντί ἐξησθενημένον ἀπὸ τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου, δὲν ἐδίστασε νὰ δεχθῆ τὴν πρόκλησιν τῶν Μωαμεθανῶν ἐπιδρομῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος μὲ τοὺς ὀλίγους γενναίους τοῦ ἀπέκρουσε κάθε συμβιβασμὸν τοῦ Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος τότε μόνον ἔγινε κύριος τῆς βασιλευσῆς, ἀφοῦ ἐπάτησεν ἐπὶ τῶν πτωμάτων τοῦ ἥρωος αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἀξίων ὑπερασπιστῶν τῆς.

Ἐπειτα ἀρχίζει διὰ τὸ ἔθνος μία μακρὰ περίοδος ἀπανθρώπου δουλείας. Τὰ μαρτύρια ὅμως δὲν ἐλύγισαν τὴν ἀντίστασιν τῶν Ἑλλήνων. Διότι εἰς τὴν συμφορὰν των ὅλοι οἱ Ἕλληνες αἰσθάνθησαν ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸ ἴδιον Γένος καὶ ἀποτελοῦν τὴν ἰδίαν πατρίδα, ποῦ ἀπαιτεῖ τὴν στοργὴν τῶν παιδιῶν τῆς.

Τὸ αἶσθημα αὐτὸ ἐπροχώρησε βαθύτερον καὶ ἔγινε συνείδησις. Μὲ αὐτὴν ὁ λαὸς μας ἔμεινε ψυχικὰ ἀδούλωτος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας καὶ ἀπεφάσισε νὰ ὀργανώσῃ τὰς δυνάμεις του, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς σφετεριστάς. Καὶ ἐξηγέρθη ὡς εἰς ἄνθρωπος, ὅταν ἐφθασεν ἡ μεγάλη ἡμέρα τοῦ 1821.

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν οἱ Ἕλληνες, μόνον καὶ σχεδὸν ἄσπολοι, ἠγωνίσθησαν ὑπερανθρώπως καί, ἀφοῦ πολλὰι χιλιάδες κοσμικοὶ καὶ κληρικοὶ ἔπεσαν καὶ πολλὰι περιφέρειαι καὶ πόλεις ὠλοκαυτώθησαν, ἐκέρδισαν ὅ,τι ἐπὶ τόσα ἔτη ἐποθοῦσαν.

Κατὰ τὰ 125 ἔτη τοῦ ἐλευθέρου βίου του ὁ Ἕλλητισμὸς ἐπολέμησε σκληρὰ καὶ κατέβαλε μεγάλους μύχθους νὰ μεγαλώσῃ τὰ σύνορά του καὶ διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν ἀγριότητα ποῦ τὸν εἶχε καταδικάσει ὁ βάρβαρος Ἀσιάτης. Πολλὰ ἐπέτυχε· πολλὰ τοῦ λείπουν. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀμφιβολία ὅτι καὶ αὐτὰ θὰ τὰ ἐπιτελέσῃ ὅταν εἰς τὴν συνείδησιν ὅλων ριζώσῃ τὸ αἶσθημα τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς εὐθύνης πρὸς τὴν πατρίδα καὶ ὅταν ὑπάρχῃ ἐθνικὴ ἐνότης. Αἱ διαίρεσεις πάντοτε τὸν ἔβλαψαν. Οἱ Ἕλληνες ὅλοι καὶ ἰδιαιτέρως ἡ μαθητιῶσα νεολαία αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ αἰσθάνεται περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον λαὸν τοῦ κόσμου. Τοὺς τὸ ἐπιβάλλει ἡ Ἱστορία των τῶν 4000 ἐτῶν, ποῦ ἔχει γραφῆ μὲ ἰδρωτὰ καὶ αἷμα. Τοὺς τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἐκτίμησις ποῦ ἔχουν δι' αὐτοὺς οἱ ἄλλοι λαοί. Ἄς φροντίσουν νὰ φανοῦν ἀξιοί.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

1. **Χανσεατικός Σύνδεσμος** ή **Χάναα**: Ένωσις Γερμανῶν ἐμπόρων, πού εἰργάζοντο εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Σκοπὸν εἶχε τὴν ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν τῶν μελῶν. Ἀκόμη ἐσήμαινε καὶ τὴν Ὁμοσπονδίαν τῆς Λυβέκης, Ἀμβούργου-Βρέμης καὶ 90 ἄλλων Νορμανδικῶν πόλεων, ἡ ὅποια διατηρήθη ἀπὸ τὸ 1241-1650 καὶ ἔγινε διὰ τὴν ἀμοιβαίαν προστασίαν τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων τους.
2. **Σκορβοῦτον**: Εἶδος ἀναιμίας, πού ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς βιταμίνης C, ἡ ὅποια εὐρίσκεται εἰς τὰ φυτὰ καὶ τοὺς καρπούς (καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸν χυμὸν τοῦ λεμονιοῦ καὶ τοῦ πορτοκαλίου). Οἱ ἐξερευνηταί, πού ἔτρωγον μόνον συντηρημένας τροφάς, πολὺ ἐδοκιμάσθησαν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτῆν.
3. **Δαίαιτα**: συνέλευσις τῶν μεγιστάνων καὶ ἐπισκόπων μιᾶς ἡγεμονίας.
4. **Κιλλίβας**: ἡ συσκευὴ πού βαστάζει τὸν σωλῆνα τοῦ πυροβόλου.
5. **ἀρμάδα**: μέγας πολεμικὸς στόλος (λέξις ἰσπανικῆ).
6. **«Γαληνοτάτη Δημοκρατία»**: τίτλος τῆς Βενετικῆς πολιτείας πού δηλώνει τὴν κραταιὰν ἰσχύν αὐτῆς.
7. **«Ἱερὸς Σύνδεσμος»**: τὸν συνέπηξεν ὁ πάπας Ἰούλιος Β', μετὰ τῆς Βενετίας, τῶν Ἑλβετῶν, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδου, τοῦ Ἑρρίκου Η' τῆς Ἀγγλίας, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον τὸν ΙΒ' νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν (1511).
8. **Διομολογήσεις**: οἰκονομικὰ προνόμια πού παρεχωρήθησαν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν τὸ 1536 ἐπὶ Φραγκίσκου Α' εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἀργότερα ἐδόθησαν καὶ εἰς ἄλλα κράτη.
9. **Μάγνα Χάρτα**: ὁ μέγας χάρτης (τῶν δικαιωμάτων), τὸ Σύνταγμα (λέξις λατινικῆ: Magna Carta).
10. **«Χάμπεας Κόρπους»**: «νὰ ἔχης καὶ ἐσὺ (λαε) σῶμα», δηλ. δικαιώματα (φράσις λατινικῆ). Τὰ παρέχει ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ λαὸν ἔπειτα ἀπὸ συμφωνίαν, γι' αὐτὸ λέγει «νὰ ἔχης».
11. **«Ἀμαξηλάται τῆς θαλάσσης»**: φράσις πού ἐλέχθη διὰ τοὺς Ὀλλανδοὺς, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς θαλασσοκρατορίας των (1588-1688) διέτρεχον μὲ τὰ πλοῖα των ὅλας τὰς θαλάσσας.
12. **Διακήρυξις τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου**: ἐπίσημος δῆλωσις τῆς πολιτείας διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ὅτι θὰ σεβασθῇ ὠρισμένας ἀρχάς, πού σχετίζονται μὲ τὴν θέσιν τοῦ πολίτου εἰς τὴν φύσιν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν πολιτείαν. Ἔχει προταχθῆ εἰς τὸ Σύνταγμα τῶν Η.Π.Α., τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

13. **Ουάσιγκτον** : πρωτεύουσα τῶν Η.Π.Α., ὅπου ἐδρεύει ἡ κυβέρνησις. Τῆς ἐδόθη αὐτὸ τὸ ὄνομα πρὸς τιμὴν τοῦ Γεωργίου Ουάσιγκτον.
14. **Γαλλικὴ Ἀκαδημία** : Συμβούλιον ἀπὸ 40 μέλη, τοὺς «Ἀθανάτους».
15. **Πατριωτικὸν τραγούδι** : ἡ γνωστὴ «Μασσαλιώτις», ποῦ τὴν συνέθεσεν ὁ λοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ Ρουζέ ντὲ Λίλλ.
16. **Μαμελοῦκοι** : Τουρκομάνοι ἱππεῖς, ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Κασπίας, ποὺ ἔλαβον τὸ ὄνομα αὐτό, τὸ ὁποῖον σημαίνει «μισθοφόροι», διότι ἠγοράσθησαν ἀπὸ τὸν σουλτάνον τῆς Αἰγύπτου, διὰ νὰ τοὺς ἔχη ὡς σωματοφύλακας.
17. **Γράντ ἀρμέ** : ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Ναπολέοντος (λέξις γαλλικὴ).
18. **Κοζάκοι** : Ρῶσοι ἱππεῖς ἀποτελοῦντες ἰδιαιτερον σῶμα πολεμιστῶν.
19. **ἠγεμόνες** : Ἡ Βενετία, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ὁ Πάπας Πίος ὁ Β', ἡ Ἰσπανία, δι' ἑαυτὴν καὶ διὰ τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως, τὸ τάγμα τῶν ἐν Μάλτα Ἰωαννιτῶν καὶ ὁ δούξ τῆς Σαβοῦας ἤνωσαν τὰς δυνάμεις των κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ σύμμαχοι οὗτοι ἐναυμάχησαν τοὺς Τούρκους παρὰ τὰς Ἐρμινάδας νήσους τὸ 1571. Ἡ ναυμαχία αὕτη καλεῖται ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, διότι οἱ Βενετοὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον ὠνόμαζον κόλπον τῆς Ναυπάκτου.
20. **Φωτοσκίασις** : ζωγράφ ἀναλλαγὴ φωτεινῶν καὶ σκοτεινῶν χρωματισμῶν (ὅρος τῆς ζωγραφικῆς).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

I. ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ

1436. 'Ανακάλυψις τυπογραφίας	1823. Τὸ δόγμα Μονρόε
1453. 'Αλωσις τῆς Κων/πόλεως	1846. 'Εφευρέσις τηλεγράφου (Μόρς)
1488. 'Ανακάλυψις τοῦ θαλασσοῦ δρόμου πρὸς τὰς 'Ινδίας	1848. 'Η Φεβρουαριανὴ 'Επανάστασις
1492. Κολόμβος ἀνακαλύπτει 'Αμερικὴν	1853-56. Κριμαϊκὸς πόλεμος
1517. Μεταρρυθμίσις τοῦ Λουθῆρου	1861. 'Η 'Ενωσις τῆς 'Ιταλίας
1519-22. 'Ο Μαγγελάνος περιπλέει τὴν γῆν	1871. 'Η 'Ενωσις τῆς Γερμανίας
1529. Σουλεϊμάν πολιορκεῖ Βιέννην	1876. 'Ο Μπέλ ἐφευρίσκει τὸ τηλέφωνον
1540. 'Ιδρυσις τάγματος 'Ιησοιτῶν	1878. Συνέδριον τοῦ Βερολίνου
1555. Θρησκευτικὴ εἰρήνη Αὐγούστας	1879. 'Ο 'Εντισσον ἐφευρίσκει τὸν ἠλεκτροφωτισμὸν
1571. Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου	1899. Συνέδριον Χάγης
1598. Διάταγμα τῆς Νάντης	1903. Οἱ 'Αδελφοὶ Ράιτ ἐφευρίσκουν τὸ ἀεροπλάνον - 'Ο Μαρκόνι ἐφευρίσκει τὸν ἀσύρματον
1618. 'Αρχὴ 30ετοῦς πολέμου	1904. Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος
1648. Εἰρήνη τῆς Βεσφαλίας	1908. 'Επανάστασις τῶν Νεοτούρκων
1663-1715. Λουδοβίκος ὁ ΙΔ'	1914. 'Αρχὴ τοῦ Α' παγκ. πολέμου
1683. Β' πολιορκία τῆς Βιέννης ὑπὸ τῶν Τούρκων	1917. 'Επανάστασις τῶν Μπολσεβίκων
1685. 'Ανάκλησις Δ/γματος Νάντης	1918. Τέλος τοῦ Α' παγκ. πολέμου
1713. 'Η Εἰρήνη τῆς Οὐτρέχτης	1919. 'Η συνθήκη τῶν Βερσαλλίων
1740. Φρειδερίκος ὁ Μέγας	1920. 'Ιδρυσις τῆς ΚΤΕ
1774. Εἰρήνη Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ	1933. 'Ο Χίτλερ εἰς τὴν ἐξουσίαν
1775. Οὐάτ ἀνακαλύπτει ἀτμομηχανὴν	1938. Τὸ σύμφωνον τοῦ Μονάχου
1776. 'Επανάστασις Βορειοαμερικανῶν	1939. 'Ο Β' παγκόσμιος πόλεμος
1783. 'Ανεξαρτησία τῶν Η.Π.Α.	1942. 'Εφευρέσις τῆς ἀτομοβόμβας
1789. 'Αρχίζει ἡ Γαλλ. 'Επανάστασις	1945. Αἰχμὴς τοῦ Β' παγκ. πολέμου
1792. 'Η εἰρήνη τοῦ 'Ιασιού	1947. Τὸ «Δόγμα Τρούμαν»
1804. 'Ο Ναπολέων αὐτοκράτωρ	1950. 'Ιδρυσις τοῦ ΝΑΤΟ
1807. Τὸ ἀτμόπλοιον τοῦ Φούλτανος	1957. 'Ο πρῶτος τεχνητὸς δορυφόρος
1812. 'Ο Ναπολέων εἰς Ρωσίαν	1957. 'Ο Σπούτνικ στρέφεται περὶ τὴν γῆν.
1815. Βατερλώ - Πτώσις Ναπολέοντος	

II. ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΜΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

1453. Πτώσις Κων/πόλεως	1669. Οἱ Τούρκοι παίρνουν τὴν Κρήτην
1571. Οἱ Τούρκοι κυριεύουν τὴν Κύπρον	1687. 'Ανατίναξις τοῦ Παρθενῶνος

1769. 'Η 'Επανάστασις 'Ορλώφ
 1788-92. 'Αγῶνες Λάμπρου Κατσώνη
 κατὰ τῶν Τούρκων
 1790-1803. 'Αγῶνες τῶν Σουλιωτῶν
 κατὰ τοῦ 'Αλῆ
 1814. 'Ιδρυσις Φιλικῆς 'Εταιρείας
 1821. Φεβρ. 22, 'Επανάστ. Μολδαβίας
 1821. Μαρτίου 25, 'Επανάστ. Πελο-
 ποννήσου
 1821. Σεπτ. 23, Πτώσις Τριπολιτσᾶς
 1822. 'Ιαν. 1, Σύνταγμα 'Επιδαύρου
 1822. Φεβρ. 22, ἐξέγερσις Ναούσης
 1822. Μαρτ. 30, Καταστροφή Χίου
 1822. 'Ιουλίου 4, Καταστροφή τοῦ Πέτα
 1822. 'Ιουλίου 26, Καταστροφή τοῦ
 Δράμαλης
 1824. 'Ιουν. 8, Καταστροφή τῆς Κᾶσου
 1824. 'Ιουν. 20, Καταστροφή τῶν Ψαρῶν
 1824. Αὐγ. 20, Ναυμαχία τοῦ Γέροντα
 1825. Φεβρ. 12. 'Ο 'Ιμπραῆμ ἀποβι-
 βάζεται εἰς Μεθόνην
 1826. 'Απρ. 10. 'Εξοδος Μεσολογγίου
 1827. 'Απρ. Καταστροφή τοῦ Φαλήρου
 1827. 'Οκτ. Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου
 1828. 'Ιαν. "Αφιξις τοῦ Καποδιστρίου
 1829. Σεπτ. 12. Μάχη τῆς Πέτρας
 (τέλος τῆς 'Επαναστάσεως)
 1833. "Αφιξις τοῦ βασιλέως "Οθωνος
 1834. Αἱ 'Αθήναι πρωτεύουσα
 1837. "Ιδρυσις Πανεπιστημίου
 1843. 'Επανάστασις τῆς 3ης Σ/βρίου
 1864. 'Η "Ενωσις τῆς 'Επτανήσου
 Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864
 1866. Νοεμβ. 8. Τὸ 'Αράδι
 1881. Προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας
 1897. 'Ελληνοτουρκικὸς πόλεμος
 1909. 'Η ἐπανάστασις εἰς τὸ Γουδί
 1912. 'Οκτ. 5. Α' Βαλκ. Πόλεμος
 1913. 'Ελληνοβουλγαρικὸς πόλεμος
 1913. 'Η Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου
 1916. Παραίτησις βασιλέως Κων/τίνου
 1917. 'Αλέξανδρος Α' βασιλεὺς
 1920. Θάνατος 'Αλεξάνδρου. 'Επᾶνο-
 δος βασιλέως Κων/νου
 1922. Μικρασιατικὴ καταστροφή
 1923. 'Η συνθήκη τῆς Λωζάνης
 1924. Μαρτ. 24. Κήρυξις Δημοκρατίας
 1935. 'Επαναφορὰ τῆς βασιλείας
 1936-41. Δικτατορία Μεταξᾶ
 1940. 'Οκτ. 28. 'Επίθεσις 'Ιταλίας
 1941. 'Απρ. 6 'Επίθεσις Γερμανίας
 1944. 'Οκτ. 12. Αἱ 'Αθήναι ἐλευθεραὶ
 1944. Δεκ. 3. «Δεκεμβριανὸν κίνημα»
 1945. Φεβρ. 12. Συμφωνία τῆς Βάρκιζας
 1946. Μάρτιος. 'Ο γ' συμμαριτοπόλεμος
 1947. Θάνατος τοῦ βασιλέως Γεωργίου
 1948. Προσάρτησις τῆς Δωδεκανήσου
 1949. Λήξις τοῦ γ' συμμαριτοπολέμου
 1955. 'Εναρξίς τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνος
 1959. 'Η Κύπρος ἐλευθερά

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Σελ.		Σελ.	
1.	'Ο 'Ερασμος	13	9. 'Ο Γεώργιος Οὐάσιγιτων
2.	'Ο Δάντης	14	10. 'Ο Ναπολεὼν 1ος
3.	'Ο Σαίξπηρ	15	11. 'Ο Ρήγας
4.	'Ο Κολόμβος	18	12. 'Ο 'Αδαράντιος Κοραῆς
5.	Χάρτης τῶν ἀνακαλύψεων	20	13. 'Ο Λάμπρος Κατσώνης
6.	'Ο Αἴρων τὸν Σταυρὸν Του	24	14. 'Ο 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης
7.	'Ο 'Ιησοῦς στὸ ὄρος τῶν 'Ελαιῶν	25	15. 'Ο Γεωργάκης 'Ολύμπιος
8.	'Ο Γαλιλαῖος	26	16. Χάρτης τῆς 'Επαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον
			107

	Σελ.		Σελ.
17. 'Ο Κολοκοτρώνης	108	41. 'Ο βασιλεύς Κωνσταντίνος 1ος	199
18. 'Η Μπουμπουλίνα	109	42. Χάρτης τῶν Βαλκανικῶν πολέμων	201
19. 'Ο Κυπριανός (ἀπαγχονισθεὶς ἐν Κύπρῳ τὸ 1821)	110	43. 'Ο πολιτικὸς χάρτης τῆς Βαλκανικῆς μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου	203
20. 'Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Πέμπτος	111	44. 'Ο Χρυσόστομος Σμύρνης	232
21. 'Ο Δημήτριος Ὑψηλάντης	112	45. 'Ο βασιλεὺς Γεώργιος 2ος	233
22. 'Ο Ἀθανάσιος Διάκος	113	46. 'Ο Ἰωάννης Μεταξᾶς μετὸν βασιλέα Γεώργιον 2ον	237
23. Χάρτης τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Σπερειάν	114	47. Αἱ γυναῖκες τῆς Πίνδου	248
24. 'Ο Κωνσταντῖνος Κανάρης	119	48. Παιδιά τῆς κατοχῆς σκελε-	262
25. 'Η πόλις τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὸν ἀγῶνα (χάρτης)	121		262
26. 'Ο Μάρκος Μπότσαρης	127	49. 'Ο βασιλεὺς Παῦλος 1ος	268
27. 'Ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης	128	50. Τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς προσαρτήσεως τῆς Δωδεκανήσου (Χάρτης)	270
28. 'Ο Μπαίρου	133	51. Αὐξεντίου ὁ ἥρωας τῆς Κύπρου	271
29. 'Ο Ἀνδρέας Μιαούλης	138	52. 'Ο Γκαίτε	283
30. 'Ο Παπαφλέσσας	141	53. 'Ο Βίκτωρ Οὐγκώ	284
31. Ἀπὸ τὴν ἄμυνα τοῦ Μεσολογγίου	143	54. 'Ο Μπετόβεν	285
32. 'Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης	150	55. 'Ο Σολωμὸς	294
33. 'Ο Ἰωάννης Καποδίστριας	156	56. 'Ο Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης	295
34. 'Ο βασιλεὺς Ὅθων	182	57. 'Ο Κωστῆς Παλαμᾶς	296
35. 'Ο βασιλεὺς Γεώργιος 1ος	185	58. 'Ο Ἄγγ. Σικελιανὸς	296
36. Τὸ Ἀρκάδι	186	58. 'Ο Γκύζης	297
37. Ὅρια τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1881	189	60. 'Ο Λύτρας	297
38. 'Ο Χαρ. Τρικούπης	190	61. 'Ο Φιλιππότης	298
39. 'Ο Παῦλος Μελάς	193	62. 'Ο βασιλεὺς Κωνσταντῖνος 2ος	299
40. 'Ο Ἐλευθέριος Βενιζέλος	197		

Αἱ εἰκόνες ἐπ' ἀριθ. 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 38, 44 καὶ 55 ἐλήφθησαν ἐκ τῶν πρωτοτύπων τῶν εὐρισκομένων εἰς τὸ Ἱστορικὸν Μουσεῖον τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

5 - 6

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ : ΟΙ ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΤΜΗΜΑ Ι: Ο 15ος ΚΑΙ 16ος ΑΙΩΝ

1. 'Η πολιτική, οικονομική και κοινωνική κατάσταση 8 - 12
2. 'Η ανθρωπιστική κίνηση εις την 'Ιταλίαν και τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης | 12 - 16
3. Αἱ μεγάλοι ἐξερευνήσεις και ἀνακαλύψεις. 16 - 22
4. 'Η 'Αναγέννησις 22 - 26
5. 'Η θρησκευτικὴ μεταρρυθμίσις 26 - 29
6. Τὰ ἔθνη καὶ κράτη τῶν 15ου και 16ου αἰῶνα. 30 - 33
7. 'Ο χαρακτήρ τῶν πολέμων τοῦ 16ου αἰῶνος. 'Η ἀρχὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἰσοροπίας. 33 - 36

ΤΜΗΜΑ ΙΙ : Ο 17ος ΚΑΙ 18ος ΑΙΩΝ

8. 'Ο τριακονταετῆς πόλεμος. Εἰρήνη τῆς Βεστφαλίας 37 - 40
9. 'Η ἀπολυταρχία εις τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ 1789. 40 - 42
10. 'Η πολιτικὴ ἐξέλιξις εις 'Αγγλίαν. Κοινοβουλευτισμός 42 - 44
11. 'Επισκόπισις τῆς ἱστορίας τῆς Κεντρικῆς και 'Ανατολικῆς Εὐρώπης μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος 44 - 47
12. Τὰ ἀποικιακὰ κράτη. 'Η ἀνεξαρτησία τῶν Η.Π.Α. 47 - 50
13. Πνευματικὴ και καλλιτεχνικὴ ἀνάπτυξις τοῦ 17ου αἰῶνος. 50 - 53
14. Τὸ κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ. 'Η Γαλλικὴ 'Επανάστασις. 53 - 59
15. 'Η ἐποχὴ τοῦ Ναπολέοντος. Τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης. 'Η 'Ιερὰ Συμμαχία. 59 - 63

ΤΜΗΜΑ ΙΙΙ : Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

16. 'Η σημασία τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως - 66
17. Αἱ τουρκικαὶ κατακτήσεις μέχρι τοῦ 1606 66 - 69

307

	Σελ.
18. 'Ο 'Ελληνισμός μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος ..	69 - 76
α') "Άμεσοι συνέπειαι τῆς κατακτῆσεως..	69 - 70
β') Παράγοντες διατηρήσεως τοῦ 'Ελληνι- σμοῦ	70 - 71
γ') Οἰκονομική καὶ πνευματικὴ κατάσταση	72 - 74
δ') Στρατιωτικὴ ὀργάνωσις ὑποδούλου 'Ελ- ληνισμοῦ	74 - 76
19. 'Η Τουρκία κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα	76 - 79
20. 'Ο 'Ελληνισμός κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα	79 - 99
α') Οἰκονομική καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις	80 - 87
β') Κοινωνικὴ συγκρότησις - 'Ιδιωτικὴ ζωὴ	87 - 88
γ') 'Η ἰδέα τῆς ἀπελευθερώσεως. 'Ελλη- νικὸς διαφωτισμός	88 - 93
δ') Αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐνέργειαι τοῦ ὑπο- δούλου Γένους	93 - 98
ε') Αἱ 'Εταιρεῖαι καὶ κυρίως ἡ Φιλική....	98 - 99

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ : ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΤΜΗΜΑ I : Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

21. Τὸ Εὐρωπαϊκὸν κλίμα. Αἱ δυνατότητες τῶν 'Ελλήνων. 'Η κατάσταση τῆς Τουρκίας ..	101 - 104
22. 'Η ἀρχὴ τῆς 'Επαναστάσεως καὶ τὰ κυριώ- τερα γεγονότα μέχρι τοῦ 1824	104 - 127
23. 'Η πολιτικὴ κατάσταση καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν 'Ελλήνων. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ συνέπειαι τῶν	127 - 130
24. 'Η 'Ελληνικὴ 'Επανάστασις καὶ ἡ Διεθνὴς πολιτικὴ μέχρι τὸ 1824	130 - 134
25. Τὰ πολεμικὰ γεγονότα μέχρι τοῦ τέλους τῆς 'Επανάστασεως	134 - 155
26. 'Η κυβερνήσις τοῦ Καποδιστριαίου	155 - 159
27. 'Η Διεθνὴς Πολιτικὴ ἀπὸ τὸ 1824 καὶ αἱ συνθήκαι διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς 'Ελ- λάδος	159 - 161

ΤΜΗΜΑ II : ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ (ΑΠΟ ΤΟ 1815 - 1912)

28. 'Η Γαλλία καὶ ἡ 'Αγγλία	163 - 166
29. 'Η Αὐστρία καὶ ἡ 'Ιταλία	166 - 168

	Σελ.
30. Ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ρωσία	169 - 172
31. Ἡ κατάσταση εἰς τὰ μικρότερα κράτη τῆς Εὐρώπης	172 - 173
32. Ἀποικιακὴ ἐπέκτασις. Ἀνταγωνισμὸς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων	173 - 176
33. Αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι παγκόσμιος Δύναμις..	176 - 178
34. Ἐνοπλιος Εἰρήνη. Συμμαχίαι. Φιλειρηνικὴ κίνησις	178 - 180

ΤΜΗΜΑ ΙΙΙ: Ἡ Ἑλλάς ἀνεξαρτήτων βασιλείων

35. Ὅθων ὁ πρῶτος βασιλεὺς	181 - 184
36. Ἡ περίοδος τοῦ Γεωργίου Α'	184 -

Α' ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ: ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

ΤΜΗΜΑ Ι: Ὁ ΠΡΩΤΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

37. Αἷτια, ἀφορμαὶ καὶ ἐξάπλωσις τοῦ πολέμου	206 - 208
38. Τὰ γεγονότα τῶν τριῶν πρώτων ἐτῶν....	208 - 214
39. Ὁ πόλεμος κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη....	214 - 218
40. Αἱ συνθήκαι εἰρήνης. Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν	218 - 220

ΤΜΗΜΑ ΙΙ: Ἡ περίοδος τοῦ Μεσοπολέμου

41. Τὰ νέα κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ αἱ Μεγ. Δυνάμεις	221 - 228
42. Τὰ Βαλκανικὰ κράτη. Ἡ Ἑλλάς καὶ τὰ προβλήματα τῆς	228 - 237
43. Ἡ Εὐρώπη εἰς τὰς παραμονὰς νέου Πολέμου	237 - 240

ΤΜΗΜΑ ΙΙΙ: Ὁ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

44. Αἷτια — ἔκτασις καὶ αἱ πρώται φάσεις τοῦ πολέμου	240 - 245
45. Ἡ Ἱταλικὴ ἐπίθεσις ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος	245 - 250
46. Εἰσβολὴ τῶν Γερμανῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα..	250 - 253
47. Ὁ πόλεμος εἰς τὴν Ἀφρικήν καὶ τὴν Μέσην Ἀνατολήν	253 - 255
48. Εἰσβολὴ πρὸς Ἀνατολάς, ὁ πόλεμος εἰς τὸν Εἰρηνικόν	255 - 257

49. Τὰ ἐλεύθερα ἔθνη συνεργάζονται καὶ συμ- πολεμοῦν	257 - 261
50. Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν Κατοχὴν καὶ τὴν Ἀπε- λευθέρωσιν	261 - 265

ΤΜΗΜΑ IV : Ο ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

51. Ἡ ἔντασις εἰς τὰς σχέσεις τῶν Συμμάχων	265 - 267
52. Ἡ κρίσις εἰς τὴν Ἑλλάδα	267 - 272
53. Κρίσις εἰς τὴν Γερμανίαν—Αἱ Η.Π.Α. ἀνα- λαμβάνουσι τὴν ἡγεσίαν τοῦ Δυτικοῦ κόσμου	272 - 275

ΤΜΗΜΑ V : Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 19ου ΚΑΙ 20ου ΑΙΩΝΟΣ

54. Ὁ πολιτισμὸς τῶν ξένων λαῶν	275 - 281
55. Πρόοδος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ..	281 - 286
56. Ὁ Πολιτισμὸς τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος (Ὁργάνωσις τοῦ Κράτους)	286 - 288
57. Αἱ πρόοδοι εἰς τὸν οἰκονομικὸν βίον	288 - 292
58. Αἱ πρόοδοι εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας	292 - 297
59. Ἐπισκόπησις τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας	297 - 300

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ 302

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ 304

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ 306

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ.	13	στιχ.	3	ἐκ τῶν κάτω ἀντι	Βησσαρίων (1385 - 1475) γράφει Β. (1403 - 72)
»	83	»	2	ἐκ τῶν ἄνω	» ΚΡΙΤΙΚΗΣ γράφει ΚΡΗΤΙΚΗΣ
»	127	»	8	ἐκ τῶν κάτω	» «Πελοποννησιακὴν Σύγκλητον» γράφει «Μεσσηνιακὴν Σύγκλητον»
»	142	»	16	ἐκ τῶν ἄνω	» 100 ἄνδρας γράφει 1.000 ἄνδρας
»	166	»	15	ἐκ τῶν κάτω	» 17 Μαΐου 1832 γράφει 7 Μαΐου 1832
»	199	»	9	ἐκ τῶν κάτω	» (17-5-1912) γράφει (17-5-1913)
»	229	»	13	ἐκ τῶν ἄνω	» ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ γράφει ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ
»	240	»	3	ἐκ τῶν ἄνω	» Σεπτεμβρίου 1945 γράφει 2 Σεπτεμβρίου 1945

Ἐξώφυλλον : ΛΟΥΙΖΑΣ ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΥ

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἀντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσημοῦ τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/28 Μαρτίου 1964 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α. 108).

024000028278

ΕΚΔΟΣΙΣ Γ', 1969 (VII) — ΑΝΤΙΤ. 140.000 — 1887/31 - 5 - 69 — 1888/3 - 6 - 69

Ἐκτύπωσης: «Κοινογόνη - Μαλικούτη» — Βιβλιοδεσία: «Μ. Πεχλιβανίδης & Σία»

